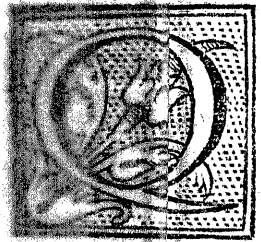
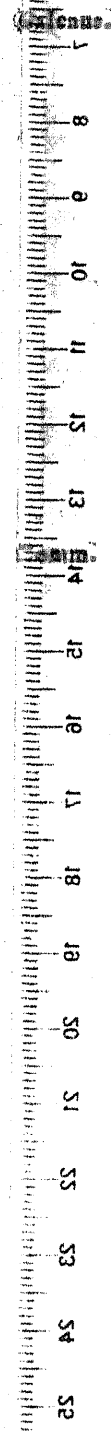

FRANCISCI VALLE-

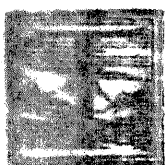
in Couarrubiani, in schola Complutensi

professoris primarij, ac nunc potentissimi Regis Philippi, cubicularij medici, in tertium de temperamentis Galeni, & quinque priores libros de Simplicium medicamentorum facultate, Commentaria.

QVOD quidem igitur quodcumq; actu calidorum & frigidorum, & siccorum, & humidorum, aut quod summam habeat qualitatem tale esse dicimus, aut excessu ali-

quans ipsorum, aut cum symmetro eiusdem generis conferentes: aut cum quocumq; occurrantium primum dictum est. Demonstratum vero etiam quo maxime modo possit quis esse dignoscere. Reliquum est de ijs quae potentia sunt disputationem persequi primis in primis nomen inquirentes, quid significet, quod potentia.

Endentes in enarrationem libri tui de simplicium medicamentorum facultatibus, utilissimum fuerit ab hoc tertio de temperamentis incipere, ut & Complutensis scholae sanctione iubemur, quia hic continetur istius tractationis principia, & ob medicamentorum naturas supra a Gal. haud dubie hic libellus est, aliqui medicis minime necessarius, verum ad has indagandas necessarius est omnino, ut per se curius declarabit, ac declarare etiam possit ex libro decimo primi lib. Controversiarum, quo continetur quae hic libello continentur copendio expressius, nihil arbitror, quod ad rem faceret si diceretur: qui rei ipsius, & doctrinae gratia, non minus est hoc commentariolo (esset enim si caput eius lectorem remittere) verum quia in hoc sermone verba multa, & integre oratione sunt, quae difficultate magna continent & quae non solum licentur, videantur absurdum aliquid, sed etiam repugnans continere, ad Gal. lectionem volentes studiose, libuit hunc etiam breuius sermone persequi. Hac breui oratione praefecimus, reuocauit Gal. in memoriam illam a qua in vobis primis libris docuerat, & argumentum totius huius tertii, complexus est, namque calidum, frigidum, humidum, & siccum dicitur, est aliquid quod actu tale sit, aut quod potentia, haec nunc actum est de iis quae actu dicuntur, agendum est de iis quae potentia, & inci-

piendam a diffinitione, cum enim nominis rei de qua disputatio instituitur, non est usus vulgaris, non aliunde melius incipitur.

Prompta autem facillima & manifesta est indagatio, quod enim nullatenus est tale quale dicitur, aptum vero est fieri, potentia dicimus ipsum esse. Galen.

HAec diffinitio non congruit solis iis quae calida, frigida, humida, aut secca potentia sunt ut exemplis sit mox apertum: sed quamquam disputatio ob haec sit instituta, & in haec tendat incipit tamen ut in omni methodo instituta doctrina oportet ab iis quae vniuersim dicuntur, itaque haec ratio est qua potentia dici potest res aliqua esse aliquid, siue substantia, siue quale, siue quantum, siue aliud quiduis, sed quorsum tendit tam late patens disputatio? In naturas medicamentorum, ut iam diximus, quia medicamenta, potentia sunt id, quod esse dicuntur, quod ita esse, ex ipsa diffinitione patet. Nam si potentia est, quod non est tale quale dicitur, aptum vero est fieri, actu tale sit, quod actu est quale dicitur, sed medicamenta non sunt actu talia qualia dicuntur. Nam castoreum, euphorbion & huiusmodi, non sentiuntur calida ut esse dicuntur: si vero essent actu, sentiuntur, cum calor tangibilis qualitas sit, si quo ergo modo sunt qualia esse dicuntur, sint certe potentia. Ob haec igitur instituitur disputatio de iis quae potentia talia sunt. Comm.

Rationalē igitur nuper natū hominē, volatilē autē auem, & venatorē canē, velocē autem equum quia futurum est quodcumque horū tale, nullo impedimento externo accidere hoc quasi iam sit dicentes vnde arbitror & potentia haec dicimus esse non actu, perfectū enim quiddam & iam praesens, actus: quod potentia autem imperfectū quiddam & futurū adhuc, & velut paratū ut sit, nequaquam autem existens quod dicitur: neque enim infans rationalis iam, sed futurus est. Neque nuper genitus catulus iam venator. Nihil dum videns: quod autem possit si ad perfectionem veniat, venari, ita nominatur. Galen.

A Hæc

FRANCISCI VALLE- sij Couarrubiani, in schola Complutensi professoris primarij, ac nunc potentissimi Regis Philippi, cubicularij medici, in tertium de temperamentis Ga- leni, & quinque priores libros de Simplicium medicamentorum facultate, Com- mentaria.

Galenus.

QVOD quidem igitur quodcumque actu calidorum & frigidorum, & siccorum, & humidorum, aut quod summam habeat qualitatem tale esse dicimus, aut excessu ali-

cuius ipsorum, aut cum symmetro eiusdem generis conferentes: aut cum quocumque concurrentium prius dictum est. Demonstratum vero etiam quo maxime modo possit quis ea dignoscere. Reliquum est de ijs quae potentia talia sunt disputationem persequi ipsum in primis nomen inquirentes, quid significet, quod potentia.

Comm.

Endentes in enarrationem libri de simplicium medicamentorum facultatibus, utilissimum fuerit ab hoc tertio de temperamentis incipere, ut & Complutensis scholae sanctione iubemur, quia hic continet illius tractationis principia, & ob medicamentorum naturas scriptus a Gal. haud dubie hic libellus est, aliqui medicis minime necessarius, verum ad has indagandas necessarius est omnino, ut ipse decursus declarabit, ac declarare etiam possit caput duodecimum primi lib. Controversiarum, quo omnia quae hoc libello continentur comprehendio explicuimus, nihil arbitror, quod ad rem faceret dimittentes: atqui rei ipsius, & doctrinae gratia, non opus esset hoc commentariolo (esset enim factis in caput illud lectorem remittere) verum quia in ipso sermone verba multa, & integre orationes sunt, quae difficultatem magnam continent & quae nisi recte explicentur, videantur absurdum aliquid aut repugnans continere, ad Gal. lectionem volentes suadere studiosos, libuit hunc etiam breuius commentariis prosequi. Haec breui oratione quam praescripsimus, iuocavit Gal. in memoriam omnia quae duobus primis libris docuerat, & argumentum totius huius tertii, complexus est, nam quia calidum, siigidum, humidum, & siccum dici potest aliquid quod actu tale sit, aut quod potentia, haec tenus actum est de ijs quae actu dicuntur, agendum est de ijs quae potentia, & inci-

piendam a definitione, cum enim nominis rei de qua disputatio instituitur, non est usus vulgaris, non aliunde melius incipitur.

Galenus.

Prompta autem facillima & manifesta est indagatio, quod enim nullatenus est tale quale dicitur, aptum vero est fieri, potentia dicimus ipsum esse.

Comm.

HAec definitio non congruit solis iis quae calida, frigida, humida, aut sicca potentia sunt ut exemplis sit mox apertum: sed quoniam disputatio ob haec sit instituta, & in haec tendat incipit tamen ut in omni methodo instituta doctrina oportet ab ijs quae uniuersim dicuntur, itaque haec ratio est qua potentia dici potest res aliqua esse aliquid, siue substantia, siue quale, siue quantum, siue aliud quiduis, sed quorum tenet tam late patens disputatio? In naturas medicamentorum, ut iam diximus: quia medicamenta, potentia sunt id, quod esse dicuntur, quod ita esse, ex ipsa definitione patet. Nam si potentia est, quod non est tale quale dicitur, aptum vero est fieri, actu tale sit, quod actu est quale dicitur, sed medicamenta non sunt actu talia qualia dicuntur. Nam castoreum, euphorbion & huiusmodi, non sentiuntur calida ut esse dicuntur: si vero essent actu, sentirentur, cum calor tangibilis qualitas sit, si quo ergo modo sunt qualia esse dicuntur, sunt certe potentia. Ob haec igitur instituitur disputatio de ijs quae potentia talia sunt.

Galenus.

Rationalē igitur nuper natū hominē, volatile autē auem, & venatorē canē, velocē autem equum quia futurum est quodcumque horū tale, nullo impedimento externo accidere hoc quasi iam sit dicentes unde arbitror & potentia haec dicimus esse non actu, perfectū enim quiddā & iam praesens, actus: quod potentia autem imperfectū quiddā & futurū adhuc, & velut paratū ut sit, nequaquam autem existens quod dicitur: neque enim infans rationalis iam, sed futurus est. Neque nuper genitus catulus iam venator. Nihil dum videns: quod autem possit si ad perfectionem veniat, venari, ita nominatur.

A Hæc

Comm. 3. **H**AEC exempla sunt praescriptae diffinitionis, eorum quae potentia dicuntur esse aliquid.

Galenus. **P**ropriissime igitur illa sola potentia dicimus, ex quibus natura ipsa ad perfectum perducitur, nullo externo impedimento ipsis facto: statim vero & quaecumque materia continentis eorum quae fiunt sunt, nihil autem interest continentem dicere, aut familiarem, aut propriam ab his enim omnibus significatur quod proximum & non per mediam aliam mutationem, velut si sanguinem potentia carnem appelles, exigua mutatione indigentem ut caro fiat, non quidem cibus in ventre concoctus materia continens carnis est, sed per medium sanguinem, adhuc autem magis maza & panis longe abest, tribus enim indiget mutationibus ut caro fiat. Verum & haec omnia potentia dicuntur caro, & ante haec, ignis, aer, aqua, & terra, & materia horum ipsorum communis. Omnia igitur haec ab utentibus nobis magis aut minus dicuntur. Primus autem modus propriissimus est eorum quae dicuntur potentia aliquid esse: proximus autem qui secundum propriam materiam: velut si humidam exhalationem flammam esse dicas: aut vaporem aërem potentia.

Comm. 4. **Q**uoniam in diffinitione eius quod potentia, dicitur, aptum vero est fieri (sunt autem non omnia eque apta fieri id quod fieri possunt, sed quaedam aptiora, quaedam minus apta) necessesse est esse multos modos quibus potentia aliquid res quae apta sit. Hos modos nunc refert Gale. quos eisdem Arist. docuit nono metho. c. 7. primo modo dicuntur potentia esse aliquid quae per se nata sunt fieri illud si tamen non impediatur: velut puer recens natus est rationalis (rationalem vocat eum qui potest nunc ratione uti) & catulus venator: alio modo quae et si per se venire in eam perfectionem non possint, tamen apta sunt illud fieri si accesserit causa quae faciat. Et horum quaedam sunt proxima materia eius quod fieri possunt, quaedam remota, idque plus aut minus. Proxima materia esse dicuntur quae ut illud fiant unica commutatione indigent: remota quae duabus, remotior etiam quae pluribus: unica quidem vis sanguis est potentia caro, quia unica commutatione fieri potest caro (ponatur hoc nunc ita habere, non enim singula exempla sunt examinanda scrupulose) chylus vero est etiam caro potentia, sed remotiori, quia non potest fieri caro nisi per medium sanguinem remotiori adhuc maza & panis, & adhuc magis ignis, aer, aqua, & terra, remotissima autem materia prima. dicitur tamen haec etiam esse potentia omnia. Itaque omnia huiusmodi di-

cuntur esse quae fieri possunt, sed non eque proprie: omnium autem propriissimum modum dicit primum, quod secundum Arist. etiam loco citato dicitur quae scilicet nisi impediatur sua per natura sunt talia: secundo loco quae proxima materia sunt: hoc est quae unica commutatione fieri possunt reliqua quodammodo etiam dicuntur potentia esse, sed abusive, plus aut minus. Tres esse concoctiones quibus cibus indiget ut caro fiat recte dicit, tamen si aliis locis soleat quatuor dicere, separans ea quae in venis ab hepatis actione, & alibi concoctionis in ore seorsum mentionem facit, & alibi, eius quae perficitur in intestinis. Nam et si (modo res intelligatur) nihil intersit, siue tres dicas, siue plures, ex aliis tamen dicitur tres esse solum, quia motus non accipiunt differentiam a loco neque a causa faciente, sed a fine: tres autem formae solum comparantur illis mutationibus: chyli quae inchoatur in ore sit in ventriculo, perficitur in intestinis: sanguinis, quae inchoatur in mesenterio, fit in hepate, perficitur in venis: substantiae cuiuscumque quae agitur & perficitur in parte quacumque.

Dicitur autem aliquando quod potentia, Gal. & quod secundum accidens oppositum est, velut si frigidum lauacrum in iuvene bene carnosum calfacere quis dicat: corpus secundum accidens, non propria vi: tot igitur modis & quae potentia frigida, & sicca, & humida, & calida dicuntur.

Addit alium modum dicendi potentia aliquid esse, maxime omnium improprium atque abusive, adeo, ut fortasse ad praesentem tractationem non pertineat. Nam inquit hoc est ut si quis dicat lauacrum frigidum esse, calidum medicamentum, quia ut dicit Hipp. Apho. 21. quinta in iuvene bene carnosum aliquando soluit convulsionem. vocari quodammodo potentia calidum vult, arbitrator, Galenus, quia illud lauacrum non videtur esse actu calidum, cum sit actu frigidum, si quo ergo modo est, videtur esse potentia. At vero si quis rationes ipsas appellationum consideret, illud actu est tale per accidens: actu quidem, quia non facit hoc, quod fiat aliquid aliud, per accidens vero quia natum est per se facere contrarium. Atque si quomodo, dici debet illud potentia tale, sit quidem eo quod potest calorem facere, etsi frigidum sit, ea vero ratio est potentiae activae, quod possit scilicet aliquid facere, non quod possit aliquid pati. Galenus autem loquebatur de potentia passiva, & alii omnes modi passivae potentiae sunt. Quare hic modus velut ab aliis longe diversus, & in ea potentiae ratione de qua hic agitur valde abusive, merito dicitur est seorsum. Sed ut hoc apertius euadat considera, quod etiam capitato primi Controuersiarum diximus, posse dici rem aliquam potentia esse aliquid, potentia actiua, aut potentia passiva, actiua potentia dicitur, quod dicitur tale, quia potest aliquid

Gal.

Comm. 5.

aliquid facere: passiva quia potest aliquid fieri: velut si dicas solem esse calidum etiam si actu talis ille non sit, quia potest calorem facere, & oleum resinamve calida quia possunt facile calida fieri, solem quidem dices, potentia actiua calidum, oleum vero & resinam potentia passiva. Vulgares omnes philosophi atque adeo medici minus intelligentes quae Galen. docet hoc libello, atque volentes, ut arbitrator, dubitationes declinare dicunt medicamenta esse potentia actiua talia, ni mirum habere vires talia facer. di et si alia non sint, haec alii vocant qualitates virtuales, alii virtutes, alii proprietates praetercutes ita omnem difficultatem. Ceterum rationi & doctrinae veterum philosophorum est magis consentaneum quod ad qualitates primas attinet (calidum dico frigidum, humidum, & siccum) nullas statui virtutes a quibus agantur praeter qualitates ipsas actu. Nimirum qualitates sunt virtutes primae corporum sui similitum factrices ab aliis quidem per se non statim fieri, quia aliis omnibus sunt priores. Proinde merito Gal. censet, quae calida actu cum non sint, calorem faciunt, calida actu fieri, anteaquam faciant, atque ita potentia calida dicit, quod possunt actu calida fieri, & potentia passiva. Atque quia huc tendit haec doctrina, modos potentiae passivae rece, sunt omnes, praeter hunc postremum, qui in hac tractatione est valde abusive. Fortasse tamen hunc quoque voluit recensere, ob tractationem de medicamentorum facultate, ad quam parantur haec omnia, nimirum ut primo libro eius operis dicitur & procedente hoc ipso sermone nihil ad explorandas eorum vires magis studendum, quam separare id quod per se facit quaecumque res admota, ab eo quod per accidens. Sed ut nunquam hoc sit scitu necessarium, maiorem proprietatem habebit sermo, si per accidens tale dicamus, quam si potentia. Dicatur vero sic quoque abusive.

Gal.

ATqui dubitauerit aliquis cur castoreum aut pyrethrum aut ephorbiu: aut struthium aut nitru, aut mysi, calida dicimus: aut lactucam, vel cicuta, vel mandragoram, vel salamandram, vel papauer frigida nunquid dictis modis comprehenduntur, aut secundum aliquem alium dicuntur, qui nullatenus dictus sit, asphaltus enim & resina & seuum, oleumque & pix, potentia calida quia facile actu fiunt calida, etenim inflammantur celerrime: & corporibus nostris admota calfaciunt manifestissime. chalcitis autem & mysi, & snapi, & nitrum, acorumque, & meon, & costus, & pyrethrum nobis quidem admota calida videntur alia quidem magis alia minus, non tamen inflammari nata sunt. An igitur decipiunt ipsi seipso, qui hoc solum speculantur si non facile inflammantur? Oportebat enim non ita, sed an non fiant carbonem speculari, quasi non minus ignis, quam flamma carbo sit, sed flamma aere ignito, aut

corpore aliquo aereo: carbo vero terra, aut aliquo terreo sit, atqui hucusque consentaneum esse videtur sibi ipsi sermo omnino. Videtur enim quaecumque igni admota pharmaca facile ignis fiunt, eadem etiam nos calfacere nisi si quod eo quod crassarum partium sit, non penetrat facile intra corpus. Diffinitur enim amplius de his in libris de medicamentorum facultate. Quaecumque igitur corpus nostrum videtur calfacere, haec pro parte ignis fiunt.

Comm. 6

Expositis iam modis quibus dicitur res aliquid potentia aliquid esse proprius iam accedens quod tendit, vult explicare quo dictionum modo dicatur medicamenta esse calida, frigida, humida, aut sicca: dici enim talia potentia ex ipsa diffinitione ipsius potentiae esse, iam putat indelicatum, quando quidem non sunt actu talia, qualia esse dicitur. Incipit a dubitatione, dices, dubitare posse aliquem quomodo castoreum, ephorbiu, aut pyrethrum, & reliqua huiusmodi calida, lactucam, & opium, & reliqua huiusmodi, frigida dicamus, an aliquo dictionum modorum an alio praeterea, qui dictus non sit, aperit causam dubitandi, dicens, videri nullo dictionum modorum posse dici calida, aut frigida, si quo enim dictionum, maxime quae possint facile fieri talia, at vero haec ratio non videtur congruere medicamentis omnibus, quia et si quaedam sunt, quae ut nostra corpora calfaciunt, ita facile inflammantur velut asphaltu, resina, seuum, oleum, & pix, atque ut semel dicatur omnia pinguis & resinosa, tamen alia esse videtur, quae calida cum sint, non inflammantur facile, ut chalcitis, mysi, snapi, nitrum, acorum, meum, costus, & pyrethrum. Respondet Gal. eos qui haec dicunt decipere seipso, quod tantum considerent an facile inflammantur, cum oporteret considerare, non id solum sed an facile ignis fiant. Ignis enim est, non minus pruna quam flamma, haec tamen ratione differens, quod flamma aere, aut aerea substantia ignita sit, pruna vero terra, aut terrea substantia. Itaque dicit, haec quae postremo memorauimus, et si non inflammantur, fieri prunas, atque ita facile ignem fieri: itaque videri, consentaneum hucusque esse sermonem sibi ipsi, & quaecumque facile ignis fiunt, eadem nobis admota calfacere, nisi crassitias partium impediatur penetrationem: quod (inquit) in tractatione de medicamentis diffinitus: & quaecumque nostra corpora calfaciunt facile ignis fiunt, flamma scilicet aut pruna. Haec Gal. Atque adeo secundum rationem videtur euenire, ut quae facile ignem mutantur calida medicamenta sint, & quae calida sunt, facile in ignem mutantur. Nam quae facile in alia mutantur analogiam videtur cum eis habere, igitur quae facile abeunt in ignem ignea sunt, ignea vero omnia calida: igitur quae facile ignis fiunt calida medicamenta sunt: sed & medicamenta omnia calida videntur necesse esse, ut facile ignis fiant nam medicamenta calida participatione ignis sunt talia. Quae enim alia causa mysi, chalcitis, & sery calida sunt, potius quam cicuta, aut mandragora, quae plus ignis in sua ex elementis compositione receperunt.

A 2 Quod

Comm. 3. **H**AEC exempla sunt praescripta diffinitionis, eorum quae potentia dicuntur esse a liquid.

Galenus. **P**ropriissime igitur illa sola potentia dicimus, ex quibus natura ipsa ad perfectum perducitur, nullo externo impedimento ipsi facto: statim vero & quaecumque materia continentis eorum quae sunt sunt, nihil autem interest continentem dicere, aut familiarem, aut propriam ab his enim omnibus significatur quod proximum & non per mediam aliam mutationem, velut si sanguinem potentia carnem appelles, exigua mutatione indigentem ut caro fiat, non quidem cibus in ventre concoctus materia continentis carnis est, sed per medium sanguinem, adhuc autem magis maza & panis longe abest, tribus enim indiget mutationibus ut caro fiat. Verum & haec omnia potentia dicuntur caro, & ante haec, ignis, aer, aqua, & terra, & materia horum ipsorum communis. Omnia igitur haec ab utentibus nobis magis aut minus dicuntur. Primus autem modus propriissimus est eorum quae dicuntur potentia aliquid esse: proximus autem qui secundum propriam materiam: velut si fumidam exhalationem flammam esse dicas: aut vaporem aërem potentia.

Comm. 4. **Q**uoniam in diffinitione eius quod potentia, dicitur, aptum vero est fieri (sunt autem non omnia eque apta fieri id quod fieri possunt, sed quaedam aptiora, quaedam minus apta) necesse est esse multos modos quibus potentia a liquid res quaptiam sit. Hos modos nunc refert Gale. quos eodem Arist. docuit nono metho. c. 7. primo modo dicuntur potentia esse aliquid quae perse nata sunt fieri illud si tamen non impediatur: velut puer recens natus est rationalis (rationalem vocat eum qui potest nunc ratione uti) & catulus venator: alio modo quae et si perse venire in eam perfectionem non possunt, tamen apta sunt illud fieri si accesserit causa quae faciat. Et horum quaedam sunt proxima materia eius quod fieri possunt, quaedam remota, idque plus aut minus. Proxima materia esse dicuntur quae ut illud fiant unica commutatione indigent: remota quae duabus, remotior etiam quae pluribus: unica quidem ut sanguis est potentia caro, quia unica commutatione fieri potest caro (ponatur hoc nunc ita habere, non enim singula exempla sunt examinanda scrupulose) chylus vero est etiam caro potentia, sed remotiori, quia non potest fieri caro nisi per medium sanguinem remotiori adhuc maza & panis, & adhuc magis ignis, aer, aqua, & terra, remotissima autem materia prima. dicitur tamen haec etiam esse potentia omnia. Itaque omnia huiusmodi di-

cuntur esse quae fieri possunt, sed non eque proprie: omnium autem propriissimum modum dicit primum, quod secundum Arist. etiam loco citato dicitur quae scilicet nisi impediatur sua prenatura sunt talia: secundo loco quae proxima materia sunt: hoc est quae unica commutatione fieri possunt reliqua quodammodo etiam dicuntur potentia esse, sed ab usue, plus aut minus. Tres esse concoctiones quibus cibus indiget ut caro fiat recte dicit, tamen si aliis locis soleat quatuor dicere, separans ea quae in venis ab hepatis actione, & alicubi concoctionis in ore seorsum mentionem facit, & alibi, eius quae perficitur in intestinis. Nam et si (modo res intelligatur) nihil intersit, siue tres dicas, siue plures, exactius tamen dicitur tres esse solum, quia motus non accipiunt differentiam a loco neque a causa faciente, sed a fine: tres autem formae solum comparantur illis mutationibus: chyli quae inchoatur in ore fit in ventriculo, perficitur in intestinis: sanguinis, quae inchoatur in mesenterio, fit in hepate, perficitur in venis: substantia cuiuscumque quae agit & perficitur in parte quacumque.

Dicitur autem aliquando quod potentia, Gal. & quod secundum accidens oppositum est, velut si frigidum lauacrum in iuvene bene carnosum calfacere quis dicat corpus secundum accidens, non propria vi: tot igitur modis & quae potentia frigida, & sicca, & humida, & calida dicuntur.

Addit alium modum dicendi potentia aliquid esse, maxime omnium improprium atque abusu, ad eum, ut fortasse ad praesentem tractationem non pertineat. Nam inquit hoc est ut si quis dicat lauacrum frigidum esse calidum medicamentum, quia ut dicit Hipp. Apho. 21. quinta in iuvene bene carnosum aliquando soluit convulsionem. vocari quodammodo potentia calidum vult, arbitror, Galenus, quia illud lauacrum non videtur esse actu calidum, cum sit actu frigidum, si quo ergo modo est, videtur esse potentia. At vero si quis rationes ipsas appellationum consideret, illud actu est tale per accidens: actu quidem, quia non facit hoc, quod fiat aliquid aliud, per accidens vero quia natum est per se facere contrarium. Atque si quomodo, dici debet illud potentia tale, sit quidem eo quod potest calorem facere, et si frigidum sit, ea vero ratio est potentiae actuae, quod possit scilicet aliquid facere, non quod possit aliquid pati. Galenus autem loquebatur de potentia passiva, & alii omnes modi passivae potentiae sunt. Quare hic modus velut ab aliis longe diversus, & in ea potentiae ratione de qua hic agitur valde abusus, merito dicitur esse seorsum. Sed ut hoc apertius euadat considera, quod etiam capitato primi Controuersiarum diximus, posse dici rem aliquam potentia esse aliquid, potentia actua, aut potentia passiva, actua potentia dicitur, quod dicitur tale, quia potest aliquid.

aliquid facere passiva quia potest aliquid fieri: velut si dicas solem esse calidum etiam si actu talis ille non sit, quia potest calorem facere, & oleum resinamve calida quia possunt facile calida fieri, solem quidem dices, potentia actua calidum, oleum vero & resinam potentia passiva. Vulgares omnes philosophi atque adeo medici minus intelligentes quae Galen. docet hoc libello, atque volentes, ut arbitror, dubitationes declinare dicunt medicamenta esse potentia actua talia, ni mirum habere vires talia fieri et si alia non sint, haec alii vocant qualitates virtuales, alii virtutes, alii proprietates praetercuntes ita omnem difficultatem. Ceterum rationi & doctrinae veterum philosophorum est magis consuetaneum quod ad qualitates primas attinet (calidum dico frigidum, humidum, & siccum) nullas statui virtutes a quibus agantur praeter qualitates ipsas actu. Nimirum qualitates sunt virtutes prima corporum sui similitum factrices ab aliis quidem per se non natae fieri, quia aliis omnibus sunt priores. Proinde merito Gal. censet, quae calida actu non sint, calorem faciunt, calida actu fieri, anteaquam faciant, atque ita potentia calida dicit, quod possunt actu calida fieri, & potentia passiva. Atque quia huc tendit haec doctrina, modos potentiae passivae recepit omnes, praeter hunc postremum, qui in hac tractatione est valde abusus. Fortasse tamen hunc quoque voluit recensere, ob tractationem de medicamentorum facultate, ad quam parantur haec omnia, nimirum ut primo libro eius operis diceretur & procedente hoc ipso sermone nihil ad explorandas eorum vires magis studendum, quam separare id quod per se facit quaecumque res admota, ab eo quod per accidens. Sed utique hoc sit scitu necessarium, maiorem proprietatem habebit sermo, si per accidens tale dicamus, quam si potentia. Dicatur vero sic quoque ab usu.

Gal. **A**t qui dubitauerit aliquis cur castoreum aut pyrethrum aut ephorbium: aut struthium aut nitrum, aut myrsin, calida dicimus: aut lactucam, vel cicuta, vel mandragoram, vel salamandram, vel papauer frigida nunquid dictis modis comprehenduntur, aut secundum aliquem alium dicuntur, qui nullatenus dictus sit, asphaltus enim & resina & seuum, oleumque & pix, potentia calida quia facile actu fiunt calida, etenim inflammantur celerrime: & corporibus nostris admota calfaciunt manifestissime, chalcitis autem & myrsin, & nitrum, & acorumque, & meon, & costus, & pyrethrum nobis quidem admota calida videntur alia quidem magis alia minus, non tamen inflammari nata sunt. An igitur decipiunt ipsi seipos, qui hoc solum speculantur si non facile inflammantur? Oportebat enim non ita, sed an non fiant carbonem speculari, quasi non minus ignis, quam flamma aere ignito, aut

corpore aliquo aereo: carbo vero terra, aut aliquo terreo fit, atqui hucusque consentaneum esse videtur sibi ipsi sermo omnino. Videtur enim quaecumque igni admota pharmaca facile ignis fiunt, eadem etiam nos calfacere nisi si quod eo quod crassarum partium sit, non penetrat facile intra corpus. Diffinitur enim amplius de his in libris de medicamentorum facultate. Quaecumque igitur corpus nostrum videtur calfacere, haec pro parte ignis fiunt.

Expositis iam modis quibus dicitur res aliquid esse potentia aliquid esse proprius iam accedens quod tendit, vult explicare quo dictionum modo dicatur medicamenta esse calida, frigida, humida, aut sicca: dici enim talia potentia ex ipsa diffinitione ipsius potentiae esse, iam putat indicatum, quando quidem non sunt actu talia, qualia esse dicuntur. Incipit ad dubitationem, dicens, dubitare posse aliquem quomodo castoreum, ephorbium, aut pyrethrum, & reliqua huiusmodi calida: lactucam, cicutam, & opium, & reliqua huiusmodi, frigida dicamus, an aliquo dictionum modorum an alio praeterea, qui dictus non sit, aperit causam dubitandi, dicens, videri nullo dictionum modorum posse dici calida, aut frigida, si quo enim dictionum, maxime quae possint facile fieri talia, at vero haec ratio non videtur congruere medicamentis omnibus, quia et si quaedam sint, quae ut nostra corpora calfaciunt, ita facile inflammantur velut asphaltum, resina, seuum, oleum, & pix, atque ut semel dicatur omnia pingua & resinosa, tamen alia esse videtur, quae calida cum sint, non inflammantur facile, ut chalcitis, myrsin, synapi, nitrum, acorum, meum, costus, & pyrethrum. Respondet Gal. eos qui haec dicunt decipere seipos, quod ratum considerent an facile inflammantur, cum oporteret considerare, non id solum sed an facile ignis fiant. Ignis enim est, non minus pruna quam flamma, haec tamen ratione differens, quod flamma aere, aut aerea substantia ignita fit, pruna vero terra, aut terrea substantia. Itaque dicit, haec quae postremo memorauimus, et si non inflammantur, fieri prunas, atque ita facile ignem ferri: itaque videri, consentaneum hucusque esse sermonem sibi ipsi, & quaecumque facile ignis fiunt, eadem nobis admota calfacere, nisi crassitias partium impediatur penetrationem: quod (inquit) in tractatione de medicamentis diffinitur: & quaecumque nostra corpora calfaciunt facile ignis fiunt, flamma scilicet aut pruna. Haec Gal. Atque adeo secundum rationem videtur euenire, ut quae facile in ignem mutantur, calida medicamenta sint, & quae calida sunt, facile in ignem mutantur. Nam quae facile in alia mutantur analogiam videtur cum eis habere, igitur quae facile abeunt in ignem ignea sunt, ignea vero omnia calida: igitur quae facile ignis fiunt calida medicamenta sunt: sed & medicamenta omnia calida videntur necesse esse, ut facile ignis fiant nam medicamenta calida participatione ignis sunt talia. Quae enim alia causa myrsin, chalcitis, & sery calida sunt, potius quam cicuta, aut mandragora, quae plus ignis in sua ex elementis compositione receperunt.

quod si ita est, eadem ratione necesse sit, ut non solum corpora calfaciant, calida enim sint, si ignis habent exuperantiam. Igitur ratio quoque, subscribere videtur Galeni assertioni. Nihilominus constat, experimento non respondere hanc, neque quaecumque sunt facile vribilia esse calida, neque quaecumque calida sint, facile igne fieri, nam oleum facile inflammatur, calidum tamen non est medicamentum, sed ut Gal. ipse dicit, de medicamentorum facultate temperata & medicore. Deinde stipula omnes arida, & sicci calami, arborum etiam & herbarum frigidiorum, facile vruntur, et si profecto ariditate calidiores non sunt, sed cum frigiditate siciores, nam & Gal. ipse paulo post ita dicit, ligna vniuersa ex sua natura frigida, sed quae sicciora sunt & gracilia, ea facile mutantur in ignem. Itaque frigida cum sint, facile mutantur in ignem. Non igitur quaecumque facile mutantur in ignem calida sunt. Atqui rationi etiam est consentaneum ita habere: nam aer potentia ignis est (unica enim commutatione & ea facili ignis fit ob substantiae modum similem) at verò cum calidum non esse, sed in hac oppositione temperatum, monstratum mihi est. 2. lib. Controuersiarum. Quae igitur aera sunt, merito sint facile inflammabilia, tamen non proinde medicamenta calida. Deinde, quae valde sicca sunt, etiam si sint frigida, sunt secundum alteram qualitatem symboli habentia cum igne, quare merito in igne mutantur (facilis enim est commutatio inter symbola) erunt igitur quae talia, potentia ignis, non tamen medicamenta calida. Sed neque altera ex parte respondet, quae scilicet quaecumque sunt medicamenta calida, facile ignis fiat. Nam tyrtimalium & struthium viridia quis facile in igne mutari dicat? ac multo minus aqua vitæ, & liquores alios, quorum nonnulli sunt vel vrentes, tamen qua ignis fiant, nulla ars est. Atqui neque ratio videtur refragari, si enim medicamenta, quantum calida sint, multa abundant humiditate friabili & aquea, ea impedit vribionem, quare fuerint calida, ineptra tamen vribioni. Neque verò fieri non potest ut medicamentum, cum aqueae humiditatis copia ignis insit, nullum est enim ad hoc simplex medicamentum ut partibus diuersis, ac plerisque contrariis non constet. Quod si interrogas, cur ea humiditas, ut vribionem impedit, non impedit etiam calefactionem? Certe facit, ut aqua ipsa qua vtimur quae calefactioni non admodum resistit (calefcit enim facile) vbi tamen nequaquam potest, sed igne omnino extinguit, etiam feruens. Indicauimus igitur exemplis & ratione, non sibi respondere hanc omnino, simulque arguimus a contraria parte respondendum. Cōcessimus enim quaecumque mutantur in ignem facile, analogiam quaedam cum igne habere, indicauimus verò, non inde fieri: ut calore ignea sint. Sunt enim quaedam secundum siccitatem analogia, quae frigida etiam esse possunt, quaedam secundum substantiae modum acreum, quae temperata. Præterea diximus non esse opus, ut quae igne multo participant facile vrantur, quaeque humiditatis admixtio id possit impedire. Sed hęc, de simplicium medicamentis explicabimus, vbi Gal. ipse diffuse agat de hac quaestione. Quid ergo, nūquid Gale. nūc repugnamus? Non certe, neque enim Gal. affirmat consentit hęc semper atque in

rebus omnibus, sed haecenus, hoc est in exemplis positis, illis scilicet resinosis & pinguibus & metallicis, quae nominata sunt. Quomodo verò non in omnibus respondere illa duo intellexit, alia ratio non explorandi medicamenta adicere, quae enarrabit mox, nimirum quae a nostro calore facile calefcunt. Alioquin non opus esset ea ratione explorandi, sed facilius esset igni adiuuere omnia, ut quae vreretur facilius cesserent calidiora, quae ratio ne calidiores essent paleae & stipula, quae piper, & cassia lignea. Dicemus itaque Gale. non affirmare respondere duas illas rationes examinandi calida in omnibus, sed solum haecenus, & in his solum quae exempli gratia nominauerat, hancque esse Gal. sententiam. 1. lib. de simpl. facult. videbis, vbi ipse adhibebit quaedam siue exceptiones, siue limitationes. Dicere etiam possumus (si ita magis placet) respondere etiam quodammodo in omnibus, & quo calidius aliquid est, eo citius inflammari, & quo citius inflammatur eo esse calidius, si solum addamus, colatione facta inter genere similia, & eodem modo habentia, in ætate, & preparandi ratione, similia dico genere, ne conferatur lignum cum aqua, aut hęc cum herba, aut hęc cum resina: sed resinae cum resinis, gummi cum gummi, succi cum succis, pinguesque cum pinguibus, aquosi cum aquosis: ætate, ut non conferatur lignum virens cum arido, aut etiam herba, sed virens cum virenti, aridum cum arido, preparatione, ut non conferatur integrum cum comminuto, sed integrum cum integro, comminutum cum comminuto. Nam his omnibus ita definitis respondere debent illae rationes. Nam lignum aloes: aut cassiae eque aridum facilius vratur quam fagi aut ilicis, & aqua vitæ vocatur, facilius absumetur ab igne quam aqua rosarum: & gummi Iuniperi, quam pruni: aut cerasi, & stipula seu paleae specie nardi: quam tritici aut hordei: & struthium quam lactuca. Itaque quodammodo etiam respondent hęc, sed hęc ratio manca est, quia non docet conferre quaecumque cum quibuscumque, sed certa cum certis. Gal. hac in initio sermonis praesertim, tendit ad rationem aliam explorandi medicamenta, certiorum, & ut ita dicatur, sufficientiorum. Nam quocumque facilius & plus, admotum ut oportet, a nostro calore incalefcit, eo calidius medicamentum est. Sed nondum videtur Gale. vindicatus a contradictione, cum hic ponat oleum in calidis, quod. 1. simpl. vocat temperatum. Verum ut dixi nuper, exempla non sunt examinanda scrupulose, licet enim ea accipere ex alienis sententiis praecipue si illae communes sint, & ut dicere, saepe soleo, auteris sententia propria non vbi que captanda est, sed vbi agit ex professo de re quacumque. Primo igitur de simplicibus vbi singulorum medicamentorum examen agrediebatur, & de solo oleo instituit sermonem longum, appertuit exacte sententiam propriam, hic verò vbi sermo habebatur generatim de modo quo medicamenta sunt talia. vsus est exemplo secundum sententiam philosophorum, atque ad hoc medicorum plurimorum consentium oleum esse calidum.

Quomodo igitur, dicunt, tangentibus non videntur calida? hoc non intellego

ligo, qua causa dicant, si enim actu & specie calidum diceremus quodcumque dictorum esse, esset utique mirandum, quo pacto tangentibus non videntur calida. Nunc autem quae possunt facile fieri calida, potentia talia vocabamus. Nihil igitur miri habet, si nullatenus calfaciant tangentes se: ut enim neque ignis augetur priusquam ab ipso viua ligna mutantur, & in aliquo omnino tempore sit, itaque neque calorem animalium nisi prius ab ipso pharmaca mutata fuerint. Alio enim modo is qui ab igne aut sole tepescit, calefit: alio autem qui a quocumque dictorum medicamentorum. Illa enim actu calida, medicamentorum autem nullum. Igitur neque calfacere nos potest, priusquam actu fiant talia, esse autem actu a nobis ipsis accipiunt, ut sicci calami ab igne: talia ligna, frigida quidem omnia secundum suam naturam, sed quae sicciora & exigua, facile in ignem mutantur, quae vero humidiora, & magna, pluri indigent tempore. Nihil igitur mirandum, si etiam pharmaca, primum quidem in exigua & tenuia comminui opus sit, deinde tempore quodam etiam si minimo nostris corporibus coniuncta esse, ut calida fiant. Tu autem si neque comminuens ipsa, neque calfaciens prius, velis iam fieri calida, quid significet potentia calidum obitus esse mihi videris: ut enim actu calida, ipsa exploras. Atqui neque illud mirandum quod calefcere prius indigeant, ut recalciant: sit enim hoc quoque & in exemplo lignorum: euanescentem enim flammam se ruant simul & auget, calfacta prius ab illa ipsa. Neque igitur, alienum est, calorem, qui in animalibus existit, velut alimento quodam, vti huiusmodi pharmacis, ut ignis lignis. Ita enim etiam videtur fieri, si verò refrigerato corpori adiuuere quodcumque ipsorum, etiam si exacte tenueris feceris, omnino non calefcit: & ob hoc fricamus plurimum refrigeratas partes huiusmodi pharmacis, simul quidem apponentes fricatione calorem, simul autem rarum facientes quod a refrigeratione erat defatum, & ut intro penetret pharmacum & coniunctum cum naturali animalis calore mutetur, & calefcit. Etenim si particula ipsius minima actu habeat calorem, in toto ita transfundet secundum continuitatem, velut si vras extremum tædæ exigua scintilla. Omnem enim de pasce-

tur facile ignis, nihil amplius indigens scintilla. Quia nullum igitur potentia calidum habet iam in sua natura calidum praeualeas frigidum, in propinquo autem vbi redundet est, ut exiguo quodam exteriori indigeat adiutorio, ut viuat. Et hoc quidem aliquando affricatio est sufficiens tribuere, aliquando verò, aut ignis, aut aliquod natura calidum corporum admotum. Igitur non adeo mirabile est, dicere, cur quaedam mox ac admoventur nostro corpori, nos calfacere nata sunt, alia pluri tempore face hoc. Etenim & eorum quae admoventur igni, alia quidem statim vruntur, ut elychinium, & tæda tenuis, & pix, & ficus calamus: alia autem nisi pluri tempore commouentur, non vincuntur, ut lignum viride.

Perstat explicare, quomodo medicamenta sint talia, calida scilicet frigida, humida, aut secca. Atque in primis dicit non esse mirum, dici quaedam calida, quaedam frigida tamen id tamen non agnosci, nam et si calor & frigus tangibiles qualitates sint, tactu vero agnosci non possunt, nisi vbi actu insunt nunc verò dicuntur potentia calida quod facile fiant actu calida. Non igitur calefcere nostro tactus poterit ab eis, ante quae ea calfacta sint. Habet enim hoc medicamentum calidum ad nostrum calorem, ut vribilia ad ignem. Iam hinc aperte dicit Gal. non omnino esse eadem potentia ignis, & potentia calida, neque se inuexisse hęc de igne & vribilibus quae medicamenta recte ad ignem examinantur, sed ut comparatione quadam exponat modum, quo medicamenta sunt potentia talia, & quomodo differant quae sunt potentia talia ab his quae actu. Dicit igitur habere calida medicamenta ad nostrum calorem, ut ligna ad ignem, quia ut ligna non augent ignem, nisi ab eo vita fiat, vita verò iam seruant & augent, ita neque medicamenta augent nostrum calorem, nisi calfacta sint ab illo. Itaque inquit calefcimus a medicamentis non ut ab igne, & sole, hęc enim calida sunt, sed ut ignis augetur a lignis quae a se vruntur: hic solis nomine oportet intelligere aerem a sole illustratum. Constat enim philosophis ipsum solis corpus calidum actu non esse, ut neque vllam aliam partem. Itaque calida actu tactu discernuntur, quae vero potentia, non ita, sed quod nostris corporibus admotae calefcant ab eis, & ea recalciant. Explicat deinde quo pacto hęc medicamentorum exploratio agerebeat. Non enim necesse est, ut vtriusque calefcant, & recalciant statim, sed ut quodcumque ad moueri debet, & iustum tempus maneat: alijs enim admotio sola est satis, modo iustum tempus maneat, alia comminatione, alia affricatione fortiter etiam indiget. Scimus verò omnem naturalem mutationem alicuius ab aliquo, indigere ad motionem idoneam, & iustotempore. Perstat in comparatione, dicens, nam neque ligna vtriusque, tangetia igne, videntur. Ligna (inquit) frigida sunt omnia secundum

Conim. 7

naturam suam, sed que sicciora, & exigua, facile in igne mutantur, quæ verò magna & viridia longiori indigent tempore. Duo continent hæc brevis dictio exempla, alterum eius quod est potentia talis, ita ut distet plurimum ab eo quod actu, quia ligna et si frigida sint natura sunt potentia ignis: alterum, præparationis, qua indiget etiam ea quæ sunt potentia aliquid, ut fiant actu illud. Nimirum et si ligna omnia materia ignis sint, tamè magna & viridia tardius sicut ignis, arafa, & in frustra facta cito. Verum et dicit ligna omnia frigida esse natura intelligi debet de vulgaribus lignis, quibus ad nullos medicos usus utimur, sed sola ut sint ignis materia. Non enim lignum aloes, & lignea cassia, sed neque Juniperum, digerens natura frigidum. Eodem modo dicit & medicamenta calida quæ sunt ut quoddam alimentum caloris naturalis, velut ligna ignis, indigere modo quodam appositionis, ut calida actu fiant. Causa qua alia leuiori admotione, vel citra comminutionem calefunt, alia non nisi comminuta, aut etiam affricata, esse potest, vel in ipso medicamento, vel in corpore, in ipso quidem quod sit calidius aut minus calidum (sunt enim etiam plus aut minus, & certi gradus, in eis quæ sunt potentia talia, ut mox dicitur) aut sit crassiorum, aut tenuiorum partium. Nam calidiora facilius sunt calida, quæ crassiora sunt comminutione magis indigent, in ipso corpore, quia quo pars cui admouetur est frigidior, eo maiori admotione, & longiori tempore est opus: ad id ut si omnino frigidum admoueat corpus nihil possit facere, si refrigerat partem, indigeat affricatione forti, ut calor excite tur in parte. Quod sane euidentis argumentum dictorum est, puta calida à nostro calore calferi, aut equa recalciant. Inuat affricatio ut motu partis calor excite tur, & partes quæ concretæ erant rarefiant, & medicamento particula penetrant. Quæ enim penetraverint, attingentes partes altiores, facilius calefunt, calfactæ verò per continuam alterationem calefcent etiam alias, quæ non penetraverint. Ut si quis scintillam immittat in extremam partem gracilis tedæ, aut palearum, aut stupæ, etiam si scintilla mox excutatur seipset in reliquis partibus ignis. Quod dicit nullum potentia calidiorum habet iam in sua natura calidum prævalens frigidum, falsum esse videtur, nam qua alia ratione castoreum, & ephorbium calida sunt, lac, lactuca, & papauer, frigida, quam quæ illa in naturali mixtione qua primum concreta sunt, plus ignis, hæc plus frigidorum elementorum receperunt? quod si ita habet, profecto habent in sua natura (quæ enim alia corporum natura quam ex elementis attemperatio?) ignem prævalentem frigidis elementis, quare calidum prævalens frigidum, ego quidem non nego calida medicamenta pluri igne participare quam frigida, atque ad eius participationem calida esse, non tamen proinde necesse est ut talia sint actu, quia elementa non sunt actu, sed potentia, atque ita ignis non manet qualis est, sed velat fumus & potentia existens, atque ita & calor. Itaque cum dicit non habet in sua natura calidum prævalens frigidum, intellige actu, hoc est non habet actu calidum prævalens frigidum, sed in propinquo est, ut redundet actu.

Sed illud potius definire equum est, cui Galenus. ius demonstrationem in libris de naturalibus facultatibus trademus, ex hypothesi autem, presentium gratia etiam nunc ea utemur, quatuor esse dicentes totius corporis potentias proprias: tractricem quidem familiarium vnam, alteram corudem retertricem: tertiam alteratricem: & quartam ipsarum alienorum segregatricem, esseque easdem potentias totius substantiæ cuiuscunque corporum, quæ ex calido, frigido, humido & sicco constare dicimus. Cum autem secundum vnam aliquam qualitatem quæ in ipsa sunt, corpus mutat quod illi admouetur: neque secundum suam totam substantiam accipiendum est, tunc operari, neque assimilari posse quod mutatur: quare neque nutrire quidem possit vix quæ quod ita mutatum aliquod eorum quæ mutat: si autem illud mutet hoc est secundum totam suam substantiam operetur, reddet sibi ita simile, & nutrietur ab eo quod mutabitur: neque enim aliud quidpiam nutritio est, quam perfecta assimilatione. Quoniam autem hoc definitum est, inde rursus exordiri oportet sermonem. Animal quodcunque propriis nutritur alimentis: proprium autem est, cuiuscunque alimentum, id omne quod potest simile fieri corpori quod nutritur. Oportet igitur totam substantiam eius quod nutrit, cum tota eius quod nutritur, naturæ communionem quandam & similitudinem habere. Omnino non exigua ibi consistente differentia secundum magis & minus. Quædam enim magis propria sunt & similia: alia autem minus, proinde & actione, alia quidem vehementiori & longiori: alia autem debiliori: alia debiliori simul & breviori, indigent. Auium igitur caro minori: porcina autem maiori, bobina adhuc maiori: minima autem indiget mutatione vinum ad assimilationem: quare & nutrit & roborat celerrime, omnino quidem etiam hoc manere oportet in coactoriis instrumentis, ventre, hepate, & venis, in quibus antea elaboratum nutrire iam potest corpus: prius autem quam in his mutationem recipiat, non potest alimentum animalis fieri: etiam si totam diem & noctem admoueat corpori exterius maneat: multo autem minus panis exterius admotus, vel beta, vel maza nutrire possit. Quæ igitur omnino similia sunt: alimenta, alia autem omnia, pharmaca vocantur.

Dicitur

Comm. 8

Dictum est pharmaca calida à nostro calore pati antequam operentur, postea verò, quam perpeffa sint, augere & seruare eum ipsum calorem. Videtur autem hoc alimentum etiam esse: hæc enim etiam commutatur à nobis, & commutata seruatur naturalis nostrum calorem. Quoniam verò hoc non eodem modo accidit medicamentis & alimentis, sed duplex differentia est, prima quod non eodem modo patiuntur à nobis, secunda quod neque id præstare nobis, volens Gal. simul id quod medicamentis accidit explicare, & differentias inter hæc statuere, incipit à facultatibus naturalibus, de quibus proprio loco scripsit diffuse suo more, nunc breui agit, dicens, quatuor esse proprias cuique parti videntur, tractricem, retertricem alteratricem, & expultricem, quæ hic vocat segregatricem, quæquæ ut alio loco diximus, si quis exacte examinet, segregatio non à sola expultrice, sed coactorice, etiam atque aliquando tractricem operantibus agitur. Has facultates dicit stas esse in tota partium substantia, ea scilicet quæ calidi, frigidi, humidi, & sicci mixtione constat, non in vlla qualitate seorsum. Agere igitur ventriculum & partes alias in alimentum commutari facultate, ac proinde & tota substantia, atque ita ea mutari secundum substantiam & reddi similia ei à quo mutantur: in medicamenta verò calida agere solo calore, atque ita illa secundum calorem solum pati, neque assimilari, sed caleferi: eum dicit neque enim aliud nutritio est, quam perfecta assimilatione, ne intellige simpliciter & omnino, sed in viuētibus, alioqui ignis omnium maxime nutritur & viueret. Porro cum dicit neque vinum, neque vllum aliud alimentum nutrire posse nisi in ventre, hepate, & venis commoratum & commutatum sit, accipere debes iuxta præsens institutum: non erat enim hic locus examinandi exacte, an aliquid possit nutrimenti præstare etiam si in ventriculum à sumptum non sit: neque an quod in ventriculum est ingestum, nutrire possit antequam in hepar & venas prætereatur, sed solum enarrare modum quo alimenta nutriunt, is verò est, per concoctiones quæ dictis organibus agitur, præter has omnes, & præterquam in dictis partibus, exiguum & minime momentaneum est quod agi potest, quodque hoc loco, quo non agit ex professo, sed ob aliud aliquid de alendi modo, nihil intererat definire. Constat verò eam chyli partem qua ventriculum nutritur, nutrire nihil in hepate perpeffam, & quandoquidem de bilibus clysteres ex succis nutriētibus vtiliter immittuntur, quin & cataplasmatum forma alimenta admouentur, constat nutrire quædam ventriculum non ingreffa, quanquam illud per exiguum est.

Galenus.

Duplex autem & horum natura, aut enim qualia accepta sunt manentia vincunt & mutant corpus, sicut illud cibos: & hæc omnino pharmaca deleteria & corruptiua naturæ animalis sunt, aut mutationis principium à corpore accipientia, putrescunt tunc & corrumpuntur, ac deinde computrescunt & corrumpunt corpus: deleteria autem sunt etiam hæc. Tertia autem est in ipsis species pharmacorum eorum quæ corpus

recalciant, nihil autem mali inferunt: & quarta quæcunque, facientia aliquid & patientia: vincuntur tandem & perfecte similia sunt, accidit autem his simul pharmaca & alimenta esse.

Vtres clarior euadat enumerationem facit Comm. 9. eorum quæ à nobis patiuntur aliquid, & faciunt aliquid in nos, enumerat verò quatuor differentias: primam eorum quæ non vincuntur à nobis, sed talia manent qualia accepta sunt, nihil perpeffa nisi forte selam comminutionem, non autem calorem, neque assimilationem, sed ipsa potius vincunt corpus & mutant, sicut illud cibos. Ne intellige collationem fieri in commutandi modo, sed in ipso commutari. Non enim ut ventriculus reddat sibi similes cibos, & hæc pharmaca vincunt corpus, sed refrigerat illud. Sicut vero hæc omnino deleteria, & corruptiua naturæ animalis, venena scilicet frigida. Secunda species est eorum quæ mutationis principium accipientia à nostro calore, putrescunt & corrumpuntur, atque computrescunt & corrumpunt, hæc sunt venena calida. Tertia species est eorum quæ à nobis calefiunt & nos recalciant, nihil autem mali inferunt. Hæc sunt medicamenta calida, quæ non sunt venena. Intellige verò nihil mali inferre, si recte & ut oportet suscipiatur, alioqui quid imedit medicamentis ledit? quarta species dicit, eorum quæ facientia aliquid, & patientia, vincuntur tandem & perfecte similia sunt. Hæc dicit esse quæ simul sunt alimenta & medicamenta. Quare cum dicit facientia aliquid & patientia, intellige secundum qualitates, & alteratiam corpus. Nam hæc est medicamentum: alioqui soli alimentum congruit, ut faciens aliquid & patientia, tandem vincatur, & simile fiat. Nam cum alimentum commutatur, agit, & patitur, non ut medicamentum, hoc enim alterat corpus, sed in fine actionis calidius, aut frigidius maneat, alimentum verò non ita, sed solum substantiam reponit, & hæc est secunda differentia alimentum & medicamentum, quæ capitur ab eo quod vix quæ facit. Cui igitur accidit alterari & alterare, similibus; simile fieri substantia, vtrique est, medicamentum scilicet & alimentum. Hæc sunt quatuor species quas enumerat. Sed cur non aliam apposuit medicamentorum frigidorum præter venena frigida, ut commemorauit, medicamenta calida præter venena calida? an quia medicamenta frigida à frigidis venenis remissione sola differunt, eodem enim modo operantur, ac illa, et si debilius calida verò non ita, sed deleteria, cum putrescentia, medicamenta, circa illam etiam quia pro medicamentis omnibus exempli loco calidis vixit? alioqui alia etiam species siccorum, & alia humidorum fuisset enumeranda. De venenis. 3. lib. de simplicium facultate agit Gal. ubi calida venena, simpliciter venena esse vult, frigida verò non simpliciter, sed quantitate. Quare non idem est quod illic dicit simpliciter venena, & quod hic omnino venena, omnino enim venena sunt etiam frigida, non tamen simpliciter, quia exigua quantitate accepta, & multo tempore immorata, vici possunt. Sed hac illius loci sunt.

A 4

Nihil

Galenus. **N**ihil autem habet admirationis quædam exiguam opem accipienda, maximam mutationem accipere veteris naturæ. Conspiciuntur enim huiusmodi multa in externis. In Misia enim Asia domus aliquando flagrauit hoc modo, erat proiectum columbinum sterces, cui iam putri, & excalfacto, ac vaporem edenti & tangenti bus admodum calido, in propinquo fenestra fuerat, ita ut iam contingeret eius ligna, quæ large nuper illita resina fuerat. Media igitur estate cum sol plurimis incidisset, accedit tum resina, tum ligna, hinc autem & fortes quædam alie, quæ prope fuerant, & fenestra nuper etiam resina illita, ignem conceperunt, atque ad tectum usque transierunt. Vbi autem excepta simul a tecto est flamma, celeriter in tota domo est grassata. Hoc arbor modo aiunt & Archimedes hostium tritremes vrentibus speculis incendisse. Porro succenditur his prompte, lana stupa, e-lychnium, ferula. Quicquid denique similiter his siccum rarumque est. Flammam edunt & lapides attriti, atque hoc magis si quis sulphure illos illeuerit: tale erat medicamentum Medæ: quippe quod quibus est illatum, omnia, ubi in id incidit calor, accedit, constat id ex sulphure & humido vitumine. Iam illud ceu rem mirandam quidam ostendunt, extinxit lucernam, ac rursus muro admonens, accendit: alter lapidi eam admouit, fuerunt autem & murus & lapis sulphure contacti: quod ubi deprehensum est desijt mirum videri quod ostendebatur. Ergo omnia id genus medicamenta perfecte calida adhuc non sunt, aptissima tamen ut calida fiat: atque ideo potestate calida dicuntur.

Comé. 10 **D**iceret aliquis fieri non posse ut medicamentum quæ à nobis recipiunt calorem, nos recalfaciant, si enim accipiunt à nobis, non possunt accipere maiorem nostro alioqui daret corpus nostrum quod non habet, & minor calor maiorem gigneret. Respondens tacite huic obiectioni dicit quædam esse quæ ab externis recipientia exiguum mutationis initium, perfecte plurimum mutantur ob dispositionem materiam, quin etiam aliqua quæ nullum initium recipiunt externum, tamen ob materiam aptitudinem subeunt mutationes quod probat exemplum multarum rerum, quæ quia ad ignem accipientium sunt paratissima, inflantur partim ab externo nullo per se, partim exiguum aliquid à sole, aut lucerna extincta. Ita igitur sunt quædam medicamenta ea natura prædita ut exiguum alterationis initium consequuta à nostro calore perfecte deinde incallescant supra nostri caloris gra-

dum, non vi facientis causæ (qui enim posset?) sed ob materiam dispositionem: atque hinc nascitur ipsa ratio medicamenti potentia calidi, quæ natum sit incallescere plus eo à quo caluit, & ita recalfacere: atque quoniam hoc non eque inest omnibus medicamentis calidis, sed ab eodem naturali calore cepta moueri: quædam nata sunt, plus, quædam minus in calore progredi, sit ut non omnia potentia calida sint æque intenta, sed in hoc quoque calore qui potentia inest, sint quædam inferioris, quædam superioris ordinis, aut gradus. Neque vero philosophiæ naturæ aduersum est, generationes & alterationes fieri ob dispositionem materiam, nulla peculiari causa præsentem, quæ per se sit id nata facere. Nam maioris operæ est substantiæ formam gigni quæ qualitate: ea vero si materia satis disposita sit, & quæ physici vocant ultimam dispositionem receperit, necessario succedit, quia propriæ formæ cuiusdam dispositio, dispositionum omnium aliarum formarum est corruptiua: ijs corruptis, nisi hæc succedat, manebit materia omnibus formis vacua, quod multo minus fert natura quæ locum omnibus corporibus. An vero tales seu generationes, seu alterationes, sine effectrice causa contingant, in physicis disputauimus: mihi enim neque hoc videtur consentaneum, sed esse quædam alias causas superiores quæ harum inferiorum suppleant vires, cum ea incidit naturæ necessitas. Sed quoniam de philosophia naturæ seorsum scripsi, satis sit hic stylium sistere.

Galenus. **A**de ijs quidem nulla est dubitatio, sed nec cur vinum bibitum quidem valenter corpus calfaciat. Monstratum enim supra paulo est, id non simpliciter ut calidum medicamentum, imò ut conueniens nutrimentum calfacere animal. Tanquam enim ignis idoneum alimentum ignem ipsum auget, ita quicquid corporum natura calidiorum proprium & naturale est nutrimentum, id ea semper non solum roborabit, sed etiam insitum eorum calorem auget. Atque id quidem omnis nutrimenti communis effectus est. Vno autem præter cetera proprium ac suum est, mutationis celeritas: ita utique ut tædæ, e-lychnij, stupæ, picis. Iam vero ab ignis exemplo non digressi, admonemus rursus de lignis humidis, quæ ipsa quoque ignis nutrimentum sunt. Ceterum non statim aut continuo, eoque sæpe numero igni iniecta, non solum flammam quasi sopiunt, sed si imbecilla est, & parua, corrumpent quoque eius periculum afferunt. Sic profecto & in animalibus cibi qui uti prorsus assimilantur, & corpus nutriant, spatio egent, hi frigus vniuersi potius quam calorem adferre in presenti videntur.

dentur. Ceterum calfaciunt hi quoque tandem non secus ac reliqua cibi, si semel ut corpus nutriant, sint consecuti. Omne enim nutrimentum quatenus nutrimentum est animalis calorem auget. At si deuoretur quidem ut nutrimentum nec tamen superetur, id erit quod Hippocratis dixit, nomine quidem nutrimentum, re autem minime. Quippe cum trifariam nutrimentum dicatur, sicut ipse docuit his verbis. Nutrimentum est, & quod nutrit, & quod veluti nutrimentum est, & quod futurum nutrimentum est. Quod utique iam nutrit & corpori adiungitur, nec amplius futurum est, id proprie nutrimentum appellatur. Idem vero & corpus quod nutrit, excalfacit, quod reliquorum neutrum facit: quod scilicet proprie nutrimenta non sint, sed alterum eorum veluti nutrimentum, alterum tale futurum. Proinde nec vinum ipsum semper animal calfacit, æque ut nec oleum flammam accendit tametsi aptissimum est ignis nutrimentum. Imò si imbecilla & exigua flammæ confertim multum oleum infundas, suffocabis eam prorsusque extingues potius, quam augebis. Sic igitur & vinum ubi plus bibitur, quam ut vini possit, tantum abest ut animal calfaciat, ut etiam frigidiora vitia gignat. Quippe apoplexiæ, & paraplexiæ, & quæ Græce caros & comata vocamus, & nervorum resolutio, & comitiales conuulsiones, & tetani immodicum vini potum comitantur: quorum vnumquodque frigidum est vitium: generatim enim quæcumque assumpta in corpus ut nutrimentum calfaciunt, hæc interim frige facere deprehendas, æque scilicet, ut flammam ab eadem materia non augeri modo, verum etiam aliquando extingui. Atque hæc quidem omnia, tum ijs quæ de elementis, tum ijs quæ de temperamentis sunt prædita consentiunt.

Com. 11. **V**inum cuti etiam impositum calfacit exiguum quidam, multa enim cataplasmata vino potius quam aqua confingimus: ut calidiora euadant: neque mirum: non enim alimentum solum sed medicamentum est, sed habet alimentum multo plus, & vulgaris eius usus est, portio nutritis, quod respiciens Galenus, interrogat cur cum vinum bibitum calfaciat, ad motum exterius non calfaciat, intelligit ut bibitum, respondet, quoniam non ut medicamentum, sed ut alimentum calfacit animal. nimirum utitur eo ut

alimento, estque alimentum potius quam medicamentum, alimenta vero ut dictum antea est, non augent naturalem calorem nisi interius commutata. sed ut mentem Galenus assequaris, quæ non admodum in promptu est, considera, eorum quæ alimenta & medicamenta sunt, quædam esse alimenta magis quam medicamenta: quæ scilicet præstant alimentum multum, & alterationis non adeo multum, ut vinum (plus enim valet hunc nutriendo quam alterando) quædam medicamenta magis, quæ scilicet alterationem præbent magnam, nutritionem vero omnino exiguam, ut piper & sinapi: quædam etiam alia, quibus æque videtur in esse utrumque, ut buglossum aut lactuca, hæc enim & medicamenta & alimenta sunt debilia. quæ alimenta magis sunt, illa eadem ipsam alterationem quam inferunt, interius accepta inferunt, exterius vero non nisi languide. illud enim est alimentum, hoc medicamentum, inest vero illis magis alimenta quam medicamenta esse quæ medicamenta magis sunt: velut piper, ea exterius etiam admodum possunt exercere suas vires, atque quasdam ob causas nonnunquam exerunt euidetius, ut mox dicetur. hæc itaque causa, vinum calfacit magis epotum quam admotum: dicit communem effectum esse omnis nutrimenti, augere & roborare naturalem calorem. constat id quidem, quia nutritione id præstat animati, ut reponatur naturale calidum, & humidum quod assidue dissipatur, sed non omnibus æque inest, neque hoc dicit Galenus enim magis inest quæ plerisque alijs, quia calidum etiam est, ut medicamentum non nihil. alia vero sunt quæ etiam sunt frigida ut medicamenta sed ea etiam augent substantiam naturalis caloris, hoc est præstant naturali calido materiam. itaque proprius effectus alimentorum omnium est, augere calorem, substantificæ, ut ita dicatur. verum dicit commutari debere, ut id præstant, in commutata enim refrigerare potius, quam calfaciant, atque proinde primo occurrit anteaquam commutari incipiant, refrigerare, atque si quis pluri cibo utatur quam possit coquere, morbos frigidos inde fieri: etiam si utatur alimentis calidis. nam vel ex vini nimio usu sunt passiones multæ frigide: nisi mirum ut obrui potest flamma oleo. ex hoc loco intelliges legitimam causam, quæ debiles & senes recens accepto cibo frigescunt: non enim quia calor se colligit ad ventriculum ut coquat, alioqui cur non etiam petit in crus ad dissoluendum edema si quod inest? & in epigastrium hydropticorum ad absorbendam aquam? si scit proindigentia cuique succurrere? certe non est ita, sed primus occurrit cibi & potus refrigerat os ventriculi, hoc fortis facultas contemnit, debilis vero læditur, & eius læsionis sensu colligitur ad interna calor, velut rigoris initium quoddam per se. porro cum Galenus enarrans nutrimenti differentias, ex Hippocrati libello de alimento in quem ego scripsi commentaria cum extarent iam nulla veterum, dicit, idem vero (quod scilicet iam nutrit) & corpus quod nutrit ex calfacit: quod reliquorum neutrum (neque scilicet quod quasi alimentum, neque quod futurum alimentum) facit. intelligendum est, ut illud, substantificæ sci-

De simplicium medicamentorum facultatibus

licet. Nam constat sanguinem calfacere corpus, qui tamen est non proprie iam alimentum, sed quasi alimentum. Non calfacit tamen calidam substantiam augendo vique dum fit proprie alimentum, sed fouendo, velut aqua calida, itaque cum de alimentis loquitur vocat calfacere, substantiam calidam augere, & cum dicit neutrum aliorum corpora calfacere, intelligit eo modo quo id quod est proprie alimentum. Vtque ad attentionem est opus, ne pleraque huius libelli loca calumnie pateant.

Galen.

Illud fortasse dissonare videbitur quod ex ijs quæ ut nutrimentum comeduntur, aliqua cuti imposita hanc erodunt, atque exulcerant, sicut sinapi, muria, allia, capæ. Verum hoc quoque cum positis à principio hypothesebus concordat. Etenim propterea quod tunc in ventre concocta, tum in venis in sanguinem versa, mutantur, alteranturque. Propterea quod vno loco non permanet, sed in multas partes diuisa quo quo versus feruntur. Adde & quod non solum multis succis miscentur, sed etiam cibis, cum quibus sumuntur. Ad hæc quod celeriter eorum & concoctio & partium separatio perficitur, ita ut quod conueniens in eis est assimilatur, quod super vacante & acre per alium, vrinæ, & sudorem excernatur. Propter hæc in quæ omnia, quod fortis impositum exulcerat, id comestum non exulcerat: quanuis si vel vnum quodlibet prædictorum accederet, satis esset ad eam quæ fortis sunt integra seruanda: verbi causa, mutatio ipsa prima. Si namque non maneat sinapi, quale extrinsecus fuit, cum est assumptum, manifestum est nec vim eius manere censendum. Quod si tum dirimuntur eius partes, tum purgantur, multo utique magis sic censendum. Iam satis erat, quod nec eodem loci manet. Cum nec circa cutem aliquid efficere posse videatur, nisi diutius immoretur. Sed nec mixtio ipsa cum multis cibis parum momenti habet, si enim id citra alium cibum solum assumis, facile intelliges, quantum molestiæ & rostonis ventriculo sit allaturum. Quin etiam si plurimo dulci ad mixtum succo cui id imponas, quam nihil adferat incommodi. Cum igitur prædictorum vnū quodlibet perse satis prohibere possit, quo minus sinapi quod fortis facit, idem facere intus possit, multo (arbitror) magis, vbi multa simul coierunt. Nam & coquendo alteratur, & scernitur, & expurgatur, & cum

multis alijs miscetur, & variè distribuitur, & in omnem partem fertur, nec in vlla moratur. Quod autem si acrimoniam suam feruaret, interim quoque omnino exulceraret, ex ijs quæ sponte accidunt vlcibus intelligas. Coguntur enim non raro, alijs ex vitioso cibo, alijs ex quapiam in ipso corpore corruptela & putredine vitiosus succus: quem cacochymiam vocant, ijs alij quando interiorum quoque aliquid exulceratur, magna tamen ex parte cutis: quoniam in hanc excrementa, quæ in habitum corporis colliguntur, natura expellit, multis & assiduis vlcibus afficitur, quippe cancri, phagedenæ, herpes erodentes, carbunculi, & quæ hironia, & celephia vocantur, milleque aliæ vlcum generationes, ab eiusmodi cacochymia nascuntur. Neque igitur talium quicquam est dubitandum. Sed ne cur medicamentorum nonnulla cum nihil nos extrinsecus offendunt, intro assumpta, magnum afferant malum. Aliqua rursus intro assumpta nonnunquam lædunt, nonnunquam conferant. Aliqua non solum intro assumpta, sed etiam extrinsecus applicata offendant. Quippe ut semel dicam, nihil foris intusque parem agendi facultatem habet, neque enim aut viperæ venenum aut rabidicanis spuma, aut aspidis virus (quæ tamen si extrinsecus corpori occurrant, offendere creduntur) parem vim habent, vel soli cuti applicata, vel intro assumpta. Sed nec illud est mirandum, si certorum medicamentorum vis ad profundum non peruenit. Neque enim necesse est, ut omnia parem habeant vim. Quod si ex ijs quæ intro sumuntur, non paucacerto tempore, & certa quantitate, & in mixtura cum cæteris accepta conferunt, intempestiue autem & largius: nec cum alijs admixta lædunt, nec id quidem dubitationem vllam disputationi pariat. Si quidem id tunc cibis, tum igni, tum vero omnibus: ut sic dicam, quæ corpori occurrunt, accidere solet. Nam & mediocri nobis flamma nonnunquam opus est, eaque vbi plurimum ex ea inuamur, cum tamen immodica flamma nos vrat. Ad eundem modum & frigida petio quæ mediocri est confert, quæ immodica est maximam adfert læsionem. Quid igitur miri est, esse medicamentum aliquod adeo calidum potestate, ut si multum

tum eius sumatur, ac in vacuum corpus inferatur, erodat profus vtraque. Sin vero exiguum sit, & cum ijs quæ vehementiam eius remittant, coniunctum, non modo nihil incommodi afferat, verum etiam calfaciendo iuuat. Lachrymam enim vel cyrenaicam vel mediam, vel parthica ipsam quidem perse citra incommodum sumere non est. At si omnino exigua, vel cum alijs in tempore congruente sit sumpta, magno pere conducit. Atque adhuc quidem modum quæcunque corpus excalfaciunt, vbi mutationis principium in ipso, sicut dictum est prius, acceperit, recalfacere illud sunt apta.

Comm.

Maioris claritatis gratia, causas reddere tentat, omnium eorum de quibus quis possit dubitare hoc loco. Dixit iam, cur vinum & quæcunque alimenta magis quam medicamenta sunt, interius accepta calfaciunt manifeste, exterius admota exiguum aut nihil: nunc querit: cur in alijs quibusdam contra fiat, quæ cuti admota exulcerare possint, tamen deuorantur cum cibis citra exulcerationis internæ periculum, ut sinapi, muria, allia, & capæ. Huius præcipua primaque causa est, quam nuper coactus sui obiter reddere, quia calefaciunt magis ut medicamenta, quam ut alimenta: proinde cum ad actum deducuntur secundum medicamentosam qualitatem, ut exterius admota, vires suas retinent integras, cum secundum substantiam etiam mutantur, ut deuorata, vires amittunt, nimirum commutationibus quas subeunt, quæ comesta sunt, in ore, ventre, hepate, & venis, semper sua natura spoliatur, & trahuntur in naturam commutantis. Hac causa dicit Galen. alibi medicamenta quæ ore accipiuntur, tanto debere esse vehementiora ipso affectu qui curatur, quanto pars affecta profundior est, & à ventriculo longius abest: quia tanto plus visum amittet in via. Addit alias causas congruentes quidem omnes satis, quod scilicet deuorantur talia, admixta cum potu & alijs cibis, & quod non hærent vni parti ventris affixa, ut cuti cum exulcerandi gratia admouentur. Probat deinde has esse veras huius dubitationis causas, quia cum succi acrimoniam retinent, etiam interius exulcerant, hinc enim in ijs qui maligna cacochymia laborant, nascuntur vlcera sponte facta, nõ nulla quidem interius, plurima exterius secundum cutem. Si igitur ea quæ interius sunt. Cum acrimoniam retinent exulcerant, ut non exulcerent, euenit, quia non retineant. Alia dubitatio est multo leuior: cur quædam cum exterius admouentur, nihil lædentia, deuorata lædunt. Plurimum, ut plurima venenorum. Quid enim miri habet interius deduci ad actum exterius nõ posse? nam hac ipsa causa habarbarum ad motum non expugnat, ut deuoratum. In venenis alia ratio accedit, quod à cute nunquam nisi quædam vehementissima, à ventre facile in cor deducun-

tur. Alia dubitatio huic similis est, cur quædam vtroque modo lædant, quamquam inquit, nulla sint, quæ interius & exterius sumpta, parem habeant vim operandi, nam vel venena quæ exterius admota necare solent, ut salina viperæ, scorpionis, & canis rabidi, hæc ipsa si potu dentur, ut in pharmacis quæ solent à veneficis parari, lædunt citius, & magis. Respondet huic dubitationi, id fieri quia quorundam tanta vis est, ut etiam è cute subeant in profundum, quorundam non. Nimirum non est omnium neque venenorum, æqualis vis corrumpendi, aut alterandi, sed quædam plus, quædam minus id habent. Ratio qua ea qualitas quæ potentia inest, possit intentionem & remissionem, & diuersos gradus accipere dicta mihi antea est. Alia dubitatio est omnium leuissima. Cur homines aliquando læduntur ab eisdem, à quibus aliquando etiam iuantur, neque solum diuersi homines, sed homo idem. Facilis responsio est, omnia enim, siue alimenta siue medicamenta, quantumuis vtilia sint, idonea indigent quantitate, & accipiendi occasione legant. Producit rei aperitissime multa exempla, quæ non sit opus repetere. De calidis medicamentis satis superque actum est.

Galen.

Quæ vero refrigerat, veluti papaueris succus, hæc à nostro corpore ne vel paulum quidem demutatur, sed ipsū statim vincunt. Ac mutant, etiam si calfacta prius dederis. Est enim eorum natura frigida, quemadmodum aqua. Quare illud recte Aristotelis: sicut alia multa, dictū est, calidorum, frigidorum, siccorum, & humidorum, corporum quædam esse talia perse, quædam, ex accidenti, sicut aqua perse quidem frigida est, ex accidenti vero aliquando calida. Verum adquisitius eius calor breui perijt, naturalis frigiditas manet. Tanquam igitur calida aqua flammæ iniecta eam extinguit. Sic meconium, si id quantumuis calefactum dederis, & calorē animalis perfrigerabis, & necis periculum adferes. Omnia igitur id genus medicamenta si exigue sunt data & vna cum ijs quæ vehementiam frigoris eorum castigare valeant, nonnunquam vsum aliquē corporibus nostris præstant, quemadmodum in opere de medicamentis dicitur: si quidem medicamen id quod cantharides recipit, hydericis prodest: tametsi cantharis ipsa vesicā omnino exulcerat. Verum vbi per ea quæ admiscuntur, castigata est, ac corpori quod plurimo humore grauatur, tum offertur, illum per vrinæ expellit. Maxime igitur est attendendum in omnibus quæ potestate calida frigida ve dicuntur, sine ne ex natura eorum quæ nutrire corpus possunt,

possunt, an eiusmodi que exiguum alterationis momentum nata, deinde secundum propriam naturam alterata, corpus ipsum aliquo modo afficiunt. Tertio loco an nullo pacto ab eo quicquam alterentur. Si namque ex nutrientium sunt genere, siquidem vincantur, calfaciunt: si non vincantur refrigerant. Sin ex ijs sunt que exiguum quippiam alterantur, omnino calfaciunt. Si vero ex ijs que omnino non alterantur: maxime refrigerant.

Comm. **M**edicamenta frigida dicit refrigerare, quia non vincuntur a nostro calore, sed nos potius vincunt, etiam si calfacta degluciantur. Itaque medicamentorum frigidorum naturam esse dicit, quod non vincantur neque caleant, ac proinde manentia frigida, nos refrigerent. Dices, quo pacto ergo dicantur medicamenta hæc esse potentia talia? Si enim non refrigerant frigore quod recipiunt a nobis, sed eo quod habent, profecto actu talia sint, non potentia, si modo Galen. bene distinxerat, potentia talia esse, quecumque non quod talia sint, sed quod talia fieri possint, talia dicantur. Certe non dubium est frigida non posse dici potentia talia, etiam proprie quam calida: hæc enim calfaciunt quia calfiunt. Sed dicendi potentia frigida, duplex est latitudo, alteram docet hoc loco: ea est abusiva loquutio, quia non calefiunt, itaque dicuntur potentia frigida (vt ita dixerim) negatiue quia non sunt potentia calida, hoc est quia omnino non, aut vix, possunt calfiere: alteram docet. 3. de simplicium facultate. cap. 19. quod principium etiam quoddam agendi recipiant medicamenta frigida a nostro calore, quia ab eo comminuantur & deducuntur, quibus actus refrigerant multo magis. Verum hæc ratio venenis solum congruit, vt necent, ea enim necare non possunt sine delatione ad cor refrigerare vero, & ea, & reliqua medicamenta frigida possunt, hæretia ventri, quin etiam & externæ cuti. Proinde Galen. ibidem dicit, si quis hanc causam dicendi potentia minus exactam censens, velit dicere medicamenta frigida non potentia, sed actu esse talia, se non repugnaturam, modo res intelligatur: atqui profecto mihi ita videtur. Quis enim nos obligauerit huic assertioni, omnia medicamenta esse potentia talia? certe satis sit singulorum generum naturas perpendere. Calida omnia potentia esse talia recte dictum est. Ignem enim nemo recenser inter medicamenta, etiam si ad calefactionem igne utimur ad quosdam morbos, sed inter elementa. Frigida non sunt proprie potentia talia, sed si quo modo, certe negatiue (vt explicuimus) quia non vincuntur, a nostro calore, neque calefiunt, sed si hoc ita est, cur refrigerant cum calida actu accipiuntur, hanc dubitationem diluit nunc comparatione quadam vsus, procedente sermone diluet fatus. Dicit ergo recte illud esse dictum Arist. calidorum, frigidorum, humidorum, & siccorum, quædam esse talia per se, quæ-

dam per accidens velut aqua per se frigida est, cum autem calet, est calida per accidens, ac proinde calor aquæ quippe qui aduentitius est, breui perit, frigus quippe quod est naturale, diutius manet, hæc verba continent totam quæstionem dubitationis causam, quam tamen vt dixi paulo infra explicabit, iterum comparatione vsus aquæ calidæ & flammæ respondet. Vt inquit calida aqua flammæ iniecta eam extinguit. Sic meconium frigidum, quantumuis calfactum dederis, & calorem animalis perfrigerabis, & mortis periculum afferes. Comparatio hæc non est vt verum fatear, admodum exacta, quia aqua calida non extinguit ignem frigore, sed humore, & substantiæ modo: hoc est humore crasso & friabili. Extinguitur enim etiam avino calido. Sed postea veniet sermo ad exactiorem illud etiam videri posset parum attente dictum, omnia eiusmodi medicamenta (inquit) si exigua sint data, & cum ijs que vehementiam frigoris castigare possint, nonnunquam vnum aliquem præstare, moxque apponit exemplum chantaridis, & medicamenti ex chantaridibus: agit enim haud dubie de venenis frigidis, nam de illis est nunc sermo, & ipsemet dicit que vehementiam frigoris castigare possint, tamen chantaridis est venenum calidum & corrosiuum. Dicere possum, hoc quod dicitur de chantaridibus non accipiendum vt exemplum, sed vt comparationem, quasi diceret, sicut chantaridis vesicam exulcerat, verum per ea que admiscuntur castigata, vt est in medicamento ex chantaridibus, hydropicis profectus, (hoc dicitur secundum Hipp. 4. de ratione victus in morbis acutis in calce operis) ita meconium & alia id genus medicamenta per sese & magna quantitate data necant, temperata vero aliorum ad mixtionem, profunt, vt Phlionium medicamentum. Atque adeo tam exigua quantitate, & ita emendata dari possunt, vt vel nutrant, vt. 3. de simplicium facultate dicitur. Sed dices rursus quo pacto hæc constare possint? Dicit si quidem Galen. eodem tertio venena calida genere venena esse & omnino: atque idem. 6. Epidem. parte. 6. cap. 5. dicit proprie venena ea solum esse quorum nullus sit in re medica vsus. Sed quo pacto hæc? Si enim omnia venena calida sunt genere, & omnino venena, non solum quantitate, vt frigida, & nulla venena que proprie id sunt habet in re medica vllum vsus, nulla venena calida possint vsus præstare, quantumuis exigua quantitate, & vt cumque emendata, accipiuntur. Nolle oportet duplex esse genus venenorum, quædam enim esse tantum venena, quædam venena & medicamenta. Quæ tantum sunt venena nullum vsus præstare possunt, quæ simul sunt medicamenta, possunt. Veneni enim est necare, medicamenti præstare vsus, quare inest vtrumque ijs que vtrumque sunt. Frigidum nullum est venenum tantum, quia omnium est vsus aliquis, saltem ad somnum inducendum, & tollendos dolores, quin etiam possunt hæc vitia nutrire: vt cum non posse vinci toto hoc lib. a Gal. dicuntur? impossibile accipiatur pro difficili vt ab Aristot. etiam solet, calidorum etiam sunt quædam, que etiam vtrumque sunt. Omnia enim medicamenta quarti gradus perfecti, sunt venena.

na. Quorum nullus est vsus, vt salina viperæ, & canis rabidi, & succus cuiusdam buffonis, & alia huiusmodi, quibus venefici nonnunquam, medici nunquam vtuntur. Gal. igitur loco citato ex. 6. Epidem. loquitur de postremo hoc venenorum genere, que nihil sunt aliud quam venena, hic de alijs duobus. Rursum reperit differentias eorum a quibus nostra corpora aliquo modo afficiuntur, dicens maxime igitur attendendum in omnibus que potestate calida frigida ve dicuntur, sint ne ex natura eorum que nutrire corpus possunt, (hoc est alimenta) an eiusmodi que exiguum alterationis momentum nata, deinde secundum propriam naturam alterata, id est per se se id est sua natura ulterius in alteratione progressa, corpus ipsum aliquo modo afficiunt (hæc sunt in medicamenta calida) tertio loco an nullo pacto ab eo quidquam alterentur. Hæc sunt venena frigida, quod ipsemet interpretatur dicens, si namque ex nutrientium sunt genere, si quidem vincantur calfaciunt, si non vincantur, refrigerant, sin ex ijs sunt que exiguum quippiam alterantur, omnino calfaciunt: si vero ex ijs que omnino non alterantur, maxime refrigerant, hæc Gal. videtur autem huic sermone deesse nihil, quod ego addam. Nunquid omnia frigida medicamenta talia sunt, vt nihil vincantur? Nulla igitur frigidorum differentia secundum gradus est, sed omnia summe refrigerant, si autem non, sed quædam nihil vincuntur, quædam vincuntur exiguum quiddam, refrigerant, tam enim quia non vincuntur satis, atque in hoc plus & minus inest, incaute videtur Galen. dicere. Sin autem ex ijs sunt que exiguum quippiam alterant, omnino calfaciunt. Nam que refrigerant etiam alterantur exiguum quippiam nisi sint quarti gradus. Certe ratio frigidorum est, quod non vincuntur hoc vero non inest æque omnibus: vt neque ipsum frigida esse, sed quædam omnino nihil patiuntur, & hæc sunt summe talia, quædam exiguum, quædam aliquanto plus, nulla tamen adeo vt vsque ad mediocritatem trahantur. Et quia vsque ad mediocritatem nunquam calefiunt, frigida sunt, eo autem plus, quo vincuntur minus, verum quod dicit Galen. que exiguum quippiam patiuntur calfacere, intellige que patiuntur secundum eandem qualitatem qua faciunt, vt calida que calorem recipiunt & calfaciunt, frigida vero tam longe abest, vt ita patiuntur, vt etiam patiuntur secundum contrariam nimirum refrigerant etiam a nobis exiguum quippiam calfiunt.

Galeni.

Atendere autem, vt dictum est, quam maxime oportet, ac discernere que per se sunt, ab ijs que per accidens, non in calidis & frigidis modo, sed nihilo etiam fecius in siccis & humidis: quippe aliqua talium cum siccam substantiam sint sortita, vbi largo calore sunt liquata, humiditatis phantasmam præbent: veluti res, & feru. Quædam per se humida, vbi in sincero frigore sunt morata, apparent sicca, sicut

glacies. Minime igitur de ijs omnibus faciendum absolute & sine vlla exceptione iudicium est, sicut in superioribus monuimus, sed cum eo, vt quemadmodum se se in calore frigore que habeant, consideretur, si quidem si exiguo prædita calore, nihilominus humida cernuntur, talia esse ex propria natura sunt censenda: tametsi cum copioso calore sint sicca. Quæ vero vel sub feruente calore fluunt, vel sub puro rigore sunt concreta, ne horum quidem altera per se humida, altera per se sicca sint censenda. Ergo tunc ad hunc modum distinguere conueniet que per se sunt, ab ijs que per accidens, tum ad hæc ipsa spectantibus eorum que potestate calida, frigida, humida, sicca ve sunt, iudicium faciendum. Non enim ad id quod secundum accidens est, respicientibus: sed ad id quod secundum se, id quod potestate est, iudicari debet. Porro communis in omnibus vnaque iudicandi ratio est, alterationis celeritas. At cum calidum, frigidum, humidum, & siccum dicantur *ὁμωνυμῶς* quod scilicet alia per id quod exuperat, alia quod eam quælibet tatem, aqua sunt denominata. Summam habeant, in vtrumque horum præopte vertitur, de quo agitur iudicium, tale potestate fuerit. Oleum namque calidum potestate est, nimirum quod flamma facile fiat. Eodem modo, resina, bitumen, & pix. Vinum autem quod facile fiat sanguis. Pari modo mel, & caro & lac. Atque hæc quidem totis ipsorum alteratis substantijs nutrimenta se alterantium sunt. Quæ vero vna qualibet qualitate alterantur ac mutantur, ea medicamenta tantum sunt. Medicamenta itidem sunt, & quæ nulla mutata substantiæ suæ parte, sed tota feruata integra corpus ipsum afficiunt, cæterum graua & naturæ animalis eorum impentia. Vnde & totum eorum genus deleterion & pestilens dicere. Quippe hæc non eo minus genere deleteria sunt dicenda, quod vbi planè minima exhibentur, nullam inferunt sensibilem noxam. Sic namque neque ignis ipse calidus sit, neque nix frigida. Nam horum quoque si quid profusum exiguum est, nullum euidens in corporibus nostris excitat affectum. Quippe centesima vnius scintillæ pars, est quidem omnino genere ignis: cæterum adeo nos non vrat, exalfaciat ve, vt corpori incidens ne

sensum

sensum quidem vllum sui excitet. Ad eundem modum frigidæ asperginis centesima portio non modo nihil offendat, aut refrigeret, sed nec sensum sui vllum prabeat. Nequaquam igitur sic iudicanda deleteria sunt, imò totius naturæ suæ contrarietate. Porro iudicabitur contrarietas ex ea, quæ medio intercedit, mutatione. In elementis, verbi gratia, neque aqua mutari potest in ignem, neque ignis in aquam, sed ambo in aerem, is vero in vtraque: at illa in alterum nullo modo. Ergo continens & sine medio est aquæ mutatio in aerem, itemque ignis: non continens ignis & aquæ in alterum. Hæc igitur inter se contraria pugnantiaque sunt. Non dissimili ratione papaveris succus hominis corpori profusus est contrarius, ut quod in eum quicquam agere ne vna quidem qualitate possit. Multo minus tota sua substantia possit. Atque vnum quidem deleteriorum genus eiusmodi est. Alterum eorum quæ ex nostro calore momentum aliquod mutationis accipiunt, ac deinde in multifarias alterationes vertuntur, quibus corrumpi naturam nostram accidit. Eiusmodi enim omnia deleteria genere sunt. Etiam si propter exitum nonnunquam nihil quod sentiat, efficiant, atque corporis naturam rodunt, putrefaciunt, & liquant, merito potestate calida nominantur. Contra quæ refrigerant, & sensum auferunt, torporemque notabilem afferunt, frigida.

Comm. De calidis & frigidis dixit hætenus, nunc agit de siccis & humidis medicamentis. Quæ ut dignoscas, iubet excludere frigus quod concretionem possit facere, & calorem qui liquationem: his vero exclusis, tale esse quodcumque, quale sentitur. Mirum vero, quod dicit medicamenta humida & sicca potentia talia esse, tamen tactu faciendum eorum iudicium, excluso calore aut frigore externo. Si enim tactu sit iudicium, & quod excluso magno calore videtur esse humidum, humidum est, & quod excluso magno frigore videtur siccum, est siccum, certe humida & sicca actu talia sunt, non potentia. Nam actu tale definitur, quod tale est quale apparet: & merito quidem, quia vnumquodque sentitur secundum id quo sensum afficit, facit vero vnumquodque, secundum id quod habet actu, igitur est vnumquodque actu, quale sentitur, nisi sensus præter naturam affectus sit, ut hac causa eueniat decipi. Certe sicca & humida medicamenta quam plurima sunt, quæ actu sunt talia, neque vllam reductionem ad actum patiuntur à nostris corporibus. Nam quis neget succi

la stuce, & cremorem hordei, & oleum, & huicmodi alia, actu esse humida, nec vllam humiditatem à nobis recipere. Eodem modo puluerem aloes, panacis, iridis, & spongiæ vstæ, quis non videt actu sicca esse? & à partibus quibus admoventur nullam siccitatem recipere? Sed aliquando etiam fortasse humiditatem, ut cum in vlcera iniiciuntur: aliqua etiam sunt in humidis & siccis quæ quodammodo sunt aliud actu ac potentia, velut succi & fluxilia omnia quæ siccant, ut lixiuui, & marina & muria, actu humida sunt, quando quidem fluunt & male continentur termino proprio, & bene alieno, tamen sicca diuina habent, & ad mota nostris partibus, siccantur, & siccant: contra, quæ dura & concreta cum sint, sunt facile liquabilia, ut cera, & pinguedo capriua. Hæc enim continent sese suis sinibus, & consistentiam habent, tamen ad mota funduntur, & humectant. Sed neque humida neque sicca, sunt potentia, tam proprie quam calida: Sunt enim talia participatione partium actu talium. Velut lixiuuium participatione cinerum: marina, falis: pinguedo et cera, partium oleosarum: et ea reductione ad actum, quæ fit cum nobis sunt ad mota, non sunt illæ partes sicca aut humida (in erant enim actu) sed deteguntur quodammodo: humida quidem, quia absumuntur partes aqueæ, quæ siccæ impediunt: sicca quia funduntur liquata. Itaque Gal. non dicit calida, frigida, humida, et sicca, potentia esse talia, quod omnia sint potentia eodem modo (maximè enim talia sunt quæ calida, reliqua quodammodo, ut explicatum est) neque quidem quod omnia quæ ad quodcumque horum generum referuntur (multa enim sunt humida & sicca, quæ nullatenus id potentia habent) sed quod in omnibus his generibus sunt aliqua potentia talia. Quod dicit venena contrarietate naturæ quam cum nostra substantia habent esse talia, contrarietatem vero hanc agnosci ex ea, quæ media sit, mutatione, velut aqua quia contraria est igni non potest nisi per medium aerem in eum mutari, animaduersione indiget. Nam si mutatione media agnosceretur contrarietas, tanto contrarietas esset maior, quanto plures mutationes mediæ essent necessariae, at vero pluribus est opus ut panis caro fiat, quam ut aqua ignis, si quidem hæc per medium aerem, ille per medium chylum et sanguinem, et rorem proprium partium. Magis igitur contrarius esset panis nostræ carni, quam aqua igni. Porro cicuta nutrire potest, atque cum nutrit, totidem solum commutationibus, quot & panis et carnes, mutatur in substantiam nutriti: aque igitur essent hæc, venena nobis, atque illa. Igitur hæc substantiæ contrarietas quæ alterum alteri venenum esse facit, non tam agnoscutur multitudine mutationum quæ in medio sunt, quam mutationis difficultate: ut contra, ea similitudo aut analogia, quæ alterum alteri facit esse alimentum, non tam paucitate mutationum, quam facili commutatione, neque sanè difficultate mutationis secundum substantiam, contrarietas illa agnoscutur. Multa enim sunt quæ omnino non possunt esse alimenta, quæ tamen non sunt venena, quin etiam quæ fortasse sunt secundum me-

dica-

dicamentosas qualitates amica, ut aurum, & lapides multi. Igitur illa contrarietas agnoscutur difficultate mutationis secundum qualitatem in frigidis, & in calidis secundum substantiam, cum maligna & corruptiua qualitate.

Gal.

ET priora quidem nihil non rationi consonum, nec ipsa pati, nec in corporibus nostris efficere videntur. Siquidem calido corpori applicata, & mutationis momentum aliquod hinc adcepta, partim eorum ad summam caliditatem, partim proueniunt ad putredinem. Iure igitur pro effectu quem ipsa consecuta sunt, etiam corpus animalis afficiunt. At quæ corpus, tametsi ipsa calida sunt, applicata tamen refrigerant, non paruam dubitationem afferunt, vtrius potius naturæ sint. Nam si energia semel calida sunt, reddita, cur animal non calfaciunt, si nondum sunt calfacta, quomodo apparent calida? soluetur dubitatio, si distinguatur, quod per se frigidum est ab eo quod est ex accidenti, ita uti Aristoteles docuit. Perit nanque celesiter eorum, quæ ex accidenti sunt calida, acquisitiuus affectus, ita ut in priorem naturæ suæ statum facile reuertatur. Porro in applicandis ijs nobis quæ natura quidem sunt frigida, sed per accidens calida, duo hæc contingere est necesse: & ut acquisitiuus illorum calor pereat, & propria eorum temperies à nostra nihil immutata frigida persistet. Et quid miri, si papaveris succus, in andragora, vel cicuta, vel similibus aliquod, quauis exhibeantur calfacta, paulo post euadunt frigida? cum idem patiantur pituita, & lac, & far, & panis vbi in imbecillum ventrem dimissa. Ab eo non superantur. Euomuntur enim non raro abunde frigida, & quod ijs maius est, quodque Hippocrates notauit. Pituita ipsa quauis iam succus sit, atque ex cibis in ventre iam concoctis nata, nihilominus frigida tangentibus sentitur. Neque id modo dum in ventre consistit, sed postquam à venis ipsis purgantibus cuiuspiam medicamenti vi est detracta. Tametsi enim quam tenacissima est, ac per vim ducitur, attamen ne ipsa quidem tractus violentia calficari potest. Quid igitur miri, si etiam papaveris succus quod naturæ nostræ tam contrarium medicamentum est, quam celerrimè refrigeretur, etiā si calfactus sit exhibitus, refrigeret autem vna secum & corpus? quippe acquisitiui

calorem non seruat, propterea quod natura frigidus est. At quia eius substantia à nobis non alteratur, imò potius non alteret, & nutriat, idcirco nec à nobis quicquam recipit caloris, & pro sua natura nos afficit. Itaque cum frigidus natura sit, & nos utique refrigerat. Nihil igitur in dictione nostra est dubitationis reliquum. Enim vero quod horum omnium quæ frigida natura sunt, quicquid plus iusto calfeceris, ex propria id natura recedat, præterquam quod nullam dubitationem habet, etiam prædictis à nobis affert testimonium. Sicut enim salamandra ad certum vsque terminum ab igne nihil patitur. Vritur autem si longiori spatio igni sit admotæ sic & mædragora, & cicuta, & psyllium breui spatio igni admotæ proprium adhuc temperamentum seruant, largius autem ex calfacta illi co corrumpuntur, nec quicquam efficere quæ prius poterant, valent.

Comm. Dubitationem diluere vult Gal. cur medicamenta frigida euenit refrigerare, etiam si calidæ actu vtamur. Dicit id fieri, quia calor ille aduentitius est, & per accidens inest, quæ vero ita in sunt qualitates, facile pereunt, & in naturalem sibi statum facile res reuertuntur. Itaque quæ natura frigida sunt refrigerant, et si calida adhibeantur, quia calida non manet diu. Sed redeunt in suum frigus. Indicat autem Gal. multarum rerum exemplo, non mirum esse venena frigida, et si calida admoventur nostris corporibus, paulo post euadere frigida. Ego causam huius rei reddidi primo libro contrarietatum, quam nunc quoque breuidicam. Quia talia sunt medicamenta frigida ut calorem à nobis difficile, & quædam eorum vix vnquam recipiant, neque retineri in calore à nobis possunt. Nimirum eadem facultate opus est ad conseruandū, quod præter naturam rei alicui inest, qua ad gignendum. Quia cum sponte res labantur in ea quæ sibi secundum naturam congruunt, non minus repugnant retinentibus, quam agentibus extraneas naturas. Velut profecto non minori facultate opus est, ut substantes pondus, quod desuper incumbit, quam ut subleues. Hippoc. primo libro de natura humana dicit, quod Galen. hic refert, pituitam vomitu aut deiectione reiectam, tactu etiam videri frigidam, atqui certè non tantum excretam iam, cum potuerit ab ambientiaere esse alterata, sed & intra corpus aliquando esse satis frigidam, indicant cruciatus illi maximi colicorum, quos vitæa pituita non aliter quam refrigerando, solet inferre. Mirum quod psyllium positum venenis frigidis, cum tamen idem Gal. dicat octauo simplicium esse secundum ordinis refrigerantium eius semen, & in humiditate, ac siccitate medicocritarè optinere. Dioscorides lib. 6. ponit illud inter frigida venena. Dicent.

Dicens illud epotum corpori toti frigus & torporem, cum exolutione afferre. Mesues sentiens illud non esse adeo frigidum dicit, constare diversis facultatibus, esseq; corticem tertio ordine frigidum, medulam quarto calidam & corrosivam, itaque esse venenam calidam, ac proinde integrum tuto summi, combinatum vero non sine maximo periculo. Ego vero dixerim, psylli nullo modo esse venenum, sed medicamentum moderate frigidum, leniens ventrem. Nam eo usus sum saepe in pueris laborantibus cruditate ventriculi, atque puerulis nunc integrum deglutientibus, nunc mandentibus etiam, nihil noxae unquam euenit, ne minimum quidem. Galeno vero licuit hoc loco, secundum communem que de psyllio habebat, opinionem, exemplo vti, vbi de eo peculiariter egit optimè est eius naturam interpretatus.

Galen.

AC talium quidem omnium natura hominibus maximè est contraria, (sane naturam cum dico vniuersam substantiam ac temperiem, quæ ex primis elementis conflatur, significo, calido, frigido, humido, & sicco) eorum vero quæ celerrimè nutriunt, cõuenientissima. Reliqua omnia media inter hæc sunt: quorum alia magis, alia minus agere ac pati à corpore nostro possunt. Siquidem castoreum & piper, agere magis in corpus nostrum quam pati ab eo valent. Vinum & mel & ptyfana pati magis quam agere. Ergo hæc omnia tunc agunt circa corpus aliquid, tum vero patiuntur. Omnino enim, vbi duo corpora inter se commissa aliqua multo tempore pugnant certant que de alterando, vtrūque eorum tum agere, tum pati est necesse. Fortasse autem etsi non multo tempore id fiat, attamen agit etiam id quod vincitur, in id quod vincit, verum ita exiguum, vt sensum effugiat. Neque enim si acutissimo ferro molissimam ceram toto die ac nocte incidas, fieri potest vt non fiat manifeste obtusus. Ita nimirum illud commode dici videtur: Afsidio illi durum cauatur vndula saxum. Quippe ita quoque factum cernitur. Cæterum vno aut altero ista nihil adhuc euidentem videre in talibus licet, ex quo factum arbitror, vt quædam ab admotis sibi nihil prorsus pati opinati nonnulli sint. Et cedendum quidem est ita loquentibus. Sæpe vero nobis quoque ipsis ita plerumque loquendum est, nisi sicubi ad vltimum examen disputationem perducimus, quemadmodum in præsentia facimus. Sic igitur & *αἰσῶσα* id est nunquam

deficientis affectionis dogma, ijs vtiq; qui solum id ratione ipsa extimant, valde demonstratione non caret. Non est tamen eius ad priuatas singulatim obediendas actiones vllus vsus. Si namque adeo exigui affectus sint, quibus afsidue afficimur, vt nulli actioni sensibile & manifestum incommodum afferant, facile profecto contemnendi sunt, atque ei qui affectus id genus nullos esse dicit, non repugnantium. Perinde igitur habet & in ijs quæ nutriunt prope dixerim omnibus: quippe quæ ipsa quoque in corpore hominis aliquid faciunt, sed nec sensibile aliquid prorsus, nec euidentem: diuturna tamen eorum exhibitio magno opere alterat mutatque iam corpora.

Sunt enim & quæ primo statim vsu manifestam alterationem suam indicent, veluti lactuca, quæ eos quibus venter quidem ætuet, manifeste refrigerat, atque à siti vindicat. quibus autem refrigeratum est, manifeste lædit. Conducit verò & ad somnum non parum, neque id alia ratione vlla, quàm quod frigido temperamento & humido est, verum sic est humida & frigida ad hominè, & alia quæ ab ipsa nutrirunt sunt apta, sicut viridia ligna ad ignem. Quare rationabiliter cibi id genus vtrumque præstât, & quod veluti medicamenta corpus nostrum afficiunt, & quod nutriunt, toto quidem concoquendi sui tempore, vt medicamenta, vbi iam nutriunt, ac prorsus sunt ad similita. Vt quæ nihil in nos agant, sed naturalem calorem augeant, ceu prius est dictum, quippe id omnium quæ nutriunt commune est. Nec est quod miremur, si modo exempli viridum lignorum non sumus immemores, esse aliqua que priusquam ad similentur & nutrant, dum adhuc concoquuntur refrigerant, cum ad similita sunt. Ac iam nutriunt, calfaciant: Itaque vsus quoque talium omnium duplex medicis suppetit, tum vt ciborum, tum vt medicamentorum. Fac namque mutata sit alicui optima ventriculi temperies ad calidiorem, is profecto quam diu lactucam concoquit, refrigerabitur, & mediocritatem temperamenti assequetur: Vbi vero ex ea iam nutritus est, insiti caloris substantiam augebit. In eo igitur vel maximè sese fallere videtur iuniorum medicorum vulgus, quod ignorat in nobis aliquando qualitatem caloris

caloris intendi, aliquando substantiam eius augerunt quod vtroque genere veteres calidius factum animal dicant, quando etiã calidius fit, siue calorè eius intèdas, siue substantiam in qua primo cõsistit, in augeas. Finge namque ex ijs quæ in animalis corpore continentur, sanguinè esse per se calidum, aut si magis placet, flauã bilem: reliqua omnia ex accidenti esse calida, vtiq; quod horum aliquam habeant partem, nunquid necesse erit animal bifariam calidius esse, vel quod plus calidorum succorum sit sortitum, vel quod calidiores eos habeat, quàm ante? Mihi plane ita videtur, ad eundem modum arbitror & frigidius erit bifariam, vel quod plures illi succreuerint frigidi succi, ceu puita & nigra bilis, vel quod eorum omnium modo non mutato sola qualitas sit intentata. An igitur miri quicquã est, si corp⁹ quoad concoquitur, qui frigidus natura cibus est, sicut portucula, & lactuca, frigida qualitatis nõ parum percipiat, percocto autem ac iam in bonum sanguinem verso calidi succi accessione calidius quam prius euadat? Atqui si nihil horum aut eiusmodi est, quod fieri nequeat, aut etiam adhuc mirum, de sinant iam obstrepere, qui vnum eundemq; cibum, tum nutrimenti, tum medicamenti vsum corpori præstare negant. Tanquam enim si omnino non percoqueretur, perpetuo maneret medicamentum, sic quum iam est percoctum, ambo efficitur. Pone enim prorsus non coquatur lactuca, vel si mauius, succus ipsius, quando is si liberalius sumatur, similem in homine cum papaueris succo effectum habet, nonne hoc casu medicamentum tantum erit, an non? Nemo (arbitror) de ea re dubitet. Ergo habet omnino lactuca & medicamenti facultatem, at vero habeat & nutrimenti, quippe que sæpe nutrit. Ambas igitur facultates simul in se continet, non tamen similiter ambas ostendit. Verum vbi plus egit in homine quam sit passa, medicamenti potius indicat facultatem, vbi passa plus est, quam egit nutrimenti. Nec mirum illud est, si lactucæ tum agere, tum pati contingit. Quando eni quoque ceu paulò ante diximus, non solum in ceram agere, sed etiam ab ea pati accidit. Cæterum eo quod multo amplius est quod agit, quam quod patitur, alteram latet. At si durissimam illi ferrum adiuuans, contra magis pati quam agere tibi videbitur, ta-

meti agit aliquid tum quoque sed negligitur præ exiguitate eius vis. Itaque de omnibus prorsus cibis illud pronunciarè non dubitemus: quod non solum à nostris corporibus pati, sed etiam aliquid agere in ea possunt. Iam vero & de quibusdam quæ plane scilicet & luculenter videmus agere, quod non tantum cibi sint, sed etiam medicamenta. Et lactuca quidem tã cibus quàm medicamentum frigidum est. Erucata cibus quam medicamentum calidum. Quod si castoreum quoque spatio concoquitur, erit id quoque simul nutrimentum, simul medicamentum calidum. Ad eundem modum synapi, & piper, ex heruis quoq; anethum, & ruta, & origanum, & pulegium, & calamynthe, & thymbra, & thymum: quippe hæc omnia tum cibi tum medicamenta calida sunt. Prius enim quam in sanguinem sunt mutata, dum scilicet adhuc concoquuntur, medicamenta: mutata vero in sanguinem, non vtiq; iam medicamenta, sed nutrimenta, secunda nimirum nutrimenti significatione, qua id significatur quod non dum est alimentum sed veluti alimentum. Ergo sicut de lactuca paulò supra fecimus cum duos vètres alterum iusto frigidiorè, alterum iusto calidiorem finimus: ita nunc quoque pro contemplandis ijs que potestate calida sunt, proponamus eosdem vètres, ergo eum qui frigidior iusto est, quoad in eo continentur, ac cõcoquantur, omnes id genus herbe, calfaciunt, atque ad temperamenti æqualitatem reuocabunt, prodeũq; vt medicamenta: alterum vero qui calidus est, inflammabunt, ac magnopere lædēt. Atque has quidem alterationes qualitate sua inducēt, nam omnino percocta, & mutata, ac in sanguinem bonum iam versa, naturalis in animali caloris substantiam augebunt, non qualitatem intendent. In totum enim siue frigidus siue calidus potestate cibus sit, posteaquam in sanguinem conuersus est, naturalem calorem similiter augebit. Quo ad autem ad sanguinis formam tendit, nec dum plane sanguis est redditus, refrigerat, excalfacit que animal medicamenti ritu.

DI C I T, inter venena que nostræ naturæ sunt valde contraria, & alimenta quæ admodum similia, esse alia omnia quæ scilicet sunt simul alimenta, & medicamenta, explicatque multis verbis horum naturas, explicans quæ sit ratio alimentis, & que medi-

medicamenti, & vt possit eidem congruere vtrū que, & vt sint quædam medicamenta magis quam alimenta, quædam contra. dicit rationem medicamenti esse agere in nostrum corpus, calfaciendo, refrigerando, humectando, aut siccando: alimenti vero pati à nostro corpore, & in illud nihil agere, nihil agere, simile reddi corpori, illud vero non mutare. Quoniam verò fieri non potest vt patiat, quin aliquid agat, cum omnium quæ in se sunt mutuo commutabilia, actio sit reciproca, vt à me quoque primo controuersiarum medicinalium monstrationem est, explicat quo pacto dicat pati & nihil agere, quòd scilicet nihil quod sentiri possit agat, omnino vero necesse esse vt agat aliquid quidquid patitur, probat multis exemplis, quibus eisdem ille crebro vtitur, gutta scilicet excauantis lapidem, & ceræ hebetantis ensem, eundem hunc locum & eisdem exemplis tractat cap. 2. primi de locis patientibus: sed res est aperta satis, cuius ego causam loco citato ex controuersis reddidi. Itaque alimentum re vera aliquid facit in nos dum cõmatur, id vero est rari exiguum & in sensibile, vt liceat dicere nihil facere, sed pati solum. Nobis igitur ita dicentibus, alimentum est quod nihil facit sed patitur solum, quæ vero alimenta dum commutantur faciunt aliquid quod sentiri possit, vt lactuca, portulaca, & piper, hæc medicamenta simul sunt & alimenta. Sed quando quidem alimentis vtimur feruandi naturam calorem causa, videtur necesse esse vt alimenta calfaciant: atq; ita dicit rem habere: calfacere scilicet alimentum omne, nõ tamen vt medicamenta, hæc enim alterant secundum qualitatem, alimenta non ita, sed secundum qualitatem, vt dictum est, nihil facientior, substantiam augent calidam. Hoc vt intelligatur, explicat multis, vt differant calfacere secundum qualitatem, & secundum substantiam: illud dicens esse augere qualitatem, hoc augere substantiam calidam, est eam non facias calidioram. Dicit igitur alimenta omnia vno modo calfacere, quod augeant substantiam calidam sanguinem scilicet, interim vero quæ simul medicamenta sunt alterare corpora secundum qualitates, calfaciendo aut refrigerando, vt vtrūquodque est, idque fieri dum adhuc commutantur, postquam enim commutata sunt & in sanguinem abierunt, omnia alimenta dicit similiter calfacere, augendo scilicet substantiam calidam, alterationem vero quam vt medicamenta inferunt, cessare, hæc docet hoc loco Gal. sunt vero quædam assertiones. Quæ maiori enarratione indigent, ne quemquam perturbent. Dicit in principio præscriptæ dictionis, castoreum & piper agere magis in corpus nostrum quam pati ab eo, hoc vero videtur non posse ita habere, nam si medicameta calida sunt potètia talia, necesse est eã qualitatem qua nos recalciant, à nobis recipiant, nõ potest igitur esse plus quod faciunt, quam quod acceperint. Deinde piper calfacit, & nutrit, alterat igitur secundum qualitatem & patitur secundum substantiam magis ergo patitur quã facit. Facere vocat Gal hoc loco, illud alterare, quod medicameta faciendò aliquid nos afficiunt, alimentum vero patendò nutriunt, & ipsum nutriente pati est, simile

scilicet fieri: & alimentum nomen est rei vitæ non vincetis: cũ itaq; dicit, plus facit quã patiat, perinde est ac si diceret, plus alterat quã nutrit, quia scilicet calfacit multum, & nutrit parum: quod in calore distensionis habetur, possit etiã suspectum videri: dicit siquidè omnino, n. siue frigidus, siue calidus potèstas cibi sit, postquã in sanguinem cõuersus est, naturalè calorem similiter auget, quo ad aut ad sanguinis formã redit, nec dũ plane sanguis est redditus, refrigerat ex calfacit vtrū animal medicameta ritu. Hæc dicit. Videtur vero nõ vsq; ad formã sanguinis, sed postea etiam magnã differentiam afficiendi corpora esse, in cibis calidis aut frigidis. Nã ex calidis calidus, ex frigidis frigidus sanguis gignitur: cõstat vero magis calidæ partes à calido sanguine & bilioso, quã à frigido & pituitoso. Certè cũ dicit Gal. siue calidus siue frigidus sit cibus, naturalè calorem similiter auget, postquã in sanguinem cõuersus est. Intelligere debes illud similiter, nõ quod æque (nã hæc dubiè quædam calfaciunt magis, quædam minus vt alimentum etiã, quia quædam augent substantiam calidam magis, quædam minus, vt quæ san guinea aut biliosa quæ pituitosa aut melancholica) sed similiter, i. eodẽ modo, hoc est substantiam calidam augendo, nimirum omnia alimentum post quã mutata in sanguinem sunt, sunt calida vt alimentum, quia augent substantiam calidam, & tamen quædam plus quædam minus omnia tñ calfaciunt. Omnis enim sanguis calidus est, atq; si fieri possit, vt id quod reponitur, minus calidum sit quã quod est absumptum, tñ alimentum per se calfacere nõ nihil, cõstat, quia si omni alimentum priuaretur corpus, magis frigeret. Itaq; refrigerare quodammodo potest cibus, per accidens scilicet, minus calidum reponendo, calfacit tñ per se aliquid quicquid, cũ iam in sanguinem mutatus est: eo vsq; potest alterare, vt medicameta, atq; ad refrigerare: quæ tñ alteratio, cõfecto iã sanguine cessat. Quia sanguis nullus ad eò frigidus est vt nõ calfaciat partes: cõstat, quia omnis, sanguinis effusione refrigeratur. Itaq; iã post sanguinis generationem cibi oēs plus aut minus, calfaciunt, est quæ illud iã alimentum, quia alimentum est dicit. Finge ex his quæ in animalis corpore cõtinetur sanguinem esse per se calidum. Aut si magis placet, flauum bilis. Vult scilicet de vitare quæstiones quæ alterius loci sunt, an sanguis sit per se calidus, an calcet alieno calore, vt Arist. visum est, & vter succus calidior sit sanguis an bilis: an præter hæc sit aliud in nobis primo calidum, vt spiritus, aut corpus ipsum per se. Nimirum hic locus nõ est de succis, aut partibus in homine, sed de temperamentis. I. tereratur vero ad disputationem præsentem scire, esse in nobis aliquid per se calidum quo caleat reliqua, quod in hoc microcosmo sit vt ignis in rerum vniuersitate. An id sit sanguis, an bilis, an spiritus, an aliquid aliud, scire nõ intererat. Proinde neq; Gal. decidit: sed ponit esse omnino aliquid. Vsq; ad eò authenticæ res graues, & qui methodum scribendi nacti sunt, curarum semper, vt quidq; suo loco diceretur, neq; vt plerisque; huius seculi, multis illis quidem, sed à methodis scriptoribus euenit, omnia in omnibus. Mihi sane didicisse nunc controuersis, inter alias medicinales decisæ sunt: quorsum vero ego diuertat ad ea quæ ipse autor cõsulto curauit delinere?

Sane

Galen.

Sane omnis hæc disceptatio ab vno principio pendet. Quo magis seruandum id, memoriaq; tenendum perpetuo est. Cui libet corpori proprietatem quandam temperamentum esse, quæ huic quidem naturæ sit consentiens, ab hac verò sit dissentiens. Tum si quod conueniens sibi est, in suam naturam transmutet, eo pacto caloris sui si constantiam augere: si ipsum sit mutatum, duorum alterum illi contingere, velut calorem quendam conquirat, vtique si id à quo mutatur, ex calfacit, vel proprium calorem amittat, si id non calfacit. Liqueat igitur ex ijs, quod eiusmodi omnia ex eorum sunt numero, quæ relata ad aliquid dicantur, quum ad proprietatem mutatis naturæ quicquid assumitur vel nutrimenti, vel medicamenti, vel vtriusque rationem fortiat. Verbi gratia, cicuta sturno nutrimentum est, hominum nutrimentum est, hominibus medicamentum. Si quidem coturnicum temperies assimilare sibi veratrum potest, quod hominum temperies non potest. Ergo manifestum iam arbitror factum quod iudicium eius quod respectu nostri calidum, frigidum, humidum, & siccum dicitur, non ex ijs quæ extrinsecus sunt posita, sed ex ijs quibus ipsi afficimur, certum exactumq; fieri possit, atq; id tanquam primum ac maximum sit spectandum, deinde si res exigit, etiam quod ab externis petitur. Nam si euidens sit ad sentiendum, & clarius sit adhibiti medicamenti affectus, huic reliquis notis omnibus post habitis credendum: si de bilis, & obscurus, atque etiam mixtus, aut vllam dubitationem sit exhibens, tum vtique ad externa omnia conferentes de eo iudicandum. Ac neque horum quidem ad ea quæ longius absunt, sed neque ab ipsa quæstione rei substantia sunt desumpta. Verbi gratia, si oleum calidum est, nõ id inde spectabitur, quod glutinosum aut pallidum, aut leue est, sed quod facile inflammatur. Id namque erat illi calidum potèstas esse, quod celeriter in energia calidum mutatur. Ad eundem modum & in corporibus nostris, non vtique id expendendum, an crassarum partium, an tenuium, aut humidum, aut leue, aut glutinosum, aut pallidum. Sed an calfaciat ad motum. Aequè verò an dulce sit, an aluum deiciat, an sanguinem, si instilletur, faciat in misione fluxilem. Quippe

hæc quoque superuacanea sunt, cum æstimare liceat an calfaciat, cum admouetur. Ergo si notabiliter id valenterque faceret, quemadmodum piper, vtique clarum id proculque dubio esset. Nunc cum minime valenter id præstet: merito in quæstionem venit. Multo verò magis de rosaceo, & aceto dubitatur à medicis, atque ambigitur, calidam ne hæc, an frigida potèstas sint. Agendum igitur id est, vt in omnibus quæ potèstas calida, frigida, humida, sicca vt dicuntur, exactas aliquas clarasque discretionem inueniamus, sicut antè de energia sic dictis fecimus. Porro incipiendum arbitror ab ijs quæ euidentissima sunt, quæ in ijs exercitatus facile cõsequitur ea quæ minus sunt euidentia.

Hæcenus explicuit Galen. naturas calidorum, frigidorum, humidorum & siccorum, rationem inuestigans quæ vnumquodque eorum tale est: nunc incipit docere modum dignoscendi cuiusque medicamenti facultatem, ac iudicandi calidum sit an frigidum quæ doctrina ad libros de simplicium medicamentorum facultate pertinet, quæ calidum frigidum humidum & siccum, medicamentorum sunt primæ facultates: pertinet verò ad hunc, quæ sunt differentiarum temperamentorum: atque proinde hæc tractatio coniungit hunc librum cum opere illo: Tamen in hoc solum agitur de medicamentis calidis, frigidis, humidis, & siccis, in illo vero etiam, de alijs facultatibus, vt de adstringentibus, laxantibus, expurgantibus diureticis, & aliud quiduis faciètib. Nimirum hæc posteriores facultates, & si à cuiusque temperamento procedant, tamè differentiarum temperamentorum non sunt, vt illæ primæ. Agere itaque incipit, de ratione agnoscendi calidum, frigidum, humidum, an siccum, medicamentum quodcumque sit, dicit verò procedere totam hanc doctrinam ab vno hoc principio, calidum, scilicet, frigidum, humidum, & siccum potèstas, non simpliciter sed ad aliquid dicit, id quia non tantum in medicamentis, sed in alimentis etiam. Nimirum, neque medicamenta, neque alimenta, sunt eisdem animantibus omnia, sed sua cuique eorum generi: atque ad eò quod vni est medicamentum euenit alteri esse alimentum, atque quod vni alimentum, alteri venenum. Velut veratrum nobis est venenum, coturnicibus alimentum, vt primo de plantis dicitur ab Arist. & cicuta, quæ nobis venenum est, sturno est alimentum. Huius causa, generatim (præter peculiare quædam quæ in singulis est,) in differentia naturæ contingit. Cum enim vnicuique generi sit natura sua, ab aliorum omnium naturis diuersa, euenit vni simile & analogum esse, quod alteri est contrarium & cõtra. Igitur medicameta nõ sunt simpliciter & omnino, atq; omnia quæ sanitati aut morbo sunt obnoxia: eadè, sed vt cuique animantium generi sunt sibi, ita sua medicamenta vt in quæ est cibus homini, equo, & boui, sic medicameta hominum, & bestiarum.

Ba tamess

tamen si eueniat quibusdam generibus quedam medicamenta esse communia, ut & quedam alimentaria medicamenta itaque ad aliquid dicuntur. Igitur ratio vera explorandi quale quodcumque medicamentum sit, est, ab eo quod facit, cum admouetur ei ad quod dicitur, ut puta homini. Nam haec ipsa est ratio qua talia sunt. Nimirum calidum hominis medicamentum est, quod hominem calfacit, frigidum quod refrigerat, humidum quod humectat, siccum, quod siccet. Proinde dicit, hinc esse iudicandum cuiusque temperamentum, non ex ijs quae extrinsecus sunt posita, hoc est non ex ijs quae non sunt in ipsa ratione & essentia qua talia sunt, sed accedunt. huiusmodi sunt cuiusque rei, color, odor, sapor, durities, densitas, pondus, & aliae qualitates. Non ergo testandum est ex ijs agnoscere temperamentum, sed ex modo quo ab ipsis afficimur & ea debet censerī propria, certa que ratio dignoscenda: deinde vero, ac secundario, licet uti etiam ea coniectura quae ab externis petitur: nimirum cum effectus medicamenti non est satis manifestus, sed dubius quodammodo. Ut autem medicamenti natura dubia sit, duplex est ratio, altera quod sit eius facultas & alterandi vis exigua, altera quod constet contrariarum facultatum partibus. Tunc igitur licet externa etiam adiungere, atque ita iudicare, sed ne tunc quidem quaecumque externa consideranda, sed quae proprius accedunt ad quae rei substantiam. Nimirum externa quadam longissime abfunt à temperamento, quaedam propius accedunt, & coniectura quae ab illis capitur propius accedit ad certam cognitionem. Velut, (& si à nullo tali certum argumentum temperamenti accipiatur) multo magis ex odore & sapore coniectare licet, quam ex colore. Itaque maxima si missimaque coniectura, ex modo quo nos afficiunt medicamenta, capitur, atque, quae manifeste nos afficiunt ut piper, apperte cognoscuntur, quae vero obscurius ut rosaceum & acetum, ea merito in quaestione veniunt, ac varias opiniones. Acetum quidem quia contrarijs partibus constat, rosaceum quia quam minimum recedit à mediocritate. Haec praefatus, incipit docere regulas, quas in explorandis facultatibus medicamentorum, tenere oportet.

ERgo statim ut corpori hoc vel illud medicamentum cibus ve admouetur, **expers esto omnis acquisitij caloris vehementis & frigoris.** Quam enim in superioribus determinatione inuimus, cum sicca & humida corpora dignoscenda proposuimus, eadem nunc nobis quoque in ijs quae potestate calida frigidaque sunt, non minus erit utilis. Nam siue potestate frigidum, cum id applicas, manifeste calfacias, siue calidum refrigeres, corpus primo occursum qualitatis acquisitae, non eius quae propria est rei ad motum, sensu afficietur. Ut ergo ad motum rei vera synceraque natura exploretur, tepidum quoad fieri maximè po-

test, esto: nec vllam extrinsecus notabilem alterationem valentis caloris, frigoris ve ceperit. Ac prima quidem ad moti medicamenti praeparatio talis esto.

Prima haec praeparatio pertinet ad medicamentum cuius vires volumus explorare, praeparatio nem: ea est, ut admouetur expers caloris & frigoris externi: & aduentitij: alioqui aqua putetur esse calida, si quis calida ea utatur, quia calfaciet, vinum putabitur frigidum, si quis refrigerato utatur, quia refrigerabit.

Applicatur autem, cum eius vim exploras, non cuiuslibet corporis affectui, sed simplicissimo, & quoad fieri maxime potest, summo. At si summi quidem caloris affectioni ad motum frigoris sensum excitet, erit profecto sic frigidum. Pari modo si frigidus affectui applicatum, calidum statim appareat, id quoque erit calidum. Si vel calidae affectioni calidum, vel frigidae frigidum sentiat, non est quod hoc calidum, illud frigidum omnino pronunties. Est enim aliquando summi caloris affectus quem mediocriter frigidum medicamentum adeo non alterat, ut refrigerando densandoque summum extrinsecus corpus, calorem intro concludat, ac diffilari vetet, indeque affectum magis accedat. Ita vero & si quod frigidus affectui admouetur, nullum adferat calorem, videndum est num id, cum sit aliquid mediocriter calidum, nihil egit in affectum, qui summi indigni caloris.

Secunda haec praeparatio pertinet ad corpus, seu affectum, cui debet admoeri, applicari scilicet corpori affecto morbo simplicissimo, & quoad fieri possit summo. Certe multo exactior certiorque explorandi modus est, admoeri corpori temperato & optime haberi. Hinc docebit primo de simplicium facultate, nunc docet modum explorandi in corporibus agrotantium. Iubet ergo admoeri in simplicissimis affectibus: nam in complicatis, fieri potest, ut ob coniunctum alium morbum medicamentum proficit, & ad praecipuum morbum putetur, pro fuisse, & ob id decipiatur, is qui captat experimentum. Constat vero simplicissimos affectus hic dici debere, non solum eos qui cum morbis alijs complicati non sint, sed qui nulla ratione habeant contrarias indicationes, sed intentione vnica curari possunt. Nam euenit non solum ab affectu alio, sed etiam ob vnici affectus causam aut symptomata, prodesse calida in calidis, aut frigida in frigidis morbis. Velut extirguit febrem medicamentum expurgans, alioqui, calidum, & prodest in colico dolore opium, alioqui frigidum. Dicitur igitur hic simplicissimi affectus, qui vnica curantur indicatione, ut in temperies calida, aut frigida tantum, & sine humore. Summis etiam morbis iubet admoeri, quasi in exiguis

guis affectibus debile argumentum capi possit. Rationem vero argumentandi dicit esse hanc, si corpori summe calido ad motum, frigoris sensum excitat, frigidum est, atque si in summe frigidum, caloris, calidum. Est vero in summe calido videtur calorem excitare, aut in summe frigidum, frigus, non proinde certo possis argumentari, calidum esse aut frigidum, quia fieri potest, ut quod summe calido admouetur, frigidum sit, tamen quod sit debile non refrigeret, quin etiam aliquando, ut calfaciat, cohibendo calorem: & ut, est quod admouetur summe frigidum calidum sit, tamen quod sit debile, non possit calfacere, haec Galenus quae tamen videntur esse à ratione alienissima. Videtur enim potius, tanto certius esse argumentum, quanto medicamentum admouetur affectui minori. Nam quodcumque in corpore parum calido, aut temperato, frigoris sensum praestat frigidum est, & quod in parum frigidum, aut temperato, calorem, calidum. In summe vero calido calidum etiam, quod remisse id sit, potest videri frigidum. Velut vrina, (ut ipsemet dicit. 3. de simpl.) videtur frigida calentibus ex balneo, atque constat cum qui summa febre vruntur, non solum frigida, sed calida etiam aqua recreari. Falacissima igitur regula est, medicamentum applicare summo affectui, nisi aliquid aliud addatur. Certe enim Galenus dicit si calido affectui ad motum refrigerat frigidum esse, intelligi debet, si ita refrigerat, ut cum idonea perseverantia, & repetitione, possit integre persanare, hoc enim non euenit simili remissiori, sed contrario, neque qualicumque contrario, sed equali. Atque ita capitur maius frigoris argumentum, si sanat calidum summe, quam si micis calidum, quia agnoscitur esse non solum frigidum, sed & summe frigidum: in minoribus vero affectionibus est argumentum minus, quia curari possunt à minoribus. Haec igitur ita intellige.

Galen.

ERgo nec sic ad moti medicaminis exploranda vis est, nec si ex accidenti aliquid efficiat, non per se. Iudicabis autem quod ex accidenti aliquid facit, tum ex affectu ipso, tum tempore. Ex affectu, si is simplex est, ac vnus. At à tempore determinabitur iudicium ad hunc modum, quod protinus ut ad motum est calfacere vel refrigerare manifeste cernitur, id utique, & ex se & per se tale fuerit. Quod tempore id facit, fortasse ex aliquo accidenti hoc est factum. Velut iuueni quadrati corporis tetano, aetate media laboranti, frigida liberaliter affusa caloris repercussum facit. Caeterum quod a qua frigida per se non calfaciat, ex primo eius occursum patet: Sensum namque inuicit frigoris. Praeterea cutem quoad ei affunditur, frige facit, tum calorem nec in omni corpore, nec dum affunditur, inuehit. Imo tantum in iuueni quadrati corporis, & aetate media, & postquam à perfun-

dendo est cessatum. Sicut igitur frigida quibus incidit, haec illico perfrigerat, siue animata corpora sunt, siue inanimata, siue calida, siue frigida: ita si quod esset tepus, vel corporis natura, vel affectus vllus, in quo frigida primo statim occursum caloris sensum inueheret, iure quaeri possit, calfacere ne an frigefacere per se nata esset. Nunc autem cum omnia tum animata, tum inanimata, protinus & perpetuo ab ea frige fieri cernamus, quibus autem insitus calor veluti fons quidam ignis in visceribus est, his adhibita, repercussum aliquando caloris facit: rationabile arbitror ex accidenti, non per se talia calfacere: sed nec latet qua ratione illud accidat: siquidem stipata clausulaeque corporis summa facie, repercussus refractusque sit caloris eius, qui à profundo ascendit, quique simul propter distillatus inopiam est acruatus: simul propter frigidi circumstantis violentiam, in altum recedit, simul ex succis istis habitis nutritur. Quippe vbi collectus nutritusque calor ad summa corporis violentius ruit, fit quidam caloris repercussus. Iudicium vero ac documentum, quod frigida nequaquam per se calorem auxit: Nam per se quidem cutem perfrigeravit, frigus vero eius, densitas, & redditus caloris ad profundum sunt consequuti: rursus horum densitatem quidem, distillatus prohibitio, redditum vero ad interiora, concoctio, consumatioque, qui istis sunt, succorum, est adsequuta. Horum vero, distillatus prohibitio, caloris colligendi, succorum concoctio, eiusdem generandi, fuit occasio. Porro horum vtrumque natui caloris sequitur auctio. Ergo intercedentibus & me dijs vtrisque, frigida in animalis corpore caloris aliquando excitat incrementum, per se nunquam. Sed non minus calor, est quando ex accidenti perfrigerat, utique intercedente vacuatione, sicut perfusio phlegmonae. Cum enim ex calida fluxione phlegmone consistat, propria quidem eius curatio, vacuatio superflui est, vacuationi autem particulae, quae per phlegmonem ex calfacta est, omnino succedit refrigeratio. Ergo cum duplex in ijs, quae phlegmone laborant, particulis affectus sit vnus quidem in quantitate, ex superuacui naturam modum ex cunctis abundantia, alter in qualitate, qui ex caloris spectatur ratione, sequitur prioris eorum curationem, etiam posterioris curatio:

De simplicium medicamentorum facultatibus

Fiuntque ex accidenti quæ vacuant, calentis materiæ remedia, & inflammationis particularum refrigerantia.

Comm.

Tertia præceptio est videre quid per se faciat medicamentum quod admouetur, & quid per accidens. Appellationem enim recipere par est, non ab eo quod per accidens facit, sed ab eo quod per se. Non enim aqua debet dici calida, quia curat aliquando tetanum, neque medicamenta resolutentia, debent dici frigida, quia temperant aliquando male affectæ partis calorem. Quia hæc medicamenta, faciunt hæc per accidens, aqua quidem cohibendo calidum effluuium, calida resoluendo phlegmonem. Dignoscet quod per accidens fit, & quod per se, dicit Gal. ex duobus, ex affectu & tempore. Ex affectu si is simplicissimus est, hoc est ut diximus, qui curetur vnica intentione. Si enim talis est, id quod fiet, per se fiet, in non adeo simplici, poterit fieri per accidens. Ex tempore, quia (inquit) quod medicamentum primo occurfu facit, id putandū est per se facere, quod postea succedit, potest per accidens succedere. Velut aqua quæ tetanum soluit, primo occurfu refrigerat, at que aded quandiu infusio non cessat, postea, neq; id quidem in omnibus neque semper, sed in quibusdam, & quodam tempore, succedit calfacio. Medicamenta etiam quæ resoluendo phlegmonem curant, primum quidem calfaciunt, quia id sunt nata per se facere, deinde succedit per accidens partis affectus refrigeratio. Probat vero hoc ita debere fieri, quia per accidens dicitur hoc loco quod per aliud fit, per se quod fit nullo alio intercedente. Ergo quod primū facit, & antequam aliud quippiam intercedat, per se facit, quod vero alijs iam intercedentibus, postea fit, per accidens fit. Velut aqua per se mox refrigerat, calfacit vero non statim, sed postquam refrigerationi successit obturatio cutis & repercussio calidi effluuij: itaq; hinc nascitur alia ratio dignoscendi id quod per accidens fit: considerare scilicet rationem faciendi. Semper enim quod per se fit, fit nullo intercedente, & illud causa est eius quod per accidens fit. Ut aqua frigida calfacit postea, quia primum refrigerauit. Constat vero illud resolutenti. Nam calfacit quia cohibet calidum effluuium, cohibet quia cutē densat, densat, quia refrigerat. His itaque modis separare oportet id quod per accidens ab eo quod per se fit, ut agnoscat quale sit medicamentum quodcūq;. Sed obijctes videri Galenum contraria docere, quia primò de simplicium medicamentorum facultate dicit, ad explorandum facultatem medicamenti non esse considerandum quod primo occurfu facit, sed quod perseveranter ad motum. Nam aqua calida primo occurfu calfacit tñ non proinde dices aquam calidam naturā esse. Hæc nullam repugnantiam continent: Siquidem hic intelligit, cum adhibentur medicamenta expertia omnis qualitatis externæ, velut in prima præceptione dicebatur, illic verò non ita, sed utcumque adhibentur. Constat vero cum expertis omnis externæ qualitatis admouetur medicamentum, idem facere primo occurfu & perseveranter.

ter. Porro cum dicit hoc loco quod primo occurfus faciant id per se facere, intelligendū est postquam sint in actū deducta: Nam medicamenta calida non calfaciunt vsque dum sunt facta actualia, & ut dictum antea est alimenta & si omnia sint calida qua alimenta, tamen primò occurfu refrigerant, neque calfaciunt antequam coqui & vini incipiunt. Itaque primum occursum hic intelligit, postquam sint ad actum redacta, in ijs quæ reductione indigent, frigida enim reductione nulla indigent neque humidorum aut siccorum quam plurima.

Ergo tum hæc discernere oportet, tum id agere, ut pro modo simplicis affectus etiam virium medicamenti inueniatur modus. Verbi gratia, si calidus in summo affectus sit, frigidum quoq; in summo medicamentum paretur: Sin affectus à summo paulò recedat, medicamentū quoq; à summo paulū declinet. Si plus à summo calore absit affectus, ad portionē absit à summo frigore medicamentum. Quippe si auspiciatus à tali coniectura examen eorum sis, facilius propriam cuiusque inuenias vim. Ad summam enim, in omni simplici affectu calido quodcumq; adhibitur medicamentum primò statim occurfu frigoris sensum intulit, id frigidum potestate est, ac multò profecto magis, si post primam exhibitionem tale perpetuo manet. Quod si calidum affectum prorsus sanet, frigidum id ex necessitate fuerit.

Videri possit alicui nunc Galenum nugare, si quidem docens modum explorandi quale sit medicamentū quodcūq; inberve ad hoc ipsum examen faciendū accipias contrariū æquale affectui corporis cui admouetur, ut pro summe calido summe frigidum, pro remissio calido remissius quoq; frigidū. Sed si agnosco medicamentum esse tale & huius gradus quid opus est hoc examine, sin autem non agnosco, qui possum accipere duplex ratio est examinandi medicamenti cuiuspiam vires: prima quidem inuestigare cuius facultatis sit, an calidum an frigidum: Secunda est, cum cuiuspiam qualitatis esse dicitur, experiri an reuera tale sit. Prima quidem arte utimur ad medicamenta noua, & quorum historia nōdū in antidotarijs scripta est, qualia sunt quæ ex indis nūc denuo deferuntur, & alia etiam eorum quæ apud nos nascuntur, quorum tamen notitiam veteres nobis non reliquerunt, aut ea excidit: Secunda utimur ad alia omnia quorum historiam habemus scriptam in antidotarijs. Primam docuerat hætenus Galenus, secundam nunc docet. Si enim legis plantaginem frigidam esse secundo ordine, vsque experiri an talis re vera sit, adhibens affectui secundo ordine calido, eius rei certior fiet. Si enim refrigerat statim, ac multo magis, si etiam perseveranter, atq; vsque dum per sanet,

Galenus.

Comm.

Galen.

Adhædum verò est, cum exploratur omnino tepidum, ut prius testati sumus. Vbi iam cognitum est tale esse, deinde curationis causa tale petitur, relictius frigidum sumitur. Nisi si medicamentum summi sit frigoris, morbus in summo caloris non sit. Atque hæc quidem diffusius tum in opere de medicamentis, tum curandi methodo tradentur: ad præsens illud saltem nouisse oportet, si quod calido & simplici affectui adhibitur medicamentum, tum protinus, tum toto deinceps tempore frigoris sensum, ac facilius tolerantia iuuamenti que laboranti affert, id frigidum necessario est, tamen in alijs nonnunquā videatur calidum. Deprehenduntur enim in illis, si diligenter exploretur, nō utique per se, sed ex accidenti excalfacere. Cum per se dicimus, vel primum, vel nullo intercedente medio, omnibus eiusmodi verbis idem potestate significamus. In quibus omnibus lectorem in opere de medicamentis proprijs exemplis exercitabimus.

Comm.

Obiter hic terigit præceptum quod ad curandi artem pertinet: cum iam cognita vis medicamenti est, neque explorandi gratia, sed curandi adhibetur, non esse adhibenda tepida, sed satius esse ut quæ frigida sunt, & admouetur ut refrigerent, frigida admoucantur: quæ calida, calida. Nisi, inquit, cum medicamentum quod utimur maius est quam pro morbi magnitudine, ut si morbus calidus sit sed non summe, medicamentum verò summè frigidum, tūc enim si refrigeratum etiam admoueretur, lederet multo magis, debet potius emendari qualitate contraria, ut si scilicet frigidissimum est potentia, actu calidum admouetur: si calidissimum, actu frigidum. Alij etiam sunt casus quibus frigida medicamenta tepida debent admoueri, ut cum ob naturam partis aut possum timetur primus occurfus: & alij etiam sunt modi corrigendi medicamenta quæ videntur esse maiora morbo: nam & admisione cum alijs & detractioe quantitatis corriguntur. Sed hæc alterius loci sunt: hæc obiter dicta à me sint, ut & ab ipso Galeno.

Gal.

Nunc recensitis ijs, quæ ante iam dixi, proposito libro commodum imponere finem tentabo. Cum nanque calidum corpus multifariam dicatur, nam &

quod summam eiusmodi habet in se qualitatem, ipsum scilicet elementum, & quod propter eiusmodi qualitatem pollentem, non men est sortitum, ad hæc quod collatum ad aliud dicitur, vel ad id quod mediocre eiusdem sit generis, vel quidquid fors tulerit, sic & quod potestate calidum est, energia vero nondum dici potest, intelligi probari que multis modis oportet. Quo utique minus rectè si quid non statim inflammatur, id aliqui ne ut ad nos quidem esse calidum potestate putant. Nam siue facile concoquitur, & cito nutrit, erit ut ad nos calidum, siue admotum veluti medicamentum calfacit, erit id quoque ut ad hominē potestate calidum: Sic nimirum & per singulas animalis species ipsum potestate calidum, siue est ut medicamentum, siue ut nutrimentum, ad illud tantum animal collatum dicitur. Est enim ex ijs quæ ad aliquid referuntur, quicquid potestate aliquid dicitur. Quare & probatio quæ propria est, melior utique est, quam quæ ab externo petitur. Propria verò est vna in singulis, utique si celeriter tale fieri appareat, quale id esse potestate diximus. Est enim potestate ignis quicquid celeriter in ignē vertitur: potestate vero calidū, ut ad hominem (est ex speciebus eorū quæ ex eo quod in ipsis præpollent, dicuntur) quicquid homini applicatū naturalis eius caloris vel qualitatis auget, vel substantiā. Eadē mihi & de alijs ceteri dicta velim, quæcūque scilicet potestate frigida vel sicca, vel humida dicuntur, quum hæc quoque partim veluti ad ipsa elementa, partim veluti ad ea, quæ ex præpollente sunt nominata, tum intelligi, tum explorari, tum doceri conueniat. Patet vero eius quoque qui iudicat tactum, omnis acquisitij caloris & frigoris expertem esse debere, sicuti de medicamentis ipsis prius est dictum.

Epilogum facit dictorum omnium, & concludit librum. Narrata satis iam sunt, omnia quæ ille reperit, quare opus non est, ut ego repetam. Illud vnum libet animaduertere cum hic aperte docere (tametsi in initio videbatur contrarium insinuare) non eadem esse calida, ad ignem & ad nos. Nam inquit quo utique minus rectè si quid non statim inflammatur, id aliqui ne ut ad nos quidem esse calidum potestate putant. Constat hinc rursus (quod antea monui) aduertendas autorum sententias, legendos esse integros libros, qui de re quæcūque sint. Illud vnum dicit denuo in hoc capitulo (quod posset etiam tacere) tactum quoque eius

Comm.

qui iudicat, omnis aduentitij caloris & frigoris expertem esse debere, sicut de medicamentis ipsis prius est dictum. Nam si ad agnoscendas facultates medicamentorum intelligit, frustra requirit tactum medicamentum: quandoquidem ea non tactu. Sed effectu iudicanda sunt. Si vero intelligit tactum eius hominis, cui experiendi causa admouetur, cum ille hoc opere non præceperit admouere temperato homini, sed

summe calido aut frigido, non potest habere tactum expertem caloris aut frigoris. Sed hoc accipiat dictum in communem, non ob medicamenta solum, sed omnia temperamenta, spectetque ad epylogum: non tantum tertij huius libri: Sed totius operis cuius sunt etiam duo libri primi, quibus agitur de calido, frigido, humido, & sicco, quæ actus sunt.

DE SIMPLICIUM medicamentorum facultate.

Liber primus.

CAPVT PRIMVM.

Galenus.

QUANTVM conferat simplicium medicamentorum exacte facultates cognoscere, tum ad variorum compositionem, tum ad inuentorum opportunum vsum

non habeo nunc ostendere. Nam illud in opere de medicamentorum compositione: hoc incurandi methodo monstrabitur. Verum quod succedit tractationi de temperamentis, id in presentia dicetur, vbi videlicet prius vocabulorum, quibus in hoc uti mur libro, significata definierimus. Medicamentum, omne id dicimus quod naturam nostram alterare potest: sicut (puto) nutrimentum, quicquid substantiam augere. Refertur enim vtrunque ad aliquid. Porro medicamentum simplex & ipsum per compositionem ad compositum appellatum est. Est autem id, quod secundum naturam suam syncerum est. At facultas, causa quædam est effectrix. Ea quæ partim actu siue energia est, alia in futuro tempore. Actu quidem ut calefaciendi in igne, refrigerandi in glacie. In futuro autem ut calefaciendi in pyrethro, & castorio, & similibus: refrigerandi, in alterco, mädragora, & id genus. Sanè quendam esse facultatem in purgatorijs quidem medicinis purgatoriâ, vomitorijs vomitariam, sternutatorijs sternutatoriam bechicis (hoc est, quatusim, vel sedant vel cient) bechicâ. & vnoquoque in opere per agendo, quæ denominetur ab eo quod ipsa efficit, ferè non est qui ambigat. At quæ sit huius facultatis essentia, quidam certe non

posse cognosci existimarunt: quales sunt Sceptici philosophi, & qui inter medicos vocati sunt Empirici. Sed & qui nosci posse arbitrantur, inter sese dissident. Quidam enim ad magnitudines & figuras corpusculorum ac meatuum, quos *ὄγκος καὶ πόρος* appellitant, referunt. Alij ad caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ac siccitatem, pro qua videlicet vtrique prima elementorum constitutione. Quare & nos, quia in libro de elementis secundum Hippocratem, ex calido, frigido, sicco, & humido, cum aliorum omnium corpora, tum animantium consistere ostendimus: has effectricium facultatum essentias tum in alijs corporibus, tum in medicamentis statuemus. Sic autem & in tertio de temperamentis demonstratum est. Ac qui volet quæ nunc dicenda sunt assequi, in eo tractatu se prius exerceat oportet: quippe cum illic quæ vniuersum ac in genere medicamentis nouisse conueniat, exposita sint, nec hic toto vtrique in genere quicquam noui dicemus, verum quæ illic generatim sunt scripta, ea hic speciatim elaborauimus.

HOC opus succedit tertio de temperamentis. Nam in eo agitur de simplicium medicamentorum facultatibus, quædam autem facultates eorum sint ipsa temperamentorum differentia, calor scilicet, frigus, humor, & siccitas: reliquæ his succedunt. Hæc doctrina pars est medicinae therapeuticæ seu curatiuæ. Nam ad eandem artem pertinet opus suum exequi, & materiam propriam agnoscere: ita ad eandem medicinae partem agnoscere medicamentorum vires, & eis vti. Ad duo enim præcipue dicit esse necessariam hanc doctrinam, ad medicamenta componendum, & ad recte vrendum medicamentis. Nam nisi scias qualia sint singula simplicia, qua arte possis recte componere: aut medicamentis quorum non agnoscas facultates, bene vti?

Comm.

Sed

Sed horum alterum in libris de compositione medicamentorum secundum locos & secundum genera docetur: alterum in libris de methodo medendi. Nimirum medicamentis vti, nihil aliud est quam mederi. Igitur hoc opus ad reliqua Galeni cum habet ordinem, vt libris de temperamentis mox succedat, antecedit verò libros de compositione medicamentorum, & de methodo medendi. Explicat in primis Gal. huius operis argumentum, diffiniens singulas partes tituli, qui est de medicamentorum simplicium facultate. Interpretatur ergo quid sit medicamentum, & quid simplex, & quid facultas. Medicamentum (inquit) dicimus quod naturam nostram alterare potest: vt nutrimentum, quicquid substantiam augere. Refertur enim vtrunque ad aliquid. Hoc plus factis explicatum est, tertio de temperamentis. Medicamentum simplex dicit esse, quod secundum naturam suam syncerum est. Intellige hic syncerum secundum naturam dici, quod nihil habet præter id quod natura habet, nihil scilicet compositionis ex arte accepit. Fieri enim potest vt medicamentum ex multis, atque adeo facultate diuersis partibus, constet, vt lens ex cortice & medulla, atque adeo compositionem habeat naturalem, sed quia nullam compositionem habet ex arte inter simplicia recensetur. quia scilicet syncerum est secundum naturam: hoc est solum habet quod est sibi naturale. Facultas est causa quædam effectrix, hoc est ea vis qua medicamentum aliquid facit, vt vis qua calefacit, qua refrigerat, qua adstringit, qua laxat, aut aliud quidpiam facit. Ea vis effectrix, seu facultas (inquit) partim actu est, partim in futuro tempore, hoc est partim potentia, & fieri potens magis quam iam existens: actu quidem, vt calefaciendi in igne, refrigerandi in glacie: in futuro autem, seu potentia, vt calefaciendi in pyrethro, & castoreo, & similibus: refrigerandi in alterco, mädragora, & id genus alijs. Tametsi tertio de temperamentis dixerat, omnia medicamenta calida, potentia esse talia, tamen hic dicit quibusdam inesse actu facultatem quibusdam potentia. Nimirum illic medicamenta vocare volebat, nisi quæ ad nostrum corpus essent talia, & a nostro calore ad actum deduceretur, reliqua, vt ignem, & aquam, elementa potius vocabat. Hic verò vocari vult medicamenta, quæ vim habent nostra corpora alterandi, siue eam habeant actu, siue potentia, quia vtrisque possumus mederi. Nam & igne, & frigida aqua utimur ad quosdam morbos. Sed tamè interim scias, quod dicitur, medicamenta ad aliquid esse, de his solum intelligi quæ potentia sunt talia: nam quæ actu, non alterant potius hæc quam illa, neque videntur potius quam in anima, sed indifferenter omnia quibus admouentur. Ignis enim non calefacit potius hæc quam illa, aut aqua refrigerat, sed indifferenter omnia. Non enim vt operetur, accipiunt aliquid ab hoc potius quam ab illo, velut quæ potentia sunt, quæ in ea tantum sunt nata operari, à quibus possunt ad actum transferri. In hoc itaque opere agendum est de medicamentorum simplicium facultatibus. Duo autem sunt inuestiganda Primum quæ causa sit inquam facultas quæcunque referatur. Deinde quæ facultates sint in vnoquoque eorum quibus medici vtuntur. Primum quidem docetur physice, primis quinque libris in quos nunc paramus commentaria, secundum, reliquis sex, qui nullis commentariis indigent, cum extent quæ Mathiolus scripsit in Dioscoridem. Itaque in primis his libris, quot & quæ facultates medicamentorum sint, inuestigandum, & inquam causam quæuis carni referatur. Quot & quæ sint ex modis quibus nos alterant agnoscentur, potentia enim agnoscentur ex actibus. De causis verò variaz sententiarum philosophorum & medicorum, alijs quidem negatiuis sciri eas causas posse (in quibus sunt philosophi Sceptici vocati qui fluxerunt à quodam Pirrone & medici Empirici) alijs affirmantibus, sed pro differentia placitorum quæ sequuntur, afferentibus causas diuersas. Præcipua autem differentia est in sententia quæ quis habet de elementis rerum, nam in ipsa elementa, necesse est referantur omnia quæ insunt concretis: atque ita (inquit) qui omnia componi volunt ex corpusculis & inani, omnium facultatum, vt expurgatoriæ, vomitoriæ, & bechicæ, & aliarum causas referunt in modum quo habent corpuscula & pori. Qui omnia ex calido, frigido, humido, & sicco componunt in ea referunt causas omnium facultatum medicamentorum. Atque ita sibi faciendum dicit, referendum scilicet omnium causas, in calidum, frigidum, humidum, & siccum: quandoquidem sequitur sententiam Hippocratis de elementis. Verum cum Gale, dicit se relaturum omnium causas in calidum, frigidum, humidum, & siccum, noli ea quatuor nomina pro qualitatibus accipere, sed pro substantiis, quasi diceret in ignem, aerem, aquam, & terram. Neque enim id est, nam multarum facultatum causarum, vt processus ipse indicabit, non referentur in calorem, frigus, humorem, aut siccitatem, sed in modum substantiæ, qui attenditur in modo corporaturæ, qui penes crassitatem, tenuitatem, densitatem, aut raritatem, & huiusmodi alia est. At qui is ipse modus substantiæ, referatur in elementa, quia non potest aliunde nasci, quæ ex eorum proportione & mixtionis modo, tamen non referatur in calorem, aut frigus, neque humorem, aut siccitatem, alio qui non possent esse diuersi substantiæ modi cum eodem temperamento, vt certe sunt sæpe. Non igitur referatur temperamentum in modum substantiæ, neque contra, sed vtrunque in elementa, quia elementis singularis est qualitas aliqua adiuuarum, & suis etiam corporis modus, vt sua tenuitas, aut crassities, raritas, aut densitas, durities, aut mollities. Neque in elemento nascitur vlla qualitas ex alia, vt in libris de natura monstrauit, sed omnes insunt illis primo & per se. Non enim resolui possunt elementa nisi in principia, hoc est materiam & formam. Omnia igitur eorum accidentia fluunt per se ex forma, & non alia ex alijs: atque ita facultatum medicamentorum cause referri possunt in substantiæ modum, & in substantiæ modum, in substantiæ modum, qui est in elementis, quin veniat resolutio ad calorem, frigus, humorem, aut siccitatem. Igitur vt dixi, cum dicit Galen. se relaturum omnium causas, in calidum, frigidum, humidum, & siccum, perin

De accipe, &c si diceret in ignem, aerem, aquam, & terram, Arque ad memoriaretine ad totū hoc opus: alioqui in quā plurimis videbitur tibi doctrina esse manca.

Caput secundum.

Galenus.

IN primis quidem, ac maxime sumendū est iudicandæ facultatis experimentum ab ea re ad quam dicitur. Siquidem non protinus si hominem refrigeret cicuta, & sturnum refrigerabit aut si sturnū nutriat, nutriet & hominem. Eadem ratione neq; si hominē in purget veratium, cōtinuō putgabit & coturnices: neque etiam si hos nutrire valeat, consequens statim est, vt & homines. Proximum est, vt quod ex accidēti est, distinguatur ab eo quod primario ac per se. Nam aqua frigida calorem quandoque reuocat, cutem refrigerando, contrahēdoque, ac condensando. Ad id enim caloris consequitur reuocatio, velut in tertio de temperamentis ostendimus. Rursum calida quoque ipsa sæpenumero refrigerat, excafcientem nimirum humorem digerendo. Nam si his adamussim distinctis, ad inquirēdæ facultatis explorationem accesseris, haud facile, mea quidem sentētia, falli queas. Cæterum à nullo alio desumi iudicium, quā ab eo ad quod dicitur, id quidem per facile est: non videlicet an in secta animalia oleum interimat, neque an pingue, aut lentum, aut leue sit considerantes, cū an calfacere, aut frige facere, aut humectare, an siccare corpus humanum valeat, inquiritur: undem in modum, neque an colore sit rubro rosa, neque an albo cerussa: siquidem necessarium non est, quicquid rubrum sit, esse calidum: neque quicquid album, esse frigidum: sed an admota corporibus nostris primario ac per se excafciant, ac non interueniente quopiam, neq; ex accidente. Ac si ita quidem, facultate esse calida: vt si refrigerent, frigida. Nam per deos immortales, vnde nā dicere possumus an calidum sit facultate album piper, granū enidum, cnicus, calx, & veratrum album: aut vnde quod frigidus sit famius aster, terra selinusa, cerussa, nix, & lac. Omnia enim ea coloris sunt candidi, viribus verò vel maxime pugnant (sunt ergo nix & calx colore similia, viribus autem pugnantissima) sed pugnantiam sensus diiudicat. Si-

quidem niuem applicatam protinus ac primo statim occurſu frigidam percipimus, & quoad tangatur magis semper magisq; frige facere sentimus. Videmus porro ipsam neque durare, neque seruari posse, si vel leuis calor eam occupet. At calx, neq; primo occurſu refrigerare percipitur, & vlt que dum applicata manet, perspicuo magis ac magis semper excafcit. Hinc constat ex eo quod semper vnum idemque efficiat, quoad nos contingit medicamē priam eius iudicandam esse facultatem. Etenim quod ab initio ad finem vsque dū applicatum est, magis semper calfacit: id non ex accidente, sed ex sua natura est tale. Sic etiam quod à principio ad finem vsque refrigerat, ex sua facultate est frigidū, non ex accidente. At sane si nihil moratus atque ex posteriore, ac post oblationem facultatem eius expendere voles, sæpenumero falleris. Ac forte nonnunquam aquā frigidam, non frigidam modo, sed & calidam possidere facultatē dices: vbi videlicet frige facere semper dū nos cōtingerit apparebit, frigidam: vbi verò calorem reuocabit, calidam. Quare hæc indiscriminata relinquenda non sunt. dandaque insuper opera, vt quodcunque medicamentum in iudicium vocare velis (id quod in libris de temperamentis monuimus) omnis sit expertus alienæ, tum frigiditatis, tum caliditatis, ne videlicet natiuam eius facultatem adscititia qualitas adulteret. Ad hæc, quæ & ipsa præcepimus, nutrimentum à medicamento distinguo. Atque ea vtraque, ad aliquid dici memeto, tum circa eandem sæpe substantiam consistere, velut & id quoque monstrauimus. Nec secius quod quædam tota substantia in sese mutuo & agant & patiantur: quædam verò vna duntaxat, aut duabus qualitatibus. Super hæc, alia itidē esse tenuia, siue tenuiū partiū (Greci λεπτομερῆ vocant) alia crassa, siue crassarum partium παχυμερῆ) Greci nominant) tenuia quidem, quæ facile in tenues comminui partes possint: crassa, quæ contra. Atque vt semel dicam, omnium meminisse distinctionum oportet, quas in tertio de temperamentis posuimus, vt secundum illas medicamentorum omnium speciei facultas explorari valeat.

Constat rursus ex his quæ de crasso diximus (quod. 4. etiam de physica doctrina in Aristot.

Comar.

Aristotilem edito cap. 9. indicauit) longe differere (quanquā vulgus philosophorū aliter putat) crassum & tenue, à raro & denso, atque densari multa quæ non crassescant, vt glaciem: nimirum crassities & tenuitas consistit in partibus: raritas & densitas in magnitudine & exiguitate pororū. Cū igitur medicamentum aliquod rarum esse dicemus, intelligemus multis & amplis poris: cū densum, exiguis & paucis: cū crassum: quod nisi in crassas partes difficile distrahatur: tenue, quod in exiguas facile secedat. Vnde fit vt tenue natum sit per alia penetrare, quia facile extenuatur in exiguas vsque particulas: rarum verò contra facile peruari possit, vt quod per poros facile in sese præstet aditum. Hæc memoria teneri oportet ad multa eorum quæ dicuntur. Quæquā oportet te scire non esse omnino idem dicere aliquid crassum & crassarum partium, neq; tenue, aut tenuium partium. Nam crassarum partiū dicimus quicquid difficile diuiditur in exiguas, vt autem aliquid difficile diuidatur in exiguas fieri potest, vel quod vere sit crassum, vt terreū, vel quod lentum, diuidi facile in exiguas potest, vel quod vere sit tenue, vel quod friabile. Constat enim facilius diuidi terræ glebam quā massæ triticæe frustrum, tametsi terra crassior est haud dubie, nam & grauior. Causa verò qua cū sit tenuior difficilius diuiditur in exigua, est, quia lentor est causa indiuisibilitatis. At verò causa lentoris, vt in commentario quarti Meteoron indicatum est, non est crassities, sed permixtio fortis humiditatis cum sicco: ergo difficilis diuisionis in exigua, quod est esse παχυμερῆ non est sola crassities, sed crassities aut lentor: contra facilis in exigua diuisionis, quod est esse, λεπτομερῆ, causæ sunt tenuitas, aut friabilitas. Igitur omne crassum cæteris paribus in lentore, est crassiorum partium quā quod tenue, & omne lentum, cæteris paribus in crassitate, quā quod friabile: causæ tamen sunt duæ, crassities, quæ quidem nascitur ex abundantia elementorum grauium, & lentor qui nascitur ex forti permixtione. Atqui profecto ad difficilem diuisionē in tenuia, plus facit lentor quam vera crassities. Nam terra ipsa comminuitur facilius quā pituita. Tamen Galen. nullius alterius tenuitatis aut crassities meminit quā eius quæ in facili aut difficili diuisione in exigua, spectatur, quia ad medicamentorum facultates eam solam nosse oportet. Phisici qui ob ipsarum naturarum contemplationem disputant, separabunt λεπτον seu tenue, & λεπτομερῆ, & παχυ seu crassum, & παχυμερῆ. Quorū gratia hæc dicta à me sunt. Hæc quæ modo dixi Galen. satis superque enarrata sunt libro tertio de temperamentis, solū adijcit dictis res quasdam esse tenuium, quasdam crassarum partium. Nam quod dicit. Quædam agere & pati tota substantia, quædam vna aut duabus qualitatibus, si de medicamentis dictum intelligatur, nouum quidem sit, neque dictū prius non tamen dicitur nisi de medicamentis & alimentis, estque nihil aliud, quā quod in tertio de temperamentis longo habito de naturalibus facultatibus sermone dixi, alimenta pati secundū

substantiam totam, medicamenta secundum qualitates agere & pati. Quod tenue vocat Greci λεπτομερῆ, hoc est, tenuiū partium, quod crassum, παχυμερῆ, id est crassarum partium, quia hoc ipsum est esse tenue aut crassum, esse scilicet crassarum aut tenuium partium. nō quidem quod corpora consistant corpusculorum cōgerie, & quædam consistant maioribus, quædam minoribus corpusculis, continuata enim sunt, & perpetuitatem habentia corpora, neque partes vllas magnitudinis habent actu, sed potentia, quod separatè quidem non sint, possint autem diuisione separari. Dicuntur igitur alia tenuia quod in minores partes diuidi possint, alia crassa, quod in maiores neque sane quod simpliciter possint (nam cum nullius corporis diuisionē possit vsque ad indiuisibilia perducere, sed omnia sint diuisibilia in infinitum, nullum erit corpus quod non possit diuidi in partes minores quibusuis certis) sed quod facile in exiguas partes comminatur, aut quod difficile, nisi in magnas, quod 4. libro Meteoron explicauit.

Caput tertium. De aquæ facultate.

Esto sane prima nobis in contemplatio Galen. nem proposita aqua: quod nimirū ea, & communissima hominibus omnibus sit, tum sanis, tum ægrotis, & ad vitam maximè necessaria. Primumque euerato, siue temperato corpori applicator ipsa neque frigida insigniter, neque calida: deinde ijs qui natura sunt intemperati: tertio, qui affectu aliquo tenentur. Nam hoc pacto exacte in omnibus propriam eius facultatem perpenderis. Igitur temperato admota plusculo tempore, ipsum omnino refrigerabit: intemperato verò, citius quidem refrigerabit id quod frigidius natura fuerit: tardius verò, quod calidius. Semper autem omnia refrigerabit, etiam si non multis deinceps diebus, sed vel vna quis hora aut pluribus ea vtatur. Nec enim talis in vltimo omnium calorem reuocare poterit. Nā quæ summe frigida est si quadrato ac inuenili corporis naturæ pauculo tempore adhibeatur, caloris molietur reuocationem, sin aliter vteris, semper refrigerabit. quin etiam si ijs quoque qui simplici laborant morbo (siue calido natura, siue frigido) eiusmodi admoueatur aqua, hos etiam manifeste refrigerabit. Nam simplex sit affectio oportet, quemadmodum utique in tertio de temperamentis definitum est, quo videlicet

licet quæ adhibetur, ex sua natura refrigeret, non ex accidente quopiam: quippe cū frequenter, vbi compositus fuerit affectus, aliud primario medicamentum efficiat, aliud ex accidenti eueniat: velut in phlegmone. Est enim ea affectio calidæ copiosæque fluxionis soboles. At quæ modice excalescunt pharmaca, cū superfluitatem euacuant, protinus, opinor, & quod affectū est, frigidius efficiunt. Verum cū simplex vnaque fuerit affectio, quod ex accidente sit, in ea prouenire non potest. Ergo si hac ratione expendas, aqua potabilis omnino videbitur frigida. Non est tamen eadem aliarum aquarum naturalium quæ sulfur, bitumen, aut nitrum, qualitibus suis referunt, facultas. Siquidem earum omnino nulla, vbi alienæ, tum caliditatis, tum frigiditatis expers adhibita fuerit, frigefacere conspicitur. Quinimo nec marinam ipsam priusquam adicitium frigus summum acceperit, admodum refrigerare apparet. Nā si quis in potabili aqua totum diem innalet, vt etiam non admodum sit frigida, sed velut ex sole tepens, necessario tamen refrigerabitur. At mare complures iuuenum interdum pertulere non per diem modo totam, sed etiam adiuncta nocte. Ex quo liquet, aquam potabilem certe, & dulcem, secundum naturam suam semper esse frigidam. Mare verò non æquæ. Quod si non semper in sermone adiciam, potabile, sed dicam simpliciter quantum ex se est, aqua esse frigidam, haud calumniari oportebit, tanquam insufficienter, & insinistate locutum. Nam quæ exacte ac sincere aqua est, omnis alterius substantiæ mistione vacas, ea ex necessitate ex sua facultate est frigida. Si qua verò per bituminosa, sulfurosa, nitrosa, aut aluminosa loca distillans, substantiæ eorum aliquid absterferit, secūque traxerit, mista iam ea est, non autem exacte aqua: velut si ipse quoque volueris, aut salem, aut alumen, aut aliud id genus affatim aquæ miscere potabili, sicut sane sæpe numero facere cogimur in maris inopia, quando muriam facere volumus. Tunc enim salem aquæ indimus: ac tantum ipsa facultate iam dissiidet, vt si aqua dulcis, vide licet quæ neque insigniter, aut calida, aut frigida sit, sed velut ex sole tepida, erysipelati perfundatur, noxam omnino nullā hominis corpori sit allatura. At si marinam

aquam, aut muriam, aut id genus aquā, mistam, bituminosam videlicet aut sulfurosam admoueas, vsque adeo hominē offenderis, vt partem ipsam sis adustus. Aqua igitur ipsa ex sese frigida est facultate. Porro si extraneum sibi calorem adeptam corpori humano perfundas, putabis forsā simplex quoddam & naturale adhibitum medicamentum ea quodam vtique modo composita est, aut igneæ essentia partē aliquā nacta, aut certe omnino ipsam qualitatem. Vt enim si salem illi miscueris, ex cōfesso fuerit composita: sic multo magis si igneā, aut essentiam, aut qualitatem adieceris, cōpositā quodammodo effeceris. Est perro etiam aqua limosa quadam tenui composita, velut est aqua Nili, qui in Aegypto est. Sed ea per fictilia vasa percolata, plane pura efficitur. Oportet autem non semel, aut bis ter vè percolare, quando ne sic quidem forsā adamussim puram queas efficere: verum quando qui aquæ infertur limus, omnem effugerit sensum, satis tunc est, vt queas dicere tales, vt ad vsus eiusmodi, puras esse aquas. Iudicandum autem hæc tribus sensibus, nempe gustu, visu, & odoratu. Gustu pura est, si nullam offerat qualitatem, sed adungem qualitatis expers appareat: visu, cū sincera fuerit, ac plane perlucida. Sit nec odoratu vllam præferre qualitatem debet, vt sunt quædā extremæ prauitatis, quæ aut aciditatem, aut acrimoniā, aut faldedinem, aut putredinem, aut aliud indicibile aliquod vitium præferunt. Igitur aqua quæ absque his est omnibus, vt ad naturam suam certe, ne ipsa quidem adamussim sincera fuerit, sicut nec aliud vllū quatuor elementorum sensibilem, sed vt ad sensum & vsusyncera est. Talis ergo vt est propositum, secundum suam naturā frigida est. Quippe si valde excalescētā nō modo aquam, sed vel mandragoram, vel alitercum, vel cicutam, vel meconium admoueris, non solum excalesceris, sed etiā vllis corpus humanum. Omnia itaque quæ examinanda venient medicamina, omnis extraneæ valentis, tum caliditatis, tum frigiditatis aliena sumpto, nedum aqua. Porro quod aqua omnis dulcis perspicuo frigefaciat, hinc quoque didiceris. Ceratū humidum si ex aqua frigida subactum accurateq; madefactum calido cuiuspiam affectui imponas, protinus ipsum frigefaciet.

Opor-

Oportet autem quā plurimum admiscere ipsius aquæ: mistioque hoc maxime modo optime perficitur. Ceram quantum fieri maxime potest purissimam oleo liquantes humidum facere ceratum oportet: dein de refrigeratum, rasum, sordibusque purgatū, in mortario manibus subigere, aquā affundendo frigidam, quantum nimirum ceratum accipere valet, ac nondum aqua supernatat. Id refrigerat & eos qui in febre vruntur, si hypochondrijs superponatur, & omnem phlegmonē: similiter herpes, quoq; & carbūculos, tū erysipelata, & phygethla, ac breuiter omnes morbos calidos. Ergo si non aquam dulcem, sed marinam, aut muriam illi admiscens in vno prædictorum, quouis vt volueris, non paruum omnino differentiam cōspicit: quippe cū id medicamentum adeo nullam propositarum affectionum amplius refrigerabit, vt insuper accendat potius. Adeo multa est diuersitas potabilium aquarum, & muria, seu maris: similiter verò & earum quæcūque sulfur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcathum, aut misy, aut chalcitin, aut simpliciter dicam, quæ calidorum natura medicamentorum gustu aliquod referunt. Inimicæ enim sunt omnes calidis corporum nostrorum affectibus. Ex quo claret, has omnes facultatibus esse calidas, solā verò aquā potabilem frigidam.

Comm.

Aqua videtur esse simplicissima omnium earum rerum quibus vt medicamentis vtitur, ac proinde merito ab ea incipitur, nā igne et si non nunquam ad curandos vtamur morbos, nulla tamen tractatione opus est ad disquirendam eius naturam. Adeo enim est conspicue calidus, vt nullā videatur ars esse, qua deponat summi caloris vel tantillum. Aquæ duplex vsus est nunc enim vt potu: nunc vt medicamentum vtitur: vt potu quidem, cū accipitur vt vehiculum sit alimentum: vt medicamentum, cū accipitur, vt alteret, velut cū refrigerandi gratia per febres accipitur, aut in balneū egrotus mittitur. Nūc qualitas eius medicamentosa inuestigatur ea methodo, quæ partim in hoc ipso, partim in tertio de temperamentis dicta est. Quāquā hætenus vnica ratio admouendi medicamenta dicta est, & ea quidem postrema: adhibere scilicet corpori, egrotanti, morbo, quoad fieri possit, simplicissimo, nunc tres docet: primam quidem, admouere corpori temperato & optime habenti: alteram, corpori intemperato secundum naturam, vt bilioso aut pituitoso: tertiam, egrotanti iam, & affecto morbo simplici. Omnium facillima & certissima explorandi ratio est, admouere temperato, & optime habenti. Nam nulla intem-

peries, neque naturalis, neque præter naturam est, quæ possit iudicium interrumpere, quo minus quod calefacit, sit calidum, & quod refrigerat frigidum, & quod neutrum facit, temperatū. Intemperatis verò, aut etiam egrotantibus, cum admouentur, maiori animaduersione est opus, & intemperiei, siue naturalis, siue morbosa, haberi debet ratio. Nimirum pro secundum naturam intemperatis, hæc est regula, quod ledit facilius ac magis calidos quā frigidus, calidum est, quod frigidus quā calidos, frigidum: quia vt Galen. alibi dicit, similes à similibus causis facilius leduntur, & difficilius à contrariis. Pro affectionibus præter naturam, hæc quæ morbos frigidos curat & calidos augent, calida sunt, & quæ calidos sanant, & frigidos augent, frigida, quia contraria contrariis curantur. His tribus regulis monstrat Galen. aquam frigidam esse. interim iubens separare id quod per accidens sit. Dicit verò hoc intelligi de aqua potabili, & quæ qualitatem alienarū expers sit, alias enim omnes aquas sponte nascentes, esse calidas. Merito addit, sponte nascentes, multæ enim aquæ arte factæ sunt frigida, vt stillicitiæ ex rosis, plantagine, intybo, & quibus in coctæ res frigida sunt, vt cremor hordei, aut lactuca: sponte tamen nascentes, non potabiles, sunt, salsa, nitrosa, aluminosa, sulphurea, chalcathum, aut chalcitidem referens. Quas omnes calidas esse eisdem argumentis constat. Nimirum temperatum calefaciunt calidum naturā ledunt magis quā frigidum: laborantem morbo calido, vt erysipelate, ledunt, laborantes frigidis morbis, vt pituitosi, fluxionibus, iurare solent. Dicit nihil interesse, siue dicatur aqua potabilis, siue aqua simplex, siue simpliciter aqua, frigida est. Quia nulla aliarum est aqua sola, sed cum alio quopiam permista, vt cū sale, nitro, alumine, aut sulphure, nihil enim interest, siue miscuerit pharmacopola, siue ipsa aqua præter labens aliquid illorum detulerit. Quia etiam aquam potabilem calefactam, dicit non omnino simplicem esse, sed quodammodo compositam, quia habet aliquid igneæ, vel substantiæ, vel qualitatis: substantiæ quidem si continet intra sese exhalationes aliquas igneas, quæ ex igne accesserint: qualitatis, si nullas tales habeat, sed qualitatem solum alienam. Certe mihi non videtur satis proprius sermo quod qualitatem alienam recepit, mistum appellare. Siquidem mistio substantiarum miscibilem est, non substantiæ cum qualitate: sed quoniam adiecit Galen. illud quoddammodo, intelligens videlicet, non esse eam propriam mistionem, loquatur vt lubet. Illud licet hinc colligere quod certe est valde consentaneum, quanquam, vt Arist. prima sectione problematum dicit, sint multæ aquæ genera, omnia tamen ea ex mistione differentias accipere, neque simplicis & puræ aquæ esse differentias vllas, sed si alia crassior, crudior, tardius permeans q; alia est, id habere ex mistione, & optimam aquā esse eam quæ est simplicissima, vtque aliqua ab optima deficit, ita deficere à simplici optimam & purissimam. Tribus sensibus agnosci dicit, gustu, visu, & odoratu. Est enim simplex aqua, quæ omni caret sapore, & odore, & colore, & est pellucida.

At

Atqui, inquit, etsi nullum omnino, neque saporem, neque colorem, neque odorem sentiamus, et tamen non fuerit exacte simplex. Nam neque vllum aliud elementum exacte simplex est, neque esse quidem potest, vt in cōm. 4. Meteoron probauimus, est tamen, quod ad medicos vsus attingit, simplex. Atque ita ad parandum balneum ex aqua simplici, aut ceratum refrigerans Galeni, satis est accipere aquam in qua nullam earū qualitatem percipias. Sed quandoquidem quæ illis caret, non est exacte simplex, constat esse cōpositam, neque sane eius cōpositio erit indubitanter, poterit ergo etiam earum in quibus nihil sentitur tale, alia quā alia esse simplicior & melior. Igitur dignoscendi meliorem à minus bona, aliam oportet rationem adiungere. Ea est à pondere leuitate vq; & à facili aut difficili in calorem & frigus mutatione. Nimirum ceteris paribus in pelluciditate, & saporis ac odoris vacuitate, quæ leuior est, melior est quā quæ grauior, & quæ facilius in vtrunque mutabilis, quia vtrūque horum est nata facere tenuitas: leuitatem dico & mutabilitatem. Nam cū expectatrem corporum naturalis ordo, vt tenuia sint super crassis, tenuitas faciet vt res superferantur, & leues sint. Porro collatis eiusdem nature rebus, velut aqua cum aqua, aer cum aere, tenuiores, facilius in vtrunque partem mutantur. Tenuitatis igitur aquæ est vtrunque dīctorum. Cū igitur ea semper crassescat mixtione substantiæ alicuius crassioris, erit quæ tenuior, etiam simplicior, & melior. Verum Galen. noluit hic docere omnem rationem deligendi meliorem aquam, sed satis fuit pro instituto, docere notas aquæ ad sensum simplicis. Omnis enim simplex est frigida & humida, tamen etiam in ipsis simplicibus & potabilibus sit alia melior alia, illud verò potius expectat ad potus, quam ad medicamentū rationem. Est enim melior, quia minus moratur in hypochondriis, facilius dītribuitur & velut alimentū. Hic autē nō qua potus, sed qua medicamentū venit in disputatione aqua. Ceratū quod ex aqua potabilis cōponi docet, est, quod refrigerans Galeni vocamus, cuius cōpositionem ille docet. 10. Methodi. Illud vnum monere lubet, decipi nonnunquam pharmacopolas, qui vt frigidiorē aquam infundant, accipiunt putealem, non admodum considerantes an ea sit salta, vt puteales sapes solent, cū tamen Galen. moneat simplicem esse debere aquā, saltam verò cōpositam, & vt medicamentū, minus frigidam esse.

Caput quartum.

Galen.

CAETERUM quod hæc quoque propositarum omnium aquarum sola sit humida, plane ex eadem discis methodo. Nam vlcera quæ supra modum squalida siccaque sunt, si hac irriges, statim admodum humida molliaque reddes, cū alia aquæ vniuersa vlcera desiccant. Tum piscatorum vlce-

ra adeo videntur sicca, ac si forent salita. Contra eorum qui in balneis versantur, humida apparent ac molliora. Quin si imbuitum linamentum vlceribus imponere libeat, humida quidem à potabili, sicca à muria marinaque reddi comperies. Aquæ quin etiam aluminosa, quales sunt in Italia vocatae albulae, cū alijs vlceribus idonee sunt: tum verò quæcunque fluxionibus tentantur, ea per facile desiccant. Sic nec ceterarū aquarum vlla humectare potest, quod videlicet non sint exacte aqua, sed mista, & adulterata, accepto nimirum aut alumine, aut chalcite aut sale, aut id genus aliquo. Quocirca earum nonnulla vlcera quoque exasperant, nempe quæ acres admodum sunt & mordaces. Quin etiam sitiēti dulcis aqua remedio est: ceteræ verò acerbior etiam sitim relinquunt. Tum aqua inter cutem laborantibus aduersissimum est & poculum & lauacrum aquæ dulcis: saltarum verò, ac nitrosarum, & sulfurosarum, bituminosarumque omnium, sane per vitale. Imitari autem potes sicut marinam, sic aliarum quamlibet, substantia videlicet admista quæ in quaque vincere conspicitur. Nam sulfure in aquam dulcem indito, sulfurosam effeceris: alumine, aluminosam: ac eodem modo aliarum vnamquamque. Hæc ergo propria aquæ natura, humida est & frigida. Porro aliunde calorem adeptæ, ex calfacit quidē & humectat quibus est admota: verum haud similiter ambo præstare potest. Summe nanque humectat seu tepida sit, seu temperata, seu etiam calidior: summe autem non calfacit, nisi quæ extreme ferueat. Quod dico, in temperata primum exploremus natura. Igitur si huic aquam asseras temperate calidam, siue lauans, siue perfundens: in ipso quidem perfusionis tempore calidiorē simul & humidiorē partem ipsam efficies: quod si deinde quiesces, nec corpus frigide vsu postea contrahes, constipabis, ac densabis, paulo post seipso frigidius relinqui cōspicies: quippe cum corpus rarefactum transpirante immoderatus calore natiuo, frigidius efficiatur. Non tamen sicut frigidius postea calidæ vsus corpus destituit, ita & siccius. Quamquam profecto videri id possit, tum ob spiramentorum raritatem, tum ob corporis molliem, tum ob substantiæ fusionem: plusculum siquidem in ijs affectibus euapo-

euaporatur, necesse est. Atqui vapor humor est extenuatus. Verum non ita habet rei veritas. Nā mollities quæ calidæ aquæ lotionibus acquirunt corpora, solius humiditatis proprium ac inseparabile signū est, in animantis videlicet corpore: velut in opere de temperamentis est demonstratū. Sane vlceratarum partium caro, id ipsum perspicuo ostendit, vt quæ in istis ex aqua calida perfusionibus mollis atque algæritu fluida efficitur: Quamquam sane corpus illius modi affectionibus inanitur, vt minus tunc in sese habeat humoris quā antea. Viderique venia digni possunt, qui per calidas lotiones, atque aquæ moderatæ calidæ perfusiones siccati corpus existimant. Nam si milis horum est error, atque illorū qui credunt senes adolescentibus esse humidiores. Pluribus nanque senes excrementis humidis redundant, sed genuinæ partes (quæ *πρωτότα μαζία* nuncupant) organicaque adolescentibus magis sunt humida: vt id quoque in secundo de temperamentis mōstrauimus. Perinde se res habet in perfusionibus, ac lauacris, omni que simpliciter ex aqua calida irrigatione. Siquidem humores qui in vasis alijsque inanibus spatijs sunt, exhauriuntur omnes: at ipsa vasorum corpora & vniuersum genus carnosum se ipso fit humidius. Atque hanc solam facultatem, vt cōsentaneum est, nunquam aqua deponit. Neque enim cū feruens corpora exurit, quæ vsta sunt redduntur sicca, vti quæ ab igne sunt assa. Rursum nec cū summam adeptæ frigiditatem per diem totum aut etiam longiori tempore parti cuiquam perfunditur, eam sicciorem efficit, tamen si rugosa atque admodum exilis apparet. Verum hæc eueniunt, quod qui in vasis alijsque spatijs est humor, exhaustus sit. At partes genuinæ solidæque, nulla sui parte sicciore euadunt. Huiusque semper meminisse oportet, tum toto sermone perpetuo obseruandum: ex euidenter apparentibus colligendam cuiusque medicamenti facultatem: ac semper ad quod quid dicitur calidum, frigidum, humidum, aut siccū, ad id esse estimandum.

Comm.

Aquam dulcem humidā etiam esse, reliquas sponte nascentes omnes siccas probat eadem Methodo, quia scilicet ita afficit temperata corpora: deinde quia dulcis aqua morbos

humidos auget, & ita laborantes ledit, reliquæ contra morbos siccos auget & humidos curat, velut vlcera, fluxiones, & hydropem. Docet præterea facultatem humectandi ita inesse aquæ, vt etsi vim calfaciendi admota igni amittat, humectandi verò amittere non possit, sed siue tepida, siue valde calida, siue etiā frigida, sit, summe humectat, atque adeo res quæ versantur in aqua feruenti, vt quæ elixantur carnes, non siccescere, vt Arist. 4. Met. visum est, sed humectari. Dicit verò videri dignos venia eos, qui dicunt, carnes elixatas siccati, quia re vera exucces sūt, quia extrahit aqua calida succos. Verum non idem est minus in sese continere succi, & siccius esse: quia siccius aut humidius esse, non obsuccos qui continentur, aut non continentur, dici debet, sed ob qualitatem propriæ substantiæ. Senum enim corpora sicciore sunt iuuenilibus, tamen constat ea plus humorum excrementorum continere: ita carnes elixæ minus continent succi, quā crudæ, & quam asse, tamen humidiores substantia propria esse, earum emollitio indicat. Quod dicitur aquam summe humectare, nihil moror. Nam etiam si vellemus hac in parte ab Aristotelis de humiditate aeris sententia non recedere, dicere possimus, quod primo libro Cont. medic. diximus, esse aquam summe humidam, vt medicamentum, ac proinde summe humectare, aerem verò vt elementum, etiam si ob substantiæ modum humectat minus. Causa qua aqua humorem amittere non possit, etiam si primum humidum non sit, frigus autem amittit, etsi sit primū frigidum, in ipsarum qualitatum natura consistit. Nimirum cum humor ad materiam & modū substantiæ pertinet, magis quam ad vires & efficaciam, mutari non potest non mutata ipsa substantia. Calor verò ad humorem, habet rationē facientis & formæ: atque ita, vt euenit formam commutari manente materia, euenit cōmutari calorem manente humore, & substantia.

Cap. Quintum.

Gale.

PORRÒ si quis velit ex superabundantiā rebus externis probationes ducere, ne id quidē prohibeo: verum animū huic diligenter aduertat consulat. Nam admodū lubrica res est, nec paucos obtinet fallendi modos, sed hos in consequentibus edisseram. Ceterum quod solum quis ab externis sumpserit, vt id quod iudicium subit medicamentum, aut ex calfacere, aut refrigerare probet, id in ignis commertio cōspicitur. Neque enim vsque adeo absurdū est, quod facile in ignem vertitur, id calidū facultate putare. Memoria enim, opinor, tenemus omnia huius vocis (facultas) significata, quæ in tertio de temperamentis definiuimus. Vnū igitur ex ijs erat, & id, quod

ex

ex propria eius quod dicitur, materia existit, tale est facultate, si quid enim facile in ignem vertitur, id facultate est ignis, non actu scilicet. Nam hoc quod est facultate ex aduerso ei diuiditur quod est actu. Alterum verò quod est per se, ei quod est ex accidente. Hanc ergo iudicij rationem considerare ac distinguere conuenit. At quibus consilium est tuto à rebus extraneis ad corpora transire animalium, videre primū debēt, an tenuis sit essentia, an crasse, quod explorandum venit: secundo, an sibi continuum, densumque ac solidum totum, an interuallis interceptum, ac rarum. Quocirca his immorandum prolixius est. Videtur enim id quoddam esse principium, ac velut elementum multam considerationem postulans. Igitur eorum quæ in confesso est facultate esse calida, nullum omnino apparet nos excalfacere priusquam in tenuia sit comminutum. Nam si quis piper solidum cuti inspergat, nullam plane caliditatem percipiat: eadem ratione si quis vel linguæ imponat, aut deglutiat, aut alio pacto vtatur integro, haudquaquam diligenter trito, & cribrato, ac non adeò comminuto, vt pollinem tenuitate referat. Nam quod pollinis instar cuti inspergitur, excalfacit, ac maxime si affricueris, præterea quod linguæ admotum fuerit, aut in ventrem deuoratum. At quod solidum integrumque imponitur, nec cutem calfacit, & linguæ ventrique exiguum duntaxat caliditatis sensum mouet. itaque cum tenuium esse partium dicantur quæ facile in tenues partes comminuuntur, solidarum crassarumque partium quæ contra, tum dura viscosaque ægre ac difficulter, aut omnino in tenues comminui non possint: friabilia verò, & quæ citra viscositatem mollia sunt prompte in tenues soluantur: hinc constare arbitror, multa esse facultate calida, ac facile accendi, verum nos haud facile excalfacere. Nam ignis, vt qui omnium est tenuissimus, simulque calidissimus, & in profundū facile penetrat, & comminuit, & vincit, extenuatque, transmutat, atque in suam denique naturam conuertit, vnde quæque scilicet contingens, & quod contingit exuperans. At nostra caliditas supra quam quod crasse sit essentia, & halituosa, insuper infirma est, vt non facile mutet quod contingit. Ostensum est autem in tertio de tem-

peramentis (quo sine quæ hic dicuntur assequi est impossibile) nullum eorum quæ nos excalfacere apparent, perinde vt igne posse calfacere, verum vt materiam accendi facilem. Siquidem mutationis principium à nostra caliditate accipientia, vt calami aridi ab igne, nos contra recalfaciunt, & velut partes fiunt quædam coloris natui, sicut illi ignis. Nam quod prius erat calamus, id nunc fit ignis, vt mutantis ipsum ignis essentiam totam adaugeat. Monstrauimus autem, quædam, vbi velleuem extrinsecus fuerint mutationem adeptam, secundum naturam deinde suam ad plurimam mutationem procedere. Quamobrem mirandum non est si quædam medicameta primæ quidem mutationis principium à nostro calore nata, inde iam pergant eum quoque, qui mutabat superare. Nam cum corporis cuiusque proprietas alia habilis sit ad suscipiendum calorem, alia inhabilis: fit vt paria principia non sequatur par incrementum. Quin etiam quod corpus admodum exile facilius alteratur, mutaturque, ab eo cui admotum est: quod autem grandius est, non nisi temporis spatio, ac vix tandem etiam sensibilem alterationem sustinet: id cum non modo à physicis naturam scrutantibus sit demonstratum, sed cuius etiam homini rei ipsius experientia notum, satis magnum affert testimonium ijs quæ modo dicebamus. Quippe si piperis particulæ à nobis accipere debent mutationis initium, eoque accipiant facilius, quo fuerint minutiores: mirandum non est, si eas tanto citius excalfacere, experiamur, quanto accuratius in minimas fuerint comminutæ. Quin etiam quod extrema cutis superficies callosa sit duraque & frigida, quod verò subea est totum, quanto profundius subeas, tanto sit calidius, nemo ambigit. Huic sane rationi si duo etiã principia in alijs à nobis tractationibus demonstrata adiecero, ita denique vniuersum possis colligere. Alterum quidem ad demonstrationem principiorum, siue læmatum, siue axiomatum, siue propositionum, siue vt cunque nuncupare volueris in commentarijs de temperamentis demonstratum est, cutem videlicet omnem in primo statim ortu sibi esse continuum, ac temporis spatio perforari, ac plurimam aëris spiramenta, ritu criborum. Altera vtilium ad ratiocinationem propositionum est,

est, corpus vniuersum expirabile esse, ac inspirabile, vt inquit Hippocrates. Fufius autem de hac dictum est in libr. de vsu pulsuum, vbi demonstrauimus arterias, vbi se dilatantes vndiquaque, & per omnes meatus in seipsas attrahunt: non aerem modo halitumque attrahere, sed quicquid trahi etiam facile, ac tenue sit, ad spiritalis essentia motum impetumque expedite consequi. Quibus sic se habentibus, multæ venæ arteriaque aperiantur incutis meatus & in ipsius superficem internam, ac immeatum perforationes haud pauca peruenire vcnarum arteriarumque oscula existimandum est, nihilque se citius ad extimam superficiem, ita vt ipsa osculis ibi finiant: tum quicquid piperis ad exactissimum redactum fuerit pollinem, simul cum ambiente aere ab arteriis attrahi, ipsumque protinus à calore natiuo alterari, idque tum ob paruitatem, tum ob ingenitam vt à calore alteretur aptitudinem. Siquidem haud aliud illi erat facultate esse calido, quæ facile posse incalescere. Quod si semel id illi insit, non mirum est, per omne corpus tempore perlatum, ipsum recalfacere, ac proinde primum maximeque ab id genus medicamentis incalescere partes quas primum cõtigerit, deinde quæ his sunt proximæ, & continentes: ac sic deinceps tertio quartoque loco, pro situs videlicet vicinitate, cum ea quæ primo incaluerat, incalescere. Hæc scientifica constant demonstratione, non tamen ijs satis credibili qui in primis non fuerint exercitati. Oportet enim in ijs quæ de elementis sunt ratiocinationibus esse versatum, atque in cõmunitarijs de temperamentis, & vsu pulsuum, & ante hæc omnia in demonstrandi methodis peritum. Sane paucis datum est omnia percurrere. Verum his quidem sufficerit (mea sententia) in euidentibus duntaxat versari paucis attractis communibus rationibus, siue epilogismis. Itaque causam quæ obrem non excalfaciunt corpora humana, ea quæ crassa adhibentur, etiam si natura sint calida, ijs duntaxat qui assequi valeant, dictam esse reputent, sibi que satis esse persuadeant, quod euidenter sensibus apparet. Apparet autem euidenter crassorum omnium nullum priusquam ad vnguem comminatur extenueturque, neque ipsum à corpore nostro quicquam perpeti, neque

rursum in nos posse agere. Neque enim solum in pipere, napy, canchry, cæterisque omnibus quæ nos excalfaciunt, ita se res habet, sed eque item in facultate frigidis. Nã si quis radice mædragoræ corticem in magnas partes contractum cuti imponat, aut illinat, aut deglutiat, plane nihil efficit: at si admodum sit cõminuta, refrigerare potest. Sic etiam papaueris semē, & cicute (tamen si hoc sit omnium refrigerantium valētissimum) tamen antequam exacte comminatur, cuti nostræ impositum plane est imbecillum. Ne te ergo magna teneat admiratio, quod calami aridi pili que tamen si accendi promptissimi suat, non tamen nos contactu excalfaciant: quippe qui plane a nostro calore mutari nequeant, vt sic recalfaciant, quod videlicet pollinis ritu cõminui non valeant: quandoquidē calamus indicus, quem & odoratum appellitant, cum tundi, cribrari, ac plane magis quam qui apud nos nascitur, comminui valeat, clare nos excalfacere conspicitur, sicut vno ore omnes qui ætate nobis maiores sunt medici consentunt. Porro considerandum (quemadmodum proposui) non solum crassarum sit partium, an tenuium, explorandorum medicaminum substantia, verum etiam rara ne, an spissa densave. Voco sane rarum, cuius partes spatijs inanibus intercepte sunt: intelligentibus videlicet nobis, ac semper recordatibus, quo pacto dicatur spatium inane ab ijs qui vnitam esse dicunt substantiam: non quemadmodum Epicuro & Asclepiadi est visum: imò aere plenum est in raris omnibus corporibus spatium inane. Vbi ergo eiusmodi spatijs multis corpus fuerit distinctum, facilius quæ ipsi sum accenditur, etiam si quod ad caliditatis frigiditatisque attinet temperiem, similiter illi sit affectum. Nam qui in ijs spatijs continetur aer, cum sit ad patiendum promptissimus, primo statim ignis occursum accendit, atque inflammatur: vna verò secum corpus vniuersum accendit, vnamque eius partem nimirum occupas. Ergo si parua corpora, cingente ea circūquaque flamma prompte accenduntur (nã id clare conspiciamus) non sine ratione corpus rarum celeriter accenditur, vt pote cum profundas eius partes omnes flamma contingat. Sic itaque calamos aridos ignis celeriter exurit, tamen si minus sint alia

substantia calidi, idque. ob meatuum multitudinem, quos aer quidem prius occupabat: vbi verò ignis contingit, flamma depascitur. Aer enim accensus, flamma est: terra verò, carbo. Porro, quod aeris plenus meatus multos aridos calamus obtineat, summum argumentum est ipsius leuitas. Nam sicca natura corpus leue esse alioqui nequeat, nisi inani sit praditum. Eundem in modum pumex & spongia sicca, atque omnia adeò quæcunque fistulosa sunt, multumque vacui obtinent, pondere sunt leuia. Sic sane & calamus non eo duntaxat quod siccus est, sed quod plurimi aeris est particeps, prompte accenditur. At à nostro corpore ægre proinde calferi potest, quod essentia sit crassa. Quando igitur medicamenti cuiuspiam ex ignis commertio temperiem colligentes, scrutari statuimus an aduersum nos eodem modo se gerat, substantia eius respicienda constitutio est. Nam si tenuis quidem sit, sed sibi ipsi continua, eandem, & in nos naturam ostendet, quam prius in ignem. Sin autem rata sit & crassa, fieri potest vt ab igne quidem perfacile alteretur, non tamen à calore nostro, ac proinde nec nos recalfaciat.

Comm.

Si nihil aliud agendum esset, neque vlla alia ratione inuestiganda medicamenti cuiusque facultas, quam ab eo quod ad motum humanum corpori facit, dicta esset iam res tota, neque opus esset vterius hoc opus procedere: liceret saltem accedere ad historiam singulorum, quæ sex vltimis libris continetur, missis ijs quæ dicuntur quinque primis verum etsi facis certa firmaque ratio nulla alia sit quam Empyrica, quæ iam dicta est, est tamen etiam aliqua coniectura quæ ab externis rebus, & à sensibilibus qualitatibus, vt odore, sapore, colore, & substantia modo, hoc aut illo, capi potest, quæ proxime accedat ad certam notitiam, si idoneæ, siue distinctiones, siue limitationes in singulis adhibeantur. Proinde rationem etiam philosophicam de medicamentorum facultate tractare volens Galen. in exemplo proposito de aqua exorditur à modo quo medicamenta habent ad ignem, vt inde agnoscamus calida sint an frigida. Disputatum mihi est tertio de temperamenti non longe à principio, an respondeant sibi duo hæc, facile vri & esse medicamentum calidum, ita vt cui vnum inest, inest alterum quoque, dictumque est quod res habet, nunc tamen oportet id ipsum fufus explicemus, Galen. sententiam exponentes, at-

que si quid ab eo dissentimus, aperte nostram statuente Galen. tertio de temperamenti non videtur aperte proualisse suam sententiam, sed productis quibusdam exemplis, dixisse, videri respondere sibi hæcenus, hoc est in illis exemplis duo illa, atque ita, velut res sibi explicanda integre foret, breui præterisse. Nunc aperte dicit quod sentit: id verò est, non omne quod facile vritur esse calidum ad nos: eo quod quædam facile vrantur, tamen ob crassitiam partium à nobis calefieri non possunt. Tamen enim crassities, & partium magnitudo, perse quidem obstat, quominus res tam facile patiantur, non solum à nobis, sed ab igne etiam, quàm si in tenuia & parua essent comminuta, tamen constat non quæcunque crassitiam, quæ nostri caloris actionem prohibere possit, prohibeturam etiam vim ignis, quo nihil est in rebus corruptibilibus violentius. His accedit raritas, quæ, vt facile res inflammatur, facit plurimum, quia quæ rara, sunt plena aere, qui facile flamma fit, atque ita penitissime tanguntur flamma, vt autem à nostro calore quidpiam patiat, raritas nihil aut exiguum præstat, sed tenuitas. Duplices ergo res erunt, quæ facile inflammantur, tamen non ita sint nobis calidæ, quæ erunt crassiorum partium, quàm vt nobis admotæ, possint facile penetrare, non tamen quàm vt possint pati ab igne (huiusmodi dicit esse oleum) & quæ erunt crassæ & raræ, vt ligna arida. Nam quia raræ vrantur facile quia crassæ non calefcunt facile à nobis. Debent igitur, dicit, excipi hæc, crassities, seu lentor, qui etiam facit ad difficilem diuisionem, & penetrationem, & raritas cum crassitie. His exceptis quæcunque erunt facile vribilia, erunt etiam calida medicamenta. Quæcunque enim tenuia (hoc est tenuiam partium) & densa, & facile vrantur, & medicamenta calida sunt, vt calamus aromaticus, casia, lignea, & alia huiusmodi. Hæc Galen. Quæ vt facile intelligantur, non parum refert, me nuper explicuisse, vt differant crassum à denso, & tenue à raro, vt quæ alterum sit in partibus, alterum in poris. Quod Galen. quoque hic luce clarius indicat. Interim docet quæ comminuta in exigua sunt, facilius pati quàm quæ integra & magna, & hæc ipsa nostris corporibus admota facilius per poros penetrare, & arteriarum motu intro assumi, & quæ intro penetrauerint, promptius calefcere quàm quæ hæreant in cure: quiddam cutis frigida & neruosa sit, sub ea verò lateant calidæ partes. Hæc promptum est intelligere: referuntur verò ea omnia in id quod diximus, omnia quæ facile vrantur, futura etiam calida ad nos, nisi lentor in quibusdam prohiberet à nobis incallescere, & raritas in alijs faceret faciliorem vñionem, quàm alioqui foret: verum ob hæc, non respondere sibi hæc duo, facile vri & medicamentum esse calidum. Respondere tamen, si quis adhibes dictas limitationes, dicat, quidquid carens lentore & densum facile vritur, est medicamentum calidum. Cæterum Galen.

Galenus toto hoc sermone videtur sentire, eandem esse naturam in rebus, & idem principium quo facile vrantur, & quo sint medicamenta calida, atque vt calidum actu, eadem est natura quæ calida sunt puta calor, qui in calido simpliciter intensior, in calido per exuperantiam, remissior, ita calidis potentia idem esse principium, quo sint potentia ignis, & quo medicamenta calida, esse tamen id magis in illis, in his minus: idque principium esse naturale temperamentum ad calidum vergens, & præter id esse quædam accidentia quæ deductionem hanc, aut illam in actum iubent, aut impediunt. Vt crassities impedit calefactionem à nostro calore, vñionem non adeò potest impedire, quanquam eam quoque non iubat: raritas iubat vñionem, calefactionem à nostro calore non iubat. Mihi verò non videtur posse idem omnino esse principium quo aliquid sit potentia ignis, & medicamentum calidum. Nam hæc dicuntur potentia, & ad aliquid, alterum quidem ad ignem, alterum ad nostrum calorem. Quandoquidem igitur quod potentia, dicitur ad aliquid, ad id scilicet quod actu, ita ipsa differunt, vt ea ad quæ dicuntur: vt igitur ignis & nostri calor differunt, ita & ipse potentia ad ignem, & ad nostrum calorem. Est autem ignis calidus, siccus, & tenuis: calidum nostrum, calidum, humidum, & crassum, vt Galenus ipse restatur. Igitur calor, quandoquidem communis, & igni, & nostro calido, principium erit ad vtrumque, & vt facile res vrantur, & vt facile à nobis calefcant, erantque quæcunque calida natura, facile combullibilia, & medicamenta calida, nisi quid impediatur: tamen tenuitas & siccitas principium quidem sit facile vrendi, non facile calefcendi à nobis, nisi simul sint natura calida. Quia quæ tenuia & sicca, sunt secundum eas qualitates analogæ cum igne, non tamen cum nostro calore, nisi simul calida sint. Atque ita et si raritatem iuuare vñionem, & crassitiam impedire posse calefactionem, recte probat Galenus, tamen cum res aliqua facile vritur, neque ita facile calefcit à nobis, causam esse semper in crassitie, aut raritate, non cense- rint, sed præcipuam ac maximam esse in rei cuiusque natura, & in isto temperamento, & quod habeat res perse potentiam patiendi vtrumque, aut alterutrum. Siquidem monstratum est diuersa principia esse earum potentiarum. Velut oleum dicit, quandoquidem facile inflammatur potentia esse calidum, tamen quia est lentum, & cuti hæret, non calefcere nos. Tamen constat si ob lentorem & partium crassitiam solum, non calefceret, calefcaturum quidem, cum actu calidum admoueretur, quia si natura esset calidum, et si à cute vtpote frigida non calefceret, calefactum verò semel, retineret calorem. Nam quæ suæ naturæ congruunt, res omnes vt facile accipiunt, ita diu retinent: at verò non ita est, sed admotum etiam calidum tepescit facile, neque calefcit insigniter. Præterea, infusum in vl-

cus profundum & recens, vt caro adhuc naturali calore abundet, aut si etiam maior labia vlcereis inflammata sint, calefceret, nam penetrat altius quàm piper cuti inspersum, occurrit non dura & calosæ cuti, sed carni altæ, sed ne tunc quidem calefcit, sed mitigat potius. Præterea bitumen & resina sunt crassiorum partium quam oleum, & inflammantur minus quam illud, tamen calefcunt nostra corpora plus. Igitur illud, neque quia calidius facilius inflammatur, neque quia crassius minus calefcit: sed necesse est id fiat, quod habeat principium ardendi, calefcendi verò à nobis non habeat. Duo autem talia principia esse possunt tenuitas aut siccitas. Aliud enim principium erat commune vtrique potentia. Siccitatem tantam in oleo non esse ex ipso substantia modo constat, superest vt sit id principium tenuitas. Sed quæ tenuitas, cum lentum & crassarum partium sit? Certe aeris participatio. Nam vt lentor sine pinguedine, qualis qui in maza, aut melle est, admittione aque cum terra fit, ita qui cum pinguedine, fit ad mistione aeris cum aqua. Quod constat, quandoquidem pinguis efferuntur in aqua. Eodem ergo argumento constat, oleum aeris habere plurimum, quo Galenus probat ligna arida. Si igitur oleum aere abundet, inuenta est causa facillima, qua ardeat facile, & medicamentum calidum non sit. Nimirum aer ipse est potentia ignis ob tenuem substantiam, tamen ad nos neque simpliciter est calidus, sed temperatus. Et tenuitas quidam sine naturali calore facit vt res facile calefcant. Nam & aqua facilius calefcit, quam alia minus frigida & crassiora. Verum tenuitas sola non potest facere vt res initio calefcendi aliunde accepto, perse procedat ad calorem maiorem quam sit in calefaciente, sed tantum vt facile calefcant ad æqualitatem cum calefaciente, quod occurrit. Aer ergo ab igne ignis facile fiet, à nostro corpore fiet calidus æque ac ipsum corpus: quod quidem vt medicamentum calidum sit, non est satis: nam debet recalfacere, quod quidem nisi calefaciente calidius fiat, fieri non potest. Constat igitur ex dictis, oleum non ob lentorem ardere, sed ob acrem. Porro ligna quæ natura frigida sunt, arefacta facile vri, non facit sola raritas (tamen hæc admodum iubet) sed præcipue ac maxime siccitas, quæ analogum facit cum igne, & consumptio aquosæ humiditatis, quæ igni erat apprime contraria. Et quod hæc ipsa non calefciant nos, neutiquam causa est in crassitie partium, sed in natura eorum frigida. Nam etsi comminutissima, & in tenuissimam cariem dissoluta, admouentur nostris corporibus, aut etiam demittantur in alta vlcera, non calefciant: atque etiam si contusa & compressa admouentur igni, vrantur facile: hoc quidem quia sunt sicca, illud quia sunt natura frigida. Galenus igitur dicens, oleum quia lentum, & si facile ardeat non nos calefcere, causam reddit per accidens, nimirum quia ille pinguis lentor sit aeris participatio, & aeris participatio, causa est per se: ita etiam cum

cum dicit arida ligna non calfacere nos quia sunt crassa, quia crassities ea in rebus solidis nascitur ex frigida natura (ignis enim insitus extenuat) & hæc obstat per se quominus nos calfaciant. Si igitur volumus argumentum vllum accipere ab igne ad exploranda calida medicamenta, satius sit distinctiones adhibere petitas ex causis per se, quam quæ per accidens. Nam minus nos fallere possunt, cum quæ per se sunt, semper idem faciant, quæ per accidens non semper. Velut si lentor prohibet oleum calfacere, cur non idem impedit, & resinam, & piccem, & bitumen? Certe quia non erat ea causa per se. Dicemus igitur nos quæcunque facile vrantur, cum non sint aerea quod ex pinguedine agnoscitur, neque valde sicca, & rara (iurare enim etiam plurimum raritatem non negamus) ea sunt etiam medicamenta calida. At qui profecto hæc explorandi ratio nihilo, neque obscurior, neque difficilior est, & procedit per legitimas causas. Sed nunquid etiam quæ medicamenta calida sunt (lubere enim hoc etiam addere et si Galenus non attigerit) facile vrantur? Certe, nisi quid sit quod impediatur. Impedire autem potest aquæ admixtio. Cum enim hæc omnium maxime contraria sit igni omnium rerum minime veri potest, & omnium maxime vllionem impedire. Non ita tamen impedit calcificationem, calefieri enim facile potest aqua, vrinunquam, quia vt à Galeno indicatur antea est, aqua calore facile spoliatur, humore nunquam, vt vratur autem necesse erat spoliaretur vtroque. Igitur quæcunque natura calida aquea humiditate abundabunt, veluti calidi liquores non pingues, quo in genere sunt plurimæ stillatitiarum aquarum, calida erunt medicamenta, cæsi vrinon possint. Nihil autem mitum esse quæ cum aquea humiditate habeant partes calidas natura mistas, cum arte liceat facere talia quam plurima, vt aquam sulfuream, & aluminosam. Itaque sit res iam limitationes adhibuerimus, licebit facere mutuam consequutionem, hoc modo, quæcunque vrantur facile sunt medicamenta calida, & quæcunque calida, facile vrantur, nisi ob aeream humiditatem, aut siccitatem nimiam facile vrantur, aut ob ad mitionem aquæ vrinon possint, etiam si natura calida sunt, atque his tribus limitationibus semper adhibitis licebit dicere, non solum, quæ facile vrantur calida sunt, & quæ calida sunt facile vrantur, sed negatiue etiam quæ non facile vrantur calida non sunt, & quæ calida non sunt non facile vrantur. Ex dictis facile constat, multo maius argumentum calidæ naturæ esse, facile à nobis incallescere ita vt medicamenta calida sint, quam facile vri, quia vt medicamenta calida sint, opus est calefiant, non solum ad mensuram calfacientis, sed plus etiam, quandoquidem debent recalcascere, id verò non possit accidere, nisi calido natura: tamen quod vratur cum non procedat per se in calorem vllum, sed trahatur in eum a quo commutatio sit, pati-

quidem id possit. ob quancunque analogiam quam cum igne habeat, vt ob siccitatem, aut tenuitatem, etiam sine calore. Quare non vt in ijs quæ actu sunt calida, calidius est quod simpliciter tale quam quod exuperantia, ita in ijs quæ potentia, quin potius euenit vt quæ sunt potentia calida simpliciter, hoc est ignis, minus calida natura sint, quam quæ secundo modo calida potentia, hoc est, per exuperantiam vt medicamenta. Quin etiam in ijs quibus inest vtrumque, mihi non videtur esse argumentum à maiori, vratur facile, ergo est medicamentum calidum, sed potius contra est medicamentum calidum, ergo facile vratur, quia quouis effectrix est maior eominor materia preparatio sufficit, nos tamen calor minor est quam ignis: igitur lege consequutionis, & demonstrandi melius dicitur, est medicamentum calidum: ergo facile vratur, quam facile vratur: ergo est medicamentum calidum. Verum Galen. incipit à facili vllione, non vt à principio vnde medicamentosa qualitas demonstratur, sed vt à signo quodam à quo coniectura indicetur. Nam & id quod ex alio sequitur eius est signum. Sed & ea significatio, & coniectura indiget dictis limitationibus: si enim sine illis quæcunque vrantur facilius, dicas esse calidiora, sepe decipieris. Quod igitur ad hanc rationem coniectandi attinet satis dictum est. Obiiciet tamen aliquis Galeno, quod ipsemet alijs locis dicens, sibi videtur repugnare. Dicit enim igitur eorum quæ in confesso est facultate esse calida nullum omnino apparet nos excalfacere priusquam in reuua sit comminutum hinc colligit quod crassarum est partium et si vratur facile non tamen nos calfacere, vt oleum quia summe cuti frigida est heret, neque penetrat in interiores & calidas partes. His videtur contrarium quod lib. quinto, cap. quinto, caustica quæ constat esse summe calida, dicit, esse crassarum partium, neque penetrare, sed cuti herere, his verbis. Quippe quod in crassa essentia crusticum est, id cuiuscunque inheserit parti stipitis ritu in fixum excludat. His videtur Galen. docere eo pertinacius calfacere, & magis vrere quod inhereat cuti non penetrans: quo pacto ergo dicit nunc quæ crassarum sunt partium, et si sint natura calida non calfacere? Porro libello artis medicinalis capite secundum partitionem vulgarem 89 dicit si curetur affectus in alto consistens medicamentis calidis cuti admotis, vtendum esse non solum ijs quæ affectio perat, sed tanto intentioribus, quantum virium amittere poterunt intro penetrantia antequam affectam partem attingant. Habent igitur medicamenta calida vim maiorem mox in ipsa cute, atque interioribus iam occurrentia, amittunt potius quam comparant vires: id quod etiam videtur rursus docere cap. 95. eiusdem libri, dicens cauenda quæ sunt vehementissime calida, tunc præsertim cū patiens locus inter summa fuerit, neque enim paruus excitabitur dolor. Nimirum quia ad locum qui non est inter-

summa

summa ex solutis iam viribus perueniunt medicamenta. Igitur in extrema cute maxime exerunt suas vires medicamenta, quo magis penetrant eo magis exoluuntur, crassities ergo medicamenta non prohibet calfacere, vt nunc docet, sed iubet potius, siquidem penetratio vires adimit. Hæc sane loca prima facie videntur contraria, re vera non sunt. Non enim hic dicit Galenus, nulla quæ crassarum sunt partium calfacere nos, sed esse quæ et si calida sint natura non calfaciant, quod crassarum sint partium. Nimirum crassities causa esse potest quæ quid non calfaciat, cum verò ea non sit per se huius causa, non semper acque in omnibus idem facit, vt diximus, sed sunt etiam aliqua calida quæ crassitie partium iubantur, & hæc ipsa causa operantur vehementius. Quæ autem erunt vtraque? Certe crassities impediuntur, quæ non poterunt acute ad actum deduci, sed maiori calore indigebunt, vt qui in partibus sub cute est: iubabuntur verò quibus calor cutis erit satis, vt ad actum deducantur, vbi enim hoc factum fuerit iubabuntur tenacitate & fixatione. Mora enim non parum facit ad actiones naturales. Igitur cum ea quibus potentia inest minor maiori indigeant commutante, & quibus maior minori, constat moderate calidorum actionem impedire posse crassitie partium, vehementissimorum, autem, cuiusmodi sunt caustica, non posse, sed isuari etiam aliquando. Vnde rursus prodit nouum argumentum, esse diuersam naturam qua quidpiam dicatur sitque potentia calidum ad ignem, & ad nos. Nam oleum facilius vratur quam arsenicum: hoc verò facilius à nobis calefit quam oleum. Si igitur quod facilius calefit à nobis, non ita etiam patitur ab igne, diuersa natura est, ex qua potentia vtraque proficiscitur. Non enim vlla crassities aut densitas prohibere possit ignem magis quam calorem nostrum: sed naturæ analogia, aut contrarietas quæ cum hoc, aut illo magis intercedat, vt explicatum est. Alterius etiam objectionis similis quædam dilutio est. Nimirum penetratio quandam tenus auget calefacientiam, vltterius producta exfoluit. Quæ scilicet penetratio est necessaria, vt actu fiat tale medicamentum, auget, quo in actu iam constitutum vltterius procedit, eo magis minuitur, quia patitur à partibus, quas alterat passione reciproca.

¶ Caput Sextum.

Galenus.

POST QUAM igitur hæc eum in modum definita sunt, rursus ad sermonem de aqua redeamus. Nam quod tenuis sit essentia, argumento est quod promptissime per pilos & vestimenta perfluat. Nam propter humiditatem mol-

liemque quæ nihil habeat adiunctum viscositatis, diuisibiles partes obtinet, & quæ facile in minimas possint distrahi, talis cum sit, tamen neque nos ex sua natura calfacit, neque proprium est ignis nutrimentum, imò omnino contra aduerfatur, & disidet, atque extinguit, vt quod illi sit aduerfissimum. Nec mirum est, si cum igne natura tum calidissimo, tum siccissimo, pugnet aqua, quæ frigida est & humida. Coniectura quidem igitur ex ignis sumenda commertio, quo pacto quodque medicamentum in calore frigoreque se habeat: non tamen protinus existimandum, tale ad nos videri, nisi tenuium partium, & spissum. Sic oleum tamen si facile in flammam vertitur, non tamen admodum celeriter nos excalfacit, nimirum lenta, crassaque substantia sua tenaciter ijs inhærens, quæ primum contigit: proindeque longissime omnibus perdurat quibus fuerit illitum, scilicet nec ab ambiente facile, aut extenuari, aut digeri potens, nec intro corpus prompte transfundi. Aqua verò e contrario & celerissime in halitum soluitur, atque expedite digeritur. Proinde etiam si in idem vas coniectam aquam oleum iue decoquas, prior tamen aqua absumitur. Sic item si lythargyro, aut cerussa, aut id genus aliquo cum aqua diligenter commixto simul ambo decoquere voles, priorem digeri aquam experire. Non ergo simpliciter quod citius accenditur, protinus ad nos apparet calidius. Siquidem ante ostensum est, vt calefacientium aliud simpliciter erat calidum, vt ignis: aliud exuperantia calidum, velut qui in nobis est calor: sic eorum quæ facultate sunt calida, aliud esse eiusmodi, vt ad id quod primo & absolute est calidum, aliud verò vt ad id quod per exuperantiam dicitur. Quamobrem non absolute ab ea quæ aduersus ignem est in iudicium venientium medicaminum dispositione, ad nos transire expedit, sed adiecta limitatione propofita.

FACTA digressione ad sermonem de ratione explorandi medicamenta calida ex igne, redit ad aquæ naturam, cuius occasione is sermo incidit. Definitum iam est eam esse frigidam & humidam, nunc dicit tenuem esse.

Comm.

signum est, quod promptissime per pilos & vestimenta persuat. Causa autem quia propter humiditatem & molliem, quæ nihil habet admittit lentoris, diuisibiles habet partes, & quæ facile in minimas distrahantur. Talis cum sit, tamen non nos calfacit. Non enim quia dictum est, quæ crassa sunt non calfacere et si sint natura calida sit, ut omnia quæ sunt tenuia, calfaciant. Sed quæ calida sint natura. Aqua verò est igni aduersissima, frigida cum sit & humida. Redir rursum ad dicta, facitque epilogum, dicens, coniectura igitur ex ignis commercio summenda, quo pacto, quodque medicamentum in calore & frigore se habeat: non tamen protinus existimandum tale ad nos videri, quale ad ignem, nisi tenuium sit partium, & densum. Si verò aliquid tenuium partium & densum existens, facile vritur, illud, medicamentum quoque calidum sit. Neque huius regulæ vlla, arbitror, exceptio sit. Dicitis his probat, oleum crassarum esse partium, contra ac aquam, quæ tenuium est, argumentum, quod siue foia oleum & aqua misceantur, siue cum re vlla alia ambo, ut cum cerusa, aut lithargyro, absuntur aqua prius quam oleum.

Cap. Septimum.

E ADEM hæc limitatio itidem necessaria est, quando ex eo quod quid facile congelatur, frigidum esse colligimus. Nam in ijs quæ eandem habent aut tenuitatem, aut crassitudinem consistentiæ, quod ocyus à frigore congelatur, temperamenti est frigidioris. Nam si alterum sit tenuius, puta exempli causa vinum: alterum crassius, ut oleum: non est necesse, aut citius, aut magis concresecere quod est frigidius. Verum si quanto alterum est frigidius, tanto alterum quoque crassius sit: similiter ambo concresecunt. Cæterum magis concretum videatur, ipsa videlicet consistentiæ duritia, quod fuerit essentiæ crassioris. Nam rationabile est, reor, similiter congelatorum quod crassioris fuerit essentiæ, itidem fieri durius. At si vel alterum plus sit frigidum quàm reliquum essentiæ crassioris, aut contra non frigidius quidem alterum, sed alterum crassioris essentiæ, haud etiam pari tempore hæc congelascere est possibile: verum quod plus est frigidius quàm alterum essentiæ crassioris, minori temporis spatio: quod vero minus est frigidius quàm reliquum essentiæ crassioris, ma-

iori sic magis minusque alterum videri durius, id pro excessu portione euenire est necesse. Hæc ergo memoriæ mandare oportet, tum quod non idem sunt congelari & refrigerari, & quod illud maximè à refrigeratione proueniat. Nam refrigerari est frigidam accipere qualitatem. At congelari est durefcere præfrigore. Ergo quæcunque corpora tenuis sunt essentiæ, cum facile perpatiantur, prompte tum incalescunt, tum refrigerantur, at non æque prompte congelantur, ut aer & ignis. Nam hic plane non congelatur: ille autem, nempe aer, non perinde, ut vitrum, ut pix, ut cera, resina, bitumen: tametsi bitumen sit vel calidissimum: verum essentiæ eius crassities, ac terrenitas, ad congelationis celeritatem adiuuat: ac si tetigeris calidum etiamnum, plane tamen congelatum reperias: sicut (puto) & plumbum & stannum, non aliter concreta sunt etiamnum feruescentia. Sic aqua Hippocrates, quæ celeriter & incalesceret & refrigeraretur, semper esse leuissimam retulit. Nam quanto tenuior fuerit, tanto pati promptior est. Atqui quæ tenuior est, minimum habet limi terrestris. Non ergo absolute, nec temere ex passionibus materiæ ad ignem conijcere eius ad nos facultatem oportet, verum adiunctis limitationibus supra positis. Quare nec aque securum iudicium, quàm id quoad nostrum corpus quid examinamus. At, qui hoc etiam vltius transeunt, plane in multis errorum periculis versantur. Quanquam id faciunt medicorum complures, alij omne quod viscosum est, calidum asserentes, alij quidquid adstringit, nonnulli quidquid est dulce, quidam verò etiam quod austerum acerbum ve est. Sunt autem qui singulis illorum contraria defendant. Sed qui in istis errores committantur, postea narrabo, nunc autem præsentem sermonem consilium est absoluerè, nempe ut si quis ex ignis commercio materiam iudicare volet, non absolute, neque citra limitationem id faciendū, neque perinde ad ignem & hominem habere quicquid iudicatur, putandum. Nam aqua igni aduersissima est, ut quæ facultatem sortita est frigidam & humidam. Muriæ verò, marina, bituminosaque & sulfurosa aqua, non æque: quippe cum id genus omnes ab aqua ad calidius recesserint. Verum de sponte natis aquis,

(Græci

Caput octauum. De aceto.

(Græci *αὐτοφῶν* vocant) vel hæc sufficiant. Siquidem vbi medicaminum vniuscuiusque, quorum qualitates accipere aquam ostensum est, sermonem sigillatim tractabimus: si nunc aut obscurius quippiam, aut imperfectius sit dictum, id tunc adijcietur.

Comm.

N VNC de argumento quod à contrario dicitur, hoc est à congelatione agit, dices, non quod facilius congelatur esse frigidius, nisi adhibeatur eadem limitatio, quæ adhibebatur in argumento ab igne. Nimirum ut illic dicebamus, non quod vritur facilius, ad nos etiam calidius est, si crassius etiam est: ita hic quoque dicendum, non quod facilius congelatur esse etiam frigidius, si crassius est. Nam ut fieri potest, ut etsi sit natura calidum non calfaciat, quia est crassum, ita fieri potest, ut etsi frigidum non sit, concresecat facile, quia est crassum. Verum in priori argumento adhibebantur, plures limitationes, in hoc autem vnicæ hæc. Consideranda igitur eius quod facile concresecit, crassities: quod si ea ut res concresecit facillime, ita est maxima, non est quod putetur esse frigidum, nam calidissimæ etiam res si sint crassissimæ concresecunt, ut bitumen. Hanc ob causam dixi ego alibi argumentum quo Aristot. adqueitur, ut putet sanguinem frigidum esse, quia facile concresecit, esse leue, cum sanguis crassus, & ut ipsemet dicit, fibrosus sit. Dicit itaque etsi concretio à frigore fiat, tamen differre refrigerationem & concretionem, & esse quæ facile refrigerentur, & difficile concresecant, & quæ facile concresecant, & difficile refrigerentur. Nimirum quæ frigida & tenuia sunt, ut aqua, facile refrigerantur, tardius autem concresecunt: quæ crassa & calida ut bitumen, tardius refrigerantur, sed cito concresecunt. Nam videmus quæ valde sunt crassa, etiam adhuc calida & ventia esse concreta, ut bitumen, plumbum, ferrum, & es. Sed dices quo modo ergo imputari potest ea concretio frigori? Certe frigoris esse constat, quia ea ipsa tandem soluantur augete & perseverante calore: sed crassities est maxima materiæ dispositio & potentia ad concretendum: dictum verò est quo materiæ cuiusque potentia est maior, eo minorem vim facientis sufficere. In ijs igitur quæ aded sunt crassa, vel minima feruore remissio est satis, ut concresecant. Sed exclusæ crassities, recte dicitur quod facilius concresecit, frigidius est. Nihilominus dicit Galenus, nullum esse adeo securum iudicium medicamentorum, quàm quod accipitur ex eo quod faciunt, admodum corpori: & eos qui vltius progrediuntur nolentes argumenta capere à rebus externis. Versari in multis erroribus, quod procedente opere indicabitur.

S E D ad reliqua nunc liquidorum medicaminum transibimus: inter quæ vel maxima est Controuersia de aceto, alijs frigidum, alijs contra calidum adstruentibus: nonnullis calorem quidem quendam illi concedentibus, sed quendam etiam auferentibus, velut qui acetum vinum esse mortuum asserunt. Nam hi propriam vini caliditatem perdidisse quidem: verum ex putredine assupsisse aliam quendam contendunt. Atque ego sane non multum abest, quin illorum laudem sententiam, in eam quæ prompte accedam, proque hac assertionem atque opinionem pericula omnia subeam, si quam machinam, aut artem inuenire queam, sicut in lacte contrariarum partium separationis, ita hic quoque. Nunc autem quod lac vniuersum non sit homomeres, & simile, neque vnde quaque libi idem clare monstrat coagulatio, excogitata videlicet multis hominibus ratione, qua partes caseosæ à serosis separari possint. Atqui nequæ tale quid repertum est, neque manifesto demonstrare possis, quod quantum eius est tenue, atque exacte humidum, hoc refrigeret: quod verò secundum fecis substantiam in eo defertur, velut in vinis, calefaciat. Nam ea solum ratione aperte quis probauerit, ex contrariis ipsum partibus consistere, sicut lac. Sanè in omnibus liquoribus, quos expressis fructibus conficiunt, crassum defertur quippiam, quod temporis spatio subsidit: fex vocatur in vino, in oleo autem amurca. Sed & in omnibus alijs inest quod illis proportionem respondet, tametsi proprium nomen sortitum non sit, quod velut fex est in illis. Vtique & in aceto est huiusmodi quippiam, & forsitan ipsum est quod caloris est particeps: quod verò frigoris, id quod tenue est. Fortassis verò & in ipso tenui exigunt quiddam defertur multo tempore præparatum, alterius naturæ quam ipsum sit totum. Nam quod maiori parte frigidius sit quam calidius, liquido ijs apparere arbitror, qui verè facultatem eius expenderit.

Comm. **P**ost aquam mox egit de aceto, utpote liquore etiam secundo loco maximi usus, & hominibus familiarissimo, ac præterea, quia de eo maxima fuit controuersia, & sententiarum varietas. Fuerunt verò hæ præcipue tres, aliis summe calidum, aliis summe frigidum, dicentibus: aliis etiam dicentibus habere partes alias frigidas, & alias calidas, eo quod sit vinum mortuum. Vt ergo in animali mortuo partes quæ natura calidæ erant, refrigerantur, & aliæ calorem putredinalem comparant, ita in aceto, partes vinosas extinctas & refrigeratas esse, alias verò esse putrescentia factas calidiores. Has dicit esse feces, & præter eas, aliquas etiam tenuium, quæ scilicet in vino erant aquosæ, nimirum in vino, ut procedente opere dicit, sunt partes quatuor, flos, fex, aquosa, & vinosa pars: ut in lacte butyrum, caseus, lac, & serum. Flos & vinosa pars quæ sunt natura calidæ, emoriente vino frigescent, reliquæ duæ, quæ vini calorem temperabant, putrescentia sunt calidæ, verum quia in vino plus calidarum partium est, constat fore in aceto plus frigidarum. Hanc sententiam sequitur Galenus, ut aliis probabilior, ac ob id tantum non affirmat esse euidens, quod non sit ars vlla quæ partes illæ aceti separantur, ut partes lactis. Vsq̄ ad Galenum, non audeat fidei rationibus, vel probabilissimis, quæ sensus testimonio confirmari non possint. Sed videri possit, in calce huius dictionis male collegisse, cum dixit, fortasse & in aceto est huiusmodi quippiam, & forsitan ipsum est quod caloris particeps, frigoris verò quod tenue: fortassis verò & in ipso tenui, exiguum quidam defertur in multo, dispersum, alterius naturæ, quam ipsum sit totum. Nam quod maiori parte frigidius sit, quam calidius, liquido ijs apparere arbitror, qui eius facultatem expendunt. Videtur enim hic Galenus, ita collegisse, fortasse præter fecem, habet ipsius etiam tenuis partem quandam, alterius naturæ quam totum sit, hoc est, frigidam, quia totum frigidum est: videtur autem contrarium fieri, ut totum calidum sit, si non solum crassas, sed quasdam etiam tenues partes, calidas habet. Hoc ut intelligas, scias, ubi legi exiguum quippiam in multis dispersum sequutum me esse codicem Aldini, in quo ita legitur *μικρόν τι ἐν πολλῷ παρῆσκαρμένον*. In aliis verò legi *ἐν πολλῷ παρῆσκαρμένον* id est, in multo præparatum. Quod & si in idem redeat (nimirum vtrisque significatur, illud exiguum calidi tenuis, non multum elucere, quod per multum frigidum dispersum sit, aut quod in multo velut temperatum, & conditum) tamen apertius multo dicitur, quia exiguum in multo dispersum. Cui igitur addit: nam quod maiori parte frigidius sit, constat, ne intellige, quia eas partes calidas habet, sed duorum alterum, eum affirmare aut frigidius esse maiori parte, quia & si præter crassam, ipsius etiam tenuis quædam pars calida est, ea tamen est exigua, & in multo maiori dispersa: aut ipsum explicare verba proxima. Dixerat enim alterius

naturæ quam ipsum totum, indicat ergo se hac periphrasi intelligere calidum, nam ipsum totum acetum, frigidum esse constat.

¶ Cap. Nonum.

NEC satis mirari queo, qua ratione ducti quidam, vsque adeo calidum esse acetum pronuntiarint, ut cauterio ipsum assimilarent. Nam hac, inquit, ratione sanguinis eruptiones (*αίμαρρῶν ἐξίαι* Græci vocant) reprimunt. Primum enim tanta caliditas sensum nostrum non fugeret. Deinde ad illorum calidorum imaginem omnino utique crustam efficeret, calidis medicinis similiter. Nam id plane conspicimus, ubi per ea sanguinem sistere statutum est, crustam relinqui haud exigua. Siquidem nisi crustam effeceris, sanguinem haud represseris. Nam ea velut operculum sit corporibus sanguinem profundentibus. Proinde sane etiam cauteria plane candentia illis applicare consueuimus: compertum nimirum habentes, quæ non sunt eiusmodi, præterquam quod nihil proficiant, insuper lædere, ac sanguinis profluum irritare. Nec sane ignis ex sua ratione, aut quod calfaciat, ipsum sistere potest: verum idcirco, quia cum vrit quæ contigerit, quod ex vitione reliquum est, operculum subiectis partibus relinquit, id quod Græcis appellari consuevit, *εσχαρρα* (Latini autem crustam vocant) At acetum haud perinde ut crustam facientia medicamenta, sed potius ut adstringentia citra crustam, sanguinis fluores cohibet. Itaque hac quidem ratione non exalfacere, sed refrigerare putetur. Præstat tamen, ut & supra monuimus, à talibus coniecturis recedere, utpote quæ iudicium ad sensum haud referant, neque ex prope positis, aut vicinis, sed è longinquo longis lemmatis, siue summationibus rationem colligunt. Aperiã autem copiosius illarum absurditatem in libris sequentibus.

Quidam affirmabant acetum calidissimum esse, adeo ut esset causticum ducti hoc argumento, quod sistit fluxiones sanguinis, quod

quod idem facit cauterium. Horum sententiam refutat duobus argumentis: primo quod non posset tantus calor nostrum sensum latere: secundo quia facere crustam, si ita sisteret sanguinem: cauterium enim non aliter sistit quam crustam inducendo.

¶ Cap. decimum.

NOS Autem secundum methodum, siue rationem ab initio positam, vim eius experiemur: primum in ijs quibus inculcata constat sanitas, mox in intemperatis, deinde & in ægrotantibus. Itaque spongiam aut lanam aceto madentem cuius sani corporis parti superponemus: deinde, ut ante est positum, protinus rogabimus, idiotas scilicet, atque explebe aliquem (nam illorum in istiusmodi incorruptum est iudicium quia nulli videlicet dogmati seruiliter sunt addicti) nunquid calorem, an frigus percipiant. Id vero satis constat, quod illud nec summe frigidum, nec calidum ad mouebimus. Nam & de hoc supra verba fecimus. Sane si tale fuerit quod applicatur acetum, potissimum si non admodum inueteratum, neque extreme acre, manifestum principio frigus percipient, itidem & post unam, duas, tres ve horas: postea vero, post sublationem scilicet, sensum nascentis in parte caloris phantasiã ac opinionem habebunt. Porro si vehementer acre acetum extiterit, & hoc etiam refrigerari se principio dicent, celeriter tamen recurrentem calorem sentient, non autem longo post tempore, velut in recentiore, ac non valde aceto. Ex quibus constat, omnino frigidum quidem esse acetum, sed quendam etiam obtinere calorem, qui acrimoniæ ratione per accidens spatio temporis medioeriter corpora exalfaciat, tamen si id non ubique, sed in quibusdam duraxat possit efficere: nam laxi, ac doloris expectibus tumoribus, neque protinus, neque postea caloris sensum aceti vsus commouet: mordacitatio tamen in illis quædam percipitur, ob quam sæpe numer ijs qui diutissime vtuntur, tenuis quidam recurrit rubor. Itaque neque primario, neque proprio ordine exalfacere videri possit, sed acrimoniæ morsu irritare: Porro quando quidem à sanis corporibus ad affectus semel delapsi sumus,

suggeramus quæ in calidissimis & frigidissimis affectibus efficere queat. Ergo si quis ab illita thapsia vratur, ardor aceto restinguitur. Id quod cui libitum est, experientia discere licet: velut nos profecto fecimus in nobis ipsis, quo accurate medicamento potentiã experiremur. Illitis enim multis in locis tibijs, ubi post quatuor, quinque ve horas inflammari cœpissent, huic quidem parti acetum, illi aquam inspersimus: alij vero oleum, alij rosaceum inunximus: & alijs atque alijs alia atque alia quæ aut acrimoniã hebetare aut calorem refrigerare creduntur: sed eorum omnium acetum compertum est, efficacissimum. Quo circa manifestum est, non eo quod acrimoniã, ac mordacitatem obtundat, sicut oleum & rosaceum (nam id præstare hæc possunt) sed quia refrigeret, tale esse. Quippe si excitata à thapsia phlegmonas aliter sanare non liceat, nisi aut refrigerando, aut morsu, siue acrimoniã obtundendo, nec alterum præstare valeat, consequitur utique necessario reliquam vim sanasse. Alias porro reliquas calidas passiones omnes, phlegmonas putæ, herpes, phygethla, erysipelata, carbunculos, alias plus, alias minus refrigerare cœsuevit. Quapropter nisi vehementia illi atque asperitas facultatis molestia inesset, haud alio sane vilo vtendum ad refrigerandum foret.

Proposita à principio methodo inuestigata facultatem aceti, ab eo scilicet quod facit ad motum temperatis, intemperatis, & ægrotis. Constat vero ex omnibus quæ narrat, euidens esse in eo refrigerandi vim, atque eã perse, quia cum ad moueatur expert alienarum qualitatam, primo occurru refrigerat, insinuare tamen etiam se quandam caliditatem præcipue in valde acri, quæ non satis constat, an sit ex quarundam partium calore, an ex mordacitate. Ipsa enim mordacitas nondum definitum est, unde nascatur.

¶ Cap. vndecimum.

TAMETSÌ quidam reperiantur, Galeni qui maximum id caliditatis eius argumentum constituunt. Non enim, inquit, neque acre, neque mordax, neque asperum, neque erodens foret, nisi affatum illi in esset caliditas. Nam sicut frigidum est contrahere, ac refrigerare, ita calidum

secare:

fare: atque diuidere: id quod in primis efficere acetum valet: quippe quod secet atque erodat, non modo animantium corpora, sed & grumos, callos, lapides, fistile, æs, ferrum, plumbum, ac tantum non velut ignis cuncta peruat, ac penetret, nec vlla possit substantia penetrationis eius ve hemetiã, aut sustinere, aut illi reluctari ac resistere. Nã tubtile haud secus esse atque igne, nõ leui testimonio illi tactũ esse: quin & gustantibus ita videri & per subtilissima vestimenta promptius aqua perfluere, omniaq; excedere, vti paulò supra diximus. Et quidnam, obsecro, aliud ipsum his verbis quam ignem pronuntiat? Non aliter quam qui frigore grumos ipsi solvere contendunt, premendo videlicet, densando, ac omnia vndiquaque stringendo, ac si quis digitis amplectens compresserit. Nam hi rursus adeo excedunt, vt & niue frigidius ipsum adstruant. Sed vtrorũque castiganda immoderatio est. Neque enim vt frigidum sit, iam niue frigidius: neque vt calidum, omnium, calidissimum pronuntiandum est. Siquidem nisi iusta medium foret, ac longe ab extremorum vtroque disitum, non tanta incidisset de facultate eius controuersia. Nam decicutæ aut mandragoræ viribus nemo ambigit, neque de nasturtij, & cãchryos, verum illa omnibus medicis inconfesso est facultate esse frigida, hæc vero calida: eundem in modum altercum & meconium frigida, pipet, & napy calida. Ad hæc innumerat sunt alia quæ aut esse calida, aut frigida, vno ore medici omnes fatentur. Cæterum acetum, sicut vtique, & rosaceum, neque esse summe calidum, neque rursus summe frigidum, vel ex ipsa dubitatione satis constat. Neutrum enim horum sit necesse est. Siquidem cum neutra tripliciter dicantur, vti diuisit Herophilus, partim amborum extremorum participatione, partim neutrius, partim nunc illius, nunc huius, omnino & hæc aut aliquo significatorum, aut aliquibus, ex neutrorum natura fuerint. Mihi sane magis videtur vtriusque extremorum participatione, & quod nunc sensibilibiter calcacere videatur, nunc rursus refrigerare: sic ergo neutra dici possint acetum & rosaceum. Quod si quis ea neutra ostendere conetur, quia neu-

trum participant ne illi quidem etiam forte probabiles quædam rationes, deerunt, sed non erunt demonstratoria ac scientifica. Id me exacte compertum habere confido, & maxime de aceto. Nam quod suæ vtriusque sunt rationes probabiles, tum ijs qui frigidissimum demonstrat, tum ijs qui calidissimum, non paruum iudicium est, ipsum vtriusque esse particeps. Admodum tamen difficile est rationi contrariorum participationem concedere, cum nõ liceat substantiam eius aut soluere, aut scindere, velut in lacte facimus, & alijs compluribus, quæ omnia sermonis progressus aperiet. Proinde euidentius magisque periculo vacas principium optamus assequi. Porro vt mihi quidem videtur, indagandum illud principium est ex nature tum tenuitate, tum crassitie, de qua dictum quidem supra est, verum nunc quoque copiosius de illa disserere expedit, quando quidem & Plato de principijs longum haberi sermonem oportere prodidit.

Vtroque, & qui calidum, & qui frigidum esse affirmant acetum errare, dicit, quod immodice id dicant. Illi enim dicunt ipsi igni proximũ esse, quod tenuissimum sit, & per omnia penetret, omnia diuidat, vel lapides ipsos, grumos dissoluat, mordeat, hæc vero omnia esse propria ignis: ita liquorem hunc esse igni proximum: hi dicunt, acetum dissolare grumos comprimendo, vt si quis manibus dissolueret. Constat vero quod adeo præ frigore præmeret, fore frigidius niue, vt quod adeo igneum esset, omnium medicamentorum foret calidissimum, neutrum tamen horum habere cuius constat. Proinde colligit temperandam esse vtrorunq; sententiam, & dicendum, acetum esse neutrum primo & tertio modo, eorum quos recensuit Herophilus, quorum in initio artis medicinalis. Etiam meminit Galen. scilicet quod participet vtroque contrario, cum habeat partes calidas & frigidas, & quod aliquando refrigeret, & aliquando calcaciat, vt dictum antea est. Temperandum vero etiam non nihil est quod Galen. dicit. Non enim iusta definitionem quam ipsemet profert ex Herophilo, est acetum neutrum: quia non equaliter participat vtroque contrario: si vere dictum antea est, maiori parte frigidius esse quã calidius. Dicit tamen potest quodã modo neutrum, quia & si non aque, participat tamen vtroque contrario: rosaceum vero non vdeo cur dicat neutrum, cum constet rosa frigida, & oleo temperato. Oleum quidẽ ipsam dici possit neutrum secundo modo, hoc est priuatione vtriusque contrarij: rosaceum vero in frigidum incipit inclinare.

Cap.

¶ Cap. duodecimum.

Galen.

IGITUR nemo aerẽ non dicit esse tenuem, quod videlicet in tenues facile partes cõminuatur, quodque corpora densissima expedite penetret: aut si ex alia re quapiam tenuitatis vocabulum illi attribuant, clare nos doceant. Nam enim ex corpusculis exilibus tenuibusque, vt alterius sectæ principes asserunt, & nos quoque aerem constitui fatebimur. Nam continuus est, totosque vnus, nihil vsquam in se vacui continens. Porro in eiusmodi corporis natura tenuitas intelligitur ex sola in tenuia diuisionis celeritati: Verum si ea ratione ignis est tenuis, haud omnis ignis tenuis iudicabitur: quippe cum æs, ferrum, lapis, lignũ, atque adeo quicquid in carbonem verti potest, sit ignis, non tamen quam antea tenuius: flamme tamen, cum aliud sint ignis genus, re vera tenues sunt. Quo circa nõ omnis ignis est tenuis, neque quicquid tenue protinus & ignis fuerit. Siquidem & pruna ignis quidem est, sed non tenuis: & aer tenuis, verum non ignis. Quid ergo tam in promptu habent hæc propositiones vtrasque tum me dici, tum philosophi paulò minus omnes, omnem ignem esse tenuem, & quicquid tenue sit, esse igneum? Nam si acrius quis attenderit, animumque diligenter aduertat, haud quaquam auerit, prunam aere tenuiorem. Memoria namq; repetamus ambientis nos aeris puritatem ac partium tenuitatem in vehemente frigore & boreali constitutione ipsamque si lubet cum ferro componamus ignito: manifesto enim ex illius modi exemplis cognoscemus, frigidum quid esse quod sit exacte tenue, & calidum quod sit crassum.

Comm.

Quod quidem attenuitate aceti argumẽtabantur quidam medicorum illud esse igneum & calidum, indicat neque ignem omnem esse tenuium partium, atque ita multo minus tenuium partium esse omnia quæ calida, & quando neque solus ignis tenuis est, sed aer etiam, neque omnia tenuia sint calida. Sed quod dicit quendam ignem esse tenuem, quendam crassum, constat, non de igne ipso per se, vt si quis fingat merum ignem vsquam esse, is enim sit haud dubie corporum omnium tenuissimum, sed de his quibus vtitur flamma & prunis, quæ ignis quidem non sunt, sed ignita corpora. Flamma videlicet fumus ignitus, pruna ignita ligna, aut lapides. Quoniam enim igni omnia subiecta

sunt vt materia, nunc tenuiam flatum tenet, nunc densas substantias. Sed hoc de igne quo vtimur vere dici, satis est ad in quod Gal. vult docere. Nam & si ignis ipse per se crassus esse non possit (qui ne esse quidem omnino potest vt ego existimo) si tamẽ corpora quæ tanto igne participant, vt ignis vocetur, crassa esse possunt: quod ignis cum multa terra esse possit, multo profecto magis possint crassa esse medicamenta, quantumuis sint natura calida: cuiusmodi certe sunt caustica vocata & scharotica, nimirum ea calida sunt quarto ordine & crassarum partium, quia multam ignis & terræ pariter acceperunt.

¶ Cap. terdecimum.

QUO circa haud concedendum arbitror quibusdam, qui acetum extenui Galen. tate sua mordacitateque calidum esse colligunt. Nec enim quicquid tenue fuerit, id & calidum est, forte vero nec quicquid mordax fuerit, & tenue. Verum in præsens id illis detur: tamen si adferre liceret, niuem & boream, aquam frigidam, non oculis duntaxat, sed & vlcerebus & raris corporibus omnibus mordaces: vti Hippocrates, inquit vlcerebus frigidum mordax. Verum etiam si quis & illud, vt dixi, concedat, quicquid mordax fuerit, esse tenue, non statim & calidum concesserit. Itaque nec acetum proinde quod mordax sit, calidum fuerit, sed tenue, vti aer borealis, non tamen calidum.

Quia quidam à mordacitate aceti argumẽtabatur esse tenuium partium & calidum. Comm. Dicit illos multis modis decipi, primum quod non omne quod tenue calidum (nam vt dictum antea erat, boreas est frigidus & tenuis) deinde quod neque omne mordax tenue. (Siquidem caustica mordacia sunt, & crassarum partium) deinde quod & si quis illis hoc concedat, omne scilicet mordax esse tenue, non tamen omne quod mordax, & tenue, sit calidum. Siquidem niu, aqua frigida, & boreas, tenuia sunt & mordacia, nõ solum oculis & vlcerebus iusta id quod Hippocrates dicit, partim quinta Aphor. partim libello de alimento, sed etiam corporibus omnibus raris: quæ tamen constat frigida esse. Igitur (colligit) acetum non quia tenue & mordax est, fieri vt necessario sit calidum, sed posse esse, tenue mordax & frigidum, vt boream. Hæc docet Galen. locus autem videtur esse corruptus, quia verba videntur ferri in sensum absurdum. Siquidem illis verbis incipientibus à particula aduersatiua, tamen si adferre licet niuem, boream, aquam frigidam, videtur insinuari niuem aquam & boream esse crassarum partium, dixerat tamen nuper, ac paulò post iterum dicit, boream

boream esse tenuem. Legendum ergo censeo citra particulam aduersatiuam: pro tametsi, at qui verumque enim significat particula καὶ τοι γ' scilicet nunc est aduersatiua, nunc continuatiua.

¶ Cap. Quatuor decimum.

VND E nam igitur quibusdam obsecura cuiusdam caliditatis sensus oboritur? Fortassis vt ante dixi, ex contrarijs facultatibus compositum est, perinde vt lac. Forte vero calor ipsius reuocatione. Possit autem, cum asperum molestumq; habeat transitum, dolorem inde vere, atque eum in locum calidam elicere fluxionem. Siquidem id palam est, partibus dolentibus quippiam influere. Verum multum quidem influere nequeat: quandoquidem acetum frigidum est, & proinde id quod accurrit, repellens. At quod plane tenue est, id medicamenti ansas effluens, præter labitur, neque in parte figitur: haud etiam retrorsum, sicut id quod crassum est, repulsum. Sane ad vnguem tenuis quidam efflorescere rubor in partibus ab aceto irritatis conspicitur. Forte vero alia causa est, quæ comprehendere nequeat. Nam ob id ipsum procul ordiendam facultatis explorationem prohibuimus, quia in naturalia incidere problemata necesse est, ea quæ non leuibus ambiguitatibus perplexa. Nobis igitur haud statutum est, sicut ijs qui naturam rerum scrutantur, omnes omnium rerum causas exquirere, verum medicaminum facultates cognoscere, quo & illis dextre vt & boni compositorum euadere artifices possimus. Nam quod sit impossibile aut probe ipsum medicamentum componere aut eo quod ab alio compositum est, idonee vt, antequam simplicium medicaminum facultates per noueris, abunde in libris tum de curandi ratione, de medicaminum compositione conscriptis ostenditur. Cum ergo is nobis in hac tractatione propositus sit scopus, vbi primum quod ab illis vtile est inuenerimus, à physicis problematis recedendum est, quæ innumeris dubitationibus sunt intricata: quippe cum in qua inuenerimus temperatura, aciditas, dulcedo, lentities, amaritudo, falfedo, austeritas,

acrimonia, & aliarum qualitatum singulæ prouenire sunt nata, physici viri scrutari nituntur, hesitationes tum plurimæ, tum maximæ in oratione existere assolent. Has ego non secus vitandas censeo, quam quædam præcipitia, cum præsertim ad manum sit via regia, qua medicamenta iudicare liceat. Primūque quod paulò ante præcepi, perpendendum nullam in ambiguo esse facultatem eorum quæ vehementer aut excalfaciunt, aut frigefaciunt: verum de quibus ambigitur, neutra sint necesse esse, deinde pleraque, vt ad sensum simplicia, expugnantibus consistere facultatibus. Non enim solum lac, sed etiam sulfurosa, bituminosa, nitrosa & quæcunque eius sunt generis sponte prouenientium aquarum, expugnantium facultatum mixtura nascuntur. Siquidem aqua ex sua natura frigida est, & humida, bitumen autem, sulfur, misy, chalcitis, & eius generis alia, calida meminisse vero etiam oportet, calidorum haud pauca crassæ esse essentię, nec pauciora frigidorum, tenuis: ac secundum hæc principia tuto de medicaminum viribus pronuntiare. Sat igitur fuerit, tenue, refrigeratorium, exiccatoriumq; acetum dixisse, omisis super illis rationibus nimis physicis, quæq; magis ad naturam rerum scrutantes attinet. Nam ex illorum scientia, quo pacto alijs medicamentis misceri ipsum licet, cognoueris.

Galenus dicit, inutile esse medicis, problematis physicis sese implicare, atque nihil verum esse censere, præter id cuius pos sine causas reddere: satius esse multo, res ipsas experimento explorare & agnoscere: vbi agnita sint, inuestigare, si fieri possit, causas, & nihil certo affirmare, quod non sit euidens: cetera affirmare esse probabilia solum: quod si nullam omnino causam, quæ placeat satis, inuenire possis, non tamen proinde non censere esse verum, quod confirmetur experimento. Velut nunc, rogat, vnde sit vt ex aceti admotione obsecura cuiusdam caliditatis sensus oboritur? Respondet, fortasse fieri quod & si frigidum est, ex contrarijs partibus compositum est, vt lac: fortasse calfacit per accidens, caloris reuocatione, vt aqua curat tetanum: fortasse quia morder, & mordicatione conuocat calidos succos: siquidem palam est semper influere aliquid dolentibus partibus: ac fortasse, inquit, nulla horum causa est, sed alia quæpiam quæ comprehendere nequeat, non erit tamen negandum quod re ipsa fieri consuet. Hæc sunt quæ de hoc problemate responderi posse videntur, quæ omnia cū dubitatione quadam profert Galen. quid nihil eorum

Comm.

eorum possit euidenter indicare: certe quam ille maximè probat sententiam, est, acetum constare partibus contrarijs, frigidis pluribus, calidis etiam nonnullis, sed quia non potest eas partes separando indicare vt in lacte, ne hoc quidem certo affirmare vult, est vero hoc probabilissimum. Quod vel aliarum responsionum refutatione constare possit. Si enim reuocatione calidi calfaceret, vt frigidæ infusio, in alto sane posset calorem gignere, cutem vero omnino refrigeraret, at vero citet calor sensum & ruborem in cute, non ergo hæc est causa. Porro si mordendo conuocaret, cur non procederet ea conuocatio plus, vt vel phlegmone excitaretur in parte? Huic obiectioni tacite respondet Galen. ipse, quanquam mordendo conuocet, non posse tamen multum influere, quandoquidem acetum ipsum, frigidum cum sit, repellat: itaq; morsu trahit, & frigore repellit, ac proinde trahitur aliquid, multum vero non potest, quia ipsummet quod trahit, influxui obstitit. Sed non videtur fieri posse, vt ab aceti frigore repellantur crassa nõ repulsi tenuibus: facilius enim videntur tenuia repelli. Non igitur fieret ille rubor à tenuibus, sed potius his repulsi, hererent in parte crassa. Rursum respondet Galenus fieri hoc quod aceto comprimente tractos succos, teues: velut effluentes vim repellentium, inter crassos erumpunt in ipsam cutem, & ibi herent, crassi vero repelluntur. Hæc Galen. mihi vero figmento similis videtur postrema hæc responsio. Nam reuera, tenuia vt facilius trahuntur, ita facilius repelluntur, & hæc est facilis ac expedita causa. Scilicet, quia repercussio repugnat, debile fieri trahendi motu, per debile autem, trahi exiguum & tenue, plus aut crassum non posse. Hæc ratio hucusq; producta non est improbabilis: hæc vero non tollit priorem, quæ & Galeni esse sentio, constare scilicet partibus contrarijs, quin potius in idem incidit. Nam calidis partibus morder, & frigidis repellit. Quia vero frigida, quia plures sunt, prohibebunt aliarum vim calefaciendi, mordendi autem non prohibebunt ob adiunctam partium tenuitatem, & penetrationem, probabilius est dicere, etsi calidæ partes frigidis admixtæ sint, eas tamen non calefaciendõ ruborem illum citere & morder, sed mordendo calfacere. Itaque videtur postrema hæc problematis responsio, primæ posse probabiliter adiungi. Sed hæc omnia possunt disputari probabiliter. His misis, quæ dimitti Galen. iubet, addamus positiones quasdam ad alia omnia quæ hoc opere tractanda sunt, quas ipsemet ponit. Prima est, eorum de quorum facultate multum ambigitur, nullum vehementer calfacere aut refrigerare. Nam quæ vehementer alterutrum faciunt euidentem habent agnitionem. Secunda: pleraque ad sensum simplicia, naturalem habere compositionem, & constare expugnantibus facultatibus, hoc est contrarijs facultate partibus: tertia, multa calida esse substantiæ crassæ, & multa frigida tenuis. His positis, inquit, possis tuto de medicaminum viribus pronuntiare, misis physicis problematis. Velut nunc, satis fuerit

dicere acetum esse frigidum, siccum, & tenue, omisis de eo rationibus nimis physicis.

¶ Cap. quindecimum.

QVO circa non possum eos non culpare, qui de viribus eius proluxa quædã nugantur & garrunt: magis etiam paulò minus medicos omnes, quibus cura non fuit simplicium omnium medicamentorum in maioris minorisque ratione vires discernere, sed satis eis fuit, hæc quidem, verbi causa, calfacere dixisse, illa vero refrigerare, tum hæc humectare, illa exiccare. Non enim absolute sic nouisse expedit, sed quatenus psyllium refrigeret, quatenus solanum, aut scandix, aut cerussa, aut portulaca, aut lactuca. Tum quatenus excalfaciat cassia, quatenus cinnamomum, aut ammonium, aut cardamomum, aut moiorana. Sic & in humectantibus & exsiccantibus pharmacis. Non enim vtile est generale solum nouisse, verum quid primum recesserit à symmetro & medio contrariorum facultatibus: dein de quid illi proximum: tum tertium, quartum, quintumq; si fieri potest, recessum, siue ordinem, planis limitibus discernentem, definire oportet, quandoquidem in tali facultatum notitia, tum artificialis simplicium vsus constitutus est, tum à ratione proficiscens ac methodo compositio. Facitque præter hæc, vt quæ composita iam sunt, rite vsui accommodare possis. Sane id quidem difficultatis atque laboris plenissimum est, multamque poscens, tum diligentiam, tum vsuum. Ab experientia verò auspicari in id genus omnibus necesse est, velut iam propositum est: tum tuto ac diligenter colligere, ab ambiguis quæstionibus cauendo. Eoque mirari quispiam possit eos qui talia exquirunt, cum illos implicantes sese quæstionibus scriptisque animaduertat, quemadmodum consuevit Herodotus.

Medici ante Galenum non definiere quo gradu medicamentum quodcunque tale sit, sed satis eis videbatur dicere calidum, frigidum, humidum aut siccum esse, cum tamen neque ad eis rectè vtendum, neque ad pharmacam rectè componendum, neque ad rectè vtendum bene compositis, satis sit, nisi gradus singu-

Comm.

singulorum deficiantur. Non enim solum curantur contraria contrarijs, sed etiam æqualia æqualibus, quare nisi scias quo gradu sit medicamentum, nō possis scire an huic morbo quaeret, præterea ut Galen. toto opere de compositione pharmacorum secundum genera docet, & egonono contr. indicavi, facultas compositi medicamenti nascitur ex ratione & proportione simplicium, qua ignorata non possis recte componere, neque bene antea compositis, recte vii. Hoc in quo veteres defecerant, Galenus addet lib. quinto.

¶ Cap. XVI.

Galen.

SI QUIDEM ab omni vetustissima compositorum medicaminum historia orsi, ad expendenda quæ in illis sunt simplicia transeunt. Ac quoniam his exempli causa, calcificantibus medicamentis admistum inuenitur acetum, proinde & ipsum esse calidum contendunt. Neque enim an recte admistum fuerit, constare potest priusquam eius seorsum vim totam perspexeris. Neque si id detur, etiã nota est componendorum medicaminum ratio, per quam iudicantes inueniemus, qua ratione multis excalficientibus medicamentis vnum admistum sit frigidum, aut certe refrigerantibus quod calfaciat. Porro, vbi etiam latentibus affectus memorant, ad quæ congruere videantur, ac deinde dogmaticis opinionibus paralogismos connectunt, ex quærendis quærenda, ex obscuris obscura inuicem colligentes, tum profecto vel maxime alijs suas produnt ineptias ac nugas. Nam quod ex æquo compositis facultatibus omnibus fidem habeant, tanquam fieri non posset, vt pars magna earum errore non vacaret, perperamque esset composita, talia iactando, Empiricis reprehensionis locum ipsi exhibent. Dicent enim, arbitror, sicut sane dicunt, frustra non primis effectricesque cuiusque medicaminis facultates exquirere, cum ab experientia inuenta iam antea sit, tum compositorum, tum simplicium medicamentorum innumera multitudo, quibus & ipsi fidem habent qui frustra primas facultates exquirunt. Quippe si particulares eorum vsus omnes comperti sint, eoque vnanimiter omnes prædicent, ceterum de causis ob quas agunt nondum conue-

niant: liquet non exprimarum facultatum notitia medicamentorum tum vsus, tum compositionem esse inuenta. Sed ea compositis experientiam, at rationem nihil aliud quam probabilitatem consequi. Hæc atque eiusmodi alia multa, qui experientiam ac vsus profitentur medici, rite in illos dicere videbuntur, qui omnibus quomodocunque conscriptis pharmacis fidem habere non verentur, causas tamen interim titulis virium ac promissis eorum aptare nituntur. At ego nec illud quoque in illos addere grauabor: Herodotum alias sectas omnes prauas reputantem, præteream quæ spiritibus omnia tribuit. (ΣΥΣΜΑΤΙΚΗΝ Græci vocant) Metrodorum omnes præter Asclepiadem, & Zenonem, præterquam quæ ab Herophilæ inuenta est. Et Hermogenem præter eam quæ Erasistratum autorem habet, & alium atque alium omnes damnantem extra suam: de compositis tamen medicamentis citra iudicium atque experimentum scriptis omnibus fidem tribuere, siue a sectæ suæ hominibus sint scripta, siue diuersæ, siue etiã à quopiam ex plebe: quin vero etiam causas subinde reddere conantur probabiles medicamentorum pessima ratione compositorum, & (quod hoc est mirabilius) etiam si nullum eorum quæ laudant, fecerint periculum, sed alijs duntaxat credant: quemadmodum cum quidam nuper mirificas multasque podagrici medicamenti laudes iactasset, atque eo etiamnum loquente forte fortuna aduenisset podagricus quidam, qui tam mediocriter laborabat, vt incidere etiam posset, nosque iussissemus in illo primum præberet experimentum, ille acquiescens pedi pharmacum apposuit. At vir ille noctem totam in somnem egit, ac postero die tantum abest, vt commode sicut antea incederet, vt ne gestari quidem posset. A deo citra vllam explorationem ac temere tum alijs quidem fidem habent, tum alios alij scientes ac sponte fallere gaudent. Porro etiam si omnes medicamentorum quæ memorat, compositiones probe essent comparatæ, verumtamen speculationis eorum vsus ijs quæ factitant euertunt. Aiunt enim ad præparanda medicamenta composita, ea que rite vtenda, simplicium facultates inspicere ac considerari, in quæ eorum testi-

monium

monium tantum non omnes veterum citant, Erasistratum, Herophilum, Philotimum, Dioclem, Praxagoram, & ipsum etiam Hippocratem. Porro vbi ad exploranda ea accedunt, ita nobis cum agunt, ac si omnes perspectas iam haberemus facultates compositas. Atqui inquiet, opinor, ad eos quispiam: quo pacto non frustra simplicium quæretis facultates, si omnes compositorum iam noscitis? Nam si quarum gratia simplicium facultates inquiretis, eas omnes iam nouistis, superuacuum est illas exquirere. Cæterum si vel hoc quoque quis illis concedat, saltem id quod & supra positum est quo pacto perferat, cum pugnantia cum rebus apparentibus, prolixis rationibus adstruere conantur.

Comm.

Perstat Galenus refutare rationes argumentandi, quibus antiqui vtcebantur vt inuenirent facultates simplicium medicamentorum, ac nunc quidem duas refutat, alteram à compositis ad simplicia: alteram à morbo ad facultatem medicamenti. Nimirum ita argumentabantur, recipientes velut vera & citra dubitationem, quæcunque de compositorum facultate à veteribus erant prædita, inde argumentabantur facultates simplicium, quæcunque in compositione calidorum inuenirent, calida esse putantes, & quæ in frigidorum frigida. Secundo, proponentes, vnusquisque iusta suam sectam nomen morbi cuiuspiam, id à quo curaretur, contrarium esse affirmabat: velut methodici, cum omnes morbos in laxis aut adstrictis ponerent, omnia quorum vsus est in morbis: quos illi vocabant laxos, dicebant adstringere. Hinc eueniebat vt plurima vocarent adstringentia, quæ re ipsa talia non sunt. Nimirum quia ipsi, sectæ suæ studio, circa morborum naturas fallebantur, multos ponentes laxos, aut adstrictos, qui tales non sunt: atque adeo, quia non distinguebant curandi modos, neque curatorias indicationes, vt paulo post explicabimus. Nunc priorem argumentationem inspectatur, quæ re vera est absurda. Nam est, vt si quis colligat, opium esse calidum, quia est in ijs quibus theriaca componitur; aut piper frigidum, quia ex eo inter cetera constat Philonium. Constat vero esse hanc rationem fallacissimam, quia non solum commisceri contingit similia, sed sæpe etiam ob quorundam attemperacionem, aut facultatum multitudinem, commiscuntur contraria, velut in his nobilissimis medicamentis est videre. Præterea constat, composita medicamenta talia aut talia esse, quia talibus aut talibus constant, non contra. Quare rationi consonum est, compositorum facultates ex simplicium facultatibus colligere: non tamen simplicium ex compositis. Præter hæc obijcit illis, fore vt vel ipsis Empiricis videantur ridiculi, cum profiteantur se esse dogmaticos & experientiam vituperent,

tamē omnibus quæ de facultate compositorum scripta reperiunt, fidem habent citra vllam ratiocinationem. quin etiam, quum certent de sectis, & quibus vituperet omnia præter sectam propriam, tamen medicamentorum vires omnes vnanimiter recipiunt: quocunque, siue suæ siue alienæ sectæ autore, scripta sint.

¶ Cap. XVII.

SI QUIDEM in quendam etiam Galen. incidi tanta stupiditatis hominem, vt contemnendos esse sensus existimaret. Quem cum rogasset, quis nunc ipsi piper album videntur calidum, itaque, vt per erat, annuisset, rursusque alter per cōtaretur vnde id sciret, ac ille responderet, tale apparere, merito ab ijs qui præsentibus erant derisus est, qui quod diceret non intelligeret. Ipsum enim hoc tale apparere, fidem haberi ab illo, sensui indicabat, quem paulo ante tanquam fallacem contempserat. Nam, per deos, vnde ignem scimus calidum? Aut quo syllogismo docti, aut qua demonstratione persuasi? Tum vnde glaciem frigidam esse didicimus quam ex sensu? Ac postea reperiantur qui ipso sensu neglecto physicis problemmatibus liberos inpleant. At non illo ex genere est, quam ob causam acetum terram fermentat? Licet enim nobis dicere quod nos lateat, sicut talium problemmatum pleraque. Si vero quis propte dicat, quia aut calidum sit aut frigidum (vtrumque enim dicunt) in ambiguis obscurasque rationes seipsum conijciat. Mecum certe probe actum putem si quæ sensui apparentibus vicina sunt, atque in propinquo posita, exacte inuenire possim, discernens in eis ac se parans quod esse est, ab eo quod ex accidente prouenit: velut æstiuo tempore oxycrati potu quidam plane refrigerantur, atque ex partes sitis permanent: sed nondum constat, an id aceti gratia eueniat: pauculum siquidem eius copiosa aquæ mistum, non calidum, sed quam fieri potest maxime frigidum ebibunt: nam dixerit forte quispiam, quia tardiuscula sit aqua, & plurimum temporis moretur in hypochondrijs, nec deorsum concedens, nec in corpus se diffundens, id circo illi acetum misceri tanquam in omnem partem ferendæ futurum vehiculum. Sic etiam si cum vino bibatur aqua,

sitim

fitim efficacius extinguit quam si sola, scilicet vino ipsam ad distributionem promovente. Itaque refrigerationem, fitisque sanationem ab aqua provenire, ut quæ frigida naturæ sit, & humidæ: ceterum ad miaculo esse, ac velut alas illi ad omnes corporis partes permeandas addere tum vinum, tum acetum, quæ ipsa nequaquam frigida sunt & humida. Siquidem præstaret, sic sola exhiberi potius, quam cum aqua, quando ea facile præ tenuitate in corpus digerantur, & ab hypochondrijs recedant. Porro quoniam semel in hunc sermonem devenimus, nihil obstat quominus omnem exacte perficiamus. Nam quod fieri possit, ut & aqua acetum deducat, nec tamen ipsum refrigeret, & non deducat solum, sed etiam refrigeret, certocertius est. Verum utrum cum veritate coniunctum sit, id considerationem postulat. Distingui autem id possit tantummodo, si cui exhibeas acetum & vinum, vtrunque seorsum & per se. Apparet enim à vino homini semper fitim crescere, ab aceto vero epoto interim quidam augeri, interim vero sedari. Quippe cum & fitis duplici ratione provenire soleat, partim humoris inopia, partim caloris copia: Quamobrem mirum videri non debet, si priorem quidem sanare nequeat, alteram possit. Siquidem humectare nequit, at refrigerat non instrenue. Quapropter neque à sicca dispositione provenientem fitim, neque à calida & sicca vnum sanare queat epotum acetum. At si quando in vnum coeant humiditas atque caliditas, eiusce quidem fitis optima medela acetum est. Rara sane eiusmodi affectio est, in aquæ intercutem affusionibus (καρπυρσες Græci vocant) nonnunquam proveniens: congesta nimirum in ventre salis humoris copia: tum etiam si quibus pituita salsa ventri illa inhaerit. Atqui aliter fiti præmuntur, puta in febribus ardentibus, & ad vltis omnibus, quique ætate laborant, ac in gravi æstu, composita ijs est affectio, ex caliditate videlicet & siccitate: quare non iniuria composita illis medela est acetum, ut quod strenue refrigeret, & quovis expedite permeet, & aqua quæ supra quam quod refrigeret, omnium sit vel humidissima: nihil est enim aqua humidius.

Incer Philosophos etiam, ut apud Aristotelem videre est, fuit hæc contentio, quibusdam omnia esse qualia videntur dicentibus neque illo modo contingere sensum decipi, alij sensui hanc omnem abrogantibus. Vtrique sallebantur, oportet enim sepe rationem sensui adiungere, quod sensus multa illusiones sunt, multo tamen falluntur magis, qui omni sensus indicio destituti, solis syllogismis volunt agere de rebus physicis. Nam cum hæc sint corpora & sensibiles, necesse est eos qui procul à sensu ductis argumentis utantur, multa negare. Neque enim sensibilis naturæ indititia vlla esse potest, quæ non inceperit à sensu. Aristot. ita censet, qui cum ea de quibus agitur sensu agnoscerent, melius inquit, habemus quam ratione indigere. Galen. dicit bene se cum acetum putare, si exacte invenire possit, quæ sensui apparent, & quæ sensui apparentibus proxima sunt, relictis ijs quæ procul absunt à sensu. Sed quæ sunt sensui apparentibus proxima? Ea quæ & si per se non agnoscantur sensu, adiuncta tamen ratione, ex sensu petita, non per multas ambages agnosci possunt. Velut oxycrati potum per ætatem refrigerare, & fitim extinguere, magis quam aquam solam, experimento constat, Sed an id fiat ob acetum, quod aqua frigidius sit, an non, sed solum quod aquam deducat, faciatq; distribuere, ita scilicet ut vinum, (nam & vinum dilutissimum extinguit fitim, magis quam aqua, tametsi vinum calidum est) non constat sensu, investigari tamen potest, ratione non longe petita à sensu: hæc scilicet, exhibere fitientibus vinum & acetum, vtrunque seorsum ac per se, ac videre quid vtrunque faciat, inde enim facile coniectabis, qua ratione vtrunque eorum admixtum aqua fitim sedet, & an eadem, an diversa. Nam quia vinum quibuscunque fitientibus tribuitur, fitim auget, acetum vero non omnibus, sed quibusdam, constat non omnino eadem ratione vtrunque facere, cum miscetur cum aqua. Cum enim fitis ob calidam & siccam intemperiem fiat, aut simul, aut seorsum, itaque fitiant quidam ob calorem solum, quidam ob solam siccitatem, quidam ob ambo hæc: si vinum merum omnem fitim auget, constat vtrâque intemperiem augere, calorem dico, & siccitatem: si vero acetum fitim illam quæ à calore fit, aut solo aut cum humiditate extinguit velut hydropicorum & febricitantium ex falsa pituita: illam vero quæ à siccitate, aut sola, aut cum calore, auget, constat illud refrigerare, non tamen humectare, sed siccare potius, atque ita vinum aquæ mixtum non alia ratione augere vim extinguendi fitim, quam iabando distributionem: acetum vero & augendo vim refrigerandi, & distributionem. Fuerit itaque oxycratum quam acetum accommodatius ad fitim extinguendam, & quod magis refrigerat quam sola aqua, & quod non siccet ut acetum. Aqua enim aceto detrahit vim siccandi, & acetum aquæ auget vim refrigerandi. Ecce ut invenimus qua ratione acetum in oxycrato faciat ad fitim sedandam, non sensu per se, sed ratione non longe petita ab ipso sensu. Ab hoc enim

Comm.

enim oportet physicas ratiocinationes non valde recedere, ut antea dictum est. Sed videtur oportere iusta hanc ratiocinationem, ut fitim hydropicorum, & febricitantium ex falsa pituita, acetum non extingueret, sed auget potius. Nam ab eodem Galeno dictum est, in hoc ipso sermone, falsam aquam sicca di vim habere, atque experimento constat, cum carnes salicæ ad eam sicce reddantur, atque ad eam, vel suillæ carnes quæ per se ad eam sunt humidæ, muria sicce sicut: quia & ipsa hydropicorum caro sicca euadit, & salicæ similis. Sicut ergo à causa sicca ortam eor tolleret acetum, si siccum esset? Certe mihi hydropicorum fitis non ob calorem solum videtur fieri, quin potius, si verum aperte fatendum est, ob siccitatem potius. Nam febris hydropicorum exigua est, ac nonnunquam etiam nulla, falsa vero siccant insigniter: atque ita non solum, quia frigidum, sed etiam quia acidum, videtur mihi acetum illorum fiti occurrere. Nam salis sapor fitim maxime parit, temperatur vero quod salum acido optime, ut in falsa mentis constat, itaque acetum refrigerans & saluginem cohibens, fitim primo occursum solatur: deinde vero absumens causam, paulatim etiam prodest. Rursum dubitet aliquis: hoc loquor, cur vinum auget fitim omnem, & siccitatem, humidum cum sit natura. Certe quia calidum impense est, cum merum bibitur, siccitatem auget ex accidenti. Hinc fit ut ad sedandam fitim dilutissimum vinum efficacius sit conuersis vino vti, quam sola aqua, quia scilicet distribuitur magis, & vinum humectandi vim non tollit, & vim calfaciendi multæ aquæ in mixtione amittit. Accedit ille sapor vinosus, qui salis & amaris, humorum, qui in lingua & faucibus sunt, saporibus consistit. Aqua enim sola, quia qualitatum experta est, facile accipit alienas quasunque. Quam ob causam aqua dicitur ab Hippocrate esse biliosa, quia scilicet facile cum amaris amarescit. De his igitur problematibus hæc videntur esse probabilissima, & proxima sensui.

Caput Decimum octauum.

Galen.

QUEMADMODUM ergo haud satis secura est procul à sensu ducta de explorando medicamento ratiocinatio, ita nec ipsius alteri cuiquam permitti vsus. Siquidem ipsum per se solū quod iudicandum venit, expendere oportet, tum in sanis corporibus, iisque temperatis & intemperatis, tum in morbo alicui obnoxio. Intemperatis quidem, velut supra positum est: in intemperatis, sicut dixit Hippocrates, naturis pycrocholis, hæc

est, quæ amare bilis succo abundant, vtilissimum esse acetum: qui vero temperatam sortiti fuerint melancholicam, aduersissimum. Porro in morbo aliquo affectis si simplex fuerit, in simplici exploretur affectus: si multum alicui, necesse est quod commisceatur, temperatura sit medium, sicut in aqua & cerato simplici superius declaratum est. Rationabile quippe arbitror, quod nulli diuersi temperamenti simistum, sed quam fieri queat medio coniunctum, ipsum eorum quæ perficiuntur, causam existere. Nam simplici cerato, quod neque calfaciebat, neque refrigerabat, aqua admixta frigida, refrigerauit: quippe quæ temperiem habebat frigidam. Quod si excalfacientium quippiam eiusmodi cerato commiscuisses, profecto calidum id medicamentum euasisset quemadmodum in affectibus compluribus sepe numero euphorbium, aut castorium temperauimus. Sic si acetum simplicem adamsim cerato commisceas, cerato ipso longe frigidius medicamentum effeceris: tanquam nimirum quod admixtum est, sit frigidum. Eritque tibi id remedium vel optimum ad erysipelata, phlegmonas, herpes, carbunculos. Sin autem quod mixtum est, tanquam simplex expendas (nam id etiam molliuntur) longe maxime hallucinaberis. Nam vlcera glutinatorum non acetum, sed oxycratum dicendum est, aliam multo naturam ab aceto obtineas. Siquidem quemadmodum carnem producere nequit erugo, sed ceratum exiguum quiddam habens eruginis: ad eundem modum, neque acetum cogitatur, sed aqua acetum pauxillum accipiens. Ipsum vero per se ac sincerum acetum vlcera quæ glutinationem desiderant mirum in modum exasperat. Vt pote tenuitate erodens, ac dolorem excitans. Quamobrem haud merito, nec conuenienter talia dicitant, nec melius item faciunt, cum ignotis ignota connectunt.

Rursum probat ex Hippoc. 3 de ratione vltus in acutis, iusta dictam methodum, acetum esse frigidum & siccum: quia inquit pycrocholis esse vtile, melancholicis aduersissimum, id vero est quia illos refrigerat, hos siccet. Monet medicamentum cuius experimentum fit, accipi debere simplex, ac per se, aut per mixtum cum aliquo eorum quæ moderata omnino sunt & in nullam partem inclinantia. Nam si talia sunt quibus cum admiscetur, quidquid facere deprehenditur

Comm.

D medica-

medicamentum compositum, imputabitur medicamento illi, utpote alijs nihil mentione dignū potentius facere. Sed hoc animadversione indiget, nam videtur, hac ratione ceratum ex ergine cera & oleo, non posse esse sacroticum, siquidem ergo ipsa per se calida non est, aut si ceratum tale esse deperit, adhibere oportere ut ergo sola inspersa carne generet: nam ceram & oleum ponit ipse Galenus exempla moderatorum: probat siquidem acetum refrigerare, quia admixtum ceræ & oleo refrigerat. Præterea cōstat medicamenta mediocra minuire vires quorūcūque immoderatorum cū quibus, miscentur. Si enim calida à minus calidis remissiora fiunt, & frigida à minus frigidis, multo magis virescunt à mediocribus. Non igitur est satis certa ratio agnoscendi vires cuiusque medicamenti, uti composito cum mediocribus. Certe ad agnoscendum gradum medicamenti non est satis accipere compositum cum mediocribus, sed opus est accipere simplex omnino, ac persefe. Tamē species vtraque ratione agnoscitur. Speciem dico, ut an calidum sit, an frigidum: gradum, ut an sit primo, an secundo, an tertio ordine tale: sed neque ad agnoscendam speciem facultatum omnium est satis accipere compositum cum mediocribus, sed solum primarum. Nam calidum sit an frigidum: humidum an siccum medicamentum haud dubie agnoscas ad mouens compositum cum mediocribus, non tamen an carnem generans an epuloticum, an exedens, nisi ad motum persefe ac solum id sentiat ut facere. Huius causa est: quia permissio etiam medicamentum mutat facultatis gradum, si la autem mutatio primarum qualitatum secundum gradus, mutare potest speciem posteriorum virtutum, ut quod est epuloticum remissione siccitatis fit sarcoticum. Igitur exacta prorsus ratio explorandi medicamentorum vires est: uti simplicibus persefe: est tamen etiam ad quadam sufficiens ratio, uti composito cum mediocribus, ad agnoscendam scilicet speciem facultatis primæ. Vti tamen composito cū immoderatis prorsus est fallax. Et hincuenienter priores de facultate aceti falli. Censebant enim esse frigidum quia adstringit, adstringere que quia agglutinatur, agglutinare verò, quia experiebantur oxycratum agglutinare. Tamē male argumentabantur à composito ad simplex, agglutinatur enim oxycratum non acetum. Optime autem contulit Galenus oxycratum & acetum, cū ergine & cerato ex ergine. Nam ergo sola non gignit carnem, quia acrimonia exedit, ceratum verò gignit, quia cera & oleum tollunt acrimoniam, velut acetum, quia exasperat & erodit agglutinationem impedit, oxycratum verò agglutinatur, quia aqua tollit aceto vim corrodendi.

¶ Caput Decimum nomen.

Quippe cum nihil seorsum de gluti Galen. Quandis, aut carne implendis, aut cicatrice obducendis vlcibus demonstrarint, ex inductione tamen colligunt, adstringentia omnia dicentes glutinatoria. Oportet autem non ex inductione, sed per demonstrationem in genere talia accipere, quemadmodum nos facturi sumus in curandi rationis commentarijs. Imò absolute quiduis tale dictum, non modo indemonstratum est, sed etiam falsum. Neque enim chalcitis, neque galla, neque malorum puniceorum putamina, neque emphacium, neque alumen, multo que minus æs vltum, neque æris squama, neque misy, vlcera glutinare possunt: aliaque innumera sunt inter adstringentia, quæ glutinare nequeant. Porrò si quis non hoc, sed glutinatoria omnia adstringentia dixerit, proferentur, & hic quoque non pauca quæ citra adstrictionem conglutinent. Neutra igitur vera oratio est, si simpliciter atque indiscrete efferatur: tum ea cum dicunt, adstringentia omnia vlcibus glutinaria: tum ea cum aiunt, quæcunque glutinantur, adstringentium beneficio glutinari. Porrò multo sane etiam magis tum absurda, tum falsa, ac præter sensum asserunt, cum mordacia, acria, amara, falsa, ad hæc quæ mollissimas iucundissimasque sortitas sunt qualitates, adstringere dicunt: tamque gustus non ad sensorium pertineat quod adstringit, sed ex illorum impositione atque arbitrio debeat accipi. Malum enim granatum, & malum, verbi causa, & mespilum, & pitorum quædam genera, & myrta, & sorba, vinumque tum ammazum, tum marsum, euidenter nos adstringunt. At triticum, & zea, & milium, Herodotum forsitan adstringebant, aliorum autem omnium neminem. Sexcentos enim quandoque super his sum percontatus, & in primis super amylo: nam & ipsum adstringere, ait Herodotus, sicut & piper, quod nec ipsum vllum omnino aliorum hominum qui syncere & incorrupte qualitates expendunt, adstringit. At Herodotus cuncta confundere non est veritas: ait que & quæ acerrima sunt facultate, & quæ summe rodunt, & quæ mollissima sunt, ac

mollissima

mitissima, omnia adstringere, tanquam in hoc, ut quosdam sensu defraudet, victoriæ statueret. Verum non ita se res habet, cum ea vel maxima futura sit prauitatis dictorum eius probatio.

Comm.

Er rare etiam dicit priores medicos, quod dicerent adstringentia omnia agglutinare, & agglutinantia omnia adstringere, vtrūque enim falsum esse. Videbitur tamen alicui Galen. sibi ipsi repugnare, negas agglutinantia omnia adstringere. Nam. 3. lib. methodi, cap. 4. definiens medicamenta agglutinantia, distinguensque à sarcoticis & epuloticis, dicit ea esse sine extersione siccantia, plusquam sarcotica, simulque adstringentia: sarcotica verò esse sine adstrictione extergentia, & siccantia moderate. Si igitur ratio agglutinatorij medicamenti est, sine extersione siccare & adstringere, omnibus agglutinatoris insit, necesse est, quare temere videatur nunc Galen. carere, eos qui affirmabant omnia agglutinaria esse adstringentia. Sed scire oportet, duplex genus esse agglutinantium, quædam enim agglutinant ob lentorem & tenacem substantiæ modum. Huiusmodi enim est quod homines vocant gluten, paratum ex farina, & huiusmodi sunt gumi omnia genera, & maza ex amylo, & albumen oui, quæ omnia citra adstrictionem, ob solâ substantiæ tenacitatem agglutinant: alia sunt quæ agglutinant quia adstringunt multum, & siccant secundo ordine, citra irritationem & extersionem, velut cerusa & lythargirus cum emplastrica aliqua substantia permixta. Gale. nunc nomine agglutinantium vtrūque genus intelligit, atque ita negat omne agglutinantium adstringere. Nam neque amyllum, neque albumen oui adstringunt, quæ tamen agglutinant. Tertio methodi agglutinantium nomine intelligit solum secundum genus. Primum enim poni, arbitror, volebat in ijs que ad mouendo labia, per accidens faciunt agglutinationem, ut in ligaturis, fibulis, aut futuris. Nam & Hipp. solet inter hæc cataplasmatum memiaisse.

¶ Caput Vigesimalum.

Galen.

Quemadmodum verò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet, ad ferendis de sensu mendacis, cū alia quædam, tum resinam & bitumen calfacere nos denegat, atque adstringentia omnia refrigerare dicit: cū si nihil aliud, saltem chalcitis, chalcæthos, & misy, quæ valenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam augetur, seipsosque non-

nulli fallant, cum de manifesto apparentibus verum fateri non audeant.

Asclepiades, quia statuebat omnia adstringentia esse frigida, negabat resinam & bitumen calfacere. Verum inquit cum falli, quod falsum acciperet, cū plurima sint, etiam exurentia, quæ adstringunt, ut chalcæthum, chalcitis, & misy. Itaque non omnia adstringentia refrigerant. Tametsi enim frigus densat omnia, & calor dissoluit, non tamen omnia sunt ob frigus adstringentia, sed esse potest alia causa in modo mixtionis elementorum, & participatione partium crassarum, quibus cū esse posse caloris & ignis multum, indicatam iam antea est.

Comm.

¶ Caput Vigesimalum primum.

Deinde quidam ex eis, ut Herodotus, Galen. & Dioscorides, medicamenta quædam ex eo quod fluuijs, aut dysenterijs medentur, adstringere colligunt: quæquam ne minimum quidem habeant adstrictionis, imò prorsum contra rarefacientia nimirum sine & laxantia: cum alioqui que adstringunt, corpora contrahant, condensent, constipent, atque constriquant. Nam semel sensibus pro nihilo habitis, atque contemptis, euerterunt, confuderunt que omnia quæ plane sensu dignoscere est, hæc parua ratione asserentes. Nam adeps caprinus omnibus que aut gustu, aut facultate sunt adstringentia, aduersissimus est, velut etiâ farina triticea, & amyllum, & innumera eorum quæ vim habent tum emplastica, hoc est illinendi, tum mitigatoriam, atque acrimonias hebetandi, eaque ratione ijs qui acria mordaciaque per aluum excernunt, auxiliantur. Sane esto & oleum ex adstringentium numero, quoniam sæpius ijs qui grauius mordicabantur, infusum profuit. Esto verò etiam & cera, & adeps suillus, tum gallinaceus, & anserinus, chondri tragique succus. Nam hæc quoque infundimus, & ceratum, quandoque ijs qui mordicantur, sicuti & adipem caprinum. Verum efficacius auxilium affert caprinus: quia scilicet facilius & concrefcit, & intestinis inungitur, plurimoque tempore inhaeret. Porrò siue ob crassitatem, siue aliam ob causam celeriter concrefcit, non est operis presentia inquirere rei ipsa euidenter

apparente. Verum quemadmodum quod ocyssime concreseat, atque intestinorum morsus obtundat, ex rei euidencia credibilis est: sic sane etiam quod nulla insit aut frigiditas, aut adstrictio. Atque hi quidem ex obscuris ratiocinantur de apparentibus: imò autem, si verum fatendum est, se ipsos potius decipiunt. At nos tanto decet magis ad sensum accedere: tantoque diligentius perpetuo illi attendere: quanto plura in eo peccent sophistæ omnes, falsaque de eo asserant. Rursum ergo, ubi prius memorauerimus quæ idiotas non fugiunt, ipsis que haud ignota erant, cum nō dum contendendi libidine in sensus peruenissent contēptum, postea autem per superuacaneam sapientiam amiserunt, ad id quod continuum orationi est, transibimus.

Comm.

Veteres illi, ut dictum est plurima quæ vera non sunt talia, affirmabant esse adstringentia, ea præcipue ratione ducti, quod morbos cū laxitate constitentes sanare viderentur. Nimirum amyllum, farina triticea, & cera, & ceratum simplex, ex cera & oleo, & ad eum omnis, præcipue caprinus, & succus chondri & tragi, præfuit dysentericis, & ore accepta, & immixta in aluum. At qui hoc argumento videntes, videntur sequi propositam à Galeno methodum, agnoscere scilicet medicamentorum vires ex eo quod faciunt ad mota corporibus egrotantium. Verum dictum iam antea est, in hoc ipso lib. & tertio de temperamentis, cū methodus ea enarraretur, non debere experiendi gratia admoueri, ut cūq; egrotantibus, sed ijs qui morbo simplici tenerentur, morbum vero simplicem vocari, qui simplici indicatione curaretur, qualis sane non est dysenteria, non enim vna, sed multis indicationibus curatur, alia (quin & alijs) ab ulcere per se, alia à symptomate, hoc est, ab ipsa euacuatione, alia ab ipsius causæ multitudine, alia ab eiusdem mordacitate, & si quæ etiam aliæ sunt. Nunc igitur hæc non adstringendo profunt dysentericis, sed obtundendo succorum acrimoniā: quod quidem illos oportuit distinguere, ne fallentur. Dicit obiter ad adipem caprinum prestare reliquis ad hanc curationem, quod citius concreseat, & hæreat diutius intestinis: id verò fieri ob partium crassitiam.

¶ Caput. xxij.

Galen.

VNaqueque sensibilibus natura priuatum subiecta est, tactui quidem caliditas ac frigiditas, durities ac mollietates: albedo verò, nigredo, flauedo, rubor, atque

vt summam dicam, vniuersum colorum genus vsui: amaritas, dulcedo, austeritas, acerbitas, aciditas, falsedo, acrimonia, gustui: planeque demens videatur, si quis gustu colores iudicare tentet, aut sapes visus: eodem modo de tactu cognoscendum est, reliquisque sensibus. Siquidem tactu iudicandæ sunt differentie tangibiles, auditu audabiles, odoratu odorabiles. Quæ cū sic sese habeant, audiamus quæso Platonem gustabiles differentias exponentem. Haud tamen animus ipsius physiologiae attendendus est. Nec enim nunc tempestiue eius numero, neque in hoc viri testimonium cito: sed tantum vt dicam qua de re quodque nomen efferre Græcis mos est. Ausculta ergo differentem Platonem. Tenduntur a lingua venulæ ad cor, saporum nuntia in quas si qua ita inciderint, vt rariorem mollioremque carnis partem penetrantia, terrestri sua natura liquefacta, venulas contrahant atque desiccant: siquidem asperiora sunt, acerbiora: sin minus aspera austerioraque nuncupentur. Cæterum quæ eas abstergunt, totamque linguam abluunt, siquidem id supra modum efficiant simulque aliquid absumant, vt de natura aliquid colligent (qualis est nitrorum facultas) amara omnia appellantur. At quæ nitri virtute inferiora sunt, ac moderata vtuntur ab sterfione, salsa citra asperam amaritudinem, & grata nobis magis apparent. Quæ ubi oris caliditati applicata, ab eoque mollita, & feruefacta, ipsum viciissim recalfaciunt, atque accendunt, præque leuitate ad capitis feruntur sensus ac quæque obuia incidunt, talia omnia habent vires acria nuncupata sunt. Eadem verò ista interdum à putredine attenuata, & angustas ingredientia venas, partes inibi tam terrenas, quam quodammodo æreas mutuo in cusu mouent, ac misceri compellunt, commistas verò circumlabi alias, & alias ingredi, ingressuque suo penetratas, concauas, circumfensasque effice re, easque humore circumfuso concauo, interim terreno, interim liquido vascula æris ex aqua concaua rotundaque effici: ac quæ ex puro constant, perlucida sunt, & vocantur ampullæ: quæ verò ex terrestri agitato elatoque abullitio, fermentatioque nuncupantur. Harum affectionum causa acidum cognominatur. Omnibus verò quæ de istis dicuntur affectio

affectio contraria ab occasione nascitur contraria. Porro ubi ingredientium constitutio in humidis familiaris linguæ habituri existit, quæ exasperata quidem fuerint, lenit: quæ verò præter naturam aut coierint, contrahit, partim laxat, omniaque quæ maxime ad naturam statum reducit: quicquid eiusmodi est, iucundum, suauemque & cognatum est omnibus viscerumque partium remedium ac medela, nominaturque dulce. His verbis Plato, quæ nos vocare solent austeritas, quæ acerbiora, quæ salsa & nitrosa, quæ amara quæ acria, quæ acida, quæ dulcia, exposuit. Id videlicet quod à nobis σύφορ siue adstringens dicitur, ipse austerum nuncupans: nam sic à veterioribus Græcis appellari solet. Nō tamen omnia in vnum confundit: sicut ij faciunt qui & piper adstringere distant, cū ex aciam sit natura, & acetum quod ex acidis est: nec sane etiam veritè dulcissimi morum quædam adstringentium numero adscribere. Ex quo fit cū omnia confundat, vt protinus nec facultates inuenire omnino valeat. Omnis enim inuentionis, demōstrationis que principia sunt, quæ sensui, atque intellectui euidencia sunt. At isti hæc ambo perturbant atque omnes in vnum confundunt cū sensuum actus & passionem, tum multo etiam magis intellectus ac rationis: nimirum haud quaquam in speculatione logica versati. Itaque operæpretium est, nugacem illorum loquacitatem omnibus modis effugere: ne quid nobis quoque affricetur vitij ex tam proluxa illorum futilique nugatione. Porro haud leue negotium est, dedocere ac transmutare eos qui ab illis vsque adeo peruersi sunt, vt & sensu contemnant, & nequaquam in speculatione logica se exercuerint, planeque rudes sint rationum quas de natura philosophi considerant. Omnino enim saltè vel id didicissent, quæ in illis sunt ambiguitates, fugiendas esse, cauteque obseruandas: tum sensibus magis super simplicium medicaminum facultatibus, quæ rationibus haud satis integris confidendum. Verum tales dedocere, ac velut transformare est impossibile. At aliorum tamen gratia, nimirum quos conatus noster iuuare poterit, resumenda est, diligentorque definienda, tota de proprijs linguæ sensorijs oratio. Nuncupatur igitur tum à Theophrasto, tum ab Aristotele, tum

à Mnesitheo medico, gustandi facultas. Græce χυμός (nos saporem dicimus) secunda syllaba à μ litera incipiente. At ex humido siccoque consistentia, eorum videlicet quæ à calore concocta sunt χυμός (nos succum dicere possumus) à litera λ secunda incipiente syllaba. Tamen si ab ætate illis maioribus non modo Atheniensibus, sed & Ionibus vtrunque per μ literam scribi consueverit. Siquidem & apud Platonem, & apud Hippocratem, veteresque comicos sic scriptum reperitur. Vocetur autem in presenti quidem opere, clarioris doctrinæ gratia, gustatoria facultas, siue qualitas, siue vtunque cuique appellare libet, per literam μ, χυμός (nos saporem nominabimus) humore autem incrassatus tum in animalibus, tum in plantis, χυμός, secunda syllaba à litera λ incipiente (nos vt diximus, succum vertemus) sciendum ergo, sapes, qui tum in vnoquoque animali, ac planta, tum in terra inueniuntur, plurimos esse, nec facile specierum numero comprehensibiles, cæterum differentias gustabiles alijs octo visas, alijs numero septem, nonnullis autem & his quoque pauciores. At Plato in Timeo in supra posita dictione primū duos sapes memorat eiusdem speciei, sed in ratione maioris ac minoris differentes: eorum alterum austerum, alterum acerbum nominat: fuerit autem austerum, quæ σύφορτα (adstringentem voco) nuncupamus: porro acerbior huius intensione prouenit, velut & ipsi Plato significauit. Atque hos sane propria specie numerabimus. Altera est eorum quæ illis opposita sunt, nitrosorum videlicet, salforum, & amarorum: & in his quoque amarus ex nitroso prouenit intentione. Salsus verò aut nitroso imbecillior, aut adstrictioris quoque assumens aliquid. Deinde à Platone acris expositus est, mox acidus, postremo dulcis. At à Theophrasto additus est vinctuosus, siue pinguis: à Platone quidem in sermone de proprijs linguæ sensorijs præteritus, verum paulo ante plantarum succis adscriptus, ubi vinosam ab oleoso & melleo discernbat. Porro in illo sermone vnum adiecit succi genus vna appellatione comprehensum, ὀπόρ nominas: ubi autem ad gustus sensoria trāsijt, protinus dulcem memorauit: nihil enim retulerit, dulce an mel

leum dicas, velut nec pingue, an oleosum: omisit autē pingue, ut qui ad gustū nihil attingeret. Quale autē eorum sit unūquodque exponere quidē exacte est impossibile, quando quidem nec aliam vllam sensoriam passionem, verum ei qui eodem sensu cōmunicat licet suggerere. Ergo si quis aut cydonia (aut) mala, aut mēspila, aut myrta gustauerit, pculdubio cognoscet alium nobis ab his in lingua moueri sensum: alium ab adstringentibus corporibus. Nam quæ adstringunt, aut refrigerant introrsum pellere contactam nostrā partem ex omni parte apparent, idq; æquabiliter, velut pellentia, ac stipantia, contrahentia que. At austeria in profundum etiam subire vidētur, atque asperum quendam in æquabilem que mouere sensum, tāquā resiccantia & humore omnē corporū sensibiliū depascētia. Ex quo fit ut alia sit passionum p̄prietas, quæ que haud facile lucideque explicari possit, tum ab adstringentibus nos corporibus, tum ab austeris saporibus. Sed quiuis tamē qui homo est, facile quod dico comprehēderit. Porro quādo quod linguæ nostræ ad motum fuerit corpus, valide deficcet, contrahit, & in multam profunditatem vsque illam exasperat, sicut pira syluestria immatura, & corna, eiusmodi omne acerbum appellatur, ab austeris intensione duntaxat diuersum. At quod nos astringens vocitamus, haud temere à Theophrasto dictum reperias. Videtur autem idem significare, quod austerum, aut certe commune esse genus tum huius, tum etiam acerbi. Quæcunque verò linguam dum contingunt nō contrahunt, neque constipant, velut adstringentia, imò contra plane agere apparent nempe detergentia & abluentia, etiam si adstringentium quippiam adiunctum sit, hæc omnia falsa cognominamus. Atque his etiam magis detergent, adeo ut etiam exasperēt, amara nominantur. Porro quæ mordicant roduntque, id que cum valida quadam caliditate, acria vocantur: sin hæc absit, accidat cæterum hæc fermentandi quoque vim obtinent: at quæ velut inungunt, atque implent, ac in statum suum restituunt exasperatas, ac veluti erosas linguæ particulas, hæc si cum voluptate manifesta cōtingant, dulcia: sin hac sine, pingua vocitantur. Atque hoc quidē pacto, quātum in me fuit, res explicari lōge difficillimas verbis exponere

sum annexus. Miror autē qui tam p̄p̄te omnia adstringentia nominent, siue acria sint, siue amara, siue dulcia, siue pingua, siue accida: cum iam olim rebus ipsis impossita sint nomina, atq; affectuum sensibiliū nō exigua in nobis differētia sit. Præstitisset fortassis, si quidem naturales scrutari rationes voluerunt, apparētia nō euertere, nec appellationes cōfundere: verum inquirere cuius tēperamēti, aut dispositionis, aut corporis cōstitutionis, aut quomodocunq; nominare velint, soboles sit adstrictio, cuius falsedo, amaritas, acciditas, acrimonia, dulcedo, pinguitudo, quæ Plato, Aristoteles, ac Theophrastus conati sunt definire. Clarum quippe est si ex calido, frigido, humido, siccoque coeuntibus omnia sunt mista, etiā dictarum quæque qualitū ex horum cōstare mīstura. Itaque si quemadmodum dictorum saporū quisque proueniat, exponere conarētur: lubens equidē auscultarem, gratiāque habere non exiguā. At si neque hoc efficiant, imò insuper sensorias omnes differētias in vnū cōfundant, ut parum absit quin corpora omnia adstringentia nūcupent: sane nec audire ipse velim illosque obsecrarem ut inanem contentionem relinquunt.

Quādo quidē multa sint dicta à veteribus de cognoscēdis facultatibus medicamentorū ex sensibilibus eorū qualitibus & in hoc ipso opere agendū loquē est de his ipsis, necesse est in primis definire omnes earū differētias, atq; explicare cui qualitati quædāque nomē detur. nisi enim primū hoc cōueniat, nulla ratio esse potest, neq; alios refutādi, neq; vera dogmata statuedi. At qui quāquā omnīū sensibiliū genera attingit gustabiliū solū differētias persequitur, quod hæc qualitates sint, quæ plurimū possūt cōferre ad cognoscendū tēperamētū & naturā rerū. Colores enim & ignitus lōge absunt à t̄gibilibus, quibus præcipue cōtat rerū natura: odorū agnoscimus per paucas differētias, & hæc quas agnoscimus, analoge admodū sunt cū saporibus, & hi cū t̄gibilibus, cū gustus quidā tactus sit. Hæc itaq; ob causam persequitur adeo differētias saporū. Nulla autē alia est ratio satis idonea definiēdi differētias qualitū sensibiliū, quæ ex differētia passionū quas inferunt sentiri. Nam hoc ipsum sensibiles esse, nihil est aliud quā posse sensus efficere, principiu ergo diffinitōis sit illis, ita afficere. Proinde Gal. explicat cōtendit, quomodo à sapore quocunq; pati soleat nostrā lingua, ut ita saporibus seortum definitis, nomē quodcūq; suę reddatur qualitati. Quod quidē omnīū diligētissimē, fecerat Plato in Timeo, lōga hac dīctōne, quā præsentī capite citat, & narrat. Plato ut Gal. notat posuit saporē quodāmodo octo, acerbū, austerū, acidū, salsum, astringens, amarum,

Comm.

amarum, acre, & dulce: quodammodo quinque, acerbum, & austerum quasi eandē speciem statuēs, differētia solum secundum plus & minus, atque eodem modo, salsum, nitrosum & amarū. Quamquam salsum, præter nitrosi remissionē, videtur accipere differētia speciei, ex quadā adstrictione, quā adsciscit. Medici addūt aliū, quē vocāt adstringentē, quē Plato cū austero intellexit. Nimirū nil aliud est quā austerus remissus: qualis scilicet est in malo cyronio & medico. Theophrastus addidit vātuosum, seu oleosum, seu pinguem. Hæc tamē Plato nō posuit in differētijs saporū sed potius in differētijs succorū. Nā re vera vātuosum esse ad modū substantiæ succi pertinet, nō ad saporē: neque eius iudex est gustatus, sed tactus, quā lenitate agnoscit. Quod si lingua etiā agnoscimus rem esse pingue, id quidem sit, quia lingua tactu etiā fruitur, atque adeo acutissimo, sed videbitur alicui, adstringēs & acre huiusmodi esse. Nā nerui & os vetriculi mordentur manifeste ab acris, atq; adeo os vetriculi sentit se adstringi esu adstringentiū, quæ tamē partes solo tactu præditę sunt. Igitur hæc ad tactum pertinent, nō ad gustū. Quare agnoscuntur etiā à lingua, ut tactus sensu prædita, velut de pingui dicebamur. Certe nō solum ab his, sed ab accidis etiā & salis, atq; adeo aliis omnibus patitur. Nā si neruum aut vlceratā partem, aceto t̄gas, aut silem affrices, aut nitrum, dolor c̄ feceris, tantū ut cōuulsionē etiam fortasse intuleris. Iam verò amarorum in fluxu os vetriculi morderi, notius est quā ut indicare opus sit. Ab his igitur omnibus patitur tactus, quin etiā, ut alibi monstrauimus, omnes gustus passionē, à tactus passionibus exordiu sumūt. Sed cū omnia gustabilia sint etiā tangibilia, & lingua ante etiam quā gustatu tangendi sensu prædita sit, præter eam quā vt tactū habens subit à rebus eiusmodi passionem, subit etiam quadā aliā propriā, quā habet gustatū, & quod ea passione agnoscit, sapor est, quī tactum quidē fugit. Itaq; acidum & acre & adstringens, & alia etiā, quodammodo dici possunt ad tactum, & qua dicuntur ad tactum & gustatū, eisdem rebus insunt, sed non vniuoce dicuntur. Neq; enim acrimonia piperis, quā os vetriculi sentit, sapor est, vt, quā lingua & palatum. Ita dicit Hippo. dulce etiam dici ad tactum & ad gustatum. Dulce inquit ad potentiam, dulce ad gustum. Signa vtrorumque vlcera, oculi, & gustus. Itaque sapor est, non omne quod lingua sentitur sed quod ab ea solum cuius sunt dictæ, siue octo siue nouem differētia. In harum singulis sunt innumerę species saporum, rebus quibusdā propriæ, qui omnes neque dici, neque intelligi possunt nisi ex ipsis rebus quarum sunt. Vt sapor vini, sapor lactis, sapor mellis. Nulli autem tales saporē sunt extra dictas differētias, sed sub aliqua, aut aliquibus earum (coniungi enim multis modis possunt) consistentes, ex propria cuiusque rei substantia proprietatem comparant indicibilem. Velut sapor lactis, & mellis, & medullæ cassis siltularis, dulces sunt, sed sua cuique est proprietatis, quā sermone definire, non sit tam facile, quā expertis iam antea, lingua dignoscere. Iam verò vinum, nunc est austerum, nunc dul-

ce, nunc acre quodcunq; autem horum sit, proprietatem illam vini habet indicibilem, quā si quis exacte consideret, intelligat, neque octo illas primas differētias saporum dici aut definiri, nisi per passiones tangibiles quæ necessario coniunctæ illis sunt, ut quod scindat, corrugent, aut radant, linguam, quæ tactus esse constat: nam passiones illæ vteriores, quæ propriæ sunt gustus, quæ sunt etiā ipse saporum, ut ita dicam sensationes, quæ per se, vt in cōtrouersijs iudicauim, neque dolorem, neque voluptatem faciunt: sermone definiri non possunt, exercitatione tantū dignoscuntur, vt dicitur lib. 4. huius operis, vbi hæc omnia dicuntur apertius. Quod de nominibus $\chi\upsilon\mu\omicron\varsigma$ & $\chi\upsilon\lambda\omicron\varsigma$ monuit, vocandum quidem toto hoc opere gustabilem qualitatem $\chi\upsilon\mu\omicron\mu\omicron\rho$: succum verò rei cuiuspiam $\chi\upsilon\lambda\omicron\rho$ lecturis quidem Græce erat necessarium præfari, nobis verò qui Latine scribimus & enarramus minime. Dissident enim Latina nomina plurimum, neq; vlla est omonimia cū dicatur alterum, sapor, alterum, succus. Videri possit Gal. affirmare, omnia frigida esse adstringentia, cū dicitur, nam quæ adstringunt, aut refrigerant introrsum pellere contactam nostrā partē ex omni parte apparent, idq; æquabiliter, velut pellentia, ac stipantia, contrahentiaq;. Quasi perinde faciant omnia, quæ refrigerant, atque quæ adstringunt, atq; adeo omnia refrigerantia sint adstringentia. Quod certe falsum esse constat, si quidem neque lac, neq; succus melonū, neq; ipsa aqua adstringentia sunt. Certe cū non omnia adstringentia sint frigida, vt indicatum antea est, sed multa etiam valde calida, cōstat non ob frigus esse adstringentia, neque frigore adstringere, sed ob talem substantiæ modum. Cur ergo dicitur quæ refrigerat? an quia frigus per se constripit, & constripit, velut calor laxat & dissolvit? Quæcunq; igitur refrigerant vehementer, cōstringunt, non tamen proinde adstringentia sunt, nisi sua substantia sint talia. Nā si quis in frigida aqua moratur adstrictionem patitur pororum, non esse tamen aquam ipsam frigida adstringentem, sed ex accidenti ob frigus, inde intelliges, quod si tepida admoetur (quomodo ad moueri debere ea quorum exploretur facultas dictum prius est) non tantū non sentitur adstringere, sed etiam laxare. Itaque dixit quæ adstringunt, aut refrigerant: quia duplex hoc rerū genus constripit, & quæ constripentia sunt, & quæ refrigerant valde, etiam si constripentia nō sint nimirum ipsum per se frigus est constripentis.

Caput. xxiiij.

AT nos equidē in consequentibus ostēdere conabimur, cuiusnā temperamenti saporum quisq; sit soboles. In præfenti autē discipulos ad experiētia accersuros id modo assuescere velim, ut quod ad artē est vtile, seligāt, vbi iudicare velim quo pacto vnūquodq; nos medicamentorū

Galen.

afficiat. Quippe nō quale ex se sit, & ad totā naturā cōsideramus. Nā hoc pacto, neq; acetū, neq; marinā aquā nos exiccare possē, aut sicca esse facultate dici manifestū est. Siquidē vtrūque illorum actū est humidū. Verū si nos exiccare appareant, sicca dicentur, ad nos videlicet, & nostram naturā parem siccandi potestatem obtinentia. Quin etiam & calida, & frigida, & humida eodē dicentur modo, vbi nos scilicet calfaciant, refrigerent, atque humectent, ea quæ ad nos, non ad totam naturam, nec ex se. At qui si huius duntaxat meminerimus, certissima omnium erit iudicatrix experientia. Quam qui relinquunt, atque aliunde ratio cinantur, non solum falsa pro veris dicunt, sed etiam tractationis vtilitatem destruant. Proinde nobis propositum non est, quale ex sua natura quodque sit medicamentum exquirere, verū quid in nobis efficere possit. At qui hic primi libri finis esto. At in secūdo deinceps, oleo ac rosaceo in sermone exemplorum vice positus, prauas & inibi ratiocinandi vias monstrauimus. Quibus cum medicorum complures vtantur, in primis quidem seipos decipiunt, secūque alios multos in errorem pertrahunt. Porro vbi id erit absolutum, ad tertium cōmentariorum transiens, quæstiones logicas quæ vniuersam de simplicibus medicamentis enarrationem antecedunt, explicare conabor. Vt videlicet in quarto ipsas iam fa-

cultates omnium definire liceat, quas protinus à principio fuissem aggressus, nisi plena paralogismis atque erroribus omnium prope iuniorum essent volumina. Quos prius extergere, atque ex animis discentiū delere oportet, ne quid veritati obstitat. nā vt Hippocrates inquit, sic etiam ait Plato, non solum in pura corpora quāto plus nutrias, tanto magis ledas: verumetiam in puris animis si nutrientes sermones offeras non modo nihil prosis, verumetiā magnopere obfueris. Itaque his de causis, tum etiam quia amicorum plerisque visum est, vt iuniorum medicorum argueremus errores, non tantum in congressibus, quos quotidie cum illis habemus, sed etiam hisce cōmentarijs: necesse mihi fuit diutius prioribus istis duobus immorari, quo videlicet in tertio purum animi auditorem nactus, quique veras assequi rationes possit, tū ea exponam, quæ de huius speculationis principijs nouisse oportet: tū deinceps omnes medicamenti cuiusque facultates enarrem. Id autē fiet in vniuersum, vt reor, libris vndecim. Ea ferme magnitudine cōstantibus cuius est hic, qui est omnium primus. Qui cum conuenientem nunc nactus sit modū, finem per hanc dictionem accipiat.

¶ Transgressionem continet postremum hoc huius primi libri caput, ad sequentes & totius operis in vnde cum libros partitionem.

LIBER SECVNDVS

De simplicium medicamentorum facultatibus.

CAPVT PRIMVM.

Galen.

ROLIXA nobis vt sit de simplicium medicamentorum facultatibus oratio, limites suos excedentes sophistæ efficiūt. Nā cū procul principia ducāt, sensumq; pro nihilo habeant, sese in illa coniciāt, quæ philosophis etiā ambigua sunt: simul & ea quæ ipsi ignorant, & ea quæ aperte cogno-

scuntur, subuertūt. Fæque plerique eorum faciunt non modo naturalis speculationis, sed etiā logicarum methodorum imperitia, quibus vtatur necesse est quisquis demonstrare quid aggreditur. Itaque cū nesciant tum ea quæ bene à physicis sunt inuenta, tum etiam ea de quibus non iniuria illi dubitarunt, vtrisque tamen cōtraria asserere sæpenumero nō dubitant. Sed Deum immortalē age obsecro, si nunc ego sic orsus dicere, quod cū quatuor sint elementa, aer,

tertia,

terra, aqua, & ignis, nulli alij tamē cōgenita sit albedo, ac splendidus color, extra splendore & igne: ac deinde citato Empedoclis, ac nonnullorum physicorum aliorum testimonio, splendida corpora omnia plurimū in se ignis habere dicam, haud curans aut niuem, aut cerussam, aut glaciem, aut alia innumera tum splendidissima, tum frigidissima inspicere: ac me suggerente quopiam procedentem à sensu confutationem tergi verfatus, ad rationem accedi iubeam, ac per eā de rerum natura considerandū, haud quam sensibus irrationabilibus vniuersum committendum censeam, nunquid mentē habentibus insanire videar, haud intelligens vnde rationis desumpsissem initium? Nā mea quidem sententia, ex sensu & per sensum omnia id genus sumuntur axiomata, nempe solem esse splendidum, flammias subflauas, carbones plerosque flauos. Ergo si à sensibus recedendum est, nulla suppetet demonstratio, neque nobis eorum quæ modo diximus, neque Empedocli, cum ait.

Vndique splendens solem, calidumque videre.

Quæ si vera sunt, perspicuum est, multo ante illa fidem habendam sensibus. Imò inquirunt, mortales cum simus, à sensibus auspicemur necesse est: verum illis haud quamquam perpetuò immorandum sed ad partem diuinorem accedendum, nempe rationem. Nam sensum & animantibus rationis expertibus inesse, rationem solum hominibus esse cum Deo cōmunem. Atque hi in longum orationem extendūt. Quin etiam ex illis quidam & Anaxagoram in testimonium euocant, qui niuem pronuntiarit non esse albam. Hic, inquit, vir physicus excellior, ac supra sensum extitit, atque eius contemnit phantasmata. Ad rationem ire pergit eaque duce rerum naturam scrutatur. At si me quod in mentem venit fari oportet, qui liber sim scilicet & in tota aded vita extra veritatem studuerim nihil: ad insaniam extremum & ultra, peruenisse eos arbitror, quos talia nuzari non disputet. Nam si quæ per sensus euidenter apparerent, euerant: vnde sumant demonstrationum principia non habebunt. Sin autem ab his tanquam à fide dignis exordiantur,

quo iure ipsdem postea diffidentur. Nam demonstrationum principia certiora sunt quam ea quæ per illa demonstrantur: quippe cum illa aliunde fidem mutuentur, demonstrationum vero principia non solum ipsa perse: verumetiam ad quærendorum inuentionem quibus credatur idonea sint. Equidem optarim nullas non res clare sub sensu nostros cadere: nec quicquam esse quod illos fugeret. Hoc enim pacto nihil dubium, nihil ambiguum aut anceps vsquam foret: Verum quoniam illos quædam effugiunt, rationem illis superinducere conandum est, sic tamen, vt non procul, vt illi faciunt, nec confusa & infinita colligamus. Verum ante omnia, nominum significata diligenter definiamus, ne quis postea per æquiuocationem falli possit.

Deinde quod ex se quid agit, ab eo quod per accidens separetur. De quibus supra accurate disseruimus significataq; eorum quæ facultate aut calida, aut frigida, aut sicca, aut humida, aut quiduis aliud dicuntur, discreuimus. Tum quo pacto propriam cuiusque medicamenti facultatem ab ijs quæ ex accidenti sunt segregans inuenite quispiam possit, generatim quidem in tertio de temperamentis expositum est: atque in hoc tractatu membratim enarrabimus, ceu in primo iam libro coepimus: vtque ibi in aceto & aqua, ita hic moleo & rosaceo facturi sumus, si modo prius ostenderimus, quantum delinquant medicorum nonnulli, qui longè demonstratorum ducunt principia. Nam quid oportuit olei aut rosæ respexisse colorem, quando rebus ipsis varie vti liceat, nec in fanis solum corporibus, sed & ægrotantibus? Quippe cum ipsas per se rosas, aut succum earum expressum corpori tum sano, tum simplici affecto morbo, vt supra diximus, liceat imponere, atque oleo dulci miscentes, corporibus aut valenter refrigeratis, aut excafcatis applicare, siue affricando, siue perfundendo, ac irrigando, tū in corpus, quoq; assumere, idq; aut supernè per os, aut infernè per sedē, ac si tadē quid ad vñ quenq; vsum proueniat, inspicere. Nam hoc sane nomine medicamentorum omnium vires contemplamur, vt sit quo vti liceat, hypochondrijs, aut capite ardore afflictis, aut refrigeratis, aut exulceratis,

De simplicium medicamentorum facultatibus

aut plegmone occupatis, aut id genus aliud perpessis, tum ipsis, tum alijs omnibus corporis partibus. Ergo cum tam perspicua simul ac compendiosa adsit via ad ea quæ inquirimus, etiam ne colores æstimabimus aut odores, aut consistentias, aut formas medicamenti cuiusq; Perinde factitantes, atque ij qui ex imagine, aut ficta, aut picta cognoscere quæpiam volunt, cum ipsum aspicerere non denegetur quem agnoscere cupiunt.

headam, liquatione explorans. Verus enim color fuerit, qui non aliter quam mutata substantia, eius cui insit, mutari possit: apparens vero quæ mutationibus etiam externis, integra substantia mutari solet, ut densatione, aut rarefactione, aut etiam mutato positu, aut ad rem aliã aspectu. Velut nunc, quia glaciæ color sola liquatione amittitur, constat eum non esse verum, & ei substantiæ proprium. Constat porro ex dictis, semper haberi fidem sensui, siquidem & cum non habetur, corrigitur sensu. Reliqua omnia præscriptæ dictionis, satis sunt manifestata.

¶ Cap. secundum.

AT QV E hac vtrique parte non Galen. leuiter peccare mihi videntur: multo etiam magis cum infinita atque inde monstrata nugantur demonstrandi rationis plane imperiti, nam donemus ignem aut flauum, aut rubrum esse, aut vtriusque voluerint: nec enim refert. Quid ergo id facit ad hoc, ut omne rubrum sit calidum? Nam omnis ignis, verbi causa, ruber dicens est: at omne rubrum ignem dicere, ridiculum est: multoque etiam plus, si omne rubrum calidum quis dixerit. Nam si principio assumptum esset in oratione, omne calidum esse rubrum, licuisset fortassis mutua axiomatis conuersione rubrum omne calidum concludere: licet non obscure & illic peccetur. Nam quæ mutuo conuertuntur (quod *ἀντιστρέφειν* vocant) [non quæ simpliciter conuertuntur quod est *ἀναστρέφειν*] orationes, vere de se mutuo dicuntur. Verumtamen propinqua ea fuerit, opinor, deceptio. Atqui quoniã nec illud orationis initio assumptum erat, nempe omne calidum esse rubrum: haud licet mutua conuersione omne rubrum calidum esse colligere. Tribus ergo modis in sermone peccant, qui aiunt rosas temperatura calidas, quod sint rubre. Primum quod non demonstrata hac propositione omnis ignis rubet, conuerrere ex hac aliã, videlicet omne rubrum est ignis, tanquam veram conantur. Secundo, quod nesciunt orationes, quæ mutuo, conuertuntur cum veris, & reciprocæ sunt, veras & ipsas esse: non autem conuertentes. Tertio quod etiam si mutuo conuertentur, non tamen omne quod colore sit rubro, calidum esse, ex mutua illa conuersione sequatur, sed alterum

alterum quoddam eius tale axioma rubrum omne esse ignem. Porro quod talia in rem præsentem non modo sint inutilia sed etiam palam falsa: cuius notum est. Debemus enim non an omne rubrum sit ignis, sed quod omne rubrum calidum sit ostendere. Nam si quicquid rubet, ignis fuerit, erit nimirum & rosa nobis ignis. Cæterum logicas methodos ignorantes medici primùm in hoc maxime peccant, quod proprijs finibus excedant, nimirum cum sufficiens sit, experientia, iunctis saltem paucis quibusdam epilogismis, medicaminum vires exquirere: Deinde tam foede in rationibus allucinantur, ac pueri modo speculationem logicam ingressi. Eisdem erroribus tenentur, qui ex odoribus medicaminum facultates conijciunt. Nec enim quicquid bene refolet, calidum est (quod quidam distitant, haud intelligentes, quo pacto inaudire oporteat quæ ab Aristotele, & Theophrasto super hac re sunt prodita, ea quæ nos in quarto harum commentationum definiemus) neque quicquid calidum est, bene olet. Quin etiam neque si quid graue olens est, calidum etiam fuerit: neque si calidum, etiam graue olens: sic nec quis quicquid graue oleat, frigidum dicat: nec si quicquid frigidum sit, graue olere, verum dixerit. Siquidem calidorum innumera sunt, partim bene olentia, partim graue olentia partim neutra: similiter quoque frigidorum. Quanquam quid calidum dico ac frigidum? Cum debeam dicere calidum nos, ac refrigerantia, quæ vtrique inquirimus? Nec enim quod absolute calidum est, aut quod ad hoc expenditur, nunc considerare propositum est, sed quod corpus humanum excalfaciat. Nec sane etiam quod absolute frigidum, sed quod hominem refrigeret. Deuotè ergo hic allucinantur in homonymia haud distinctis nominum significatis, tanquam si quis de cane terrestri disferens ad marinum se oratione transferat, existimans ut animantis vtriusque nomen vnum, ita & naturam quoque vnam esse. At nobis demonstratum aperte est in commentarijs de temperatura (quos & hanc antecedere tractationem protinus in initio commonefecimus) aliud esse facultate calidum, aliud actum: & huius quod actu videlicet calidum est, aliud absolute dici calidum, aliud per exuperantiam, aliud ad

symmetrum sui generis, aliud ad quiduis obuium collatum. Quin & hominem non absolute calidum, ut ignem, sed exuperantiam calidum diximus. Siquidem in maiorem calidi portionem inesse, quam frigidi. Ergo & quæcumque ad hunc dicuntur calida potestate, illum excalfacere dicuntur: facileque de illis inicitur iudicium, & per experientiam expenditur, paucis indigens (ut supra commoneui) epilogismis. Quos cum sophistæ excedant, & tempus adolescentulorum frustraverint, & Sophismatis cauillissq; homines seducientes eorum soluendorum imperitos, falsis eos dogmatis opinionibusque implent. Debeant enim neque colores commemorare, neque odores, imo neque consistentiam, neque lenitatem aut asperitatem, aut eius generis quodcumque. Nam quid refert oleum an lentum sit, aut leue, aut splendens, aut liquidum, aut pallidum, aut pingue, aut lubricum, aut quod ægre corporibus illitum exicari possit? Quippe cum ex nullo omnium eiusmodi colligere possis, ipsum esse facultate aut calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum. Siquidem ex genere splendidum, leuiumque & lentorum, partim sunt quæ plane nos calfaciant, partim quæ refrigerent, tum alia quæ exiccent, alia item quæ humectent, & in ipsis accidentibus non tantum in oleo, sed etiam in alijs omnibus, nihil reperire est, quod solidum perpetuumque sit, ut in eo generale constituere propositionem liceat. Nam omitto, quod non scientificis in omnibus id genus sint vsi rationibus Sophistæ ad inuenienda lemma-ta, sed ex inductione & quod omnium pessimum est, quod nec quæ sit inductionis natura vnquam inspexerint. Quod si quis eos in id prouocet, neque sequi audent: & si de demonstratione quis quid agat, increpant. Imo, quod etiam deterius est, non ex inductione solum ratiocinari assueverunt, sed nonnunquam etiam ab exemplis, tanquam rethores. Nam qui frigidum esse oleum asserit proinde quod lentum sit ut puita, is per exemplum concludit pariter robur tribuens demonstrationis, atque is qui ipsum calidum contendit, quia lentum sit ut viscum. Nec secus is qui calidum dicit quoniam facile inflammam vertatur uti bitumen, atque is qui frigidum probat quod

Comm.

EXpurgat se quod prolixus agat de simplicium medicamentorum facultate, culpam reiiciens in Sophistas, qui sensum prætereuntes aut pro nihilo habentes, rationibus agunt inanibus & plurima nugantur. Quædere dictum satis est antea, in sermone qui huc antecessit, ubi etiam nos diximus (quod nunc lubet iterum admonere) non ita esse sensui fidendum, ut indistinctè putemus talia esse vera omnia qualia apparent, alioqui Gnomonem quinimo & ipsum solem putabimus semper quiescere, & cælum hoc quod conspiciamus esse ceulem, & iridem vari colorem, cum tamen sol rapidissimè semper feratur & meteorologica illa, colorum quædam phantasmata sint, potiusquam veri colores. Itaque aliquando oportet sensum corrigere, cum eueniat falli. Sed quo pacto corrigendus? Certe non ratione sola, sed sensu, aut ratione quadam proxime ducta à sensu, ut dicebamus. Non enim credimus solem moueri, et si quiescere videatur, quod non sit consentaneum substantiam corpoream adeo præstantem motu, omni esse vacuum, neque possit vllum alium habere quam lationem, cum corruptione careat. tamen enim ratio hæc probabilitatem magnam præfert, credendum tamen potius foret sensui quam rationi, quantumuis probabili. Deprehenditur tamen sensus deceptio, ipso sensu. Nimirum videmus singulis horis tenere solem aliud & alium locum, & ad nos, & ad cælum & astra reliqua, atque ita breui epilogismo, proxime ducto ab eodem sensu, colligimus moueri. Iridis etiam agnoscimus non esse veros colores, quia videmus nuuis ad solis aspectu mutato, substantia nulla genita aut corrupta, variè mutari. At qui profecto ego eadem ratione affirmare audeam quod vltra insaniam esse Galeus dicit: nimirum neque niuem neque glaciem esse alba vere, sed videri solum esse talia. Nam si verus esset glaciæ color, eundem retineret liquata, ut cera, & concretum mel, & quæcumque alia vero aliquo, ac proprio affectu colore, concreta sunt. At vero glaciæ, cum nihil sit aliud, quam concreta aqua (quod dissolutio indicat) nullum habuerit verum colorem magisquam aqua, sed fuerit ut illa diaphana, hac solum ratione diuersa quod cum concreta sit, splendor aëris in ea magis densetur, & proinde candoris phantasmam generet. Atqui neque hoc est sensui tollerere fidem ipso enim sensu vtor, ut hoc depre-

quod facile cogatur ac concresecat ut aqua. Nam differt, ab exemplo sue exemplis quid suadeas an ex inductione. Siquidem qui ab exemplis fidem facit: unum aut duo generis eiusdem affert, aut certe plane pauca, plerisque scilicet praeteritis. Qui vero ex inductione, omnia comprehendere nititur quae per experientiam sunt cognita: nec quicquam praeterire, quoad eius fieri potest; quod apertum vulgus atque perspicuum sit, studet, nisi quod occultum est & paucis comprehensum. Quamobrem violenta est, & vehementer persuadet quae ab omnibus quae experientia sunt cognita, ducitur inductio: solisque ijs mendatium percipi potest, quoniam demonstratorijs methodis sunt exercitati. Quare nos de ea copiosius in demonstrationis libris differuimus, ac forte etiam iterum de ea sola librum componemus.

ut rosa non solum calida, sed ignis etiam sit. Quod affirmare est dementia extrema. Hae obijcit Galenus, ego vero non censo, illos ita argumentatos quod ex forma recte concluderentur haec rationes, sed potius ex materia, ut plerique alia quibus in physicis utimur. Non enim dicent, ignis est ruber, ergo omnia rubra sunt calida, quod omnes consecutiones eadem forma Logica constantes, recte concludantur (neque enim hic tanta firmæ Logicae cura erat) sed quod in hac materia, ob ipsas substantias naturas, sit necesse illud evenire si hoc sit. Redigi autem possunt haec consecutiones, quae valent ex materia, in legitimam formam, suppleto quaedam alias assertiones, quae subaudiuntur. Velut si quis iuxta illorum opinionem diceret, concreta omnia accipiunt colorem ab elemento, aut elementis quibus constat, igitur & omnia rubra ruborem, nullum autem elementum est à quo possint accipere roborem praeter ignem, quia id solum elementum rubrum est, igitur omnia rubra accipiunt ruborem ab igne. Porro omnia accipiunt colorem ab elemento quod in ipsis redundat, igitur in rubris omnibus redundat ignis, rursum omnia in quibus redundat ignis sunt calida, in omnibus rubris redundat ignis, ergo omnia rubra sunt calida. Possimus certe his argumentis facile respondere, negantes esse rubrum ignem. Nam re vera nullum elementorum colorem ullum habet, sed ea passio concretorum est. Sed quia non ita possumus negare, haberet enim tatem aut crassitiam, pondus aut lenitatem, & alia quaedam, à quibus nihilo magis licet colligere, medicamentorum facultates quam à caloribus, oportet rationes has argumentandi semel excludamus, explicantes quae in re fallantur, quae ita argumentantur. Certe si ignis esset ruber & nullum aliud elementorum esset tale, fieret ut concreta corpora ignis participatione essent rubra, & ut quaecunque essent rubra, ignem haberent, non tamen ut redundantem, adeo ut calida etiam essent, non enim necesse esset, ut quod tribueret colorem, tribueret etiam temperamentum. Nam si quis in succo cicuta, aut papaveris, dissolvat crocum, prius reddiderit rufum, quam calidum, ita etiam, si in succo timali rubricam, prius rubrum quam frigidum. Quamquam igitur ignis, ut est calidus esset ruber, non esset necesse, ut quibus alterum praestaret, praestaret utrumque, sed posset mixtionis modus, & aliorum proportio, hoc aut illud, plus aut minus impendere aut iuvare. Itaque omnia huiusmodi argumenta hanc ob causam fallacia sunt.

¶ Cap. III.

Comm. **M**ultis modis peccasse dicit priores medicos in facultatibus medicamentorum investigandis, primum ut dictum est, quod scilicet fidem sensui abrogarent: deinde & quod cum essent logicae ignari, illegitimè concluderent argumenta: postremo quod non vterentur scientificis rationibus, hoc est argumentis ex universaliibus colligentibus, & legitime conclusis, sed inductione, quae vim demonstrationis non habet, & quod est etiam deterius, exemplis solis aliquando, ut rethores, interim dicit obiter, neque de sapore neque de odore aut alia villa, secunda qualitate, dici universim temperamentum aliquod, neque omnino ita posse constitui ullam universalem assertionem. Illegitime eos concludere argumenta probat producens simul & refutans argumentum quo probare nitentur, rosam esse calidam. Id vero erat huiusmodi. Omnis ignis est ruber, igitur omnia rubra sunt calida, rosa est rubra, ergo est calida. Tribus modis dicit eos in hoc argumento peccare. Primo quod procedunt ex assertionem, neque evidenti neque demonstrata. Secundo, quod etiam si datur veram esse hanc, omnis ignis est ruber, tamen assertiones huiusmodi universales inquam & affirmantes, non convertuntur simpliciter quod Graeci vocabant *ἀναστρέφειν*, sed convertuntur quodammodo & ex parte, quod vocabant *ἀναστρέφειν*. Nam quia omnis homo est animal, non sit ut omne animal sit homo, sed ut animal sit homo, aut ut aliquod animal sit homo. Ita ergo si omnis ignis est ruber, non sit ut omne rubrum sit ignis. Tertio quod etiam si des assertionem illam converti simpliciter (quod tamen alienum à Logica arte est) tamen retineri debent eadem voces in ambabus orationibus quae convertuntur. Quare colligendum esset omnis ignis est ruber, ergo omne rubrum est ignis, non, ergo omne rubrum est calidum. Unde fiet

PALAM autem fiet nihilo secius & Galeni. nunc quoque ipsius inductionis natura, multoque magis exempli. Nam omnia in summa percurrere statutum est quae de olei facultate à medicis sunt prodita, eaque probabiliter quidem quod ita viderentur.

at non vere: ac primum illud quod à Diocle in Archidamo scriptum est, quod Archidamus durescere utriusque cutem ijs qui in eo fricarentur existimari: quapropter etiam siccam frictionem praetulit. Oleum enim accendi atque exurere cum à frictione incallescet, putabat: ac propterea admodum humorem exhaurire atque siccare, non secus atque ea asporum quae vngi solent. Nam & ipsa magis durescere: quam, si ea citra oleum assaueris. Praestat autem ipsam totam adscribere dictionem Dioclis. Habet autem ea hunc in modum: at cum oleo fricare non perinde probabat. Primum enim inaequalem fieri huiusmodi frictionem putabat, quod manus laberentur scilicet, nec aequae carnem apprehendere propter pinguedinem possent. Praeterea durescere, atque à duri cutem in illis magis qui sic fricarentur existimabat, quam qui sicca vterentur frictione: oleum quippe accendi & urere à frictione incallescens, quemadmodum in assis quae vnta sunt, magis quam non vnta, ubi oleo accenso incallescunt & valde exiccantur, indurecuntque. Similiter quae in oleo coquantur, dura, exustaque effici eandem ob causam. Ad haec quemadmodum ligna & coria, & alia compura quae ex oleo fricantur, oleum intro imbibunt: ita putabat & corpora. Quod cum fieret, multa quae solita essent cum spiritu defluere per carnem, ac foras prorumpere tunc concludi arbitratur: cum cum cribris, linteis, lana, omnibusque; adeo per quae per calorem quid affolet perfunditur, atque inungitur non aequae liquores fluere per ea valent. Porro ubi huiusmodi excretio intercepta est, quaedam intro recurrere; quaedam acruata inuicemque; implicita meatus opplere retenta scilicet ab oleo, quod visco quid simile habeat: oleum sicut in alijs omnibus apparet quod pingue est, pulveris, ac festucas, omniaque eiusmodi consecrari. Denique; ubi obstructi iam meatus fuerint, perpetuo ac sensum omnia deterius perfici est necesse, quam in ijs quae pro consuetudo geruntur naturae modo. Putavit quoque oleo in esse mordacitatem, cuiusvis oculi illachrymarent, & guttur in tussim ciceretur (quod *ἀεργεῖν* vocant) tum alius raderetur, excrementaque redderentur sanguinolenta eo bibito: proinde qui circa frictionem un-

gerentur nihil affligi: infirmioreni enim esse mordicationem quam quae sensum aliquem mouere posset. At si per frictionem carnem subintret, mordicationem moliri malignioreni: velut multa medicamentorum. Vbi enim illinuntur, minus valent ac compressa introque; subeuntia magis agunt: sicut sane si vrticis & alijs multis sensum quempiam contingas, nihil laeseris, siu ferias aut premas, utriusque offenderis. Haec ergo sunt quae Diocles in Archidamo prodidit, quorum si multum probabilitatem, tum prauitatem conspiceret est. Siquidem quod quicquid in oleo coquitur, propria amittat humiditatem, ac friabile durumque; celeriter reddatur, cum alioqui nihil in aqua tale perpetiatur: ipsa nos docuit experientia. Quamobrem hac utriusque parte nihil Archidamus mentitus est: debebat tamen, sicut Aristoteles & Theophrastus, alijque non pauci philosophi eiusmodi problemata in physicis quaestionibus & proponunt, & solunt: ipse quoque (siquidem omnium rerum causas scrutari voluit) perinde ut illi vti, proponere, sic quoque; solvere. At cum id minus facere appareat, in hoc vel maxime mihi delinquere videtur. Nam quod apparet euidenter, id semper primum ponendum est: ac deinde, si cui liceat, causam eius inspicere debet. physica problemata hunc in modum componens. Cur oleum quae in ipso coquantur sicca & friabilia efficiat: aqua vero, humida & mollia. Aut, quamobrem in oleo coacta siccescant: at quae aliter in eo madidata sunt, magis propriam seruent humiditatem, quam si omnino non essent madidata. Qua ratione scillae & vrticis morsus sanet. Qua de causa his medeatur, cum ipsum oculos mordicet. Qui fiat ut reliquum corpus universum non mordicet, sed oculos duntaxat. Quare igitur exasperet, vlcera vero leniat. Quo pacto ventrem subducatur. Quo modo lasitudines sanet. Quamobrem inunctos tueatur à frigore: Quare animalia insecta interficiat. Cur lora & coria emolliat: atque in ipso coquantur duriora ferè omnia efficiat. Atque hoc unum est problematum genus, ad physicum duntaxat attinens. Alterum vero, quod commune quoque eorum est, qui artem quamvis exercent, est tale, quam ob causam carnes piscesque assantes coci, oleo prius

prius illinant. Quid sit quod Athletas oleo fricent gymnastæ. Quid etiam, quod pueros pædotribæ. Nam cuiusque talium problemmatum ab experientia profectâ causam assignare liceat: cocis nimirum responsuris, propterea se pisces ac carnes oblinire, quod sicca adustæque extimæ eorum reddantur partes, si citra pinguedinem assentur. Athletas vero se ex oleo fricare dicuntur gymnastis, tum quod quæ ante inerant lassitudines ipsum exoluat, & quæ futuræ sunt mitiget, tum quod frictionem æqualem & mittem planè efficiat, corpusque ad motus futuros præparet. Eas ob res ipsi quoque pædotribæ pueros se & ante & post exercitia inungere dicent. Cur autem oleum lassitudini medeatur, haud etiam nouit, nec gymnastes, pædotriba, nec medicus experientia curas: nec tamen quia id nesciant, ab euidenter apparentibus recedent. Siquidem tamen si ignorant, quamobrem veratrum album sursum purget, nigrum deorsum detrahat: neque compertum habentes, quare cnicus pituitam ducat, atram vero bilem epithimum: tamen medicamentis ad ea vtuntur, ad quæ vtenda docuit experientia: & eos quibus est opus curant, & euidenter apparentibus fidem habent, eosque qui contraria rationi adstruunt, derident.

Comm.

Dioscorides scripsit librum de Archidami placitis quem ob id Archidamum appellauit, ex eo libro decerta est longa hæc dictio sententiam eius totam de oleo continens. Affirmabat vero Archidamus oleum esse medicamentum calidum & siccum, calefaciens mordēs & digerens corpora, vnde illud eueniebat paradoxon, magis siccat corpora frictione ex oleo, quam sicca, argumento ducto ab ijs quæ friguntur in oleo, quæ quidem siccantur, contra ea quæ coquantur in aqua. Porro obstrui poros ab oleo & ventilationem corporum impediri, mordax vero esse quia mordet oculos, & tulsim mouet. Verum dicit Galenus deceptum Archidamum quod non recte processerit. Oportuisset enim ante omnia obseruare ea quæ oleum experimur facere, & ad quæ illo homines vtuntur, atque eorum omnium inuestigare causas, nõ quid præteritis causis ab ijs quæ facit argumēta eius naturæ accipere. Velut dicit siccare corpora quæ cum frictione vnguntur, quia siccat ea quæ in eo friguntur. Debuisse autem prius considerare cur siccescunt quæ friguntur, si enim quia oleum siccat, cur non siccantur quæ in oleo non calente immorantur, sed humectantur potius? Porro dicit esse acre quia mordet oculos, debuisse autem prius perpendere cur oculos mordet, si enim mordax est, cur non etiam alias

partes mordet, saltem exulceratas, aut etiam nudatos neruos? Hæc igitur & alia quam plurima quæ oleo infunt quadam admiratione digna seorsum sunt perpendenda, velut cur oleum interim at animalia insecta: cur ventrem subducit, aut lassitudinē tollat, cur inuncta oleo æquabilius assentur, quam non inuncta. Nam illud norunt gymnastæ, hoc cocis. Sed horum omnium problemmatum solutiones sequens tractatio continebit.

¶ Cap. III.

AT Archidamus præterquã quod Galen. multa quæ perspicuè apparent contemnit, insuper & hac quoque parte taxandus mihi iure videtur, quod dicat meliorem esse frictionem siccam, quam quæ cum oleo adhibetur, quia corpus durius & siccus ijs quæ vnguntur, efficiatur: mollius autem ijs, qui fricantur sicci, fiat: Dicit porro nihilo secius & in illa ipsa definitione Paulum progressus, ligna, pelles, aliaque quæ ex oleo fricantur, ipsum in profundum vsque transmittere idque maximum esse testimonium, quod in corporibus nostris intro subiens meatus oblinat, ac humidorum prohibeat effluxus. Arque ego quidem quomodo hæc consonent, nescio. Si enim humorum effluxus prohibet oleum, haud quaquam sicca dicendum foret, ac proinde frustra id tanquam desiccans in frictionibus repudiat. Falli præterea in hoc mihi videtur, quod similiter affici putet tum ea quæ in oleo coquantur, tum eos, qui fricantur. Nec enim eadem agere dixerim oleum calidum, frigidum temperatum, tepidum, aut feruens, sicut nec aquam ipsam. Apparet enim & ipsam, si frigida applicetur, condensare, constipare, contrahere, constringereque & repercutere: sicut si extreme feruida, adurere. At si temperata adhibeatur & moderate calida, laxare, rarefacere, fundere, digerere. Porro si nec insigniter calida nec frigida admoueatur, sed velut quæ fontana vulgo dicitur, tunc proposito nihil efficiet: verum propriam sui facultatem exeret: sic si quis oleum expendere volet, ab omni prius liberum alieno calore, tum frigore ipsum efficiat, atque ita demum ad explorandum accedat: quippe quod summe frigidum fuerit, non ex sua duntaxat facultate, sed ex alienæ facultatis

excessu non nihil in contactis operabitur. Ita quoque quod magnopere calidum. At si vtroque ipsum liberans, sic demum examinare voles, hoc duntaxat pacto propriam olei vim inuenieris. Quapropter cum quis ex more oleo fricatur, sicut gymnastici omnes, in solo fricatur oleo, quod nimirum absque omni sit aliena qualitate: at si admodum excalfacto, aut summe vtatur refrigerato, iam compositionem necesse est, nempe ex propria olei facultate & aliena qualitate. Sæpe vero propriam cuiusque medicamenti facultatē obscurari omnino necesse est, vbi admodum valentem aliunde qualitatem accierit. Itaque qui simile fuerit, herbas in oleo feruente coquere ac exercitantium corpora fricare? Maxime siquidem vt supra ostendimus, extrinsecus ductas probationes iugere oportet, cum liceat nimirum propriam cuique adhibere experientiam. Quod si quando tamen id quispiam facere volet, certe similia comparare conabitur, sicut in corijs faciebat & Ioris. Nec enim oleo in ignem præcalfacto, neque in niue refrigerato, sed quolibet & obuio accepto vnusquisque corium ac Iora confricat. Ita putat & pædotribæ quolibet obuio oleo fricant, neuti quam aut in igne excalfacto, aut in niue refrigerato. Alioqui sanè & nos non raro caput ardore grauatum olei admodum frigidi perfusione refrigerabimus. Porro si salis nihil oleo sit inditum tanto magis refrigerabit, sin etiam ἀποτριβές, hoc est crudum fuerit, multo profectò etiam amplius.

Comm.

Carpit Archidamum quod dixerit meliorem esse frictionem siccam quam cum oleo: quia oleum siccat corpora vt quæ friguntur. Arque in primis accusat eum contradictionis quod dixerit siccare corpora, rursumque paululum progressus dixerit ipsum oleum intro subire in corpora & humidorum effluxus prohibere. Si enim (inquit) humidorum effluxus prohibet oleum, haud quaquam siccum dicendum foret. Deinde carpit eum quod argumentum accipiat propriæ olei facultatis ab eo quod facit affectum calore aduentitio, cum neque aqua idem faciat vtunque habens, sed longè diuersa cum feruet, & cum calet, & cum tepida est, & cum friget. Nimirum medicamenta examinanda sunt omni aliena qualitate vacua. Nam & oleo ipso aliquando vtimur ad frigidos affectus, aliquando ad calidos, ad illos scilicet calfacto, ad hos refrigerato, præcipuè si etiam sit oleum expers salis & crudum. Hæc obiicit nunc Ga-

lenus Archidamo, fortasse autem videbitur Archidamum posse primæ objectioni facile respondere. Nimirum posse oleum etsi siccum sit, prohibere effluxus humidorum. Nam & aqua frigida est, & sic prohibet effluxus calidorum. Possit igitur (dicit Archidamus) oleum siccando cutem poros contrahere, & humidorum effluxus prohibere, atque ita ledere duplici ratione, & quod carnes siccat & humidis excrementis repleat. Nam & sanum corpora talia sunt, sicca scilicet & plena humidis & crudis. Mihi sane videtur Archidamum posse se à contradictione expedire, tamen decipi quod siccare & contrahere partes dicat reliquis objectionibus satis aperte indicatur.

¶ Cap. V.

PORRO præparare illud solemus Galen. non aliter atque aquam, nempe prius ipsum excalfacientes, ac deinde aquam mergentes summe frigida: at si etiam fons in ipsum cum strepitu decidat, vasculo nimirum, cui inest oleum, ante diligenter occluso, magis quoque ac magis ita reddetur frigidum. Multam item frigefeceris, si præcalfactum in puteum ita demittas, vt aquam contingat: quanquam quod aquam nondum tangit frigidum item euaserit, sed non perinde. Atque hoc pacto præparando frigidum reddimus oleum: contra, calidum. Quò sane modo etiam vtimur in refrigeratis corporibus, in alueum olei calidi demittentes, quibus pars quæpiam obstupuit, aut tremuli sunt, aut conuulsione, aut palpitatione tentantur, aut motu sensu vt priuantur, aut etiam agre sentire possunt, aut eiusmodi quippiam perpestos. Ergo si quis ex vniuerso vsu de medicaminum facultate pronuntiet, nunquid excalfacere aut refrigerare, tum exiccicare & humectare nos oleum, velut Dioclis Archidamus, siquidem pugnantias considerare, animaduertereque nesciat, putabit. Nam cum exiccari & fragilia effici quæ in oleo coquantur dixit, exiccantem & digerentem eius facultatem ostendit. At vbi intro in coria subire, porosque nostros oblinire, ac naturales humorum effluxus prohibere: rursum sanè quodammodo contrariam eius facultatem ex hisce demonstrat, tum digerentibus, tum exiccantibus. Atque in istis vel adhuc quæ apparent proferens, de illis non recte ratiocinantur.

Quia

Comm.

Quia dixerat refrigerato oleo curari passionem calidas docet modum refrigerandi oleum, similis porro est ei quo refrigeratur aqua. Causa qua & oleum & aqua & quicquid alius succus admouetur niui antea calidus refrigeratur magis quam si admoueat frigidus est, quia quae calens rariora & laxiora sunt quam quae frigida. Per rationem ergo aquam facilius extinguitur ignis qui intra eam continetur praeternaturam, atqui cum incalente aqua contineatur eius plurimum, cietur magis eius motus extrorsum, atqui ita, modico eo, qui in aqua mediocriter, habente continebatur, proficiente motus eius ignis qui calefactione accesserat, euenit aquam magis exauriri vacuarique igne. Inducunt enim mihi est alibi aquam nisi quid ignis contineret, ne fluere quidem, sed summo frigore rigere, esse natam. Porro refrigerat aqua facilius cum circumducitur in frigidam immersa, aut ipsa frigida in eam incidit agitata, ut quae ex fonte descendit cum strepitu, quod agitatione ipsius aquae id ignis facilius excernatur, quam si quiesceret, extruderetur. Verum scire oportet ad refrigerandum, siue aquam, siue vinum, siue aliud quidvis tale, conferre agitationem non quantuncumque sed quadam tenuis productam. Nam ut quaedam agitatio facit a substantia quacumque alienam quae contineatur se cerni, ita vltius producta facit rursus confundi ac commisceri quod secretum erat. Velut agitatione cribri separantur atriticos ordēs si vero his secretis rursus agitetur cribrum, diffunduntur iterum.

¶ Cap. VI.

Galen.

AT Vbi de mordicatione agitur, non ea omnia commemorat. Nam quod oculos mordicat, quod guttur exasperet, siue ad tussim prouocet, quod ventrem radat, atque secessus sanguinolentos efficiat: abunde magna testimonia sunt, mordacem illi inesse facultatem. At quod vlcera dolore liberet, & ventris mordicationes aut irrigatum, aut infusum omnino sanet, quaeque morfu irritantur mitiget, eū & ipsa non parua sunt contrariae ipsius facultatis indicia: plane omiſſa sunt. Ceterum si vtriusque propositi quis ratiocinari volet, duorum alterum euenit: aut enim id faciet ut Empiricus [qui experientiae omnia tribunt] dicetque se in collatione ad aliquid cuiusque medicamenti facultatem per experientiam cognoscere, ipsius autem per se propriam ignorare naturam: aut ut rationalis, contrarias inesse ipsi medicamento facultates, mordicantem & lenientem: ac deinde opinor ingenti tenebi

tur anxietate causam dicitur cur interim altera earum agat sensibilibus, interim altera, reliqua autem perdit, aut non clare apparet. Quarum omnium dubitationum solutiones, siquidem ut physica proponantur problemata, sanè quam difficiles sunt: sin vt ad vsum referantur artis, multam requirunt experientiam: epilogismos autem non ita multos, sed exactos ac definitos. Nam primum, an omne oleum oculis mordax sit, nec ne, experientia incunctanter definire praestat, haud quaquam ex tempore in vtranque partem rhetorum more differere: tum an omne aequè guttur exasperet, aut ventrem subducatur, aut radat, vt nonnumquam cruentas moueat excretiones, an oleorum hoc quidem haec faciat, illud vero non: & aliud magis, aliud minus. Olei differentias nunc recensco: ne quis heterogenis, siue alterius generis existimet, sicut cicini, raphanini, caryini, balanini, ac similia. Nam & horum vires medicus noscat oportet: sed in praesentia eas enumerare non expedit. Satis est enim, mea quidem sententia, principio propriissimum & quod maxime ab omnibus hominibus vocatur oleum, considerasse: quando & ipse fructus ex quo ipsum sit oleum, solus ex omnibus oliua nuncupetur, & arbor olea (Graece vtrunque *ελαια* vocatur & ipsum oleum *ελαιον*) ipsumque simpliciter primario oleum dicitur: at reliqua omnia per translationem & abusum. Huius sanè quod proprie oleum appellat, de quo omnis in praesenti sermo habetur, plures dico esse differentias, secundum aetatem quidem, cum aut recens est, & velut mustum, aut aetate vigente aut vetus. Secundum praeparandi modum, cum aut simplex solamque & impermissum fuerit, aut cum sale praeparatum. Secundum fructus ipsius diuersitatem, cum is aut immaturus, aut maturus extiterit, secundum induriam arte alterationem, cum aut quomodo ab initio praeparatum fuerit ita seruetur, aut candidum efficitur. Scriptum vero est de albibificatione eius & ab alijs non paucis, & nos quoque in sequentibus de illo non nihil trademus. Horum omnium oleorum facultates ipse equidem experiri studui: quid autem in quoque fieri deprehenderim, postea exponam. At nunc absoluerè statui primum quod

quod erat in manibus. Perperam enim mihi videtur medicorum plerique; tum experiri medicamentum, tum de viribus eorum ratiocinari. Quippe cum experiri solū oporteat quae impermissa sunt, & ab omni extranea qualitate aliena: eaque primū in optimae corporis constitutione, deinde in intemperatis, demū in morbis simplicibus: sicut in libro hūc antecesserit, & in tertio de temperamentis definitū est. Ratiocinatio verò, id quod ex accidente est, semper ab eo quod per se est, distinguetur. At nonnulli medicorum non in istis modo allucinantur, verū etiam in opinionibus quas habent de affectionibus. Nam oleum quod lassitudinibus remedio sit, omnes prope modum fatentur: ceterum quis affectus sit lassitudo, non consentiunt. Hic enim articulorum esse ait siccitatem, & motionibus desiccatorum: alter & musculorum adiicit: alius porro contra quae humilitate multa, & tēsiōe, & caliditate: fluxione nimirum partibus vehementer agitatae: alius non humorum multitudinē, sed qualitatem solā causatur: prouenire inquit in motionibus immoderatis pinguedinis carnisque; tenerae colliquationes quasdam quarum pars foras transpiret reliquum retineatur in corpore: & hoc cum acre mordaxque sit, affectione efficere vlcerosam. Itaque etiam in hoc conueniatur, quod lassitudines sanet oleum attamen ob ancipitem atque ambiguum corporis affectum, nihil queat certè de olei facultate colligi. Atque id sanè non tantum in lassitudine vsu venit, verū etiam vbi doloris causa, aut mordicationis aut phlegmones gratia bibendum oleum exhibemus, aut pes sedē perfundimus. Si quidem vlcibus phlegmone affectis non solū, sed & cum aqua moderate calida ipsum perfundimus, vt in lassitudinibus cum lauacro aquae dulcis: sed nec quae sit in phlegmone affectio, consentiunt. Porro vbi per se de ipsum ingerimus, aut bibendum offerimus, ne tunc quidem cognoscimus euidenter, cui nam corpori ipsum applicamus, an pituitae, an bilis, an aliorum aliquorum recremētorum pleno. Costat enim, non perinde hominē affecturum vbi pituitae viscosae intestinum omne simul cum ventre plenum offendet, atque vbi biliosis excrementis referunt, aut alijs quibusdam acris humoribus, aut stercore multo, aut horum quidem nullo: sed incidet in ventrem intestinaque; vnde quaque pura: aut praeterquam quod pura etiam exasperata reperiat. Itaque negligenter admodum & segnitè de his omnibus medicorum plerique ratiocinantur, haud indicantes nec quop

le nam ipsum, ac mox tandem dicunt, alij mordicare & radere prout partes corporis internas, alij vero etiam si praeserit mordicatione huic mederi. Nec enim parum interest, an iniiciatur in ventrem pituita scaturit oleum omnino expertis salis (Graeci *ανελον* vocat) & quod reuera oleum est: an quod plurimum accepit salis, in ventrem purum. Vtrūque enim alium subducit, diuersis tamen facultatibus. Nepe illud quod sale vacabat, in pituitoso ventre per lubricitatem, similiter maluis, blitis, moris. Quod vero sale habet in puro per acrioriam, perinde vt muria & marina aqua. Et sane hoc quidem radet, alterum non radet. Ergo nec absolute oleum quod vis interna omnino radere diximus, aut deiectiones moliri cruentas, neque mordicationes lenire: verum id cui sal est inditus, in puro ventre radere: cui autem non, in pituitoso non radere.

Capit nunc Archidamum quod cum oleum faciat quaedam quibus videtur habere facultatem mordendi, & alia etiam non pauca quibus videtur habere contrariam, illa solum considerant, dicens, mordere oculos, exasperare guttur, radere intestina. Haec omisit, non dicens vice ra dolore liberare, ventris sanae mordicationes, & quaeque mordentur mitigare, cum tamen oporteret nihil eorum omittere. Si ergo (inquit) propositi vtriusque quis velit de facultate clera ratiocinari, si Empiricus sit, dicet sibi satis esse nosse quid cuique parti admodum faciat, utque oculis mordet, guttur exasperet, vlcera dolore liberet, lassitudines tollat, quale autem sit & quae eius natura scire, ad se nihil pertinere. Rationalis vero qui facultates exacte omnibus colligit, dicet contrarias illi inesse facultates, quandoquidem contrarias ab illo fluere actiones experimur, ceterum non erit satis id dixisse, nisi etiam causam addat, qua cum facultates habeat contrarias nunc hac nunc illa vtatur, cuius problematis & similibus aliorum discutio vt medice potius reddatur ex ijs quae experimur cognoscantur, & per breues epilogismos, quae physice & rationibus longe a sensu petitis, duo dicere esse necessaria vt distinguatur differentiae omnes eius medicamenti de quo agitur, & definiatur essentia, & differentia etiam omnis affectum in quibus dicitur prodesse aut ledere, ac consideretur an medicamentum illud qualecunque id faciat, affectu illo ex quacunque causa ortum habere, & parte affecta utrumque habere, non, sed ipsum quidem tale, aut ita praeparatum, affectu a quadam certa causa orto, & parte modo quodam habere. Inde enim conijcies facile, non per se si tale medicamentum, an non, sed hoc faciat quia pars ita disposita est, aut quia affectus ex tali causa nascitur. Velut autem oportet differentias olei considerare, deinde essentiam, & causam lassitudinis cui medetur, & causas a quibus mordere possint intestina utque; ea possint esse multifariam disposita. Differentias olei aperte enarrat praefatus se de praesentibus me vocato oleo, hoc est succo oliuarum differere.

Comm.

Nam alia etiā sunt ex quibus succus exprimitur qui ob simile substantiæ modum vocatur oleū, verum nullus eorum succus dicitur oleum simpliciter, sed cum addito, ut cicutum oleum, qui ex ricino, raphaninum, qui ex raphani femine: caryinum, qui ex nucibus iuglandibus: balaninum qui ex glande vnguentaria: ita amygdalinum qui ex amygdalis, verum hic agit solum de eo oleo quod exprimitur ex oliuis. Huius dicit esse differentias secundum ætatem, recens aut vetus: secundum præparandi modum, salis participans, aut expers, secundum fructus diuersitatem, ex immaturis aut maturis oliuis expressum: secundum arte inductam præparationem, ut de albatum, aut non. Videbitur fortasse, Galenum omisisse alias olei differentias secundum quas dicitur Anetinum, rosaceum, chamæmelinum, & alia huiusmodi, quodcumque enim horum est oleum ex oliuis, certe harum differentiarum merito non meminit. Nam hæc præparatur incoctis aut maceratis quibusdam rebus in oleo, quæ mistio quædam est. Hic vero agitur de simplicium medicamentorum facultatibus quare & de simplicis olei differentij. Nam & si salis adiectio admistio etiam quædam sit, ea est prætenus, & præparationis modus potiusquam mistio esse videtur. Dicitis differentijs olei transit ad affectus, indicans nihil certi colligi posse de medicamenti facultate, nisi constet quæ sit essentia affectus cui medetur. Velut de lassitudine erant quam plurimæ sententiæ, alijs sic citatem articulorum, alijs musculorum, alijs ytrorūque causantibus, alijs dicentibus ex qualitate, alijs ex quantitate. Succorum procedere, oportet vero vnum aliquid certum de his statui, & de doloris causis, & de phlegmonis essentia, cum horum gratia vtatur oleo. Atque etiam considerari debet quomodo habeat homo in quo medicamentum periculum sit. Non enim idem facit oleum salis expers aut sale m habens, neque intestinis pituita plenis, aut bile, aut fecibus aut omnino vacuis & puris. Nam non parum inter est iniiciatur oleum expers salis in ventrem plenum pituita aut etiam fecibus, an quod sale m accepit plurimum, in ventrem vacuum, aut etiam biliosum. Nam & si vtrāque mouet aluum, non tamen eadem ratione. Nam oleum expers salis mouet leniendo & lubricum faciēdo, ut blitum, malua & lactuca, atque ut dicunt casta fistularis: quod sale m multum accepit, mordendo. Omnia itaque hæc distinguere oportet in examinandis medicamentis, nisi decipi velimus.

¶ Cap. VII.

Galen.

Nonnunquam vero mordicationes ex accidente quod saluginosum est, sanauerit velut melicratum, salugo, ferum lactis. Educunt enim seccum hæc nonnunquam succum mordicationem facientem, ac mordacitatis reddunt medela, perinde ut cætera omnia quæ abluunt & ab-

stergunt. Sed non statim vt immissa sunt hoc genus medicamenta, morsum sedant, quin potius tunc etiam exasperant. Siquidem euacuationis, haud missionis ratione sanationem moluntur. Quippe ceratum ex rosaceo & adipe aut pinguedine infusum sæpenumero, moribus continuo succurrit, idque missionis ac temperationis ratione. Sed & oleum ipsum solum, sed dulcissimum id frequenter præstitit: sicut certe etiam adeps hirci, aut succus chondri, aut ceratum ex oleo dulci. Nos autem sæpenumero quibus ex frigore interna dolore torquebatur, ingesto oleo calido, dolore mox sæpe liberauimus: ac si maius esse frigus conijciebamus, addidimus & anethum, oleum excalescentes: si vero adhuc etiam maius, rutam quoque & bitumen. [Eiusmodi igitur auxilia omnia quod frigori medeantur, dolores mitigant, non propterea quod lædentem humorem attemperent aut educant.] At in idem vniuersa cōfusa sunt plerisque medicorum, qui nec norunt dolorem ab intemperantia natum, ab eo qui ex cacochymia oritur, distinguere: nec quod medicamentorum quæ doloris gratia iniiciuntur, alia excalescēdo partem refrigeratam sanant, alia humorem mordicantem euacuando, alia miscendo. Sed & subinde mistæ existunt affectiones ex intemperie simul, & mordicatione. In quibus nos conseruimus anethinum, aut rutæ oleum infundere, anserino in eo liquato adipe: is si non, adsit, saltem gallinaceo: si nec is quoque, vel aliorum aliquo: quod si horum nullus ad manum fuerit, ceram miscemus mordacitatis expertem (voco autem sic eam quæ lota est) aut certe oleum ipsum quod effectum est candidum, infundimus. Nam id cere mordacitatis experti proportionale est. Temeraria itaque pronuntiatio est atque indefinita, tum eorum qui oleū, omne omni tempore mordicans adstruunt: tum eorum qui leniens. Nam quod sale m accepit, mordax est: quod autem eo caret, & dulce est, quod quidem ex se est, lenire potest. Nam videri possit & ipsum quandoque pro affectibus quibus applicatur, haud etiam esse eiusmodi. Vnumquodque enim temperantium medicamentorum (Græci ἐπιμεγάρυυυτα, siue ἐπιμεγασικά nuncupant) vbi valentius euasit humoribus mordicantibus, morsum

morsum eorum retundit. Verum si aut valentioribus facultatibus, aut multis paucum mistum fuerit, vna & ipsa corrumpitur, alitque cacochymiam, siue succi malignitatem. Quamobrem protinus euacuandi sunt qui ab ijs quæ temperandi naturam habent, irritantur, atque asperantur: vt pote qui multa nec facile mobili corruptione sunt repleti.

De Lacte.

Sic sane lac frequenter simul atque sumptum fuerit, alijs acescit, alijs in nidorem vertitur, priusquam probe concoctum corruptionem temperet. In quibus vtique primum maxima cacochymicæ pars euacuari debet, atque inde exhibendus chondrus, & psyllium, & lac, & alia, quæ vbi probe fuerint cocta, conferunt ad cacochymiam: hoc est succi in corpore bonitatem. Non tamen quod ad hoc attinet, omnia existimare oportet, aut deteriores, aut contrarias in sese obtinere facultates, neque in sermone scientiam eorum quæ euacuant partem alteram omittere: id quod fecit Archidamus in oleo. Siquidem memorabat oculos ab eo mordicari, guttur ad ralsim excitari & ventrem radi: ceterum quod stomachum sæpe cum valenter mordetur, oleum protinus dulcissimum sanauit, & iniectum totius ventris mordicationes leniit: & a rapsia, vrtica, & scilla in cute excitatas sedauit eorum mentionem non fecit.

Comm.

NON posse colligi neque quod aliquid mordicationes tollat mordax non esse, neque quod augeat, mordax esse: eo quod sæpe mordacia ex accidente curent mordacitatem (vt melicratum, & salugo, hoc est muria, & serum lactis, quorum hæc duo salia sunt, illud primum acidum, quare omnia mordacia) & quæ ἐπιμεγασικά seu attemperantia vocantur, aliquando augent mordicationem. Sunt vero hæc quæ mediocrius aut mediocribus proxima temperamento, saporis autem omnis & secundæ facultatis insignis expertes vt aqua dulcis, lac, psyllium, succus chondri & amyllum, & pinguedinis multa genera, & oua recentia, & alia huiusmodi. Aliquando igitur euenit vt dysenteria mordacium vsu curetur, & vsu temperantium ingrauescant. Quia illa extergendo & rodendo educunt se cum morbi causam, hæc vero

à vitiosis succis corrupta, accipiunt illorum qualitatem & augent cacochymiam. Nimirum quæ mediocrius, sunt facile corruptibilia, & vt quæ in medio posita sunt & omnium qualitarum expertia facile trahuntur in quancūque corruptionem. Ea igitur natura sua apta sunt omni qualitati extreme occurrere, atque ita mordicationem tollere, idque faciunt per se, & cum possunt mordacia, vincere: cum vero non vincunt, vincuntur, & augent malum, contra ac mordacia medicamenta quæ augere mordicationem sunt nata, verum cum causam pellunt ex accidente, mordicationem tollunt. Euenit hoc iuxta id quod Hippocr. 6. Epid. sectione. 2. dicit, curantem simile facere vt dolor dolorem tollit, & dissimilia vt quæ vergunt deorsum sursum vacuare, quem locum Galenus dilatat in commentario dicens, curationes fieri contrarijs, per se, aut contrarijs, ex accidenti sed dices. Cerruit igitur iam non tantum ratio argumentandi cui Archidamus insistebat, sed Galeni etiam methodus. Erat enim tertia & præcipua eius pars explorare medicamenta in corporibus ægrotis, atque argumentari ab eo quod fatiunt, eo quod contraria contrarijs eueniunt. Certe non corrumpit. Dicitur enim iam sæpe ab eo, examen medicamenti in morbo simplici fieri debere, explicui autem ego simplicis nomine intelligi qui simplici indicatione curetur. Dicitur quoque debere separari id quod per accidens ab eo, quod per se. Vtraque ratione quæ modo dicuntur nihil derogant dictæ prius methodo. Nam neque dysenteria neque vllus alius morbus qui pendeat à causa, curatur simplici indicatione, cum præstetur altera à causa, altera ab effectu. Porro acris & salia mordacitatem tollere diximus, & epicrastica augere, non per se sed ex accidente: ratio autem cogoscend an id quod curat mordacitatem, aut id etiam quod augeat per se id faciat an non, hæc est. Siquidem à principio mitigat mire est, etiam si deinceps succedenteque est corruptio, ne aliqua, augeat: contra si à principio mordax est, etiam deinceps affectionem curet. Quia quod per se curat proxima causa curationis est, & per sese attingit morbi corruptionem, quod vero per accidens, est, remota causa, neque potest facere id quod ita facit antequam mouerit causas quæ in medio sunt, non potest ergo ita facere primo occurso. Proinde qui in dysenteria vtitur lacte, aut amylo, aut dulcissimo oleo, primo quidem occurso semper sentit voluptatem, putatque se adiutum, & si cum causa adhuc interius latet multa aut maligna, euenit postea vitari illorum vsu multo magis: contra qui vtitur oxycrato, aut muria, aut sero mtox quidem sentit se morderi magis, postea autem euenit inuari causa educatione. Proinde hæc curationi insistendum initio est, vsque dum minuta insigniter sit causa: postremo illi. Nimirum in omni morbo debet indicatio à causa antecedere indicationem à morbo, nisi quæ vrgentia cogat præpostere operari. Cauenda

De simplicium medicamentorum facultatibus

vero sunt epicrastica, præcipue quæ inter ea sunt facilius corruptibilia (non enim hoc illis quæ inest) dum adhuc corpus valde cacochymum est. Nam augent cacochymiam. Hæc causa non pura corpora cibus redduntur impuriora, & aqua ipsa billosa natura, biliosa est: & lac alijs accedit facile, alijs in nidorem vertitur vt quisq; est cacochymus. Ante horum itaq; vsum magna cacochymia pars deponenda est.

¶ Cap. VIII.

Galen.

EGO vero non ambiguo, neque fidem non ijs qui aiunt, rebus prope modum omnibus multas ac diuersas inesse facultates: quin ostensurum me ipsam polliceor in libro sequenti. Attamen non proinde adstruo eam quæ in quoque exuperat, non posse cognoscere. Verum si quod ex accidenti est ab eo quod per sese distinxeris, omnia clare cognoscere. Contemplator enim vtrunque in exemplis, propositis videlicet exempli causa duobus hominibus, quibus similiter os ventris mordicetur, & qui pariter aut succum ptissanæ, aut panem lotum sumperint: deinde alteri mordicationem restinctam, alteri vero inauctam posito: obsecro, nunquid succus ptissanæ aut chondrum, aut panis ex se mordax est, per accidens autem in altero hominum morsum non modo non inauxit, sed mitigauit, an quantum ex se quidem erat, mitigauit, per accidens vero in altero irritauit? Ego sane ex sua natura epicrasticum esse dico succum ptissanæ & chondrum, & panem, & per iouem lac quoque. Ceterum in altero homine morsum auxisse, quod properasset à corruptione superari. Atq; ea vti que est (certo scio) veterum prope omnium sententia, quemadmodum & recentiorum optimi quique ita sapiunt. Verum si quis fuerit quem ego nesciam (nec enim est quod non audeant iuniorum medicorum quidam) qui contendat, ex sua natura corruptiones augere chondrum, panem, aut ptissanam, ceterum in quibusdam, ex accidenti nimirum, mitigare: is inquam qui talia iactabit, nullam assertionis suæ demonstrationem afferre poterit. At nos dicimus quod si ptissana naturâ foret cacochymos mali vè succi, haud vnquam mor-

ditionem mitigaret. Atqui conspicitur frequenter tum superne sumpta, tum per sedem iniecta mitigare. Ex quo patet per suam quidem naturam boni esse succi: verum interdum vna cum ijs succis quæ mordicationes excitant, corrumpi, & ipsum augere symptoma. Fortè igitur nos roget quispiam, an nullum vnquam cacochymorum mordicationem curauerit? Equidem id non rarò factum cognoui: verum ea dico non temperando: verum id quod mordicabat vna secum educendo, mordicationes sanasse. Ac proinde & statim, & vsque dum euacuentur, hominem mordicare & insuper euacuata asperum relinquere sensum in partibus, aliud medicamen requirentem. Quod non faciunt qui boni sunt succi & dulcis (Græci *εὐχυσία* & *γλυκύχυμος* nominatur) & tenui & protinus mitigant, & absque vlla euacuatio, tum sensu asperum nullum inducunt, quin potius ipsa contra sensum medentur asperitari. Itaque chondrum, lac, ptissanam in eiusmodi affectibus, & edenda præbemus, & sedem iniicimus, vbi videlicet melle aut quopiam eiusmodi, quod inestabat exter serimus: quo tempore opportunus est & adeps, & ceratum dulce, & oleum dulce. Porro & in præsentem, & in sequente deinceps sermone omnia me dulcissima dicere existimato, tum ea quæ saltem non sunt experta, tum ea quæ sunt clota. Quatuor itaque indicij ac notis, cum possis quod per se lenit distinguere ab eo quod per accidens, facile cuiusque talium medicamentorum facultatem inuenies. Primum quidem indicium est, an statim mitiget, an non. Secundum, an simul vacuet molestiam, an non. Tertium, an asperitatem quandam in corporibus relinquat, an non. Et quartum, an non ita affectis utile & commodum videatur. Nam cum nec protinus mordicationem sanat, verum maiore cum vehementia excernitur, neque intus medendo remanet, & molestiam corporibus asperitatem relinquit: quam, si denuo offeratur, exasperat: argumentum est rodentis ac mordicantis esse naturæ, ceterum ex accidente quandoque morsus sanare. At quod & continuo mitigat, & nullam excretionem prouocat, sed nec exasperat dum intus

manet,

manet, imo exasperatorum medela existit, ipsum quidem natura bonum est, verum interdum à cacochymia, quæ ipsum alterat corrumpitque, mordax efficitur. Atque hæc ita à me dicta sunt: vt simul vtriusque medicamentorum generis & tempus, & vtendi modum, simulque facultatis inueniendæ rationem docuerit oratio, demonstraueritque & ptissanæ succum, & chondrum, & tragum, & lac, & panem clotum, ex genere esse cacochymorum: quin & piguedinem, & adipem, & oleum ducere, & ceram dulcem ex mitigantium esse naturam. Fuerit autem cera dulcis, quæ & natura est talis (nam quædam gustantibus amaræ sunt) & quæ præterquam quod est talis, in aqua bona clota est.

Comm.

IN eadem prorsus doctrina perstat, neque quidquam præterea adijcit noui. Verum considera, quod dicit cum medicamenta contrarijs participant facultatibus cognosci posse vtræ earum exuperet, debeatque medicamento appellationem tribuere, non aliter quam distinguendo id quod est per se ab eo quod est per accidens, intelligi debere de his medicamentis quæ secundum eandem prorsus partes faciunt contraria ob diuersas vtendi occasiones, vt lacidem secundum eandem partes hanc dysentericum lædit illum iuuat, quia huic temperat, & ab illo corrumpitur. Nam sunt alia quæ contrarias facultates habent secundum diuersas partes, vt brassica, beta & alie, laxandi & adstringendi. Hæc enim cum vtraque facultatem habeant secundum partes quæ actu insunt, vtraque etiam habent actu, atqui est non æqualiter, sed alteram plus alteram minus facultatem habent, non semper operantur secundum eam quæ magis inest, sed nunc secundum hanc, nunc secundum illam, vt corpus est paratum ab his aut illis partibus moueri, aut vt indiget hoc aut illo adiutorio. Natura enim comparatum est vt partes nostræ vtantur ijs quibus indigent, & ea quibus non indigent respiciant. Quo fit vt aloë qui profluuio laborant, adstringantur, qui adstrictione, laxentur. Non igitur in his satis est ad agnoscendam facultatem quæ in eis præuaret, separare id quod per accidens ab eo quod per se, sed alia ratione est opus. Ea fuerit duplex, prius quidem separare partes si fieri possit & vtriusque seorsum vt, vt quæ vtræ que faciunt perperis, possis agnoscere vtræ sint valentiores. Separantur vero multis modis, coctione enim & ablutione, & alia etiam facilius, vt detrahatis corticibus cum in eis contraria facultas inest. Detrahuntur vero beta partes soluentes aluum, prima elixatione, bis cocta adstringit, aloë detrahuntur

lotura. Secunda ratio est tribuere corpori bene habenti & in eo facultatis propriæ medicamenti periculum facere, aut si id videatur periculo non vacare, saltem ægrotò, in nullum tamen extremum eius affectionis de qua agitur inclinanti, vt cacochymio quidem, sed neque id nimis, neque adstrictio aut laxo plurimum secundum aluum. Sed hæc obiter à me dicta sunt. Galen. de ijs solum agit quæ cum mordacia sint per accidens curant mordacitatem, inter quæ & epicrastica quatuor statim discrimina, primum, mordacia non statim mitigare sed mordere potius: secundum non mitigare nisi simul, aut prius etiam euacuent, tertium, postea etiam quam euacauerint, & curauerint mordicationem, relinquere in partibus quandam asperitatem: quartum ipsismet affectis non videri ita vtilia, eo quod cum quadam difficultate medeantur. Epicrastica enim contra, cum sane possunt, facilius & suauius id faciunt, statim enim mitigant etiam nihil euacuent, & nihil relinquunt asperitatis, sed ipsi ægrotò iocunda sunt.

¶ Caput Nonum.

LAVANDA porro est non tantummodo cera, sed & pix, & resina, & oleum, & quicquid aliud eiusmodi quæ misceri non patitur. Primumque modice concalfactum, mox in vas lati oris magnum, cuique insit aquæ copia, purissimæ simul & omnis qualitatis expertis, infundito. Nam in ea quicquid id sit quod abluatur, acrimoniam suam exuit. Deinde conterito, tundito, frangito, manibusque impense subigito, vt vnaquæque videlicet abluendi medicaminis particula aquam possit contingere. Denique effusa priore aqua, rursum quod lauatur exca faciens, in aliam aquam æquè sinceram iniicito, rursumque diutissime contundito, donec qualitatem suam in aquam deponat. Id autem gustu datur cognoscere. Mox vero & tertio, & quarto, & sæpius deinceps idem faciendum, donec aqua nullam etiam ex abluto medicamento qualitatem recipiat. Atque hunc in modum omnia quæ excalfieri & fundi substinent, lauabis. At si quæ sint lapidosa & dura, velut cadmia, & æris squama, & æs vustum, ea exacte in tenuia comminuentem, plurimum in aqua terere fontali purissimæque oportet, subinde priore effusa, quoad nihil in aqua innatet, maneatque aqua prorsum à contriti medicaminis qualitate immunis.

E 3 Nam

Nam quandiu aut qualitatis eius quippiam in gustu appareat, aut aliquid innatet, tandiu terendum atque effundendum est. Nam si hoc pacto quiduis eorum quæ lauari possunt, abluas, mordacitatis expers euadet. Et sane oleum non tantum mordacitatem exuit, sed etiam candidius interea efficitur. Oportet verò ipsum non perinde vehementer verberare ut picem, aut ceram, aut resinam, ne videlicet adeo aquæ miscetur, ut ægre postea separari possit, sed, ita ut ubique quiescere paulisper si veris, facile possis innatans detrahare. Sunt & alij modi quibus oleum efficere possis candidum, quos scriptos inuenies apud eos, qui præparationum libros conscripserunt, & qui de materia prodidere, ut & apud Dioscoridem in primo. Verum plerique eorum consumentes quod in oleo aqueum ac rufum est, reliquum candidum efficiunt. At hic abluendo, veluti ipsum abstergendo ac detergendo, candidum efficit. De medicamentum quæ lauari candidaque effici solent, dispositione, aliàs dicitur: nunc ad propositum reuertor. Oleum quod non sit omphacinum vocatum, hoc est, crudum (id enim adstringit) neque eum sale præparatum neque recens, ac velut etiam num feruens, ad hæc omnia accuratè lotum, id neque epotum, neque infusum mordicationem exercebit.

dax dicendum erit, nam quicquid mordax est & acre, ad tussim impetum prouocat: non tamen quicquid impetum ad tussim prouocat, mordax est, & acre: hoc enim duntaxat pacto mordax esse oleum conuiceris, si quicquid ad tussim impetum mouet, mordax esse confessum fuerit. Occurrit itaque denuo hic error non leuis, sed perniciosus, in conclusi conuersione commissus. Confessum enim est, omne mordax impetum ad tussim mouere & confessum est, oleum omne ad tussim, mouere impetum: verum his suppositis, non conficitur oleum esse mordax, neque si categoricas, neque si hypotheticas efficiamus propositiones: quod scilicet ex duabus vniuersalibus affirmatiuis nihil concludi in secunda figura possit, nec conclusio ex necessitate sit vera. Fient autem in syllogismo categorico duæ propositiones istæ, omne mordax ad tussim impetum ciet: sed & omne oleum ad tussim impetum ciet: quibus confessis nihil concludi, poterit. Hypotheticam verò propositionem, quam Chrysippus ἀξιώμα συννημένον nuncupat, verum accipere non licet, neque à sensu neque ex sensu, neque ex consequentia rationali: à sensu enim, aut per sensum, aut ex sensu, aut utcunque nominare placebit, id genus ἀξιώματα desumpta sunt: nempe, omne mordax ad tussim impetum ciet: & si quid mordax est, iterum & ad tussim impetum ciet: & non si omne mordax ad tussim impetum, protinus quicquid ad tussim impetum ciet, mordax erit: neque omnino ad hoc, si quid mordax est, hoc & ad tussim impetum ciet, sequitur in vniuersum istud, si quid ad tussim impetum ciet ipsum & mordax esse: sed id quidem, si non ciet, ad tussim impetum, haud quaquam mordax esse, id inquam verum est: quippe cum mutuo conuertantur. Non tamen si quid ad tussim impetum ciet, continuo & mordax est. Simpliciter enim hoc conuertitur, & non mutuo. Demonstratum autem in methodis logicis est, quæ ex mutuo veris conuertuntur orationes, ipsas quoque veras esse: quæ simpliciter conuertuntur, non perpetuo esse veras. Illas quidem

quidem ἀντιστρέφοντας vocant, has vero ἀναστρέφοντας. Igitur si non ex necessitate verum est, si quid ad tussim impetum mouet, idem mordax esse, neque sane oleum proinde quod ad tussim impetum moueat, mordax esse concludi poterit. Hoc enim duntaxat pacto, nèpe si in confessio esset, omne quod ad tussim impetum moueat, idem mordax esse, verè talem confici conclusionem inueniretur. Si ad tussim impetum mouet oleum, utique & mordax est: quod videlicet ad hanc sequatur orationem, facta tali assumptione: atqui ad tussim mouet impetum oleum: sequitur ergo iuxta primam orationem in demonstratam, mordax igitur oleum est. Verum enim verò non hoc pacto colligendum illis fuerat, quod si quid mordax esset, continuo & ad tussim moueret: sed quod sola mordacia ad tussim impetum prouocant, ita enim concluderetur, quicquid ad tussim moueret impetum, esse mordax. At hoc ipsum, sola videlicet mordacia ad tussim impetum ciet videri, & alienè à sensu dicitur (quippe cum & pingua mouere ad tussim impetum appareant) & quod quæritur, promptè assumptum est neque ex sensu, neque ex demonstratione. Præterea hominum idest ignorantium, quæ nam sit ad tussim impetum mouendi affectio, quam fortassis ipsis exponere præstitit. Contingit autem ad tussim impetum cieri inæqualitate quadam in gutture præternaturam proueniente: quippe cum spiritus per puram leuemque ferriam conuictus, si quando in eminentia quædam impingat, tumultum quendam ac velut inæqualem concussionem in gutture efficit, atque ita ad tussim animal prouocat: nam ut alias quoque multas natura hominibus salutis gratia ingenitas indidit passiones, ad eundem modum & sternutationem, & tussim: sternutationem quidem, uti ea quæ in naribus infesta molestaque sunt, propellerent: tussim vero, ut quæ in gutture. Porro duplex ea affectio est, aut resicata exasperataque quæ in arteria est membrana: aut inæquali in ea corpore delato, siue id liquidum sit naturâ, siue solidum. Hinc, seu panis micula, aut al-

terius cuiuspiam edulij, nobis inuitis in spiritus meatum decidat, tussire ad igimur, seu si bibentibus affatim ipsius potus quippiam eò influat, similiter irritamur, atque ad tussim compellimur. Percollatur enim perpetuo per asperam alteriam in pulmonem ipsius potus tam exile quippiam, ut protinus ab instrumentis ruptum per facile quocunque distribuatur, nec tamen vsquam acruatim in spiritus semita consistat, neque animal ad tussim irritet. At ubi vel id ipsum plusculum, vel aliud quodpiam seu liquidum, seu solidum corpus in aspera defertur arteria, iam inde tussire necesse est, donec à spiritus vehementia quod molestat propulsatum eiciatur. Proportionale huic accidit quippiam, ubi in membranam ipsam internam arteriæ exasperatam spiritus impingit, nisi quod hæc affectio alia à iam dicta sit. Nunc enim ab arteriæ membrana, aufertur, abraditurque quippiam: intus vero adheret aliquid in priori affectu. Porro utrique communis est spiritalis viæ inæqualitas. De quibus fusius in causis symptomatum disseruimus. Caterum in præsentiarum cognouisse sufficit quod mordacia omnia gutturis exasperatione, oleosa verò & pingua illitu inæqualitatem & ad tussim impetum efficiant. Quicquid enim extra naturam in arteriæ incidit tunicam, tenaciterque illi inhaerent: tum organis ipsis, & qui per ea defertur spiritus insolens est, tum animanti quoque molestum. Nec id nunc dico, quin pleraque ex oleis qualitate mordicantia sint. Nam & quæ admistum habent salem, & prorsus recetia sunt, ea omnino mordacia quoque sunt: non propria sui essentia, sed quoniam omnibus plantarum succis geminum insit excrementum (quod abundè indicabit Theophrastus, & nos postea commostrabimus) alterum crassius, ac velut terrestrius, alterum tenuius, & velut aquosius. Sane & oleo ambo hæc insunt, ad concoctionem & secretionem tempus postulanti. Porro tempore quidem alterum residet, alterum vero consumitur: ac primum quidem, quod videlicet & terrestres est & crassum, subsidit, amurca nuncupatum: alterum vero, tenuius,

Comm. **Q**Uæ de ratione abluendi liquida & solida & quæ contundi & quæ subigi possunt, aperta sunt satis. Manifestum etiam est id quod in principio capituli dicit, ea solum lauari posse quæ cum aqua non nescantur facile. Quo enim pacto lauare possis vinum, lac, aut acetum? Porro abluendi medicamenta maximus est usus, sæpe enim opus est mordacitatem illis detrahare, quo tres scilicet ea potest esse noxia, ita corriguntur metallica quæ deuorantur, & plurima eorum quibus vimur ad vlcera, siue externa, siue interna, & quæ parantur ad oculos, atque ut semel dicam omnia quæ mitiora volumus reddere.

¶ Cap. X.

Galen. **Q**UOD si guttur ad tussis impetum prouocet, non idcirco mor-

quidem

ac velut aquosius, quodammodo & ipsum compositum est, ex aërea scilicet essentia, & tenui serosa.

Comm.

Duplici ratione diluit argumentum Archidami, quo ex irritatione ad tussim, colligebat esse mordax, primum quidem ex forma argumenti, deinde ex materia. Ex forma indicat argumentum illud illegitime & præter Logicam artem concludi: ex materia, docens alia ratione posse tussim cieri, quam mordacitate. Nam ille ita argumentabatur. Oleum mouet tussim ergo mordax est. Aut ergo sub audiebatur hæc propositio prima, omne mordax tussim mouet, aut hæc omne quod tussim mouet mordet. Ex prima non recte colligitur. Nam sit hoc argumentum, omne mordax tussim mouet, oleum tussim mouet ergo oleum est mordax. Fit syllogismus in secunda figura, in qua scilicet medium utrobique prædicatur, ex propositionibus affirmatiuis, quod est præter artem, quod si velis hunc reducere ad primam figuram conuertens primam propositionem hoc modo, omne mordax mouet tussim ergo omne quod mouet tussim est mordax, erras etiam quia conuerti mutuo non potest vniuersalis affirmans. Quod si non conuertas mutuo quod vocant Græci ἀντιστρέφει sed simpliciter, quod vocant ἀναστρέφει dicens omne mordax mouet tussim ergo aliquid mouens tussim est mordax, tunc procedet argumentatio ex solis particularibus quod illegitimum etiam est, hoc modo aliquid mouens tussim mordet, oleum mouet tussim, ergo oleum mordet. Neque quidquam refert siue faciat syllogismum categoricum, id est constantem ex propositionibus vocatis categoricis, siue hypotheticum, id est constantem ex propositionibus hypotheticis, ut si dicas si quid est mordax mouet tussim, oleum mouet tussim ergo est mordax. Et eadem erunt omnino vitia & eadem refutationes. Nam assertio illa conditionalis æquiuale vniuersali, hæc scilicet, si quid mordet mouet tussim, huic, omne quod mordet ciet tussim. Quod si Archidamus non ita procedebat, sed accipiebat hæc propositionem omne quod mouet tussim est mordax, accipiebat gratis, perens, ut dicunt, principium, quod neque sensu erat cognitum, neque vlla ratione monstrari poterat. Hæc pertinent ad formam argumenti. E re ipsa, & ut dixi ex materia, refutat rationem argumentandi Archidami, docens obiter alio quam mordacitate posse tussim excitari, nimirum illata gutturis internæ parti asperitate. Quæ sit quoties aliquid eminet in eius extremitate, seu superficie, aut aliqua ratione excavatur aut finditur ea extremitas, ut cum exeditur aut exulceratur. Potest igitur oleum mouere tussim quod ob suum lentorem incidit inæqualiter, velut in guttulas concrefcens pendentis,

quæ spiritui impedito sunt, velut mica panis aut guttula potus cum in medium guttur incidunt. Verum dicit Galenus se non hæc dicere, quod negat oleum fere omne particeps esse cuiusdam mordacitatis, quæ etiam mordacitas faciet ad tussim mouendam non parum, sed ut indicet non ob solam mordacitatem id facere oleum, & Archidamum male collegisse quia mouet tussim mordax esse, cum sit alia ratio qua posset id facere, etiam mordax non esset.

¶ Cap. XI.

CAETERVM serum istud Galen. ruffi coloris est, à crasso illo terrestrique subsidente scilicet qualitate absterfa. At oleum ipsum tum minime mordax, tum candidum sua natura existit: quapropter vbi tenuè hoc excrementum separatum fuerit, candidius etiam dulciusque seipso efficitur. Separatur vero multis modis. Aut enim in sole feruenti lati oris vasculo oleum no deposito, conchis in altum sublatis, subinde cum strepitu desuper conturbant: aut calidum vasculis oleum continentibus cineres subiiciuntur, solarem quam fieri possit maxime calorem immitati (maiores enim id circo vitant, quod ipsum in qualitate alteret, prompteque fumum excitet) aut nucleos oliuarum, aut frumentum circum circa apponunt: aut medicamenta vasis ipsis iniiciunt. In summa, quod aqueum est, exiunt atque consumunt, reliquum autem seruant. Itaque si tam dulci candidoque accepto oleo, cuique ab initio sal inditus est, ipsum insuper, ut antea positum est, laues, id tibi medicamentorum omnium minime mordax erit. Ac nos quidem per sæpe oleum eiusmodi bibendum nonnullis exhibuimus, nosque ipsi experimèti gratia sumpsimus, prorsusque nullam intestinis mordacitatem attulit, gutturiq; minime ad tussim impetum commouit, cumque oculis esset infusum sensum mouit exiguum, ipsa potius nouitate sola atque insolentia, quæ acrimonia molestum. Atque eiusmodi sane oleum, ad vnguem oleum existens cuncta tum humectat, tum emollit, vbi nec summe (ut monuimus) frigidum, nec calidum applicetur. Perro cui iniectus sal est, nonnulla quoque inest necessario mordacitas.

Verum

Verum mirer sanè si quis tantum indat salis ut oleosam pinguemque substantiam exuperet: utque Archidamum scilicet referat, qui ait cutem aduri ijs qui in oleo fricantur: quandoquidem & id sæpenumero factum vidi, cum aliorum nonnullorum gratia, tum podagræ & arthritidis: fricat enim quidam partes affectas trito in poculo oleo sale multo, idque per intermissiones, haud quaquam in paroxysmis, tum ut superfluum omne exiccet atque discutiant, tum ut partibus infirmis bonam comparent habitudinem ac robur. Atque in hoc quidem sal exuperat, in oleo vero superatur: [potiusque eorum quæ in oleo rigata sunt, facienda comparatio est, quæ quæ in eo decocta,] utpote qui hominem feruenti nequaquam oleo decocturi sumus, verum temperato vincturi. Præstat enim, id quod aliquoties supra monuimus, ipsum rei eundem sensu perceptibilem & exacte manifestum inspicere. Neque enim sanè extrinsecus quæritis opus exemplis est in rebus nimirum quæ tam clare cognosci possunt. Quin si quando forte obscurum sit quod quæritur, adeo ut ex alijs sibi fidem poscat, neque illic sanè remotissima dissimilimaque, propinquis præteritis, accersenda sunt quærendæ facultatis testimonia. Sane euidens luceque clarius omnibus, quod frictio ex oleo magis quam sicca lassitudinem aufert, corporaque emollit, cohibens ocludensque quicquid è nobis foras effluere est natum, haud quaquam digerens & exiccans. Id ipsum & Diocles ipse confessus est, ut qui oblinere poros oleum dixerit, quæque effluunt cohibere, tum coria emollire. Quod si rerum euidencia illi non sufficiebat, ac proinde extrinsecus ad ducere coniecturas potius illi visum est, ea quæ in oleo frigido rigantur, memorare, non quæ in feruenti decoquantur afferre debebat.

Comm.

Omnes hi modi dealbati oleum, & si qui alij excogitentur hucredeunt, ut calor moderatissimus, & solari similis paretur, quod tenuem humiditatem absorbat, oleum non inflammans. Sed quæ de oleo dealbato affirmat consideratione indigent. Nam dicit: nos ipsi experimèti gratia sumpsimus: prorsusque nullam intestinis mordacitatem attulit, gutturiq; minime ad tussim impetum commouit, cumque oculis esset infusum sensum mouit exiguum. Hæc Galenus, si verò redditum album nullam tussim

mouet, certe ob mordacitatem mouebat, non ob lentorem. Nam dealbatione mordacitas amissit. Præterea Galenus tametsi disputationi huic ad Archidamum finem iam imponit, nondum dixit causam qua oleum mordet oculos cum alias partes non mordeat, et si exulcerat sint. Nam mordere dicit ob succum illum mordacem quæ dealbatione deponit, sed cur ob illum ipsum non mordet vlcera, non dicit. Ipsum enim met oleum quod oculos mordet eodem modo habens vlcerum mitigat dolorem, quare alia causa opus est, quæ quandoquidem non est in differentia olei (cui idem sit & eodem modo habens) in differentia partium sit necesse est. Hanc ergo reddidi in commentatione libelli de alimento, quæ & nunc repetam. Cui dura sit adeo ac solida membrana oculi coniunctiua vocata, sit ut oleosum & crassum in externa eius superficie hæreat, penetret autem nihil præter synceram illam humiditatem, tenuem & mordacem, per carnem autem vlcera tam totum simul oleum penetrat, quod mordax autem est, non seorsum, ut in oculis. Quod ad tussim attinet, monuimus iam antea Galenum non negare oleum mordacitate mouere tussim, sed docere esse aliam rationem qua faciat, puta tenacitate. Cui ergo nunc dicit, dealbatum minime tussim mouere, ne intellige omnino (sibi enim repugnaret) sed minime ut antequam dealbatum esset. Nimirum cum duas causas tussis mouendæ antea haberet, atque altera, quæ ego censeo esse efficacissimam, sublata sit, necesse est nunc multominus moueat. Cætera enarrata iam sepe sunt.

¶ Caput. xij.

Quemadmodum in talibus rerum tractat Galen. gressus est euidencia, ita illic quoque dicit inæqualem esse ex oleo frictionem, manibus videlicet lubricis labentibus. Nam contrarium omnes manifeste percipimus, nimirum cum quæ ex oleo sit frictio, æqualis existat: inæqualis verò sicca. Cutem verò in frictionibus siccis manus coadducunt, ac velut duplant, violenterque ac præternaturam complicat. Deinde vbi non amplius prior velut duplatio labentes sequi manus potest: ipsa quidem recurrit, atque ad continuum reuollitur: manus verò semel ac vno impetu in alteram cutis partem transeunt, inferiorem transgressæ duplationis partem. Ac proinde inæqualem, duram, laboriosam talem sentimus frictionem: duram quidem, quoniam cutis violenter tenditur, & concutitur: eisdem de causis & laboriosam: porro inæqualem, quandoquidem non in omnes cutis partes fricantes incidunt manus: verum infernam

duplicationis partē perpetuò transiliunt: id quod sit tum ob naturales cutis asperitates, idque potissimum in natu grandioribus, tum quod laxa est, cum alijs prope omnibus cutis, tum gracilioribus maxime & senibus. Quippe si leuis aequabiliter tota, & tesa exacte cutis foret: haud facile plicari posset, nec inaequales in se manuum efficeretur decursus: verū facile reorantorsum percurrerent, a primis ad reliqua delabētes: ni mirum cū nullam secum cutis partem ducerent. At qui cū laxa sit & aspera, externo quopiam medicamento indiget, quod & rugas eius impleat, & fricantibus manibus labilitatem præbeat: quas ad res oleo nihil aptius inuenias. Mirerisque profecto Archidamum, qui nec rei sit reueritus cui dentiam, nec quæ eius sit causa inuenerit, sed in vtrisque pronuntiarit cōtraria: quippe cū inaequalis sicca appareat frictio: æqualis verò quæ administratur cum oleo: his attestatur non minime ratio, causam exponens.

tant) argumento quo d celeriter scilicet in flammam vertatur: contradicentes quidā id illi accidere aiunt quoniam tenuē est & aereum.

Hic argumento quo quidam volebant indicare oleum esse calidum quia facile in flammam vertitur, nos eodem modo respondemus quo veteres illi qui frigidum esse affirmabant. Scilicet inflammari quia est aereum inde verò non fieri ut sit calidum, nam neque aer calidus est quantum ego existimo, et si obtenuitate & analogiā in substantiæ modo facile fiat flamma.

CAeterum frigiditatem eius inde adcomonstrari quod hyeme ocysimè concrescat: neque enim vino solum accitōque, sed etiam aquam ipsa promptus à frigore deuinci.

HOC frustra hic est interiectum repetitur enim mox, atque à me ibi enarrabitur.

AD ea verò rursus contradicentes alij aereum quidem esse non negant, idque ex leuitate perspicuo apparere dicunt: non tamen frigidum esse facultate fatentur: quippe cū aer omnis sit natura calidus.

Respondebant oleum frigidum esse statuentes, dicentibus esse calidum, non ardeat facile oleum quod calidum, sed quod aereum. Respondent nunc alij rursus, hac ipsa ratione fieri ut sit calidum quia scilicet aereum, cum aer calidus sit.

VT generatio quoque eius indicio est: nimirum cū extenuata solutaque calore aqua, aer efficiatur.

Certe hoc argumentum satis est debile ut indicetur aereum calidum esse, quia à calore sit ex aqua. Nam tunc solum valet argumentum à causa faciente cum actio perfecta editur: voco nunc perfectam actionem qua causa efficiens trahit in se materiam ut cum ignis igne generat, alioqui multa frigida generantur à sole. Quia potius consentaneum est quod faciēti causæ non sit simile, sequi materiæ conditionem, ut aer frigidus potius sit, quia ex aqua, quam calidus quia à calore.

Constat iam inde maximam eos ingredi quæstionem clarissimis philosophis dubitatum. Siquidem Aristoteles, quique eum sectantur, calidum esse aereum existimant, at Stoici frigidum.

HAEC satis sunt per se perspicua, neque enarratione indigent.

Caput Decimum tertium.

VERVM de Archidamo & Diocletis in præsentia. Volo enim quandoquidem semel aggressus sum prauam facultatis inueniendæ viam ostēdere, oleo pro exemplo vsus, omnem celerissime orationem absoluerē.

Demisso iam tandem Archidamo vno capite comprehendit Galenus omnes quæ de eo oleo erant sententias & argumenta quibus earum assertores utebantur. Sunt verò illæ plurimæ, atque ad eò valde diuersæ, quidā enim valde calidum, quidam valde frigidum affirmabant, alij valde humidum, alij valde siccum. Argumenta porrò omnibus his accipiuntur ex quibus plurimis, quæ Galenus festinanter proponit, neque pro sua sententia respondens vtriusque, ego proinde, seorsum enarrabo singula, singulis respondens pro Galeni assertionem quam & verissimam esse censeo, esse scilicet oleum temperatū, neque calidum, neque frigidum.

Igitur cū veteres philosophi calidum esse oleum asseuerant, non paruo (ut pu-

Quandoquidem conueniebat iam inter vtroque oleum esse aereum, constat necesse esse in quæstionem de aere an calidus sit an frigidus, quæ proprio capite primi libri conuenerunt à me agitata & decisa est, ac Fulfus vtraque sententia propriis argumentis confirmata, nos mediam inter eos tenuimus sententiam, affirmantes neque calidum esse, neque frigidum, sed inter hæc contraria temperatum. Sed frustra re perentur modo quæ ex illo loco licet cuius perere. Illud vnum capiatur hinc argumentum, quod ea quæ inter plerosque euenit aerea esse, ut oleum & ceram, omnes medici affirmant esse medicamenta temperata.

Porro ad celerem olei congelationem, quod visum est illis qui frigidū ipsum asserunt: hi qui calidum contra contendunt, non tam valide concrescere ut aqua contra opponunt: neque enim congelationem ab eo esse aiunt, si exacte expēdamus sed velut consistentiam & incrassationem quia videlicet crassum est & viscosum, non quia frigidum. Itaque rursus, & hic vtrique in ambiguum oratio perducitur. Illis quidem ex eo quod celerius à frigore vincatur oleum, quam aqua: his verò ex eo quod aqua oleo plus congeletur, contraria adstruentibus.

NOS recipimus quod vtrique dicunt, atque dicimus oleum non tam concrescere quam crassescere ac conturbari frigore, idque fieri non ob frigus, sed ob partium magnā inquantitatem tenuium & crassarum, velut in vrinis euenit, atque etiam quia calidum non est: tardissime autem venire ad duritiem & concretionem, & ob hanc ipsam causam, quod scilicet tenues partes facile elabuntur à crassis, neque facile condensentur, & quia frigidum ut aqua non est. Itaque cū ex altero constet calidū non esse, ex altero non esse frigidum, sit ut sit temperatū & mediocre.

AD hoc itaque quod de his addubitet, neque quod aereum sit omnibus confectum est. Etenim leuitas quidem (inquit) huius inditium foret: at crassities non paruum affert coniecturam, ipsum esse terreum. Porro quidam ambo componentes aereuni simul & terreum constituunt. Sunt qui os deridentes, id quod cū primis oleo inest, nempe humiditatem, admere ipsos oratione dicant.

Purimi ut dictum est, consentientes oleum aereum esse, de eius temperamento dissentiant, quod neque de ipsius aeris natura eandem habent sententiam. Sunt etiam alij pluri-

mi qui neque aereum esse concedunt. Sed de elemento etiam a quo appellationem debet accipere, dicit esse quatuor sententias, quosdam enim dicere aereum, quia est leue, & aquæ innatans quosdam terreum quia est crassum, quosdam aereuni simul & terreum, quia leue & crassum: quosdam alios deridere hos omnes quod adimerit videntur ab oleo humiditatem, cū aequum esse non dicant: itaque hi dicunt, aequum esse, quia est humidum. Mirum verò nisi sit alij qui dicant esse igneum, quia facile in flammam vertitur. Ego ex his omnibus rursus colligo esse temperatū, aereumque in primis, quia cū calidum valde non sit facile inflammatur, secundo loco terreum, quia crassum, tertio igneum, quantum scilicet frigori terræ valeat obistere, calidum insigniter facere non valeat: aequum verò minime quia aquæ admixtio admodum posset prohibere facilem inflammationem. Humiditatem verò habet ex aere, non enim solū aqua humida est, ut qui quartam asserunt opinionem videntur opinari, sed ær etiam, atque ut nonnulli putant etiam magis. Verum oleum non humectat ut alij liquores qui aquei sunt, quia aer ut medicamentum haud dubie minus humidus est quam aqua.

AD hæc nonnulli ex eo quod viscosum sit, frigidum esse contendunt, alij verò calidum, nonnulli siccum, postremo quidam etiam humidum. Etenim nisi contracte compactæque partes eius forent, & inuicem exacte adhererent viscosum haud foret: atqui illos omnes frigoris esse effectus. Nam fundere, extenuare, soluere, partes à se inuicem separare, eā verò esse calidi naturam. At alij cōtra viscosum nihil fieri pronuntiant citra calidi victoriam, velut in succorum omnium patet decoctione, tum coruin qui ex herbis exprimuntur, tum qui ex fructibus, quippe qui cum aquei principio sunt, ac consistentia tenui liquidaque, vbi decocti fuerint crassi viscosique euadunt. Quin et ex particularibus vtrique exemplis contraria probabiliter adstruunt: alij viscum, mel, picem liquidam, resinam, & alia id genus quæ aperte & viscosa sunt & calida, proponentes: alij cicutæ, psyllij, à triplicis, bliti, succum memorantes, & ad hæc veluti collophonem quendam orationis, pituitam proferentes: liquido enim ipsis ea & viscosa esse & frigida videtur.

Quandoquidem ex lentore quidam arguuntur oleum esse calidum, quidam frigidum, & vtrique producere possunt multa exempla, constat neutros recte colligere verissimumque esse, quod Galenus sepe iam docuit, non licere ex substantia

substantiæ modo temperiei alicuius argumentū capere, eo quod quivis modus cū quavis temperie possit coniungi: porro argumenta ab exemplis rethorum esse magis quam philosophorum. Viscositas neque ad calorem, neque ad frigus refertur, sed magnam humiditatem cū sicco permittionem, ut quarto libro Meteoron dicitur.

Galen.

Quin & ex eo quod quibus venæ sectione sanguis detrahitur, oleum instillatum fluidum reddat sanguinē, utroque contraria adstruere videre est. Alij enim tanquam calore fundens, alij vero tanquam frigore lubricitatem præbens, non secus ac glaciem fluxibilitatem ipsum facere asserunt. Atque inde alio versi, de lubricorum omnium natura disceptat, ad extremam usque garrulitatem orationē promouentes.

Comm.

Oleum ad motum vlcusculo ex quo sanguis fluit, facit ipsum melius fluere, non sane quod calore fundat (inopiaabile enim est) sed ob lubricitatem verū lubricitatem frigori debere imputari falsum est: nā etiā si glacies lubrica est, nō tā id habet ex frigore, sed ex superficiēi leuitate. Omnia enim nimia leuigatione lubrica sunt, ut in terribus, siue lignis, siue lapidibus constat. Eam vero esse in glacie causam lubricitatis inde agnosces, quod in locis frigidissimis, ut tuto possint pedes & equites per glaciem ambulare, ferreis quibusdam instrumentis eam exasperant. Olei vero lubricitas nascitur ex pinguitudine. Itaque duplex causa est lubricitatis, pinguedo & leuitas. Ac fortasse pinguium etiam lubricitas redigitur ad lenem tactum, frigus autē nunquam lubricitatis causa est, nisi forte ex accidenti, ut quia concretionem leuitatem fecit.

Galen.

Porro horum errorem condemnantes quidam ut ipsi aiunt, pinguitudinē proponunt, quæ proximè ad olei naturā accedit, & euidenter deprehendi potest cuius sit temperamentum: quippe quæ in nobis metipsis consistat, nec fallere nos queat. Nam in sanis inquit, & bene curatis corporibus multa prouenit pinguitudo, quæ ne in sanis quidem frigida dixerit: talia enim fieri robusta natura, quam omnes naturales philosophi calida esse rem confitentur. Sed his è dūerfo quidam in frigiditate peraturis pinguedinem prouenire aiunt: velut foeminae indicant, quique ociosam vitam transigunt. Iam verò & inter gētes ubi frigus quidem superat, pingues: ubi verò calor, graciles esse homines asserunt: proferturque exempla, Gallos, Thraces, Pithynos,

Pōticos, Galatas, sicut frigida regionis incolas, ita quoque in vniuersum pingues: Arabes verò, Libyes, Aegyptios, Aethiopes, quique terram inhabitant calidam, graciles & aridos omnes. Nonnulli verò citra particularia exempla, vniuersali interseparatione contendunt, partem pinguem in nobis succum prouenire nō posse, nisi probe à natura cibi conficiantur asserentes, partim in cibis quidem contineri consistentes, à nostro tamen calore consumi, velut à flamma oleum: qui ubi infirmior est redditus, in corpore aceruari. Sunt qui animantia quoque sermone proponant, ut quæ natura frigidiora sunt pinguiora omnia reperiantur, ut vrsi, oues, sues: quæ calidiora, itidem & sicciora: graciliora quoque, & pinguitudine vacantia, ut leones, pardales, canes.

Ex analogia quam oleum habet cum pinguedine accipiunt argumenta, non tamen in eadem parte omnes, sed ut quisque sentit de pinguedine. Nam de huius etiam natura est magna controuersia, de qua actum mihi seorsum est capite proprio lib. 2. controuersiarum secundæ editionis, ubi locum hunc enarraui, produxi quoque potui firmissima argumenta utriusque sententiæ, affirmantium inquam pinguedinem esse calidam, & affirmantium esse frigidam, & affirmantium esse partem humidam, in calore mediocrem, aut ad frigidiorē exiguum inclinātem. Quamquam non omnis pinguedo eiusdem exacte est temperamentum, sed ut animal animalū frigidius est aut calidius, ita pinguedo pinguedine. Rationem etiam qua gignitur ibidem explicui, quare hic nihil aliud opus sit quā monere ex hoc quoque loco capi argumentum mediocritatis olei temperaturæ, quando quidem & pinguedo exiguum abest à mediocritate.

Praterea inde quod madefactæ oleo apes, muscæ, vespæ, formicæque intereant, alij quidem calidum, alij frigidū comprobare ipsum tentant, ac rursus alij humidum, atque alij siccum. Etenim cum iam dictæ animantes exangues sint, ac proinde frigida, quidam eas celeriter refrigerari ab oleo aiunt, atque ita mori: quidam contra dum calsiunt haud posse in contrariū mutationem perferre. Quin & quod immoderate exiccantur, alij quippe, cū natura iam antea exiccata sint, immoderationis ratione offendi: alij verò, quod humectentur, idque naturæ ipsorum contrarietate.

Animalia insecta inuncta oleo perire celeriter quidem est Galeno, Aristoteli, & Theo-

Theophrasto, verum qua causa id fiat non explicat. Nullam enim harum sententiam probat Galenus, neque dicentium, inquam, calore eā necare, neque frigore, neque humore, neque siccitate. Quare à me oportet nunc legitimam huius problematis causam referri: quod fecerim productis primū quæ ad hanc rem pertinentia apud philosophos qui de historia animalium egerūt scripta reperi. In primis insecta animalia vocantur animalcula quædam vilia quorū corpora nodis quibusdam distincta sunt, velut arbores insectio ne ex alijs facta; horum quædam alas habent, quædam minus, hoc in genere sunt multi vermes, & formicæ, & muscæ, & apes, & vespæ, & papilionæ, & id genus alia. Hęc omnia oleo perire Galenus hoc loco recipit: maximo esse odio his animalculis oleum multi narrant. Nam Plinius lib. 15. cap. 17. dicit vas oleo irrigari, aduersus vespæ esse remedio, quod scilicet vespæ oleū deuitant quasi mortiferum. Theophrastus. 6. de causis plantarum cap. 4. dicit apes vehementer oppugnare eos qui oleo sint inuncti, quasi arcere velint eos, qui mortiferum eis succum deferunt. Sed qua causa mortiferum eis sit nondum dixi. Videor autem mihi eam causam non posse melius inuenire, quam ex alio eiusdem olei effectu huic simili. Dicit Theophrastus. 4. de historia plantarum capite vltimo, mortem asserere plantis præcipue nouellis, si oleum in earum radices infundatur. An igitur eadem est causa qua plantas & insecta animalia enecat? ego quidem suspicor, quæ quidem eorum animalcularum vita & gubernatio, non longe abest à naturā plantarū. Viuent enim seorsum illorum partes decisse, ac durarent quidem nisi alimento destituerentur, quod & arboribus euenit. Qua ergo causa possint oleo periri arbores? Certe, nisi calore aut frigore, nulla alia causa quam quod alimentum priuet. Id verò est admodum consentaneum: quia cū arbor aquosum alimentum ex terra radicibus sugat, & aquam oleum tantopere arceat, necesse est ut oleo occupatis radicibus alimentum arbores priuentur, non potente scilicet aqua in imbutas oleo partes penetrare. Simile quidam euenit insectis, atque ita fit, ut velut arbores irrigatæ radicibus oleo extinguuntur, magis quam vlla alia parte, ita hæc animalia inuncta capitibus, ita enim dicit Aristot. 8. de historia animalium cap. 17. interire insecta omnia tacta ex oleo, sed celerrime si capite illito exponantur soli. Nimirum quod est arbori radix, animanti est caput. His verò animalculis caput non facultatem ut perfectioribus, sed principium alimenti præstat ut plantis. Eis igitur euenit quod nō habent vias alimenti & vite ad eā expeditas ut animalia perfectiora, sed angustos prorsum poros, & exigua organizationem, imbuti oleo ac velut obrurati, ut alimentum roridum quo plerumque vtuntur ingredi prohibeatur, & ita intereunt, ut & plantæ. Neque tamen quia hanc noxam præuident vespæ deuitant vas, & apes oppugnant insectos oleo. Nam qui possint? Sed quia hic succus his animalculis futurus erat mortiferus natura eorum odoratum (habere enim ea odorandi vim Aristoteles indicauit) ita temperauit, ut haberet

cum oleo antipathiam; effectusque illud eis ingratiſſimum.

Atque quod ex insectis animantibus contraria inuicem colligant, mirum fortassis videri non debet, sed quod ex ijs, quæ nobis metipsis accidunt, in vtranque partem differunt, id verò admiratione dignum est. Quippe alij plus, alij minus sudore nos inquit, si quis in balneo vnguntur. Nec tamen ij qui plus asserunt de facultate eius vniuersali inter se cōueniunt, neque ij qui minus: verū ex ijs qui plus nos suadere asserunt, quidam calori acceptum referunt, quidam vero viscositati: priores quidem calidum sudores prouocare natū dicentes, viscosum vero alteri. Quippe vendi & aceruandi eorum, quæ hæctenus celeriter defluebant, proindeque sensum fallebant, facultatem obtinens, manifestam ita sudorum copiam efficere. Porro qui minus sudare volunt eos, qui aut in balneis aut exercitijs vnguntur, alij quidem illiendi facultatem, alij vero refrigerandi vim illi attribuunt. Quin etiam ex apparentibus alij resiccare, alij humectare ipsam dicunt: humectare quidem quotquot plus sudare inunctos censent: resiccare vero alij.

Multo magis, inquit, mirandum, quod & de ijs quæ nobis ipsis eueniunt ambigitur, atque alij affirmant eos qui inunguntur in balneo, aut exercitijs sudare plusquam qui citra vactionem labantur aut exercentur: alij minus. Sed mirandum etiam, quod vtrique, & qui plus & qui minus sudari affirmant, accipiunt inde argumenta in sententias contrarias. Nam alij dicunt oleum sudorem elicere calore: alij viscositate, ac fortasse etiam frigore, quod cogat & detrahet exalantes vapores, atque ita faciat, ut quod hæctenus fugiebat sensum, nunc sensibilibiter exudet. Alii dicunt cohibere sudorem frigore, alij viscositate, ac mirum nisi alij dicant calore sudorem minuere, quod sicet & sudoris materiā extenuet. Porro qui sudari copiosius ab inunctione dicunt, humidum esse volunt, qui parcius, siccum. Quo pacto autem habeat hoc & quibus sudorem augeat inunctio, & quibus cohibeat Galenus ipse dicit paulo infra.

Quinimo & quod à frigore tucatur inunctos, alij quidem crassitudinem viscositatemque instar vestimenti ac munimenti frigus arcere, alij verò per calorem naturalem contacta excalfacere referunt.

Hoc quoque modo habeat dicit paulo post Galenus.

Porro

Galca. Porro etiam ex eo quod quæ in libris attramento conscripta sunt, nihil vitæ aut delectat, cū reliqua liquida omnia delectant: quidam siccant, & velut exucca eius naturam adstruunt. Similiter arenæ & cineri, quidam verò partium crassiorum, ac minus elaboratarum. Sic & quod alijs non cōmiscetur, hoc alijs quidem leuitati, partemque tenuitati, alijs verò crassitudini viscositatiq; adscribunt, cū succis sui similibus miscetur, vt malua decocto. Eadem afferunt, & de hoc quod terra non probe oleo irrigetur, tametsi alijs liquoribus madescat, vt vino, aqua, aceto. Ac nonnulli quidem hinc essentia causantur siccitatem, alijs tenuitatem, sicut qui crassitudinem. Etenim qui tenuitatem pro causa afferunt, in aëros transire poros terræ aiunt: at qui crassitudinem, omnino ne ingredi quidem illos afferunt. Neutros verò arguere queas, cū vtraque de causa quædam ne propinquis commisceantur, prohiberi possint. Siquidem physicorum nonnullis meatuum commoderatio, missionis esse causa videtur.

Comm. Horam omnium causa, quod inquam attramentum non delectat, terram non irriget & humectet, eadem est, quod scilicet male cū rebus quæ sibi non sunt subitanea similes miscetur. Nam quia non miscetur cū attramento non delectat literas, quia non miscetur bene cū terra eam non humectat. Omnium igitur dicta sit causa, si solum dicatur, cur non miscetur. Mixturam prohiberi aliquando tenuitate certo certius est. Ob id enim si quis vas vitreum rotundum angusti oris aqua plenum, in vas aliud latioris oris plenum vino inuersum ore immittat, videat vinum per aquam immittit ascendere, descendere aqua, ita vt paulo post commutatis locis, inferius vas aquam, & superius vinum teneat. Constat verò idem esse dicere huius tenuitate prohiberi missionem, & illius crassitie. Nam si est hoc ad illud tenue, sit illud ad hoc crassum. Prohibere itaque potest quarundam rerum missionem alterius tenuitas & crassities. Verum neque tenuitatem nec crassitatem causam esse qua oleum alijs male miscetur, iādo agnosces, quod alia oleo tenuiora, vt vinum & acetum, bene miscentur cū terra, quare & alia crassiora quam oleum, miscetur bene cū alijs etiam tenuioribus quam oleum. Nam terra cum aceto. Causa igitur est dissimilitudo illa quam habet in modo substantiæ, cū omnibus quæ pinguis, aut saltem lenta non sunt. Nam cū similibus bene miscetur, vt oleum oliuarum cum oleo nucum, aut amygdalarum, aut liquata cera, aut pinguedine, atque ad id et sic cum his manibus cum sacco malua, aut decocto seminis lini ob lentorem. Itaque ob pinguem substantiam non bene miscetur. Quia quod pingue, est lentum,

& lubricum, & ob illud male diuiditur, & penetratur, quod verò non penetratur, neque penetrat, ob hoc effluit facit à quibuslibet secundum ex tremiorem solum tangens.

Galca. Atque ego nunc sane illa, in summa tantum relatis solum ratiocinationum occasio nibus, commemoro. Quod si quis sigillatim vnumquodque extendere velit, atque hinc inde in vtranque partem differere, non vnum ille volumine, sed etiam plura meo iudicio explebit. Licet enim vel iam nunc prospicere, quæ non longus solū orationis hic euasurus sit error (nec enim tolerari posset) verum quod summa etiam interim attinget physiologiam, sic vt diducari nonnunquam requiret. Porro si cui constaret omnino inutilem esse medicis, longè etiam magis eam rationem viam arbitror effugeret. Non enim absolute an calidum, frigidum, humidum, siccum vnumquodque medicamentorum sit, inquirimus: neque an formicas, apes, vespas, aut aliud animalium humectare valeat, aut reficere, calcare, aut frigidare, sed quomodo ad corpus se habeat humanum. Cū licet igitur in hominibus experimentum capere, non recte ad alia vertuntur.

Comm. Duplex vitium esse dicit in ratiocinationibus dictis & alijs similibus, primum esse esse incertas & ambiguas vt dictum est, deinde et si tales non essent, tamen esse medicis inutile. Nam ad medicum non pertinet scire calida an frigida simpliciter sit res quæpiam, aut ad formicas aut rem aliam quampiam, sed solum qualis sit ad hominem, hunc enim curandum suscipit.

¶ Caput Decimum quartum.

Galca. At recta experiendi ratio, in primis quidē ea est, quæ in corporibus habetur temperatis, deinde ea quæ in imtemperatis, mox vt sæpenumero antea monuimus, quæ in calidis, frigidis, humidis, ac, siccis morbis. Vbi animam aduertente iussimus, vt quod persefe quid ageret ab eo quod ex accidenti, distingueretur. Id quod futuram est, primam quidem si quam fieri potest simplicibus affectibus admoneas: deinde si an protinus ab initio quod sensu possit percipi, suam vim exerceat, consideres, an post æporis aliquantum, aut

aut denique vbi ablatum fuerit, velut aqua frigida quæ caloris efficit repercussum: ad hæc alienæ qualitatis mixturæ expers vt sit danda quam maxime opera est. Quomodo ergo oleum quid tale efficiat, supra positum est, verum quomodo simplici morbo applicari queat, nunc dicitur: id modo prius commemorantes, quod in morborum differentijs ostensum est, corpora quædam ad calidius versa videri citra aut malū succum aut pectoris viscerisue inflammatio-nem, velut in ingentibus exustionibus euenire assolet: quædam verò ad frigidius vt vocatis iam passim consueto nomine perfrictionibus (Suffragia Græci vocant) in talibus itaque affectionibus si oleum adhibeas manifesto comperies, refrigerare nos an calcare, sit natum. Sed illud tamen constat, vt omni prorsus aliena vacet qualitate vehementi. Id enim perpetuo in omni medicamento memoria tenere oportet. Atque hæc quidem summa est rationis.

Comm. Dicta sunt iam hæc antea non semel quare indigent enarratione noua. Illud solū animaduerte, Galenum nunc explicare (nō enim antea fecerat) quem vocet morbum simplicem. Non enim simplicis nomine intelligit nunc eum quicum alio morbo complicatus non sit, sed vt ego antea monueram qui ne causam quidem vllam habet internam quæ prestare possit indicationem diuersam ab indicatione morbi, sed intentione simplici curatur velut intemperies simplex & quæ vocatur nuda. Nam describens affectum simplicem vt id nomen hoc loco accipitur, dicit, corpora quædam ad calidius versa videri citra aut malum succum, aut pectoris viscerisue inflammationem. Itaque & malus succus facit ne intemperies simplex morbus sit, vt hoc loco accipitur nomen.

¶ Caput Decimum quintum.

Galca. At opus ipsum quod perficitur, experientia cōmōstrat. Nam qui ardore tenentur, tantum abest, vt à calore liberentur, vt etiam magis exescent, & procedente tempore calidiores euadant. At algētibz, ex olei inunctione perspicua nulla, aut noxa, aut vitilitas affertur. Ex quo liquet, quod etsi nos calcare sit natum: non tamen admodum posse nec euidenter, sicuti resina, pix, bitumen. Inaudienda est

nunc pix non sicca, itidem nec resina, nec bitumen siccum. Nec enim ipsis inungi quis possit, neque item, quæ sol liquarit: quippe huiusmodi, nec simplicia, nec sponte nata fuerint medicamenta: verum resina quæ Græce ἀπὸ γῆς ὑπὸς, à spontanea fluxu dicitur, [quam in Laonia & Cilicia optimam provenire nouimus] aut terebinthina, aut lentiscina, quæ liquida etiamnum ac recens sit, aut ex pinea, quæ in siccilibus superne olei ritu innat: pix autem liquida, aut potius quod oleosum in ea superne fluitat, quod vtique πικρὸν ὀλίγον, hoc est, picis florem nuncupant: est enim re vera tanquam picis flos: sic bitumen adhuc liquidū quod ex Medea importatur: omnia enim hæc pinguis sunt, plurimum quæ oleosæ naturæ possident, velut myrrina, stacte, & picinum, iuniperum, cedrinam laurinūque oleum, & alia eiusmodi clarissime refrigeratos recalcant, exescentes verò summe excruciant. Atque hæc quidem vtrisque excalfacere, confessum est: at oleum neutris admodum, neque refrigeratos scilicet excalfacere, nec excalfactos offendere: nō tamen obscure ijs qui ex ardore febricitat, fastidii cuiusdam causa est, calorem quæ augere apparet: quemadmodum in exquisitis erysipelatis, quippe quæ biliosæ sūt fluxiones: manifesto enim in his calorem adauget, etiam si applicetur vel frigidissimū. Etenim in ardoribus si salis sit expers, & alioqui etiam candidum, nonnullum sane solatium, si modo frigidum perfundatur, affert: in erysipelatis autem, quantumuis sit frigidum, nihil iuuerit: ceterum lædere omnes, quæ ex pura bile sunt fluxiones, vel maxime est natum. At quæ ex sanguine constant illi permisso, has quidem minus, non tamen vulgariter. Porro istis etiam minus, sed tamen perspicuo affligit inflammationes etiamnum feruentes. Ex quibus omnibus coniecturam ducenti mihi, visum est tandem calorem parcm eis quibus applicatur, accendere. Apparet enim corporibus mediocriter calidis ad motum moderatè illa excalfacere: quæ verò valide, validum accendere calorem.

Comm. Iam tandem Galenus suæ methode insistens incipit olei facultatem inuestigare, producens in medium quæ ipsum humano corpori ad motum facere experimento conspiciunt. Quæ verò

De simplicium medicamentorum facultatibus

sed dicit ita nos oportet accipere ac si quis no-
strum ad hanc ipsam disputatiōem suscipiendā
milites captas experimentum. Par enim est si
dem hac in re habere auctori diligentissimo & pru-
dentissimo. Dicit itaque admotum corpori pre-
ter naturam calenti augere calorem, ac multo
magis si cū bilis redundantiā secundum partem
quāpiam, vel etiam secundum totū corpus exu-
ratur: admotum verò corpori frigido nihil vide-
ri neque noxi, neque vitilitatis afferre. Hinc aper-
tè dicit colligi oleum non calfacere, vt quod ca-
lidum medicamentum sit, sed alia quāpiam ra-
tione (ea explicabitur paulò post) nam quæ ta-
lia sunt necesse est, vt simili morbo affectos læ-
dant, ita affectos contrario, iuent. Velut pix li-
quida, & resina, & bitumen, cū illi uentur refrige-
ratis corporibus calorem manifestè mouent, vt
potè quæ calida sunt, eodem modo & olei calidi
omnia genera, vt ricinam, laurinum, rutaceum,
colitiam, & vulpium. Vulgare igitur oleū quod
refrigeratos illitum non calfacit, calidum medi-
camentum non est, sed ratione alia quāpiā cal-
facit, alioqui præternaturam calentes, vt mox
dicetur.

Caput Decimum sex-
tum.

Galen.

Dicitur est igitur in tertio de tempera-
mentis, venitque nunc iterum dicen-
dum, quod vnumquodque medicamento-
rum, quæ corpori applicatur, quæ quidem
calida est facultatibus diximus caloris sui
principium a nobis accipiens, partim simi-
liter nos recalcificat, partim valentius. Atque
ex ijs quæ nos æqualiter recalcificat, oleū
mihi esse visum est, particulares eius vires
inspicienti. Comperi enim perpetuò ipsum
calorem efficere tepidum in ijs corpori-
bus quæ mediocriter essent calida, feruen-
tem in feruentibus: proindeque mihi est
visum, neque conuulsiones, neque tremores,
neque sensum tum difficilem, tum deper-
ditum, magnopere, aut iuuare, aut lædere.
Quippe iuuare nequebat, cū valenter ex-
calfacere non posset, nec lædere item vale-
bat, cū omnino non refrigeraret. At vbi ad-
scititium comparasset calorem vehemen-
tem, multum prodesse: nempe vbi in aluco-
los olei calidi, in quo radices quædam aut
herbæ excalfaciendi facultate pollentes in-
coctæ erant, ita affectos demissimus, vn-
de merito velut materia quædam cætero-
rum fuerit medicaminum. Nam si frigida
illi commisceas, frigidum efficietur quod
mistum erit: si calida, calidum (quippe

quod ex media temperie est, vtriusque sum-
mis inferuit) vtpote quod si calido commi-
sccatur, id quod ex ambobus mistum erit,
frigidum efficere non valeat, nempe cum
ipsum non sit frigidum, neque si frigidum, ca-
lidum: quippe cū ipsum non sit calidum.

Itaque non immerito alii calfacere ipsum
aiunt, alii verò negant. Calfacere enim vi-
deatur, cum ad parem calfacienti corpori
calorem peruenit: hac enim ratione recal-
facere rursum potest. Quod verò quā ac-
ceperat augere caliditatem nō potest, haud
quaquam calfacere videtur. Quippe cū nō
quam accepit, seruare, sed augere, calfaci-
tis sit opus.

Dicit quædam esse quæ admetra nostris cor-
poribus calfaciunt ad æqualitatem, quæda-
plus etiam: oleum, quæ esse in ijs quæ cal-
faciunt ad æqualitatem. Oportet verò explicemus
quid sit ad æqualitatem calfacere, vtitur enim
Galen. hac voce sæpe, & libro quinto dicit sup-
purantia calfacere ad æqualitatem. Videtur au-
tem ipsa dicitio repugnantiam continere. Nam
aut calorem qui inerat augent, aut non, si augēt,
non ad æqualitatem solum calfaciunt, si non au-
gent, omnino non calfaciunt. Certè quod olei
inunctione calefcit, calorem comparat maiorem
priori, alioqui nō calefceret. Verum modo quo
calfacit differt à calidis medicamentis: Nam hæc
calfaciunt quoniam calidius ab ipsis corporibus
ad eum vsque gradum quo ipsa calent, & acce-
pto ab eis hoc principio per se ob potentia ma-
teria, vt tertio de temperamentis explicatū est,
procedunt ad calorem maiorem, si cetera autem ca-
lidiora ipsis corporibus recalcificat ea, repen-
dentia plusquam acceperint, ac proinde supra
æqualitatem calfacere dicuntur: oleum vero, &
quæcunque alia huiusmodi sunt, calorem corpo-
ris cui admouentur recipiunt, ad maiorem autē
non procedunt, sed calfacit vsque ad æqualitatem
faciunt vt pars calefcit magis quā si vrta non
esset, fouendo, velut manus manum, & arcendo
externam attemperationem, & cohibendo efflu-
uium calidum. Igitur quia pars hoc fomento co-
tecta calidior sit quā si non contingeretur, cal-
facere dicimus hæc, quia vero non id faciunt alte-
rando per se supra gradum caloris partis, neque
calefcunt à parte, nisi ad æqualitatem cū parte,
dicuntur ad æqualitatem calfacere. Quod fortas-
se diceres proprius, ad æqualitatem calfacit, cal-
facere.

Comm.

Caput Decimum septi-
mum.

Eiusmodi porro ambiguitatū tria sunt
principia. Quod non distinguunt ge-
nera

Galen.
nera

nera eorum quæ nos excalfacere dicuntur
& quod homonymijs, siue æquiocationi-
bus vtantur confuse, & quod nihil relin-
quant medium. Itaque calfacere nos dicū-
tur, & quæ energia siue actu sunt calida, vt
ignis ipse, & quæ potestate. Tum quæ po-
testate sunt calida, partim alimēta sunt, par-
tim medicamenta, partim tegumenta. Por-
rò calidū quoque ipsum, & quod actu est,
ita nominare cōsueuimus, & quod potesta-
te, velut subinde ante monuimus. Sed & ca-
lidū actu est, & quod simpliciter est calidū
vt ignis: & quod per exuperantiam, vt ani-
mal: & quod ad sui generis symmetrū com-
paratur, & quod ad quiduis obuiū. At quod
potestate dicitur, primū quidem distingui-
tur cōtra id quod est ex accidenti, deinde
totidem habet significationum differētias,
quorū actu calidum. Etenim cum sit velut
apta quædam materia ei quod est actu cali-
dum, partim ad ea quæ absolute calida nun-
cupantur, partim ad ea quæ per excellen-
tiam quandam, tum ad quiddam sui gene-
ris aut speciei, denique & ad obuium quid-
uis collatum, propria vtrique fuerit mate-
ria. Quocirca cum ea consideremus, quæ
referuntur ad hominem, vt alia prorsum
omittantur, æquum existimamus. In istis
ergo omnibus peccare solent: qui de medi-
caminum viribus considerant: & præterea
quod mediocritates tum in naturalibus no-
stris temperaturis (vt in opere de tempera-
turis ostendimus) tum in medicamentis ex-
pendendis prætereant. Si quidem tanquam
necessario id cuius perpenditur facultas,
medicamentum aut calidum, aut frigidum
aut humidum, aut siccum esse debeat, ita
verba ipsi faciunt, ac si non fieri posset, vt
in calfacientium nos ac refrigerantium me-
dio quiddam consistat, atque aliud rursus
inter exiccantia & humectantia. Ad eò in-
uenire est quosdam stupidos, vt ne vbi au-
dierint quiddam veritatē, assequi possint.
Itaque quosdā etiam non, qui cōtra cōten-
dere adstruereque conarentur, nihil tempe-
ramento esse mediū. Verum hos in libris
de temperamētis vtrius cōfutuimus rationi-
bus, nihilo secius idē in sequētibus facturi.

Comm.

Tria principia dicit esse deceptionis veterū
medicorū in medicamentorū inuestigandis
facultatibus, primū quod non distinguat ge-
nera eorū quæ talia dicuntur, secundū, quod ne-
que homonymiā seu æquiocationē, cū tamē cal-

faciens, humectans, & siccans, multis modis dica-
tur, atque ad eò de quibusdam dicatur æquiuoce:
tertium, quod nihil statuam medium, sed quæ
sint hæc omnia cōtraria proxima, & medio ca-
reant, si quid nō videtur esse calfaciens, frigidū
esse mox statuitur, quasi nōn possit esse horum
medium. Hac occasione persequitur modos om-
nes quibus dicitur aliquid calidum aut frigidū,
quos vt pote sæpe iam dios mihi non lubet rur-
sum repetere. Solū illud lubet animaduertere.
Cū dicit id quod dicitur potestate tale, vt pote-
state tale distingui contra id quod ex accidenti,
non id dicere, quod sint hæc contraria, quod po-
testate & quod ex accidenti (nam ei quod pote-
state cōtrarium est id quod actu, cōtrarium autē
vni vnū est, non plura) sed quod velut id quod po-
testate, subdividi in id quod potestate per se, &
quod per accides. Quod scilicet & tertio de tē-
peramentis dixit, quodammodo etiam sit pote-
state tale, quod est ex accidenti: ceterum om-
ne quod per accides tale, esse potētia tale, for-
tasse, quia nihil est per accides actu tale. Mihi au-
tē videtur, si lubet exacte vtrius nominibus, quod
est per accides tale, neque actu, neque potētia esse
tale, sed partitionē hanc illorum esse solum que
per se. Nam quod per accides, neque quia actu est
tale, neque quia potest fieri tale, tale dicitur, sed
ob aliquid quod accedit. Aquæ enim infusio, ne-
que quia est actu calida, neque quia potest fieri
per se, neque per accides calida, curat tetanum.
Sed quia recurrere facit ad interna naturale ca-
lidū, id quod facit refrigerado. Itaque ego hoc ne-
que actu nec potentia tale dixerim, sed vt tertio
de reperimentis dixi, solū ex accidenti. Verū
hæc quæstio de nomine est. Nihil tēperamentū
esse medium post Galeni etiā secula opinati sūt
quidā, non tantū in ijs quæ potentia dicuntur vt
medicamenta, sed neque in ijs quæ actu per exu-
perantiam vt in hominibus. Refutatus tamē est
mihi eorum error libro primo cōtrauersariū vbi
de numero temperamentorum disputauit.

Caput xvij.

Galen.

HVIC autem libro finem iam impone-
re studēs, ad oleum reuertor. Accidit
enim illi vt fortassis tanquā alimētum
nos excalficiat, vbi scilicet intro in corp⁹
assumitur: probatis enim quibusdā, tū me-
dicis, tum philosophis, sicut ex cibis, ita ex
oleo corpori fieri appositionem visum est.
Accidit verò illi vt tanquā medicamē me-
dium sit nos calfacientium & refrigeran-
tium, tum etiam velut tegmen nos excalfaci-
cit: naturaque eius vel maximè propria ef-
se imago videtur eiusmodi. Nam quemad-
modum vestimenta à nobis ipsis excalfi-
cāta, rursum nos excalfacere cōfucuerūt, ita
& oleū. Sed quemadmodū illa excalfaciētē
corpore

F corpore

corpore calidiora non euadunt, ita quoque nec oleum. Recte autem perpendas rem totam, non ad præsens modo, sed & ad futura omnia vtilem, si aeris nos ambientis memineris: qui interim eo qui in nobis est calore, vsque adeò redditur frigidior, vt munimentis quibusdam aduersus eum, tegminibusque sit opus: interdum vero vsque adeò rursus calidior euadit, vt ferre nequeas, fugiasque sub testu aliquod vel umbram: est autem etiam quando tanta est moderatio prædictus, vt neque tepescientia, neq; refrigeratio exposcas, sed citra omnem molestiam sensumque in eo verferis. Tertiam hanc temperiem quam modo dicebam, symmetram moderatamque, atque aliarum mediam esse statuo: ac corpus nostrum neq; excalfacere, neq; refrigerare: cum aliarum duarum altera nos excalfaciat, altera vero refrigeret. Simileque esse dico mediam, & temperatam aeris nos ambientis temperaturam, tum qui a vestimentis, tum qui ab oleo provenit, calorem. Porro si ne sic quidem etiam clarum euasit quod indicare volo: at illo saltem modo apertius opinor intelliges. Duos mihi animo intelligito homines corpore similiter temperatos, mutuo sese contingentes vel pectore & ventre solo, vel manibus & cruribus. Quod si eandem duobus istis hominibus nactus sit temperiem aer illos ambiens, vt in tribus ijs corporibus par in sit calor, nullus ab altero tunc excalfieri dici queat. Nam quæ similia vndiquaque; corpora à se mutuo nullam accipiunt mutationem. At si frigidus sit ambiens, mutuo se excalfacere ij homines dicentur, tamen si haud quaquam excalfaciant, sed frigus modo arceant. Vulgo itaque assueti abuti vocibus, id quod frigus arceat, excalfacere aiunt, haud sanè recte.

At qui permittendum ipsis est, vt prout velint appellent, cæterum per excalfaciendi verbum in vtraque dictione idem significari, id vero neutiquam concedendum: haud enim idem est. An ex se quid cuiuspiam calorem præbeat, an frigus prohibeat. Quibus sic se habentibus, quæcumque foris nobis iniecta eandem corpori caliditatem obtinent, siue à sese ipsis, siue ab aliis, siue à nobis metipsis eam nacta fuerint, exacta loquendi ratione, neque excalfacere nos, neque refrigerare dicendum. At si cui abuti libet, non repugnandum: modo in

dictione significationum differentiam commemoret. Siquidem alio quodammodo excalfacere nos dicitur aer calidior, atque alio modo qui sit moderatus. Respondet autem proportione aeri calidiori, pyrethrum, napy, piper: moderato autem, pinguitudo & oleum: actu enim aeres sunt calidi: potentia verò medicina. Arem enim calidum haud ipsi efficiamus, sed quoniam in eo versando talem ipsum experimur, ita nuncupamus. At medicamenta, sicuti in tertio de temperamentis demonstratum est, principium ad excalfaciendum transmutationis à nobis accipientia, partim æque nos recalfacere sunt nata, partim plus; partim minus. Ex genere autem eorum quæ æque nos recalfaciunt, oleum est: cui eidem quoque à viscositate, ac quod difficulter etiam defluat, tum quod meatus infarciat, obstruatque, duplici ratione, vt excalfacere videatur, euenit: tum inde adeò quod instar vestimenti aut munimenti illinatur: tum quod meatus infarciat, prohibeatque foras effluere magnam vaporosi intus caloris partem. Eadem ratione, neque vt resiccetur corpora nostra permittit, nisi sanè applicetur calidum, idque plusculo tempore. Has itaque vires eius cum homines omnes experientia compertas habeant, quos largius suadere volunt, siue à balneo, siue balnei expertes: ijs non protinus ab initio oleum admouent: verum in ijs qui morbo laborauerint, vbi sudare inceperint, tum excalfactum perfundunt. In ijs verò qui etiamnum laborant, vbi abundè iam satis sudarint. Porro in sanis, siquidem ex longo itinere, aut exercitatione, aliove quouis pacto corpus ipsis exhaustum est, eis inungi & ante sudorem permittunt: verum quibus cruditas est, aut corpus habent plenum, quod *πληρωτικόν* vocant, his neque in balneo inungi concedunt.

Iam tamen dicit cuius nature sit oleum, primum secundum calorem & frigus, deinde secundum humoris & siccitatem. Duobus modis dicit excalfacere, alio temperatum esse & mediocre. Nimirum excalfacit vt alimentum, vt aliud quoduis. Omnia enim alimenta, quæ talia, excalfaciunt, vt tertio de temperamentis dictum est. Excalfacit etiam vt indumentum, hoc est arcendo frigus externum & detinendo effluuium calidum. Verum vt medicamentum, neq; excalfacit, nec refrigerat, sed temperatum est. Qua autem ratione constat, cum excalfacere sentiat, id tamen non facere vt medicamentum sed

sed vt indumentum, antea dictum est. Quia scilicet excalfacit ad æqualitatem, hoc est calore quod accepit calorem corporis fouet, & seruat, perse vero non delabitur in maiorem quam accepit. Explicat nunc quibusdam exemplis quale sit medicamentum, neque calidum, neque frigidum, sed temperatum, & quo pacto à temperato qua medicamentum est, eueniat calefieri vt indumento, aut omnino vt operculo. Et primum quidem exemplum accipitur ex analogia quadam. Nimirum vt est aer nonnunquam qui nos facit vel rigere frigore: nonnunquam etiam est qui nos exurit, ac nonnunquam qui nostra corpora omnino non mouere videtur, vt qui nobis, neque calidior sit, neque frigidior: ita sunt medicamenta quædam. Respondet enim proportione aeri calidiori, pyrethrum, napy, piper: vt etiam frigidior, & papauer, & hyosciamus: temperato verò alia quædam, vt pinguedo & oleum. Hoc solū interest quod illis aeres actu sunt tales, hæc verò medicamenta, potentia. Consentaneum autem est eisdem has differentias esse in potentia talibus que sunt in actu talibus. Alterum exemplum indicat quo modo excalfaciat quod indumentum excalfacit. Duobus enim modis id faciat vt dictum est, prohibendo refrigerari ab ambiente, & detinendo calidam euaporationem. Vt si dux manus æque calidæ sese comprimant, siue in aere exacte temperato eodem modo quo ipsæ manus, siue in frigidiori, paulò post ambæ euadent calidiores, in aere temperato quia mutuo sibi erunt opercula, & mutuo sibi continebunt effluuium calidum, quo vtraque ab altera calefiet, & altera recalfaciet, ad æqualitatem tamen, quia neutra repellet plusquam accepit: in frigido aere quia etiam liberabit vtraque alteram ab externo frigore. Hoc modo, inquit, oleum excalfacere nos, minime autem vt medicamentum, ac proinde neque siccari sinere corpora, nisi applicetur calidum. Ob hasque facultates quas experimèto habet homines perspectas, quos largius sudare voluit, siue in balneo, siue extra balneum, ijs non protinus ab initio oleum admouet, sed in ijs qui ex morbo aliquo conualescunt, vbi sudare inceperint, excalfactum perfundit, in ijs qui etiam nunc laborant, vbi abundè iam sudauerint: sanis quibus ex longo itinere, aut exercitatione, aut alia quouis occasione corpus exhaustum est, inungi ante sudorem permittunt, quibus verò non exhaustum, sed plethoricum, aut cruditatibus abundans est, ijs neque inungi omnino concedunt. Hæc cum methodo medendi admodum consentanea sunt, quæ tamen Galenus dicit propter veteres inter quos, vt nuper dictum est, non conueniebat, an olei inunctio auget sudorem, an cohiberet. Sed dicit aliquis omisisse Galenum, id quod maximè dici debuit, quo pacto vtantur oleo ad sanos, neque exhaustos, neque plethoricos, neque cruditatibus plenos. Certe id fecit quia his nemo vnquam curat sudorem copiosum mouere. Quorsum enim? Itaque decisio est hæc. Corpora aut sunt sana, aut agrotantia, aut conualescentia, sana aut exhausta, aut plethorica, aut cruditate laborantia, aut habentia mediocriter, aut sunt agrotantia, aut conualescentia. Mediocriter habentia non est quod quisquam

balneo, neque inunctio, neque aliter cogat sudare, in exhaustis prohiberi sudor debet ac proinde si quis horum sudare velit, mox vel ante sudorem inungi debet, non quidem hæc calidum, sed frigidum, aut quale occurrit. Prohibet enim ita sudorem, vel copiosum fieri non permittit, quia meatus infarciat prohibetque foras effluere: in cruditatibus aut multitudine laborantibus, omnino concedendam non esse inunctionem dicit. Neque sanè repugnat Hippocrati (quanuis videri alicui possit) qui quarto de ratione victus in acutis, quiescere pannis & inunctione iubet cruditati subuenire, & concoctionem procurare. Nam Hippocrates iubet id facere cum euacuationibus laxatæ sunt venæ, vt in principijs morborum solent, & inchoatæ concoctiones bono victu: Galenus verò prohibet, antequam hæc fiant. Quia inunctio ex oleo frigidum obturat cutem, ex calido, fundit succos: vtrunque verò periculosum esse in summè crudis, & in multis non admodum laxatis vasibus notissima res est. Itaque morbi crudi curationem inchoare ab olei inunctione, non consuluerim, sed finire nisi prorsus putetur esse exiguus affectus, nec ex multa pendens causa. In conualescentibus si quis sudorem copiosum fieri velit, vngat calido non in tequam iam sudare coeperint. Quia si prius vngatur corpore fortasse, prohibebit oleum sudorem magis quam qualitate inuenit. Facile enim prohibentur motus qui nondum sunt inchoati, cum verò iam fuit inuenit qualitate satis, sponte iam fluentem, corpore verò prohibere non potuerit, quia ipse sudor, qui præuenit effluere, impedit hærere cuti oleum. In agrotantibus verò vt inunctione sudor augetur non tantum expectandum est donec coeperit, sed donec copiose iam fluat. Quia in agrotantibus facilius cohibetur sudor quam in conualescentibus, in his enim ipsa natura. Perfectis concoctionibus, ad euacuationes conuersa iam est: in illis autem intendens concoctioni potius retinet, aut saltem non tam facile demittit.

Caput. xix.

Atque hic quoque mihi videtur oleum esse medium inter humectantia nos & resiccantia, velut inter excalfacientia & refrigerantia medium consistere supra demonstrauimus: humectat enim aqua, exiccatur verò tum laurinum, tum cedrinum oleum. At quod simpliciter sic admouetur, citra ullam videlicet ex arte conciliatam à nobis aut caliditatem, aut frigiditatem (huius enim in omnibus semper meminisse oportet) talem seruat nostram temperiem, qualem scilicet accepit: quam fieri possit maximè vaporosas omnes corporis expirationes prohibet. Porro si plusculam membra frices oleo,

calorem ex frictione adscititum comparabis. Atque hac interim ratione lassos non parū iuuabis, partim quod in minutos corporis meatus pingue ingrediatur, & quæ in durata sunt emolliat: partim quod humiditate acrem ac subtilem, quæ in lassitudine excolligatione proueniens, sub cute latebat, per halitū digerat. Cōspiciuntur enim exercētibus, tum foras effluere sudores, tum intus in ventrem nō pauca defluere excrementa, quæ velut liquamina sunt. Ex hisce autem colligendū est cōplura toto in corpore eiusmodi relinqui, quæ euacuationē deposcāt. Quippe duplex in lassitudinibus affectio nascitur, sicut alibi ostendimus. Nā similes quidem animatis partes resiccantur, humectantur verò vacua spatiola, nō vtili & naturali humore (nam sic foret plethora siue repletio) sed tenui & acri mordacique: proindeque remediis indigent duplicibus, tum ijs quæ siccitatem corporis irrigent, tum ijs quæ humorem acrē euacuent. Itaque ad hæc ambo aptissima sunt dulcium aquarum lauacra, nimirum quæ humiditate sua instrumentorum corrigant siccitatem, & caliditatem tenuem, atque acrem humorem eliciant. At si corporibus inherere possent aqua, nec facile deflueret, ipsa quidem per se sufficeret. At qui cum ea quæ foris circumfunditur, facile defluat, & quæ in poros ingressa, corporis nullam habens ansam, promptè effluat, in hoc sanè ipsū vtiliter miscetur oleum, maximeque iuuat, si ex utroque quis diutius fricetur. Id quod veteris Græci *χυτλοῦσθαι* nominabant: cui oppositum imposuerunt vocabulum *ξηραλειφειν* quod est sicca uti frictione. Est sanè, & hoc quoque quodammodo lassitudinem sanare potens, sed multū relinquitur ab eo quod *χυτλοῦσθαι* nuncupant. Nam vt reliqua taceam, vbi cum oleo aqua contunditur, teriturque, haud facile solubile mixtione coit, vt quibus ita corporibus nungatur oleum necesse sit & plusculum inherere aquam. Quare hic item velut materia est quædam oleum, humectantium exiccantium que sicut ante ostensum est, excalfacientium & refrigerantium. Quippe quod si exiccanti commisceas, totum effeceris exiccans: sin humectanti, & ipsum humectans reddideris. Sæpeque quod ex am-

bobus constat, maiorem adipiscitur humectandi facultatem, quam id quod primario est humectans: quod in aqua accidit. Nam ea primario madefacit. Verum cum ita diu inhæreat, nec actionem obtineat diutinam, leuiter vtique prodest. Cum ergo illic velut vinculum fiat oleum, cogatque plurimum quibus auxilio eius opus est inherere, longè omnium optimum redditur remedium exiccatis squalidisque corporibus. Sed si exiccans oleo medicamen commisceas, puta chalcitum, aut pyrethrum, aut galam, aut struthion, siccans erit quod ex utroque commixtum fuerit. Itaque cum omnibus quæ sibi commisceantur, subserviat, recta ratione velut omnium existit materia: tametsi vtique necessario propriam eorum actionem retundit quidem ac minuit, non tamen vtilitatem: imò est vbi eam quoque adaugeat. Haud est enim idem (quod fortè quis autemet) actionem augere cuiuspiam, & vtilitatem: quippe cum actio secundum propriam cuiusque facultatem, vtilitas verò nonnunquam ex accidenti agat. Diferemus autem postea vberius de vtilitate quæ per accidens euenit, & nunc quoque hætenus ea dicetur, quatenus de ipsa est commodum. Quippe confusa cum oleo aqua, quod hydraleum vocant, magis auxilio est lassitudinibus, quam si esset sola: non quidem quod suæ vires intendantur, sed quod quibus opus est, diutius inhæreat. Quod autem nisi mediam habeat temperiem id, quod ea quæ primario quibus opus est auxiliantur, velut deuincat, sæpenumero ipsorum repugnabit actionibus, ex ipsa medicaminum natura generatim addiscere liceat, speciatim autem ex medicamentorum historia: generatim quidem, quoniam id quod miscetur si in contrarium retrahat, admisti sibi facultatem medicamenti vincere interim poterit, & in alteram planè speciem quod ex ambobus miscetur transferre. Siquidem quod materiae rationem in mixtura prestabit, nullā insignē, neque speciem, neque facultatē exerat oportet. In particularibus verò experiūdis, hoc maxime pacto addisces, nō debere id quod materiae rationē obtinebit, neque excalfacere, neque refrigerare, neque humectare, neque resiccare,

si primum quidem in memoriam reuoces, quæ supra de resina & pice liquida, myrrha, bitumine, tum cedrino, & laurino, cæterisque quæ excalfaciunt commemorauimus. Hæc omnia in aqua trita admodum olei, excalfaciunt magis quā refrigerant, deficcant plusquā humectant: quam obrem lassitudinis sensus non admodum soluere valent: haud enim eandem cum aqua vim obtinent, quod scilicet auxilio magis sint quā aduersentur: neque mediam inter extremam naturam sortita sunt, vt videlicet tanquam materia quædam inseruiant primario agentis: deficcant enim & excalfaciunt potius: non humectant, ac refrigerant, velut aqua. Si verò excalfacientium admodum resiccantiumque cuiuspiam aquas misceas, non modo nihil eorum quæ agere nata est fieri videbis, sed prorsum obscuratum, tanquam omnino admista non esset, siquidem chalcitis, sandarachæ, misy, cateraque quæ nos vehementer tum excalfaciunt, tum resiccant, validas etiamnum suas vires etiam aquæ permixta obtinent. Omnino ergo constat, mediam obtinere temperaturam debere, quod vtriusque extremis tanquā materia inseruiet: quem in ordinē oleum si statuas, nihil vtique peccaueris, quippe cū omnia sigillatim opera tibi cōsentiant. Et accusabis prolixitatis nō nos vtique, sed qui recta via præterita prauā prolixāque sectantur: quorū sanè causā hunc nos sermonem extendere sumus coacti: ipsa enim veritas celerrimā inuentionem obtinet, vt quæ ab euidēter apparētibus exoriatur. Haud quā tamen eō vsque orationē prolongauit, quousque licuerat, omnia quæ prauè ab ipsis prodita erant scripturum, causas que errorū edoctorū pollicito sane causas dixisse necesse fortassis fuerit: nēpe quod qui ex ipsis proueniunt paralogismos in tota particularium medicamentorum iudicandi ratione cauere possis, veramque doctrinā cū maiori scientia percipere: crescit enim nobis de rebus fides, vbi non solum ipsam veritatem cognouimus, sed etiā paralogismorum omnium causas edidicerimus. Quod sanè in sequentibus efficiemus.

Comm.

ESSE oleum mediocre etiam inter humectantia & siccantia, vt inter excalfacientia & refrigerantia, his argumentis probat: primum quia si admoventur expers caloris & frigoris externi, humectat solum ad æqualitatē ipsas partes humidiores nō reddens, sed humiditatē quæ iner-

prohibens siccari: deinde quia oleū est non solum excalfacientibus & refrigerantibus, sed etiam humectantibus & siccantibus accommodata materia. Etsi verò accommodatissima, atque ad mediā exacte temperiem inter hæc habere probat, quia nisi mediam haberet temperiem, cū permisceretur cū aliis, quæ humida essent aut sicca, sæpenumero eorum repugnaret actionibus, id est, in cōtrariā facultatē transferreret, vt verò id nūquā facit, est igitur exacte medium, & sanè hæc consequutio necessaria est, si enim facultatē vllam haberet citra aut ultra mediocritatem. Dari posset medicamentū aliquod cōtrariæ facultatis remissius, quod si oleo admisceretur, traheretur ab eo in facultatem cōtrariam, potiusquā traheret in suam. Si igitur nullā medicamentū est cuius cōditionem nō sequatur, si cū eo miscetur, certè omnium est materia, & exactè temperatum. Hæc duo argumenta cōtinet hoc caput: interim docet modū quo oleū soluit lassitudinē cōmendatque ad eū vsū aquā dulcē calidā magis quā oleū, & hydræleum magis quā aquam & oleū ferofum: quod et si actionē seu vim maiorem habeat aqua, habet tamen hydræleū maiore vsū. Neque enim idē est. Nam potentia est in eo quod res est nata facere: vsus verò in eo quod facit. Aliquando autem facit plus aut minus quā pro sua potentia, ob cōmoditatē, aut incōmoditatem quāpiam, hoc autem ex his quæ dicuntur facile intelliges. In lassitudinibus duplex, inquit, affectio nascitur, sicut alibi (libro scilicet tertio de tuenda valetudine) ostendimus: simplices enim partes resiccantur, potius autem replentur tenui, acri, mordacique humore. Hoc de lassitudine intelligendum est quæ ex nimio labore contingit. Nam per spontaneam non necesse est resiccare partes. Cū verò defatigantur labore partes, siccantur præ dispersione, & ob hanc ipsam & calorem quem motus ciet, & dolorem quem labor, trahunt ad sese humores imbibuntque suis poris. Necesse est autem trahi ichores sanguinis exustione, aut partium colliquescentia genitos. Duplicibus igitur remediis indigent, tum ijs quæ siccitatem corporis irrigent, tum ijs quæ humorem acrem euacuent: ad ambo autem hæc nihil videtur per sese aptius esse posse quā dulcium & calidarum aquarum lauacra, nimirum quæ humiditate sua instrumentorum corrigant siccitatem, & caliditate tenuem & acrem humorem eliciant. Hoc tamen deest aquæ vt ad hunc vsū accommodatissima sit, quod facile effluit, neque adhaeret, qua causa vtiliter ei admiscetur oleum. Nimirum hoc cum ea mixtum facit vt aqua partibus magis immoretur, atque ita plus iuuat. Hydræleum igitur calidum, quā aqua item calida, addita duo præstandū, magis accommodatum est, quia plus hæret, et si virtutis minus habeat ad humectandum. Cū enim aqua humidior sit oleo, necesse est eius mixtione aliquid illi virtutis humectandi detrahat. Habet igitur minorē facultatē & maiore vsū. Eadem ratione cōstat, non solum in defatigatis, sed & in hecticis, & quacūque ratione arescētibus quibus humida irrigatione est opus, satius esse vsū irrigatione ex hydræleo quā ex sola aqua, præcipuè in

in ijs quos non potes intra balneum submersos aqua continere. Si enim potes solo balneo a que vti, & a balneo inungere oleo quale occurrit erit satius. Aqua enim cum quicquam adhæreat huic medicabit potentius, & imbibetur, oleum prohibebit quæ fuerint imbibita dissipari, & admodum quale occurrit, neque sudorem prouocabit, neque insensibilem euacuationem. Porro hydreleum, cum eo erit vendendum, paretur aqua & oleo vehementer contusis & versatis, ut quoad fieri possit, plurimum commisceantur. Non ut sæpe incaute facimus, qui cum velimus, oleo, oleum cum aqua aut quibusdam decoctis uti in embrocis, leuiter hæc miscemus, & vsus temporis illis seorsum etuentibus in primis infundimus solum oleum. (Hoc enim superuehitur,) deinde folis aqueis decoctis. Quo nihil inuulius. Oleum enim hæret cuti primum, & prohibet deinde cadentem aquam vel accedere, necdum penetrare & imbibere. Hactenus omnia pro capitis enarratione ex Galeni sententia dicta sunt. Ego verò (si mea quoque sententia dicenda est) censuerim oleum non tam esse medium inter sicca & humida, quàm inter calida & frigida, sed in illa oppositione ad humidorum naturam inclinare. Nam præterquam quod naturæ quæ ex elementis accipit, hoc est conforme, aerium cum sit, Galenus ipse dicit hoc ipso capite, quæ indurata sunt emollire. Quod qua quæ ratione facit? non profecto quod in eo genere emollientium sit, quæ Galenus ipse libro quinto huius operis describit. Vult enim ea esse calida & sicca, oleum verò negat calidum esse: igitur, superest, ut molli blandoque substantiæ modo molles reddat partes, quas contingit: nihil autem potest emollire citra calorem colliquantem, quin humectet: humectat igitur. Præterea Galenus ipse dicit, si oleum ut ledit exustas partes inuaret etiam refrigeratas fore calidum: si igitur inuat partes siccitas, & lædit humectatas est humidum. Inuat autem siccitas in lassitudinibus, lædit humectatas in vlcibus, quibus est aduersissimum, quia vlcera omnia sicari postulant: est igitur humidum. Neque video qua ratione possit quispiam repugnare. Nihil verò eorum quæ accipit in sue sententiæ confirmationem Galenus illi facile concesserim. Censeo enim vsu olei multo temperari corporis humiditatem non seruatum solū, sed etiam auctum iri, quamquam non plurimum, neque sanè pro propriæ olei humiditatis intentione. Ut enim hydreleum humectare magis quàm aqua, et si hæc sit humidior, Galenus dixit, ita cetero in simplicibus quædam esse quæ humiditate propria, quæ humectandi facultate, præstet, quædam contra: idque ob modum aliquam substantiæ contingere. Huiusmodi videtur esse oleum, humidum scilicet per se valde, quia aerium, verum humectans non adeo, ob impermiscibilitatem & lubricitatem: hinc ergo factum censeo ut Galeno ad æqualitatem solum humectasse videretur, quod scilicet non adeo multum humectet, sed multo minus quam aqua, atque adeo quàm pro humiditate propria. Iam verò quod vtmur oleo ut materia, non sit ut sit exactè mediū. Nam vtmur cera ad cerata, & oleo ad ea quæ ve-

teribus vocabantur vnguenta. Vtmur etiā aqua ad balnea & irrigationes, admiscetes illi aliquid salis, nitri, aut sulphuris, ut balnea esse volumus, aut in eoquentes femina, herbas, aut huiusmodi: aquam tamen temperatam esse Galenus negauit, sed frigidam & humidam. Sed quo pacto potest quæ idonea aliorum materia est, non esse temperatam? Cui materia debeat esse formatum expers? Certè duobus modis potest esse aliquid medicamentorum materia, aut exactè, ut nullū sit adeo debile medicamentum cuius si cum eo miscatur, non sequatur conditionem: aut non adeo exactè, sed quod ijs cum quibus miscetur parum detrahat, & per pauca ac per exigua sint, quorum conditionem non sequatur. Primo modo non potest esse materia, nisi quod exactè sit mediocre, quod Galenus optime indicauit. Secundo autem modo potest aliquid esse materia duabus de causis, vel quod sit mediocri proximum, vel quod et si qualitatem aliquam insignem habeat, eam facile deponit. Hoc enim etiam euenit rebus quibusdam ob suæ substantiæ modum, velur aquæ, quæ per se frigida est & humida: utroque autem priuatur facile, & in cuiusque naturam & facultatem venit. Aqua igitur hac causa est materia, non exactè, sed secundo modo. Oleum calidis & frigidis primo modo est materia, siquidem in ea oppositione mediocre esse est indicatum: humidis verò & siccis secundo modo concesserim esse materiam, idque non quod facilem utetur ut aqua, sed quod parū distet à mediocritate humiditatis & siccitatis, quæ medicamentum. Itaque negauerim, nullū esse medicamentum siccis in cuius naturam non trahatur. Neque enim cetero rosaceum, neque camemelinum, siccare, & si rosa & camelum tantillū siccitatis sint. Sed de oleo satis.

Caput. xx.

Nunc autem ubi de rosaceo ad ea quæ Galen. ab initio sunt dicta adiecerimus, oratione hoc in loco sistemus. Igitur dictum est quod neque odoribus, neque coloribus, neque alij omnino accidentium animi adhibere in expēdendis facultatibus rationale sit, sed ijs quæ perspicuo apparent, tum in sanis corporibus, tum in ægris. Ostensum etiā est oleum ubi salis expers purumque: ad vnguentum fuerit, ex media esse materia. Cōficiendum itaque rosaceum, quod exactum simul ac simplex, reque vera rosaceum erit, ex hoc videlicet oleo, danda que opera, ne quid in se medicamenti cōtineat, uti apparere solent vnguentarij, quo videlicet tum magis duret, tum odoratius euadat, oleum videlicet priusquam rosas iniiciat: odoramenti præcōdientes. Ac præstiterit fortassis, ipsis etiam nominibus ea distinguere: quod veteres fecisse constat. Oleum enim

enim rosaceum nominare adsolent, quod absque odoramenti præparatum est: cui autem & horum aliquid inditum fuerit, non id etiam oleum, sed vnguentum cognominant. Itaque cum oleum velut materia quædam sit exalfacientium refrigerantium que medicaminum, ex media videlicet temperatura, constetque ex oleo & rosæ rosaceum, est utique & ipsum talis temperatura, qualis est rosarum succus. Sanè verò facillimum fuerit, non modo rosarum succi per se, sed oleo quoque rosaceo cōfecto, in sanis pariter atque ægrotis (ut iam frequenter monuimus) virium eius periculum facere. Experieris ergo eos qui adustione tantur, ad eo refrigerari, protinusque vtilitatem aliquam percipere: qui vero refrigerati sunt, omnes lædi, uti facile ex utroque intelligas vires eius refrigerare magis quàm exalfacere. Non tamen valida à rosaceo apparebit refrigeratio, sed quæ proxima videatur temperie media. Voco autem id genus medicamenta, lucidioris doctrinæ

gratia, ex prima natura ordineque refrigerantium, sicut rursus quæ paululū à media temperie ad calidiores declinarunt ex primo recessu & ordine exalfacientium. Atque hæc quidem in præsentiarum de rosaceo nouisse oportet. Necessè enim erit, & in sequenti libro ipsius medicamenti meminisse, & quæ reliqua sunt, dictis adijcere.

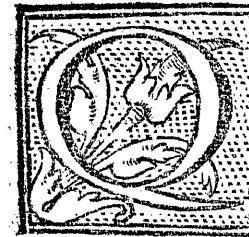
De rosaceo libro tertio acturus est fufius, p. Comm. Indè nunc pauca de eo dicit. Quod dicit illud talis esse temperatura qualis rosarum succus, non in intentione, sed specie intelligendum venit. Nam cum rosaceum sit frigidum ob succum rosarum, succus ipse frigidior facit. Quandoquidem igitur is est talis primo ordine perfectio, fuerit rosaceum in prima parte primi. Ponit enim Galenus lib. 5. cap. vltimo, cuiusque facultatis esse gradus quatuor, & cuiusque gradus partes tres. Quod de rosa nominum, olei & vnguenti apud veteres dicit, Dioscorides sequutus est olei genera & vnguenta seorsum scribens, quæ non alia ratione differunt, quam quod hæc accipiunt odoratorum aliquid, illa nihil tale.

FINIS SECVNDI LIBRI.

C. L. GALENI DE SIMPLICIUM medicamentorum facultatibus, Liber tertius.

CAPVT PRIMVM.

Galen.

Quod æquidem nihil nisi quod vtile curandis morbis foret, hoc tractatu scribere decreuerim, primo potissimumque Deos huius rei testes habeo, deinde & amicos meos, qui me (tum ut hoc opus aggrederer, tum, ut quæ ab illis perperam de medicamentorum simplicitate facultatibus sunt prodita quoad liceat commemorarem) assidue hortari non destiterunt. At si quis erit qui orationis nimia grauetur prolixitate, non id mihi iure imputauerit, sed ijs medicis, quibus pro veris probabilia potius scribere-

re studium fuit. Nā & ego nunc quidē etiā magnoperè vereor, ne quia nimis paucis illis cōfutaui, sophismata quædam cōuersantes cum illis adolescentulos à recti opinionione deiciant: quandoquidem si in dialecticis methodis exercitati, aut captionum soluendarum periti ad libros legendos accederent, tum sanè, & ab ijs qui falsis demonstrationibus vtuntur magis sibi cauerent, & nos qui veritatem compedio tradimus, rectius intelligerent. Quoniam verò vel ipsorum medicorum plerique nequaquam in illis sunt exercitati, tum inter illos quoque nonnulli reperiuntur ingenio natura tardiusculo: ijs nisi nostris suppetijs, qui sophismata arguimus

iuuentur, nō ægre per vasi in sophistarum sententiam perducuntur. Itaque quod ab istos attinet deesse huic etiam operi quippiam videatur. Verum enimvero quando ad omnes mihi orationem accommodare non licet, cum tanta sit eorum qui hæc legent, non modo naturarum, sed etiam aetatis & habituum diuersitas, quod vtique visum est fore maximè parti vtilissimum orationis genus, id superioribus duobus commentariis secuti sumus. In quorum priore quidem de aquæ acetique viribus contemplati sumus: in secundo maximam partem de oleo peregrin^o, pauculis postea de rosaceo adiectis. At in hoc tertio libro eiusmodi vtetur oratione, qualè ab initio protinus habere institueramus, idque definitis primum vocis cuiusque significatis. Deinde tractatus huius totius velut elementa tradituri, mox velut ad syllabas accedemus, ex quibus operis finis ad quem contendimus prout sequetur.

Comm.

Caput hoc proemium est libri tertij, neque quidquam aliud continet expurgationem, quod tam proluxa vtatur tractatione: rejicit culpam in veteres. Porro breui repetit ea de quibus libris primo & secundo est actum, dicitque de quibus sit agendum. Agendum vero iam hinc dicit, missis magna ex parte veterum magis, de medicamentorum facultatibus: primum quidem de his quæ sunt vt literæ, deinde de his quæ sunt vt syllabæ. Quas vocet literas, ipsemet paulò post explicabit, qualitates scilicet seu facultates primas, calfaciendi scilicet, refrigerandi, humectandi, aut siccandi. Hæc enim videntur esse primæ & simplicissima, alia autem sunt his posteriores, & quæ videntur ex illis fluere, vt vis adstringendi, aut laxandi, emolliendi aut duriciem inferendi, quæ proinde ad primas habent, vt ad literas syllabæ. Neque verò hæc tantum est facultatum partitio, neque quæ primæ facultates non sunt, æque sunt posteriores, sed sunt in illis quedam propriores primis quedam posteriores vt videatur esse quedam vt syllabæ, quedam vt verba, quedam etiam vt orationes. Sicut enim priorum & posteriorum in his quatuor gradus, ac possit qui velit plures ponere, verum hi fuerint satis, vt primæ virtutes dicantur, calfaciens, refrigerans, humectans & siccans: secundæ quæ mox videtur ex his nasci, vt adstringens, laxans, molliens, durius faciens, pus mouens, & resoluens: tertiæ, vt expurgans, diureticum, sputum educens, lac gignens, & huiusmodi. quartæ hæc ipse, partes quasdam respicientes, vt si quid est cephalicū, stomachicum, purgans ex capite, & huiusmodi. Itaque facultates etiam quæ non sunt primæ, videntur alia alijs priores, & multis gradibus esse ordine postq. Galen. secundum legem methodi, cui

Aristoteles, & omnes alii probati autores insisterunt, incipere vult à primis & quæ ad aliam rationem habent elementorum, & procedere ad posteriora, quæ ex his nascuntur. De his autem ipsis agit primum, quinque inquam prioribus libris vniuersim, deinde sex posterioribus venit ad singula, quod vt ostendimus libro primo de physica doctrina in Aristotelem, omni artis constitutioni debet esse commune.

¶ Caput secundum.

CAETERVM vocum definitio nihil accuratius edocebit, quàm quæ in tertio de temperamentis, simulque in primo commentariorum istorum sunt prodita: repetam tamen eam nihilo secius & in præsentiarum. Corporum vnumquodque, aut calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, & dicitur & apparet, interim quidè ex sua natura, interim autem aduentitia qualitate adsumpta. Consueuimus autem quod ex sua natura est, primario & secundum se, & per se, potètia tale & esse & videri dicere: quod verò adscititia acquisierit qualitatem ex accidenti quopiam esse viderique eiusmodi. Porro eorum quæ propria sua natura, aut calida, aut frigida, aut sicca, aut humida, dicuntur: quedam actu seu energia talia existunt, alia potentia: differente quidem hoc potentia modo quæ nunc dicebamus, ab eo quem paulò ante diximus. Illic enim ex aduerso diuidebatur ei quod ex accidenti dicitur, hic verò ei quod actu. Sed & eorum quæ actu dicuntur, aliud quidè absolute est calidum, frigidum, siccum, aut humidum, velut elementa: aliud excessu, vt homo, equus, bos, canis, & vniuersa animalia: aliud ad symmetrum, seu generis sui, seu speciei, vt verbi causa, leo cum homine comparatus, homo autem ætate florens cum puero: aliud ad quiduis obuium, vt Dion ad Theonem. Quin & corporum quæ potètia talia, aut talia dicuntur vnumquodque vt ad id quod est actu relatum dici necessario monuimus. Id quidè quod facile accenditur, ad id id quod actu est absolute calidum: hoc verò quod alia calfacit, ad id quod per exuperantiam: sic quod hominè calfacit, esse vt ad hominem potètia calidum: quod verò bouem, aut equum, vt ad bouem & equum. Similiter hoc huic verbi causa, homini: illud verò illi, calidum, frigidum.

Galen.

frigidum, siccum, aut humidum est. Illius vniuersi naturæ comparatum. Ex hac nominum discretione ad assequendam iudicij ipsorum cognitionem non parum sumus adiuti. Siquidem si ad hominem, qui dicitur calidum, frigidum, humidum, siccum, à cæteris omnibus recedendum & in ipso duntaxat homine periculum sumendum explorandumque censuimus: si vero quid ad equum, bouem, ceruum, aut aliorum animalium quoduis, in ipso rursus solo periculum faciendum erit. In his vero & illos quoque castigauimus qui ex consistètia, colore, odore, sapore, grauitate leitateque cuiusque medicamenti, existentem in singulis facultatem inuenire tentarunt. Atque hæc omnia vtique recte nominum distinctioni consentanea videntur. Atque velut elementa huius esse tractationis proposuimus in primarum consistere qualitatum cognitione ostendimus: Quas quidem in libro de elementis secutidum Hypocratem, humiditatem, siccitatem, caliditatem, frigiditatemque esse demonstrauimus: prope modum verò harum quoque intentionem assequeremur, ex significatis nominum rectè distinguendis. Etenim cum medicamentum ab alimento discerneremus, quod medicamentum in qualitate alteraret, alimentum verò substantiæ corporis assimilaretur: rectè hinc ad alterantium nos qualitatum inuentionem perducti sumus.

Comm.

SI hæc vocum definitio nihil accuratius edoceat, quam quæ tertio de temperamentis, & primo huius operis, posset fortasse nunc eam Galenus silentio præterire. Cum præcipue plures iam repetitis sit. Nam præterquam quod repetita toties nihil affert nouæ utilitatis, affert illud molestiæ, quod sermonis de eadem re varietas semper offundit rebus à principio explicatis aliquid obscuritatis, & doctrinæ, cursum remoratur, vel ut nunc, cum satis esset dicere quedam esse actu talia, quedam potentia, addit differente quidem hoc potentie modo quem nunc dicebamus, ab eo quem paulò ante diximus. Illi enim ex aduerso diuidebatur ab eo quod ex accidenti dicitur: hic vero ab eo quod actu. Quod dixit alludendo ad id quod caput. 17. libri proximi dixit, quo loco ego explicauimus, quod potentia duobus modis dici apud Galenum, primo id omne quod actu non est, secundo id quod nec actu nec ex accidenti. Atque eam quæ opponitur ei quod actu, esse diuisionem, qua ei quod ex accidenti, esse subdiuisionem. Interim ego eo loco dixi, quem loquendi modum maxime

probem, nunc satis fuerit, quem tenet Galenus interpretari. Porro cum paulò inferius dicit, aliud ad symmetrum seu generis sui, seu speciei, vt verbi causa leo cum hominè comparatus, homo autem ætate florens cum puero. Ne intelligas aut ætate florentem aut puerum esse symmetrum sue speciei. Neque enim est. Nam & si quam maxime intelligi velis id de temperato, neutra tamen earum ætatum est temperata. Sed intellige cum quis interrogat vter calidior sit ætate florens an puer, perinde esse ac si interrogaret, vter a symmetro sue speciei, calore plus recedat. In humana specie in idem incidit per exuperantiam calidum, & ad symmetrum, & ad quemuis obuium, vt Dion ad Theonem. Quia contingit idem esse symmetrum simpliciter, & eius speciei. Reliqua capituli manifesta sunt: ferè enim continent dictorum repetitionem.

¶ Caput Tertium.

Galen.

Porro cum duplices sint in genere alterationes, alia specificæ, quæ proprie sane & primatio dicuntur alterationes, alia vero quæ contundunt & contrahunt corporis nostri particulas, quæ vtique potius per abusionem quam proprie alterationes cognominant. In primo genere medicamentorum contineri facultates censemus. Nec enim quicquam ex specie in speciem mutari queat citra excoactationem, refrigerationem, humectationem, & resiccationem. Dico autem ex specie in speciem, velut cum ex pane, ptisanâ, lente, sanguis, pituita, bilis, tum flaua, tum atra: atque ex his iterum adeps, os, neruus, caro, arteria, vena, atque adeo cæterarum animantium partium vnaqueque gignitur. At si secundo nos quippiam, velut vitrum & ensis: aut contundendo, vt lapis, & plumbum: aut segregata coarctando, vt vinculum quadam tenuis partes alteret, ea haud phartraca fuerint: quippe cum eiusmodi alterationum nullæ rerum omnium ex propria recedant natura. Etenim siue minutim patiem frangas concidasque, siue minutim concisum colligas, non tamen propriam ideo formam exuet, neque caro ex pane fiet per contusionem: neque os, exempli gratia, per coarctationem. Verum dum in vterque venisque concoquitur, in sanguinem pituitamque abit, atque inde ex istis, in os, carnem, & alias corporis parte tota sua substantia alteratur, veteremque

remque naturam exiit, in aliam trahens speciem. Nec tamen ab aliquo quopiam quam calore, frigore, humiditate, siccitateque, eas quæ fiunt in aliam essentia speciem alterationes, mutationesque, singuli corporis affectus accipiunt, ut demonstratum est. Atque hac ratione primas & elementarias specificas qualitates quatuor esse diximus, humiditatem, siccitatem, caliditatem, & frigiditatem, quarumque quam harum medicamentum vnumquodque in mistura pollentem possideat. Atque protinus in hoc primum plerique eas inquirentium lapsi mihi videntur, quod videlicet pollentem absolute tanquam naturales quidam philosophi considerarent. Præterea complures quoque eorum decipi videtur, quod sine certa methodo Aristoteles, Theophrastique libros perlegant.

compressione non minus quam dictis alterationibus. Nam interire potest homo non minus ense & laqueo quam igne. Certe res quæ naturæ sunt dissimilares & organice cuiusmodi animalium corpora, quia ut vivant non solo ex primis elementis temperamento contenta sunt, sed certa quadam constitutione & conformatione indigent, non alteratione solum sed & diuisione, & organorum quacunque corruptione interire possunt, sed neque hæc possunt citra alterationes dissolui perfecte, usque ad simularium corruptionem, & ita ut nullum sensibile remaneat. Itaque cum Galen. dicit nihil corrumpi sectione aut compressione, solis dissimilariibus intelligendum venit: Obijcies rursus & hæc posse diuisione corrumpi siquidem Aristot. videtur docere. 4. capit. primi libri de physica doctrina omnium esse fines certos crescendi & decrescendi. Certe mihi in commentarijs eius capituli monstratum est, quæ simularia sunt ex accidenti habere solum fines magnitudinis, quod ne capi quidem mundo possit quantacunque moles, nec tueri sese res vlla sub quacunque exiguitate. Si igitur ex accidenti indiget certa magnitudine, ex accidenti quoque poterit diuisione corrupti, non per se. Superest igitur res homogeneas à solis illis alterationibus posse agi per se in substantia propria mutationem obijcies iterum, videri non solo calore ventriculi panem in chylum vocatum mutari, sed alia quopiam facultate, nam si in virem aut rem alia inijceretur quæ eodem omnino gradu caleret quo ventriculus (quid enim prohibet?) Non ageretur ea commutatio. Non ageretur profecto eadem, quæ à quavis instrumenta essent eadem agens præcipuum longe differret. Neque vero ita tribuimus vim commutandi, calori, frigori, humori & siccitati, ut agentia præcipua tollamus, sed quia omnes commutatrices virtutes quæ rebus quibuscunque insunt, dictis qualitatibus vntur ac sine illis ne incipere quidem posset vlla commutatio. Alteratur enim panis calore verum in hanc substantiam trahitur à substantiali quæ tali facultate & hoc calore vritur. Verum sicut faber lignarius sine instrumento facere, neq; arcæ, neq; mensam aut lectum posset, ita si calorem actu ventriculus nullum haberet, etiam si substantiam propriam ac temperamentum quod vocat radicale adhuc retineret, ciborum commutationem ne inchoare quidem posset. Quia omnis commutatio naturalis calefaciendo refrigerando, humectando, aut siccando, agatur necesse est. Sed unde fit ut si naturalium mutationum hæc sunt causæ, sint etiam primæ facultates medicamentorum? Certe quia tales sunt indicauit Aristoteles esse qualitates proprias elementorum, unde fit ut earum attemperacione consistat natura partium simplicium; & ut recessus ab ea attemperacione primi morbi sint, quare virtutes quibus primi morbi curantur sint primæ medicamentorum virtutes, constat vero calidam frigidam, humidam, aut siccam intemperiam, refrigerando, calefaciendo, siccando, aut humectando curari. Hanc ob causam colligit, quodcumque medicamentum in examen veniat, primum in-

2. Obiect.

3. Obiect.

inquirendum esse, calidum, frigidum, humidum, an siccum sit.

¶ Caput Quartum.

Galen.

Siquidem per magni refert, an totius naturæ respectu, an hominum duntaxat, de calido, frigido, humido, siccoque definiamus. Nam totius naturæ respectu bifariam horum vnumquodque dicitur, partim absolute, partim per exuperantiam. Absolute quidem vnumquodque elementorum: homo vero, equus, & bos, per exuperantiam: Iam autem cum ad aliquid respiciendo exploratio fiat, illud modo considerandum erit, quod nam sit illud ad quod dicitur. Nos vero medici querimus, non an in aqua marina humidi simpliciter plus sit quam sicci (id enim clare conspiciamus) sed si ad hominem conferendo: nec tamen rursus ad hunc simpliciter, perinde ac si leonem illi compares: quippe cum sic homine humidior marina fuerit. Quoniam igitur pacto scrutabimur, an sicca sit facultate marina? Quoniam alio, obsecro, quam an corpus humanum inæqualitate quadam resiccare valeat? Itaque in hoc vnum modo, ceteris relictis, intendendum. At qui contra faciunt medicorum plerique. Nam ad quiduis potius respiciunt quam ad hoc. Quomodo ergo ad hoc solum conuersi, reliquis prætermisissis, qua nam in hoc agendi facultate polleat marina, cognoscemus? An videlicet corpori applicantes, sicque periculum eius quod factum sumentes, lauando, rigando, fouendoque, tum subinde lanam, aut spongiam marina madentem partibus applicando, ad hæc emplastris, ceterisque miscendo, atque in his omnibus, ab eo quod ex accidenti quandoque euenit, id quod à propria ipsius, medicamenti vi proficiscitur, distinguendo? Nam in hoc omnis inuentiones summa consistit, quam solam vix quisquam illorum attingit. Sed eos philosophorum verba decipiunt, haud potentes homonymiam percipere.

Comm.

VT inuestigemus quale sit medicamentum non est curandum quale sit simpliciter & per se, sed ad hominem. Non enim semper in idem inciduat hæc duo, Nam marina

aqua simpliciter & quæ res quædam humida est, (plus enim habet partium humidarum quam siccarum) verum quæ medicamentum & ad hominem est sicca, quia siccatur. Neque certe ita debet dici ad hominem, ut cum conferimus leonem cum homine. Illud enim est considerare simpliciter illorum naturam, & inter se conferre. Qui enim confert leonem cum homine, dicitque leonem calidum esse, significat in leone esse maiorem caloris exuperantiam quam in homine (itaque ibi calidum aut calidius dicitur actu & per exuperantiam, quod libuit Galeno nunc vocare simpliciter:) qui vero dicit marinam esse siccam ad hominem dicit esse potentia siccam, & siccare hominem. Qui fieri possit ut marina cum habeat humidi plusquam sicci sicca sit ad hominem, magna ex parte dictum est in calce libri primi cum de causa qua aliquid medicamentorum idonea materia est, agitur. Scilicet quia aqua eam habet substantiam & proprietatem ut alienas virtutes facile recipiat. Neque contra est quod Galen. lib. 1. dixit aquam nunquam deponere vim humectandi, intelligendum enim id venit, alteratione sola, ut calefactione, humectat enim etiam feruens, mixtione vero facile siccantem fieri, omnia balnea naturalia indicante.

¶ Caput Quintum.

NAM non solum, ut modo dictum Galeni est aliud simpliciter, aliud per exuperantiam ab ipsis dicitur (simpliciter enim ignis calidus est, per exuperantiam homo) verum quod per exuperantiam dicitur, bifariam quoque dici autumant: partim secundum substantia molem (velut ut nos quoque in temperamentorum commentarijs diuisimus) ut si cados duos aquæ summè feruentis vni cado aquæ maxime argenti infuderis: partim vero secundum qualitatum effectum. Atque hoc quod ad dogma consequitur, ita dicunt, non iam ex ijs quæ euidenter apparent (sed per syllogismum) accipientes. Nam supponentes frigidum contrahe re constipareque, & substantiam reddere immobilem, aut ægre mobilem, calidum vero rarefacere, fundere, coquere, mouere: rationabiliter in plantis omnibus vincere calidum pronuntiat: siquidem haud aliter neque nutrimenti ex terra digestionem prolixissimam, neque alterationem eiusdem, neque concoctionem, quin neque incrementum prorsum plantarum, neque germinationem, neque fructuum generationem, perfici posse, nisi calidum superaret:

atq;

Comm.

Item est proximo capite primas virtutes medicamentorum, ac quasi aliarum elementa esse, vires, calefaciendi, refrigerandi, humectandi, & siccandi, ab hisque incipiendum esse in simplicium medicamentorum examine. Nunc probat Galen. hæc esse primas virtutes. Ratio vero qua vtitur Galen. ex ea ducitur qua Aristot. 2. de ortu & interitu probat calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem esse primas elementorum virtutes, & corpora quibus ea primum insunt, esse elementa prima, nimirum quia rerum omnium ortus & interitus & in sese mutuo commutationes, his qualitatibus agi videmus. Nullas enim earum quæ corporibus insunt videmus principium commutationis rei alicui præstare, neque omnino alterare, neque sibi similem qualitatem gignere. Non enim quod aliquid proximum sit duro durefcit, nisi siccet, neque quod molli, mollescit, nisi humectetur. Hanc ob causam colligit Aristot. necesse esse hæc elementorum primis. Nam elementa sunt quorum mutua commutatione res mutationes subeant & ortus & interitus, ergo hæc sunt eorum qualitates primæ, quæ & horum sunt effectrices. Hac eadem ratione dicit nunc Galen. fieri ut hæc sint primæ virtutes elementorum, quia inquit, hæc sunt quæ propriissime dicuntur & sunt alterationes, & quæ solæ ducunt ad substantia mutationem. Non enim celsio aut contuso, compresso aut laxato, aut distento, aut omnino passio alia talis mutationem substantia facere possit, sed modum quendam solum. Nam siue comminuas, siue diuidis, siue distrahās panem aut carnem, panis semper facit aut caro. Neque aliter hæc aut vlla alia res mutare possit naturam quam ab aliqua dictorum qualitatum incipiente commutatione, ut si vratur, aut in vnticulo hepateve commutetur. Sed obijcies videri posse rem aliquam corrumpi sectione &

2. Obiect.

atque ita rursus inter plantas ipsas, alias calidiores, alias frigidiores constituunt. Ex eadem ista hypothese pendet ea ratio qua rosas esse calidas contenderunt. Siquidem in illis, si in alijs vllis plantis, plurimum vincit caliditas. Ex altera rursus hypothese dependet quod de oleo & adipe adstruunt. Nam quod ocyssime inflammantur idcirco calida esse ea facultate iudicant. Et alio rursus modo quæcunque dulcia sunt (calida esse dicunt.) siquidem quod familiarissima sint, simillimaque temperaturis nostris quæ calida natura sunt, ideo & ipsa quoque calida esse volunt. Atque philosophis quidem, ut puta qui de tota natura scrutantur, recte talia & queruntur & dicuntur. At medicis, quibus alius est scopus propositus, haud perinde recte: quippe cum in rosarum effectibus calidum non vincat: neque sane quoduis aliud plantæ genus, eo quod plæte est calidum dici debet: quoniam nos haud ita calidum quærimus, sed ut ad hominem: Siquidem si quia in actionibus superat caliditas, propterea calidum quid dices: planta vnaquæque calida erit multoq; magis animalia omnia. Dicant igitur, si lubet, papaver, mandragoram, cicutam, salamandram esse calida: verum nemo id dicit, sed velut vno ore omnes esse frigida hæc omnia pronuntiat. Atqui animal est salamandra quod & nutritur & crescit, & mouetur, quæ sane calido in mistura vincente provenire asserunt. Quid ergo in istis quidam ad hominem respiciunt, in alijs vero ad totam naturam aut primariam qualitatum actiones? At ego non salamandram modo aut cicutam, ut ad hominem frigida facultate esse, dici oportere censeo, sed alia omnia ad eundem modum iudicanda: Siquidem cicutæ sturnos non modo non refrigerat & enecat, ut nos, sed & alit quoque, & nimirum etiam calcificat. Quicquid enim substantiam alit calidam, calorem eius quadamtenus & auget & tueretur. Atqui corpus sturnorum calida est substantia, non modo qua animalia sunt, sed etiam qua sanguine prædita. Sane subinde in alijs multis tractabimus demonstratum à nobis est, amicitias quasdam pugnantiasque qualitatum omnibus rebus inesse: ac quod familiare est expedite assimilari: quod vero contrarium, ad inter-

ditionem ducere tum animalia, tum plantas: præterea familiaritates illas à totius substantiæ proprietate oriri: id quod sæpe numero à me, & dictum est & ostensum. At isti cum ægre id capere possint, signiter & falso de complurium medicaminum viribus pronuntiant. Vna enim duntaxat illorum examinandorum regula est, nempe ea quæ ad hominem fit exploratio, id quod secundum accidens, ab eo quod est per se semper distinguendo. Cui si quis animum intendat, is nec acetum, nec rosaceum calidum vnquam dixerit: quippe cum vtrumque nos primario & per se refrigeret: acetum quidem valide, leuiter autem rosaceum.

Per exuperantiam calidum, frigidum, humidum, aut siccum duobus modis dici, inquit, philosophis aut per exuperantiam secundum substantiæ molem, aut secundum qualitatis effectum, hoc est duobus modis posse fieri aliud tale, vel quod substantiæ talis accipiat plus, vel quod intensius & fortius, hoc fortasse dicit propter marinam quam dixerat plus habere partium humidarum esse tamen siccam. Quæ proinde dicitur recte secundum substantiæ molem, per exuperantiam humida, secundum qualitatis effectum sicca: quod scilicet minus illud sicci quod inest efficacius sit quam humidum, & magis natum exere vires suas quam humidum: quod, ut diximus, aptum est alienas faciliè recipere. His positis hypothesebus dicit philosophus suo modo recte procedere, & quod illis videtur, consequens ratiocinari, medicos vero non debere ita procedere, neque eorum argumentis uti, utpote qui non de eodem modo calidis, frigidis, humidis, aut siccis agant. Illi enim simpliciter talia inquirunt, medici vero non ita, sed ad nos ut expositum est. Profert exempli gratia tres ratiocinationum modos, quibus vtruntur philosophi, & à quibus medici, in medicamentorum viribus inuestigandis, debent abstinere. Verum oportet hoc loco præfari Galen. iam hinc multas philosophorum ratiocinationes commendare, & assertiones citra refutationes admittere, non quod veras esse putet, sed quod præsentis doctrinæ nihil officiant. Velut permittit dicere quod omnes vitales actiones calore aguntur, viuentia omnia esse per exuperantiam calida & hominem per exuperantiam calidum esse, quæ non esse propriæ sententiæ, qui legerit libros de temperamentis, facile intelliget. Sed illud solum vult Galenus nunc statuere, utcuque philosophi de rebus sentiant nihil nostræ huic doctrinæ officere, eo quod aliter nos vramur calidorum & frigidorum nomine quæ illi. Hæc nisi prius animo conceperis putabis Gal. in ijs quæ sequuntur, sententias quas alibi optime confirmauit, nunc perdere. Prima itaque philosophorum ratiocinatio est, frigidum contrahit, constituatq; & reddi-

Comm.

& reddit substantiam immobilem, aut ægre mobilem: calidum contrarefacit, fundit, coquit, mouet, sed non aliter potest agi nutritio, neque incrementum, neque ortus plantarum, quam rarefactione, fusione, & motu, & concoctione. His enim agitur diductio alimenti & commutatio, & quarundam partium dilatatio & pororum apertio: igitur necesse est calidum vincere in plantis omnibus, atque eadem ratione in omnibus viuentibus, atque ita, viuentia omnia esse per exuperantiam calida. Hoc eodem argumento colligunt rosas esse valde calidas, siquidem in illis, si in alijs vllis plantis plurimum vincit caliditas. Quia scilicet cito augetur id arbutum, & cito facileque producit multas rosas magnitudinis insignis. Siquidem igitur hæc actiones caloris sunt, videntur rosæ calidæ esse satis multum. Est alia philosophorum ratiocinatio, oleum & pinguedo omnis facile inflammantur, & in ignem vertuntur, sunt igitur calida. Alia ratiocinatio est, dulcia omnia sunt naturæ nostræ familiarissima, & nostræ naturæ est calida, ut prima ratiocinatione efficiebatur, igitur sunt omnia dulcia calida. His omnibus respondet vno verbo nunc Gal. hæc recte & queri & dici à philosophis, utpote qui de tota natura scrutantur, medicis vero quia alius est propositus scopus, puta corporibus humanis medici, non recte. Neque enim nos quærimus calidum per exuperantiam, ut philosophi, sed ad hominem. Proinde inquit, neque quod in rosarum effectibus calidum vincat, aut aliud quoduis plantæ genus calidum dici debet, sed ad nostra corpora est examinandum. Nam (inquit) si ad actiones illas respicias, dices omnes plantas esse calidas, & multo magis omnia animalia quia pluribus actionibus vitalibus gaudent animalia quam plantæ. Dices igitur papaver, mandragoram, & cicutam, & salamandram esse calida: quæ tamen omnes vno ore affirmant esse frigida. Nam illa sunt medicamenta stupefacientia: salamandram vero dicit esse ad eam frigidam ut contactum ignis possit multo tempore sustinere. Redarguit ergo medicos, qui rationibus illis physicis vtruntur, dicens eos in alijs ad totam naturam respicere, in ijs vero ad hominem: cum tamen eodem modo agendum sit in omnibus, atque ut Galen. censet, omnia sint ad hominem examinanda. Nec sane ita ad hominem ut ad aliud quoduis animal possis examinare, non enim ab eisdem medicamentis omnia eodem modo efficiuntur, sed ut tertio de temperamentis dixerat, ut sunt cuius animanti sua alimenta, sunt etiam sua medicamenta, & euenit quod vni est vel venenum, alteri esse alimentum vel cicutæ quæ est sturnis alimentum & nobis venenum. Calida igitur est ad sturnos, nam omne quod nutrit esse calidum, quia subiectum calidum auget aut tueretur eodem lib. 3. dictum est. Vbi non minus dictum est, causam huius euentus esse, quod sint rebus quibusdam cum quibusdam alijs sympathiæ quasdam & similitudines, cum alijs antipathiæ & repugantiæ. Vnicam igitur dicit superesse regulam, examinandi medicamenta, nempe ad hominem explo-

rare. Quod si respiciat (inquit) quis, neque acetum neque rosaceum calidum dum dixerit, cum vtrumque horum nos refrigeret leuiter. Videtur sane toto hoc capite concessisse, viuentia omnia, oleum quoque & pinguedinem, & dulcia omnia calida per exuperantiam esse, etiam si ut medicamenta, quædam eorum talia non sint. Cui assertioni repugnat quod de oleo proximo libro dictum est, vbi respondentes innumeris problematis indicauimus, omnia attestari mediocrius naturæ: & quod paulo post, hoc ipso opere Galen. indicabit, ex nullo sapore cognosci posse certam vllam temperiem, & naturam: & multo magis, quod primo de temperamentis Galen. asserit, hominem temperatum exacte, & omnino temperatum esse. Certe ut diximus Galen. hoc loco non concedit ea calida esse, sed quasi de ea re uoluit hic contendere, utpote ad præsentem tractationem minime necessaria, permittit illis dicere ut lubet, & respondet, & si illi vera dicerent, posse quædam eorum esse frigida, ut de frigidis & calidis agitur à medicis. Certe primo de temperamentis huic eodem argumento quod de calida viuentia natura hic proponitur, aliter respondit. Videlicet, quod actiones omnes vitales caloris sint, non fieri ut viuentia omnia calida sint per exuperantiam, sed solum ut ea omnia calorem habeant. Itaque dicit fieri ut omnia viuentia calida sint ad ipsam et mortua, non tamē etiā ut omnino. Et merito quidem Galen. vbi de temperamentis ageretur respondit argumento exactius, nihil preterire sinens, quod non conferret esse verum, quia in illo opere Galen. agebat de calido, frigido, humido & sicco, per exuperantiam & actu, ut & philosophi: hic vero aliter, de potentia scilicet tali & ad nos, quare hic nihil intererat rationi illi exacte respondere. Et quod de oleo dicitur tertio de temperamentis etiam respondimus, indicantes exemplo lignorum calidorum non omnia quæ vruntur facile, esse calida, neque quod facile vruntur, fieri ut sint calida actu, & per exuperantiam, sed potentia ad ignem, id vero frigidis etiam posse, alijs causis, accidere. De dulcium temperamentis postea agetur.

Caput sextum.

PORRO quid nam hoc sit leuiter Galen. exponam. Vna enim cum eo tota medicinæ temperamenti medicamentorum omnium ratio conspicietur, cuius in præcedente libro mentionem fecimus, vbi de oleo differebatur. Si quippiam est ex applicatis nobis, seu corporibus, seu medicamentis, quod actu sic calidum sit, ut ad nos, aut ex contactu similiter calidum eundat, id ex media est temperie: cum nobis nimirum collatum: siquidem secundum sequeat per exuperantiam dici calidum, sicut

De simplicium medicamentorum facultatibus

sicut & nos quoque. At si quid nondum adeo calidum est ut nos, neque admodum tale reddatur, id temperie humana frigidius est, quantumcumque in eo caliditas exuperet. Etenim nobis admodum calidum, qui in nobis præerat, auferet, detrahetque: quippe si datis duabus aquis calidis, quarum altera plus, altera minus caleat, misceas magis calentem minus calenti, huius sane feruorem extinxeris. Sic si in caliditate rosæ, quæ tepida est ut ad temperiem humanam, caliditatem indideris humanam, prorsum ab hac quidem detrahes, & refrigerabis:

Cecum.

Ad huc procedit iuxta positiones philosophorum, indicans eas medicinas nihil officere, quia aliter accipiunt hæc nomina quam nos. Atque ita si quis ponat hominem per exuperantiam calidum, sicut ut medicamenta aliqua sint per exuperantiam, res calidæ, tamen medicamenta frigida, quæcumque scilicet intererunt inter naturam hominis & mediocritatem totius naturæ, ea enim quia plus quam mediocritas, erunt calida per exuperantiam, sed quia minus calida quam homo, erunt frigida ad illum. Nam non tantum à contrariis sed à similibus remissioribus euenit alterari, ut proximo capite dicit Galen. diffuse.

¶ Caput Septimum.

Galen.

NON ergo stupenda magnopere res est, si quicquid eorum quæ proprie, & per se sunt calida, cum calidiore altero commixtum, frigidius efficere ipsum queat. Ea est communis alterabilium corporum omnium natura, ut in se & agant, & patiantur admodum: quodque minus est calidum, à magis calida calidius euadit: quod vero magis calidum à minus calido contra afficitur. Nam id vel ex ipso tactu clarissime discas. Etenim eadem subinde illi tum calida, tum frigida esse videntur: calidiori quidem tacto, frigida: frigidiori vero, calida. Proposuit autem mihi dudum quispiam, quamobrem in balneis frigidum metamus, foris vero calidum: haud intelligens, in balneis urinam quidem ipsam perinde ac foris tepidam esse, verum nos non æque extrinseca corporis superficie, & dum lauamur, & ante affectos esse. Nam in balneo ipso calidior ea nobis est quam urina, extra autem frigidior. Quare urina

non abs re illi calida extra balneum appareat, in balneo autem frigida. Quod enim minus quam ipsa calidum sentitur, velut refrigerans habet: quod autem magis calidum, tanquam exalfaciens. Liceat vero tibi, periculi faciendi causa, postquam ab eadem lauando incalueris, pelui aquæ modice tepidæ intro iussu tuo allata, in eam manum aut pedem immittere: apparebit enim aqua non tepida, sed admodum frigida. At si protinus balneum ingressus, aquam peluis tetigeris, minus videbitur frigida: perpetuo enim quanto plus fueris præcalfactus, tanto apparebit frigidior.

Nec mirum videri debet, si putealium aquarum plerique, quæ videlicet fontes profundos admodum habeant, contactæ hyeme videantur tepidæ. At si à balneo manibus contingas calidis, multoque magis si etiamnum in lauacro consistens, haud profecto apparebit tepida. Itaque tactu calidi, normaque dignoscendi frigidum ponentes, ac eius dispositioni iudicium ipsorum tribuentes, merito sane crebro fallimur, ut qui quod aut ex se est frigidum, id frigidum esse dicamus: quod vero calidum ex se non est, id esse calidum pronuntiemus. Hinc fit ut dum lauamur, frigidam esse urinam: contraque frigore rigentes, aquam eputeis haustam calidam existimemus.

At si affectionum in quibus eramus dum vtranque contingeremus, obliuiscamur, ac solius eius qui in nobis factus est sensus memineribus, periculum est, ne forte aquam aliquando absolute dicamus calidam, urinam vero frigidam: atqui neutra absolute aut calida aut frigida est, sed ut ad nos. Nec ut ad nos rursus absolute, verum hoc videlicet pacto affectus. Absolute autem vtranque qualis ad nos est, dici possit, ad mediam, eandemque optimam nostri temperiem collata: ut si ad hominem absolute expendatur, omnino sane ad temperatum & eucratum expendi oportet.

Comma.

Non solum à contrario pati solere res, sed à simili etiam minori, docet Galen. indicatque quibusdam exemplis. Quæ assertio, & ad curationem recte peragendam, & ad medicamentorum permissionem est à primè necessaria. Nimirum remissum remittere intentum & intendere remissum vsque ad gradum: modicum cuius rei causam refert Galen. altera assertionem de

de actione reciproca. Nimirum communis est omnium alterabilium natura, ut in se mutuo agant & patiantur admodum. Hoc est, ea est natura eorum quæ à se mutuo sunt alterabilia, ut quicquid ab alio patitur non nihil etiam in illud agat. Recte autem adiecit Galen. admodum. Quia ut à me dictum est, primo lib. cont. cap. 5. reciproca actio non inter quæcumque, sed inter proxima solum agentia est. Porro hæc assertio de actione reciproca, refertur etiam rursus ad aliam, quam etiam lib. eodem cont. cap. 4. probavi, manere simul in quacunque materia alterabilium contrarias qualitates secundum quas alterari euesit, ita ut ex altera aut ex ambabus semper sit summa latitudo perfecta. Si enim ita est, necesse est ut quo aliquid habet minus caloris, eo habeat plus frigoris, & quo plus caloris, eo minus frigoris, & ut calore frigori, & frigore calori repugnante mutuo patiantur, & æqualiter in se mutuo alterata in medium gradum incidat. Verum quia de his omnibus hypothesibus satis superque actum mihi est dictis capitibus, & capite nono libri. Noni eiusdem operis, non est quod in eis confirmandis immoremur. Sed ex epla quibus Galen. vultur perpendamus. Probat in primis quod calidius est refrigerari à minus calido, quia cum in balneo sumus sentimus urinam frigidam, cum extra balneum, calidam: quia scilicet sumus nos in balneo calidiores quam urina, extra vero frigidiores. Itaque probat nos refrigerari ab urina quia sentimus urinam frigidam. Vnde constat iuxta Galen. sententiam nullas esse tangibilium qualitates, sensibiles species præter ipsas qualitates, nec aliter pati tactum, calorem sentientem, quam calefendo. Alioqui enim posset eas species recipiens sentire frigus, neque refrigerari, quare illa consecutio nihil valeret, sentimus urinam frigidam, ergo refrigeramur ab urina, quæ nisi valeret, nequaquam effectam esset, ut quod calidius est à minus calido refrigeraretur. Sed hoc quoque lib. 3. cont. cap. 29. disputatum est. Quod dicit aquas pureales videri frigidam ætate, quod nostræ manus calidæ sint, non ita est accipiendum quasi frigidæ reuera non sint magisquam hyeme, sed videantur solum, sunt enim reuera, ut & animalium ventres, sed quasi hæc quoque ratio accedat. Nimirum illæ frigidæ sint, quod calidæ exhalationes in spatiosum aerem effuse caernas terræ delituerint. Et ob nostrum calorem videantur eo tempore frigidiores. Hoc enim etiam facere plurimum, nouerint quicumque iter meridiano tempore ætate agentes, fons cuiuspiam occurrerint, aut sub umbram quampiam, aut in humilem quampiam domum æstantes se receperint, videntur ea omnia ita affecto valde frigida, & iocunda, quæ alioqui ut calidissima derelectaretur. Sed hoc quoque cap. 5. primi cont. dictum est, vsque adeo nihil continet hoc caput, quod alibi non sit enarratum abunde. Ut solum opus fuerit loca in memoriam tibi reuocare.

¶ Caput octauum.

SA NE. & hæc quoque peccata omnia à nominum definitione dependunt, Galen. quam paulò minus omnes habent contemptui. Etenim cum calidum & frigidum partim absolute dicatur, partim per exuperantiam, partim ut ad symmetrum sui generis comparatum, partim ut ad quiduis obuium collatum: iure optimo in hominibus identidem fallimur, nescij quidem quoniam horum modorum quid calidum iudicemus, ad alterum tamen transeuntes. Verum sexcenties nunc dictum est, diciturque, quod in quarto & ultimo, eorum quæ modo recensuimus, significatorum, de medicamentorum viribus considerare oportet. Non enim an absolute vnumquodque ipsorum calidum sit, ut ignis (nam id omnino etiam foret impossibile) aut an per exuperantiam, ut sanguis, considerare propositum est: neque an ut ad symmetrum sui generis aut speciei dicatur calidum, ut leo inanimantibus, & quod florentis ætatis est [in quavis specie] ad ætate proeuctum: sed an ad hominem sit calidum, frigidum, humidum, aut siccum medicamentorum vnumquodque, id vero inquirere statutum est. Neque rursus ad hunc, tantum id quod ad aliquid aliud comparatur, sed si facultate, hoc est si admodum ipsi, eam partem quam tetigerit reddat aut calidior, aut frigidior, aut humidior, aut siccior. Itaque in experientia & iudicandi & dignoscendi consistet ratio. Licet medicorum plerique, exuperantia post habita, an rubra sit rosa, an bene olens, considerant, negligentes ubi caput ipsis exæstuat, coronis ex rosa contextis, capiti que impostis, aut succo eius, aut oleo rosæ, sic vel ipsa experientia id quod res est discere. Nam si exalfaciant, magis etiam calida fuerit: sin refrigerentur, frigida: quod perinde est atque refrigerandæ humanæ naturæ facultatē possidere. Nam id perpetuo memoria tenere oportet, quod tametsi sexcenties dicere non grauatus sim, tamen multi nec sic quidem id capiunt: atque ignoscendum sane illis est, ut quos Sophistæ prolixis suis nugis peruerterunt. Et profecto experientiæ quidem ratio tam facilis est, cum in rosis, tum in cæteris me-

dica-

temporibus vniuersalibus accipitur. Qua de re videtur non eodem modo vbiq; sensisse, nam hic dicit admouenda in principio quæ refrigerant & adstringunt per incrementa tepida, & mediocriter adstringentia: in vigore mediocriter calfacientia. In inclinatione quæ calfaciunt & discutunt vehementer. Itaque resolutiva solum: tamen in r. cap. sexti de compositione secundum locos ita inquit: quemadmodum in principio commodâ sunt pharmaca repellentia, sic post principium vsque ad finem opus est pharmaco ex vtrisque misto, repellente videlicet & discutiente, ac primo quidem tempore (primo scilicet post principium, hoc est incremento) adstringens præcellere oportet: ad finem vero (hoc est in inclinatione) discutiens: interposito vero tempore (hoc est in vigore) æquales vtrorumque partes esse conueniet. Itaque hic solis resolutivibus vti vult in inclinatione, illic admisceri etiã aliquid repellens, fortasse non id dixit vniuersim, sed propter oculos in quibus etiam in inclinatione est quâ in multis aliis partibus nouæ fluxionis maior timor. Qui timor si tolleretur è medio etiam in vigore esset vtendum solis resolutivibus, quia iam cessauit penitus fluxio. Sed ad medendi methodum iam pertinent hæc.

¶ Caput Decimum.

Galen.

ET enim quæ mediæ sunt temperatura, & quæ vtramuis in partem leuiter declinant medicamenta, interim calfacere videbuntur, rursusque refrigerare: interim verò neque excalfacere, neque refrigerare, sed sicuti corpora acceperunt, ita ea seruare. Nec id illis ab re accidit. Siquidem aqua tepida & vrinâ in balneis quidem frigida, argentibus vero calidâ apparent. Cum ergo ex eo quod affecta corpora variis subinde modis disponantur, ipsum quod afficit, variè quoque agere contingat: liquet ex hoc, non rosam, non oleum, non chamæmelum, non lini semen, sed neque anethum, neque farinam, aut foeni græci, aut triticeam, neque alia sexcenta, quæ partim adamusim mediam temperiem sortiuntur, partim paulum ab ea recedunt, eandem vbiq; editura esse actionem: quando nec sani eandem omnes temperaturam obtinemus, nec eisdem morbis affligimur ægroti. Iam rosaceum mediam inter oleum & rosarum succum temperiem possidens (illo enim minus est calidum hoc autem magis) refrigerat quidē exustos idque caliditatis suæ tepore: argentes verò paulū etiam calfacit, quod videlicet is quo

que effectus caloris sit tepidi: quemadmodum balneæ rigentes quidem excalfaciunt æstuantes verò frigefaciunt. Quocirca si aut refrigerantibus medicamentis, aut excalfacientibus rosaceum indideris, sicut non magnopere obfueris, ita nec admodum profueris. Nam caliditas tepida nec est sufficiens quæ refrigerata sunt lædere, nec eadem curare potens. Etenim quicquid curari debet, ab immoderatione seu ametria ad commoderationem seu symmetriam reducitur, non id quod bene temperatum sit requirit, verum id quod contrariam habeat in temperaturam. Si quidem si aquam frigidam temperatam efficere studes, temperatam ei misceri non oportet (sic enim tepidum euadet, quod ex vtrisque commistum erit) sed feruens petenda est, eaque frigida miscenda. Hætenus que moderata calidior esse debet ea qua frigidam temperare volles, quatenus videlicet & frigida ipsa symmetram frigiditate exuperat. Nam sicut quæ leuiter tantum symmetra frigidior est, ab ea quæ multo est calidior, mediam non recipient temperiem: sic nec quæ longè frigidior ab ea quæ paulò calidior. Verum si quod curationem postulat, multo est frigidius, necesse est, quod ipsum curabit, multo quoque calidius existat: sin paulò frigidius, paulò etiam quod curabit, calidius erit.

AB eodem medicamento variè affici corpora, vt ipsa scilicet variè affecta sunt, atque ad eam quæ mediæ sunt temperatura, aut ei proxima, calida refrigerare & frigida calfacere dictum antea satis superque est. Illud occurrit nunc consideratione dignum, quo pacto non repugnet sibi ipsi Galenus dicens, exustos refrigerare, argentes paulum etiam calfacere, cum cap. vltimo lib. secundi dixerit, exustos quidem eius vsu refrigerari, & protinus vtilitatem aliquam percipere: qui verò refrigerati sunt omnes lædi? Si enim refrigerati paululum calefiunt, iuuantur et si non persanentur: si autem iuuantur non læduntur. Si igitur læduntur, non calefiunt, sed refrigerantur. Mihi videtur rosaceum non eodem modo affecturum exustos omnes, neque argentes omnes, etiam si equaliter ardeant, aut rigeant, sed interesse etiam multum qualis sit cuiusque hominis natura. Si enim homo non tantum præ naturam nunc algeat, sed natura etiam sit frigidior quam ipsum rosaceum, quia ad eum hominem rosaceum non frigidum, sed calidum fuerit, neque refrigerabit, neque lædet, sed calfaciet & iuuabit non nihil, etiam si ob debilitatem non persanet.

Si

Si vero homo qui alget natura calidus sit, aut etiam temperatus (nam ita quoque erit calidior quam ipsum rosaceum) calefiat etiam non nihil admoto rosaceo, quia remissum remittit intentum, tamen lædetur nihilominus. Quia illud cum sit frigidius quam pro natura hominis, pugnabit aduersus hominis naturam. Lædet igitur, vt quæ contra naturam pugnant medicamenta: atque tamen si qua remissiora morbo pugnent contra morbum, qua vltra naturam hominis inclinant in ipsam morbidam intemperiem, pugnant etiam contra naturam. Minuent ergo morbum & lædent. Sed quo pacto? Certe facientia morbum intensione minorem, sed deteriore. Vt si faciant minorem, sed pertinacius hærentem. & ad habitus naturam magis inclinantem. Id vero non fiet vnica admotione, sed longiori vsu. Itaque Galenus non sibi repugnat dicens rosaceum lædere argentes, & calfacere, vtrunque fieri potest, vt indicauimus, atque sit reuera cum homo ita affectus temperatus est (ita enim par est intelligere) & aliquam diu quis vti eo perseveret.

¶ Caput Vndecimum.

Galen.

VT autem vno verbo exprimam, tanto abesse à medio quod medebitur, quanto ipsum cui medela adhibetur, oportet: nimirum cum in contrarium vtriusque vergat excessus. Nam quod eandem in partem cum corpore curando, idque æquo temperamento recessit, id quidem idoneum non est quod alterationem vllam inuehat: quare affectum neque lædet, neque iuuabit. [Quod autem minus aut plus recessit alterabit quidem omnino affectum. Sed quod longe plus distat, protinus etiam nocet.] At quod minus est, iuuabit quidem, non tamen persanabit. Ergo si affectio quidem frigida sit, at calor medicamento tepidus, necesse est omnino affectum iuuet quidem, verum haud quam ad naturalem symmetriam reducere poterit: quare nec persanabit. Rursus si affectio quidem sit parua, nempe vt à symmetra naturæ caliditate ad tepiditatem quandam declinet, sitque medicamen frigidum, omnino refrigerari affectum, lædique à frigore necesse est. Eodem quoque modo si calidior sit moderata temperatura affectus, à similibus ipsius medicamenti in eodem statu seruabitur: læ-

detur autem à calidioribus. Porro iuuabitur quidem ab ijs quæ se sunt minus calida, non tamen penitus persanabitur. Sane & hic quoque rursus homo nymia in totam extensa vitam, crebroque nos fallens occurrit. Etenim quod mediocriter est calidum, id interdum calidum appellamus, sicut balneum quod est eiusmodi, ac poculum: tum id quod ab hoc multum etiam deficit. Ad hæc quoque & quicquid calidius est. At si exquisita nominum vteremur appellatione, quod symmetrum est, non calidum, sed eucratum, hoc est temperatum nuncuparemus. Quod autem ab huius excederet modo, si ad calidius quidem immoderatione sua accederet, tum plus, tum minus calidum: sin ad frigidius, plus minusque frigidum. Sic opinor in medicamentis si exquisite loqueremur, quiddam vocaremus eucratum & medium, velut oleum. Si quid autem eo esset calidius, calidum, vt foenum græcum: sin frigidius, frigidum, vt rosam. Cæterum huiusmodi nominum abusus causa extitit, quod non omnia corpora ab id genus medicamentis refrigerentur, quale est videlicet rosaceum. Nam cum alia perque illi frigida sint, alia etiam frigidiora: illa quidem prorsum ne alterat quidem, hæc verò etiam calfacit? Saneque absurdum videri possit, si cum quid excalfacere fateamur, tamen frigidum vocitemus: ac si quis aquam putealem: que hyeme manibus refrigeratis tepida videtur frigidam appelliter. His ergo occasionibus perturbatus confususque nomen vsum, rerum quoque vna confundit notitiam. Similiter vero de sicco & humido, confusis eorum nominibus, rerum quoque notitia confusa est. Ac tamen exiile videatur nominum significata probe distinguere, at tamen maximum habere momentum & facultatem ad rerum cognitionem deprehenditur. Sed de humido & sicco paulò post dicetur, vbi videlicet omnem de calido & frigido sermonem perfecerimus. Nam non multum etiam reliquum esse videtur, vbi videlicet iam semel apparuit, nihil miri esse, ab eodem medicamento corpora diuersa alia quidem excalfieri, alia vero refrigerari, alia

G 2 autem

autem neutrum omnino perpeti. Etenim in eo quod ad aliquid, facillimum est ad particularia accedentem dicere, quod eius modi corpori adnotum rosaceum, in qua ipsum temperie nactum est, in ea seruare potest: alteri vero illiusmodi applicatum excalfacere, alii autem refrigerare. At in vniuersum de facultate eius pronuntiare, id verò difficile est, absque ut nomina distinguas, atque de ijs conuenias. Fuerit autem, tum distinctio, tum conuentio talis. Quandoquidem corpora humana, tum ijs quas ab ortu nacta sunt temperaturis, tum ijs quas ex ætate postea acquirunt, tum ijs quæ ex vitæ consuetudine postea adueniunt, plurimum inter se differunt, ab eisdem ea medicamentis varie alterentur necesse est. Quippe si iuuenem natura calidum, ex vitæ instituto artificium exercentem, vetulæ mulierculæ eidemque natura frigidæ compares, non minus illum excellere comperies, quam si valide calfacientium medicamentorum quippiam cum refrigerantibus componas.

alia omnia quæ ad hanc doctrinam spectant, loco citato pertractata sunt, licet cuius ea huc transferre. Mihi enim inutile semper visum est, quæ semel videntur esse recte demonstrata, repetendo fortasse reddere obscuriora.

¶ Caput Duodecimum.

Medium ergo horum mihi quempiam ^{Galen.} intelligas, qui & natura protinus ab initio sit eucratus, hoc est temperatus, & moribus ac consuetudine conuenienti hanc tueatur eucrasiam: deinde tres hosce tanquam temperaturæ scopos animo cõmendes, ac circumspectas, quod in genere calidum est, aut frigidum, aut siccum, aut humidum medicamentum, cuius ex ipsis temperie respectu tale appellare sit optimum. Nonne ad temperatissimam, quæ vniua est, pariterque reliquarum media? An ad immoderatas & intemperatas, atque indefinitas, ac propemodum numero infinitas? Danc mihi ne conferenda quidè distinctio videtur, neque vlla prope consideratione indigere, sed homini vel paulum etiam ingenii habenti perspicuam esse, corpus omnibus numeris absolutum & decorum, simplex quæ & vnum, velut regulam quandam & scopum propositum, ad quod ipsum omnia alia dirigenda esse. Esto ergo nobis corpus hoc medicamentorum facultatis regula: quodque simile illius temperie caliditatem accendit, vocetur temperatū, etiā si vel maxime excalfacere senem refrigeratū videatur. Quod vero calfacit aut refrigerat corpus eiusmodi, illud quidè calidū, hoc vero vocetur frigidū. Esto autē quo hæc dilucidius tradantur, ipso rû excessuum ordo, ad frigidū quidem primus, cuius dicas rosaceum: secundus, cuius sit ipsa rosa: post hæc tertius & quartus, quoad sermone ad frigidissimam pertigerimus, nempe cicutam, succum papaueris, mandragoram, hyoscyamum. Rursum ad calidum, anethum quidem, & fœnum græcum, prima. Secunda verò deinceps, quæcunque videatur secunda, tertiæ & quartæ donec ad exurētia peruentum sit. Ad eundem modum in medicamentis humectantibus ac siccantibus rursum à symmetro exorsis, ordines deinceps ad

ad summa vsque constituiamus. Nam huius floritæ ad medendi methodum nõ paruus est vsus, si verum dicere oportet: imò nisi quis hoc pacto desinat, officiet magis legentibus quã prodiderit. Siquidem medicum multi, qui nunc quidem simplicium medicamentorum vires exponunt, præter alia multa quæ delinquant, hoc maxime noxium est cernere, nempe quod in calidis, verbi gratia, anethum, & fœnū græcum, & calcem, indifferenter numerent: in frigidis rosaceum, mandragoram, & cicutam, tanquam scilicet propinquum sit aut calci fœnum græcum, aut cicutæ. Rosaceum, ac nõ multis medicantium medicamentorum ordinibus distinet. Verum nos pro viribus rem tam immensam, tamque operosam in ordinem redigere tentemus, exponamusque quæ viribus propinqua sunt, quæque valde distita. Atque id quidem efficiamus, nõ probabiles sermones, sed certam ac definitam experientiam pro iudice sumentes: velut & id quoque superius sæpenumero admonuimus. Enimvero eiusmodi iudicium vtilissimum quidem erit, ita prolixum quoque, ac plenum laboris, dum propositi finem per hanc consequamur. Eos tamen qui hoc relegere volent, hoc vnicum ac solum efformare, atque artificiosos reddere poterit, ac velut oculum quo veritatem agnoscat, præbere. Ergo quæ adhuc reliqua sunt ad totam velut elementarem constitutionem, postquam ea hoc libro confecerimus, in quarto de saporum viribus differemus: quandoquidem & hoc quoque visum amicis est: in quinto autem de omnibus in genere simplicium medicaminum secundis quidem ac compositis facultatibus: atque ita ad particularia in ijs, qui deinde sequentur libris, transibimus.

Comm.

AD mediocri temperaturæ hominem dici debere medicamenta talia aut talia, & corpus eucratum esse velut regulam quandam & scopum, & ad id reliqua omnia dirigenda docet. Atque conuadum esse inuenire non solum quale sit medicamentum quodcunque, vt priores medici & philosophi fecerant, qui scriperant de facultate medicamentorum, sed quo quodque illorum grada sit. Nam cū curationem agendam esse non solum contrariis, sed iis equilibris, neque maioribus, neque minoribus monstratum sit, non satis sit scire quæ calida sint aut frigida, nisi etiam sciat medicus quam sint calida aut frigida. Illud vnum lubet nunc mone-

re, non esse requirendos homines exacte & quod ad pondus dicunt, temperatos, vt medicamento cuius examen fiat (quotus enim quisque erit eiusmodi?) sed eos qui aperte in temperati non sint, ceteri medicis temperatos.

¶ Caput Decimum tertium.

Reliquum autem est id cuius subinde ^{Galen.} iam ante necessario mentionem quidem fecimus, verum absolute nõdum exposuimus. Est autem istud, nempe omnia propemodum medicamenta licet sensu simplicia appareant, natura tamen esse composita: quin & subinde quoque diuersissimas in se continere facultates, nempe excernendi & sistendi, incrassandi & extenuandi, rarefaciendi & condensandi, illinendi atque abstergendi, tendendi & laxandi, carterasque oppositiones vniuersas, vt in sequenti hunc libro ostendimus. At mirum hoc videri minime debet in id genus facultatibus, cum vni & eidem vim calfaciendi & refrigerandi inesse appareat, aut exiccandi & humectandi, aut tenuium partium & crassarum. Quippe nisi primæ efficacissimæque virtutes hoc pacto cõpliarentur, haud sanè quæ ex illis cõsequuntur, similiter complicatæ foret. Quin si nos ipsi rhu siccum, verbi gratia, melli commiscemus, quod ex ambobus mistis cõfectū est, non modo adstringendi, sed etiā abstergendi possidere facultatem concedemus: nec cohibendi solū ventris, sed & euacuandi. At in lacte duas cõtineri facultates nempe excernendi, ac ventrem sistendi, haud itidem cõcedimus, tametsi id per facile in serum ac caseum cõgregetur, cõfessum quæ sit omnibus, illud quidem ventrē subducere, hunc eundem cohibere. Quod verò & brastica duas, easque contrarias in sese facultates obtineat, neque id quidem etiam facile concedimus. Nam si succum eius expressum aut solum, aut cum melle hauserimus, expurgare ipsum cernimus: attamen quoniam quod reliquum est, edere nequeam, adstrictorium esse diffidimus, sed si totam ipsam cõcoquas, primamque eius aquã in quam succū deposuit effundas: iterumque eam alteri aquæ puræ iniicias, rursumque cõcocta eximas, succū quidè purgare offedes,

brassicam vero ipsam veterem adstringere: multo que magis si non bis duntaxat, sed ter aut quater aquam effuderis. Nam quanto exquisitius in aquam succum suum deposuerit: tanto & illi quidem maiorem purgandi vim adiciet, & reliquam sui substantiam, quæ velut holeris ipsius caro est, restringentem efficiet. Eadem est ratio in beta, atque adeo in omnibus ferme aliis quibus sapor aut acris, aut nitrosus, aut salis inest.

Comm. Incipit nunc multis exemplis & argumentis indicare quod antea etiam dictum erat, omnia fere medicamenta licet sensu videantur simplicia, natura tamen esse composita, atque adeo multa habere facultates diversissimas & contrarias. Vbi nota Gale. hic non loqui de prima compositione quam medicamenta habent ex elementis, ea enim neque est ex actu existentibus, neque facit æterogeneum. Si quod enim detur medicamentum quod eam solum habeat compositionem quam ex elementis accepit, id sit sensu & natura simplicissimum medicamentum. Loquitur igitur de compositione quæ est non sensu, natura tamen facit æterogeneum, quæ scilicet est ex diversis partibus actu existentibus. Atque dicit, cum videamus multa continere partes contrarias secundum posteriores virtutes, ut excernentes, & siccantes, & adstringentes, & laxantes, non esse mirandum, si etiam sint aliqua quæ habeant partes contrarias secundum primas & efficacissimas qualitates, ut calidas & frigidas, humiditas & siccitas. Quippe (inquit) nisi primæ hæc pacto complicari possent, neque quæ post hæc, similiter complicarentur. Hæc consequutio valet, non quod semper hæc posteriores virtutes nascantur ex primis qualitatibus, cum ut dictum à me iam antea est, aliquando referantur ad ipsum substantiæ modum: sed quia nascuntur semper à primis illis, aut à substantiæ modo, ambo autem hæc nascuntur in medicamentis ex elementis, quorum etiam primæ sunt primæ illæ & efficacissimæ virtutes, atque ita quæ ratione elementa possunt parere complicationem partium contrariarum secundum facultates posteriores, possint etiam secundum priores, atque si secundum has non possent, nec possent secundum illas. Accusat deinde hominum ruditatem, simul probans quod dictum est, dicens, si nos ipsi miscemus contraria medicamenta, ut si rhu succum cum melle, cognoscere & fieri fieri medicamentum quod constat contrariis partibus, tamē in iis quæ natura talia sunt, haud ita concedere, quanquam sæpe facillimum cognovimus, atque adeo facile illæ contrariæ partes separantur. Velut lac partes habere quibus solvat alium, & quibus adstringat, non facile concedunt nisi periti, constat tamen separato sero à caseo. Hic enim adstringit, illud solvit. Brassica etiam & beta sunt huiusmodi, videtur scilicet simplicia tamē habere partes contrarias constat, quia carum cremor solvit, ipse verò herbe si bis aut ter coctæ sumantur, adstringunt. Quia deponunt quiddam acre quod

habet in cremorem, reliquum verò est crassum, terream, & adstringens.

Caput. xiiij.

Qvippe & lenticula ipsa, tametsi satis magna adstringendi potentia gustu refert, tamē eiusmodi quid sortita est. Nam & huius decoctum, veteris solvendi vim obtinet, verum hic succus etiam si degustes, perspicuam misturam representat, tanquam si nitroso austerum quid commisceas.

Hippo. 4. de ratione victus in acutus ita dicit: lens adstringit atque turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur. Turbationis causas Galen. refert in partes contrarias quibus constat. Sed quomodo eis constat, non est omnibus eadē sententia, quibusdam videtur adstrictionē esse in crassis partibus, atque in corticibus etiā magis quā in medulla, solutionem in succo nitroso: aliis, extergendi vim esse in corticibus, adstringendi in medulla, ego meā de hac re sententiā in commentatione illius loci apperui, utroque; tamen hoc habeat, constat verissimum esse quod hoc loco docetur, constare eam partibus contrariis, atque cremorem eius solvere ventrem, quia in cremore partes nitrosæ facile deponuntur, siue corticis sint folius, siue rotius lentis.

Sed & conchularum maris, cæterorumque; sere ostreorum succus plane tum salis est, tum ventrem solvendi vim obtinet: quanvis eorum caro ventrem reprimat. Verum quod dico deprehendes, si ea quoque quomodo brassicam censuimus, præparare non graueris.

Ostracoderma etiam omnia dicit esse huiusmodi, hoc est habere quiddam salsum, quod in decoctum deponunt, quodque alium solvit, etiam si eorum caro alium sistat. Hæc ob causam, & quia lib. de cibis boni & mali succi dicitur omnium eorum succum alium solvere non secus ac serum lactis, solidiores vero partes serius ob crassitatem concoqui, crudamque & crassum & frigidum humorem gignere, multi medici negant debere testudines dari tabescentibus, quanquam alii complurimi earum usum maxime probent, ne quis arescat. Ego non semel eis usus sum cum magna, quantum intelligo, utilitate, certe cum felicissimo successu. Quo autem modo eis utar, & quam habeam de eis sententiam audi. Earum carnes eis qui ob rotius corporis habitus calorem igneum & dissipationem alimenti maximam, velut per bulliam tabescunt, utiles sunt, aliis verò hecicis minime, quia sunt cooctu difficiles. Ad hos quoque, utrorum iusculo ex testudinibus ita parato, Iubeo ex iugularis sanguinem educi, atque ea mox detracto corio in frustra seccari ac lauare pluries, & elixa-

elixari, & primum eum cremorem effundi, postea iterum elixari, & cum hoc secundo cremore sanguinem dissolui & concoqui, ac si placent gallinæ quoque, aut caponis partem in cocturam adhibeo, ac nonnunquam porcina maxime salis expertis, & ita paratum ius præbeo, quod humescans est & refrigerans, neque expurgans, neque concoctu difficile. Ipsas verò carnes abijcio.

NAM & gallorum veterum ius ventrem ducit: tametsi caro eundem sistere potest.

Ivre galli veteris, agitati præcipue, utitur medici ad expurgandum, quoniam verò leue id medicamentum est, non nisi ad eas passiones utuntur quibus censent non longè à visis esse malos succos, ut ad voluolosos, aut coicos affectus. Machina utitur etiam quiddam aliud, eplentes galli ventres herbis, aut medicamentis aliis expurgandi vim habentibus, qua ratione possint reddere ius expurgans quantum liberit. Possis enim: mercuriali insarcire, quo exiguum plane vis addideris, potes addere herme dactilos, ut addas aliquanto plus & coicum, sed & scamoni aliquid potes his adicere, aut quidvis aliud. Id solum curandum est, ne iusculum fiat prorsus in suaue. Nam si tale fiat, certe minori dispedio possis uti, aliis quam plurimis medicamentis.

IN aris autem squama, sicut duplex qualitas, ita gemina quoque facultas inest: nam & astringit & mordicat: quare adstrictione quidem siccitas ulceratarum carnum cicatrice obducit, mordicatione verò præ humiditas colliquat. Quod si intro in corpus sumatur, purgat quidem ventrem, verum non cohibet. Vincitur enim ea adstringendi facultas ab acri purgatoria que tanquam si rhu succum scamoneæ commisceas. Nam quod ex ambobus mistum erit soluet ventrem, haud sistet, licet gustu austeritas exuperet.

IN squama quoque aris, & ipso are, præcipue visio, & in eius erugine, & in squama ferri, & stomomate, & in eius squama, & huiusmodi metallicis, nam & in stibio, est duplex facultas diversarum partium misturam indicans, adstringens & rodens, mordens ac colliquans, quia hæc omnia ulceratas partes nisi sint valde præparata, aut aliorum permissione temperata excavant, & si quando humescant, interius accepta succos crassos extergendo vacuant, & contumaces, ac difficiles obstructions apperiant. Quam ob causam stomomate, aut calybe præparato, hypochondriorum obstructions demolimur, & ad hypochondriacos vocatos utimur stibio, & ad hydropicos squama, aut erugine eris. Et aqua in qua ferrum ignitur, aut calybs extinctus sit, non ob adstrictionem

solum mihi probatur ad dysentericas passiones, sed quod huic habeat adiunctam extensionem. Nam quod tale est adstringit partes, extergens simul excrementa, inditio est quod & ad lienosos vitis ea potio est, quanquam ad tales scoria ferri, aut eo quod ex ignito ferro excutitur ut oportius, quam ipso ferro, aut puro stomomate. Hæc omnia cum dictas duas habeant facultates, quædam quibusdam hac aut illa præstat, ut es & quædam ex eo fiunt, præstat ferro & stomomati vi radendi, vincuntur vi adstringendi. Omnia tamen vitione, mordacitatis leuione, verò adstrictionis accessionem comparant. Cæterum ut interius accipiatur longè maiori præparatione indiget quæ mordacitatem cohibeat, ne plus satis rodant, nam vel ea quæ exterius admota siccare, & adstringere possunt, deorata solvunt alium, quia intra corpus ingestis medicamentis, etiam exigua facultas expurgandi si insit, emergit, & præualeat adstringenti, cuius causam iam apponam.

SIC autem non pauca purgantium medicamentorum cum carne malicydonij exhibita, gustu quidem fallunt, at effectu solo quid valeant demonstrant. Datur verò quædam cum palmulæ carne, alia autem cum myrtis, alia cum mastiche chia, aut alio quopiam eorum quæ tum grata sunt stomacho, tum adstringunt, quo scilicet gustum fallat, simulque stomachum minus evertat. Verum tametsi ea quæ gustu percipiuntur qualitate, expurgantia ab adstringentibus vincantur, alia tamen facultate ipsa vincunt: per sepe enim lingua à materiæ victa est copia: cæterum actio pro facultatis viribus ac robore perficitur. Itaque cum substantia exigua quidem, sed validis prædita viribus mista alteri substantiæ plurimæ, eidemque imbecillæ, in corpus intro peruenit gustum quidem fallit, attamen effectum quam illa efficaciorē exhibet. Sane per multos huius rei admiratio detinet, remque rationis expertem absurdamque existimant, si corpus quodpiam adstringens purgare queat, velut aloë & aris squama, atque æs vstum. Nam contrarium potius oportebat, aiunt, nempe ventrem reprimere, haud quaquam cedere. Cæterum quod malum, verbi causa, cui indita est scamonea, adstringens purgat, nemo miratur: tametsi hinc oris facilius erat opinor, & in aloë mistam inesse facultatem colligere. Ac si quod ex ea purgat, ab eo quod non purgat segregari posset, non etiam admiratione afficeret: quanquam id sane quodammodo præstari queat. Nam si aloë accuratè lauetur, aut debilitè, aut

plane nihil ventrem subducit. Idem vsu venit aris squamæ, arisque vsu: quippe quæ nos diligenter elota obscuram modo purgandi vim retinuisse sumus experti.

Comm.

Exemplo multorum quæ arte parantur iudicari potest quod diximus, putâ paucissimarum expurgantium cum multis partibus adstringentibus mistione fieri medicamentâ expurgantiâ. Nimirum saepe egrotos salimus ne aborreat & auersentur pharmaca, cū gratis & esui aptis rebus aliquid purgandi vim habens admiscentes, velut assantes cytoncum, aut malum aliud quod iocundum sit, exigua scamoniâ parte indita, aut radice helebori nigri quam cocto assore malo reijcimus, aut etiâ rhodofacaram parantes cum infusione succi rosarum qui acceperit aliquid scamoniâ aut etiam bolos tabellâsque ex sacaro & eo succo. Nimirum in multis huiusmodi, & in ea quæ gustu percipiuntur qualitate expurgantia vincuntur ab adstringentibus, ceterum actio ab expurgantibus perficitur. Quia scilicet hæc sunt efficaciora, & illa plura. Dices eadem causa deberent & linguam magis afficere, quia efficaciora. Sed nō ita est, quia qualitas illa expurgans, multitudine adstringentium obruitur, & ita later sensum. Adde rursum eadem ratione debere priuari actione quia obruitur. Quid enim aliud est impediri quominus afficiat linguam quam priuari actione: Eadem igitur ratione debet & interiori priuari. Hac ergo reddit tota hæc quæstio. Cur hæc exterius adstringant, & interiori soluant præcipue. Huius causa est in ea partium separatione quam ventriculus facit. Cū enim partes expurgantes non separantur ab adstringentibus obruuntur, ut à pluribus, separatè verò operantur ut præstantiores.

Galen.

Quini mo ipsius quoque qualitatis medicaminosus sapor primo statim gustu facultatis missionem demonstrat. Nam si vnica semper qualitas vniciq; gustu adstringentium medicaminum inesset, haud sane inter ipsa alia esui apta, alia medicaminosa forent, sed tantum in plus, ac minus adstringendo different. At non ita se res habet. Nam hæc quidem adstrictio mitis, ac suavis apparet, alia molesta ingrataque, & medicamentosa, velut piri quidē, mali, & mali punici, suavis: squamæ verò, aloes, & aris ingrata, atque medicamentosa: tametsi malo cydoneo aris squama minus adstringat. Quamobrem nec adstrictio nis vehementia eam qualitatis absurditatem inuehit: similiter vero & alia eorum quæ esui sunt, aloes, aris squama, & ipso etiam ære vsu plus adstringunt. Atque in hisce vtique substantiæ mensurâ clare

perspicitur. At in aliis, etiamsi non appareat, tamen eam ratione colligere oportet, ac non putare aliud in aloes adstrictionem moliri, aliud in malo. Vnum enim in omnibus efficere pro sua natura non adstrictionem modo, sed & aliarum qualitatum vnâ quaque, rationi consentaneum est. Ceterum quia nullum omnino ab aliis qualitibus syncerum reperitur, idcirco diuersi effectus, ab aliis atque aliis adstringentium edi, conspiciuntur. Nam alius est effectus mespili, alius squamæ aris, alius aloes, alius mororum, exempli gratia, aut gallæ, aut corticis maligrati, aut aluminis, aut rhu, præstitisset que forsitan, qui de adstringentium medicaminum viribus pronuntiare sunt ausi, in genere de ipsa potius adstrictione, quâ de adstringentibus dixisse. Nam quod adstringit, non adstringit modo, sed & præter adstrictionem acre est, aut pingue, aut dulce, aut amarum, aut salum, aut acidum. At adstrictio vnum id solum perpetuo est quod est, uti & salitas, & dulcor, & aliarum qualitatum vnaquælibet. Quod si ut adstrictio, ita adstringens vnum esset, sane vnum quoque perenniter eius esset opus. Verum cum præter adstrictionem insuper alias qualitates recipiat non paucas, semper quidem omnibus illis aget, sed euidētius alias per aliam, nempe vinctentem: idque vt ad corporis scilicet cui admoritur affectio: quippe cum & lac, & lens, & brassica: horum interim citare alium, illorum verò sistere cernantur. Et causam quidem quamobrem non perpetuo euidēter agat in corpore vno quoque vnica duntaxat qualitas, vt que medicamenti, eam quidem iam mox in sequenti sermone edisseram in præsentiarum verò id quod res habet commemorare proposui, tantum ne quis plerisque medicamenti contrarias tum qualitates, tum facultates inesse diffidat: sed et ipsum illud multam considerationem, & distinctiones non paucas requiret, tametsi omnibus per facile videatur, contrarias inuicem & qualitates & facultates inuenire.

Ex differentia saporum quæ in adstringentibus reperitur, probat cōposita esse pleraque eorum quæ videtur & dicitur esse simplicia. Tanta enim est differentia vt quædam eorum sint esui apta

Comm.

apta, atque adeo suauissima, vt citonea mespila & sorbæ: alia insuauissima, & horum quædam amara, quædam falsa, & alia nitrosa, alia prorsus acerba. Quam differentiam ex diuersorum saporum mixtura constat nasci: quare & diuersas partes indicare dicit. Proinde censet eos qui de medicamentorum facultatibus scribentes, de adstringentibus caput aliquod seorsum egerunt, aut de amaris aut de pinguibus, aut aliquibus alijs huiusmodi, melius facturos, si non de adstringentibus, sed de ipsa adstringendi vi agerent. Quia ipsum adstringens esse, vnum est, & vna natura, adstringentia vero longè diuersa ob facultatum compositiones. Itaque vel hinc liquet, omnia huiusmodi diuersis facultatibus esse prædita. Cur autem non semper operentur medicamenta eadem secundum eandem, sed idem medicamentum hunc laxet illum adstringat, sequenti sermone promittit dicitur. Constat tamen ex dictis, eam esse in differentia hominum qui eis vtantur. Nimirum quod ex adstringenti & laxanti temperatum est, laxiorem (siue talis sit natura siue nunc per morbum) quam pro ea attemperatio- ne, adstringet, adstrictiorem vero laxauit.

Galen.

Ergo citra controuersiam omnes prope modum adstringens contrarium ei quod purgat esse statuunt. Verum neque vilo modo huic contrariū est: quod nos procedente sermone declarabimus. At in præsentia ex superabundanti illud quoque monstrauimus, etiamsi quis ea esse contraria ponat, nihil inde sequi absurdum, cum fieri possit vt in vnâ substantiam conueniant, vel maximæ contrariæ tum qualitates, tum facultates: quippe cum supra ostenderimus, in succis aliud esse quod grauisimum est, aliud leuissimum, aliud tertium toti succo permixtum. Nec miri quidquam est, si & in rosæ succo aliud quidem est grauisimum, amurcæ & fœci proportionale: aliud leuissimum & ipsi proportione respondens flori in quoque succo supernatanti: aliud tertium, quale est quod in multo feruet: ad hæc quartam, ipsam scilicet purissimam & syncerissimam, cuius hæc tria excrementa existunt. Euenit autem alios quidem vniuersos succos aut acescere: aut putrescere sola vero oleum, mel, & vinum, in longum temporis spacium perdurant. Itaque neque per ebullitionem, neque per secretionem horum succorum has excrementorum species inuenire perspicuo licet: verum protinus ab initio coctione quadam illis est opus, aut saltem alicuius alterius perdurantis succi mixtura. Nam sic rosæ suc-

cum melle miscentes, aut oleo in coquentes, aut totas rosas ei immergentes, reponimus. Ceterum quod & in his quoque probabile sit quatuor illa inesse genera, proprium ipsius succi videlicet, & tria excrementa intellectu clarum est, ac potissimum quia qualitas earum non simplex est, imò adstrictio quoque quandam obtinere rosam, sidentibus mandere ipsa volens, videtur. Habet autem & dulcedinem, & amaritudinem, quaque mordicationem quandam leuem.

Vis adstringendi non est contraria expurganti. Nam expurgatio agitur tractione succorum ex toto corpore: adstrictio adductione partium in sese, hæc vero neque per se sunt contraria, neque ex contrariis causis. Nam tractio nascitur à similitudine substantiæ & calore, adstrictio à crassitie & terrea natura. Indicat rursum esse succis omnibus partes diuersas etiâ si inesse non videantur, argumento ducto a quibusdam in quibus manifeste videntur, vt oleo & vino, in vino enim aperte, vt certe & in lacte, apparent substantiæ quatuor, atque etiam in oleo, etsi in hoc meo iudicio non adeo euidēter. Sunt tamen reuera in quocunq; succo fructus seu herbæ, seu rei cuiuscunq; naturaliter maturefcentis. Nam est pars crassa quæ in vino fex in oleo amurcæ vocatur, vt in lacte caseus: est etiam tenuis & leuis quæ in vino & oleo dicitur flos. Et humiditas quædam alia serosa quæ dicit esse quod in vino feruet, & præter hæc quiddam aliud quod vtile est & substantia medicocrea, quod est ipsum vinofum, seu oleofum. Sed cur dicat humiditatem illam tenuem feruere, cum feruente vino omnes eius partes agitari videamus? Certe quia ea est pars in quam præcipue agens calor feruorem illam commouet. Eadem autem est ratio feruoris vini & omnis naturalis murationis. Nimirum in omni seu fructu seu re, maturitas agit calor naturali absumente humiditatem quandam tenuem & inutilem, & fecerente partem crassam & seculentam, & secretis hic duobus excrementis, cætera, miscente humidum vtile cum vtili sicco. Itaque quatuor sunt, duo tenuia & duo crassa, duo vtilia duo inutilia, quorum duo separantur, duo permiscuntur. Vt hæc in quibusdam conspicuo apparent vt oleo & vino, ita oportet (inquit) putare esse in alijs, vt in succo rosarum, & huiusmodi alijs. Reddens causam qua hæc non in omnibus succis æquè apparere possunt, dicit quosdam succos durare diuersimodè vt mel, vinum & oleum, alios vero vt succi rosarum & aliarum rerum citissimè corrumpi, atque adeo non posse durare nisi alicuius priorum succorum admixtione, aut etiam elixatione. Ita seruant pharmacopola succos in serapijs, feruefactis scilicet cum melle aut saccharo, vel citra hæc oleo in eos iniecto. Sed quorsum hæc? Certe vt dicat, in illis succis cum durent diuersimodè, tempore separari partes illas, verum in his

his non ita quia praeueniunt corrumpi. Nihilominus vero concedendum (dicit) rosae inesse longe diuersas partes, quia id vel mādendo sentitur, cum illa praeseruat velut misturam quandam saporum. Causam qua vinum, oleum & mel sint adeo diuturna vt mel tardissime (nisi quid externum in illud incidat) corrumpatur, olei corruptionem videri nunquam contingat, vinum vero duret vel annos viginti alienbi, Galenus non reddit, constat vero canesce in substantiae perfectione, & missione perfecta. Nam & in ipsis vinis quae generosa sunt diutius seruantur, quae vilia, est cum non possint durare annum, atque adeo in omnibus rebus perfectio substantiae faciat ad corruptibilitatem. Si enim cau- sari velis in vino calorem, in oleo lentorem, in melle crassitatem, obijciam stillatitios succos acriū herbarū quorū quā plurimi sunt vino calidiores, & adipem omnem quae oleo aequē pinguis & melle crassior est, quae tamen corrumpuntur facile. Est itaque illum in substantiae perfectione, & missione optima, Quo fit vt praesiosus, & plurimi vsus sint tres dicti liquores.

¶ Caput. XV.

Galen.

VERVM satis erat, etiam si horum nihil gustantibus deprehendi posset, tamen ex eo quod non extreme adstringat, aliorum quoque saporum misturam intelligere. Etenim si solus sit austerrus, summus itidem fieri. At si non summus, sequitur quod nec etiam solus. Quā enim proposui adstrictionis generationē esse, si solam citra aliam inesse cogites. Summa haec fit necesse est: quomodo si sola corpori cuidam caliditas summē inesset, id ignis utique foret. Nam contrariorum mixturae summities ipsas frangunt. Atqui in similibus quidem partibus calor, frigiditas, siccitas, humiditas particulares omnes differentias efficiunt: in dissimilaribus vero, acrimoniae, aciditates, austeritates, acerbitates, dulcedines, amaritates, salitates, aquositates, & vinctuositates. Itaque vnaquaeque similarium in ipsis partium non multas, sed vnam qualitatem obtinet: quod vero totum est dissimulare, complures. Nam si mille, exempli gratia, hoc in cyatho huius succi corpora contineantur dissimilari: fieri potest vt centum adstringant, sexaginta mordicent, sexcenta sint dulcia, ducenta amara, quadraginta salsa, sicque mutua missione temperata haec omnia sint, vt partem nullam sensibilem accipere sit, quā sumuis paruum, quae non sit omnium par-

ticeps: vt in linguae contactu omnes quidem agant, diuersa tamen vnaquaeque eius parte, nempe cui ipsam appropinquare contigerit: ipsa vero affectio, ex eo quod primo affectum est, in totam eam diffundatur: veluti si in frigore ingenti digitum vnum in aquam gelidam repente immittas, tota interim manu horrebis, sepe numero vero & corpore toto. Nam velox est ex eo quod primo affectum est in corporibus sensibilibus in totum animal diffusio, vt vti delictet cum calfacto vna concalescat: refrigerato, simul refrigerat: siccato, pariter siccescat: humectato cohumescat: atque adeo frequenter etiam contraria vno tempore perpetiatur.

Galen. ita arguetur inesse omnibus astrin- gentibus admisionem aliquam partium diuersarum, quia si solus inesset sapor adstringens, is etiam esset summus, quia summā qualitatis cuiusque intensio remittitur admisione contrariae, quibus igitur talis sapor summus non est, sed remissior vt rosae, neque solus est, sed alterius habens permissionem. Secundo hanc sententiam dicunt quidam Aristotelicorum fieri, vt calor aeris & ignis diuersae sint specie qualitates, quia alioqui possent aequalem accipere intensiōem, quare cum calor aeris minor sit reliquum suppleret admistum frigus, haberetque idem elementum qualitates tres, ac duas contrarias, verum ego nihil improbabilius censeo quam caloris esse species multas. Facit enim ignis calor ex aqua aerem, aerem calorem gignendo, quia scilicet calor calorem similem sibi qualitatem parit. Quare dicendum duorum alterum, aut singulas inesse elementis qualitates easque summās, aut si summis minores habent, eas in elementis his quibus vtimur (quae sane missione quadam participant) contrariorum missionem habere, si quae tamen essent pura & sincera, ea habitura remissas eas per participationem. Velut ego censeo aerem hunc quem respiramus participatione aequali esse temperatum, si quis tamen simplex esset, futurum talem vtriusque, caloris inquam & frigoris, vacuitate. Sed haec ad altam contemplationem spectant, redeamus ad medicamenta. Non videtur recte colligere Galen. austeras quae non sunt summe talia diuersis partibus constare, nam tantum videtur fieri vt facultates contrariae sint, eae vero esse possint in eadem parte, velut calor & frigus in parte quae remissa est aut calida, aut frigida. Verum consequentio haec procedit ex his quae Galen. mox coniungit dicens, atque in similibus quidem partibus, calor, frigus, siccitas, humiditas, particulares omnes differentias efficiunt: in dissimilaribus vero, acrimoniae, aciditates, austeritates, acerbitates, dulcedines, amaritudines, salidines, aquositates, & vinctuositates. Itaque vnaquaeque similarium in

Comm.

ipsis partium non multas: sed vnam qualitatem obtinet: quod verb totum est dissimulare, complures. Quibus verbis nihil aliud dicitur quam qualitates primas posse in solis simplicibus partibus esse, & secundum gradus quibus miscentur differentias facere: verum secundas has non posse ita esse, sed secus sum diuersas partes inesse semper diuersas, neque vni simplicique inesse posse nisi vnicam, & illam quidem summam, quia sine contrarij admisione. Iuxta quā hypothese constat fieri vbi vnica est, esse etiam summam. Verum de hac re multum cogitans, non video cur non haec secundae qualitates possint simplici parti inesse intensiores & remissiores: neque quae necessitas cogat dicere simplicissimas partium quae sapore aliquo praeditae in re quavis insunt, esse omnes summē & equē tales. Quod si non dicans, sed esse alias alijs remissiores, admisionem contrariorum qualitatum habere, eas quae remissiores sint, statim dices: cum contrariorum mixturae sint quae summities frangunt: praecipue in mistis corporibus, quae qualitatum quas possunt habere, nunquam habent vacuitatem. Quod si magis placet dicere, nullas simplicium partium esse alijs remissiores, statim videris mihi teneri dicere hoc idem de coloribus (non enim minus sunt secundae qualitates quam sapores), atque adeo nihil simplex esse rubrum, aut palidum, aut viride, sed omnia nigerrima aut candidissima, illa vero missione partium diuersarum fieri, & videri potius quam esse veros colores. Dura autem sunt haec omnia, nam mox videtur idem profus dici posse de calore & frigore, atque ita fortasse procedet quispiam, vt plurimi antiquissimum praecessere, vsque dum omnem alterationē tollat, & mutationes missione, seu congregatiōe aut segregatiōe fieri ponat. Nam si dicas longē aliam rationem esse, quia primae qualitates sunt primo corporum simplicium, secundae vero primo sunt concretorum: nihil hoc ad rem facit. Nam secundae qualitates exprimarum missione nate sunt fieri, atque ideo & elementorum. Missio vero elementorum non facit eterogeneum, sed solum mistum corpus. In mistis autem sunt homogenea & eterogenea & in ipsis eterogeneis sunt actu homogenea. Ob id ego non omnino acquiesco in Galeni opinione hac in parte, sed censeo idem accidere posse saporibus & alijs patibilibus qualitibus, quod in coloribus experimur. Nimirum videmus quaedam colore quodam medio esse, vt palida, aut viridia, aut cerulea, aequaliter secundum se tota: quaedam alia, referentia quodammodo aliquem talium colorum, quod secundum particulas minimas sint variegata. Cuiusmodi sunt telae multae sericeae aut lanae, quas textit ex vari coloribus filis, species colorum medicorum ita fingente. Itaque aliquando sunt calores medij (si modo missione accidentium licet dicere) contrariorum secundum substantiam totam, aliquando missione partium diuersarum, & colore differentium. Ita etiam arbitror & saporis & patibiles aliqua qualitates fieri siue primas, siue secundas. Atqui hos modos quibus euenit diuersas

facultates inesse sensus ipse distinguit. Nam ipsam ferendi instrumentum inaequalitatem quaedam passionis percipit, cum diuersarum partium commissione, contemperatio illa constat. Argumentum igitur Galen. nihilominus procedit, non simpliciter, sed de ijs in quibus sentitur diuersitas illa partium. Quod fit cum a diuersis particulis, & si insensibilibus, incipiunt passionēs diuersae & in totum instrumentum simul refunduntur, ita vt alterationes diuersas aut etiam contrarias simul subeat.

¶ Caput. XVI.

QUO autem facilius id quod dicitur Galen. tur intelligas, alteri etiam exemplo adhibere animum praestiterit. Vidi si opinor, quandoque coniecto in aquam quietam lapide, ex hoc quidem moueri aquam incipientem, in orbem autem motum extendentem, tanquam centrum sit id quod percussit. Cum ergo vno tempore in diuersas, placidae, & tranquillae aequae partes, duo lapides coniecti duos effecerint circulos, qui perfese inuicem ferantur contrarios conspicies in quavis aquae particula motus. Quae res viris etiam naturae studiosis dubitationem non paruum attulit, num aliae partes ab vtroque motuum, an eadem ab vtroque mouerentur. Nam quod circulus circulum non listat, neque vltra prorsumque ferri cohabeat, id manifestissime cernitur. Id ipsum fieri mihi intellige, cum eodem tempore pedes quidem in frigidā, manus vero in calidam indideris. In totum enim corpus vtriusque affectionis motus peruenit, contrarijque inuicem occurrunt. Referatque forsā nihil, etiam si contraria non incedant semita, sed vnus ab vno, alter ab altero pede proficiscatur: tunc enim nec nihil pati totum corpus, nec ab altero duntaxat pati dicere queas. Nam & manifesto patitur & ab ambobus patitur, incallescens simul ac frigescent. Quod utique & in febribus lepyrijs & hepialis euenire autumo, extra quam quod id illis non extrinsecus, sed ex ipso corpore caliditatis frigiditatisque affectus exoritur. Quod si quis dicta nunc assequi nequeat, certe ex eo quod iam dicitur, facillimē periculum facere possit. Etenim non longē ab ijs quae inquirimus ab est, sed ipsorum linguae affectum quoddam existit. Nam si parem absinthij portionem

Comm.

tionem melli exquisitè commistam, lingua imponas, *γλυκὺν μέλι* (quemadmodum poeta cognominant) hoc est, ex amaro dulce, quod ex ambobus mistum fuerit, videbitur: mirum cum haud alio tempore mellis saporem lingua sentiat, alio vero ab *σινθιπίδι*, neque alterum solum, verum perpetuo ex utrisque insolentem quandam missionem permistam. Tale quid euenit cum in vnum succum coierint austera & nitrosa facultas, siue id natura miscuerit, siue à medico fuerit compositum. Nam eodem tempore lingua vtriusque succi qualitate percipit: ac si percipit, nimirum & afficitur, idque pro familiaribus illorum viribus. Necessèque est quamque aliarum corporis partium similiter affici, etiam si qualitates ipsas non sentiant. Neque enim in patiendo aut non patiendo, ab alijs linguam differre putandum, verum eo quod ipsam nihil familiarium affectuum ob exquisitam sentiendi facultatem latere possit. Quod si ad id non nihil faciat ipsius raritas, quippe succi facilius in profundum penetrantes atque in molliculas partes actionem exercentes, tum validam quidem affectionem, tum vero sensum eius imprimunt euidentiorum: verum tamen maior vis in sensu accurato potiusquam in affectionis robore consistit: cum affectionis robur nihilo secius & in exulceratis partibus fiat, sed quia exacte sentiendi vicarent, idcirco succorum qualitates non percipiunt, licet vero cum illis tum etiam ante illas, nondum videlicet cute exulcerata, mistam ex contrarijs facultatibus actionem simul, in corpore fieri colligere. Etenim si parti inflammatae solani succum imponas, densari eam constiparique & cohiberi transpiratus conspicies. Itaque plusculo id ipsum tempore facias, non liuidam seruauis particulam, sed aut liuidam aut atram efficies: id quod assidue in erysipelatis à medicis plerisque fieri videre est: nam & ea tempore dura atraque immodice refrigerando efficiunt. Quod si ergo non solum sed anthemida, hoc est chamamelam, parte inflammatae imposueris, eam prorsum contra affici videbis. quippe quae rara, fusa, mollis, laxaque euadet.

[Cum nondum cutis exulcerata fuerit, multumque in ipsa parte superfuitatis quae sub ipsa continetur transpirabitur,

nec liuida vnquam atra ve erit, etiam si plurimis deinceps diebus chamamelo utaris. Fundere enim hoc ac digerere per halitum potest, haud quaquam contrahere, condensare ve, aut transpiratus prohibere. Quod ergo solano chamamelum contrarium sit facultate, illinc liquet. Quod vero etiam si vtranque commisceas, euidenter tamen vtriusque vires perspicies, ego sane expertus edisseram: quaquam te quoque malim ipsa re experienda experimentum cognoscere, quam narranti mihi fidem habere: id quod scio efficiet quisquis veritatis amore tenetur. Oportet vero, ut in re iam patienti, orationem sequentem absolueret. Si enim simul positus solano & anthemide, neque ita densa, dura, tensa, liuidaque reddatur atque si solo vsus solano effes: neque adeo rara, mollis, laxa, rubesque, ac si chamamelo solo vsus fores, sed dictorum vtriusque mediam accipere affectionem particula conspicitur, consentaneum est, vtrumque medicamentum secundum suam operatum esse facultatem. Nam si neutrum quicquam egi esset, sed quicquid vtrumque, quam ab initio affectionem particula habebat, eam haud dubie seruasset, non secus ac si omnino nihil impositum foret. Sin autem alterum quidem illorum operatum fuisset, alterum vero penitus deuietum, non mediam affectionem, sed extremarum alteram perpetua particula esset. At si vtrumque egi, eaque contraria facultatibus fuere, contraria vtrique eodem tempore corpus perpeffum est. Nec enim partis inter se agendi vicibus operabantur, tanquam si vtriusque exempli causa totum diem impositis, sex horis prioribus medicamentorum alterum, reliquis vero sex alterum suo vicissim munere fungeretur: nugax enim haec est hypothesis, nec solum demonstratione sed probabilitate quoque omni destituta. Quamquam profecto nec ita quidem fundi contrahique subiectam contingit substantiam, velut in ijs qui in balneis lauantur, posteaque ingrediuntur frigidam, sed potius ita ut si lauanti frigidam aquam adspargas. Sic enim non diuersis temporibus, sed eodem contraria perpetuatur. Igitur quemadmodum in medicamentis compositis mirum non est si contrarij simul affectus corporibus infligantur: ita

neque

neque in simplicibus, cum & ipsa sensu quidem omni atque cognitione simplicia appareant, verum naturam sint composita. Quin etiam quemadmodum in ijs quae nos componimus ac commiscemus, interim, si ita visum est, plus adstringentis succi in dimis, interim plus dulcis aut amari, aut salis, aut acris, aut alterius cuiuspiam contrariorum, nonnunquam vero utrosque partibus paribus: ita quoque naturam in arboribus, fructibus, herbis, animalibus, & in ipsa quoque terra contrarios temperare succos paribus aut portionibus, aut vtriusque alienum non est. Potest etiam quaedamque alterum vincentem efficere. Itaque actiones eorum in misturis paribus si miles euadent, in imparibus autem diuersae. Ne quis ergo putet, quod & supra monuimus, nihil referre, adstringentem succum dicas, an adstrictionem. Nam adstrictio vna res intelligitur, adstringens vero corpus duplex: sicut & calfaciens partim simplex & summum, ut ignis: partim per exuperantiam caloris, ut sanguis. Sic adstringens quoque aliud summum est, ut exempli causa alumen, & melantheria, siue atramentum sutorium, & galla, & rhus: aliud quia adstrictionis cuiusdam est particeps, velut piperum, vinum, malum, rosa: nam minimum omnino est in rosa quod adstringit, multis numeris eo quod non est eiusmodi superante. Quapropter non ab re exigui quoque adstrictionis effectus sunt, tanti scilicet dum à relaxandi facultate quae rosa inest, corporum illi ad motorum robur non exoluatur: Itaque mirandum non est, melam eam esse inflammationum, ac possimum dum increfcunt adhuc atque augentur, plusque etiam dum incipiunt.

Comm. **V**T euidentius probet Galenus, contrarias partes esse in medicamento quod videatur exactè simplex, dicit euenire nos aliquando ab eodem secundum totum contrarias passiones subire, atque eo usque procedit, ut hac occasione, probare velit, euenire eandem rem secundum easdem partes contrarijs motibus moueri. Argumentum sane rectè concluditur, si hoc quod accipitur verum esse detur. Nam si quid ab alio contrarijs, mouetur motibus, certe illud contrarios simul motus mouet, contrarias igitur habet facultates. Nam facultates per actiones distinguuntur. Quod si eas facultates haberet secundum eandem partem mouere posset res diuersas diuersis motibus, velut tepida hunc calefacit illum refrigerat, aut etiam

eandem rem diuersis temporibus, aut variè dispositam, tamen eandem rem eodem tempore aut eodem modo habentem non posset. Nam idem ab eodem eodem tempore non potest nisi vnà & eandem subire passionem. Si igitur aliquid ab aliquo secundum easdem partes simul subire contrarias passiones, necesse est illud quod ita alterat contrarijs partibus constare. Verum ut in commentarijs in quintum de physica doctrina Aristotelis, docui, apertissime falsum est (si quid aliud) posse aliquid secundum idem contrarijs moueri motibus: nam sit ut idem sit simul in duobus locis. Si enim aliquid moueri incipit ab eodem termino à quo quod sit. B. in contrarios terminos ad quos (necesse est enim contrariorum motuum contrarios esse terminos) qui sint. A. C. necesse est paulo post hoc nunc esse in spatio quod est inter. B. A. & inter. B. C. non potest autem esse idem quia rei diuisibilis non possunt non esse loco diuersa duae medietates, sunt autem spacia inter A. B. & inter. B. C. medietates spacij quod est inter. A. C. igitur eueniet quod ita mouebitur esse in duobus locis simul. Porro monstratum est mihi *libr. 1. cont. medicalium*, necesse esse cum contrariorum alterum crescit, alterum minui & contra: si vero quid contrarijs simul motibus mouetur euenire crescere ambo simul, cum necesse sit id quod mouetur accedere ad terminum ad quem. Itaque assertio haec Galeni falsa est, aut putandum eum non tam rigide loqui, sed quod secundum partes magnitudine insensibiles sit, secundum idem corpus fieri dicere, eo quod si quis sensui credat, ita putabit. Sed hoc habeat vtrunque, oportet perpendamus argumenta quibus vtitur, & eis respondemus. Ea rediguntur ad tria. Primum capitur alatione, qui est primus motuum: secundum à sensu: tertium ab eo quod composita medicamenta faciunt. Latrones contrarias eiusdem substantiae fieri dicit, cum in aquam tranquillam pueri ladentes lapillos iaciunt. Videntur enim tunc simul eadem aqua huc & illuc agi, per uadentibus per se ipsos contrarijs circularis, & ab utroque lapilorum tota aqua quae interiacet illius est commota. Hoc argumentum, ut verum fatear, puerile est. Constat enim illas circularis in uadationes fieri alijs partibus interiectae aquae, huic, alijs illi iactui, cedentibus, & alijs per alias penetrantibus, non tamen eisdem huc & illuc agis. Ita euenit haud dubie in epiala febre, videtur enim totum corpus simul incalefcere & refrigerari quia insensibiles sunt partes utraque secundum quas partitur alterutrum. Eadem etiam dilutio est argumenti quod à sensu capitur, sit enim sensus verè patiente sentienti instrumento ab eo quod sentitur. Si igitur contraria sentiuntur actu, à diuersis particulis instrumenti passiones incipient, & per diuersas particulas passio in totum organum refundetur. Velut etiam cum aliquis simul aquae frigidae & feruentis occurrat, si ipse inquam mergatur, siue aqua infundatur in illum. Sed veniamus ad tertium. Si (inquit) qui vtitur medicamento misto ex contrarijs, ut si solanum cum chamamelo admixtum adhibeat inflammatori, necesse est partem pati simul

simul ab utroque, quare & contrarias passiones subire. Nam neque patitur ab vno illorum. Nal la enim pars eodem modo afficitur à medicamento composito, atque ab vno aliquo simplici ex quibus constat, neque à neutro, nam omnino nihil pateretur magis, ac si profus nihil admotum esset: patitur ergo ab utroque, vt inflammata pars à solano simul & à chamamelo, quare si mul laxabitur, ab altero, & ab altero adstringetur, vniquodque enim faciet, quod facere est natum. Fugmento autem est simile, si dicas ambo operari, sed alternate. Quare superest simul partem ab utroque pati: ego sane dicerem, si simplicitate ea proportione venerint in misurâ, vt æquale prorsus sit medicamentum compositum, partem cui admouetur ita affecta, neutram passionem præstaturum, sed seruaturum potius quod incrat, interim potius patitur pars secundum aliam qualitatem si quam medicamentum habeat, quæ earum nulli sit, neque eadem neque contraria, sed diuersa, quod si omnes tollis (tollis verò ipsa omnes nequeant) dicam omnino nullam passionem subituram partem talis medicamenti admotione: si autem iam missione alterum medicamentum ita viscat, vt pars secundum eam virtutem à composito medicamento superetur, patitur ab eo solo, minus tamen quam si illud solium admoueretur, quantum scilicet contrarij admistio potest illi detrahere virtutem. Sed dices nihil ergo inter est vt medicamento composito ex contrarijs aut simplici eatenus remisso. Quare frustra præcipitur ad ventriculi & hepatis medicamenta adhiberi aliquid astringentis, cum sit longe facilius vt remille resoluentibus. Certe ego existimo sæpe esse vtilius compositis vt, quia quantumuis admoueantur permista, sit etiam in exterius admotis aliqua particularum separatio, per eam tractionem, quam carnes faciunt & vitur natura, vt isque vt eis indiget, velut resoluentibus ad succorum diffusionem, adstringentibus ad particule roborationem, quorum neutrum æquè præstare posset simplex & remissum medicamentum. Constat vero vt hæc secundum diuersas particulas fiant. Nam neque eadem sunt quæ discutuntur & adstringuntur, neque separate medicamenti partes eisdem membrorum partibus possunt occurrere. Itaque (quod est huius disputationis apex) ad artis opera vtilis est hypotesis posse corpus simul contrarijs moueri motibus, non tamen omnino ita habere euidenti monstracione indicatur. Dixi omnino quia quodammodo etiam ita euenit, cum secundum insensiles partes totum corpus, aut membrum aliquod patitur vtrunque.

¶ Caput. XVII.

Galen.

ROSA CEVM verò (vt pore cuius natura alei rosæque in medio est) in inflammationum augmentis optimum est remedium. At oleum ipsum compositum est, vbi inflammationes maximè

vigent: id quod experimenta docent: causam autem nos in tractatione de medendi ratione exponemus. Porro rosaceum vt quod in medio eorum simplicium ex quibus confectum est consistit, vtique & in medio tempore vtilitatem ostendit. Nam per initia repellere comprimereque influxus magis oportet, in vigore autem ita per habitum digerere, vt morsus absit: at in incrementis repellere simul ac digerere. Id quod si quis nudum, citraque iam dictas ratiocinationes audiat, fortassis fidem non habebit. Nunc autem mirer, si quis adeo sit stupidus, vt rationi nondum acquiescat.

Nam semel vnoque impetu ab adstringentibus contrahentibusque substantiam, ad laxantia fundentiaque transire, plane absurdum est: sicuti sane æquum est, in intermedio principijs statusque spatio, dum videlicet morbi adhuc crescant, nec plane repellere sicut in principijs, nec itidem digerere sicut in vigore, sed perinde vt morbi constitutio conditio media est inter contraria, ita medicinam quoque mediam esse oportet, quæ videlicet non vt in principijs adstringat, nec vt in vigore digerat. Atqui medium omne ex contrarijs mixtum est, ijsque inuicem totis per tota temperatis, aut per exiguas particulas sensum effugientes eorum quibus apponuntur. Porro hoc an illo modo rosaceum mixtum esse velis ex contrarijs, mea certe nihil refert: nam utroque modo propositum demonstrari potest. Satis autem certo scio si ratiocinationes de his omnes, tum quas Theophrastus memoria prodidit, tum quas nos toto hoc tractatu complectimur, multum animo versaueris, te secundum missionis modum reperiturum. Quin & in profundum penetrare & corpora aëntia magis quam oleum humectare rosaceum potest: arbitrorque subinde rosaceo te prædensas coriaceas tunicas feri vidisse: quonia neque oleum, neque hydrelaxum (quod ex aqua & oleo mixtis constat) eas probe mollire ac madefacere possit, quia videlicet crassiorum sunt partium, quam vt penitus imbibi ac penetrare queant: rosaceo vero præter cetera quæ potest, paucula quædam inest adstrictio, haud parum huic rei conferens. Nam quæ magnopere austeras acerbæque sunt, primo statim contactu exterius superficiem condensantia humorem ingredi

ingredi imbibique prohibent: at quæ paululum quidem adstringunt, cæterum plurimum in se continet essentia: tum tenuis, tum tepida, tantum abest vt præ adstrictione ingredi altius corpora admota prohibeantur, vt etiam ab ea, magis scilicet impellente, iuuentur. Quæ autem penitus tenuia calidaque sunt, magis digerunt discutiantque humores ex corporibus quibus admouentur, quam alios ipsa apponant. Porro quæ frigida sunt & crassioris essentia, omnino nullum introducere humorem queunt. In quibus vero humiditas inest tenuis pariter & tepida, hæc per essentia quidem tenuitatem & tepiditatem præpõe mobilia, corporum quæ contingunt, meatus subire nihil prohibet. Quod vero non admodum calfaciunt ex eo liquet, quod existentem in illis humiditatem non digerant. Si vero præterquam quod sint eius modi, insuper exactam adstrictionem possideant, quæ tenues particulas meatuum iam ingressas in profundum propellere valeat, ipsamque extrinsecus superficiem quadantenus constringere ac condensare, ea inter omnia humectantia efficacissime humectant. Adstrictionis enim natura est, vt meatus occludere præoccupans, vicinamque substantiam ad se contrahens constringensque, ijs quæ humectare valent, impedimento exiit. At quæ adeo infirma est, vt in rosaceo, quæ ipsa vincatur potius quam vincat, tenues calidasque rosacei particulas præueterere quidem nequit, sed vbi ille altius penetrauerint, in ipsam iam tum superficiem externam agere incipit, pro viribus constipando, contrahendo, ac condensando. Ex quo necessario sequitur, vt quæ ingredi meatus anteueterint exigua corpuscula, intro propellantur, ac meatibus præclusis foras regredi inhiuantur.

Comm.

DE rosaceo dictum iam est capit. vlt. libri secundum, quare quæ nunc dicit facile est intel ligere nunc vero ex professo illud commendat, vt vtilissimum medicamentum ad inflammationum incrementa: eo quod per mixtum sit ex resoluente & repercutiente, tale vero desiderari in incremento, vt in principio quod tantum repellat, in vigore quod citra morsum resoluat, probat, adiungens rationes quas facile est intelligere ex his quæ non ita pridem in hoc ipso libro diximus de medicamentis, quæ singulis temporibus experiantur ab inflammationibus. Dicit vero nil referre vt hoc demonstratur, siue rosaceum mixtum sit ex rosæ succo & oleo per se tota tempe-

ratis, siue secundum minimas & insensiles particulas. Verum si quis recte perpendat Theophrasti de hac re monstraciones, & eas quas hoc opere complexi sumus, inuenturum secundum missionis modum. Hoc dicit quia monstratum est diuersos sapores sentiri in rosa, & ob id eam particulis diuersis actu existentibus constare, qui est secundus missionis modus. Nam in primo modo non sunt actu ea quæ miscentur, sed potentia. Sunt vero ea quæ fermentationem iam receperunt mixta primo modo, quæ nondum receperunt secundo. Commendat deinde rosaceum, quod non solum tale sit qualitibus, sed præter hæc, penetret & immoretur in parte: illud, ob tenues partes quæ antegressæ penetrant, & alias deducunt, hoc ob adstringentes, quia hæc alias cohibent ne effluant cito, aut dissipentur. Hinc fit vt ad affectiones quæ in alto sunt, & ad eas quæ ad cutem, vtile sit, ad illas quidem, quia penetrat, ad has, quia immoratur. Nam quæ non penetrant, velut myrtinum, & succi acerbi ad affectiones internas sunt inutilia, quæ mox effluunt, aut siccantur, vt aqua aut acetum, ad cutancas affectiones non satis profunt, nisi ad missionem alicuius reddantur crassiora, vt aqua, olci.

¶ Caput. XVIII.

SA NE ad opera eiusmodi non medio Galen. critter confert innata corporibus nostris caliditas: quippe quæ intro ad se attrahat, & comminuendo extenuet. Hinc est quod & quæ natura frigida sunt medicamenta, nempe quæ deleteria nuncupantur, vt puta cicuta, papauer, hyoscyami semen, mandragora, & quæ eius sunt generis citius magisque in calidis naturis vim suam exerant. Cuius & tu, tametsi vnum ex ambiguorum difficiliorumque problemmatum numero habitum id fuerit, haud difficulter, modo non segniter, ijs quæ diximus adueteris animum, solutionem inueneris. Etenim cum sit impossibile vt talia interficiant, nisi prius cor ipsam refrigerent, sane intro comminuta extenuataque ingrediatur necesse est. Id quod ex sua natura præstare nequeunt. Quippe quæ crassarum sunt partium, nec facile moueri possunt, nec vt minutim concidantur, prorsumque ferantur ex sua natura obtinent: verum adscititiam caliditatem requirunt quæ in minuta secet, extenuet, atque comminuat, quæque velut manuducat, atque in subtiles partium omnium meatus deducat. Itaque si quando ea absit, cunctatur tardatque in maioribus meatibus hærentia, & venis atque arterijs velut innata,

tantia, ac temporis spatio interim per longos errores ac multas iactationes ab humoribus qui in eis sunt vicissim non nihil perperitur. Ostensum est enim iam saepe numero, in sese mutuo qualitates omnes quadrantes agere. Nam & lapis ab assiduo aquae stillicidio excavaatur, gladiusque terram secando hebetatur. Monstratum etiam est, actiones animantium, à solidis ipsorum corporibus perfici: quare cum hæc modum à refrigerantibus medicamentis refraxerint, animans supersit necesse est. Porro refrigerari nequeunt priusquam illa in proprios istorum meatus subierint, atque ex sua id natura crassioribus frigidisque medicamentis datum non est, nisi succurrat quod velut deducat. Deducit porro ut causa primaria, arteriarum attractio (ostendimus enim ipsas inter dilatandum attrahere) ut secundaria vero & materialis, essentiae tenuitas: quam cum ex natura sua non obtineant frigidiora crassiorumque partium medicamenta, ijs utique opus habent quæ præbeant. Corpora itaque quæcunque temperaturæ sunt frigidioris, ea arteriarum tractum imbecilliorum quam calida possident (id quod etiam demonstratum est) atque in minutas particulas medicamentorum substantiam redigere celeriter nequeunt. Proinde medicamentum & ipsum cunctando retardandumque temporis spatio aliquid perpetitur par est. Itaque interim accidit ut concoquatur, velut lactucæ succus. Nam & is tempore concoquitur. At si integer ad cor pergere properaret, non secus atque cicuta hominem interimeret: euenit autem id ipsum alijs quoque omnibus admodum refrigerantibus succis. Nam nisi celeriter interimere possint, sane ex hoc omnino nullius effectus redduntur. At quæ aut erosione aut putredine enecant, ijs ut tempore inualefcent accidit. Siquidem temporis spatio putrescunt omnia, eoque magis quo fuerit humidior calidiorque locus. Merito ergo fit, ut quæ frigore suo noxam inferunt, ijs actionis celeritas ad perniciem proficiat: quippe quæ alioqui tempore excelsa vim per quam agebant, deperdant. At quibus actio consistit in putredine, ijs tempus actionem adauget, quoniam scilicet & putredinem. Nec enim animal vilius interire potest, quin cor ab

agendi munere cesset: fieri porro ut cesset, nequit citra maximam intemperiem. Siquidem non simpliciter quam par est aut calidius aut frigidius, moueri desinet. Eodem modo si modicè siccum aut humidum euadat: minus enim suo fungetur ob hæc quidem intemperies munere, ceterum motu non vacabit, priusquam eximia immensaque aut caliditatem, aut frigiditatem, aut effectricum qualitatum aliquam acceperit. Porro medicamentis quæ frigore occidunt, vbi ad cor pergere cunctantur, simile quid accidit, quod lignis humidis viribusque frequenter euenit. Hæc siquidem si multa aceruatim in ignem conijciantur, cum celerrimè exstringunt: si vadiquaue in orbem composita prius siccantur, ac inualefcent, & deinde sensim iniiciantur, tantum abest ut extinguant, ut etiam alimento illi efficiantur. Sic hominem quidem cicuta necat tum ob meatuum amplitudinem, calorisque multitudinem, tum ob attractionis arteriarum robur validum, etiamnum ad cor pertingens. Sturnos vero ob causas contrarias haud enecat, ut putacum & retineatur & cunctetur, ac sese temporis tractu concoqui præpararique à corde tanquam à foco præcelsatum sinat, non secus ac ligna extrinsecus. Quare nec id quidem mirum dubiumque relinquatur, sed est quale lactucis accidit, quippe quæ moderatu esu hominem nutriant, at si quispiam expressum earum succum largiter hauserit, non secus profecto morietur, quam qui aut cicutam, aut papauer sumpserint. Sic lactuca si cor refrigerauerit, interimit: si concoquatur, alimentum animali efficitur. Ad eundem arbitror modum cicuta quidem hominem celeritate quidem distributionis interficit, sturnos vero tarditate ipsa nutrit. Si vero exiguum quiddam summatur, mortem homini nequaquam inferet. Id quod anus Atheniensis experimento docuit, cuius apud omnes per celebri memoria est. Etenim ea ab exigua cicutæ portione auspicata, nullo detrimento ad per magnam progressa est copiam: principio enim paucum exiguitate ipsa deuictum est: aut consuetudo naturale reddidit. Nec enim nunc locus est, ut cur plurimum possit consuetudo, curque velut altera ac adscititia natura sit, ut à veteribus proditum est, causam reddam.

Nam

Comm.

Nā ita maius euaderet operis accessorium quam ipsum opus, ut omittam quod separatin de hoc tractauimus. Verum connectendus est perficiendusque præsens sermo.

Venena omnia iuxta Galeni sententiam in duo genera rediguntur frigidorum & calidorum, illa solum frigore necant, hæc non solo calore, ut ignis, sed putrefactione aut corrosione, quæ à calore fiunt, non simpliciter, sed tali. Non enim ut quæcunque quarto gradu censeantur frigida, venena sunt, ita & quæ quarto gradu calida, nisi etiam putrefacticia sint, aut corrosiua. Itaque ob calorem talem sunt venena. Dicentes autem talem, malum modum mitionis, & substantiæ cõrarietatem sermone cõiungimus. Hoc dicit interesse, quod frigida non sunt natura & substantia aduersa, sed venena solum quantitate, hoc est, tam exigua quantitate dari posse ut vincantur, atque aded nutriant: calida vero quia natura sunt aduersa, vinci non posse, sed necessario putrescere, ac computrefacere. Ob id dicitur frigida venena mora in corpore miscescere & vinci, calida vero nunquam, sed quo manent diutius eo fieri deteriora. Hinc fieri, ut frigida homines calidos & arteriosos necent citius quam frigidos & gracilium arteriarum, quia in illis facillimè distribuuntur vsque ad cor, in his morantur diutius, atque fieri potest ut interim vincantur, neque interimant. Eadem ratione si dentur comminuta, aut cum portione aliqua quæ possit de ferre, interimunt citius, quā si dentur aliter. Hæc causam esse dicitur quæ lactucæ tota et si maxima quantitate comedantur non lædunt, earum autem succus si largiter bibatur interimit non minus quam opium aut cicuta, quia scilicet succas facilius distribuitur quā lactuca tota: eadem causa dicitur sturnis esse acutam cibum, hominibus venenum. Quia scilicet hominibus facilius distribuitur, illis tardius. Ego quidem hanc esse causam quæ hæc fiat concesserim, non tamen vnicam, neque præcipuam. Nam in lactucis arbitror substantiā propriam esse sui succi correctiuam, alioqui neque cicuta tota cõmesta interimeret, sed eius succus: sturnis arbitror familiaritatem aliquā substantiæ esse cum cicuta, hominibus cõrarietatem. Nam & Galen. ipse lib. 3. de temperamentis ita dixit. Postremo indicat venena frigida non esse genere venena, quia possunt vsu & consuetudine fieri familiaria, id quod anus Atheniensis experimento docuit. Non vult autem Galen. nunc causam reddere cur plurimum possit consuetudo, quia non pertinet ad hoc opus, & quia seorsum de assuetudinibus scripserat. Mihi etiam licet eisdem causis præterire cum præcipue caput quoddam satis longum de consuetudine & natura scripserim lib. 8. contro. quo omnia ad consuetudinem spectantia problemata collegi.

Caput Decimum nonum.

Eorum ergo medicaminum quæ frigore interimunt: nullum genere lethale est, sed sola quantitate. At in erodentibus, putrefacientibus, atque excelsacientibus, haud ita se res habet: sed de his paulò post dicemus. Quæcunque autem frigiditate occidunt, ea exigua quantitate sumpta mortem non adferunt, non magis quam si copiose flammæ pauillum aquæ instilles, aut lignum iniicias humidum ac viride. Quemadmodum itaque nisi calorem habeant abundantem qui tum comminuat, tum ad cor vsque perducatur, interficere non poterunt, sic si quod cõminuit ac deducit multo valentius fuerit, prorsum deuincet, mutabitque, ac alimentum ut sibi sit, medicamentum, efficiet.

Videri possit hæc assertio. Eorum ergo medicaminum quæ frigore interimunt nullum genere lethale est, falsa esse, quia fungus frigida & humida planta est, ut dicitur. 7. lib. ponitur autem in venenis genere lethalius à Galeno, cap. 19. lib. 5. sed neque hæc assertio falsa esse deprehenditur à Galeno, neque Galen. sibi ipsi repugnat nam fungus etiam sit frigidus & interimat, non tamen frigore interimat, sed quibusdam partibus corrosiuis quas habet admittas, velut si cum multo succo lactucæ misceres aliquid de Arseniæ, aut salis viperæ. Itaque fungus cibis frigidus est, venenum tamen calidum. Non enim interimeat e fungos frigore constat, vel experimento, quia qui à sanguis moriuntur, non cum refrigeratione, stupore, aut sopore, ut qui à venenis frigidis, sed cum anxietatibus, ut qui à calidis intereunt. Itaque non omnia quæ sunt frigida & interimunt, frigore interimunt, neque quæcunque genere lethalia sunt, sunt prorsus calida, sed venena calida, hoc est calore interimentia, etiam si alioqui frigida sint, aut alimenta, aut medicamenta.

Caput Vigésimum

Quamobrem eius quoque nunc prothalamus meminisse oportet: veteres medicamenta natura frigida potestate merito dixisse frigida. Nam ea quoque quadrantes ut refrigerent, potentiam à nobis accipiunt, sicut excelsacientia, calida. Quod si alio modo illa, alio vero ista, nil utique refert, generale enim idem cõmuneque vtrifque est, nempe alterationis principium expassuro corpore in acturum medicamentum procedens. Nā quæ potestate quidē sunt calida, alterantur eo duntaxat, quod incalescant à nobis: at quæ natura frigida, tum quod cõminuantur, tum quod ascititium accipiant motum.

H Cum

Cum itaque ipsis tanquam frigidis agere absque corporis patientis auxilio non licet, iure potestate frigida dicuntur. Nam ut actu nos frigefaciant, non prosum ex sese obtinent, verum a nobis prius perpetuantur, ut refrigerent, oportet. Etenim in minuta conteri, & aducutitium motum accipere, affectus sunt medicaminum. Attamen si cui libeat ea actu frigida nominare haud equidem repugnem, modo omnis in verbo dissensio sit, res autem utrisque confessa. Siquidem (quod paulo supra monuimus) id genus omnia, calidum corpus, quo agere possint, postulant. Ea propter medicamentum, hoc est succus papaveris, & cicuta, si vino mista bibantur, ocyus necant, licet non quouis temperata modo. Si enim ipsa paucissima plurimo vino misceantur, prosum deuinci possunt. Si vero pauculo multa, deducuntur quidem ad cor, vinci autem nequeunt. Siquis vero papaueris succum, quatenus interficere potest, hauserit, ac etiamnum tamen super sit, recta ratione, & hunc quoque sanabit epotum vinum vetus, & copiosum, magisque etiam si generosum fuerit, nam id quoque magis calefacit. Quod vero cor nondum admodum refrigererit, liquet: quando quidem adhuc homoviuuit. Tum autem digestionis in corpus tarditate quadantenus mutatum iam a corpore esse pharmacum, sicut lignum viride ubi proxime igne aliquando iacuerit: nec id quidem obscurum est. Calidum itaque id temporis vinum ebibitum, presentissimum est remedium, nosque etiam quendam extremam iam refrigeratum vini Lesbij portione seruabimus, potestque idem Falernum Surrentinum, Ariusium, Tmolites austerum, ac quotquot calida simul ea exquisita venosa fuerint vina, eundem cum Lesbio praestare valent effectum. In summa quod tenui perlucidaque consistentia est, colore vermiculo aut flauo, odore gratum, quodque multa aqua mixtura exposcit, id tum admodum excalfacere est natum, tum facile vndique per corpus vniuersum deferri. Tale ergo natura vinum, atate vetus, meracius mixtum, eos etiam qui refrigerati iam sunt persanant, nec solum a papaueris succo, aut alio quopiam refrigerantium medicaminum, verum etiam qui in morbis aut ex stomachi, aut ex cordis dolore animi patiuntur deliquium. At quod cum refrigeratibus medicamentis, quo celeriore morte afferat, bi-

bitur, id nec multum est, nec generosum, sed quod comminuere ea, ac distributionis sui impetu in cor perducere modo valeat. Atque de his quidem haec sufficient.

DE modo quo medicamenta frigida dici possunt potestata talia, aut non possunt, dictum mihi satis est lib. 3. de temperamentis. Porro venena frigida, si de natura cum re alia quae possit deducere facilius necare dictum nuper est, nunc addit, quando quidem fieri potest ut vincantur, neque tota substantia venena sunt, fieri posse ut vniuersi cuiuspiam calidissima, ut vini veteris generosi, vel simul cum ipso veneno, vel ab eo assumpto, liberetur quis a veneno. Recenset vina quae Romam eo tempore deportabantur generosa. Mihi de vinorum differentia dictum est in commentariis libri tertii de ratione victus in acutis quo loco ex Galeni sententia diximus austera vina. Neque calida admodum esse posse, nec distributionis facilis, atque adeo vel nullo dicente videtur ex ipsa austera natura consistere. Quapropter miror cur Galen. dixerit *τμολίτης το αυσηρόν* id est, Tmolites quod austerum, recensens vina quae admodum excalfacere nata sunt, & facile vndique per corpus vniuersum deferri: neque aliud mihi possum persuadere quam esse corruptum codicem legendumque *ὡς αὐσηρόν*, hoc est non austerrum. Porro commendat ad hunc usum vinum graetere vetus. Constat id cum quadam limitatione intelligendum, ne scilicet sit adeo vetus ut inclinet abeatque in corruptionem. Tale enim languescit iam, ut res quaecumque alia, cum abeat in interitum naturalem. Non enim igitur admixtione crudae humiditatis est frigidum, veterinum caloris naturalis languore. Vetus, quod adhuc consistit, id prosum est calidissimum. Vinum novum fluxiones calidas faciat cum sit parum calidum, causa est, feruor crudae humiditatis, & tarda discussio.

¶ Caput. XXI.

Quoniam autem de ijs etiam medicamentis, quae erosione aut putredine interimere sunt nata, dictum me, quod tempore perniciosiora reddantur, & ipso genere naturam nostram corrumpere possunt, non modo multitudine, velut refrigerantia, sum pollicitus, tempus nunc est de his dicere. Coniuncta est enim quadantenus quae de his habetur oratio, ijs quae de medicamentis potestate calidis dicuntur. Verisimile siquidem est pleraque eorum etiam actu esse calida, sed idcirco nos frigescere, quoniam aut ipsi plurimum habemus caloris: aut crassa eorum essentia sit. Redigamus enim eadem rursus in memoriam, nempe quod in balneo frigida nobis videatur vniuersum quae memoria

repetam-

repetamus, quod cum in solum calidum descendere non valeremus, aliud prius minus calidum ingressi, nullo negotio quod antea intolerandum videbatur, postea pertulerimus. Quin & aqua fontium tempore hyberno, quibus manus algent, tepida apparet, cum aliis non videatur eiusmodi. In summa enim (id quod antea quoque diximus) pro suo vniuersumque affectu corpora adnota sentire consuevit. Sic ergo si manum habens frigidam, eam in tritici acerrum immiseris, luculenter calorem percipies, si calidam, nequaquam. At si itercore columbino accumulato, potissimum syluestrium columbarum manum inferas, etiam si calidam, manifestam tamen senties caliditatem. Sic misy, sory, chalcitis, arugo, calx, aliaque id genus innumera, si illis acerruatim manum altius iniicias, protinus videbuntur esse calida. Caeterum si bolum ex eis vnum aliquem acceperis, cuius extrinseca superficies ab ambiente extrinseca aere sit refrigerata, merito nullum percies calorem: quippe quae refrigeratas tantum eius partes contingas, idque ante quam in minutas redacta sint. Ad eundem modum hyeme saepenumero, tum putealis aqua, tum fontalis praesertim, calida tangentibus est visa. Verum si quis calfactis prius manibus contigerit, frigida videbitur: memorarique sane possint alia id genus infinita, quibus facile adduci quiuis possit, ut credat medicamenta potestate, ut ad nos calida, alteri animantium generi actu esse calida.

Hactenus de venenis frigidis egit, nunc de calidis agere incipit. Atqui quoniam venena calida, calida sunt eodem modo quo medicamenta calida, puta potentia, praefatur in principio tractationis quiddam ad medicamenta calida omnia expectans. Id verum est, medicamenta omnia calida, actu etiam esse calida, tamen non semper deprehendantur esse talia ob nostri sensus affectionem, aut ob alterationem quam subeunt ab ambiente aere, id quod multis exemplis indicat, quae nulla interpretatione indigent. Id solum oportet explicemus, quo pacto non repugnet haec ijs quae tertio de temperamentis dicta sunt. Certè non repugnat. Nam tamen diximus nullum eorum quae proprie calida medicamenta dicuntur esse actu calidum, sed potentia omnia: non tamen proinde diximus omnia medicamenta esse actu aequè frigida: neque negauimus, calida quam frigida, actu etiam esse calidiora, atque adeo intense calida, actu etiam esse calidiora, quam remissa calida magna ex

parte, atque adeo cum calore etiam qui est actu ac frigore res tangibiles inuicem differant, seruari hac in re proportionem quandam, & analogiam eius quod actu, cum eo quod potentia. Nam merito hoc evenit, cum natura calidorum medicamentorum in maiori calidorum elementorum participatione consistat, & haec ipsa necessario calorem aliquem actu composito praestet, caeterum non eundem, quem potentia tantum, sed secundum quandam proportionem. Nunc ergo dicit calida omnia calorem quandam habere actu: illic dixerat nullum medicamentorum esse actu calidum, ut potentia. Denique nullum esse actu calidum eo gradu quo dicuntur. Non enim piper, castoreum, aut aliud quodpiam, dicitur hoc, aut illo gradu calidum ab eo calore quem actu habet, sed ab eo quem potentia, quo scilicet recalcificiunt nostra corpora.

¶ Caput Vigesimo secundum.

Atque haec quidem obiter dicta sunt. Caeterum quae nos contactu, aut per putredinem, aut per erosionem interficiunt (nam de his habebatur oratio) ea recta quidem ratione humanae naturae deleteria toto genere existimata sunt, non ut frigefacientia, duntaxat quantitate: haec enim interdum vincuntur, & nutrimentum animali redduntur: putrefacientia autem etiam si quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quae putredini obnoxia sunt, calore humiditateque putrescere solent. At qui calidus humidusque sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt, simulque vicissim putrefacere, quae *σπυρδαλωδόν* a putrefactione vocantur medicamina. Proinde longo etiam post tempore a quo sumpta sunt, nonnulla interimunt: potissimum quae crassa, terrenaque essentia sunt. Haec enim corporibus nostris inhaerentia insidentiaque, dein temporis spatium putrescentia erodunt corrumpuntque vicinas corporis partes.

Vt antea dictum est, non interimunt nos venena calida calore simpliciter, sed tali, hoc est maligno & corruptivo, quique in substantia est naturae nostrae aduersa. Nam alioquin omnia medicamenta quarti gradus calidorum essent venena, non sunt tamen, sed ea solum quae sunt putrefactiva, aut corrosiva. Hinc fit ut venenorum calidorum nullum possit nutriri nec vinci ut frigida, sed ut omnia sint inemedabilia & genere deleteria. Vnde rursus collat, venena omnia, quae non breui postquam accepta sunt necant, sed longo post

H a tempore

tempore, velut quæ à veneficis parantur, vt lente, post mensem quædam alia etiam post aliquot menses, aut etiam latenter interimant, in genere calidorum sint. Nam si essent frigida per tantam moram haud dubie vinceantur. Non est autem inopinabile parari posse venena eiusmodi (etiam si ea nosse non medici, sed venefici sit) nam & naturalium venenorum quædam videmus ita naturaliter operari, vt saluam rabidi canis. Non enim mox, neque paulò postquam quis morsus est, symptomata eius passionis fiunt, sed post aliquot menses cum interim nihil sentiat homo. Causam qua aliqua multo post tempore interimunt Galen. ponit in crassa terre nature essentia. Ego arsenicum & auripigmentum terrene essentia habere plus quàm saluam caninam nõ dubito, quanquam hanc tardius corrumpere constat, proinde in modo mitionis causam esse censeo, cuius indicibiles differentia faciunt, vt quædã superari possint, alia insuperabilia sint, & horum quædam citius, alia tardius ad actum deducantur, putrescendo, aut corrosiuas vires exercendo: illæ etiam indicibiles mitionis differentia pariunt indicibiles differentia putrefactionis, vnde mirabiles differentia læsionum & symptomatum. Velut est venenum quod facit tabescere, est quod corrodit ventrem, est quod synopem intert & quod facit hydrophobos, est quod facit aliter furere: & quid mirum cum in ipsiis etiam corporibus sponte fiant sanguinis corruptiones variz, vt aliam canina, alium vulpina, alium alia mania apprehédant? Ea igitur quæ taliam passionum, quales sponte sæpe fiunt, sunt factua, talia venena sunt. Ea verò omnia sunt in genere calidorum.

¶ Caput Vigesimo tertium.

Galen.

AT quæ tenuiora sunt, etiam excerni interim cum excrementis possint: se neque accidit, vt duas ob causas istas quandoque medicamenta putredine erosione venecantia non interficiant: vnam videlicet, quam modo admodum dicere desij, nẽpe cū vnã cū excrementis excernuntur priusquàm iniuria corpus afficiant: alteram, si cui accipienti bona faueat fortuna, videlicet aut cibus, aut quæ alioqui conferunt, vtenti: aut medicum qui curando præsit, nactò. Nam vbi grauis ab ijs noxa illata est, malum neque victus ratione, neque generosorum medicaminum, medicique auxiliantis ope sisti potest. Quod si prorsum exile sit deleterium nihil perficiat, propterea quod cū recrementis excerni possit, aut ido-

nea victus ratione homo: vt: vtputa si cantharidis sit ceteris drachmæ particula: nã id priusquàm noxam animali inferat, vna cū vrinis excernatur. Sane catharides vrinam cienti bus medicinis miscetur, sicut pleiaq; alia lethalia alexipharmacis, hoc est amuletis: atque id genus medicamenta cõposita si apte temperata fuerint, omnino efficacissima sunt: quemadmodum quod ex cantharide cõfictus, vrinæ mouendæ accõmodum est. Feruntur enim alioqui sponte sua catharides per vrinam ad vesicam, atq; sic rodendo eam exulcerat: verum vbi paucum ex illis multis miscetur bonis atq; vtilibus illa quidem velut manuducunt, rodere tamen nequeunt. Opus est enim vt quicquid agat, etiam si sit valentissimum, aliquantam tamen & magnitudinem habeat. Quãdo nimirum & ignis ipse, si prorsum minimus sit, præterquàm quod nõ vret, ne calcificet quidem. Quippe cū & centesima scintilla portiuuncula sensu a nobis sit imperceptibilis. Ex quibus omnibus patet, quæcūque frigiditate interimunt si paucula sumantur, nutrire corpus posse, velut lactucæ succu: at quæ putrefaciendo erodendoque, ea nunquàm nutrire, nec si præ paruitate quidẽ innoxie corpus permeent: genere nãque talia humanæ aduersantur naturæ.

Tamet si nulla venena calida possint esse alimentum, tamẽ nõ necesse est vt semper interimant. Quidã enim ab his euadit, eo quod aut bona fortuna, aut periti medici industria vacentur, antequàm possint ledere. aut quod tã exigua quantitate sint accepta, vt operari non possint. Nulla enim vniuersarum virtutum est quæ non desideret quantitatem aliquam vt operetur, neque solum possunt non interimere, sed præstant quædam eorum etiam aliquando magnas cõmoditates. Nam etsi nullum eorum esse alimentum potest, plurima eorum sunt medicameta. Velut catharides, quæ absq; dubio sunt corrosiue, diureticis autem vtiliter adiuuentur, cū valenter ac cito mouere opus est. Quædã alia sunt venena quorum omnino nullus est excogitatus vsus vtilis, velut fel & salua ditorum animalium, & marinus lepus, & quoddã genus aconiti. Catharidũ electionem, & vsus quam plurimos, & vtrẽ modum, lib. 11. capit. proprio Galen. cõplexus est. Vbi videas eum tã opere formidare earum vsus in potionibus, vt nullũ propriũ experimẽtũ iactet, sed præceptoris cuiusdã sui, nisi ad affectiones extremas, vt ad vagues, pleorodes & pleoram, & lepram, & ad vocatos clauos, & huiusmodi: hic dosim desinit dicens dari non debere nisi drachmam compositi medicamenti, quod accipiat cantharidis totius (cum alis dico

Comm.

pedi.

pedibus capitibus & corporibus) centesimam drachmæ partem, reliquum diureticorum, & correctiuorum. Ego ne hoc quidem dari vellim, nisi in morbo extremo. Et merito Galen. vult totam simul cantharidem teri, quia non potest non esse in animalculo aliqua particula (quæcunque illa sit) venenosarum correctiua. Nam ita natura comparatum est, vt omni animali venenoso sit pars aliqua proprii veneni alexiteria. Ob id in theriacæ trochiscos inditur viperæ caro. Sed hæc obiter dicta nunc sint. Quod dicere institimus est, quædam venenorum etiam calidorum ad quædam solere esse vtilia. Constat ergo vt rem totam compendio dicamus cum sint tria hæc, alimentum, medicamentum, & venenum. Quædam esse quibus hæc omnia accidit esse, vt venena quæ frigore interimunt, quæ alimenta esse possunt, & sunt medicamenta somnifera & anodyna, & venena: alia quæ duo tantum esse possunt, medicamenta scilicet & venena, hæc sunt multa venenorum calidorum quæ simul sunt diuretica, aut cathartica, aut aliud aliquid: & hæc tametsi medicamenta etiam sint, nihilominus venena sunt genere: alia sunt quæ nihil sunt aliud quàm venena, & hæc primo ac maxime, ac vt quis dixerit antonomasticè dicuntur venena. Sed rogabis, cur frigore interimantia, venena vocantur, cum nutrire possint, potiusquàm quæ sunt quarto ordine calida, & calore necare possunt, etsi putrefactiua, aut corrosiua non sint? Huius causa est, quia frigus per se est contrarium naturali calori, calor vero non nisi ex accidenti, nisi sit calor talis, hoc est, corruptius, tunc enim ea ratio continet contrarietatem per se cum natura nostra.

¶ Caput Vigesimo quartum.

Galen.

QUEMADMODUM in saporibus ante monuimus, nullum proprie eorum alienæ esse qualitatis expertem, verum siue in arboribus: siue in herbis, siue in fructibus mistos semper alterius generis esse sapores: ita in medicamentis intelligere oportet, multas diuersi generis mistas esse substantias: id quod inuenias si consideres granum enidium hoc à cnico differre, quod plurimum habeat caliditatis. Nam similitudinem vtriusque substantiæ tactu visuque cognoscere liceat: præterque ea, tertium est, quod ambo putantam detrahunt. Ostensum est siquidem nobis in commentariis de naturalibus facultatibus, quod qualitatum quæ in substantiis sunt proprietatibus attractiones

perficiantur. Attamen grano cnidio multum permistum calor est, quare à cnico distat. Idcirco purgantium medicamentorum, vbi forte purgatione frustantur, quædam extra quam quod noxam corpori nullam afferunt, etiam alimentum homini præbent: alia verò in corruptionem, ac tanquam in venenum vertuntur. Prorsum enim medicamentum expurgans, vel cum vno saltem humorum, qui in corpore sunt nostro, similitudinem quandam obtinet, non autem perpetuo permista est illi vis quædam venenosa: quamobrem nec perpetuo licet non purget, iniuria afficiet, verum concoctionem accipiet, talemque producet humorem, qualem trahere natum erat.

Quemadmodum antea ex saporum differentia indicatum est, medicamenta quam plurima eorum quæ dicuntur simplicia, natura, esse composita ex diuersis partibus, ita etiam, & ex medicamentosis facultatibus indicari posse dicit. Constat enim granum enidium diuersas habere partes. Nam habet quædam quibus cnico est simile, & alias quibus valde differt. Nam tangibili & visibili facultate illi est simile secundum medullam, & extrahit, vt etiam illud pituitam: quare cum tractis partium similitudine agatur, constat partes habere singulas: differt verò ab eo magis, quoniam granum enidium plurimum habeat caliditatis corrosiue & venenose, habet etiam inter expurgantes. Quædam etiam corrosiua, vt & alia quam plurima medicamenta. At qui quoniam multa quidem expurgantium sunt huiusmodi, venenosas inquam habentia partes, alia autem plurima benigna expurgantia, vt cnicus, rhabarbarum, & aloë, sit vt quædam vbi forte purgationem frustantur, corpori nullam noxam afferant, sed alimentum homini præbeant, alia verò velut in venenum vertantur. Nimirum omnia expurgantia familiaritatem habent cum succo quem trahunt, quare si venenosa qualitate non participant, & manent intra corpora, coquantur, & mutantur in succum sibi familiarem. Sed cur eueniat purgantia medicamenta actione frustrari mox dicitur. Nunc illud solum aduertendum est cum Galenus lib. 6. Epidemion, dicit medicamenta expurgantia venena non esse, haud quaquam ita accipiendum quasi nulla expurgantia medicamenta participant venenosa qualitate, participant enim haud dubie hebeborus quo venatores vtuntur ad necandas feras, & nos ad expurgandum: & quidem huiusmodi sunt venena in genere calidorum, quare & genere venena: Sed id dixit Galenus, quia nulla expurgantia quæ expurgantia, sunt venena, etiam si quæ expurgantia interimant, hoc est, & si expurgando

Comm.

ob multitudinē euacuationis interimāt, nisi exi-
gua desit accipiantur. Nā vt antea diximus, non
quæ vrcunquē interimunt venena sunt, sed quæ
per se corruptiuam habeat naturam.

¶ Caput Vigesimo quin- tum.

Galeni.

NON autem me fugit, qui in natura-
lium facultatum commentariis exer-
citatus antè non sit, hæc ratiocina-
tiones non satis consequi posse. Demon-
stratum enim ibi est, plerasque perfici
attractiones qualitatum familiaritate: pro-
inde quamque sigillatim animantis par-
ticulam familiare sibi nutrimentum at-
trahere. Ad quam sententiam seu dog-
ma sequitur medicamenta purgantia esse
quidem detrahendis humoribus fami-
liaria, verum quæ attrahunt quodāmodo
esse efficaciora valentioraque, sicut ma-
gnes lapis quippe qui ad ferri naturam
accedat, inque ferri metallis reperitur,
eique magnopere specie persimilis sit, ve-
rum fortior est quodāmodo, vt attrahe-
re sit aptior, quam attrahi. Quin nec cni-
cum quoque a pituitæ natura alienum ef-
se diffidendum est, vt colore suo præse-
fert: sed tamen calore ipso quam pitui-
ta valentior est, vt trahere quam trahi ma-
gis par sit. Ad eundem autem modum
granum enidium, sed si quando forte à
corpore nostro vincatur (id quod assi-
due cnicico vsu venit, rarius autem grano
cnidio, nimirum ob robur) vice purga-
tionis alimentum efficitur: velut vera-
trum semper coturnicibus. Volo autem
(quandoquidem in hunc sermonem des-
cendimus) logici cuiuspiam meminisse
theorematis, quod & in commentariis
de demonstratione monstrauimus: cæte-
rum in rem præsentem haud inutilis. Est
autem theoremata eiusmodi, demonstra-
tionum aliarum, quod ex necessitate hoc il-
li insit concludunt: aliarum, quod inesse pos-
sibile est. Harum ipsarum quædam in id
quod ex necessitate inest recidunt, quan-
do videlicet ex necessariis consequuntur
principiis, velut in hoc ipso quod modo
monstrauimus. Siquidem in grano & cni-
co pituitosum inesse succum euidenter
monstrare non est: tamen posse esse, ac pro-

babile verissimileque esse, ratione colligi-
tur. Sed quia attractioes, substantiarum
fieri similitudine ostendimus (demon-
stratum enim subinde est, in purgationi-
bus attractionem esse eorum quæ pur-
gantibus medicamentis si milia sunt, haud
verò omnium simul succorum alteratio-
nem) similitudinem inesse quandam v-
trisque substantiis, & eius videlicet quod
purgat, & eius quod purgatur, necesse
est: quod trahit, pituitosum sit oportet.
Pituitosum autem esse oportere quod tra-
hi diximus, non autem plane pituitam.
Etenim similitudinem inesse substantiis di-
ximus, non identitatem: contrarium enim
cernimus. Nam neque ferrum attrahit fer-
rum, nec caro carnem, sed lapis sideritis
ferrum, caro sanguinem. Differunt enim
mea quidē sententia, idē & simile. Quip-
pe pituitæ pituita eadem est, & cnicico cni-
co, similis autem pituitæ cnicico, non ta-
men idem. Neque enim quæcunque aut
biliosa, aut pituitosa dicimus, perinde tan-
quam bilem, aut pituitam continerent,
sic nuncupamus. Huius enim opinionis
absurditatem deteximus cum in natura-
lium facultatum commentariis, tum mul-
tis alibi locis. Quapropter prætereunda
sunt omnia huiusmodi. Illud verò rur-
sus repetendum est, quod ipsorum pur-
gantium medicaminum quædam iam e-
tiam possident idoneam ad attractionem
similitudinem: quædam non perfecte qui-
dem eam obtinent, verum inaniman-
tis corpore accipiunt, non secus, atque
vrentia medicamenta, quæ caustica Græ-
ci vocant. Itaque duplex quoque in his
similitudo est, vna actu, altera potentia,
velut & in aliis omnibus. Quin & per-
missi sunt similibus in vnoquoque suc-
cis, alij dissimiles, qui partim quidem me-
dicaminosi sunt, partim non. Quare vbi
purgationem haud assequuntur, quædam
purgantium malum corporibus nostris in-
ferunt, quædam verò alimentum exhi-
bent.

IN commentariis de naturalibus facultati-
bus indicatum Galeno est, tractionem simi-
liam esse: ita enim magnetem trahere fer-
rum & singulas partes familiare sibi alimen-
tum, atque ita etiam medicamenta expur-
gantia

gantia succos certos. Sed cur medicamentum
potius trahat succum quā ab ipso trahatur, in il-
lis commentariis dixit causam esse in calore ma-
iori, quod scilicet, similiū, quæ calidiora sunt tra-
hant, quæ minus calida trahantur: hic dicit quæ
trahunt esse quodāmodo efficaciora & valentio-
ra. Quibus verbis quidam intelligunt causam tra-
hendi esse in similitudine, & perfectiori quadam
natura, mihi verò probabilius videtur & Galeni
sententiæ magis cōsonū, quod ex ambobus locis
colligitur, similitudinē esse trahendi causam, tra-
here verò quæ sunt efficaciora & valentiora, effi-
caciōra verò esse quæ validiora. Nam tamen si quæ-
dā expurgantiū videantur esse minus calida suc-
cis quos euacuant, vt rhabarbarum bile, tamē ra-
tio nō redarguitur, quia indicatū est omnia hæc
cōstare diuersis partibus, atque adeo posse cōstare
longè cōtrariis. Potest ergo medicamentū, et si
totum minus calidū sit succo, quæsdā partes ha-
bere calidiores illo, per quas sit tractorium po-
tiusquā tractile: et si habeat alias partes similes
quibus sit tractorium huius, vt bilis aut pituitæ.
Quantquam verò hæc tenus tantum monstratum
est, fieri posse vt hoc ita habeat. Hinc etiam fit,
ita esse reuera, atque adeo granum enidium præ-
ter partes calidissimas quæ habet, habere etiā
partes pituitosas. Fit verò hoc ex quodā theore-
mate quod dicit se in libris de demonstratione
monstrasse. Id vero est, demonstrationum alię ne-
cessario hoc illi inesse indicant, alię, posse inesse:
atque harum ipsarum, quædam recidunt in id
quod necessario inest. Ita igitur secundum hoc
theoremata procedit ratiocinatio. grano enidio
non repugnat inesse partes pituitosas, etiam si
insit aliarum multæ valde calidæ, cū igitur purget
pituitam necesse est illas habeat. Nam tractorio-
res sunt à similibus habet ergo partes pituitæ simi-
les, & pituitosas. Sed quia nec cnicico trahit cni-
cum, nec pituita pituitam, nec omnino quod est
idem, sed quod simile, cū in eo quod nullatenus
differt nullum sit principium agendi, neque
omnino mouendi, constat pituitosas partes cni-
ci, aut biliosas rhabarbari, non ita dici pituito-
sas aut biliosas, quod pituitam aut bilem in sese
actu contineant, sed quod bilis, aut pituitæ simi-
les sint. Huius enim (inquit) opinionis absurdita-
tem deteximus in naturalium facultatum com-
mentariis: hoc dicit, quia ibi refutauit senten-
tiam quorundam veterum putantium in cibis cō-
tineri actu succos, atque in ventriculo & hepate
solum agi separationem, itaque cibos pituitosos
& medicamenta pituitosa dici, quæ plurimū cō-
tinerēt pituitæ. Verum hoc fallum est, nec enim
in cibis aut medicamentis est pituita, sed pitui-
tæ simile. Itaque quæ exurgant, partim sunt luc-
cis similia, partim calidiora, & neque hanc simi-
litudinem, neque hunc calorem habent actu,
sed potentia, vt de calidis medicamentis di-
ctum est. Quod constat, quia trahere medica-
menta non possunt, antequam à nostro ventri-
culo perpeffa sint, non quidem eatenus, vt in
succos ipsos mutantur, (tunc enim non tra-
hent, quia, vt diximus, non trahit quod est
idem, sed nutrit vt ipse succus, aut immanens
augebit cacochymiam) sed vt hanc similia actu

illis. Itaque neque omnino nihil perpeffa, ne-
que mutata plurimum, trahere possunt medica-
menta, sed alterata medioeriter, hoc est, ad a-
ctum deducta, qua alteratione euenit separari
partes illas diuersas quæ inesse diximus, alias
succis similes, alias calidiores. Quod si quan-
do & illis omnibus partibus ad actum deductis
sint succi calidiores, euenit non immerito vt
expurgatio careat successu, & ipsa medicamen-
ta in corpus distrahantur. Qua causa arbitror ex-
purgationes non succedere dum adhuc febres
sunt ardentissimæ.

¶ Caput Vigesimo sex- tum.

PORRO quoniam semel sermonem Galca-
de purgantibus medicamentis attigi-
mus, præstiterit fortassis non nihil quo-
que dicere de nimij purgationibus quas
ὡπερκαθάρσεις Græci vocant, quasi super
purgationes dicas. Euenire igitur ex so-
lens, cum purgans medicamen, vsque adeo
inualuit, vt in vasorum ad ventrem per-
tinentium osculis mordicationem apertio-
nemque multā relinquat, assidueque irri-
tans, conuellensque corpora, quæ in vasis
sunt vires dissoluat, atque deliciat. Nā quod
in ventre euenire conspiciamus, vbi vires
eius in extremam inciderunt infirmitatē,
idem inuenis accidere putandum. Quid
porro est quod in ventre euenit? Vomi-
tus totius eius quod deglutit, vbi videli-
cet superiores eius partes debilitas occu-
pauit, intestinorum verò leuitas, vbi in-
feriores. Ostensum est autem, & de his
latius in tractatu de vacuandorum causis.
Huiusmodi affectum existere in venis,
existimandum est in superpurgationi-
bus. Cū autem per initia modica etiam
num sit & apertio, & imbecillitas, tum
quod & tenuissimum est, minimeque na-
turæ familiare, excernitur. Sed vbi vtra-
que adaucta est, iam tum etiam crassa,
& quæ naturæ animalium familiarissima
sunt, euacuantur: quamobrem flaua bi-
lis primo, pituita secundo loco, tertio lo-
co atra bilis, post hæc postremus omnium
in superpurgationibus effunditur sanguis,
vt pote qui naturæ succus sit familiaris-
simus. Antehūc verò primus quidem cui
tenuissimus, postremus qui crassissimus.
Differuit autem & Hippocrates in opus-
culo

culo quod de natura humana inscribitur, de ordine qui in istis euacuatis seruari solet, ac nunc quoque; nequid huic sermone desit, dicendum est. Etenim si quod pituitam ducat medicamentum exhibeas, prima quidem insuper purgationibus flaua, mox atra, tertio loco sanguis eijcitur. At si quod flauam bilem detrahat, pituita consequetur, tertia atra, quartus demum reddetur sanguis. Quin & si atram bilem purgare sit natum, eam quidem primam euacuabit, postquam flauam, deinde pituitam: omniumque postremus sequetur sanguis, tanquam ex animis iam vasculis effluens, ut quæ summa iam debilitas occupet, quæque ad extremam osculorum apertione peruenierint. Ex quibus manifestum est, postremum insuper purgationibus vacuari humorē, qui idem & familiarissimum est: aliorum autē vnūquodque, prout aut crassus est, aut tenuis. Ceterum causa quamobrem, omnino, & qui alieni sunt à purgante medicamento succi, vna excernantur, in hisce tribus consistunt, vasculorum scilicet imbecillitate, osculorum laxitate, & purgantis mordicatione. Cū enim vascula non amplius in sese continere succos possunt, & oscula eorum reclusa fuerint, nec irritare medicamentū desinat, possitque; nō amplius familiarē trahere succū, necesse omnino est, reliquos quoque; quo diximus ordine, excerni. Satis enim erat vnica mordicatio, quæ organa ad excretionē excitare posset: quāto ergo magis id fiet, vbi & apertio & imbecillitas vasorum coierit? Fit autem vt supra diximus, apertio ob medicamentū potentia: ob quā videlicet mordicatio item prouenit. Vasorum autē imbecillitas, tum ob ingentē defatigationem (quā scilicet dum à purgante medicamento mordicarentur, ac veluti emulgerentur fieri cōtingit) tum ob intemperantiam, quæ insuper purgationibus occupat. Quæcunq; enim humorū penitus euacuaueris, intemperantia consequatur, necesse est. Itaque quod à purgante & alieni quoque vacuētur succi eas habet, causas: porro quod supra dicto ordine, vacuandorum humorum tū tenuitas, tum crassitudo in causa est, & ad hæc put magis & minus animantium cōstitutioni succus quilibet familiaris est.

tio: est autem cū non humor solū medicamento familiaris. Sed alii etiā omnes vacuātur: quod quidē non fit tractione, sed irritatione, & vasorū debilitate. Quod differte admodū Galen. docet, vt nō sit enarratione opus. Quod de ordine super purgationū dicit videbitur fortasse nō respōdere experimēto. Dicit enim euacuari primū succū familiarem quicūque is sit, deinde alios, tenuiores ante crassiores: verū cōstat per rarū esse accepto pharmaco melancholagogo, prima deiectione exit succū nigrum, sed post vacuatas feces, & quādā aquosa, ac biliosa etiā aliquando. Sed scire oportet etiā superpurgationē, vt ipsū nomen præsert, dici eam euacuationē quæ succi expurgationi: expurgationē verō esse euacuationē succi proprii. Ante hanc verō solere fieri fecum & materiam quarandā cōmuniū euacuationē. Euacuatio ergo nō à prima deiectione semper incipit, sed post vacuationē cōmuniū, à succi familiaris vacuatione, & ab hac sequitur superpurgatio, eo ordine quo nunc Galen. dicit, & Hippoc. primo de natura humana. Duos itaque (vt resumentes dicamus) habere potest exitus pharmaci propinatio, cū non euenit recte & vt expedit expurgari, aut enim nō euacuatur, aut euacuatur homo plus satis. Nō euacuari euenit quod nō alteretur pharmacū, neque; deducatur ad actū aut quod alteretur plurimū & coquatur, aut quod distribuatur, trahaturque; in corpus: nō alterari euenit pharmacum, quod vtrīculus sit debilis aut frigidus, simpliciter, aut ad tale tantū pharmacū, quod sit vt nonnulli minori aut debiliori pharmaco purgantur recte, cū maiori aut fortiori purgari non possent. Hanc esse causam qua successu caruerit expurgatio, agnosces, quod multo postquam sit acceptum, vomitu aut deiectione reijcitur pharmacum integrum sine multo humore. Alterari plurimum euenit ob pharmaci exiguitatē aut tenuitatem ad ventriculū robur, ac tunc temporis lædit pharmacum, vt ipsum est plus aut minus malignum. Si enim malignum plane est, veneni noxam infert: si minus, tamen auget cacochymia: si minime, infert insensibilem noxam. Quo fit vt multiladantur pharmacis, qui si ea maiori quantitate acceperint, aut fortiora, nihil læderentur. Distrahi in corpus euenit ob ardo rem carniū, quod cū sit febris sit maior, & color euertitur, & morbi regij specie præferunt, & neque sorbere, nec bibere vult eger, sed omnia abominatur, vt dicit Hippoc. lib. de expurgatibus medicamentis. Ego vidi sæpe talibus factas esse expurgantium medicamentorū deglutitione internas inflammationes. Euacuari plurimum ac superpurgationes fieri contingit, quod medicamentū violentius, aut maiori dosi quā expediret datum sit, aut quod non tempestiuē, aut non bene cōpositum sit pharmacum. Vt si cū natura pararet indicatorē deijcere quis det pharmacū, non mirū si propurgatione superpurgatio fiat: aut si medicamentū sit cōpositum ex valde diuersis & quorum actiones in diuersa incidant tēpora. Tunc enim cū peracto vno alius denuo motus incipit, fieri solet superpurgatio, natura, quæ vnū sustinere possit, duos motus non sustinente.

¶ FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QVARTVS

Galen. de simplicium medicamentorum, facultatibus.

CAPVT PRIMVM.

Galen.

QUO PACTO igitur dicatur calidum, frigidum, humidum, siccumque facultate medicamentum: tum qua ratione id explorare oporteat, supra definitum est. Porro quoniam nonnulla emollientia dicuntur, relaxantia, rarefacientia, condensantia, emplastrica, ac digerentia, multaque his similia alia, præstiterit & de his differere: vnā vero cum istis, aut etiam ante ea, de saporum omnium & essentia, & facultate, de qua & in fine primi horum commentariorū verba fecimus, quando scilicet Platonis ex Timæo dictionem adscripsimus. Verum ibi quidem vt mentionem facerem passionum sensibilium, quas lingua in quoque eorum perpeti est nata: at hic de essentia & facultate saporum sermo habebitur: quandoquidem & aliarum animantis partes similiter vt lingua à facultate saporum perpetiuntur, sed passionum sensum non exacte percipiunt. At lingua præterquam quod perpetiatur, sensus etiam perfectionem possidens, earum omnium naturas dignoscere potest. Nec enim hoc dicendū est, calidū, frigidū, humidum, siccumque; linguam calfacere, frigefacere, siccare, aut humectare posse, aliarum vero quauis non posse, imo & vti hanc, ita & alias omnes singula afficiunt, & alterāt, tantum diuersitate in ipsis existente pro minoris maiorisque ratione: haud quaquam in ipso, vt sic dicam, affici, aut non affici. Quippe quod lingua non secus atque alia quauis animantis partium, calidum, frigidum, siccum, humidumque; dignoscere corpus valeat, cuius clarum est: amaritatem vero, dulcedinem, salinitatem, aciditatem, austeritatem acerbicatem acrimoniam, hæc sola discernere creditur: tametsi

passionum similitudinem inuenire est, cum in alijs partibus omnibus, tum in vlcera. Nam cutis duritas densitasque, excludit, resistit, prohibetque, quo minus foris incidentium facultates intro in carnem ipsam penetrent.

Libris duobus primis actum est generatim, paucis quibusdam exemplis, de ratione inueniendi medicamentorum facultates: tertio de primis medicamentorum facultatibus, quarto & quinto agendum est de secundis, & posterioribus. Verum hoc quarto est agendum de facultatibus quæ coniunctæ sunt cum saporibus, quinto de reliquis. Proinde hic agendum de saporibus, de quibus etiam actum est in fine libri primi, verum illic tantummodo vt distinguerentur differentie seu species gustabilium qualitatum, hic vero vt agatur (inquit) de essentia & facultate saporum. Hoc est, vt dixi, de facultatibus quæ cum saporibus coniunctæ sunt. Non enim si exacte vellemus loqui saporū sunt facultates medicamentosæ, neque ipsi saporē sunt facultates aliquid agendi per se, sed earundem rerum sunt saporē & facultates. Esse vero cum saporibus coniunctas quasdam facultates probat Galen. quia vt habent res hunc aut illum saporē, ita hanc aut illam passionem inferunt linguæ, incidunt scilicet, adstringunt, aut extergunt, aut rodunt. Constat vero ea nō solam linguam ita afficere, sed alias etiam omnes partes eodem modo, sed hoc solam interesse, quod eas passiones sola lingua sentiat, vel quod habeat sensum exactiorem, vel peculiarem aliquem sensum quo aliæ partes non participant. Igitur etsi sola lingua sentiat se adstringi ab austeris & acerbis aliæ etiā partes adstringuntur. Habent igitur quæ talia sunt vim seu facultatem adstringendi, & eodem modo quæ quocumque alio sunt sapore, aliquid agendi. Dicendum ergo in hoc libro, quid illud sit, & quæ facultas coniuncta sit cum sapore quocumque, & huius causa agendum de saporum differentia, & exacta dignotione. Sed vt intelligas id quod de lingua & alijs partibus dicit Galenus, considera linguam tactum cum omnibus alijs partibus habere communem, & exactiorem quā earum plurimæ, & aliam quendam sensum peculiarem, quem dicimus gustum. Ob hæc, saporē, vt dulce & amarum, sola agnoscat & tangibilia, vt calidum, frigidum, humidum, siccum,

H 7 agnos-

Comm.

Vt nouunquā à medicamento expurgante nō sit expurgatio ita etiam aliquādo sit expurgatio nimia, quæ vocatur superpurgatio.

agnoscitur reliqua, ac melius quam eorum plurima. Ita etiam & adstrictionem, & corrosivum, & incisivum, que perse etiam sunt tangibilia, sentit melius quam aliarum partium plurimae, & præterea præterea passiones, sapores sola percipit. Probat ergo Galenus. Sapores habere facultates quasdam coniunctas, atque exercere eas in partes omnes, non solum in linguam, manu ductionem faciens ab eo quod secundum communem tactum evenit. Nimirum à calido, frigido, sicco, & humido equè omnes afficiuntur partes, etiam si non æquè id omnes partes sentiunt, sed aliæ plus aliæ minus, ut quæque maiori aut minori sensu prædita est: ita oportet putare à dulci & amaro & austero omnia pati (non posteriores illas passiones, ac linguæ proprias, quæ sunt ipse gustus actus, sed priores, quæ perse sunt tangibiles) etiam si eas passiones non omnes partes sentiunt, sed eæ solum, quæ facultatem sensoriam saporum habent, quæ lingua est. Tametsi (inquit) passionum similitudinem invenire est in alijs partibus omnibus, præcipuè vlceratis. Nam ut diximus lib. 1. differentes de eis, quædam harum qualitarum videntur pertinere ad gustum & ad tactum. Ut acre adstringens & pingue, & quædam aliæ, sed, ut ibidem diximus, non potest esse idem sensibile proprium ad duos sensus spectans. Quare nullum illorum, ut gustu sentitur & tactu, est specie idem, sed analogia. Ob id magna proprietate dicit Galenus. tametsi passionum similitudinem invenire est. Nam ob passionum similitudinem, datur idem nomen, qualitatibus non eisdem omnino, sed solum analogia, velut acetum mordet linguam & vlcus in crure, verum per eam passionem, proprietatem quandam percipit lingua, quam dicimus saporem, quam vlcera pars non percipit. Ita etiam in pipere agnoscitur lingua quædam saporem, os ventriculi mordetur solum, & dicitur quidem utraque pars sentire acrimoniam, illud vero acre analogia dicitur, quia hoc quod percipit ventriculus, est tantum tangibile, illud quod lingua, est cum tangibili gustabilis proprietate. Dico autem cum tangibili, quia ut nullus alius sensus separari potest à ea & a, ita neque aliud sensibile à tangibili. Itaque omnia quæ sapore aliquo sunt facultatem, habent corpora nostra aliquo modo afficiendi, & eam vocat nunc Galenus. saporum facultatem. Nam vapor per eam solum potest aliquo modo nos afficere, & esse utilis aut nocere, & ut lib. 4. controuersiarum indicauimus, inferre dolorem aut voluptatem. Nam constat saporem perse (eadem est ratio coloris, odoris, & tonitus) neque actiuam qualitatem esse neque substantiæ nostræ naturam visio modo posse mutare. Sed quoniam certi sapores cum certis facultatibus coniuncti sunt, necesse est, ut de singulis saporibus hoc libro agatur. Causam qua vlcera pars acius sentit, quam non vlcera esse dicit, quod cutis dura obstat passioni, cū præcipue omni ex parte sit obducta cute non vera, quæ sensu caret.

Caput secundum.

SIC enim & illud ab Hippocrate dictum Galenus. vlceribus frigidum mordax, tametsi cuti priusquam vlceraretur, mordax nequaquam esset. Est vero & oculis, & naribus, & ori, externis partibus animalis, frigidum mordax, nec minus internis, ventri, & intestinis, ut difficile sit nonnunquam discernere an à frigore quis, an ab humorum mordicetur acrimonia. Eueniunt autem hæc non abs re. Siquidem cum frigidum quæcunque contingit, eorum & contrahat substantiam, & condenset, constringatque, primum tenues tum excernantur humiditates necesse est, sicut ex oculis lachryma, ex naribus mucus: postea etiam mordax appareat, licet alia ratione quam calidum. Neque enim erodendo quod continuum est, sed diuellendo, molestum ac mordax est frigidum. Quare nec duris corporibus tale apparet. Nam dum mollia contrahuntur comprimunturque, humidum ipforum exprimi contingit, simulque partes diuelli: humidum quidem, sicut in spongia à manibus nostris contracta compressaque: diuelli autem, sicut in ijs quæ distrahuntur diuellunturque, siue à nostris manibus trahentibus, siue aliunde. Tale quid rara molliaque corpora à frigido perpetiantur necesse est, raritate frigus præpote intro recipiente, multoque etiã præpote partibus in ea mollibus: quæ in profundo sunt, à frigore concrefcentibus. Frigidum itaque spiramenta cuncta in raris corporibus subiens, qualia sunt vulnerata omnia tum oculi, & nares, ac os, venterque, omnes refrigerandorum corporum partes circunquaque amplectitur, & quodammodo multis circunquaque anscas contrahens atque condensas à continuis auellit. Quædam patiuntur, multa fieri spatia inania necesse est: non tantum quia tenues exprimantur humiditates: verum etiam quia substantia mollis in arctum locum contrahatur. Atqui spatium inane in sibi continuis corporibus, seruata etiã continuitate, fieri non potest. Ergo si fieri id constet, clarum est, illam deperdi, ac corpus continuum distrahi, ex quo molesta mordaxque sensus exoritur affectio: Tametsi non eadem vtriusque qualitatis est, tum ijs quæ frigore mordicant, tum ijs quæ calore: sed in illis protinus & contractionis condensationisque sensus percipi-

percipitur, in his dissolutionis & fusionis. Quin nec par est vtriusque affectus celeritas, verum in refrigerantibus quodammodo tardior, & cunctantior est mordacitas, at in excalfacientibus celerrime penetrat. Quando igitur abunde definitum est, tum ipsa rerum natura, tum etiam qui in nobis sit sensus, claresq; expositum est, quo pacto calidum, quoque frigidum mordax appareat, colligere quemque apud sese nunc oportet vel antequam à nobis id audiat, mordicantium medicaminum alia calida facultate, alia frigida necessario esse: à nobis autem distinctiones eorum addiscere exacte, licebit, ubi prius commune fecerimus, poculum & balneum cum temperata sunt, calida à nobis dici nonnunquam appellationis abusu: quandoquidem eucrasia siue temperata dici debebant, ac symmetra potiusquam calida. Ergo quæ sic calida sunt, grata amicaque sunt: funditur enim quod in corporibus nostris confluerat, atque concretum fuerat: quo maxime affectu voluptas animantibus consistat. At si moram etiam trahant, sensim quoque & ipsa molesta euadunt. Ad tantam enim fusionis immoderationem sic recidunt, ut substantiam nostram etiam digerant, dissoluant, atque dispergant. Verum ne sic quidem mordicatione infestant, sed animi afferunt deliquium, viresque deiciunt, ut mors quoque tandem sequatur. At quæ his magis sunt calida, secant, distrahunt, diuiduntque substantiam: quare necessario mordacia videntur, velut aqua feruens, ac ipse ignis. Eundem in modum frigida quæ contrahunt, nondum tamen contacti corporis continuitatem diuellunt, frigida duntaxat sunt, haud etiam mordacia. At quæ supra quam quod contrahunt etiam conuellant, ea vti que omnia violenta condensatione vruntur, quo circa & mordacia apparent. Igitur subiectam materiam contrahere & condensare, frigidi semper proprium est: fundere autem atque liquare, calidi: vtriusque vero immoderatus aucti, communis est mordicatio. Etenim quæ summe frigida calidaque fuerint, præter omnes alias, quas modo memorabam, raras mollesque partes, eum etiam nostram inuadunt. Meminime quandoque per niuem interfecisse tam altam & copiosam ut nulla terre pars nuda

conspiceretur. Aër exactissime purus videbatur, spirabatque à niue quidam ventus adeo frigidus, ut non oculos modo & nares, sed & tota adeo faciem mordicaret, verum etiam si quis forte manum protulisset, similiter illam afficeret. At quæ à summa frigiditate aut caliditate absunt, cutem non mordicant: frigida quidem, quoniam continuitatem eius ob duritiem distrahere nequeant, nec in profundum subire præ superficiæ densitate valeant: Calida autem, tum quod non erodant, sed duntaxat fundant, tum quod interdum meatus prompte penetrent. Plurimum autem ad id genus passiones facit essentiæ medicamentorum vel tenuitas, vel crassitudo. Siquidem frigida quæ tenuium partium sunt, cum magis in profundum transeant, vehementius etiam proinde mordicant. Calida vero quæ crassarum sunt partium, quoniam plus vlcérant, violentius id circo etiam affligunt. Tenuiorum itaque partium aër est, crassiorum terra, medium eorum tenet aqua. Sed aër accensus fit flamma, terra autem pruna: at aqua vehementem sanè caliditatem accipit, sed nec flamma nec pruna propter innatam humiditatem efficiuntur. Siquidem flamma & pruna, ignis sunt generati: ignis autem omnis calidus est & siccus. At aqua sicca ut sit, fieri nequit, proindeque ipsius ignis exacte qualitatem sicut aër & terra non accipit. Nullum est itaque ita calidum pharmacum, ut aut flamma, aut pruna, aut feruens aqua. Imo ut sit vel calidissimum, omnino tamen plurimum ab illis vincitur. Procedit autem adustionem vsque medicamentorum calitas, ubi videlicet in crassa consistit essentia. Quæ vero subtilium partium sunt calida, nonnunquam omnino non mordicant, sed calfaciunt duntaxat. Est autem ubi & mordicent, non tamen vrant.

Vlceratas partes acius sentire quam nos vlceratas, aut (ut serasse dicam verius) magis dolere ab eisdem sensibilibus, constat, quia, ut dicitur ab Hippocrate, aphorismo. 2. sectionis, quinta, frigidum est vlceribus mordax, non quidem solis vlceribus (nam & non vlcera mordentur quædam partes) sed illis magis. Hinc accepta occasione sermonem de mordacibus & de mordacitatis causis instituit. Dicit mordacitatem fieri à calore & à frigore, atque ita mordacium medicamentorum non vnam esse naturam, sed quædam eorum esse frigida, quæ-

Comm.

quædam calida, acque ad eam similem esse ab utrisque passionem, ut ex ipso modo dolendi, nisi alia adiungamus, sepe non possumus causam dignoscere. Multi enim mordacem dolorem in tectinorum habent, atque à calida an frigida partiantur causa, nisi alia signa coniungant vel à caloris sensu, vel ab excrementis, vel à febre, medici non agnoscerent. Sed quamquam utraque, calida inquam & frigida, mordeant, non tamen eodem modo id faciunt, (nam idem & eodem modo quo pacto fieri posset à contrariis?) Sed calor sciendo & separando, frigus constringendo ac corrigando. Proprium est enim seccare & dissolvere caloris, frigoris contrarium huc respicientes veterum quidam ut refert Theophrastus capit. i. sexti de causis plantarum, in quibus erat Democritus, sed & Plato etiam, sensibilia corpora ex corpusculis constare censebant, & esse figuras proprias singulorum elementorum corpusculis; ignemque conflare ex longe minoribus corpusculis quam alia, & habentibus minores vases, & acutiores cuspidis, quia huiusmodi sunt ad penetrandum aptissima: nos vero, Aristotelis & Theophrasti hæc in parte sententiam potius quam secuti, dicimus dividere & dissolvere, non accidere, quod corpuscula penetrent, sed esse calori proprium, & accidere ei perse, non quidem perse primo ut Aristoteles loquitur (nam ita caloris est tantum calfacere,) sed per se secundo, quia calfaciende secat & dissolvit. Eodem modo accidit frigori constringere. Illud ergo sciendū, hoc inæqualiter contingendo facit quasdam particulas diuelli, atque ita utrumque soluit continuam, & soluendo infert sensum mordacitatis. Neutra vero mordeat, nisi intensa sit. Nam remissa non facit solutionem, aut non satis magnam ad dolendum, aut non repente. Sed frigus sensum sui facit, & cuiusdam condensationis sine morfu: calor fundit & laxat, ac nonnunquam usque ad deliquium agit animi, si diu quis in eo continueatur, non mordet autem nisi cum vrens esse incipit. Hic locus plurimum videtur fabere opinioni putantium dolorem à sola solutione continui fieri, quia videtur Galenus, omnem causam dolendi ex calore & frigore rejicere in solutionem continui, ac dicere, hæc dolorem non inferre, antequam sine timore incensa, ut repente ac multum soluant. Sed Galenus non dicit non dolere nos ex calore & frigore usque dum sint tanta, sed non morderi. Fit itaque ex ijs quæ dicit, non quidem dolorem non fieri nisi à solutione, sed non fieri dolorem mordacem, non autem quia non fit perse ab intemperie dolor mordax, omnino non fiet ullus dolor. Constat enim cum quis sole meridiano æstatis dissolvitur, & animo deficit, molestiam quæ illi oritur sensu pati non exiguam, quare & dolorem quandam, & si non mordeatur. Si igitur calor aeris tunc crescat usque ad vrentem, accedet priori molestiæ mordacitas. Est igitur vrentis sensus non simplex dolor, sed mixtus, & ex duplici causa per se procedens, solutione & intemperie, etiam si quod habet mordacis, solus solutionis sit. Sed hæc obiter hic sunt dicta. Habet disputatio de dolorum causis

locum propriam libr. 4. mearum controuersiarum medicinalium. Dicit postremo Galenus, cum calida & frigida mordacia sint, hoc tamen interesse, quod frigida quo tenuiora sunt partium, eo magis mordent, calida vero quo crassiorum, quia frigus nisi in tenui substantia non penetrat, nisi autem penetrat, non mordet, duram enim cutem non potest dilacerare, calor cum per se penetrat promptius, tum efficacior aded est, ut etiam si non penetrat cutem ipsam exurat. Vnde fit, ut medicamenta caustica sint calidissima & crassarum partium. Sed obijcies capite (secundum meam partitionem) quinto libri primi dixisse Galenum, calida medicamenta penetratione & comminutione iuuari, quod videtur his quæ nunc dicuntur esse contrarium. Indicatum vero est mihi illo loco, illa iuuari tenuitate quæ non sunt aded calida, ut solius cutis calore possint ad actum deduci, quæ vero sunt valde calida non indigere tenuitate. Quoniam ergo nunc dicit mordacia non esse quæ utcumque calida sed quæ vehementer, & quæ mordacia & quæ caustica erit crassarum partium potius quam tenuium, ut rursus libro quinto dicitur. Porro dicit, inter alia in huius doctrinæ confirmationem, ex aere quidem fieri flammam, ex terra prunam: ex aqua vero ob innatam humiditatem neque flammam neque prunam effici posse. Obijcies autem fortasse, aerem etiam esse humidum, ac ut multorum fert opinio etiam quam aqua humidior, quare si ea esset legitima causa, futurum ut neque aer arderet posset. Proinde censeo intelligendam causam qua non vrentur aqua humiditatem esse, non simpliciter, sed cum tali substantiæ modo, hoc est humiditatem cum hac crassitie. Nam quia aqua est frigida & humida & crassa, fit ut nullam habeat cum igne analogiam, ac proinde in illa vnica commutatione abire non possit: aer vero & si sit humidus, est, ut Aristotelici dicunt, calore analogus, ut ego censeo, tenuitate & substantiæ modo: aqua vero nulla prorsus re. Itaque concedimus Galeno ob humiditatem non vri, interpretamur vero ob humiditatem talem, hoc est, cum crassitie.

Caput Tertium.

Galeni.

SED quid tenuium partium quid vè crassarum esse intelligamus, commemorare oportet. Nempe quæ celeriter in tenuia soluantur, tenuium appellamus partium. At quæ id perpeti nequeunt, crassarum. Quod ergo ea soluantur, calor qui est in animantis corpore cui vnquam quæ applicari contingit, in causa est. Quod autem in tenues crassas vè partes comminuantur, id à sua ipsorum natura obtinent. Quo circa refrigerantium medicaminum ea quæ crassarum sunt partium,

mor

mordicare nequeunt, utpote quæ extimam cutis superficiem penetrare non valeant. At quæ tenuium sunt partium, & per facile penetrare possunt, & in profundum subeuntia molles animantis partes mordicant. Mordicant etiam magis quæ cum tenuium sint partium, insuper inæquabilem obtinent temperiem, sed supra demonstratum est inæquabilia esse prope modum omnia. Quippe aut impossibile est, aut per difficile, vllam inuenire substantiam quæ adamussim simularium sit partium. Vinum namque diximus vnum quidem habere in se recrementum crassarum partium: vnde, dum temporis spatio secernitur, ferturque deorsum, sex consistit: aliud vero secundum, quod florem nuncupant, quod dum vinum feruet supernatat, sed postea ad feces subsidit: tertium, aqueum, quod toti vino permixtum est, hoc primario potissimumque feruet: quartum præter hæc est ipsum reuera vinum. Ostensum vero etiam est, quod tum in oleo, tum in lacte, tum in alijs omnibus succis eadem est recrementorum natura, multoque magis in totis plantis, metallicisque omnibus, quæ memoria tenentes, nunc tempestivum est, de medicamentis omnibus considerare. Ac primum omnium cauendum est, ne nobis quoque quod plerisque omnibus qui talia scrutantur, accidat. Nam quasi omnia simularium forent partium, ita differunt, nec concedunt, neque vinum, neque oleum, neque reliquorum vllam ex diuersis facultate partibus consistere: imo multo magis mirantur, si de aceto audeamus dicere, ipsam ingentem vini caliditatem perdidisse, ceterum ex putredine aliam adeptum: cuius sanè sententiæ est tum Aristoteles, tum Theophrastus. Nam vinosa vini partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerantur: at aqueum recrementum putrescens adscititiam caliditatem obtinet, velut cetera omnia quæ putrescunt: fitque acetum quiddam ex contrariæ facultatis partibus compositum, partim refrigerantibus, partim calidis, sicuti vstorum lignorum omnes cineres. Etenim in illis aliquid velut fomes quidam igneus per exiguas partes dispersum est, quod & valde calidum est, reliquum omne tum frigidum est, tum terreum. Idcirco cum cinis aqua macera-

tur, ac per rariuscule quædam corpora modice collatur, fit ut calidæ acresque partes vna ferantur, reliquum quod est, frigidum est, nempe quod igneas suas particulas in aquam deposuerit. Vocant eam aquam homines Græce κούριον, latine lixiuium: idque proportione quadam aquæ marinæ, & mariæ dispositionis, generationis, & facultatis ergo, respondet: illa enim ex aqua saleque constant: At aqua quæ cinerem abluit, tum ex ipsa, tum ex partibus quas secum rapuit, composita, hoc pacto efficit nominatam, κούριον, id est, lixiuium: quod nisi antea scias ex aqua ac fuliginosis cineris partibus effectum, forsitan simplex & incompositum esse corpus existimes. Eiusmodi quiddam in aceto nobis cuenit. Nam cum nequeamus sensu cernere ipsius generationem, rationi diffidimus. Cæterum si nihil aliud saltem considerantes omphacis cum eo differentiam, æquum esse credere sciemus, quod non acidus modo, sed & acris quidam alius ei permixtus sit sapor: quamobrem perfecte omphacis succus refrigerat, hunc est quod summe ardoribus profit, siue ori ventris impositum, siue totis hypochondrijs, siue cuiuslibet alij quod refrigerare libeat, secus vero habet acetum: nec enim ad vnguem vnum est, neque tantum acidum, sed & acris alius quidam ei sapor permixtus est. Itaque quod tantum est acidum, quicquid id fuerit, plane frigidum est, siue pirum, siue malum, siue acinus vuar, siue rubi, siue ipsius mori, siue rhæas fructus, hoc est mala punica, siue quibus alius tū fructus, tum succus, tum planta, ut oxylapathum, & oxalis, quam eandem oxidam quoque nominant. Quippe si gustanti vehemens atque manifesta illi inesse aciditas appareat, nec quicquam præferat acrimoniæ omnino hunc succum refrigerantem reperies: quin confidenter vtor, siue ad ardiores vti consilium est, hypochondrijs imposito, siue ad erysipelas, siue ad alium affectum calidum. Similiter quoque frigidos affectus ab eo omnes palam lædi conperies. Porro vbi mixta tibi qualitas appareat cum acrimonia conijciendum est caliditatem quoque inesse. Si iuncta sit adstrictio, aliud est frigiditatis genus: nam acida frigiditas tenuium est partium, at adstringens, crassarum.

Quia

Quia dixit calida cum crassitie, frigida cum tenuitate partium mordere magis & quia ad multa eorum quae mordicentur est necessarium, dicit quae sint crassarum, quae tenuium partium. Dixerat vero hoc idem libro primo huius operis capite secundo, ubi ego causas quibus aliquid contingit fieri tale explicui, indicantque non idem esse omnino crassam aut tenuem esse rem quampiam, & crassarum aut tenuium partium, etsi ad medicum nihil referat agere de crasso aut tenui aliter quam crassarum aut tenuium partium est, hoc est facile in partes exiguas dividitur, aut non. Dissoluntur enim medicamenta à nostro calore. Cum ad aërem deducuntur, ut autem (inquit) in tenues crassas vix partes comminuantur, id à sua ipsorum natura obtinent. Huius naturae diximus loco citato duplicem esse causam, veram scilicet crassitiam, quae cum grauitate semper coniuncta est, & ex grauium elementorum participatione procedit, & leuorem seu tenacitatem. Itaque dicit frigida crassarum partium non mordere, quae vero tenuium sunt, mordere, ac multo magis si inaequaliter obtinent temperiem. Causa est quia frigida adstringunt, adstrictio autem non soluit continuum, sed potius vnit partes, nisi inaequaliter fiat, inaequalis enim adstrictio facit partes molles, quae intersunt, distrahi, & dirumpi. Hinc arrepta occasione rursum repetit quod proximo libro tam prolixè est disputatum, non posse inueniri substantiam vllam quae exacte sit simularum partium, repetitque rursum argumenta perita à vino & ab aceto. Enumerat quatuor vini partes, ut antea fecerat, ac docet aceto praeter frigiditas partes quae extinctis calidis vini, factae sunt, esse quasdam acres & calidas ex frigidis & aquosis vini factas: velut in cineribus cum multis terreis sunt quaedam igneae, vltione comparatae, & in lixiuio cum multis aqueis sunt igneae illae à cineribus depositae. Sed praeter haec, ex ipso sapore dicit facile agnosci posse missionem aceti, quia non acidum merum velut succus omphacis esse videtur, sed habere in super quiddam acris. Atque ita quidem omphacis succus, & alia huiusmodi, ad eryspelara & ardores summe prodest, acutum non ita, quia aliquando rubrum facit & exasperat, ut disputantes de aceto, supra diximus. Ego quidem hic intelligi velle (quamquam hoc ad medendi methodum pertinet) omphacis succum praestare aceto ad ardores externos, ad internos autem acetum, quia quod mere acidum est non penetrat. Colligit Galenus, itaque quod tantum est acidum, quidquid id fuerit, plane frigidum est. Vocat tantum acidum, quod nulla acrimonia participat, ut succum omphacis, mali medici, citri, & cytoni. Sed dices fortasse, videri Galenum sibi ipsi, hac in parte & alijs quibusdam huiusmodi, repugnare. Contenderat enim multis nullam certam firmamque rationem esse, agnoscenti medicamenti cuiuspiam temperiem & facultatem, ex reliquis accidentibus, nec aliter quam dicta methodo, ab eo videlicet quod corporibus ad mora faciunt, nunc vero dicit, si quid sit tantum acidum, statim esse frigidum. Licet

ergo nullo medicamenti facto periculo ex sapore tantum acido, frigidam naturam ratiocinando agnosceret: sed considera etsi dicatur non posse certam cognitionem medicamentorum accipi nisi dicta methodo, non negari tamen, posse etiam ad hanc cognitionem qualitates sensibiles conferre plurimum, praecipue autem sapes. Porro in quouis accidentium genere, sunt quaedam quae contrarijs hac ratione praestant, quod cum minori quantitate magis emiaent in mistura: huiusmodi est in coloribus niger, in saporibus amarus, & acer. Frigidi vero sapes suat ut colores candido proximi. Hoc cum ita sit, constat argumentum quod ducitur à sapore ad temperamentum tanto praestare posse plus ad cognitionem, quanto ducitur à sapore remissiori. Quia quanto sapor qui in mistura eminet est remissior tanto substantiae talis inesse plus necesse est. Igitur, est amarum ergo calidum, aut est acre ergo calidum, debilissimum argumentum est, tamen est acidum ergo frigidum, non ita, sed proxime accedens ad certam coniecturam, ut licuerit Galeno ita argumentari, tamen si ad omnia certam medicamenti notitiam experimentum semper factus sit adiungere.

¶ Caput. III.

SED horum paulo post probationes Galeni afferemus in medium. At quod prius consiliū dari oportet ijs qui talia absque sophistica arrogancia, imo vnus veritatis gratia scrutantur, id nunc tempestiuum est expromere: nempe quod non sola ratione exerceri per eas methodos logicas, ad quas nunquam hortari desino, quasque in demonstrationum commentarijs tradidi, sed etiam gustandi exercere sensum in saporibus oporteat, principioque in ijs exquirendis sollicitos esse, quae vnā quampiam habeant qualitatem manifestissimā: ut si acrimoniam cogitatione complecti clare velis, id in allio, cepis, & quae ipsis similia sunt efficies assidue gustando, plurimumque dentibus mandendo, tum in longo vsu passionis existentis sensum memoriae diligenter mandando atque insigendo. Sin adstrictionem, in galla, rhu, & similibus: si vero amaritatem, nitri fellisque gustu: si autem dulcedinem gustu siri & mellis. Ad haec siue *αποιορ*, hoc est quod qualitatis sit expers, siue qualitate quod ad sensum attineat, medium voles comprehendere, aquam gustare iubeo, ac diligenter, memoriae commendare, eamque potissimum quae nullā dictarum praferat qua-

qualitatum, neque dulcedinem, neque amaritatem, neque acrimoniam, neque aciditatem: praeter haec, quae neque supra modum sit, aut calida, aut frigida. Nam hinc exorsus promptius & ad aliorum obscuriorum omnium saporum agnitionem peruenies, & ad eorum quos ego quidem dulces, alij vero aqueos appellitant: qualis vti que est calamorum viridium & graminis (agrostes Graeci vocant) ad haec tritici ordei, zae, aliorumque multorum, quae Theophrastus recenset, inquires, an plures sint ponendae dulcium saporum species, an vero in maioris tantum ac minoris inter se differre ratione existimandi sint. Sed de his alibi definiam.

Comm.

Praestam rationem cognoscendi sapes conuenit hoc capitulum, facilem prorsus, & enar ratione nulla indigentem, hoc enim, vnum quiddam eorum est, quae fieri potius quam dici debent. An sapes dulces velut mellis, sacari, & lactis specie differant, an intensioe solum, an modo quodam, inutilis prorsus & intricabilis est quaestio.

¶ Caput Quintum.

Galen.

PORRO si qualem praebet sensum aqua plane omnis qualitatis vacua, talem in re sicca inuenias, ea nimirum extra omnem est insignem, tum caliditatem, tum frigiditatem, mediam quoad fieri queat constitutionem obtinens, aut certe paulum ad frigidius declinans. Ac si talis cum sit in caloris frigorisque differentia, in super consistentiam nacta sit siccam: terrestris sit, ac citra mortuum desiccet, necesse est. Appellitant eius generis medicamenta omnia medici emplastrica: velut pleraque quae exacte lota sunt, amyllum, pompholyx, cerussa, calx, cadmeia, terra Cretensis, cimolia, chondrus, Samius aster, macis, & fullonum terra, ex emplastricis sunt pharmacia. Sunt vero ex eis nonnulla non terrena solum, sed aquea natura. Quin etiam quaedam non parum in se aëris continent, omnia quidem glutinosa, ac proinde emplastrica. Duplex siquidem est emplastricorum medicaminum natura, altera exacte terrea & sicca, altera viscosa quidem omnino, sed ex aqua & terra plerumque etiam aëre mi-

sta, sicut oleum dulce. Positum autem retro est, quid dulce vocitem. Ergo hoc ex aërosa, terrea, aqueaque essentia temperatum est. At oui albumen ex eisdem quodam modo, sed magis tamen terrenum oleo est. Quin & quod lactis est caseosum, emplastricum quoque est, & suillus adeps. Nam tauri sane & hirci pinguedo, acrimoniam, & multam & igneam possidet: bouis item, ouisque adeps acris est. Nam talium animalium pingue ob crassitiam adeps appellatur. Est enim non calidior tantum, sed & magis terrenus suum adipe. Porro anferis & gallinacei calidior est pinguedo & siccor, quam suum: quin & subtiliorum partium & minimum terrestris, sicut & auium omnium: quandoquidem & corporis ipsarum substantia non parum habet aëris. Sed de his alibi tractabitur. Quaecunque ergo pinguedines non dum vllam nactae sunt acrimoniam, emplastricam & illinendi poros facultatem obtinent, eamque tanto efficacior, quanto sicciores, magnisque terrenae fuerint. Huiusmodi est cera elota: deponit siquidem & ipsam quam habebat à melle acrimoniam. Satis vero constat haec à me non dicta esse de cera, quae natura sua amara est, qualis est pontica. Ex absinthio namque ea amaritudinem obtinet: ac si vel sexcenties eam laueris, prorsus tamen omnem amaritudinem haud elucris. Fugienda vero etiam illa cera est, quae ex acris & thymoso melle conficitur, cum planè ab omni mordacitate alienum praeparare voles medicamentum. Quo circa ad lauandum idonea est, quae ex melle facta est, tum aquosiore, tum minime mordaci.

Comm.

Emplastrica medicamenta vocantur, quae illinunt obturantque poros. Esse autem emplastrica partim pertinet ad facultatem medicamentosam, partim ad substantiae modum. Ad facultatem, quia ob hanc ipsam substantiam nata sunt facere aliquid, quod alioqui non facerent. Nam quia illinunt, & obturant poros, sunt accommodatissima ad suppurandam, quaecunque emplastrica cum sint, non habent suppurationi repugnantes qualitates. Itaque ipsum emplastricum esse multum confert ad suppurationem, quia obstruendo eam cohibet calidum effluuium, facitque succos in seipsis ex coqui: ad substantiae autem modum pertinet haec differentia, quia hoc ipsum emplastricum esse, est modo quodam esse substantiae. Qui modus est duplex, vnde fiant duo genera emplastricorum. Acci-

Accidit vero vtrisque idem, puta esse crassarum partium & obstruens, & æquabilitatem quandã substantiæ facile recipiens, & tenaciter retinens: vtegitur crassarum esse partium, ob duo euenit, puta ob terream naturam & ob lentorem, ita etiam emplastricum esse, ob eadem duo eueniat, necesse est. Sed sunt quædam quæ non prohibent quominus crassarum partium quid sit, prohibent vero esse emplastrica. Nam neque acrimonia, neque acerbitas insignis, potest esse in emplastricis, tollunt enim hæc æquabilitatem partium. Sunt igitur duo emplastricorum genera: alterum eorum quæ terrea sunt citra qualitatem vllam insignem, sed apia, vt aqua, aut apijs proxima: alterum eorum quæ sunt humidiora & lenta, primi generis sunt amyllum, terra sigillata, bolus armenus, cerussa cadmia, & pompholyx valde lota, & farina, triticea & ordeacea, quanquam hæc minus ob extensionem, & alia cuiusmodi, quæ omnia admitione succi æquabili quoddam emplastrum nata sunt reddere. Secundi generis sunt oleum & omne genus pinguedinis, & adipis. Hinc arripit Galenus occasionem agendi de adipum natura. Sed ego libro primo controuersarum secundæ editionis, de ea longiuscule disputavi, inde potest, qui vollet, meam & Galeni sententiam accipere. Porro Galen. lib. II. pinguedinis naturæ dabit proprium caput.

¶ Caput Sextum.

Galen.

ATQVE emplastrica quidem medicamenta eiusmodi sunt: sed ad acida adstringentiaque reuertor. Adstringentia certe terrena sunt, & crassa corporis consistentia, qualitate vero frigida. Acida autem tenuitate polent corporis, sed perinde vt adstringentia refrigerant. Vtique gemina probatio est: nempe ex sensu, quæ ab inductione est: & ex ratione, quæ ex substantia eorum colligitur. Prior quidem probatio dicetur quæ vulgo quidem est apertior, cæterum ad scientificam demonstrationem minus habet virium. Arborum fructus omnes, quotquot nobis vbi maturuerint dulces apparent, nuper enati, acerbis sicque sunt consistentia, pro sui nimirum parentis quisque natura (ceu quodam ait loco Theophrastus) oliuæ, vix, malapunica, mora, palmulæ, pira: at progressu temporis humidiores redduntur, acquiruntque pro acerbitate aciditatem, quam sensim exuentes postea dum maturescunt ac perficiuntur, dulces euadunt. Sunt qui non in arboribus, sed postea cum decerpti conditque aliquando

fuerint, dulcedinem accipiunt, alij sunt qui non interueniente aciditate, sed palam ab acerbitate in dulcedinem transcunt, sicut oliuæ. Quin quod calido maturescunt coquanturque omnes, clarum est: tum quod id ipsum duplex sit: alterum proprium, & cuique ingenitum: alterum externum, a sole videlicet, sed tamen naturæ eorum conueniens ac familiare: siquidem meminimus quæ nobis perpetuo propolita sunt elementa, & ipsum vti que clare cognouerimus. Porro siccum initio acerbis essent, tempore maturescunt dulcescunt, sequitur ex calore ipsis provenire dulcedinem, aciditatem, acerbitatẽque constituisse ex frigore. Quoniam autem principio lignosci cum sint (vt & Theophrastus dixit) sicci quoque sunt, simulque acerbis, verum affluentis postea humoris copia acidus efficiat: palam est saporem acerbum magis esse terrenum, acidum autem magis humidum. Itaque & Plato recte definit, dicens: quæcunque partes eiusmodi in succo deferantur terrestres, ex liquefactæ dum contrahunt atque exiccantur humiditas linguæ sensibiles partes: Siquidem exasperant, acerbæ, sin minus id faciunt: austeræ apparent. Recte autem & nos præter hæc dicemus, frigidum esse temperie saporem eiusmodi. Nam si terrenus fuisset duntaxat, emplastricus, non acerbis foret. Iamque oratio quodammodo ad essentiam ipsam transgressa saporum, demonstrationem attingit scientificam. Quippe si ab acerbis sapore manifeste linguam cingulam contrahi, sicari, asperarique contingit, ostensumque superiori buslibris est, ab vnico frigido contrahi, constringi, densarique corpora, liquet plane frigidum esse saporem acerbum. Quoniã porro inequaliter desiccatur (id est enim quod exasperatur) fuerit sane omnino etiam terrenus. Siquidem aqueus omnia æquabiliter penetrat, atque peruadit, eique inseparabile est, ac perpetuum, etiam si diuultus sit, vt rursus vnatur: at terreno corpori quod in saporibus defertur, iam antea inest diuulsio, simulque vt nunquam deinceps facile coeat. Quin si eius recorderis quod vtriusque singularim passionis sensibilis est proprium, ipsidem ipsum subiecti bet ac testificabitur. Velox siquidem acidorum saporum transitus insentientibus

corpo

corporibus fieri conspicitur, acerborum autem tardus. Tum acida quidem in alto magis agere apparent, in superficie autem acerbiora. Hæc itaque omnia crassarum esse partium acerbiora corpora indicant, acida vero tenuiorum. Multum inter se hæc conueniunt tum ea quæ a rerum dietarum essentia, tum ea quæ per inductionem eorum quæ sensu sunt inuenta.

Comm.

DE singulorum saporum facultate iam hinc gere incipit, atque in principio agit de adstringenti & acido. Quod vt melius teneas scias esse hæc tria nomina, *συσφόν, σφουδρόν, & κρυσπρόν*, quæ ita interpretantur, adstringens, acerbum, & austerum, quibus non significantur tres differentie, sed adstringens continet alia duo. Nam quia ambo, & acerbis & austeris linguæ adstringunt, et si non æqualiter, communi nomine dicuntur adstringentia. Dicit ergo nunc, se acidorum de acidis, & adstringentibus, quia acidorum est de acidis austeris & acerbis. Cur autem vno nomine comprehendit velit acerbis & austeris, ex aduerso acidorum, quanquam hæc tria quodammodo sint eiusdem generis, secundum magis & minus differentia, ipse aperit, dicens, adstringentia terrena sunt & crassa corporis consistentia, qualitate vero frigida, acida autem tenuitate polent corporis, sed perinde vt adstringentia refrigerant hoc est. hæc tria frigoris esse soboles, verum duo illa, cum partibus crassitie: acida, cum tenuitate: atque ob id, illa adstringentia esse, hæc non ita. Quanquam profecto non est negandum inesse etiam acidi, quædam adstringentia, sed quia ea est exigua, præ ea quæ inest austeris & acerbis, hæc sola intelliguntur nomine adstringentia. Quod quidem hæc omnia sint facultate frigida geminam probationem esse dicit, alteram ab inductione, quæ procedit ex ipsi experimentis, alteram ex rationatione quæ ab eorum essentia procedit. Quanquam si quis recte consideret. Videat veram, seorsum rationem procedere sensu & rationatione. Nam hæc est inductio videmus omnes fructus in principio esse acerbos an tequam maturuerint, deinde abire in austeros inde maxima ex parte in dulces per maturitatem, cum ergo concoctio fiat opera caloris in se, adiuuante etiam externo, coëstat acerbis & acida frigida esse, dulcia vero calida. Alia ratio capitur ab eo quod nata sunt facere. Nam acerbis videmus sicari & corrugari linguam, & exasperari, & ab austeris etiam & si non adeo, ab acidis non adeo sicari lingue extremitatem, sed altiores partes morderi, quod testimonio confirmat Platonis, & Theophrasti. Constat ergo hæc omnia frigida esse, quia frigidi est constringere, caloris laxare, & acerbis & austeris esse crassa, quia non penetrant acida tenuia, quia penetrant. Hæc sunt duo argumenta quæ ex inductione & ratione procedere dicit. Iterum ego te ex hoc loco admonitum volo recte me abibi restitisse Galeno, & Aristoteli, quod dicerent, quæ coëreta sunt calore, liqua refrigerare. Si enim nunc vere dicit (vt certe, de actiuis qualitatibus intelligens, dicit) ab vnico

frigido euenire contrahi, constringi, densarique: corpora, nulla recipient concretionem à calore per se. Sed hæc alterius sunt loci.

¶ Caput Septimum.

Porro nihil deterius fuerit, mentionem Galeni rursus de nominum vsu facientes, hæc quoque adiicere, nempe quod vtraque adstringere dicatur, tum quæ acerbis sunt, tum quæ austeris, sed in maioris minorisque ratione inter se differant. Tum quod multæ insunt medicamentis qualitates, non diuersæ tantum, sed & pugnant, atque interim etiam sub contrariæ. Id quod ante satis ostensum est: cæterum ab eo nunc rursus ordiri necesse est. Nam si gustanti tibi idem acerbum & mordax appareat, id missum facias medicamentum iubeo: atque illud quæras, quod abique mordacitate adstringat. A cui neque acidum appareat, neque dulce, neque amarum, sed quam fieri maxime possit, vnam possideat qualitatem à missione alienam, nempe adstrictionem, ita denique experientia examinabis, quomodo sæpenuero faciendum ante proposui. Sin adstringit simul, ac mordicat, aut aliam quamuis euentem qualitatem seu facultatem adstrictioni iunctam habeat, frustra est ac superuacaneum, vbi adstrictionis actionem explorare consilium est, ad experimentum tale ducere pharmacum. Incertum est enim, num ab adstrictione, an ob aliam quampiam admistarum illi qualitarum, an ob vtriusque, sic in corpore illi applicato egerit. Etenim chalcitis, misy, calchathos, fori, æris squama, cum simul adstringat & mordicent, secundum vtriusque qualitates in quouis admotorum corporum actionem exerunt: nec tamē nos docere aperte queunt, an ab adstrictione, vt diuim habeant an ab acrimonia. Mittere itaque illa præstitit, & multa deinceps alia gustare, sincere seorsum adstrictionem intuentem, ac quoad fieri possit per sese existentem: ac vbi tandem talem quampiam repereris, ita denique medicamentum iudicare ijs methodis quas supra me frequenter audiisti, vt pote si gustanti tibi balaustrum, aut galla, aut citrinus, aut hypocystis, aut solanum, aut glaucium, aut acacia, aut succus rhu, aut id genus aliud exacte quidem appareat acerbum, nec vllam manifestam habens aliam qualitatem: in hoc iam expendere

I ac

ac diligenter explorare adstrictionis actionem oportet. Porro exploratio ipsa fieri (vt saepe dictum est) debet in optima corporum constitutione ad vnguem sanorum, cum in simplicibus affectibus, seu calidis, seu frigidis, seu humidis, seu siccis. Nam si corpus sanum manifestò refrigerare cernatur, & calidis profit affectibus, & euidentem quoque laboranti ipsi frigidam afferat qualitatem, audendum erit de adstrictione, quod refrigeret pronuntiare. Sin contra appareat, sanaque ab eo corpora incalescant, & calidi affectus exasperentur, frigidique iuuentur: non refrigerare, sed excalfacere medicamentum eiusmodi, putandum est. Eodem modo de acris ipsis sumendum experimentum, in cepis, alio, pipere, pyrethro, zinzibere, struthio, helenio, calce. Etenim quoad modum qui solani succum pipermiscuit, neutrum satis explorare potest, sic neque, quae à natura sunt mista. Eundem in modum cõtemplandum de acida qualitate, de amara, de dulci cõsuetudine, vehementes, nimirum, & quae quantum licet solae sint, in explorationem legendo, & experientia vires eorum scrutando. Quippe quiduis, quod modò sit, aut acerbum, aut austerum, aut amarum, in experimentum ducere, tanquam in eo acerbitate, austeritate, vel amaritate facturum periculum plane absurdum arbitror. Nam si vna duntaxat qualitate possideat, idem erit medicamentum ipsius & qualitatis experimentum: nisi multas, ex omnibus nimirum mista actione medicamentum edet: quo fit vt qualitatis vnus eius quae explorabatur, actio obscura & incerta adhuc permaneat. Itaque, si, vt propositum est iudicare oporteat non recte senserunt qui nihil prorsum pronuntiare posse de saporum facultatibus existimarunt, quique aliter iudicium ineundum cõsenserunt. Siquidem & de ipsis aliquid asseri potest, nec iudicium aliter quam nunc est propositum, iniri cõuenit. Sanè si id modo dixisset plane opus non esse saporum cõsideratione, cum vires medicamentorum expendimus (nam absque his medicamentorum vires experientia inuenire licet) laude illos potius, quam vituperatione dignos putarem. Verum ubi tanquam de re, necessaria quidem illa, sed incõprehensibili differunt, bis reprehendendos iudico, tum quod rem non necessariam habeant pro necessaria, tum quod cõsequi eam se posse desperant. Nam facultatis medi-

camenti cuiusuis iudicium, abunde citra sanorum dignotionem sola reperitur experientia, cum in modum habita, quem sexcenties iam antea posui. Atque ego sane nunc non quasi aliter inueniri quam inuestigatur, non posset, ad sermonem de saporibus descendere, sed partim propter eam quae ad principia est sequelam, vt videlicet ostenderem, omnia ad elementorum rationes cõsequi, nec quicquam vltimum inueniri repugnans: partim vero etiam vt illos coarguerem, qui adstringentia omnia excalfacere contendunt. Quinimo fuerit etiam nonnullus eius ad praesens negotium vsus: sed haec postea monstrare conabor. At nunc ad rem propositam reuertor, moneoque, qui veritatis sunt amatores, vt ipsimet adstringentia omnia degustent, vt nos fecimus: ac ubi inuenierint aliquo in corpore perfectam adstrictionem, quoad liceat ab aliarum qualitatum mixture alienam, tum denique experientia expendere tentent, frigidum sit an calidum, humidum, an siccum corpus eiusmodi. Sed hoc quisquis capiet, scorsum ipse faciet, ego vero vt aliquid de mea asseram pronuntiumque experientia, fortassis necessarium fuerit, atque in hoc quidem libro in genere, membratim autem in commentariis sequentibus. Fuerit autem de omnibus generalis sermo eiusmodi. Corpus omne adstringens, ab aliis quod sensu animaduerti posset, qualitibus syncerum perpetuo comparari experiendo frigidum: quin etiam nonnulla ex ijs quae qualitibus mista erant, nempe quae modice dulcia, aut amara, aut acris, aperte quoque refrigerantia reperiri, scilicet cum in eis adstringendi refrigerandique facultas ita vinceret, vt alias obscurarent. Eadem ratione acida vniuersa, tum ea quae simpliciter acida essent, sicut oxalida, & oxylapathum: tum mixtis quoque aliis qualitibus quaedam, siue dulcibus, siue acris, siue amaris nihil secius refrigerantia expertus sum, qualia sunt mala punica, mala, pruna, vicia, mora, ficus, cerasia, ipsumque adeo acetum: sed huic vt supra positum est, permixta est quaedam acrimonia: fructibus autem iis quos *ὀξύγεας* Graeci vocant, dulcedines quaedam & acerbitates: quibusdam vero etiam amaritates quaedam leues. Tum item quae adstringunt pariter, atque acida sunt, ea omnia quoque manifesto refrigerare experientia cognoui, sola

verò

vero dulcia omnia pro dulcedinis modo protinus etiam calorem continent. Quocirca ea quae admodum dulcia sunt, nullum omnino est frigidum. Fuerit tamen modice dulcia & aliquid frigidum, scilicet quando plurima corporis ipsius substantia aquea extiterit, sed non adeo tamen frigida, vt id quod adeo acerbum est, aut acidum, sed sicut aliquibus retro dictum est, de illis quae tepidam calorem possident. Porro amara omnia calida sunt, vt bilis, nitrum, vicia valde vetusta, ac numerosa seminum copia. Nam & semen rutae, potissimum sylvestris, & tordyli, & spondyli, melanthijque, & lupini, magis que agrestes, orobi, & inter hos potius agrestes, quique à secrete pelecinus nuncupatus est, reperitur autem in tritico, amygdalae quaedam, quae ob ipsum amarum vocantur, & cucumerum quaedam semina, & semina mali medici, & ad haec infinita alia amara apparent gustantibus.

Comm. **R**epetit nunc ac rursus explicat hypotheses quasdam antea demonstratas. Prima est, reuocare omnia saporum nomina, ac in memoriam reuocare cui rei detur quodque nomen, quae de re actum est in calce libri primi. Adicit vero nunc ijs quae illic sunt dicta, adstringentia dici etiam acerbam, tum etiam asperam. Altera hypothesis est medicamentis omnibus inesse facultates multas, diuersasque, atque multis etiam pugnantibus & contrariis. Tertia exerceri debere medicum vt certam notitiam omnium facultatibus quoad fieri possit in simplicissimis, atque ijs quae summe sunt talia. In primis ad eorum cognitionem exactam se comparans, mox facultatis cuiusque periculum faciens ea methodo quae saepe est dicta, hoc est ad mouendo prius sano, ac bene temperato homini, mox sano non bene temperato, mox etiam egrotanti, sed morbo simplici. His positis profert Galenus suum experimentum, dicens, quae huic insistentis methodo experimento comparit, quae quia aperte satis dicuntur interpretatione non indigent, satis enim fuerit legere simpliciter.

Caput Octauum.

Galen. **S**ED infra copiosius de amaribus dicitur. Nunc rursus resumpto de adstringentibus, atque acidis sermone, cõuenientem ei finem imponamus. Ergo acidum quod sit acerbum exolutum, sensum ad memoriam reuocare oportet. At quae sit eius generatio mox dicitur. Quandoquidem corpus acerbum terreum est ac frigidum, tripliciter necessa-

rio exoluitur: aut incalescens, aut humescens, aut vtrumque simul perperiens. Itaque si caleseat duntaxat, nec sit humidius, nec mollius, sed durum, solum acquirat dulcedinem, velut robustae glandes, ac potissimum quae vocatur castanea. Sin tantum humescat, siquidem ea crassarum sit partium & aquea humiditas, austerum euadit: cuiusque enim saporis vires aquea retundit ac hebetat humiditas: si verò tenuium partium sit, & aerea, accescet: ostensum namque est frigidum subtile, acidam efficere qualitatem. At si pariter humescat & calefiat, humiditate quidem aquea in dulcedinem, aerea vero transibit in pinguedinem. Perspicuo ergo hinc iam euasit, quo pacto fructus principio acerbis cum sint, processu temporis quidam plane dulcescant, quidam accescant, nonnulli fiant austeri, aliquid etiam acerbis permaneat, tum quidem etiam pingues reddatur. Et sane secundum propositarum qualitatum mixturas variam fortitur mutationem. Acerbus ad extremum perferat fructus illicis, arbuti, fagi, corni: siquidem frigidus siccusque, qualis erat ab initio permanet, tantummodo mole incalescens, nulla praeterea alia magna accedente alteratione. Nam & arbores ipsae tunc densissimae sunt, tunc siccissimae ac frigidissimae. Acerbus simul & dulcis myrti fructus est, & piri agrestis, ac roboris. Magis tamen dulcis quam acerbis fructus castaneae quae nominantur. Tantum acerbis vitis amineae tunc fructus, tum vini, ac quotquot his similia sunt. Austerus vnaque dulcis fructus palmae, & inter vina surrentinum, sabinum, albates, vt vocantur, & quae eius sunt generis. Solum modo dulce theraeum, & scybeliticum, & lyraeum, & alia quaecumque cum istis cõueniunt pinguis exacte tum fructus tum succus oleae, tum etiam alii omnes ex quibus oleum cõficitur, sicut rhicini, raphanidis & ipsa sesama, nucesque, & amygdala. Nam id genus omnia vetustate prorsum efficiuntur pinguis, quippe in quibus aquea quaedam excrementitiaque humiditas digeritur, propria vero à calore nativo elaboratur, atque exacte concoquitur.

Comm. **F**ructus principio esse acerbos, vt substantia ipsorum lignorum ex quibus nascuntur proximis, dictum antea est, atque deinde maturatione exolui acerbiter fierique plerosque dulces, non omnes tamen, sed quosdam, agrestes adeo esse vt semper acerbiter retineant, aliis in alios saporibus iniri maturationem: nunc causas & differentias maturitatum dilucide persequitur dicens, I a acerbis.

acerbiter esse frigoris & siccitatis, proinde exolui posse aut accedente solo calore, & talia fieri ex acerbis dulcia, ut castaneas & glades: aut accedente sola humiditate: ac si ea humiditas sit crassa & aquea fieri ex acerbis austera: si tenuis & aerea, fieri acida: aut accedentibus simul calore & humore, & talia fieri citra austeritatem dulcia ut uvas & ficus, & quæcunque euadunt mollia & dulcia: atque ad eò rursum hæc, si humiditas sit aquea, esse quæ proprie dicuntur dulcia, si aerea, pingua. Porro dicit plurima sapores comparare simplices, merè dulcia aut acida facta, aut manentia acerbata. Alia vero quæ plurima accipere sapores compositos ex acerbis & dulci, aut austero, & dulci ut fructus palmarum, & ex pingui & dulci, aut alijs quibusuis, quorum omnium exempla satis idonea Galenus profert. Illud vnum mihi videtur non admodum esse rationi consentaneum quod dicit, austera & acida differre, quod austerorum sit aquea, & acidorum aerea humiditas. Nam ut humiditas austerorum crassiorum partium sit quæ acidorum, haud est opus ut illa aquea, hæc aerea sit. Nam neque ipsis aquæ generibus equalis est crassities: sed reperies aquam aqua longè & crassiorem & grauiorem, nedum aqueas humiditates inæqualiter crassarum partium. Sed neq; si aquæ genera non ita differrent, sed omnis aqua eadem esset crassities, necesse esset, ut quæ essent aquea, eadem essent partium crassities. Nam pluris aquæ infusio, & terræ maior secretio tenuitatem, contraria facerent crassities. Non esse autem acida, ut succum mali granati, aut medici, aut omphacium, aerea humiditate constat, quia si aerea accederet illis humiditas, accederet necesse iuxta sententiam Aristotelis calor, iuxta meam tepor, aut caloris mediocritas, quapropter fierent pingua. Nam quo pacto si acerbitas exoluitur, accedente aerea humiditate, potest manere quod ita est affectum æquè frigidum? nisi simul ac accedebat aerea humiditas, accedebat frigus aliunde, quod eius humiditatis calorem temperaret. Id vero fieri non potest, ut cõcoctio afferat. Non igitur sunt aerea quæ acida: nã, præter dicta, acerbata resoluuntur in austera accedente humiditate aquea, & austera in acida, non aliter quàm humiditate aucta, ut indicat succus maturarum vuarum qui sit ex austero acidus. Non igitur differunt austera & acida humiditatis specie, sed multitudine. Porro si acidorum humiditas esset aerea, necesse esset, efferrî succos acidos in aqueis, ut esseruntur pingues: quod non euenit. Oleum certe partibus reliquis crassius est, quàm acetum habet enim terræ plus, si igitur acetum partes humiditas haberet aereas, cur oleum semper veheret in aceto? Haud dubie igitur non est ea differentia acidorum & austerorum, sed utraque sunt ex acerbis accessione humiditatis aqueæ, & dissolutione terræ, acida autem pluri, atque ut sunt austera ex acerbis, ita ex austeris: atque hæc ipsa causa acida sunt tenuiora quàm austera, ut scilicet

autera quàm acerbata.

Caput Nonum.

Qvicunque ergo fructus oleosi sunt solummodo, edendo ij sunt & dulces: quibus vero alterascentibus amaror aduenit, ij edi non possunt. Quippe amarum omne edi nequit: taleque efficitur à caloris excessu, sicuti postea docebimus. Verum dulce omne calidum est, nec immodice calorem nostrum exuperat: imò sicut aqua calida cuius contactus voluptati est, maximè ubi frixerimus, hætenus videlicet nos ex calfaciens dum concretas frigore in nobis particulas fundat, non tamen soluat, aut secet, distrahatue continuum, ea, inquam, ut summa afficit voluptate, ac vtilissima est: sic omne edulium dulce, calidum sane omnino est, sed non tantum calore excedit ut is lædat, ac molestus sit, sed inter limites se continet fundentis, leuigantis, ac mollientis. Rursum mihi hic memoria repetere, quæ sæpe ante posui, quædam esse quæ vna, quædam quæ duabus in se qualitibus & agunt & patiuntur, quædam verò etiã totis substantiis suis: quorum innumero medicameta nō pauca posui, & nutrimenta vniuersa. Horum duplex esse genus apparet, prout significauit & Theophrastus. Nã quædam sunt pingua, velut pinguedo: quædam dulcia magis minusue, velut fructus omnes quibus vescimur, & carnes animalium, tum herbe item multæ, ac radices, floresque & germina. Nam tamen sunt inter ea quædam acerbata, sicuti pira syluestria, & corna, omnino tamen dulcedine participant nisi summè sint acerbata velut galla, rhus: verum ob hæc iam pro medicamentis ijs magis quam pro cibis utimur. Apparent enim quæ citra laborant mulieres, quique satiati sunt, & quibus exolutus est stomachus, ea appetere degustare, contra verò si esuriant, auersantur, tum acerbata, tum acida: expetunt autem ac sumunt, quæ dulcia sunt & pingua, hisque expleri desiderant. Sane verò fortassis & pingue ipsum dulce est, & quicquid nutrit ex genere est dulcium. Fuenit autem id illis non abs re, sed secundum ipsam, quantum fieri potest, nutrimentum substantiam: quippe nutritio est euacuatæ repletio. At qui quod euacuatæ est, familiare erat: quomobrem, & quod nutrit, familiare sit necesse est.

Porro

Porro si familiare & iucundum amicum iuc fuerit, protinus etiã, ut ad id quod nutritur modice calidum. Sed in hoc nõ parua est maioris minorisque ratio: quãdo nimirum neque ad cibos accedimus plane secundum naturam affecti. Solum enim corpus eorū qui cibum desiderant, inanitum sit oportet si ex æte futuri sint familiaris ipsorū qualitatis cognitores. Nã si præter id calidiores quam conueniat aut frigidiores euaserint, seu toto corpore, seu pertinentibus ad linguam ac ventrem locis, non solum quæ nutriant, verum etiam quæ refrigerent, aut ex calfaciant, postalabunt. Proinde sane cibi quoque illis aliis alii videntur iucundiores. Nã cū duplex sit genere iucundum alterum quod impleat id quod euacuatæ est, cuiusmodi est nutrimentum: alterum quod medeatur ei quod alteratæ est, id quod iam medicamentum est: euenit utique cibis, ubi non modo vacuatis exhibentur corporibus, sed etiam qualitate aliqua mutatis, ut duobus nominibus delectent, ut cibi scilicet, & ut medicina. Sed ut medicamenta quidè refrigerando quædam, & ex calfaciendo, & exiccando, & humectando, ex ratione iuuabunt & proderunt: ut nutrimenta verò sola ea quæ cognata sunt, & familiaria totis nutrimentorum substantiis. Protinus vero istis adest, ut cõueniẽter scilicet sint, ad ea quæ nutriuntur, calida. Quomobrem nec eduliorum, nec medicamentorum vna est animatibus omnibus species. Siquidè pro sua vnaquæque familiari substantia simul & affectione tum delectantur, tum iuuantur ab vtrisque. Sed si hæc sic habent, id quod in cibis minus erit dulce, minus quoque erit calidum: quod dulcius, tanto nimirum erit calidius, quanto videlicet erit dulcius. Sin ad immodicum recidat calor, nec eiusmodi dulce erit, sed iam amarum apparebit, velut mel vetustum atque decoctum, itemque aliorum dulcium vnumquodque.

Comm.

Quidam sunt fructus quorum natura ita cõgruit pinguedo, ut tunc sint maxime pingues, cū maxime maturi, atque optimè naturam suam sunt consecuti, & hi quidem tãtum sunt pingues, ut olea: quidã alii pinguedines habent non nihil, tamen manifestè pingues, nisi vetustate & accedente quadam corruptione non fiant, ut anelana, nuges & amygdala. Et illa quidem cū sint pingua, sunt esui apta, quia sint tantum pingua, aut cum dulcedine pingua: hæc verò cū iam sunt pingua, sunt etiam ama-

ta: ac proinde eã non possunt, quia calore exuberante ac modum excedente facta sunt talia. Dicit ergo esui apta solum esse quæ dulcia, & quæ pingua, quia hæc sunt à calore, immoderate, reliqua vero omnia sunt à calore, aut frigore immoderate, ac proinde nutrire solum illa apta sunt, hæc alterare, atque pinguedo & dulcedo ciborū sunt, reliquis saporibus medicamentorū. Nam ut sæpe diximus, alimentum est citra alterationem replere, medicamentum alterare. Atque ita quæ dulcia aut pingua sunt, sunt alimenta, aut si etiã pinguedo dulcedo quædam est, ut videtur, ac certe quod in pinguedine est gustabile, dulcedo quædam est (nam præter illam dulcedinem quæ præsert, pinguedo ad tactum pertinet) sit ut verum sit quod Aristoteles docet, omne nutrens esse dulce. Non certe quod nihil nutriat quod nõ sit mere dulce, sed quod nihil, quod non participet vlla dulcedine. Quæ enim summè sunt acerbata, aut amara ut corna, aut fel, nutrire non possunt. Quæ nutriunt ergo, dulcedine quadam participant, eius participatione alimenta sunt: per alios enim saporibus sunt potius medicamenta, quia alii saporibus, rerum extremis temperamentis præditarum sunt, & idonearum alterare. Itaque quæ merè dulcia non sunt, alimenta & medicamenta sunt, quia dulcia enim replent, aut nutriuntque citra alterationem, qua alii qualitatibus prædita, alterant. Est ergo hinc ut omne nutrens quæ dulce nutriat. Hinc rursus fieri dicit ut vnum quodque animantium genus appetat id quod sibi dulce sit, ut eo nutriatur, nam cū non omnia animantia sint eadem temperie, nec eadem res erunt ad eorum corpora moderatæ, sed alia ad hominem, alia ad bouem erunt moderata & immoderata, quare alia ad hunc, alia ad illud erunt alimenta & medicamenta, vniuscuiusque natura appetente cum esurit quæ sibi sunt dulcia, & quæ sibi sunt moderata, quia illa sunt apta replere sine alteratione. Obiciet quosdam appetere quæ non sunt dulcia, aut mulieres picea laborantes, & alios qui delectantur acidis. Respondet Galenus, quod diximus, intelligendum esse de his qui bene valeant, & bene temperati sint, neque alia vlla teneantur passione. Sed tantum tamen naturali, quæ quidè ex inanitione sola nascatur citra vllam intemperiem. Nam tales cū inanitione solum laborent, delectantur tantum repletibus cuiusmodi sunt dulcia & pingua. Qui verò intemperati sunt, ut biliosi aut pituitosi, quia immoderatis sunt naturis appetit immoderata. Nimirum ut de aliorum animantium generibus dicebamus, quæ moderatis sunt immoderata, sunt immoderatis immoderata. Qui vero tenentur morbo appetunt non solum quæ replent, sed quæ alterent, quia ut in æte medicum dicitur, dispositiones naturales alliciunt ad similitudinem, quæ sunt proternaturam ad contrariorum appetentiam. Hinc sit ut egrotantes cibos alios extremos potius appetant quàm moderatos. Hæc omnia consentanea admodum rationis esse videtur. Verum videtur hinc fieri (quod fortasse aliquem cõficiet in dubitationem) ut omnes delectarentur ijs à quibus iuuantur. Nam bene valentes amarent cibos qui non alterarẽt: egroti, qui

cutarent, expectarent ergo verique ea quibus indigerent. Si vero ita res haberet, haud multum opus esset medica arte, vniuersiusque natura ferentem id quod sibi esset futurum medicamentum. Haud tamē ita videtur fieri, quin potius illud in omnium ore est, & in proverbium iam venit, nullos cibos gratos esse, nisi qui noxii. Certe neutrum est omnino verum, neque semper noxia sunt quae homines appetunt, neque semper vitia, quare neque semper cedenda, neque vero semper deneganda, sed res indiget multa distinctione. Temperati homines, & qui optima videntur valetudine hoc habent inter cetera felicitatis, quod sua illis natura magistra est appetit, quibus, & quāvis indiget, quare nihil oportet his a medicis denegari, si tamē prudētes sint. Saepe enim ob vitiosos mores etiā repugnante natura appetunt quae futura sunt noxia: quae etiā causa est ut homines magis quam belluae indigeant medico, nimirum ut pedagogo. Intemperati, sani tamen, suapte quidem naturā similia appetunt, ceterum qui inter eos prudētes sunt, experti se facile ab illis ledi, solent etiā repugnante natura appetere cōtraria: igitur intemperatis denegari debent ea, in quae sua eos fert natura, concedenda verò ea quibus experti sunt sepe se iuvari. Qui egrotant intēperie nuda (hoc est citra cacochymia) & nodum facta, quaeque iam natura non corruperit, naturaliter appetunt morbo cōtraria, quapropter in iis morbis curādis haud multis medici labor est: natura ipsa sibi quātum & quale definiēte, & ipsa voluptate vtilitatis existēte mensura. Medici tunc tēporis erit circūspicere omnes partes corporis, ac cauere ne vlla alia affectis sit, quae dū hęc curatur ingrauescat. Qui vero laborant cacochymia duplici ratione ferri solent in res noxias: altera quod natura semper appetit cōtraria ipsi intēperiei in qua morbi est essentia, homo verò plerumque indiget ijs quae indicantur a causa: sunt vero quae morbus, & quae causa indicant, non raro cōtraria: altera, quae succus vitiosus aded imbibitus sit, & ita partes occupet, ut, quasi naturalis iam sit, ad simillimum appetentiā alliciat. Tūc enim & intēperiei & succo appetit homo similia: quia perinde est imbibitū valde esse succū, atque morbum abesse in natura. Est ergo velut corrupta natura, quae appetit aliena, & vitiosa: eiusmodi est quod euenit gravidis picea laborantibus, & aliis etiā, cū foeminis, tū viris valde cacochymis: quos constat expurgandos potius esse, quā alendos ijs quae desiderant.

¶ Caput Decimum.

ET enim ut a moderato calore bifariam cuique corpori dulcedo puenit: partim enim sunt proprio & insito calore dulcia, partim vero & adscititia: ad eundem modum & amara. Alia enim sunt quae suapte natura excalfaciunt per eas, quae tēporis spatio eueniunt, mutationes: alia autē id patiuntur ab acquisito calore accensa. At de amariorum post dicemus. Ceterū dulcia omnia ca-

lore proximē accedunt ad ea corpora, quibus apparent dulcia: sunt autem talia (ut ante dictum est) bifariam. Quaedam proprio calore, ut mel: quaedam adscititia, ut sunt omnia quae ab igne preparantur, ac proinde dum calida sunt, suauiora vsque ijs quibus nutritione est opus, apparent. Porro multum, non suo modo, sed & acquisitio calore dulce esse videtur. Multum etiā ceu ardoris (Graeci *επιωρ* vocant) ut Aristoteles & Theophrastus censuere, ex solari calore tum acinis, tum aliis, inest fructibus: a quo id quod illis aqueum, ac velut etiamnum semicoctum reliquum est, ad cōcoctionem ducitur cōfisciturque: ac transmutati simile redditur. Nam ex quibuscūque pomis si succum exprimas, eum protinus non secus atque multum feruere deprehendes: tanto secundum magis & minus feruoris discrimine, quanta erit fructus a fructu in calore diuersitas. Sed vbi iam quod aquosum, ac semicoctum erat: transmutatum fuerit atque cōfectum, & is qui feruorem concitabat calor euauerit, iam tū denique quae propriae sunt succorum proprietates syncere conspiciuntur. Itaque tunc quae propria sit natura vini agnoscimus. Quae in re animo diligenter aduerte, ut austeram sensim austeritatem deponant. Semper enim quae inueterantur, ac redinem quandam & dulcedinem adfiscunt: quae vero prius inerat illis adstrictio, eam tempore abiiciunt. Est autem in quibusdam vinis postquam efferbuerint, dulcedo quaedam syncera, suavis, & propria ipsius succi natura, non qualis antea erat, mista scilicet ex proprio atque eo, qui circa semicoctū aquosumque excrementum erat, feruore. Igitur si cōfectum est, vina omnia vetustate fieri calidiora, austeram vero primo quidem tēpore dulcedinem quandam atque acrimoniam, deposita adstrictione, acquirere, ac deinde in crescente acrimonia sensim dulcedinem deponere, ac subinde rursus maiori tēpore acrimonia admodum euadere, assidueque amarescere, ac denique vbi crassescere incipiunt penitus fieri amara: sane constat, dulce austero esse calidius, ac dulci amarū. Atqui si verū, dulcedinem a moderatione provenire caloris, patet adstrictionem a frigido vincente perfici.

Dulcia calore moderato esse, amara immoderate dictum iam est. Nunc rem magis explicat,

Comm.

plicat, dicens, vtraque fieri nonnunquam calore proprio ac interno, nonnunquam externo. Velut ficus & vix calore interno dulcescunt, & multum calore ignis dulcescit transiens in sapam, vina vetustate sunt amara interno calore plus satis autem: mel nonnunquam ad ignem amarescit. Ea etiam quae interno calore horū aliquid patiuntur pari euenit simul ab externo. Nimirum autor praecipuus eorum quae sponte fiunt, est naturalis rerū calor, iuuatur verò ab externo. Ita dicit fieri saporem dulcem multum. Multum enim dulce est, mox deponit dulcedinem & cōparat saporem vinosum. Dubites ergo quae pacto multum sit dulce est nondū comparauerit perfectam maturationem, & quomodo maturatione qua ab in vinū dulcedinem deponat? Galenus respondet dulce multum saporem fieri calore externo & solari quem pendens ex vitibus concepit: ut sapor sapa ex calore igneo. Eum ergo calorem, externū inquam, facere ebullitione vini, ac ebullitione expirare, eo expirante euanescente dulcedinem qui ab eo pendebat, manereque proprium saporem vini: quod si aquosa parte veritate consumpta calor pluriquam pro re maturatione crescit, euenit fieri etiam amara: quae, ut dictum est, dulcia moderate, amara immoderate sunt calida. Haec ne ita accipias dista, quasi a solo externo calore facta sit dulcedo multum, sed quasi in iuuat. Nam si ex omphacio factum est multum vix maturatione, & maturatione propria ac naturalis, qualis maxima illa est, opus est naturalis caloris, dulcedo multum, naturalis caloris vix praecipue sit opus, adiuto a solari. Sed neque multum feruorem solus ille calor facit, sed naturalis multum, adiutus hic quoque a solari: nam maturatione vix factum est ex omphacio multum, maturatione multum sit ex multo vinum. Atque vtrumque opus interni caloris est ab externo adiuti, & vtroque itur versus calidius. Calidius enim est vinosum quam dulce. Iam vero maturatione dulcedinem aliquid deponere, in cibis quidem non euenit, in potibus autem nihil est absurdum. Nam mera finis que maturationis in cibis est dulcedo, in potibus non item, quia non iidem saporibus sunt gratiosi in cibis & potibus, naturalis autē ciborum & potuum perfectio semper tendit in suauitatem. Haec mihi videntur magis consentaneum dicere, quae multum saporem esse velut eternum & alienum, & feruorem eius ab alieno fieri. Nam eadem causa est dulce multum, quae vix, haec verò a naturali calore, quem admodum alia omnia quae matura sunt. Porro si calore praeternaturam ferueret multum, & succus quicūque alius, eo ferueret plus, quo vix aut fructus alii magis essent insolati: at vero non ita sit, sed quo potius est naturaliter calidior. Igitur & dulcedo multum, & feruor, sit ab interno calore, iuuante vero externo. Quod de amaro sapore dicitur a Galeno Auerrois non recepit, quin potius cōfiscet eum saporem fieri posse a calore & frigore extremis, argumento quod quaedam antequam maturerint sunt amara, & maturatione dulcescunt: quod cucumeribus, peponibus, & melopeponibus accidere, praeterquam quod potest quibus perseipsum experiri, Galenus ipse videbitur affirmare capitulo. Huius libri. Si ergo, inquit, omni cōcoctio-

ne sunt calidiora, amaritudo quae maturatione ab in dulcedinem, ex minori calore nascitur quae dulcedo, quare cū haec fuerit a calore moderato illa fuerit a frigore. Ego lib. 9. cōtroueriarū cap. 3. sententiā hanc Auerrois disculi, atque huic argumentum respondi pro Galeno, amaritudinem rerū immaturarū non esse earundem partium quae coquantur & dulcescunt, sed aliarū quae cōcoctione fecerantur: sed de hoc Auerrois argumento (nulum enim est aliud in hac dubitatione magni momenti) & de mea dilatione dicto capite huius ipsius sermonis iterum agemus.

¶ Caput Vndecimum

Porro quod & aciditas frigoris vix eueniat, & antea ostēdimus verūtamē quādoquidē in praesenti disputatione de naturali vinorum, quae temporis spatio fiat mutatione docuimus, non nihil quoque & de non naturali dicamus. Itaque & vinū acerbū, tēpore, dulcius primū, mox acrius amariorque efficitur, denique plane etiā amarum redditur: ad eundem modum, quod velut rigorem perpeffum est, acridius protinus redditur, ac si prorsum refrigeretur, penitus acescit. Itēque quod statim in fructuum collectione, vindemiaque per assiduā pluuiā aliena humiditate impletū fuerit, quodque alio quouis modo humiditate accepit, leui occasione ea omnia propterea acescunt: cōtra euenit ijs quae igni admouentur. Nam & protinus statim, & tēporis progressu postea semper dulciora euadunt. Quod si multo etiā tempore durauerint, & ipsa nihilominus quae cetera amarescunt: videturque, id sibi quodāmodo secundū naturalem cōsentaneum esse rationem. Nam si omphax acida est, vix vero dulcis, ac fructibus omnibus maturatione a solari puenire calore, planū est, imperfectius & frigidius esse quod acidū, perfectius vero & calidius quod dulce fuerit. Cū ergo vinū per frictione rursus acescat, manifestū est in eum illud humorem conuerti, ex quo prouenerat. Diuersis tamen haec tenus viribus omphacis aceti que succus cōstat: quod aceto accedat ex putrido calore acrimonia quaedam. Proinde Aristoteles recte dixit acetum proprio quidem vini calore esse frigidum, adscititia calidum. At omphacis succus calorem non habet, ac proinde nec acrimoniam. Accidit vero ipsis, & in eo quod tenuium est partium, substantiarum, secundū magis & minus, differentia. Siquidē omphacis succo acetū tenuius est: cur rei & sensus

Galeni

adstipulatur. Excellit enim quæ ab aceto infligitur frigiditas eam quæ ab omphacis succo, vehementia & missione: imbecillior enim est quæ ab omphace fit refrigeratio: cum etiam alienæ in se caliditatis ne minimum quidem contineat. At quæ ab aceto proficiscitur, tanto est validior quanto & tenuior: inest vero illi & acrimonia quædam excalfaciens: quæ tamen satis non sit ad superandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: verum quæ transitus celeritatem promoueat. Nam quanto calidum frigidum facilius penetrat, tanto acris succus aptior est, qui sensibilium corporum meatus transeat, quam acidus. Itaque ille velut præcedens viam sternit, hic vero haud ita tarde insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui ægre exponi queat, utpote qui nec plane frigidum esse acetum denuntiet: quippe cum in ea igne quædam percipiatur acrimonia: nec plane calidum. Nam perpetuo quæ ex præcedente fit acrimonia, calfactionem, frigus ab insequente acciditate, occupans, obicurat, protinusque extinguit: quo fit ut maior multo ex frigore percipiatur sensus, & affectus, quam ex calore. Porro si plurimo mellis aceti paululum admisceas, statim & calorem & frigus manifeste percipies. Nam si paulum mellis aceto multo permisceas, magis frigidum quod fuerit mistum, quam calidum videbitur. Sin multo mellis paucillimum misceas aceti, plus calfacere quam refrigerare conspicietur: & si pari mole utraque miscearis, acetam tamen etiam viribus superare conperies. Quod si, ut est dictum, plus sit multo mellis quam aceti, æqualia rursus frigus ac calorem, in ea mistura conspicias. Multis enim numeris acetum plus ab ijs quæ moderate sunt calida, ad frigiditatem recessit, quam mel ad caliditatem. Proinde & supra demonstrauimus, fieri non posse ut vehemens coeat cum dulcedine caliditas: vetusque illud verbum pulchre dictum est: vera inter sese omnia consentanea esse, ac conuenire. Etenim ad hypochondria ardentia præstantior est succus omphacis quam aceti, quod nec violentam ac ferientem habeat frigiditatem, nec eam mordaci admistam caliditati. Debent enim qui sic laborant, sine violentia mitigari, ut est dictum, nec foris ullam adsciscere mordacem, aut caliditatem, aut acrimonia.

Atque hæc quidem iam curandi attingunt methodum, quæ multis in locis huic tractationi communis est. Quare ijs denuo relictis ad propositum reuertamur. Itaque omphacis succus non acidus modo est, sed & acerbus. Nam ut supra propositum est, omnes prope arborum fructus ortus sui principio, testimonio etiam Theophrasti gustantibus acerbi sunt: dein ubi humore impletur, accedit quidem aciditas deccedit vero acerbitas: haud tamen & quod accedit, & quod amittitur par est in fructibus omnibus, neque si speciem, neque si genus respicias. Primum quidem inter omphacas aliæ plus acerbatis, aliæ aciditatis minus obtinent. Sunt & quæ pari portione ambas sortitæ sunt: omnes tamē ad refrigerandos ardores non abs re conueniunt: quippe cum non solum quod acidum est, frigidum sit, sed & quod acerbum, velut & ante a nobis dictum est. Recedit sanè & hic rursus oratio ad curandi methodum: quare & rursus ad propositum illam reuocemus. Porro propositum, ut reor, ab initio fuerat, de saporibus omnibus differere: ac nunc quidem ferè de omnibus verba fecimus: interim tamen orationis affinitate, & alia attingere coacti. Nec enim de acerbomodo, & austero, & acido iam diximus, sed & per sæpe de dulci, & amaro, & acri: reliqua tamen, quæ tota oratio perfecta euadat, adicienda etiam suat. Atque in astringentibus haud ita magnum & sermone dignum reliquum est, quod non ex iam dictis clarum euadat.

Acidum frigoris esse indicatum antea est, ex naturalibus mutationibus vini, & multo si fructuum, quas, maturecentes subeunt. Hoc idem nunc indicare vult ex non naturali vini alteratione, hoc est, ex corruptione. Vocat nunc non naturalem alterationem interitum, quia ut 4. meteororum indicauimus, & si quodammodo naturalis sit rebus is interitus, qui vetustate confectis accidit, tamen reuera ac omnino, nullus interitus est naturalis rei quæ interit, sed violentus. Accescere interitus est vini, qui aliquando suo tempore accidit, quod naturalis calor tempore euauerit, estque tunc vno modo præternaturam, quod violentus: aliquando ob malum cultum aut intempestiuas acris mutationes, estque tunc velut mors ex morbo, duplici ratione præternaturam, quod violentus & intempestiuus. Ut igitur per mutationem naturalem sit ex acerbomodo dulce mustum, & ex hoc acere illud vineum, atque si vetustate reddatur calidius amarescit, ac tandem fit planè amarum. cū refrigeratur fit acidum.

Comm.

acidum. Hæc enim ratione si quis mustum aut vinum infrigidum solum subditio fundat, videat mox accescere. Hæc etiam ratione dicit fieri ut cū plurimum vindemia tempore pluit, vinum facile accescat, quia scilicet refrigeratur larga lotione vua, & est exiguus calor quo ferueat, ac quia multam vua habet ac superfluum humiditatem, quare & prompte putrescit & vua & vinum, nimirum ut alia omnia quæ humiditate redundant. Contra euenit si mustum igni adiuueas, dulcescit enim primū, deinde si plus immoretur, etiā amarescit. Secundum rationem ergo (inquit) euenit ut refrigeratione accescat vinum. Nam ex acido succo fit dulce & vino sum eodem ratione: concoctio vero calfactione agitur. Igitur merito refrigeratione dicitur in illud ex quo calfactio ne vetum erat, in acidum scilicet, quare acetum etiam acidum est, ut & omphax. Sed hæc ratione fieri videtur ut acerbomodo simile sit omphaci, siquidem vinum recidit in illud ipsum ex quo venit, tamen non omnino ita accidit, quia etsi quodammodo sint similia, quia ambo acida, differunt etiam multum. Quia omphax acidum tantum, aut cum aliqua austeritate, & proinde crassarum partium: acetum acidum cum acrimonia, & cum aliqua tenuitate, atque ob id penetrat magis acetum, omphax refrigerat magis, neque mordet, sed non penetrat. Huius causa est quod acetum calidis & frigidis mistum sit partibus, omphax solis conficit frigidis. Est autem acerbomodo frigidum, quia frigide partes vincunt multitudinem calidas, ut si quis miscet mel cum aceto, frigidum fuerit si aceti habeat plusquam mellis, potest autem quibus facere, aut calidum, aut frigidum, prout vollet, augere mellis, aut aceti quantitatem. Atqui, inquit si æquales sint portiones mellis & aceti, frigidum medicamentum fiet, quia acidum ex immoderatione nascitur, dulce ex moderata, violentius est autem quod immoderatum, quam quod moderatum, atque pari quantitate, aut etiam non valde minori trahit in suam naturam. Causa huius tam insignis differentie omphacis & aceti Galenus non satis explicat, ea vero est quod & si ambo consent vini imperfectione & frigore, tamē non eodem modo facta sunt, nam omphax cruditate est frigidum, acetum putrefactione. Non enim potest quod concoctum est in crudum redire, si quando ergo in frigidum recidit putrescentia id patitur. Differunt autem, quod cum ambo sint contraria eidem non tamen eodem modo, sed quod crudum priuatione, quod putre vitio & inquinamento. Ita omphacis & acetum contraria sunt vino, illud vero caloris sola priuatione, atque ita merè acidum & frigidum est, hoc vitio & corruptione, sed putredinis caloris particeps. Sed dices, si putredine vini sit acetum, quo pacto sit refrigeratione? Nam putrescentia à calido externo est, non à frigido? Hanc dubitationem quarto Meteororum libro diluimus, quem qui non atrente legerit magno ad hanc lectionem carebit adiumento. Ibi diximus refrigeratas plurimum res solere putrescere facile, non quod frigus ipsi externum patrefaciat, sed quod extenuato plurimum interno calore facile vincantur ab externa quantalocunque. Ita igitur euenit vino in frigi-

dum solum faso, ut euenit homini patres excidere pedes, præ frigore. Quod ad methodum medicæ diducens Galen, dicit ad hypochondria ardentia potius esse omphacium quam acetum, intelligendum est, ut antea etiam diximus, cū non admodum penetratione est opus, alioqui ego acetum diluunt præferrem, aut cum ipso omphacio permistum.

¶ Caput. XII.

AT in acidis deesse fortassis etiamnum Galen. videatur, quod eximios quosdam medicos fecellit. Natura eo quod vina inualida, vere alterentur, atque accescant, hinc adeo quibusdam à calore aciditatem nasci visum est. Quorum auget opinionem, & quod vehementer motum est, & quod longius aduectum: talia enim omnia cum infirma fuerint celerrime accescunt. Quin etiam quidam qui de re rustica scriperet, dolia in ædibus ad Aquilonem expositis defoedenda censenti, æquam frigus scilicet qualitatem eorum feruet, mutet autem caliditas. Sanè verò & id sæpenuerò ipsa experientia comprobatum constat. Accescunt enim vina quædam prompte, ubi in Meridianis & soli expositis locis reposita fuerint. Videorque dictorum iam hinc orfus solutionem. Etenim quod non omnia caliditate accescant, sed quæ initio tantum frigidiora sunt, nec id veteri alicui accidat, id nobis ad veritatem viam inueniet. Quippe causam sermo scrutabitur, propter quæ vinum natura frigidum, atque inualidum ab extrinseco arguatur calore. Quanquam per verbum ipsum arguatur, iam dictum, omnes prius iam dictæ ambiguitates dissoluantur per simile enim quid vinis accidit quæ naturam frigidiora, aquosioraque sunt, quale flammis exiguis & imbecillis: quippe si eas ad solem feruidum exponas, aut prorsum obscurari, aut denique etiam extingui conspicias. Sic quoque si ardentem lucernam, aut iuxta flammam vehementem magnamque deponas, aut ad solem feruidum exponas, marcescere utique ac dissipari protinus videbis. Quin etiam si validum ventum facias, infirma paræque flammæ, citius eam extingueris, quam in auxeris. Natura enim infirma, validum, neque motum, neque calorem,

rem, sustinet, verum ab ijs dissipatur, potiusquam augetur & crescit. Quandoquidem etiam ex industria multis in locis vina & commouent & transportant, sicuti sanè & in solem efferunt, atque excafcaciunt, vt etiam quaedam insuauia fiant, sumi contrahentia qualitatem. Apud nos sanè in Asia in tegulas ædium æstate omne propè in lagenas transfusum imponunt, postea in ædita cubicula sub quibus infernè multa flamma luceat, transportant in summa autem ad meridiem solemque cellas obuertunt, in quibus & citius ea maturescant, & potui idonea euadant. Nam quod multo tempore alijs, hoc ijs quæ sic excafcata sunt, breuissimo aduenit. Porro nihil mirum est, qui de colendis agris memoriæ prodiderunt, ob eam quam de sua regione habebat experientiam, audacius inconsideratus de vinis omnibus definiuisse. At Theophrastus atque Aristoteles, experientiam etiam vltiorem nacti, & in perscrutandis naturæ rationibus exercitiores, ac diligentius omnia distinguentes, cum multa huiusmodi, tum vero de vino nos docuerunt, quod simile illi atque corporibus nostris accidat. An non enim & ipsa quoque prout aut robusta sunt, aut in forma, ab eisdem, tum iuari, tum lædi, conspiciuntur? et enim vt exercitia valida, & sol, calida, atque robusta corpora etiam validiora efficiunt: prosterunt autem & digerunt refrigerantque, quæ non sunt eiusdemodi: sic vina natura calida motus velut ventilans, sol excafcaciens, flammæque iuxta ardentes, celerius concoquunt. Quæ vero frigidiora sunt, & dilutiora, eorum arguunt omnia id genus imbecillitatem, celeriusque perpeti cogunt, quæ alioqui post passura essent: quippe cum ita comparatum sit, vt res quæ libet in propria seruetur natura calore proprio, corrumpatur autem ab immoderatione extrinseca, nempe caloris externa, aut frigoris abundantia. Atque quod ab vtroque efficitur, vnum est, non tamen vnus generationis modus: quare non æquè ab idiotis omnibus facilis cognitu est hæc corruptionis ratio. Etenim vbi quid rerum calidarum à frigore deuictum est, ne vulgo quidem ignotum est. At vbi à circumstante foris calore validiore digestum ac dissipatum est, eos sane qui circa naturam exercitati non sunt. Latet, ignorantes cali-

ditatem mediocrem omnibus esse vtilem, immoderatam verò non minus frigiditate noxiam.

Quoniam acetum putrefactione vini fit, necesse est fiat ab externo calore, etiã si imputari id debeat frigori interno, debilitati enim interni calidi. **Comm.** Quod non intelligentes quadam & videntes vina verè & æstate, & locis calidis, acescere potiusquã hyeme & locis frigidis adducti sunt vt existimarent, aciditatem omnem non fieri à frigore. Auget horum opinionem quod qui de re rustica scripserunt censent dolia vini defodienda esse in locis ad Aquilonem expositis, tanquam in locis calidis, & ad Austum versus, facile acessant: accedit quod multa vehementius mota & longius adducta acscunt, quæ tamen omnes videntur esse causæ calidæ. Verum hoc non euenire à calore per se, sed ex accidenti, inde dicit Galenus facile intelligi posse, quod non euenit illud vinis omnibus, sed debilibus. Fortia enim calidis: & tempore, & regione, & ædibus, & agitatione, ac deportatione fieri meliora & potiora, quod exemplo vinorum eius Asia quæ ad Græcos spectabat, indicat. Ibi enim dicit in lagenas transfusum super te & ad morum media æstate soli exponi, necdum à sole seruari, vt hic apud nos fit. Itaque non omnia vina seruari dicit melius frigore, sed vt quodcumque eorum est fortius aut debilius. Vnde manifestum est, non acscere à calore per se, quia perse à calore calida potius læderentur quàm frigidæ. Fit igitur ex accidenti, quia calor ambiens dissipat & extenuat internum calorem vini debilibus, fortis autem, non potest. Vt sol extinguit lucernam exiguam, non autem magnam facem. Itaque colligit à frigore nimio & à calore pro interni caloris vehementia nimio, fieri aciditatem, non tamen eodem modo ab vtroque. Sed hæc omnia explicata iam satis sunt. Notat eos qui de re rustica scripserunt, quod quæ ignari quæ vbi que terrarum agerentur, quod ad quædam vina attinet, quasi attineat ad omnia protulerunt, ignorantes inquam in Asia ad solem coqui. Ego vero non nihil cenfeo temperari. Nam et si fieri possit vt sint vina aliqua adeo fortia vt ad solem non acscant, ea tamen ibi vinosam qualitatem recipere, & propriam vini perfectionem non existimo, sed dulcia fieri, vt nostra ad ignem. Atque fortasse id facient Asiani quod narrat Galenus, quod delectentur vinis dulcibus potius quàm vinosis, vtpote homines natura vinosi tales enim solent vt dicit Arist. sectione. 3. problematum dulcibus vinis delectari. Vnde autem hoc suspicer, audeamque de re quam non viderim aliquid dicere, audi: Galenus dixerat nullum dulce esse ob calorem solarem quem conceperat, fierique ex dulci vinosum cum is calor solaris expirat, igitur sol seruabit solarem illum calorem, quare & dulcedinem producer, facietque in vino velut sapè quoddam initium. Hoc igitur habuerint vina robusta præ debilibus, quod hæc ad solem acscant, quia dissipabitur internus calor: illa non acscant,

acscant, quia sunt fortia, sed dulcescant, quia nūquam satis expirabit externus calor, retento autem vtroque dulcedo fit. Verum qui de re rustica scribunt rectè, monent deuitare solem, non quidem ne acscant (hoc enim non omnium sed debilibus fuerit) sed vt propriam vini perfectionem consequantur. Porro & si vina fortia non acscere ad solem magisquam in vmbra vere dicatur, non tamen eadem ratio est ventorum borealium & austrinorum, quia auster non legitur solem calore, sed calore & humore & crassitie: quapropter corruptius est, & nulli, neque vino, neque legumine, neque frumento, neque vesti, neque rei aliquid, non est deterior ad putrefcendum quam boreas. Proinde ego dixerim vina fortia non facile acscere austro perlata, vt quæ debilia, resistunt enim huic quoque causæ magis, tamen ea quoque acscere magis flâte austro quam borea. Sed stat adhuc Galeni argumentum, si vina calida non tam facile acscunt à calida causa, siue à sole, siue ab austro, siue motu, quam frigida, aut debiliter calida, profecto calore ex accidenti infert eã læsionem vinis.

¶ Caput. XIII.

Galeni.

CAETERVM in genere hoc nosse pulchrum est, quod aciditas in saporibus nasci potissimum videtur, dum à calido quidem mutatur, vt tamen non superet: id quod ex acidis fructibus vel maxime conijcias. Nam hi haud quaquam, vbi nulla prorsum facta est in ventre ciborum alteratio, prouenire solent: quemadmodum nec vbi optime concocti, sed tantum vbi semicocti, vt ita dixerit quis, fuerint. Voco autem semicoctos qui à vetriculi calore alterationem perpessi, non etiam perfecte ab eo superati fuerint. Sic lac, ptisanæ succus, & quæcumque eius sunt generis, tempore æstiuo citius acscunt quàm hyeme, postulantque ædes frigidæ, vt in ijs reposita plusculo tempore perdurent. Ex quibus omnibus patet, quod à calore, mutante quidem, non tamen profum vincente, aciditatis generetur qualitas: atque ob id plerisque inest fructibus priusquam maturuerint. Idque etiam quodammodo ijs, quæ ab initio de saporibus acidis diximus, consentaneum videtur. Etenim si simile quid illis vsu venit, quod borealibus constitutionibus accidit, vt tenuis scilicet essentia sint, simulque frigidi: nasci eos haud sine calore satis constat, sicut nec illum ipsum aerem. Proinde quoque quæ summè nos refrigerant ac interimunt,

velut cicuta, papaueris succus, hyosciamus, mandragora, minimè omnium acida sunt: quippe licet frigidi sint saporis acidi omnes, haud tamen eo vsque refrigerant vt interficiant: non enim subtilis foris essentia, si extreme essent frigidi: itaque non modo iam quod frigidus sit sapor acidus, sed & quatenus, frigidus iam apparuerit. Exploranda porro eius natura est in oxylapathæ, & oxalyde, quam etiam oxida nuncupant: est autem hæc olus sylvestre: in istis enim maxime mihi sytycerus est visus ac simplex, nullius particeps acerbatis, vt solent arborum fructus. Perspicuo enim hi cum acerbitate quadam admistam habent aciditatem, sicut eam acrimonia acetum. Itaque quod proprie in saporibus appellatur acidum, à sola lingua percipi potest, sicut & acte: cæterum quod vtrique commune est, nempe mordacitas, etiam in tactu sentitur: vtraque vero lingua agnoscere nata est. Nam quæ communia sunt, sicut & reliqua corpora sensibilia: quæ vero propria tanquam gustus organum percipit: idque mihi videtur illi eximium ac peculiare esse iuxta propriarum substantiarum tum proprietatem, tum (vt ita dicam) alienitatem. Dicitur autem demonstratumque sepe numero est, nec secus alias quoque repetam, quid sit secundum totas substantias agere, aut pati: imo vero & hætenus eius nunc meminero, quod in rem presentem satis sit, hinc sumpto initio. Ex quatuor elementis particulatim corporibus omnibus constant generationes, impares mixtura, ac diuersæ. Si quidem quaedam ignis quàm aliorum elementorum in se plus continent, quaedam aquæ, sicut alia, si fors ita tulit, terræ, nonnulla aeris. Ex eiusmodi itaque imparitate proprietates corporum particularium sunt perfectæ: ex elementis, quidem, plantarum: ex his autem, animalium, sicut in libris de elementis demonstratum est. Porro transeunt quaedam quidem protinus in sese mutuo, nonnulla vero mediantibus alijs, velut terra in triticum, hordeum, & alia id genus, rursus horum vnūquodque in carnem humanam: cum tamen ipsa terra caro vt fiat sit impossibile, eam videlicet quæ in medio est mutationem transiliendo. Attamen eorum quæ in sese mutuo transeunt, quaedam promptam celeremque,

quædam difficilem & diurnam alterationem obtinent: at quæ similitudinibus propinqua sunt, celerem: quæ vero remotiora, tardiora. Oportebat itaque meo quidē iudicio, immo fieri animantibus organū, quod naturæ similitudines ac dissimilitudines discernendi potestate polleret: quod agnosceret rerum naturas, familiaria quidem eligeret, aliena vero refrigeret. Eiusmodi ergo lingua est, quæ exuberantia sensu non ealida modo frigidaque, humida atque sicca, sed etiam: quæ familiaria, quæque non familiaria sunt, agnoscit: in hanc enim duntaxat particulam cōplures inferuntur nervi: cum aliæ omnes aut vnius tantum, aut duorum sint participes, nec eorum ipsorum ita magnorum tamen, porro cum quædam naturæ nostræ magis sint familiaria, quædam minus: ac partim in hac coniugatione, partim in illa: necessario plures gustus qualitates extiterunt.

Comm.

Etsi aciditas in vino fiat à calore, ut explicuimus, tamen nulla unquam in re fit à calore vehementi: nam vehemens calor quasi igneus vinum nunquam reddit acidum sed dulce: sed neque sine calore aliquo fit aciditas, sed à calore quodam exiguo. Quod exemplis quibusdam indicat. Primum quidem constat in acidis, ille enim post longas lenitates intestinorum, bonum est signum: quia indicat incipere iam calorem non nihil alterare cibos. Summum enim frigus a pepsiam integram facit: frigus minus, aut exiguus calor aciditatem: idem ipsum indicant lac, & prillana, quæ calore æstatis acies: calore ignis eleantur, & dulcescunt. Vnde constat ab eo qui profum vincat dulciora fieri, ab eo qui tantū incipiat alterare, aciescere. Similem quodammodo naturam esse dicit borealis flammis, & succis acidis. Frigida enim & tenuium partium sunt: quapropter consentaneum similem quoque esse generationem, sed venti boreales nunquam sunt sine calore: nam per summum frigus tranquillitas est flant autem multum temporibus mediocribus veris & autumnis, sed & in æstate flant quidā boreales, vocati et heræ: igitur & acida à quodam calore fiunt. Moneo aciditatem explorare in oxylapatho, & oxalyde, quod sint heræ mere acidæ. Dicit obiter quod solum appellatur acidum à sola lingua percipi, sed quod mordet, tactus esse, ac proinde etiam ab alijs partibus sentiri: quod ego capiti. 2. huius, satis explicui ac probavi. Explicat vero nunc naturam gustus, dicens esse facultatem distinguendi bonos cibos à malis, atque quoniam alimenti ratio, aut contrarij in eo est, quod quid facile mutetur in substantiam nostram, aut non mutetur, idque nascatur ex similitudine ac dissimilitudine substantiæ: quæ similitudo non est in qualitatibus primis solum, sed in modo porius

substantiæ (nā altera e secundum qualitates medicamenti est, secundum totam substantiam est alimentum) datum esse gustum animantibus, ut discerneret modi substantiæ differentias & proprietates, quemadmodum tactus dignoscit primas qualitates. Lingua vero tantū est præstantissimo, & præter hæc habet gustum, sensum plurimarum differentiarum exploratorem. Hæc ob causam dicit linguam pluribus & maioribus abundare nervis, quam partes alias. Nimirum accipit nervos ex tertia coniugatione eorum qui à cerebro oriuntur gustatorios, & ex se prima motorios, qui & ipsi tangendi sensum possunt au gere, non minus quam qui gustatorii sunt. Nam cum nullus sensus sine tactu esse possit, necesse est nervos omnes habere vim tangendi. Neque vero cum dicimus nervum tertiæ coniugationis esse gustatorium quoniam auditorium, ita dicimus quasi illi differant, alter gustandi alter audiendi solum vim, sed quod ille ingustandi, hic in audiendi organum inseratur, atque ob id ille gustui, hic auditui feruiat. Indicatum enim est mihi lib. 2. controuers. eandem facultatem per nervos omnes à cerebro derivari, puta sentiendi, quæ quodammodo vna (ut ipsum sentire vnum est) quodammodo est multa, ut evenit multis modis sentire: causam vero qua hoc gustemus, illo audiamus, esse in differentia pori auditorij & linguæ, in qua inseruntur, ut si casu errarent, in aures tertiæ, & in linguam quintas, agendum etiam existimem, gustatum in lingua, & auditum in auribus, etsi deterius vtrumque, quia consentaneum est, organis delatorijs cū sensorijs analogiam esse aliquam temperamenti: quod si ita est, cum Galen. dicit in hanc enim particulam (linguam scilicet) plures inferuntur nervi. Ne ita accipias dictum, quasi hæc sit præcipua causa qua lingua sapores dignoscit, quod plures accipiat nervos: nam si errare omnes hi in aurem abirent, homo vti que aure non gustaret, neque manu, si in manus. Gustat ergo lingua, non quia accipit tot, sed quia talis cum sit, accipit hos nervos: sed neque si talis existens, hoc est hoc modo substantiæ, & hæc natura prædita, acciperet plures sed alios, vti eos forte qui in oculos, aures, & palatum feruntur, gustaret tam exactè, sed neque si hos ipsos sed pauciores aut minores: gustat igitur, quia talis, gustat verò exactè quia tot, tantos, ac tales accipit nervos. Atque cum dico linguam, quia est talis, gustare, non illam solum mollitiem & raritatem sensibilem intelligo, ut videbatur Galenus capite. 1. huius quarti libri insinuate, sed proprietatem substantiæ, quam non possum alio nomine complecti, dico autem esse intemperamento & substantiæ modo. Nam alioqui carnes molliusculæ & laxæ quæ vlcibus innascuntur haberent vim gustandi, sed non habent, quia ve in commentatione illius capitis indicauimus, gustus non differt à tactu sola perfectione aut intensione, sed specie, neque ergo in vilius eandem magnitudine est, ut in nervis pluribus aut maioribus, vel molliore raritate maiori aut minori, sed in specifica aliqua differentia ac proprietate. Galeno visum est pro medicis operibus satis, dicere solū eam

differentiam quæ sentiretur in anatome. Mihi semper est animus exactè res ad philosophicam veritatem definire. Quid enim ebeat hoc medicinalibus præceptis? Imo, ut dicam melius, quid non utilitatis afferre potest? Vbi dicit: Ex eiusmodi itaque imparitate proprietates corporum particularium sunt perfectæ: ex elementis quidem plantarum: ex his autem animalium, no mine κατά μέρος σωματων. Id est corporum singulorum, aut particularium, intelligit partes similes. Hæ enim sunt quæ proximè ac nullo alio intercedente temperatæ sunt ex elementis: aliæ per medias ipsas similes: atque cum ipsum simile esse secundum magis & minus accidat partibus: sunt quæ alijs simpliciores, in ijs etiam quæ videntur & sunt simplices: & aliæ alijs cōpositiores, in ijs etiam quæ dicuntur cōpositæ. Quædam per plures quædam per pauciores cōpositiones constant ex elementis. Quod significans Galenus dicit, ex elementis quidem plantarum, ex his autem animalium. Quod est partes plantarum cōpositas esse ex elementis, partes animalium ex partibus homogeneis & cōpositis, quod exempli gratia dicit, quæ partes plantarum simpliciores sunt & terræ & aquæ propriores, animalium vero cōpositiores: quod præter sensibiles vtrarumque partium formas, quæ id indicant, inde intelliges, quod plantæ, terra & aqua videantur nutriri, animalium vero partes non nisi cibis cōpositioribus, ut ipsæ herbis & fructibus, atque adeo carnibus: nutriuntur vero omnia eisdem ex quibus sunt. Ne tamen proinde intellige plantarum partes habere solam eam cōpositionem quæ est ex elementis. Nam indicatum à Galeno est multissimum argumentum: nulla medicamenta (sunt vero in his omnes plantarum partes) esse exactè homogenea, sed eterogenea aliquo modo: quum vero cōpositio ex elementis non faciat eterogeneum, constat eas cōpositionem aliquam aliam habere: sed quia hanc habent longè propinquo rem elementis, ut ex alimentis quibus vuntur constat, exemplum rerum ex solis elementis cōpositarum esse voluit. Nimirum nullæ rerum sensibilibus minus recedunt ab elementis: nisi fortè lapides: saltem nullæ earum quæ alimentum vuntur.

Caput. XIII.

Galeni.

CAETERVM omnium quæ nutriunt communis dulcedo est. Nam quicquid nutrit aut plus, aut minus est dulce. His vero quæ non nutriunt commune est id quod per negationem ac priuationem sic dicitur, velut non dulce, & in dulce. Particulares autem differentia complures merito euaserunt: quia id quod cuique rei familiare est, vnum est: nempe quia & natura eius familiaris, vna: aliena vero,

plurima: partim plus, partim minus à substantia eius dissidentia. Quæ itaque summe acida sunt, acerbæ, & amara, & simplici ter aliam quavis qualitatem præter dulcia fortita sunt: ea omnia nutrire nequeunt: sicut quæ solum dulcia sunt, omnia nutriunt: inter ea autem quæ mista sunt qualitatibus, quotquot dulcia simul & acerbæ sunt, & crassioris sunt essentia, & temperaturæ frigida: velut paulo ante ostendimus. Quotquot vero acida simul ac dulcia, tenuiora quidem sunt, quam acerbæ: sed & ipsa tamen refrigerant. Quia etiam amara quidem calida sunt, sed acris his etiā calidiora. Nutriunt ergo hæc omnia, si iunetam habeant dulcedinem. Cæterum per se dictorum nullum, ut nutrita satis est. Porro duplici ratione mista esse assolent, nempe ut dissimilaria sint, & diuersas habeant qualitates in diuersis partibus: aut simplicia & similia, sed quæ in mutua eorum quæ multum dissident, alteratione consistant: neque enim mel ex templo fit amarum, sed aut multa coctione aut vetustate amaritudinem induit: nec id tamen illi nisi pedetentim accidit: neque quotquot ex fructibus dulces [ex amaris] euadunt, sicut quidā cucumeres & melopepones, & ipsi repente semelque ab initio qualitatem abijciunt. Nā ijs quæ à natura mutantur, sensim fiunt mutationes: potissimum vbi in multum dissidentes, aut plane contrarias qualitates alteratio siue transitus perficitur. Sicut ergo quod est summe dulce, aptū esui est: quod vero solum ac syncerè amarum, esui ineptum: sic quæ in medio sunt eorum, nutriunt quidem etiam, verum minus quā dulce. Eadem ratio est in alijs qualitatibus. Nam nutrire, præter dulcem, nullæ omnino possunt. At elementa multo sanè etiam minus nutriunt, nullamque gustui qualitatem offerunt: proinde & terra, & aqua (sunt enim ambo gustui insipida) minime nutrire idonea sunt, sicut nec aer nec ignis. Itaque pro qualitatibus interim admittione dulcium sape qualitas exoluitur, aquæ vero essentia in pumilium (ἐπιγεια Græci vocant) fructibus superante (nam triticum, hordeum, fabæ, cicer, & quæ eius sunt generis, cum propter humiditatem principio qualitatibus gustu prope expertia sint, temporis successu maturata ac siccata dulciora euadunt) terrestri verò & sicca in paleis,

nē per facile, reor, perciperet: ad hæc etiā ipsam dulcedinem quæ semper naturali inest sanguini. At nunc ubi vase quopiam aut rupto, aut aperto affatim calidus sanguis in linguam effunditur, dulcissimus apparet: utique si secundum naturam habuerit. Nam morbidus, amarus, aut falsus est, aliamvè eius generis qualitatem præferat. At qui in toto est animalis corpore, nos fugit, non aliter quam aut bilis, aut pituita. Quanquam & bilis quidem flava, vel minima quapiam parte linguam contingens, perpetuò amara appareat: atra vero acida. Porro ubi pituita linguam attingit, partim quidem dulcis, partim acida, partim falsa, sæpe est manifestò visa, cum & ipsa in toto animali incognita sit.

Comm.

Dictum est dulcia esse temperamento proxima ijs quibus sunt dulcia, reliqua vero inclinare in naturas alias, acerbata autera & acida in frigidam, falsa amara & acria in calidam. Et hanc ob causam nutritia omnia esse dulcia, neque quicquam quod omni dulcedine careat aptum esse nutritiæ. Hinc fit ut omnium sint dulcissima, quæ nutriendorum natura sunt simillima, & ob id maxime apta esui: atque ad id ut ea nulla præparatione indigeant: alia vero scilicet quæ aliqua dulcedine participant, ad alios tamen saporibus valde deflectunt, edī quidem possunt ob eam dulcedinem quam habent, tamen non sine præparatione aliqua: ut sunt sane alia quibus ut edī possint præparatio nulla sufficit, nimirum quæ omni carent dulcedine. Est autem præparandi cibos duplex ratio: ea quæ ad ignem fit, siue affatio, siue elixatio, siue frictio: & condimentorum permissio: condimenta quidem ipsa duplicia sunt, quædam sunt tantum condimenta, ut sal, piper, & acetum, quibus nunquam ut cibis utimur, sed ut cibos condiamus. Quædam sunt simul cibi & condimenta: huiusmodi sunt quædam obsonia quibus simul cum pane & carnibus utimur, præstant tamen & ipsa satis multum nutrimenti. Quæ tantum sunt condimenta dicit Galenus cibos non esse, quia omnia sunt sapore aliquo extremo, ut salso acri, aut acido: tamen cibos, qui satis id non sint, reddere esui aptos, contemperando, ut contraria contrarijs contemperantur. Quo fit, ut dulcia, & si eis vitæ utamur ut obsonijs, tamen condimenta tantum, non sint melle. Intingimus quidem melle quædam ut suaviora fiant, mel tamen condimentum tantum, non est, sed obsonium. Fit etiam ut quæ satis dulcia sunt condimento non indigeant, quia cum id extrema qualitate sit, eius admittione amitterent potius dulcedinem quam compararent: tamen si aliorum ciborum mixtura nihil prohibeat suaviora fieri, ut lac melle aut facaro fit suavius piper vero, sal, aut acetum, non desiderat. Sed neque præparatione ad ignem gaudet, quæ sunt dulcissima ut mel, tamen si lac, ut cuius dul-

cedo possit crescere, non nihil fiat suavius elixatio. Nimirum ignis cernitur quæ ei admouetur cito, alterare & mutare in aliam speciem. Quare quædam suaviora facit, quædam insuaviora, ea videlicet quibus ad suavitatem aliquid deest, suaviora reddit, quibus nihil, reddit insuaviora: quod mellis exemplo rursus proximo capite palam fiet. Itaque quæ (inquit) nutriendorum corporum temperaturis simillima sunt, citra præparationem iam edī possunt; quæ vero dissimilia, omnia sunt insuavia, antequam præparentur. Præparatio vero fit contraria alteratione, quare quæ nimis calida sunt frigido corrigi debent, quæ multum frigida, calidiorum mixtione, & igne: humiditate quæ terrea sunt & sicca: siccitate, quæ plusquam convenit, aquea sunt, & humida. Merito autem ignis alteratione mutari rerum saporibus fierique nonnullas ea alteratione insuaves, probat ex his quæ intra nostra corpora contingunt. Quid enim mirum ab igne id fieri, si quidem videmus nostri caloris actione cum aliquis plusculum ieiunij sustinerint salivam reddi, falsam primum, deinde & amaram: ut merito coniectemus perinde fieri toto corpore, amarescere scilicet eum, qui alioqui est dulcissimus sanguis, etiam si eas mutationes sola sentiat lingua, quia sola est prædicta gustandi sensu, ac proinde ea agnoscit sola dulcedinem sanguinis, amaritudinem bilis: aciditatem melancholicæ: & pituitæ dulcedinem, aciditatem aut falsedinem: qui saporibus eorum succorum sunt. Hæc Galen. videri tamen possit falso rejicere in maiorem temperamenti similitudinem, causam qua aliquid ad vescendum & nutriendum aptius sit, & minori indigeat præparatione. Nam quis neget similiores esse temperamento carnes caponum, & suum, ac si (placet) humanas, nostris carnibus. Quam lactucas, & cerasa, ac pomorum omnia genera: cum tamen hæc omnia citra præparationem comedamus omnes: illa citra præparationem nullus eorum qui humanitate utuntur? Neque si qui immanes homines velint crudis vesci possint tam facile ac cerasis. Quod si dicas, obitare duriciem aut soliditatem quominus carnes illæ, crudæ possint comedi, & si alioqui sint temperamento similiores, nondum feceris satis dubitationi. Galenus enim commendavit ad facilem esum similitudinem, non tantum secundum calorem & frigus, sed etiam secundum humiditatem & siccitatem, quorum comites sunt duricies & mollicies. Neque ergo quæcunque duricies obstabit manducationi, neque quæcunque mollicies erit commoda, sed ea quæ comedentium carnibus similis. Quis autem neget crudas carnes humanas aut porcinas hominum comedentium carnibus mollicie & duritie esse similiores quam cerasa? Quin potius, & quam easdem afflas aut elixas? Non igitur solum quædam minus similia in temperamento, sunt esui magis idonea, sed etiam quædam præparatione eadem fiunt, & minus similia, & esui magis idonea. Quo pacto ergo aptitudo ad vescendum fit in similitudine? Et præparatio desideretur propter dissimilitudinem? Fortasse ergo dici potius oportuit similitudinem tempe-

temperamenti facere ut melius res nutriant, quæ, ut maiori cum voluptate comedantur, atqui ego ita existimo. Nam ut Aristot. dicit libello de sensu, & ijs quæ sentiuntur: dulcedo est qualitas alimentis propria, verum alii saporibus sunt, ut condimenta. Quod est, dulcia quidem nutrire, verum aliorum saporum permissiones cõferre ad gustus delectamenta: ut condimenta scilicet. Merito ergo mere dulcium non possumus accipere nisi modicum, eorum vero quæ salso, aut acido, aut austero participant, multo plus: quia sunt hæc velut cibi ab ipsa natura cõditi, & ob id sunt hæc nobis obsonia. Itaque ego non concederem tanto aliquid esse ad vescendum aptius, & suavius, quæto dulcius, sed eo plus præstare boni alimentis. Distinguit autem longè multi ac boni alimentis esse dicas, an palato gratū, id quæ non in ægrotis solū, sed & in optimè valentibus. Sed succurrit modus quidam asserendi id quod Galenus dicit. Videlicet cum dicitur, quæ simillima, sunt etiam suavissima, quæ dissimilia, aut esse esui inepta, aut saltem non sine præparatione edī posse, intelligi debet, non actu similia, sed potentia: id est, talia ut post concoctiones necessarias sint apta fieri partibus alendis similia, aut non sint. Nimirum alimentum, ut Aristot. docuit in principio est dissimile, & in fine simile, atque ex dissimili simile per concoctiones naturales. Carnes ergo humanæ haud dubie humano corpori similiores sunt actu quæ panis, & cerasa, & carnes bubulæ bobus quæ fenum: non tamen potentia, quia exactis ventris & epatis concoctionibus, melius similia quæ alimentum fiet, homini ex cerasis, & bobis ex feno, quæ ex suis carnibus. Proprias enim carnes neutrum animal accipit, ac neque si accipiat coquit, sed aut inalteratas sinit, aut vitiat. Quare ut sunt actu simillima, ita potentia minime sunt similes: cum in substantiam aliti minimè possint mutari. Eodem modo dices carnes suum crudas esse fortasse actu similiores nostris, potentia tamen minus similes quam concoctæ aut afflæ: quia minus aptæ mutari in similem substantiam ei quæ nutritur. Itaque ut quidque potentia est similia, aut præparatione similia fit ei quod alitur corpori, ita est & suavius. Nam si cui carybi consuetudine factus est iam salutaris esus crudarum carnium, eadem consuetudine factus est & suavis: itaque quibus sunt res quæcunque potentia similes, eisdem sunt suaves: & quibuscunque dissimiles, insuaves: porro & quibus suaves similes: et quibus insuaves dissimiles: nisi quis morbus alliciat ad dissimilium appetentiam, ut cap. 9. huius libri explicatum est.

Galen.

Caput. XVI.

Nihil mirum igitur neque cur omnium dulcissimum mel succū generet amarissimū, neque cur id maximè ætate florentibus, & calidis natura, & febrientibus accidat. Nam ut foris, cum plusculum igni admouetur, amarum efficitur: ad eundem modum, & in animantium corporibus ubi syncerum validumque nactum ca-

lorem fuerit, biliosum succum præcreat. At in temperaturis frigidioribus, siue propter ætatem, siue propter naturam corporis, siue etiam ob morbum facile in bonum & moderatū sanguinē cõvertitur: quippe cum neque nimium in ijs corporibus, aut excoctum fuerit, simile quiddam perpetiatur plane illis assimilatur, prorsumque servat dulcedinem. Et quid obsecro miri, si a valentiore animantis calore, aut longiore coctione veterem mel dulcedinem exuat? Tū etiam citra hæc per suum ipsius calorem spatio temporis amarū euadat? Nā in mutationis duntaxat celeritate, haud quaquam quod aliam perpetiatur passionem ab alia causa differentia cõsistit. Quippe & passio est eadem, & causa quæ mutat. Passio quidem amaritudo: causa vero caliditas immodica. Porro immodicū, quod ad alterationē ducit, genere duplex est: aut enim in admoti cõsistit robore, aut in temporis diurnitate: alterum ex nobis & igni, alterum ex seipso mel accipit. Et merito sane tempore maiore id fit: ex ipso liquidē quod mutat imbecillius est. Ergo quod a minore longiori fit tempore, quid mirum est a maiore in breviori perfici? Cæterum lac et si gustu sit dulce, tamen ex se se nunquam amarum efficitur. Vincitur enim in eo a frigore magis caliditas, quam ipsa vincat: proinde etiam repositū acescit. Ex tribus enim substantiis qualitate dissidentibus (velut supra quoque dictum est) constat. Prima quidem crassa, ex qua caseus conficitur altera pingui, ex qua butyrum, & tertia aquea, quod serum nuncupamus. Verum ex hisce pinguis quidem, vel maxime temperata est, crassa vero paulū ab ea declinat, at excrementum illud serosum, & frigidum & humidum est. Quare lac uniuersum a modicæ caliditatis corpore longo intervallo relinquitur, quapropter ex se acescit potius quæ amarescit. Ac si gustari posset, ubi in vètre & per venas concoctū est, ipso etiā melle dulcius inueniretur. Nā quod foris & ex se se mel obtinet, id dum coquitur, lac accipit. Et cum admodum ingens in animante calor extiterit, tantam acquirat lac dulcedinem, quantum mel deperdit. Recte que id ratione euenit: etenim quod summe dulce est, ac proinde etiam nihil apponi ad eius dulcedinē possit, id ut in-

con-

consequentem ventri pergat qualitatem necesse est. At cui quid deest, id per concoctionem acquirit. Proinde sane lac ubi cruditate in ventre perpetitur, duplicem suscipit alterationem. In frigidore namque ventre acescit, in calidore nidorosum amarumque efficitur. Non tamen mel coquendo nunquam aciditatem admittit: quippe cum calidius sit, quam ut ubi, non superetur acescat. Etenim utraque linguam mordicant, tum quod acidum est, tum quod amarum, non tamen id tanquam propria linguæ sensibilia possident. Quippe si in aliam quamvis carnem cute spoliata ipsa inieceris, & illam sanè etiam mordebunt, Ex quo constat mordacitatem à tactu proprie, non à gustu sentiri. Quin & quæ acria appellantur: velut pyrethrum, allium, cæpa, non linguam modo mordicant, sed & omnem reliquam nostram carnem: communisque est mordicatio tribus istis saporibus, acido, amaro, acri: verum acido quidem, ut frigidum simul & subtili (nam & id sæpe monstratum est) amaro verò & acri, ut calidis.

Comm.

Causas reddit iuxta suam de amarorum natura sententiam, quibus euenit mel calore reddi amarum, igne, aut calore biliosi hominis, breui: sed & per se ac proprio calore longo tempore, & diurnitate, aciditatem vero nunquam comparare. Lac etiam, quod dulce est, per se & diurnitate nunquam amarescit, sed acescit semper: & in nostris corporibus acescit etiam plerumque cum non recte coquitur, sed & in nidorosum vertitur aliquando, igne vero dulcescit. Horum omnium causas esse dicit in vtriusque temperamento: quod scilicet mel ut dulcius, ita calidius est, quâ lac: nam in melle præpoller calor frigidus, & est etiam satis terræ particeps, in lacte contra frigus præpoller calori & humiditas siccitati: quia constat butyro, sero, & proprie vocato lacte, & caseo, quarum tres partes frigidae sunt, vnicum butyrum temperatum: tres humidæ, vnicus caseus siccus: quia igitur mel calidum & terræ particeps: vltione sit facile siccum & nimis calidum, atque ob id amarescit: lac quia infra mediocritatem caloris est, aucto ad ignem calore dulcescit: frigidus vero facile atque ob id acescit. Et sane quia permissionis est leuis, & quodam calore participat, facile id patitur. Nā indicatum est antea, neque ea quæ summè frigida sunt acescere facile, sed quæ quendam, sed exiguum habet calorem: atque ob hanc ipsam causam in nostro ventre & hepate aliquando exurit lac vsque, ad nidorosum. Exterius autem per se semper acescit, quia multo minor alteratio est quâ acescit quàm qua in nidorosum vertitur, & debilior motus est qui per se a-

gitur, quâ qui à calore nostro: ille igitur debiliorem alterationem agit semper, neque potest hac præterita inferre maiorem, quare semper parit aciditatem: hic est nec nunquam vehementior quâ ut aciditatem possit facere, & exurit vsque ad nidorosum. Hæc cõtenet hoc caput. Illud vnum indiget animaduersione: cum dicit Galenus mel per suum ipsius calorem spatio temporis amarum euadere, haud quâquâ ita esse accipiendum, ac si suus illud naturalis calor exurat: nõ enim potest illa enim passio præternaturam est mellis & corruptina, quare non suo, sed ab externo quopiam fiet calore. Nam cum videamus pinguedinem rancidam fieri & mel amarum, asiuo tempore, & calidis locis citius quâ frigidis, tempore & loco, constat id ab ambientis calore fieri, cum autem videamus, eodem tempore & loco non omnia eodem modo affici, sed quædam amarescere, quædam secus, constat causam quâpiam affectionis esse in re ipsa quæ afficitur: cum verò id possit accidere vel naturali calore id præcipue faciente externo coefficiente (ut ita loquar) aut externo faciente, & re ipsa dispositionem idoneam ad eam passionem cõferente: constat rationi multo magis esse cõsentaneum in naturalibus passionibus effectuum principium in re ipsa ponere ut in maturationibus. In corruptiuis vero solū potentiã passivam, actiuam verò putare esse externam, porro dispositionem illam idoneam, in qua potentia ita faciendi consistit, non in temperamento solū sed in permissionis modo esse constat. Quia lactis & pinguedinis longè diuersa corruptio est, cum sit simile temperamentum. Illud enim acescit, hæc fit acris & rancida, quanguâ vtrique est temperies frigida & humida: sed quia habent diuersum substantiæ modum, estque lactis humiditas aquea & permissio minor: pinguedini aerea humiditas & permissio maior. Igitur diu nascuntur animaduersiones, altera cum dicitur per suum ipsius calorem spatio temporis amarum euadere, intelligit, quasi per materiæ dispositionem & potentiam, & si Galenus hanc potentiam toto hoc capite in temperamento videatur ponere, tamen ad integram problematum dilutione opus est adiungere semper substantiæ modum & permissionem, causam vera esse in ambiente. Ratio enim Galeni perinde procedit. Nimirum quod calor fortis ignis aut biliosi hominis breui facit, hoc idem calor tepidus ambientis facit lente, ac non nisi temporis diurnitate. Cæterum calorem mellis proprium ad potentiam potius pertinere quâ ad facientem causam constat præter dicta, quia iuxta ea quæ Galenus toto hoc capite dicit, eodem cause genere videatur esse, frigus proprius aciditatis lactis, & calor mellis amaritudinis: constat verò lac calore externo fieri acidum, frigus verò interuū corruptibilitatem lactis parere. Vt igitur lac est facile acescens quia frigidum, ita mel vltione aptum quia calidum. Non tamen vritur ob naturalem suam calorem, nisi ut dicimus ligna aromatica ardere facile ob suum calorem, id est, quia sunt calida, nõ tamè à suo ipsorum calore inflammantur. Quod dicit mordacitatem quâ lingua sentit ad tactum pertinere explicatum à me antea est satis.

Caput

Caput. XVII.

Galen.

QVOD itaque sapor amarus calidus sit, modo ostensum est. At de acris proprie vocato principio, ne demonstratione quidem est opus: præuertit enim sensus euidentia, rationis fidem: quare nec quisquam de ipso addubitauit: imò & Plato de eo tanquam omnium calidissimo pronuntiat, tum Aristoteles quoque & Theophrastus. Atque adeo nec veterum, nec recentiorum quisquam est, qui secus sentiat, quippe cum ex calfactio ex essentia eius sit ratio. Itaque si vel ex plebe quæpiam roges quid vocet edulium acre, dixerit sane, puto, quod fortiter dum gustatur ex calfacit, velut piper, pyrethrum, nasturtium, allium, cæpa, & id genus omnia: videturque id solum saporum genus cum appellatio ne careret propria, cõmuni per excellentiam vsura. Nam cum & sapor amarus, & sapor acidus, ambo etiam acres sint: in quocumque tamen corpore vehementem comperimus acrimoniam, tamen neque amarus sit, neque acidum, acre appellare consueuimus: quanquam multa in specie sint corpora eiusmodi, alia enim edi possunt, alia esui sunt inepta. Ea igitur quæ idonea sunt esui, dulcem quandam saltem obscuram admixtam habeant qualitatem necesse est, proinde multis ipsorum pro obsoleo utimur, multis vero ut condimentis tantum: at ut cibo, ipsorum omnino nullo, idque ob virium vehementiam. Porro eorum quæ non eduntur, alia mortifera sunt, alia simpliciter medicamenta: omnia saltem cuti nostræ imposita vlcus celeriter moliantur. Quin & horum quoque nonnulla qualitatem quandam amaram præferunt, quemadmodum esculentorum quædam dulcem: non tamen vocantur amara: quandoquidem hæc in eis leuis est & infirma, valida autem vis acrimonie. Sunt & quæ ne gustare quidem audeas, cuiusmodi est thapsia, cantharides, & ea quæ erosione aut putrefactione interimunt. Sed & horum gustum esse acrem ex ijs conijcere licet, quæ in toto agunt corpore. Multa vero etiam ipso statim odore aliena sunt, planeque pugnantiam cum homine indicant, velut & hæc ipsa, quæ nunc dicta sūt, & cicuræ, papaueris, mædragoræ,

& hyoscyami succus. Quin & nuper quoque herbæ succum cõspeximus, quæ Ceturio quidam ex barbarica circa Aegyptum regione cõportauerat, odore adeo graui adeoque inameno, ut ne gustare quidem auderet, sed lethale esse cõiicerem: utebatur autem ad ingentes articularum dolores: atque ipsis etiã laborantibus refrigerandi pollere facultate manifeste est visa. Est autem color e sub flauo, odore tã graui, quâ cicuta: nisi quod leuè quendam instar aromatum odoris adferat gratiã. Nomen herbæ ex qua succus hic exprimitur, lycopersium esse dicebat. Verum de medicamentis deleterius alibi tractabitur. Scire autem oportet, acres sapores omnes (nam de istis agebatur) summè esse calidos, ac deinceps post illos esse amaros, deinde vero dulces. Cum vero in omnibus ampla sit latitudo is qui magis aut acris, aut amarus, aut dulcis est, magis quoque est calidus: qui vero minus, tantum amittit caloris, quantum abest ab exacta gustus qualitate. Terminus autem seu finis saporis amari est abstergere: acris vero, vrere: ac dulcis, nutrire: ubi videlicet in sua quisque natura absolutus fuerit, hoc est, ubi quoad fieri possit, minime alienis permixti sunt qualitibus: velut amarus prorsum quidem est calidus: verum qui nunc primum ex dulcis mutatione natus est, & minus amarus est, & minus calidus. At qui diutissime ante mutatus est, summè amarus est, & proximè ad acrem pertingit, ut non abstergat solum, sed etiam exedat & mordicat: velut Aristolochia quidem, iris, & panax, id modo possunt, nempe vlcera abstergere, atque expurgare. At vitis agrestis, quæ Græcè staphis agrica dicitur, nihilo ab istis amaritudine vincitur, nisi vel ipsa quoque vincat: est enim iam etiam acris, idque valde tum multum quoque calida, ut non sordem vlceribus auferat modo, sed & ipsam quoque carnem colliquare possit. Porro quod in vlceribus nati sunt præstare amari saporis, id ipsum in corpus assumpti efficere valent: abstergunt enim, expurgantque, & quæ in venis est crassitiem incidunt: quam obrè menses mouent, educendoque ex pectore pulmoneque puri auxiliantur. Et in summa siue crassa in eis pituita, siue pus, siue aliud quippiam contineatur eiusmodi, expurgant: eaque ratione & comitiali morbo competunt. Quicumque certe naturam

k 2 non

non habent deleteriam ac venenosam. Illi enim toto genere præternaturæ sunt. Sed & ijs qui sanguinem spuunt, noxii sunt. Quippe cum isti adstringentia & viscosa, non incidentia diuidentia que exposcant. Atque hæc quidem iam quadantenus curandi attingunt methodum.

Comm.

Proximo capite indicauit amarum saporem esse caloris, de acri aunc agere incipit, ac docere eum saporem longè maioris caloris esse. Dicit in primis ne demonstratione quidem esse corpus ad id statuendum, eo quod sensu ipso constat, neque vllus philosophorum aliter sentiat, atque aded in ipsa ratione, seu definitione saporis acris esse videtur ipsum calfacere. Nam omnes homines vocant eos cibos acres, qui dum gustantur fortiter calfaciunt. Atque cum acris nomen videatur de pluribus dici (nam & de amaris & de acidis, quia horum vtraque acriter videtur vigere gustui) tamen peculiariter aut antonomastice usurpatur pro ijs quæ acriter mouet sensum citra alios saporibus: & hæc quidem omnia fortiter dum gustantur calfaciunt, vt piper & piperitum. Scilicet quæ propriè ac peculiariter dicuntur acria. Huiusmodi corpora (hoc est quæ propriè sunt acria) dicit esse multiplicia: quædam enim edi posse, alia minus: quæ edi possunt, constat ex prioribus hypothesebus necessario habere dulcem aliquam qualitatem admixtam: vnde fieri dicitur ipsum rimum multis vtamur pro obsoniis, velut capis, & alliis, quibus cum pane vescuntur rustici: multis, vt condimentis solum, vt piper & piperithro: rursus eorum quæ non eduntur, quædam esse deleteria: quædam tantum medicamenta, tametsi omnia nisi quis parce eis vtatur possint in terimere, quia omnia sunt caustica. Sed vt libro tertio explicatum est, ac quinto rursus dicitur, venena calida non interimunt calore simpliciter, sed calore tali, hoc est maligno: quia ergo non omnia caustica sunt maligna, quædam deleteria sunt, quædam tantum medicamenta. Rursus horum quæ acria sunt, siue deleteria, siue tantum medicamenta, quædam habent amaritudinem quandam permixtam, vt acria & esculenta habere diximus quandam dulcedinem, sed neque illa vocantur amara, neque hæc dulcia, sed vtraque acria, à vincente qualitate accipientia appellationem. Rursus dicit, esse horum quædam adeo vehementia, vt ne gustare quidem ea audeas, vt thapsiam & cantharidas, sed agnosci hæc acria esse, ex eo quod in toto agunt corpore: atque aded quædam odorem expirare aded vehementem, vt ex ipso odore cognoscantur nobis esse aduersa, velut hæc eadem quæ dicta sunt, & cicutæ, mandragoræ & hyoscyami succus. Huiusmodi etiam fuisse dicit herbam quam centurio quidam ex barbarica circa Aegyptum Romanam attulit, cui lycopersum dicebat esse nomen. Videbitur fortasse Galenus prima fronte pugnantia dicere: siquidem initio capituli di-

cit acria omnia calfacere vehementer, atque adeo ipsum calfacere esse in essentia acrium: postea videtur ponere in acribus hyoscyamum & cicutam, quæ summe refrigerant: porro definiens acria dicit omnes homines censere acria esse quæ citra alios saporibus mordent, mox dicit acrium quædam habere admixtam amaritudinem, quædam dulcedinem: diciturque antea est acetum habere acrimoniam cum aciditate: si autem acria possunt habere aliorum saporum mixtionem, non est in definitione acrium, esse sine aliis saporibus. Sed hæc omnia nihil aliud quam distinctam nominis interpretationem desiderant. Ac re duobus modis dicitur, generatim quidem quidquid mordet, & ita congruit id nomen omnibus amaris acidis, & peculiariter vocatis acribus: & hac ratione acre non ad gustum, sed ad tactum pertinet, vt de mordaci antea dictum est. Speciatim acre est quod linguam mordet, neque ob amaritudinem, neque ob aciditatem, sed ob saporem quendam ab his diuersum, quem vt Galenus antea monuit, non tam possumus sermone explicare, quàm vnusquisque debet per se ipsum exercitatione, in rebus quæ maximè sunt tales, disquirere: atqui quanquam dicimus saporem per se esse mordentem & diuersum ab aliis omnibus non negamus hunc cum alio quocunque posse misceri, vt possunt alii inuicem. Porro vt dicitur acre de sapore, ita etiam dicitur de odore. Vocamusque odorem acrem eum qui punctiorem quandam & acutiem præ sefert: vt odor nigellæ, thapsiæ, & euphorbit: at qui quoniam odorum longè pauciores agnoscimus differentias quàm saporum, non agnouimus odorem amarum & acrem, sed omnem odorem virgentem vocamus acrem: hic sæpe conuinctus est cum sapore acri, aliquando etiam cum amaro vt in musco & gallia odorata, & ambra, quæ omnia acriter olent & sunt amara. His ita distinctis, constat, cum dicit acria omnia calfacere, intelligendum esse de propriè vocatis acribus, & de syncris, & impermixtis: cum dicit amara etiam & acida acria esse intelligitur latè patente nomine. Potest ergo esse acre & frigidum quod propriè acre non fit, vt quod acidum velut omphacium, & quod est cum alio permixtum, velut acetum. Hoc enim non est mere acidum vt omphacium, sed habet acres partes mixtas cum acidis. Atque cum dicit omnes homines censere ea esse acria quæ citra alios saporibus mordent, intelligendum est, vt in definitionibus solet, quasi diceretur, ea esse acria quæ per se & citra alios saporibus sunt nata mordere: non enim necesse est quod sit aliquid propriè acre, vt citra alios omnes saporibus sit (potest enim acre cum aliis componi) sed vt per se, & citra alios omnes esset morderet. Succus verò cicutæ, mandragoræ & hyoscyami non secundum saporem, sed secundum odorem acre est. Diuertit verò obiter Galenus ad disputationem de acribus odore, & de deleteriis, quæ quæ presentis tractationis non essent. Proinde his dictis redit ad saporibus de quibus agebatur, dicens, omnes saporibus acres sumè calidos esse, deinceps

post

post illos esse amaros, deinde dulces: atque cum in omnibus his sit ampla latitudo eum qui magis acer, amarus aut dulcis sit, magis quoque esse calidum, qui verò minus tantum amittere caloris, quantum abest ab exacta gustus qualitate. Hinc constat, hunc calidiorum ordinem, non vt ad omnes saporibus constiterit, sed ad tres dictos solum: nam simpliciter constat dulcem saporem non esse statim post amarum, sed inter hos esse salsum & nitrosum. Porro obicit aliquis, si sapor dulcis mediocri temperamenti est, atque verè est antea dictum quæ naturæ nutriendorum sunt simillima, ea esse summe dulcia, non videtur verè nunc dici eum saporem qui sit dulcior, esse etià calidiorum: sed moderatorem potius, atque temperati hominis naturæ similiorem. Hæc ita componuntur, dulce per se est calidum, non immoderate, sed vsque ad æqualitatem, ita vt quod dulcissimum id sit vsque ad æqualitatem calidissimum, quæ vero à summa dulcedine deficiunt, siquidem remissione caloris id habeant, sub frigiditate sunt, vt lac, quod quia minus dulce est quàm facarum, est etiam minus calidum: quod vero calidius est quàm nostra natura, etiam si videatur dulcissimum admixtionem habet calidioris cuiuspiam saporis vt mel, quod nunc sub amarum est, nunc acrimoniam habet aliquid. Itaque faccarum synceriorum habet dulcedinem quàm mel, & proinde temperatius est, habet tamen & hoc non nihil, quod incisio & extensio indicant, dulcedo vero maxime alterius saporis expert, est in butyro quod est & nostræ naturæ simillimum, & dulcium omnium calidissimum, nisi ob admixtionem alterius calidioris sint calidiora, vt mel. Explicat deinde facultates horum omnium, dicens, finem saporis amari, esse abstergere: acris, vrere: dulcis, nutrire: itaque dulce non tam est medicamentosum, quàm alimento congruens. Dicitur autem finis esse rei, id quod res obtinet, cum summe talis est facta. Neque enim omnia acria exurunt, sed mordent, ac pungunt, & eo plus quod sunt acriora, procedereque possunt, vsque ad exustionem: amara non possunt procedere vltra extensionem, nisi cum intensione abeunt in acria. Itaque caustica omnia acria sunt, quædam vero sunt acria ex amaribus, & huiusmodi sunt propriè corrosiua, quia habent vitionem cum partium crassitie: quædam mere acria, & hæc vrunt, non tamen rodunt. Sed si intensione vitionis itur ab amaribus ad acria, quo pacto mel antequam amarescat habet aliquid acrimoniam? Non enim videtur fieri posse vt calefactione mutetur aliquid ex acri in amorem, si modo calefendo itur ab amaro ad acre. Certe per se intensior est, ac vehementior acer quàm amarus sapor, & potest vterius procedere tamè quia vterque est intensior dulci, à dulci itur in vtrunque, nec tamen amarum est medium necessarium ad acre, sed potest fieri ex dulci acre quin sit prius amarum. Quod vno euenit, neque hoc quidem mirum. Multa enim quæ in medio quorundam naturam habent, non sunt media necessaria. Nam & salsum est inter dulce & amarum non tamen mel sit salsum ante-

quàm amarum. Mel primum quidem ac per se cum multis dulcibus habet paucas quædam particulas acres, deinde vitione fit amarum, amarescentibus arbitrò dulcibus, acres enim aciores potius fiunt quàm amare. Itaque intensione caloris sunt ex amaribus acria, & amara sunt extergentia solum vt Aristolochia, iris, & panax: quæ vero iam non amara solum, sed etiam acria (non enim deponunt hæc amaritudinem et si accedat acrimonia) sunt, non solum extergunt sordes, sed etiam exedunt carnes, vt staphis agria. Porro dicit amara extergere etiam accepta interius, ac proinde expurgare ventres & venas à crassis succis, & incidere (cur sint incidentia hæcenus dictum non est, sed dicitur proximo capite) & ob id vitilem esse eorum vsum ad suppressionem menstruorum, ad educendum siue crassam pituitam, siue pus, siue quippiam aliud contineatur in thorace. Ad comitalem quoque morbum dicit hæc omnia esse vtilia. Quod certe in aloë, & in nostro absinthio maxime probatur, absterget enim hæc ambo, & incidunt etiam si habent adstringentium vim. Dicit tamen horum vsum noxium esse ijs qui sanguinem spuunt, quia tales affectus exposcunt adstringentia & viscosa, non incidentia & diuidentia. Hæc verba Galeni videntur fabere plurimum sententiæ Ioannis Mesuë, & Auicennæ putantium aloem nocere hæmoptoicis quod aperiat ora venarum. Nihil enim hoc videtur esse aliud quàm quod Galenus dicit amara lædere hos, quia diuident & incidunt. Ego de hac re autoritate multorum, & veterum, & neotericorum qui contrarias sententias tenent, commotus, scripsi libro. 9. controuersiarum medicinalium caput proprium, quo asserui aloem non habere eam noxam, sed reuera, & secundum Galeni sententiam, omnes hæmorrhagias sistere. Nunc nostri est muneris locum enarrare. Qui opinioni Mesuë fauent, dicunt aloem aperire & si adstringat, quia caret lentore: eos enim qui sanguinem spuunt exposcere adstringentia & viscosa: in ijs vero amaribus quæ viscosa non sunt, plus posse lædere vim incidendi, quàm vis adstringendi inueni. Nos dicemus Galeni vituperare ad hæmorrhagias amara non omnia, sed quæ adstringentia non sunt, vt decoctum lupinorum, non tamen quæ adstringentia sunt, vt aloem, aut absinthium. Quanquam absinthio nostro ego non vterer, in talibus, sed pōtico. Sed hæc (vt Galenus dicit) ad curandi methodo iam pertinent.

¶ Caput Decimum octauum.

Postea vero quæ de saporibus amaribus de Galeni finiuimus, diximusque quod incidentium vim habeant, & extenuandi, tum abstergendi, ac nimirum etiam calfaciendi, hæcenus tamen vt non vrant, rursus ad acres orationem vertamus. Ac primum exactè ipsos calidos dicimus,

k 3 deinde

deinde exedentes, vrentes, crustam molliētes, ac denique etiam colliquantēs, eosque omnes vel cuti impositos esse huiusmodi. Sin intro in corpus fumantur, siquidem tota substantia animanti cui piā summē aduerfentur putrefacientes omnes esse eiusque generis animantium deleterios: sin calorē duntaxat immoderatione, si crassæ sint essentia, terræque interiora exulcerandi pollere facultate: sin tenuis, vrinam mouendi, sudoresque ciendi vim habere: in summa autem, incidendi, & digerendi per halitum. Ex quo genere quidam tum expuitionibus ex thorace, tum mensium motibus auxiliantur. Cæterum quando fit, quomodo, & qua methodo vtendū, non est præsentis tractationis exponere: de omnibus siquidem eiusmodi in curandi methodo differetur: quare de acrim faporum natura plura scribere supersedebo: sat enim fuerit distinctiones adiciere exactiores quibus ab amaris differunt. Nec enim sola caliditate vehemēti ab illis diuersi esse consueuerunt, sed quod amari omnes non modo calida habeant facultatem, sed & siccam, cineri (vti eos quis optime comparet) ad similem. Acres autem, quicunque vtique amari non sunt, multam interim humiditatem admistam habent, proindeque corporum huiusmodi non pauca à nobis estrātur. Porro quod non calidus modo, sed & siccus est omnis fapor amarus, in primis nos maximēque discreta docet experientia, de qua sæpe numero verba fecimus. His vero qui præter experientiam rationem etiam scrutantur, similiter accidit. Admodum itaque excafactis dulcibus, siue id ab igne, siue à calore ingenito, amarorum corporum constare generationem indicauimus, quæ protinus consistentia quoque sicciore apparent: tum vero quoniam absumatur semper ac defluat, ab eis humor in vaporem à calore solutus: necesse est reliquum terrenius sicciusque effici: quippe cum dulcē præterquam quod calidum sit, siue plus siue minus, necessario sanè & humidum plus minusue existat. Si autem corporis nostri naturæ maximè est simile, ipsa vero sit temperatè tum calida, tum humida, id quod ex dulcis superassato prouenit, perinde vt calx cinisque, calidum, siccumque necessario efficitur: proinde ab-

stergere quoque comminuere, secare crassos viscososque humores, sicut cinis & nitrum, est natum. Neque enim aerca est, neque tenuis, neque aquea eorum consistentias: sed vt paulò ante dictum est, terrena, exacte à calore elaborata, ac veluti superassata ipsorum essentia. In comparatione ergo adstringentium quidem, non parum his tenuiora sunt medicamenta amara, vt ad acria verò, crassiora: quamobrem neque facile crassos viscososque humores pertransseunt, velut ea quæ sunt tenuiore essentia, neque incidere perinde vt crassiora nequeunt. In medio autem vtriusque excessus sint oportet quæ incissura sunt, nempe vt neque prompte penetrent, perinde vt flamma, neque dum cūstantur tardantque disseccare non possint. Verum de istis in sequenti libro, qui ex ordine est quintus, tractabitur.

AD acrim naturam reddit, statuens exactas distinctiones quibus differunt ab amaris. Prima est quam proximo etiam capite dixerat, amara calfacere, sed nunquam vsque ad exultionem nisi simul sint acria, acria vero calfacere vsque ad exultionem: itaque acria que sunt summè talia caustica sunt: quædam vero eorum præter tantam caloris intensionem habent aliquid nostræ substantiæ aduersum, suntque hæc venena genere: quæ vero non id habent, sed solum calorem vehemētem, caustica sunt, non tamen deleteria, sed medicamenta quorum est multus vsus: vt ad mouendas vrinas, aut euacuationes menstruas, aut ad excreandum. Sed qua occasione & quibus affectionibus sit eis vtendum, mittit Galenus dicere quia non tam pertinet ad tractationem de simplicium medicamentorum facultate, quæ ad medendi methodū. Aliam distinctionem esse acrim & amarorum dicit, quod amari sapores naturæ sunt non tantum calidæ, sed & siccissime & terree, velut ex terra exusta, vt cineres: acres autem plus aliquid humiditatis admittunt aqueæ aut aeræ, quæ causa dicit fieri vt acria multa sint esui apta, cum tamen merè amara nulla possint edi: hoc non ita est intelligendum, quasi acer fapor caloris & humiditatis sit, sed quasi non adeò terreum & siccum, sed recipiēs aliquid humiditatis aqueæ aut aeræ, cuius admittione mitescat, fiatque esui aptus. Itaque vterque est calidus & siccus, sed amarus sicciore quam acer, acer calidior quam amarus. Quasi amarus sit, aut ex terra exusta, aut ex igne & terra: acer ex aere & igne, aut cum aliqua aqua. Hoc non prohibet quominus res aliqua amara possit habere aque plus quam alia acris (nam quis neget felli esse plures partes aquæ quàm piperi?) Sed quod particulè ipse amare magis terree sint in se quæ acres possint tamen esse dilatae pluri aqua, vt si quis aloem in aqua dissoluat. Itaque dixerim partes amaras fel-

Comm.

fellis, esse sicciore acris piperis, fel vero totū pluri consistere aqua. Probat deinde Gal. multis argumentis amara sicca esse. Experimento, inquit, in primis consistere ex his quæ amara efficiunt, quæ paulò post persequetur Galen. capite quod huic succeder. Sed & ratione probari dicit ex modo quo fiunt amara ex dulcibus. Fiunt scilicet ex dulcibus nimium excafactis, atque exustis, siue à nostro calore, siue ab igne, dulcia verò cum in amara abeunt, vt calidiora ita & duriora, quæ sicciora fiunt. Porro dulcia sunt calida & humida, vt nostra natura, nostra natura est moderatè calida, & humida, id est, calore & humore viuens, non nimio & excessu medio crastè, sed moderato, igitur dulcia medio crastè caloris & humoris sunt. Necesse est ergo vt exultione fiat supra mediocritatè calida & sicca, perinde vt calx, & cinis. Ob hæc dicit amara esse extergētia & incidētia, vt primo capite dictū est. Quod vero extergētia esse debeant, indicatū est iam: cur vero sint incidētia nunc dicit. Videtur enim consonum rationi vt acria sint magis incidētia quàm amara, cæterū non ita habere: nam quæquæ ob tenuitatē partium & calorem vehemētiore, efficaciora esse debeant incidendū, tamen amara ob mediocritatem sunt commodiora. Quia quæ valde crassa sunt non penetrant, quæ valde tenuia permeant celeriter, & ob id minus comminuunt, mediocria penetrant, & immorantur satis, quare plus efficiunt. Hanc ob causam dicit austera non incidere, neque acria adeò quàm amara, quia amara tenuiora sunt quàm austera & crassiora quàm acria. Hic admoneri te oportet non affirmare Galenum hæc solum causa austera non incidere quod sint crassarum partium (nam & ob frigiditatem temperamētū id accidit) sed eam esse inter cæteras, causā eius rei.

Caput Decimum nonum.

Galen.

NVnc autem tantum nouisse suffecerit quod qualitas omnis amara calidis simul, siccisque substantiis accidit, & præter hæc tenuibus & terrenis. Inaudiedum est autem totū quod dicitur cōiunctū, haud quaquæ vtrūque separatim legēdum. Nam sic pugnare cum terreno videatur tenue. Verum non simpliciter tenue, sed vt in terrena consistentia tale esse amarum assero, velut calx, & cinis, & quicquid exacte perassatum fuerit, cinisque redditum: forte autem verius ad similes fuligini, ac ipsius flammæ fauillæ: quippe quæ gustantibus apparet amara. Ergo crassum & terrenum est corpus, ferrum, ac lapis: fauilla autem & cinis tenuē. Ignita itaque ferrum lapisque, calce, cinereque sunt crassiora, multoque magis quàm fauilla: ad hæc quoque & calidiora. Sed ferro lapidique ignito, ea quæ

per erosionem interimunt medicamenta, similia sunt, quæ à corporis nimirum calore hac perducuntur, velut chalcitis, misy, sory: ad hæc arsenicum, hydrargyros, & alia innamēra: crassarum enim sunt partium id genus omnia, ac potestate calida, ac proinde temporis spatio accensa per eam quæ est inanimante mutationem, non aliter quàm lapis ferrumque ignitum, ventrem tum exulcerant, tum exurunt, cum scilicet in corpus distribui pro grauitate haud possint. Istis autem subtiliora sunt, tamen ista terrenæ sunt consistentiæ, calx, cantharis, lepus marinus. Quorum quædam vsque ad iecoris pertingunt regionem, quædam vero vsque ad vesicam & pectus, in tanto interim itineris spatio ingueam acquirentia naturam. Porro Aristolochia & iris, his etiam subtiliores sunt: quippe quæ tum humidæ essentiæ, tum aeræ plusquam illa obtinent: quod hinc constat, quod neque adeò sint sicca duraque, neque adeò graua: quapropter & deleterium effugere genus. Sane verò & cantharis parce interim sumpta, quibus que oportet admista, præterquam quod vesicam nihil offendant, etiam renes expurgat: imò & quæ efficaciora conficiuntur ad vrinas mouendas medicamenta, non nihil habent cantharidis. Sed de hisce alibi habebitur sermo.

Prestat explicare naturam amarorum & differentiam eorum ab acris. Dicit qualitatem amarum esse in calidis simul ac siccis & tenuibus & terrenis substantiis. Sed obicit, videri Galenū asserere dictis cōtraria, cum dixerit amara esse crassiora acris, nunc dicit amarum qualitatem esse in tenuibus: præterea videtur contraria inuolucere eadem oratione, dicens tenuibus & terrenis. His tacitis obiectionibus respondens, dicit, et si pugnare videatur cum terreno quod tenue, nihil tamen hic dici repugnans, quia non asserit ea hic amarum esse simpliciter tenue, sed vt in terrena consistentia esse potest. Nimirum et si simpliciter tenue nullum terrenum esse possit, tamen neque omnia terrena simpliciter crassa sunt, sed quædam tenuia quædam crassa. Tenuia quidem & terrena, vt calx, cinis, & fuligo, ac fauilla: crassa & terrena ferrum ac lapis, sed quo pacto possit fieri aliquid terrenum simul & tenue ipsemet explicat dicens, calx & cinis & quicquid exacte perassatū fuerit: nimirum terra omnis vltione redditur tenuis, tenuis in aqua (vt hoc quoque nunc meminere, quod cap. 2. lib. 1. & 3. huius quarti animaduertimus) vt medici vtuntur nomine, tenuium scilicet partium, quod significat tenue est omne quod valde friabile,

frabile, cū ergo terra vt indicatum est lib. 4. Me-
teorum accipiat continuitatem ex aqua, sic-
catione fiet deumta & friabilis. Hæc itaque ra-
tio est qua sunt quædam tenuia & terrea. Sed ve-
niamus ad reliqua. Ferrum & lapidem ignitum
dicit esse quiddam crassius quàm cineres, terreu-
que & calidum vt illi: itaque cineres dicit esse ter-
reos tenues & calidos, lapides ignitos terreos
crassos & calidos: ob idque ferro lapidique igni-
tis similia esse venena calida quæ corrosione in-
terimūt, cū scilicet corporis calore huc perducū-
tur, vt sint quasi ignita, hoc est postquā ad actū
deducta sunt à nostro calore, velut chalcitis, mi-
sy, fori, & arsenicum, & hydrargiros. Nā (inquit)
crassarum partium sunt omnia id genus, & pote-
state calida, ac proinde temporis spatio accensa,
non aliter quàm lapis ferrumque ignitum, ven-
trem & exulcerant, & exurunt, cum scilicet in
corpus distribui præ gravitate non possint. No-
ta hoc loco Galenum hydrargirum ponere in
venenis calidis, dicensque corrosione interi-
mere: insinuareque idoneam interpretationem
verborum Dioscoridis qui libro. 3. dicit illud
suo pondere interna excedere. Non sanè quod
pondere dirumpat ventrem, vt quidam intelli-
gunt, sed quod ob pondus non distribuatur, &
hærens exeat. Verum Galeni sententia est (et
si quidam dubitent) esse venenum calidum cor-
rosiuum, & graue ac crassum, vt & alia metalli-
ca venenosa. Quapropter non admodum probo
quod de eius natura agens Mathiolus (ramet si
illum in iis quæ ad medicinalem materiam spe-
ctant maxima facio) dicit. Est inquit corpus efos-
silium genere, liquidum & aquæ modo fluidum
colore argenteo liuescente pellucidumque: sub-
stantia vero lenta, tenui, in qua tam frigiditas,
quàm humiditas exuperat. Mihi indicatum an-
tea est lentum haud posse esse tenue, vt medici
vtuntur nomine: vt autem physici non posse
esse graue. Graue autem esse constat experimen-
to: esse lentum præterquam quod constat etiam,
tu ipse dicis, nullo ergo modo potest esse te-
nue: præterquam quod Galenus hic confert il-
lud ignitis ferro & lapidibus. Sed quid obsecro
tam longè potest ab esse ab ignito lapide quàm
frigidum humidum & tenue? Certe maxime est
ambigua argenti viuū natura & in maximas du-
bitationes cōiecit medicos & philosophos, adeo
vt sint qui censent esse causticum (quam senten-
tiam nunc asserit Galenus) & qui frigidum vene-
num: alii etiam qui frigidum esset quia metallo-
rum materia, sed neque calore necare, neque fri-
gore, sed pondere. Ego nolo plus satis physice
agere de hac quæstione, sed vt medicum decer-
ta ab incertis separando, de iis quæ ad medicā
artem nihil faciant, cuius vt vollet permittendo
opinari. Quacunque ratione quis adducatur vt
censcat esse rem frigidā, tam è iuxta dictas antea
hypotheses cogetur dicere esse venenū calidū,
& ob partes calidas necare, vt de quodam fungo
rū genere antea diximus, scilicet quia corrodit.
Porro tenue esse Galeni sententia manifestè re-
pugnat, sed & rationi, quia est lentum & graue,
& nō distribuitur. Illud itaque de eius natura au-
dīo affirmare quod & Galenus nūc dicit, esse ve-

nenum calidum crassum & graue. Itaque causti-
ca sunt acra & crassa, sunt reliqua quæ non sunt
aded crassa, ob id ipsum minus corroduunt ven-
trem, quia quæ tenuiora sunt non aded hærent ve-
tri, sed distribuuntur: quæ adhuc tenuiora, ob
maximam celeritatemque distributionem mo-
uent vrinas citra corrosione, præcipue si præ-
terquam quod sint tenuissima, exigua quanti-
tate accipiantur & cum multa copia correctiuo-
rum, vt de cantharidibus antea quoque dictum
est: sed videri rursus possint hæc quæ de acris
& amaris dicit Galenus repugnantiam cōtinere.
Nam dicit amara similia esse cineribus & fauil-
læ: caustica vero ferro ignito: caustica vero esse
acra dixerat antea, dicens finem amarorum esse
extergere acrum vrere: acra igitur sunt crassio-
ra amaris, vt ferrum ignitum quæ cinis. Quo pa-
cto ergo verum sit quod nuperrime dixit amara
tanto esse acris crassiora, quanto acerbis tenui-
ora? Certe si omnia essent caustica, recte collig-
eretur acra esse crassiora amaris, atque ita fal-
so dici amara esse crassiora acris. Verum cum
non ita habeat, sed quædam solū acra sint cau-
stica, solum potest colligi, quædam acra esse cras-
siora amaris. Nihil tamē obstat acra esse simpli-
citer esse tenuiora amaris, quædam autem acra
esse crassiora amaris. Velut dicimus mares cali-
diores esse fœminis, et si cōcedimus quædam mu-
lieres esse calidiores viris. Dicimus itaque acra
tenuiora esse generatim amaris, hoc autem solū
genus medicamentorū quæ corrosiua sunt cōiun-
xisse cū acrimonia crassitiam. Quæ proinde cen-
seo nō esse tantū acra, sed amara simul & acra
& ob alterum habere crassitiam, ob alterū vim
vehementer calcificandi.

¶ Caput Vigésimum.

AT amarus sapor quod siccis tēperie
corporib⁹ insit, hinc colligere licet: Galeni
quod & minime omnium amara pu-
trefcāt, minimeq; vermes aliaq; nonnulla
animalcula, qualia in radicibus herbisq; ac
fructibus putrescentibus provenire solēt,
procreent. Maxime namque videmus in hu-
midis nasci corporibus vermes, ac putrila-
ginem. At quæ exacte amara sunt (voco
autē ita quæ nulla sensu notabili alia parti-
cipant qualitate) omnibus propè animati-
bus, nedū hominibus esui inepta sūt. Quip-
pe cum animal omne plus minusque sit
humidum, amara autem, sicca: haud aliter
quam cinis & puluis. Itaque neq; cinerē,
neque puluerem, neque fauillam, neq; cal-
cem animal vllum esitat, neque eorum que
plane amara sunt quicquam. Absinthium
enim non solum amarum est, sed & ad-
stringit: marina verò aqua salsa potius
est quàm amara, plurimum in se habens

aquæ

aquæ potabilis: id quod & ab Aristotele
olim satis est demonstratum. At aqua
quæ est in lacu Palæstinæ in caua Syria,
quem alij quidem mare vocant mortuum,
alij stagnum bituminosum, gustantibus
non salsa modo, sed & amara est: Sale-
m vero etiam habet ex sese natum, perinde
sub amarum: primoq; statim aspectu vna
cum vniuerso maritum cadi dior, tum cras-
sior apparet, salsugini meræ similis: in quā
si salem iniicias meli quari quidem etiam
possit: plurimum enim eius in se habet: ac
si quis in eam se mergat, continuo sale te-
nuissimo velut consperso in corpus vndi-
que emergere conspicitur. Quapropter
etiam aqua illa, quam cætera marina gra-
uior est, itaque tanto pondere quanto flu-
uiali marina. Ita ne si teipsum quidem di-
mittas, in profundum deferri possis, ita at-
tolit eleuatque aqua: non sane, quia natura
leuis sit, quod quidam veterum Sophista-
rum prodidit, sed, vt censuit Arist. propter
gravitatem instar luti, quæ leuiora sunt
gestans. Proinde si hominem ligatis ma-
nibus pedibusque in stagni illius aquam
coniecero, deorsum haud ferretur: quin
vero sicut naues in mari onera pluraque in
fluuijs cita submersionem portare valent,
eundem in modum in stagno mortuo mul-
to plura quam in mari. Tanto enim est
quæ in illo est aqua marina grauior, quan-
to marina lacustri aut fluuiali: Inest e-
nim ei salis substantia, quæ terrea grauis-
que est. Ipsique tibi marinam, si lubet, ef-
ficere licet, sale in aqua fluuiali colliqua-
to, cognoscereque quanto grauior reddat-
ur aqua eiusmodi quàm sit dulcis. Quin
& modum iam inuenerunt moderatam ad
saliendum cōficiendi salsuginem si ouum
in ea videatur naturæ. Nam vbi etiam num-
fidit, ac nondum super salsuginis superfi-
ciem innatat, aquosa magis est & dulcis:
grauiter vero salsa est, vbi tanta est salis co-
pia indita, vt amplius liquari qui postea
adijcitur nequeat. Quamquam si pendere
non grauaberis, omnium aquarum compe-
ries grauisissimam. Itaque ego quandoque
inaniem esse diuitis cuiusdam ambitionem
ostendi, qui tantam in Italiam maris mor-
tui aquam deuexit, quæ cisternam imple-
re posset. Nam id ipsum ego expedite
præstiti, sale plurimo in aquam potabilem
coniecto. Longe etiam grauiorem eius-

modi effeceris aquam, si quam plurimum
salis liquatum sub canis exortum, vbi po-
tissimum æstus iam fuerit valentissimus,
terreri siueris, haud aliter quam in stagno
bituminoso: sic enim hæc aqua perinde vt
illa grauis efficietur: ac si ligatum homi-
nem, aut aliud animal, in ipsam conie-
ceris, instar nauis super aquam feretur.
Quin vero & amarior protius quoque
eiusmodi erit aqua, si decoquere ipsam
in igne luceat. Nam quidquid salsum
plurimum excalciferis, amarum tibi
euadet. Sic & ipsius bituminosi lacus aqua,
in caua calidaque regione contenta, dum
sole torretur, amara efficitur: proindeque
æstate quam hyeme amarior est. Ac si
quid eius haustum in vase caud regione-
que aprica (quemadmodum nos effeci-
mus) æstiuo tempore deponas, continuo
amarior sese reddita videbitur. Verum
hæc omnia his qui paulo superius de ama-
ri generatione diximus abunde subscri-
bunt. Cæterum cuius gratia oratio ad bi-
tuminosum digressa est stagnum, id non-
dum omne expositum est: nullum enim
in eo neque animal, neque plantam inesse
conspicitur: imo cum duos in eum fluuijs
confluant, longe maximi, pisciumque
copia scatentes, maxime qui prope Ieri-
chontem fluit, quem Iordanem nomi-
nant, nullus omnino piscium fluuiorum
ostia excedit, ac si captos quis in lacum in-
ijciat celeriter mori conspicitur. Ad eod-
est omnibus tum hominibus: tum plan-
tis inimicum quod exacte amarum est, &
quod calidum pariter & siccum est: atque
naturā, velut fulliginem ex assatione re-
ferens. Quamquam ne illius quidem sta-
gni aqua exacte amara sit: quippe cum
neque ipse sal. Vocant autem id Sodo-
meum à circumiacentibus stagnum mon-
tibus quos Sodoma appellant, multi
ipsum accolæ ad omnia, ad quæ alio vti-
mur sale, accommodant. Vis eius non mo-
do plusquam cuiusvis alterius salis exic-
catoria est, sed & extenua renata: quia sci-
licet plusquam alius ex assatus est.

Indicatum antea est amarum esse calidum & Com-
mune, atque aded siccus quam acere: nunc
teorsum agit de eius siccitate, atque multis
argumentis probat esse omnium siccissimum,
interim tradens etiam naturam salis: habent
enim salsum & amarum naturas proximas: siccus
salsi

falsi inuentione amarum. Vtrumque enim gignitur ex terra exusta, amarum vero ex exusta magis, aded vt sic exustione extenuata iam. itaque & falsum & amarum est tericum & exustum: amarum vero siccius & calidius, & magis exustum, & quam falsum tenuius: falsum contra crassius. Ob id falsum extergit, minus tamen quam amarum: verum amarum non adstringit vt quod falsum. Nam falsum ob crassitiam adstringit, ob exustionem extergit: Atque in ipsis falsis generibus, qui sunt crassiores prestant adstringendo, sed extergendo minus valent, qui tenuiores, extergent valentius, sed tanto adstringunt minus, & eorum natura iam tendit in amarum. Sed hæc præfati redeamus ad principium. Quod sapor amarus siccis corporibus inest hinc dicit colligi posse, quod amara minime omnium putrescant, & minime procreantur in eis vermes, & alia animalcula, quæ putredine generantur. Nimirum putredinis materia humiditas præcipue est, ob id quæ sicca admodum sunt difficillime putrescant: amara ergo non putrescant, neque animalcula procreant. Quamquam huius rei alia etiam est causa, quæ nascitur ex eadem natura. Nimirum quia viuentia omnia nutriuntur dulci, amarum omnia priuat alimento, & hac ipsa causa ineptum est illorum generationi. Nam ex eisdem nutriuntur & generantur. Atque eadem ratione, quia inquam alimentum prohibet, non tantum non procreat animalcula, sed & procreata iam interimit. Quod autem non nutriat causa est præterquam quod caret omni dulcedine, quod est siccis simum. Cum enim omnia viuentia plus minusue indigeant humido alimento, quod summè siccum est vt cinis aut fauilla, nulla viuentia potest nutrire. Necat igitur quod amarum est vermes, siccando vehementer, (quæ facultas est amarorum) & prohibendo nutritionem, quo etiam modo oleum necare animalcula & arefacere arborum radices libro. 2. indicauimus. Sed dices contra esse quod absynthium sunt qui comedant, etiam si amarum esse constat, & in mari non tantum generantur & viuunt animalia, sed etiam multo plura quam in aquis dulcibus. Respondet Galenus absynthium non solum esse amarum sed & adstringere, marinam vero falsam potius esse quam amaram, & plurimum in se habere aquæ potabilis idque ab Aristot. olim esse satis demonstratum (secundo scilicet libro meteororum) absynthium duplici qualitate constat, adstringenti & extergenti, atque ita duplici sapore constat, quanquam non omni absynthio inest æque vtrumque, sed nostro adstricatio non aded magna amaritudo magna admodum: pontico contra, adstricatio magna, extersio exigua: sed vt nutriat (id quod quærebatur) opus esse videtur dulcedine iuxta priores hypotheses. Cur ergo putat Galenus se fecisse satis dubitationi, quod dicat, non solum esse amarum sed & adstringere? Certe quia adstringit, non fit vnica consecutione vt sit dulce (nam adstringere non est dulcedinis) sed fit vt non sit mere amarum, quod satis erat ad id quod nunc dicebatur, puta nihil mere. Amarum nutrire aut

ferre animalcula. Caterum iuxta hypotheses priores constat, quandoquidem nutrit, dulces etiam habere particulas. Verum dubitans cur in mari generentur animalia tale cum sit, aperte insinuat quam proximam habeant naturam falsum & amarum. Nam cum non omnia maria sint æquæ falsa, quæ magis sunt exusta sunt etiam magis falsa, & eorum aqua cum minori quantitate salit plus, & eadem ipsa vt in falsuginem vergunt nimiam, ita amaritudinem videntur adsciscere. Quod indicat exemplo maris mortui quod vocatur lacus Palestinae, alijs mare bituminosum, alijs mare Sodomiticum: mortuum quidem dicitur quia nihil ibi gignitur neque seruat viuum, neque arbor, neque animal, aded vt piscis nullus ex Iordanis ostijs excedat, alioqui statim interiturus. Palestinae dicitur à regione, est enim in Palestina Iudee, bituminosum vero quia ibi colligitur bitumè optimum, & asphaltum, Sodomiticum quia est iuxta montes Sodomæ, vbi ira Dei pluit quondam e celo sulphur & ignis, qui quinque ciuitates exustit, quod incendium, ex diuino oraculo constat, eius terræ, antequam Sodoma exureretur, iriguæ, & simillimæ Dei paradisi, naturam mutasse reddidisse quæ sulphuream, salebrosam, & aridam, atque eius mare amarum & sterile. Huius aqua non est solum falsa, sed iam etiam amara, vtpotè magis quam marinæ alia exustita: est eadem ratione grauior & crassior, vtpotè tenui dulci & potabili aqua magis quam in alio mari consumpta. Aded est crassa vt in ea aqua etiam si aliud sal iniiciatur dissolui non possit: atque aded si ligatis crumbis & manibus quis in id mare iniiciatur non submergetur, & multo plus oneris portant naues, & cum minori quantitate salit plus ea aqua, & eam ob causam à quodam diuite in Italiam deportabatur. Caterum Galenus arguit inanem eius diligentiam, aquam illi similem arte faciens. Nimirum ea aqua est tanto crassior quæ reliqua marina quanto ea quæ aqua dulcis, habet ergo duplum crassarum & falsarum partium, est etiam quam alia aqua multo plus exusta, atque proinde amara & extergens, & adstringens nimis, tendens scilicet iam in facultates nitri. Ergo fiet aqua illi similis iniecto in aquam duplo falsis, quam solet in muriam mediocrem. Et ea aqua in aprico aliquo loco insolata. Est vero metafaciendæ murie, saltem cum aqua miscere vsque ad eam crassitiam qua innatet ouum semisubmersum. Si ergo postea adieceris duplum, & insolaueris aut exuseris, feceris velut aquam maris mortui. Itaque ex his constat (nam huc referuntur hæc omnia) amaritudinem maximam esse siccitatis, & falsum habere naturam proximam amaro.

OMni enim falsi obscura quædam adstringendi vis inest, qua eas quæ constringuntur carnes constringit, densatque; potissimum vbi durus & minime fragilis extiterit. Talis est, exactissimus quidem, fossilis ferè omnis: minus autè illo marinus,

Galen.

Galen

mus, tum qui multis in locis aquis leuiter falsis arefcentibus prouenit. Tertium locum obtinet fossilis, abstergere magis quàm adstringere contrahereque potest. Proximas his vires habet sal Sodomiticus, æque atque marinus durus: caterum ob admistam amaritudinem facultatem valentius abstergentem ac digerentem quam marinus possidet. Sic & nitrum ipsum & ipsius spuma & quod composita appellatione vocatur aphronitrum, cæteris magis extergere, nempe quia minime adstringunt & exacte sunt amara.

Comm.

SAL omnis habet vim aliquam adstringendi & extergendi sed non omnia falsi genera æque, sed qui est crassior est magis adstringens & minus extergens, qui tenuior contra; est extergens magis & is est propinquior naturæ amarorum. Has facultates & differentias falsi scripsit Galen. lib. 11. capite proprio, dicens fossilem esse crassorem & proinde adstringere magis & extergere minus quam marinum, & qui hauritur ex puteis. Hoc idem dicit modo. Sed videtur asserere contraria quandoquidem cum vellentur digne recensere generum falsi differentias, incipiens à maxime adstringentibus & minime extergentibus, & procedens versus extergentia cum minori adstricione. Primum locum tribuit fossilibus, vt maxime omnium crassis & adstringentibus, & rursum tribuit fossilibus tertium locum. Verum hoc componi potest, quod sit magna fossilium differentia. Sunt enim multi fossiles crassi durique, vt lapides qui sunt omnium maxime adstringentes sed minime extergentes, & hi sunt debilissimi & minime salientes, parum enim siccant & parum penetrant: sunt alij fossiles, rasilis potius, ac velut muscus quidam lapidum, magis quam vt ipsi lapides. Hi habent generationem & naturam proximam nitro & flori falsi, & aphronitro, imo verè hæc omnia sunt vt nitri genera. Ita fit vt fossiles primi sint debiliores & secundi vehementiores quam sales ex mari aut puteis præter eum qui sit ex mari mortuo, aqua enim illius maris, vtpotè cuius sal magis vltus & extenuatus est, proximam habet naturam fossilibus secundis & nitro & aphronitro, quæ amaris iam sunt proxima, & proinde adstringunt nil fere, & extergunt multum.

¶ Caput. XXI.

ET ENIM propinquus est sapor falsus amaro: quippe terreni amara sunt, & calidi: non obscura tamen diuersitate dissident, quod videlicet amarus à calore arido plus sit extenuatus, & elaboratus. Sic in genere falsi, qui durior est

& densior, terrestriorque, qualis ferè est vniuersus fossilis, minus calidus est, subtiliumque minus partium, qui vero rumpi facilis, laxusque, tenuior simul & calidior facultate est: qui autè inter ipsos sub amarus est, mediam quodammodo naturam inter saltem durum & aphronitrum obtinens. Sanè & inter aphronitra, quædam sunt duræ crassæ quæ essentia, quæque nec facile liquari in aqua queant. Verum de prauis non est in hoc loco nobis sermo, sed de ijs quæ iuxta nominis rationem, essentiam habent spumofam, qualis vtique est ipsa nitri spuma. Est enim omnium modo dictorum tenuissima: velut & Asiae petræ flos: multum enim hic quoque tenuis est, sed aphronitro minus calidus. Quare vtique carniū excrementiam minore cruciatu colliquat. Mordicat autem eas nitri spuma: mordicat quoque & aphronitrum, nec secius quoque & ipsum nitrum, tametsi illis sit minus calidum. Verum supra monuimus essentiam crassarum plus erodere, vbi nimirum calorem quendam nacta fuerit. Nulla enim eius pars sine cruciatu celeriterque transit, sicut eius quæ subtilis est, verum retenta, & immorans, ac tardans, plusculoque tempore vni corporis nostri particulae inhaerens, haud immerito molesta redditur, instar pali carni infixi.

Comm.

Quandoquidem falsum & amarum similem generationem habent, amara vero sunt crassiora, merito euenit vt neque falsa qui dem, quæ mere talia sunt, possint esse nutritissima, quia scilicet amarorum habent naturam, tamen quia eam habent remissioram possint esse condimenta. Propinquas esse naturas falsi & amari dictum iam antea est, dissidereque quod exustio & extenuatio maior amarum faciat, atque aded in ipsis falsis quod crassius & durius esse magis adstringens & debilius extergere, hoc idem nunc dicit differte ordine generum, falsi & nitri facultatem indicans, procedens vsque ad aphronitrum quod iam est amarum. Inter genera nitri mentionem facit floris petræ Asiae, tametsi à nitro teura differat, vt indicat Mathiolus eius partis medicinae peritissimus, sed quia habet substantia similitudinem, præstantius vero est medicamentum ad carnis excretionem, quod id sine cruciatu faciat: nam nitrum & aphronitrum, & si sit minus calidum quam flos Asiae petræ, tamen quia est crassius mordet magis, velut de acris antea dicebamus, ea verè magis quæ sunt crassiora & si potentiora non sint. Sed quia tractatio de saporibus hic iam conclusatur, lubet monere esse sapores quosdam insignes rerum

rerum quarundam, qui videri possint esse præter dictas species, velut saporem aluminis, & atramenti fucosij, & sulphuris. Saepè enim aquas sponte nascentes ex quodam genere saporis agnoscimus sulphure plenam, aut alumine, aut calchanto terram præterlabendo eluissè. Caterum vt in calce libri primi diximus, & lib. 3. longe sùsius, multis modis misceri contingit dictas saporum differentias, & ex eorum mixtione variæ nascuntur innumera differentia compositæ. Sed compositæ differentia in nullo rerum genere censetur esse præter compositas. Velut aluminosum saporem aliquando dicimus, & sulphureum, & calchanti: verum his nominibus non dicimus species saporum villas, præterdictas, sed partim compositas, partim proprietatis substantiarum differentes, vt loco citato ex primo libro diximus. Alumen enim saporem habet magna ex parte acerbum, bona etiam ex parte nitrosam, semisalsam, semiamaram. Cum virtus acerbissimè multum deponit, nitrosam illud extenuatur abique in amarum & acre. Sulphur est acre cum suæ substantiæ proprietate: calchantum acerbum cum acrimonia. Talia sunt alia quæ proprias saporum differentias habere videbuntur: nimirum saporum habent miscellam, aut aliquem dictorum saporum cum substantiæ proprietate.

¶ Caput. XXI.

Galen.

CAETERVM vbi de saporibus omnibus quæ convenire visum est exposuimus, reliquum fuerit de odoribus differere: quippe cum huius sensibilibus generis gratia, odoris sensum natura creavit. Sane plerique similiter saporibus non afficiunt. Siquidem acida omnia, & ante ista ipsum adco acetum, odoratum gustumque mouet: tum acria quoque, velut allia, cape, & ipsa non minus quam gustum, odoratum quoque offendunt, mordicantque, sic in alijs singulatim similis prope modum est odoris sensus sensui gustus. Itaque quorundam corporum, etiam non gustantes qualitatem cognoscimus, velut fumi: proinde omnino ne gustare quidem aggredimur: quia scilicet admodum fides habeatur odorati. Quin etiam si qua, boni odoris edulia, putrilagine corrupta, odore nos suo offendunt, protinus ea abijcimus haud gustare dignati: fereque in omnibus mutuo consentiant odoratus & gustus: atamen in odore suauissimis, velut rosæ, plurimum differunt dissidentque: tantum enim abest vt gustantibus suaves sint, vt amaritudinem non paucam præferant,

quanquam amarum nunquam odoratum est, neque vt medicamen nobis suave, neque vt cibus. Quænam igitur huius sit dissonantia causa, licet Theophrastus quæ fuerit, tamen præstiterit & quæ nos de ea cognoscimus exponere. Amari saporis generationem ex dulcibus à calore extenuatis provenire iam clare docuimus: apparuistque calidiora simul & tenuiora temperis esse amara, quam dulcia. Sed & odoris sensus in ipsis cerebri est ventriculis, velut & id quoque alibi à nobis demonstratum est: & odorabilem vaporosa est substantia. Ea enim quæ à corporibus defluunt, ambienti permista, ac deinde per narium inspirationem in cerebrum delata, sensum mouent. Recta ergo ratione, quæcunque odorata, eadem & calida sunt: quippe cum vaporum copia à calore proveniat, non tamen protinus quidquid odoratum est, suaue esse colligitur. Siquidem non omne id spiritum in cerebri ventriculis contento familiare est. Etenim quemadmodum qui linguæ obuenerunt sapores, ij qui familiarissimi, iidem & dulces erant: qui vero non familiares, complures habebant differentias: ita odores qui familiares sunt cerebri spiritui, iidem & grati sunt & suaves: qui vero non familiares, multis differentijs à sese mutuo dissident. Caterum non omnibus imposta sunt nomina perinde vt saporibus. Dicimus enim quippiam acidum acremque habere odorem sed austerum, acerbum, salsum, aut amarum, haud etiam dicimus. Verum in hæc duas appellationes odorabilem pleraque reducimus, benevolentia, & graueolentia appellantes: benevolentia quidem proportione quadam ad ea quæ linguæ sunt dulcia: graueolentia vero ad ea quæ non dulcia. Vno enim nomine totum hoc in saporibus genus appellari nequit. Videtur autem à corporibus non odoratis, aut omnino paucum defluere, aut quod pro mole sua non sit moderatum, sicut in ijs quæ exactè tum salsa, tum acerbæ sunt. Exactè autem cum tale aut tale quid dicimus, sincerum, & quantum fieri possit, alterius qualitatis expers, dicimus. Siquidem crassa vtriusque essentia est, & ad hoc acerbum etiã frigida: quare verisimile est, quod ab ijs defluit paucum, esse & crassum, & mole sua velut terreum ac proinde per inspirationem in cerebrum non incidere.

DE

Comm.

DE odorabilem & odoratus natura, atque de proprio eius instrumento actum mihi satis est libr. 2. cont. medicinalium, & in commentarijs quæ in libros Aristotelis de anima scripti: quare in his haud multum immorabor nunc. Dicam solum quæ præfens tractatio desiderat. Velut saporis succi sunt præcipue, & fontus aeris, & colores cælestis ignis, ita odores sunt vaporis. Vaporis autem duplex est natura, quidam enim est qui peculiariter vocatur vapor, quidam qui exhalatio. Huius duplicis seu vaporis, siue aspirationis siue aeris (nam ob tenuitatem licet ea his omnibus nominibus appellare) naturas ego multis iam locis explicui (nam plurima naturalium problematum, ex illis accipiunt interpretationem) sed Aristot. eas explicuit disertissimè in metheoris. Vapor naturam habet aquæ, est enim qui ex aqua fit, ipsa aqua soluta & extenuata, & qui ex alio quocunque succo, est is succus extenuatus: exhalatio est aspiratio calida & sicca fumo similis. Vt est duplex vaporum genus, est etiam duplex genus odorum, quidam enim sunt qui deferuntur cum proprie vocato vapore, & illi quidem sunt ad analogi saporibus, vt quibus ex eo odore saporis rei agnoscat, & easdem prorsum habeant huius generis odoris differentias, quas saporis. Vt acetum olet acidum, & elixatum lactis quiddam, & carnes elixæ quiddam dulce & pingue: vt videantur hi odores esse ipsimet saporis cum vapore delati: vel illo argumento quod vt Aristot. docet libello de sensu & ijs quæ sentiuntur, hi odores perse quidem ac semper neque grati sint neque ingrati, sed vt ipsi saporis. Nam qui esuriunt delectantur his odoribus, qui saturi sunt potius offenduntur. Nimirum sunt fere ipsimet saporis, velut vapor qui peculiariter dicitur, est ipsamet aqua, extenuatione solum differens: alij odores sunt qui deferuntur cum exhalatione: hi nihil pertinent ad cibos, sed famelicis & saturis sunt iocundi aut in iocundi, vt odores musci, ambra & galia, omnibus semper grati, odor bituminis, sagapeni, & opoponacis, semper ingrati. Hi odores tam longe abest, vt respondeant saporibus, vt contra omnino habeant. Nihil enim eorum quæ odorata sunt, possunt esse gustui iocunda, sed insuauia, siue quis ea accipiat vt medicamenta, siue vt alimenta. Sunt enim omnia eiusmodi amara. Quod facile potes experiri gustantis, musco, & ambra: & alijs omnibus, quæcunque non vt cibi, sed perse sunt benevolentia. Quanquam sunt qui ad delicias, cibos, & vinum, & bellaria condiunt ambra, id vero non faciunt vt Aristoteles libro citato affirmat, (ceperant enim hæc suo etiam seculo fieri) quo palato iocundius reddat quod ita condiunt, sed quo duobus simul sensibus delectentur, gustu & odoratu. Huius dissonantia quod scilicet quæ benevolent sunt amara, causam dicit Theophrastum quæsisse, legitimam vero ac certam esse, quod similis sit causa qua res fit odorata, & qua amara. Nam dictum est amarum saporem fieri exustis & extenuatis partibus, eodem omnino modo sic copiosa exhalatio. Olent vero multum ex quibus multa ex-

halatio fit, ex quibus nulla aut exigua, ea sunt inodora. Igitur quæ plurimum olent, non possunt esse dulcia: dulcia enim aut inodorata sint, aut omnino parum olentia, cum sint mediocria vt & salsa, quia sunt crassa, & acerbæ, quia sunt frigida & crassa, odorata vero calida. Odorata dico quæ multum olent, siue gratum & iocundum, siue inuocundum. Vtraque enim, & bene & male, multum tamen oleantia, sunt calida. Odorum ergo hæc sunt duæ primæ differentia. Qui sunt odores ciborum, tot differentias habent quot ipsi saporis. Alij vero plures habent differentias indicibiles, dicibiles vero duas solum, odoris boni aut mali. Aristoteles libro citato contendit odores qui ad saporis non pertinent, solis hominibus esse sensibiles. Ego de ea re dubito, quandoquidem video canes odoratu inuestigare multa quæ esui apta esse non possunt, vt figitæ, & manicas. Sed quia ad præfens negotium nihil refert, nolo de ea re contendere.

¶ Caput. XXIII.

VNDE tutum non est, ex odore de Galen. sensibilibus temperatura conijcere, perinde vt ex gustu. Nam quæ odore carent: crassam quidem essentiam obtinent: cæterum quæ sit eorum in calore frigoreque natura, id vero nondum constat. At quæ odorata sunt, tenuia vtique sunt quadantenus & calida. Verum eius tenuitatis, caliditatisque quantitas, haud etiã indicatur. Porro maxima potissimaque causa, quare inodoratis nihil euidens de temperatura iudicari queat, inæqualitas est substantiæ, de qua sæpenumero verba mihi iam habita sunt, vbi demonstrabam, corpora pleraque dissimilari esse substantia. Ac nunc quoque etiam claritatis gratia in exemplo proponam, nempe rosam, quæ non ea modo ratione dissimilari est, quæ pars quidem eius continet, pars vero continetur (continens quidem, durum & terreum: quod continetur, succus est humidus) sed quod succi ipsius tria sunt excrementa, quemadmodum supra necessariũ esse demonstratum est: vnum terreum, quale est vini fex: alterum acreum, quod ipsum quoque vini flori proportione respondet: tertium aqueum, quod in omnibus bullitionem efficere corruptionemque diximus, vbi nimirum neque deuictum, neque plane alteratum ebullitionis tempore fuerit. Sane huius excrementis gratia quidam succos non nisi coctos reponunt, alij in sole feruenti

feruenti præ siccatos: nam terrei aerei que gratia non admodum corrupendo succos metuant, cum ea & separari videant, ægreque corruptibilem sortita substantiã: quandoquidem temperamentũ nãta sunt sicca. Sed de istis supra abunde disseruimus. Cæterum in rosæ natura aliud gustibus acerbum est, quod terreum sit & crassum frigidumque, necesse est: aliud vero amarum, quod tenue est, & calidum: & tertium in his aqueum, necessario quidem frigidum, sed in tenuitatis crassitudinisque oppositione quadantenus summorum medium. Cuius mixtura, neque ipsum illud adstringens, neque ipsum amarum, summè est tale quale dicitur: qualitates enim omnes exoluit aquei admixtio. Ipsum itaque hoc aqueum elaboratum, extenuatumque, atque excaustum quodammodo videtur, ac proinde facile in vaporem solui, & hac ratione rosam tum odoratam esse, tum celeritè resiccari. Atque hæc omnia de eo ex gustu conijcias licet: at per odorem haud æque, quippe cum non æque omnes eius partes euaporent, nec perinde sensum moueant. In gustu autem omnes similiter gustabilium corporum particula in linguam incidunt, sensumque mouent propria natura singula. Quare certam tutumque non est, de tota medicamentorum facultate ex odore conijcere. Nam ea sola agnosci possunt, quæ modo possumus. Multo minus ex coloribus de medicamentorum virtutibus colligere quid valeas: quippe cum in singulis coloribus calida, frigida, humida, siccaque reperias: quemadmodum in primis huius operis commentarijs ostendimus: In quoque tamen singulariter genere aut seminis, aut radice, aut succi ex colore indicationem quandã temperamenti liceat sumere: utpotè cæpa, scilla, vinum, quanto fuerint albidiora, tanto & minus sunt calida: quæ vero subflaua, fuluaque, calidiora. Idem vsu venit tritico, milio, ochris, phascolis, ciceri, ireos radici, aphodelique, alijsque compluribus. In quoque enim genere in vniuersum fulua, flaua, rubraque, omnia albis sunt calidiora. Itaque & si hinc quoque de medicamentorum viribus coniectura fieri queat, tamẽ sermone adijciatur, optimum sanè esse (ut dictum & ostensum sæpenumero est) per experientiam discretam facultates inue-

nire. In hac enim falli non possis: quamquam priusquam experientiam virtutum agnoscas, gustus pleraquẽ indicet, pauculum etiam approbante ipso odore.

Dictũ sæpe est, in tribus libris prioribus, nulla esse ratione satis certã cognoscendi temperamenta medicamentorũ, præterea, quæ procedit ab experimento, itaque ex secundis qualitibus non posse euidenter agnosci, tametsi possit inde quoque accipi quædam coniectura, non quidem ex omnibus æqualis, sed ex alijs maior ex alijs minor de hac ratiocinatione quæ à secundis qualitibus procedit, actum est in hoc libro quarto, quam disputationem volens inchoare Galen. nunc explicat, ex quibus plus & ex quibus in dicitur minus, conferens sapes, odores & colores. Affirmans primum non posse nos de sensibilibus temperatura conijcere ex coloribus, ut ex saporibus, sed multo minus: deinde multo minus colligi posse ex coloribus quam ex odoribus: vsque adeo ut si res diuersas conferamus nihil omnino possimus colligere ex coloribus: si vero res easdem siue eiusdem generis, non nihil. Probat primam assertionem, quia cum duplex sit in eo genere differentia, in odorum scilicet, & odorum, ex altera nihil colligitur, ex altera nihil certum. Nam quia in odorum est aliquid, non constat, sit calidum an frigidum. Nam potest id fieri quod sit crassum, siue sit calidum siue frigidum. Nam ut diximus, neque quod saluum, neque quod acerbum olet, quorum alterum calidum, alterum frigidum est. Rursum, si odoratum est aliquid, constat id tenue esse & calidum, quadantenus, verum non inde constat quatenus. Nam solum constat participare aliquibus tenuibus & calidis partibus, potest nihilominus esse frigidum. Atque ut hoc esse possit, ut inquam, possit esse odorum & frigidum, maxima causa est inæqualitas illa substantiæ de qua libro tertio tam diffuse est actum, ubi demonstratur corpora quædam esse dissimilari substantia. Exemplo est rosa quæ bene quidem olet, ob partes quasdam tenues & calidas, tamen est frigida ob plures alias frigidas. Sed dices fortasse, hæcenus non esse satis confirmatam assertionem. Nam inter turbari id iudiciũ à dissimilari conuenientia commune est odoribus & saporibus. Porro diximus esse odorabiles differentias ciborum respondentes saporibus, & præter eas alias que saporibus non respondent. Sunt igitur odores qui significant ut sapes, & alij præterea qui significant nonnihil, igitur ex odorum genere plus significatur quam ex saporibus. Certe odores ciborum nihil significant perse sed per sapes, quia scilicet illi significant sapes, & hi temperamenta. Igitur ea significatio perse saporum est, quare eorum magis. Reliquorum odorum cognita sunt per paucas differentias, & illa quidem omnes præstant significationem vnicam. Nam omne odorum, siue bene, siue male olens sit, quia tale, calidum est. Non esse igitur significationes exactas odoribus & saporibus commune est ob dictam mixtionem, ta-

Comm.

men ab his accipiuntur plures significationes, quod ita habere aliò argumento indicat Galen. quod propositã assertionem maxime confirmat. Nimirum cum res aliqua olet, & ex multiplicibus constat partibus, ut rosa, gustu quidem eas omnes partes dignoscimus, odoratu verò solum agnosimus inelle tenues & calidas. Quia odoratu solum occurrunt partes vaporosæ & tenues, lingue vero occurrunt mandendo omnes. Haud dubie igitur plus confert gustus quã odoratus ad id examen. Nam præter hæc, ut nuper dicebatur ex differentia quæ dicitur per negationem, ut ex eo quod in odorum aliquid sit, nõ possis agnoscere, sit calidum an frigidum: non tamen perinde possis dicere ex eo quod sit aliquid insipidum. Nam quod insipidum, quia tale, frigidum est. Est altera assertio multo minus posse ex coloribus colligi, quam ex odoribus. Quam probat quia ex odore aliquid colligimus, siue conferamus res diuersorum generum, siue eiusdem, ex coloribus non ita. Quia in quocumque colore possis reperire quocumque temperamentum, hoc est possis reperire rem albam calidam, & nigram frigidam, & albam frigidam & nigram calidam. Quod euidenti est argumento, nullum temperamentum cum villo colore esse coniunctum. Sed dices, hoc idem accidere saporibus. Nam potest esse res amara & frigida ut cicuta, & acerbæ & calida, ut alumen, & amara calida ut aloë, & acerbæ frigida ut sorbæ immaturæ. Ita est, sed interest, quod amara frigida, ut non sunt secundum se tota frigida, ita neque secundum se tota amara, verum multa sunt secundum se tota alba, & calida, ut calx. Huius rei causa est, quam ego libr. 2. controuersi reddidi, quod scilicet color non fluit ex temperamentum elementorum perse, sed ex modo quo habent elementa ad ignem cælestem, quo corpora omnia sensibilia quadantenus participant, qui quoniam neque calidus neque frigidus est, potest manente temperamento mutare colorem. Sed in rebus eiusdem generis non ita dicit accidere. Sed quosdam colores caloris, quosdam frigoris esse. Ut cæpa (inquit) & scilla, & vinum, quanto fuerint albidiora, tanto & minus sunt calida: quæ vero subflaua rufaque, calidiora. Ego ne hoc quidem verum ita esse censeo. Nam ut in commentarijs tertij libri de ratione victus in acutis dixi, multa sunt apud nos vina ruffa dulcia in odora, & alba vinosa ac acris & odorata,

eum ergo credi magis oporteat saporis & odori quam colori constat esse alba calidiora ruffis. Præterea videmus purpura ex viridibus aut chloris aut palidis maturacione albescere: cum ergo quæ maturantur & calestant, erunt quæ alijs sui generis sint albidiora, & calidiora. Præterea dic mihi vitæ siat calidiores, vitæ albæ an nigre? Certe neutrum possis dicere quia sunt quædam nigra quibusdam nigris & calidiores & frigidiores, ut ipsa vina. Tamen sunt & vitæ & vinã eiusdem generis. Quare ego non dicerem conferre aliquid colorem cum conferatur res eiusdem generis, sed cum conferatur eadem res sibi alterationem vllam perpessa. Nam quia alteratione quacumque insigni mutatio aliqua sit elementorum, mutatis vero his necesse est mutari & proportionem quam ad cælestem ignem, habeat, euenit res omnes per insignes alterationes colores mutare. Mutati ergo colores alterationum quas res sunt perpessa inditã sunt: si igitur sit res aliqua earum quæ exustione candescunt, dices tanto esse calidiorum quanto videbis candidiorem. Quia putabis tanto magis esse exultant, velut calcem. Verum quia non omnes res per easdem alterationes subeunt easdem colorum mutationes, sed sunt quæ exustione nigrescunt ut ligna, quæ abeunt in carbones, & quæ candescunt, ut lapides qui in calcem: nullatenus poteris hoc argumento uti nisi experimento præcognoueris res ea per tales alterationes, quas mutationes colorum soleat subire. Tenuissimũ igitur quiddam, ac nihil ferè est, quod color conferre potest. Sonitu nemo vnquam temperamentum diiudicauit, atque an omnino possit conferre in id iudicium aliquid, quæstio sit admodum longa, & parum utilis. Tactus plurimum confert, quia, ut antea diximus, etiam si calidum frigidum, humidum & siccum in medicamentis potentia dicatur, tamen & id quod inest actu habet rationem quandam & proportionem, ad id quod potentia. Quare si quid in tempore & loco temperato valde frigidum inueniatur, medicamentum frigidum esse constat, si quid inueniatur calidum, calidum esse rectè colligitur. Cæterum hic locus argumentandi à tangibilibus pertractatus est libr. 3. Satis igitur est actum de omni sensibilibus genere, & de significationibus quæ ab illis accipiuntur, finitumque hic quartus liber.

FINIS.

LIBER QUINTVS

de simplicibus medicamentorum facultatibus.

CAPVT PRIMVM.

Galen.

QUINTVM librum de simplicium medicamentorum facultatibus orsurus ea primum repetam, quæ supra demonstrata in rem præsentem censeantur accommodata, inupto ab elementis principio, aqua videlicet, igne, aëre ac terra, quæ nonnulli à qualitibus denominantes, humidam, calidam, siccam & frigidam esse aiunt. Sunt igitur qualitates hæc, humiditas, siccitas, caliditas, frigiditas. Quæ vero ab illis denominantur corpora, ea sunt tum communia omnium elementa, tum ea quæ per alicuius harum excellentiam, aut humida, aut sicca, aut calida, aut frigida nuncupantur, tum ea quæ ad conueniens siue symmetrum generis eiusdem, aut speciei, cõferuntur, quæque ad quiduis obuium. Sane de horum differentia frequenter tractauimus. Nec minus diximus quatenus differat nutrimentum à medicamento, & quod nutrimentum vincitur & superatur ab eo quod nutritur. Medicamentum autem contra: ipsum enim vincit ac superat corpus cuius fuerit medicamentum: quippe cum versusque referatur ad aliquid notio. Ostensum præterea est medicamentum alterare natum esse, aut vna quapiam qualitate, nempe aut calfaciendo, aut refrigerando, aut humectando aut siccando, aut dictorum coniugatione quapiam: aut tota sui substantia, sicuti complurima lethalium medicamentorum, nec pauca alexiteriorum, seu amuletorum, tum purgantia omnia, ac pleraque eorum quæ epispastica, hoc est attrahentia nuncupant. Sed de istis quæ reliqua sunt infra adijciani. Quæ vero vna duabusque qualitibus in vniuersum corpus nostrum agunt, ea hoc in libro exponam, rursus hic sumpta hypothesi

superius demonstrata, quod simplicium medicaminum pleraque dissimilariū sunt partium, reque vera composita; ceterum appellari simplicia, quod cuiusmodi sunt, talia natura sunt, nec quicquam ex nostra industria asumpserint: quin etiam quod quædam crassarum sunt partium, & terrena suis substatijs, quædam tenuia & aërea, alia vero aquea, & dictorum media. Hæc cum sint superioribus libris demonstrata, hypotheses mihi sunt, ad ea quæ nunc dicenda veniunt. His ergo propositis ordinanda iam oratio est.

Quatuor assertiones continet hoc caput, quas antea demonstratas hypotheses sibi in posterum vult esse Galen. prima, esse quatuor corpora, ignem, aërem, aquam, & terram, & quatuor harum qualitates primas: calidum, frigidum, humidum, & siccum: & hæc quatuor modis de corporibus dici posse, simpliciter, per exuperantiam, ad symmetrum sui generis, ad quiduis obuium: secunda, nutrimentum dici quod vincatur ab eo cui sit nutrimentum: medicamentum quod vincat, & vtrunque dici ad aliquid. Tertia, medicamenta quædam agere vna aut multis qualitibus, quædam tota substantia. Quarta, pleraque aut fortasse omnia medicamenta, habere compositionem naturalem, simplicia vero vocari à medicis quæ nullam habent arte factam. Quæ omnia quia vsque ad nauseam sunt superioribus commentarijs explicata. Nunc prætereo. Solum videtur mihi hoc in capite occurrere posse, ei qui quæ dicta sunt antea intellexerit, difficultatem illius loci, quo dicitur: sed de istis quæ reliqua sunt postea adijciani, quæ vero vna duabusque qualitibus in vniuersum nostrum corpus agunt, ea hoc in libro exponam. Nam videtur dicere de medicamentis quæ agunt tota substantia agendum esse sequentibus libris, in hoc autem quinto de ijs quæ agunt vna aut duabus qualitibus: quod tamen falsum est. Nam recensuit in eis quæ tota substantia agunt, deleteria, alexipharmaca, trahentia & expurgantia, de quibus tamen omnibus hoc lib. 5. agitur. sequentibus vero de nullis agitur facultatibus generatim, sed singulorum narratur historia. Proinde ego censeo hoc ita interpretandum. Sed de istis, hoc

hoc est de medicamentis quæ tota substantia agunt, quæ reliqua sunt, id est, quæ nondum sunt dicta, postea, id est procedente sermone adijciani. Quæ vero vna duabusque qualitibus in vniuersum nostrum corpus agunt, vt suppurantia & emollientia, ea exponam *ἐν οὐτῷ τῷ γράμματι* id est in hoc, siue sermone, siue libro, id est in hoc sermone quem exordior, & hæc prima huius quinti libri parte. Itaque haud dubie nomē *γράφμα*, hic dicitur de libri parti, seu disputatione præsentis: non de toto libro. Sed hæc ad eruditionem nihil faciunt, propter lectionem dicenda nobis fuerunt.

Caput Secundum.

Galen.

VSUS est frequenter hominibus medicamentorum ob id ipsum tantummodo, vt aut refrigerent, aut humectent, aut calfaciant, aut siccant, aut per cõiugationem horum quid agant. Interim vero vt quod supra modum laxatum est cõtendant, atque cõtrahant, aut quod intensum est laxent, aut quod cõdensatum est rarefaciant, aut rarum cõdensent, aut durum emolliant, aut immo dicam molliem ad duritiem reuocent, aut plenum euacuent, aut vacuum impleant, aut generis eius aliud quid agant. Nam quisquis perfrixerit, nõ medicus tantum sed quiuis etiã ex plebe, ab ipsa rei natura doctus, calfaciens medicamen inuenire desiderat: sic ardente febre æstiuans, quod refrigeret. Sic priuatus quispiã si vlcus habeat nimis molle ac humidum, id medicum desiccare iubet: aut si siccum & exuccum, humectare. Quin etiã cum siccitate pariter, atque caliditate toto corpore percipiunt, ceu qui æstuant, siue vsti sunt, aut defatigati, lauari experunt, frigidum que bibunt, tum quidquid refrigerare, simul & humectare potest, studiose exquirunt, voti que sæpe cõpotes fiunt, atque ipsa natura duce eorum remedia plerique idiotarum inueniunt. At phlegmones, scirrhi, ædematis, erysipelatis, putredinis, herpetis, gangrenæ, nullus ex illis sibi remedium perueitigandum sumit, tanquam vnũquodque eorum maius iam sit, quã pro captu hominis plebei, ac sciẽtiã requirat venerabiliorẽ: eam sciẽtiã nuncupat medicinã, & qui eam exercet, medicum. Atque hucusque & ipsi procedunt, vt sciãnt locum cauum carne impleari, sordidum purgari debere, æquabile cicatrice induci. Nõ tamẽ norunt quid carne impleat, quid purget, quid cicatrice inducat. Sic sane etiam si musculum habeant durum aut resum, laxumve quod duro quidẽ molliẽ

tibus sit opus, tenso autẽ laxantibus, laxo vero cõtendẽtibz, id satis perspiciunt, nõ tã cõpertum habet medicamentum quod aut emolliat, aut laxet, aut cõtendat, sed ea inuenire opus solius est medici. Siquidẽ inuenias ex plebe quosdam, qui nõ secus atque medici medicamentorum pollent inuentione, sed hæcenus, dum calida modo, ac frigida humida ac sicca perquiruntur: verum in his quæ modo dicebamus, prorsum rudes reperias. Tametsi, ceu ante monuimus, haud omnium tum calfacientium, tum refrigerantium, tum humectantium, atque exiccantium æquẽ facilis est, atque expedi inuẽtio. Quippe quod napy pyrethrumque excalfaciunt, & portulaca solanumque refrigerant, tum aqua & oleum humectant, & acetum & marina aqua desiccant, penẽ omnibus nõ medicis dũtaxat, sed & idiotis cõfessum est. At rosaceum an ne calfacere, an refrigerare dicendum, similiter acetum, oleum, & eius generis non pauca, ingenti cõtroversia iactata sunt.

VT sunt multiplices morbi, quidã enim primi generis, hoc est temperamẽti: alii vero posteriorum, in cõtinuitate aut cõpositione vitia habentes essentiã: ita medicamentorum facultates, quibus morbis occurrunt, sunt multiplices, quædam primæ, quibus curantur intemperies nuda quædam secundæ, quibus occurrunt aliis, seu morbis seu morborum causis. Qualia medicamenta petant intemperies quecũque, quiuis e plebe intelligit, calidã scilicet experere refrigerantia, frigidã calfacientia: humidã, siccantia: sicca humectantia: verum quæ petant alii morbi, vt qualibus curari debeat scirrhus, edema, phlegmone, aut erysipelas, aut vlcus, nescit vulgus, sed illi solũ qui sunt medicinarum periti. Dices videri nihil interesse hac in parte inter primas & posteriores facultates. Nã homo simplex nõ minus scit vlcus cauum debere repleti, & vlcus simplex aglutinari, & plenum cicatrice obducı, quã partẽ calidã debere refrigerari. Vt huic obiectioni respondens Gale. cõcedit ita esse, atque ad eõ primas has indicationes vulgaribus omnibus esse notas vt aduersum Thepsalũ disputas in methodo, dicit ipsemet: verum & si sciat cauum vlcus petere repletionẽ: nullum vulgariũ retare dicere que sint repletia, vt neque que cicatricẽ inducẽtia, aut tale aliquid faciẽtia: verum quæ sint calida, quæ frigida, quæ humida, quæ sicca plurimi vulgariũ norunt. Itaque norunt multi quibus curari debet calida aut frigida intemperies, tamẽ quibus vlcus aut tumor præternaturã, nõ ita. Causa qua hoc ita habet est, quia calfacientium, refrigerantium, humectantium, & siccantium, sensus tactus est iudex. Alij vero virtutes posteriorem sensu mentem desiderant vt agnoscantur, & rationem adiunctam sensui. Hanc ipsam ob causam, neque omnia calida, aut frigida

agnoscunt vulgares non enim omnia eque pa-
teat sensui, quædam enim sunt, quæ an calida sint
an frigida plurimū dubitatur etiā a doctis viris,
quod ex ijs patet quæ de acetis & olei vi calfaciē-
di aut refrigerandi duobus primis libris scripta
sunt. Dicit igitur vulgus hominum nosse calida,
frigida, humida & sicca, quæ sint maxime nota,
& sine controuersia, alia vero ignorare velut na-
py (inquit) & pyrethrum calfacere: portulacā &
solānū refrigerare: aquam & oleum humectare:
acetum & marinam siccare, nemo, ne idiota qui-
dem ignorat: rosaceam vero & oleum & acetū, &
alia non pauca, an calfaciant an refrigerent in
magna controuersia positum est. Hic illud vnū
considera Galenū hoc loco aperte prodere suā
de olei natura opinionem, meque recte in com-
mentariis capitis secundum meam partitionē de-
cimi noui, libri secundi, contendisse, oleum hu-
midum esse, hanc quaquam in ea oppositione tē-
peratum, vt Galenus illo loco statuerat: qui ta-
men nunc non tantum concedit esse humidum,
sed ad id etiam euidenter, vt ne idiota quidem
illud possit ignorare.

Gale.

Verum de talium facultate in quatuor
ante hunc libris disputauimus: in pri-
mo ac secundo sopherarum redargue-
tes epichere mata, seu in vtranque partē ra-
tioinationes, & monstrantes veram metho-
dum, cuius quis ductu medicamentorū fa-
cultates inueniat. In tertio misis sophi-
stis, omnes ab initio logicas exposuimus
quæstiones, quibus maxime insistas, qui-
bus, ue, vt sic dicā, artificiosè efformatus,
idoneus sis ac sufficiens, qui medicamento-
rum omniū facultates inuestiges. In quar-
to de propriis linguæ sensibilibus disserui
quos sapores appellat, id indicās, quo pa-
cto hinc orsus, primas inuenias, tū qualita-
tes, tum facultates. Attigi porro etiam qua-
ren? vsus requirebat in extremo libro qua-
litates odoratus, docens quantū itidem &
hinc iuuari queas ad primarū inuentionē
facultatū. At in hoc quinto libro aliud mi-
hi propositum est facultatū genus expo-
nere, quas vocare potes si cūdas ac tertias
post primas & omniū cōmunes. Siquidem
particulatim vnumquodque nō parimodo
ex illis tēperatū sit, aliud, puto ex eis laxa-
torū eausit, aliud intētorū, aliud emolliēs,
aut indurās, aut rarefaciēs, aut cōdēsans: tū
ex operibus quæ edere nata sunt, facultates
in se habere dicta sunt rarefaciēdi, cōdēsan-
di, emolliēdi, indurādi, illiniēdi, extergē-
di, utrahēdi, repellēdi, ad hęc laxādi, con-
tendēdi, orareferādi, ac cōtrahēdi, incrasā-
di, extenuādi, dolores sedādi, acciēdi (illas

ἀνοδύνοισ has ὀδυνηράς nominant) coneo-
quēdi, puris mouēdi, digerēdi per hialū,
sudoris prouocādi, soporis cōciliādi, supo-
ris accerēdi, animum alienādi ἐκσάτνας
nūcupant) putrefaciēdi, vrēdi, erodēdi, cru-
stā faciēdi, fundēdi, dēsandi, succū prauū
procreādi, attēperādi, purgādi, siliēdi, cxa-
sperādi, leniēdi, infarciēdi, factū liberā-
di, ac cūm vltērius etiā pcedunt, ac prope
particulatim opera appellāt, vinas ciēdi,
vomitus proritādi, subducēdi vētris, ac lu-
bricādi, per nares & os purgādi, quas
ἐρρῖνος & ἀποφλεγματίας vocāt, mēses
mouēdi ac cōprimēdi, similiter lactis ac
seminis tū generādi & extingūēdi, tū pro-
uocādi & reprimēdi, magisque etiā cū a ie-
core hepaticas, a liene splenicas, ab auribus
oticas, ab oculis ophthalmicas, a dentibus
odonticas, a coxa ischyadicas, a renibus ne-
phriticas, a pedibus podagricas, ab articulis
arthriticas, a cottis pleuriticis, a rufsi bechi-
cas, & a calculis cōminuēdis λιδων ὀδυνη-
ράς facultates vocāt, ad particulares per-
ueniunt. Parimodo quædam dicta est a pro-
creandā in vlcēribus carne facultas lactoti-
ca: ab inducēda cicatrice epulotica, a glut-
inādo collectica, a purgatione cathartica ab
excrecētia carnis detrahenda cathartica:
fereque numerari nequeant omnes parti-
culatim facultates si ab vno quoque singu-
latum eorū quæ perficiuntur in se, a illis im-
ponere nomina aggrediamur. Sed præcla-
rius sane ac methodo dignus est, si nullam
facientes orationē tū prolixā, tū confusam
cōmodis speciebus cōpositas medicamēto-
rum facultates cōpendio definiamus, nō pu-
ris mouēdi, aut mitigādi, aut laxādi, in tri-
ticeæ farinæ cataplasmate facultatē inesse
dictātes, sed modice tum humidam, tū cali-
dam: superius nāque positum est, in quo si-
gnificato eiusmodi dictionē efferimus. Si-
militer & irim non vrinās, aut menses pro-
uocans, aut bechicum esse medicamē, aut
pleuriticis, aut peripneumonics, aut puru-
lentis (quos ἐμύβης vocant congruere, aut
morbis comitialib⁹, & spasmis, & palpitatio-
nibus, & tremoribus, & ruptionib⁹, & spal-
matibus prodesse, neque carne implere, aut
purgare sinuosa vlcera, aut lateris, iccoris,
lienisue dolores sedare, neque chæradas di-
scutere, aut carne ossa implere: ad eundem
modū neq; genitura pro fluuio cōgruere,

aut

aut in vteri fomenta vtiliter misceri emol-
lientem & referantem: quin nec quod ne-
uos & ephelides detergeat, & inueteratum
capitis dolorem sanet, aut foetum corrup-
pat, detrahatque: sed sufficit hætenus di-
xisse calidam, hætenus siccam, & eatenus
tenuium partium illi obuēnisse tēperiem,
sicque tum omnia quæ nunc memorata
sunt, tum longè item plura indicata fuisse:
quin alio quoque modo de ea dixisse sat
est amaram esse, sed non extremè, imò ita,
vt dulcedo quædam admista appareat. Ac
primus doctrinæ modus empiricorū pro-
prius est: secundus virum potissimum ra-
tionalem decet: atque hunc mihi nunc ex-
ponere statutum est:

Comm.

Cum omnes quatuor priores libri in primas
facultates insumpti sint, hoc quinto est agē-
dū de posterioribus, quas dicit nasci, alias
in aliis medicamentis, ob impari ex illis attēpe-
ratione, hoc est, vt dicere solemus, ex diuerso
modo mixtionis & tēperamēto. Quæ posteriores
dicuntur sunt multiplices, & quædam quibusdā prio-
res aut posteriores, vsq; ad eò vt soleāt tres, aut
quatuor ordines earum numerari secundū ratio-
nē priorū & posteriorum diuersi, velut primæ fa-
cultates sunt, calfacere, refrigerare, humectare,
aut siccare: secundæ emollire, duritiem inferre, tra-
here, repellere, & huiusmodi: tertiæ, & his poste-
riores vt pote natura his succedētes: expurgare
bilem, mouere vrinās, lac augere, & similia: po-
steriores vero adhuc, & quartæ, quæ his adiu-
ngunt proprietatē aliquā cū aliquo mēbro: velut
expurgare bilem ex capite: de obstruere lienē.
Galenus nūc lōgam facit enumerationē omniū
facultatū, ad eò vt nullā videatur omisisse, sed
quædam etiā nominasse quæ ad medicos vsus
non pertineant. Nam facultas ἐκσάτνης id est,
mentem alienandi, ad artem veneficam videtur
pertinere, non ad medicam. Nā & si legimus in
Hippocratis monumentis veteres iubere soli-
tos in quibusdam affectionibus vsque ad ebrietatem
potare, id vero propter alias vini facultates
fieri potius quā ob demētiam, vt quo fueret
ex naribus sanguis, aut vomitus succederet, aut
oculorū morbo simul cū vino cocto, dolor solue-
retur cū ebrietate. Succurrit fieri posse, vt ali-
quādo ipsa mentis alienatio per se vitilis sit ad
occurrēdū animi passionibus, velut ad submo-
uēdas sollicitudines, & laxādum animum, quæ
multorum malorū causæ esse solent, & melacho-
licorū symptomata sunt. Verū cum vinū hoc casu
dare ad animi alacritatē aliquando expediat, ad
demētiam nunquā licet, peccaretur enim in diu-
nissimā hominis partem. Itaq; vt arbitror, fa-
cultas ἐκσάτνης qualis non in vino solo, sed in
multis etiam alijs, cū potionibus, tum etiā alijs
esui aptis, partim sponte nascentibus, partim ar-
te paratis, nō pertinet ad medicinā. Nā & si me-

dicamētis quibusdā insit (medicamēta enim sūt
hyosciamus, coriandrū, vinum, & cōfectio ana-
cardina, & ipsa anacordia) nō tamen propter eā
facultatem veniunt in medicinales vsus, sed ob
alias vitales. Sed scire oportet, ad medicū perti-
nere nosse noxias & nullo vsui vnquā futuras fa-
cultates, vt deleterias, & extricas, non per se, vt
illis vtatur, sed ex accidētī, vt eas caueat, & eis
occurrat, velut pertinet ad nauā scopulos nos-
se. Itaque omnia quæ per se sunt artis veneficæ,
ex accidētī sunt medicinæ. Vbi ego legi cacochy-
miam attēperandi & expurgandi, Galenus dicit
κακοχύμοιο, ἐπιθρασμιάς, καθαρτικάς,
vertunt plerique, qued certe ipsa significat ver-
ba, & vires prauum succū gignēdi, & attēperā-
di, & expurgādi. Verū non video quæ sit medi-
camētī facultas gignēdi prauum succum. Nā praui
succū esse, vitium alimenti est, haud quaquam
medicamētī facultas. Facultates enim medica-
mentorū proprie sunt quibus efficitur aliquid eo-
rum quæ medici fieri circa agrotos volunt, quo
autē in morbo velit quis prauū succū gigni, non
video. Si vero quæ corrupēdo sanguinē vitiant
ea sunt deleteria. Itaq; cacochymica medicamē-
ti facultas nulla est. Proinde cenſeo viatum esse
Græcū codicem, legēdū esse, pro κακοχύμοιο
κακοχύμιο, vt sit sensus quem ego expressi
cacochymiam attēperandi, & expurgandi. Caco-
chymia exigua curatur attēperatione, maior ex-
purgatione, duos modos esse dicit tractandū de
facultatibus medicamētorum, alterū empiricū,
quo id solum doceatur quod medicamēta ad mo-
ta corporibus possint facere, velut quod pus mo-
ueant, quod emolliant: alterum rationalem, quo
doceatur quæ sit quorumcūq; talium natura, per
quā id possint: velut quod suppurantia sint mo-
dicè calida & humida: quo de molliētia sint mo-
dicè calida & sicca: & alia huiusmodi. Rationali
hoc ordine vtetur hoc quinto libro: empirico re-
liquis qui hunc sequuntur.

Caput Tertium.

CAeterum vniuersa ea quæ quatuor su-
perioribus libris sunt dicta, propria
sunt ipsius de medicamētis speculatio-
nis, nisi si quando per affinitatē curādi me-
thodum sermo attigit: at in quo nūc versa-
mur, ad illā magis pertinet: quapropter se-
per cōsiliū mihi fuit, omniū ipsū præteri-
re. Verū quandoquidē visū est præexercē-
dos esse eos qui assequi deberent curādi ra-
tionis intentiones, & pleriq; ex amicis, po-
tissimūq; ij quorū in gratiam hunc tracta-
tū cōscribere sum aggressus, ita me facere
cōsuerunt: idcirco sermonē hunc hoc in li-
bro absoluam, sumpto exordio ab emolliē-
tibus, & pus mouētibus, quæ cū vtraq; sint
calida humidaq; diuersis tū vtrūq; modo.

Galen.

Hæc enim ceu simillimum corpori in pus mouendo, calorem producentia, absque vlla existentis in eo humiditatis, aut consumptione, aut adiectione: illa vero ceu maiorem quã pro natura accedentia, ac nonnihil quoque humiditatis contrahentia.

Comm.

Tota hæc tractatio de simplicium medicamentorum facultatibus habet locum inter mere physiologicam partem qua de elementis, ac temperamentis agitur, & therapeutica qua agitur de methodo medendi: quo fit vt prior huius tractationis pars cum physiologica, hæc posterior, de qua hoc quinto libro agendum est, cum methodo medendi magis coniuncta sit: adeo vt nisi rogatum amicorum esset compulsus, dicat Galenus se voluisse dimittere hunc librum quintum, quasi in methodo medendi de his facultatibus esset actus. Verum satius videtur mihi fuisse seorsum hæc scribere, aliud enim est docere naturam pus mouentium esse calidam & humidam, aliud vtendū esse pus mouentibus ad magis inflammationes, & ad contusiones. Hanc ob causam agit in hoc libro de posterioribus medicamentorum facultatibus, incipit vero ab emollientibus & pus mouentibus: quia eorum facultatum natura proxima est primis facultatibus: ab illis vero simul ac quodammodo promiscue, quia earum naturam non admodum dissident, sed cum differentiam quandam habeant valde sunt similes. Nam vt inquit Galenus vtraque medicamenta sunt calida & humida, diuerso tamen modo. Quia pus mouentia producant calorem simillimum corpori in pus mouendo, neque adiectione, neque detrahentia quidquam humiditatis (hoc est quod lib. 2. dicebatur calfacere & humectare ad æqualitatem) emollientia vero maiorem quã pro natura partis calorem accedunt, & non nihil humiditatis adiciunt. Occurrit hic dubitatio. Videtur enim, Galenū nunc docere emollientia esse humidiora suppuratibus: siquid est suppurantia dicit humiditati nihil addere, neque detrahente: emollientia vero aliquid humiditatis, οὐκ ἀφαιρῶν, hoc est adducere, seu addere: quod tamen repugnare videntur ijs quæ septimo capite dicuntur, emollientia esse quæ calfaciunt & siccant, neutrum tamen nimis. Scias Galenum non eodem modo loqui nunc de emollientibus, atque postea capite septimo. Nam vt mox dicitur, neque durum, neque molle vno modo dicitur, sed multifariam, ac proinde neque emollientiū est vnum genus, sed multa. Dicitur tamen medicis peculiariter durum quod scirrhosum, & emollientia quæ scirrhos curant. Hic vt potest nominibus nondum satis distinctis agit de emollientibus vt quæ, et si nomen dicatur analogice: illic de medicamentis illi solum quibus vtitur ad scirrhos. hæc dicit Galenus esse calida & sicca. Nunc vero dicit commune esse omnibus vt cunq; emollientibus augere humiditatem. Dicitur hic ipsum etiam humiditatis nomen analogice, vt si significat quacumque laxitatem seu molliem. Analogice enim dicitur humidum, omne quod non

renitens. Itaque nunc nihil aliud dicitur quã omnia quæ tollunt à parte quapiam renitentiam, adde re laxitatem seu emolliem, quæ ratione quod quæ faciat, dicitur postea, quædam enim faciunt calfacendo, quædam humectando, quædam vacuando, quædam aliter.

Caput Quartum.

Porro perspicua est notaque omnibus pus mouentium notio. Si quidem suppuratio in pus est mutatio: sed de emollientibus medicamentis ipsa quoque emolliem non perinde simpliciter loqui licet, quia videlicet, nec de duro mollique corpore. Siquidem partim absolute durum dicitur, vt terra: partim per excessum, vt vnguis calcar, cornu: partim ad symmetrum sui generis, aut speciei, vt hoc animal, puta elephas, aut hic homo, puta Hercules: partim ad quiduis obuium collatum, vt Diogenes ad Aristotem. Pari modo dicitur molle, aut vt sume eius modi, aut per excessum, aut ad symmetron sui generis, aut speciei, aut ad quiduis obuium. Quod vero tripliciter quoque id genus omnia dicere liceat, partim vt à mistura aliena, sumaque habetia qualitates à quibus nūcupata sunt, partim vt ad symmetrum sui generis aut speciei, partim ad quiduis obuium collatum, & quod nihil retulerit, illo an hoc modo dixeris, frequenter mihi ostensum est. Omisissis itaque cæteris significatis, de molliibus durisq; vt ad optime comparatum habitumque hominem cōtemplemur quæ sanè regulam ac mensuram statuimus, omnium quæ cum in modum dicuntur: nec tamē ad illius partem quacumque, puta os, ad ipse, sed quæ temperie media est, nepe cutem, maximeque eam quæ in manibus est, vbi perfecta est tãgendi potentia. In vno autem redit, si quod per excessum ad totam substantiam dicitur, sic molle durumque appellites, quandoquidem medium quoddam est tactus nostri, vt & Aristoteles docuit, & Plato quoque sensisse videtur, cum ait. Dura quidem quibus caro nostra cedit, mollia vero, quæ cedunt carni. Nam cutem hominis eo ipso libro, Timæo scilicet genere esse carnem ostendit. Quin & Aristotem. cum ait molle esse quod in se cedit, durum quod non cedit, idem quod Plato sensisse videtur, & maxime quod ad tactum ea iudicanda censet, tãquam ad medium. Quod vero in comparatione ad quiduis obuium durum est ac molle, id in eo

quod.

quod magis minusque cedat, iudicari videtur. Quin & ipsam cutem nostram, aut musculum, aut partem aliam quamlibet, cum induratum dicimus, cum naturali eius statu aduentitium affectum conferentes ita nominamus. Sane corporum hoc pacto affectorum ad statum naturalem reditus, emolliemio est.

Comm.

Pus mouentium notio & definitio perspicua est, nam cum potetia definiatur per actiones, & hæc per opera, vbi ipsum opus vnu quiddam est, & vulgo notum, inde & actionis & facultatis notione necesse est esse perspicua. Pus autem vnu quiddam est, & res nulli non nota: eius ergo generatio est suppuratio, & quæ eam mutationem facere possunt, sunt medicamenta suppurantia. Verum emolliemio notione non perinde possis dicere. Nam si dicas esse quæ possunt duras partes emolliere, non vnam aliquam rationem dixeris, quia neque ipsam durum & molle vnum est, neque hæc nomina vniuocè, sed analogice dicuntur, vt postea explicabimus. Sed neque ipso durum & molle nomine velut vniuoco vsurpato (potest enim analogum secundum analogiam illam intelligi vt vnum, velut Ramundus facit) tam citra distinctionem definiri potest quod durum, quã pus. Nam hoc ad nihil aliud dicitur, neque eius ratio ad aliquid vllomodo est, durum vero dicitur, vt de calido & frigido, humido & sicco dictum antea est, quatuor modis, simpliciter, per exuperantiam, ad symmetrum, ad quiduis obuium. Absolute dicitur esse durum, velut terra, per exuperantiam, vt cornu & lapidei ad symmetrum sui generis, vt hunc hominem, verbi gratia, melancholicum ad temperatum: ad quiduis obuium, vt Diogenem ad Aristotem. Hæc Gal. Ego vero non possum probare durum quod simpliciter atque omnino tale sit, in terra poni. Non enim vt calidum & frigidum elementorum sunt primo, & per hæc cōcretorum, ita durum & molle: imò vero cōcretorum passionem sunt perse, vt colores & sapores, siquidem ex permissione humidum cum sicco nascuntur superante humido, quod molle, superante sicco, quod durum. Nimirum durum & molle non sunt nisi in circumscripso corpore, circumscribi autem non potest sine vtraque re, humiditate dico & siccatate, vt. 4. Meteorum capite. 4. autor est Aristotem. Non igitur durum in terra simpliciter est, neque vero vllomodo esset, si quæ terra esse posset, sine omni mixture, careret enim omni continuitate & soliditate. Mirum enim si cum lapide & ligno siccescunt, abeuntque versus terra naturam, vt abeunt, ita cōtinuitatem amittunt, cum in meram terram venissent, summam cōpactionem & soliditatem cōparassent. Certe vel hoc solo argumento constat elementa prima non magis per se consistere, quã prima principia, quia nullum potest esse corpus citra omnem continuitatem (non enim potest esse infinita diuisio) siccum verum crallum, sine omni humiditate non potest esse cōtinuum. Si igitur vlla terra est, terra elemento maxime proxima, ea est intenuissimum redacta pollinem, tactui cedens, non ob molliem, sed ob deimentionem partium. Alioqui si simpliciter

durum aliquid elementum est, oportet aliud esse simpliciter molle: id vero nullum esse potest: aqua enim Aristotem. negat mollem esse, quia non summa eius pars in immum cedit, sed effluit: multo vero ob eandem rationem minus sit talis aer, aut ignis. Non itaque est aliquid summè ac simpliciter durum aut molle, vt calidum & frigidum, sed vt Aristotem. dicto capite dicit. Durum & molle quod simpliciter dicitur, est quod nunc vocatur per exuperantiam. Illud vero est, idem quod ad tactum hominis dicitur, vt mox explicabitur: aliud præter hoc est quod dicitur ad quiduis obuium. Dico autem vt neruum dicimus molliorem cartilagine & duriorē carne. Omnium autem horum index tactus humanus est, nam durum & molle sunt tãgibiles passionem. Cum igitur nunc studeamus non tam agnoscere cōferendo alia cum aliis, quæ quibus sint molliora, aut duriora, sed simpliciter posse dicere res quæ cunq; sit mollis an dura: & primam significationem duri & mollis, quod Galenus vocat simpliciter, excluderimus: supersunt duorum modi, qui dicitur secundum exuperantiam, & ad vnum quoddam certum vt symmetrum. Hoc vero si statuatur esse humanus tactus recidit in idem: superest igitur vnicuique modum quo de duro & molli agentes disputamus per exuperantiam, aut ad humanum tactum. Recidere autem hæc duo in idem constat, quia perfectissimus tactus est in interna manu hominis, atque cum alii sensus sint in aliis quibusdam animalibus perfectiores, hic in nullo est, neque vero esse potest (nam in generis id est, quod est & quod potest) tam perfectus quã in homine. Ea igitur hominis pars qua is pollet summam tenet mediocritatem tãgibilem, calidum: inquam frigidum, humidum & sicca, & durum & molle: quod igitur ad eam durum, aut molle est, per exuperantiam tale est. Hæc est sententia Aristotem. loco citato ex Meteoris, & Platonis qui in dialogo de natura cui Timæi nomen est, inquit, durum autem est cui caro nostra cedit, molle quod carni: & in eodem dialogo ait nostram autem esse velut carnem non penitus desiccata: vt scilicet ita in medio mollium & durarum partium sita est. Itaque de duro aut molli simpliciter disputantes ita vtimur nominibus. Verum cum agimus de duro, aut molli præternaturam superuenientiam absolute appellationi alia relata, quia cōferimus cum eadem parte cum haber secundum naturam. Est quoque durum præter naturam quod resistit nostro tactui magis quã solum, cum valeret. Ea igitur medicamenta quæ ita affectas partes reducere possunt ad dispositionem præstintam, per quam non ad idem renitebantur emollientia sunt. Et hæc est emolliemio notio.

Caput V.

Porro cum variè quidque durius efficia - Galenus. tur, nepe aut siccescens, aut cōcrecens, aut nimia repletionem, adeo vt vehementer distendatur, aut cōiugationem quapiam, sequitur, vt & propria suaque cuique emolliemio sit ratio. Itaque de omnibus deinceps distinguamus. Interim illud prius cōmone-

L 3 facien-

facientes. nominum verborumque; copiam plerumque non esse indecoram, sed potius eius contrarium: illiberalem vero, tum esse cum non est necesse de illis distinguere. Nam ita & Plato prodidit. Et nobis in presens necessitas incumbit de dari significatis definire. Principio rursus ab eis desumpto quæ modo dicere desimus. Nā quod in se cedit molle est, siquidem corpus simplex fuerit. Siquidem quod ex pluribus constat, aut sese contingentibus, sicut tritici acervi: aut inuicem implicatis, ut lana & pili, simul & cedere potest, nec tamen esse molle. Contra in ijs quæ summe plena sunt, velut vtres, vesicæque, neutrum latius in se cedit, nec tamen quod continetur durum est, sicut nec quod continet ubi impletum est, durius seipso euasit, aut aduentitium alium affectum est adeptum, nisi quod nunc tensum est, quod hætenus fuerat laxum. Quamobrem ego id renitens, Græcè ἀντιρυσθον non durum appello, quando nimirum accuratius loqui propono. Permitto tamen qui velit durum appellare: quin & ipse persæpe sic nuncupo. Sed illud tamen moneo, non vnam esse induratum naturam, neque vnam medelā. Nā quod à siccitate induratum est, humectari postulat: quod vero à congelatione, excalfieri: quod autē à repletione, inaniri: quod denique à siccitate simul concretioneque, humectari simul ac concalfescere: quod vero à congelatione pariter & impletione, pariter quoque & calferi & euacuari: siccantur itaque corpora citra congelationem, tum in validis exercitiis, tum in sole feruēti, tum in inedia ingenti, tum in febre ardenti, & medicamentis quæ ita siccant, vt non refrigerent quoque. Congelantur à vehementi duntaxat frigore. Sicut sane, & implentur à largi tantum humoris affluxu. At siccantur simul & congelantur coeuntibus quæ simul conuenire possunt causis: vt si quis supramodum laboret in frigore. Sic quoque replentur simul & congelantur ab influxu frigido, ac partis refrigeratione. Frigoris rursus ipsius causa triplex est: vna à foris incidētibus, puta, aere, aqua, medicamento, quod sæpe factitat in erysipelatis. Altera est propria patientis particulæ temperies. Tertia ab influēte in ipsam humore prouenit. Nam is sæpenumero seipso calidior effectus est, aut pu-

tescens, aut cōtactu calidarum naturā partium alterascens, cum interim quod partibus natura frigidioribus affricuit frigus plurimo perdurat tempore. Atque tot quidem modis corpora tum indurantur, tum molliuntur. At medicamen emolliens (Græcè vocant μαλακτικόν.) Non de omnibus ijs modis efferre videntur, sed peculiariter de ijs quæ congelatione induruerunt, magisque etiam si in eis cōtentus sit humor præternaturam, velut in scirrhis. Quippe si à siccitate induruerit, humectare, non molliere id præcipiunt, sicut impleta euacuare, non emolliere. Sed de nominibus, neque contendere honestum est, neque curiosum esse necesse est: verū rerum insistere diuersitatibus præstat: in quibus si quid peccatur ingens ægrotis damnum malumque prouenit. Itaque quod resiccatum est, humectantia poscit remedia, de quibus supra abunde differui. At quod à frigore cōgelatum est, excalfacientia postulat, quæ neque ipsa obscura sunt. At quod impletum est, aut refrigerantia requirit, aut excalfacientia, aut quæ propriè vocantur siccantia. Vniuersa siquidem hæc humorem superfluum euacuant, sed sua ac peculiari quodque ratione. Frigida quidem duobus modis, nempe repellentia simulque cum calore multam educentia humiditatem, sicut Aristoteles docuit. Quæ verò excalfaciunt, dum contentum excalfescentibus corporibus humorem in vapores dissoluiunt. Quæ autem desiccant, velut quæ vocantur diaphoretica, hoc est per halitum digerentia, & ipsa duplici ratione, aut humores ebibentia cum poris, quibusdam in sunt, aut totam alterantia partem. Verum quando tempestiuus cuiusque sit usus, nō est præsentis negotii definire, sed ad curandi attinet methodum.

Dictum antea est, durum & molle de multis dici secundum analogiam, nā dicitur durum quidquid tactui obstitit, molle quod nō obstitit. Obstitit autē quod est distentum vt hydrofici venter, & plethoricorū tota cutis, & quod sic cū, velut searū carnes, & nerui, & quod cōcretū si frigore, velut callosa præfrigore cutis: & multo magis quod duo horū patitur, vt siccitatē & tentionem, siccitatē & cōcretionem, concretionem & tentionem: adhuc magis si hæc omnia, siccitatē concretionē & tentionē. Molle etiam est, quod tactui cedit, sit autem hoc quoque multis modis. Nam extra nostra corpora, multa alia sunt quæ cedunt quodāmodo non ob mollietē, sed ob alias passio-

Comm.

passiones, vt aqua ob fluxibilitatem, & lana ob flexilitatem, & accruus tritici ob defunctionem seu continuitatis vacuitatē: sed & in nostris corporibus & extra accidunt passiones variæ, ob quas euenit eedere tactui, cōtrariæ illis ob quas re nitebatur, quas durities analogia quadam voces habent tamē propria nomina diuersa. Hæc sunt, humiditas contraria desiccationi, vt neruus præ humiditate resolutus: laxitas contraria tentioni, qualis est infenscentium, aut aliter extenuatorum, cute, quæ plicatur, & huc & illuc laxa fertur, et si siccior est, sed quia à subiecta carne minus distenditur. Puffio quædam, & velut resolutio, & laxitas, contraria concretioni. Hanc patitur sæpe calidis temporibus os ventriculi, & totus corporis habitus, & multæ aliæ partes, quæ caloris debilitate excipiunt fluxiones. Sed de molibus postea iterum dicitur propter indurantia medicamenta, nunc de duris est dicendum propter emollientia. tres illi modi quibus renitens fieri euenit, nomina propria habent, alterum enim dicitur distentum, alterum dicitur siccum, alterum concretum, & quæ distenta curant sunt laxantia, & quæ siccata humectantia: & quæ concreta, fundentia: atque adeo ob affectus à quibus eę qualitates nascuntur, quos medicamenta submouent, accipiunt alia nomina. Nam concretio fit à frigore, ac proinde concretionem fundentia, sunt calfacientia: tentio fit à repletionē, ac proinde laxantia sunt euacuantia. Si quid simul siccatum & concretum est (euenit id per intemperiem frigidam & siccam) curabitur calfacientibus & humectantibus: siquid ē concretum simul & repletionē distentum curabitur calfacientibus & vacuantibus. Euenire enim posse omnia hæc, probat referens singulorum causas, & exempla profers. Siccantur corpora citra repletionem & citra tentionem, à causis siccis sine frigore cuiusmodi sunt, sicce tantum, & sicca ac calida. Vt exercitia valida, sol feruēs, inedia ingens, febris ardens: & medicamēta sicca: congelari citra repletionem, aut tentionem euenit à vehemēti frigore: impleri & distendi citra siccationem & concretionem à largo humoris affluxu. Et hæc sunt causæ simplicium passionum: compositæ sunt ex eisdem causis compositis: siccantur & congelantur simul à causis simul frigidis & siccis, vt si quis plurimum laboret in frigore. Labor enim siccatur, frigus refrigerat: multo autem magis id fiet, si accedat alimenti penuria. Repletur simul & congelatur, ab influxu frigido, substantia enim replet & qualitate facit cōcretionē: magisque id accidit cū simul accedit alia causa refrigerationis. Nā refrigerationis ipsius dicit esse causas tres, vnam in foris incidētibus vt aere, aqua, medicamēti refrigerātis nimo vsu, vt sæpe in erysipelatis euenit: aliam in propria particulæ temperie: tertiam in influente in ipsam succo, quod scilicet succus frigidus sit. Explicat cur ponat in cōcretionis causis propriam particulam temperiam, dicens, Nam is sæpenumero seipso calidior effectus est, aut putrescēs, aut cōtactu natura calidarum partium alterascēs, cum interim quod partibus natura frigidioribus affricuit frigus, plurimo perdurat tempo-

re. Hoc est quia euenit nōnunquam etiam postquam succus qui parti inhærens putruit & calefactus est, durare concretionem eo quod pars frigidior sit, quod sane non euenit in parte calidiori. Hærebit fortasse aliquis hoc loco, quia videtur Galenus docere concretionem factam durare magis & minus solum in parte frigida quam in calida, quod tamē repugnare videtur sententiæ Hippocratis & eiusdē Galeni de morbis congreuentibus naturæ. Similes enim & congruentes vt facilius sunt, ita & facilius soluuntur. Proinde quod Galenus hic dicit, ita accipe, sæpe in parte frigida fieri concretionem ab influxu frigido, & aliquandiu durare, etiam calefacto succo, quæ in parte calida, neque duraret, neque omnino fieret. Nimirum similia à similibus facilius & magis patiuntur. Nihilominus mihi videtur hæc causarum refrigerationis diuisionē posse distinctius tradere hoc modo. Frigoris sūt causæ duplices externæ & internæ, ab vtrisque vero patiuntur magis natura frigida partes: perpetuū enim est materiæ dispositionē esse necessariam ad omnem naturalem actionem. Dicitur itaque sūt causæ à quibus fiunt tres simplices causæ duritiei, & aliæ duę compositæ. Reliqua est alia composita, quæ Galenus tacuit, cū siccantur & replentur: sit autem hoc ab influxu sicco, præcipue si cōtingat simul partem ab alia causa siccari, vt forte ab externa. Totigitur (inquit) modis euenit corpora indurari & emolli, verū medicamen emolliens, non de omnibus his modis efferre videntur, sed peculiariter de ijs quæ congelatione induruerunt, magisque etiam si in eis contentus sit humor præternaturam velut in scirrhis, quia si à siccitate induruerit pars aliqua non emolliet sed humectare eam præcipiunt, ubi repletionē, euacuare, non emolliet. Hoc loco ne intelligas Galenū dicere proprius durum esse quod cōcretum quā quod siccatum, & proprius emollientia quæ concretionem soluunt quā quæ humectant, sed medicos ita vti solitos nominibus, appellat enim durities antonomasticè scyrrhosos tumores ac proinde quæ scyrrhos curant, antonomasticè vocat emollientia, non tamen proinde opus est, vt eis id nomen iuxta rerum ipsarum naturas, & physico rigore maximè congruat, sed vt arti sit is maximè accommodatus vsus. Nam si velimus exactè loqui, per se primo emollientia nulla vocari possunt, cum enim molle & durum non sint actiue qualitates, vt calidum & frigidum, non sunt quæ per se primo emolliant, mollitiæ scilicet mollitiem inferendo, vt frigida frigore refrigerant, sed omnia emolliunt per accidens aliquid, vt calfaciendo, humectando, aut vacuando, aut duo horum faciendo: quæ verò proprius accedunt quā alia omnia ad emollientium naturam, sunt quæ humectando emolliunt, quia cum durum analogicè dicatur de tenso & cōcreto, & eo quod ob propriam siccitatē renititur: proprie tamē dicitur de hoc ultimo & à philosophis & ab omnibus hominibus in cōmune. Nā glaciē, cōcreta, vtrē aere plenū distentum, lapidē vero durū omnes homines dicit: vtentibus igitur nobis nominibus iuxta cōmunē sermonem mollities est quæ nascitur ab humiditate, durities

quæ à siccitate. Igitur quæ humectatio emolliat, emolliunt per se, non per se primo, sed secundo quia per humiditatem, quæ mater est molliciei per se primo. Nihilominus recipimus ex Galeno (vtemque proinde nomine hoc modo) emollientia appellari à medicis ea peculiariter, quæ scirrhus curare possunt, & horum iam hinc facultatem inuestigabimus. Dicit euacuari posse partem quæ plena sit triplicibus medicamentis, frigidis scilicet, calidis, aut tantum siccis. Nam omnia hæc conungit superfluum humorem euacuare, & si non eodem modo. Frigida duobus modis, repellendo succum aliam in partem, aut simul cum calore naturali exprimendo, vt docet Aristot. 4. Meteorum cap. 7. nimirum repellunt, non tantum fluxionem venientem arcunt, prohibentque alterius procedere, sed aliquando etiam ipsum qui iam parti hæserat succum, trudent in alias, & hac ratione nonnunquam ipsa sola exiguos tumores tollunt: quod ex Aristot. affert Galenus, est quod euenit floribus, fructibus, & fructibus, ac nonnunquam arboribus, cum præ frigore ardescunt, videntur enim idem esse per se, ac si essent vi solis exusta. Fiunt enim ab vtraque causa frigida & sicca, et si non eodem modo, sed à calida quia consumitur humidum proprium, ac cum eo naturale calidum, à frigida, quia calor naturalis expellitur & cum eo naturale humidum. Calida igitur & frigida his modis humorem euacuant: sicca vero siccando (hæc dicit vocari diaphoretica, hoc est resolutoria) hæc vero siccant duobus modis humores ebibentia, quod quidem siccitate faciunt perse se, & alterantia totam substantiam, partium scilicet & succorum, quod calcificando & siccando valenter faciunt.

¶ Caput Sextum.

Galeni.

Quæ verò à frigore pariter & siccitate induruerit, ea excalfacere pariter & madefacere expedit, non sicut pus mouentia calore & humiditate secundum naturam attemperatis, sed tanto esse medicamentum expedit calidius, quanto exuperavit frigiditas, tantoque siccius, quanto & vicit siccitas. In quibus mensuram finire ad curandi itidem methodum pertinet. Sufficiat autem hic medicamentorum speciei formulam quandam exponere, idque paucis exemplis. Igitur oleum & aqua calida humectant simul & excalfaciunt. Quod si anibo in vnum misceantur, multo magis tum excalfaciet, tum humectabit quod ex ipsis erit mistum, sicut aquæ potabilis balnea cum oleo copioso exhibita. Idem effecit eduliorum qualitas, si similiter habeat. Itaque ingentis fanis, quam βούλιμο nominant, illius modi sunt remedia. Est enim

ea affectio frigiditas iuncta siccitati: & sanatio eius per contraria perficitur. Veruntamen cataplasma quod ex farina triticea conficitur, in temperatis naturis pus mouens, nec quicquam naturalis partium humiditatis aufert, quod quidem relatu sit dignum: multoque magis, neque apponit. sicut nec calorem intendere potest, nec hebetare, sed tantum in substantia ipsa augere. Caterum non idem est qualitatem intendere, & augere substantiam. Sed hæc paulò post accuratius ostendam. Attamen id genus medicamenta humida calidaque dicimus non ceu calidiora humidioraque quam nostra sit substantia, sed ceu similem habentia nobis temperiem, quæ calida & humida est iuxta veterem sermonem, velut in libris de Temperamentis ostendimus. Nec tamen sic aquam humidam, aut galbanum calidum dicimus: sed illam tantum quæ carnem nostram riget, hoc tantum quod calcificat. Nam tametsi aqua calida euacuare partes quæ per humorum fluxum contumuerunt valeat, similes tamen saltem omnino humectat, sicut in primo libro à me monstratum est. Medicamenta itaque quæ pus mouent, eo quod perinde vt aqua calida excalfaciant, superfluum in spatiis vacuis contentum humorem per halitum digerunt, sicut in libello de inæquali intemperie monstratum est. Ipsi tamen similibus corporibus secundum naturam affectis, humiditatis nihil, neque adiciunt, neque adimunt, quod quidem manifestum sit, & sentiri queat. Quippe cum temperaturam possideant similem, earum substantiam tueri potius quam alterare possunt. Nam in suppurationibus quidem humiditas alteratur, item que si quæ sit caro contusa: cætera autem omnia quæ secundum naturam habent, substantiam suam seruant. Etenim cum tres in animalium corpore fiant alterationes: vna plane secundum naturam est, cum videlicet in ventre cibus loquitur: aut in visceribus & vasis qui inibi generatur succus, vnde rursum pars vnaquæque nutriatur: altera contra plane præternaturam, nempe in putrescentibus omnibus. Atque hæc quodammodo in vicem sibi contrariæ sunt. Tertia ex vtraque mista & media est, partim primæ aliquid obtinens ac naturalis, partim huius contrariæ quæ est præternaturam. Siquidem

alte-

alterationi secundum naturam duo hæc in sunt, vt & ex familiari animanti materia fiat alteratio, & ab ingenito calore plane superetur. Ei vero quæ præter naturam est, & ab aliena caliditate mutatio prouenit, & ad nihil vtile. At media earum, quæ scilicet suppurationis comitatur, ab ingenito quidem fit calore, sed non plane vincente: neque enim ex materia peragitur, quæ prorsum benigna sit, quemadmodum nec ex omnino aliena. Itaque quemadmodum naturales alterationes quæ ab innato proueniunt calore à simili extrinsecus iuuantur, pari modo & quæ in mouendo pure conspiciuntur. Nam quid æque concoctioni ventris conferre nouimus, atque corpus humanum illi impositum? Proinde quidem puellios noctu adiuuantes per quietem, longè euidentissimum adiuuentum sentiunt. Confer siquidem amplius, magisque multo familiaris est eo calore qui à fomentis paratur. Eiusdem gratia vtilitatis, quidam paruos catellos per quietem ventri imponunt, copiam coquentis cibos caliditatis adaugentes, non qualitatem. Tale esse debet, quod ad mouendum pus, adhibebitur medicamentum, qualis est in naturis temperatis calor nativus. At si iusto calidior natura fuerit in eo corpore quod pus mouebit, medicamentum calidius sit oportet, tanto nimirum temperato calidius, quanto & natura eius, temperata in caliditate exuperat. Itaque clarum iam illud est ex curandi methodo, cuiusque singulatim hominis suum ac proprium esse puris mouendi medicamentum. Nec minus illud constat, quod sepe numero iam demonstratum, horum comprobatur testimonio, omnes medicamentorum facultates, vt ad optime temperatum hominem explorandas. Siquidem nulla constitui ars possit, nisi prius velut regula, ac scopo, generi materiæ, in qua versatur, constituto, ad illum iam particularem omnia dirigantur. Rursum ergo proposito tanquam scopo quodam in hoc sermone optime temperato homine, eius respectu, aliud esse dicimus medicamentum pus mouens quam quod indurata emolliat, esseque eorum temperaturas, quas superius esse posuimus: eius quidem quod nature in mouendo pure auxilio est, commoderatam & similem ei corpori cui adiuuatur: ac proinde quod natura nostra humi-

da sit & calida, humida calidaque medicamenta eiusmodi frequenter appellari.

HOC capite docet Galenus, medicamentorum pus mouentium naturam esse calidam & humidam, non tamen ita, vt substantiam ipsam corporum quibus adiuuentur, alterent, calorem, aut maiorem humorem inducendo, velut aqua calida quæ calcificat & humectat, ac multo magis hydreleum calidum (hydreleum humectat re plusquam aquam, & si aqua quam oleum humidior sit, indicatum est lib. 2. cap. 25.) & vt galbanum calcificat, ac denique vt aliud quocumque medicamentum, quod exuperantia vocamus calidum aut humidum, aut vtrumque: sed calcificat & humectantia ad æqualitatem: quod est vt libro secundo explicuimus, seruare proprium calorem & humorem partis, & rependere quantum caloris à parte receperit, neque tamen plus, neque minus, quod quidem calcificare fomenti potius indumenti, aut cataplasmati temperati esse videtur, quam medicamenti. Obiter interponit curationem bulimie, vt conferens cum bulimie auxiliis, quæ calida sunt & humida exuperantia, & pus mouentia, eorum naturam apperiat. Nimirum bulimia est passio frigida & sicca, ac proinde curatur calidis & humidis, quæ talia sunt, vt medicamenta, velut hydreleo calido: suppurationia vero sunt calida & humida, vt fomenta quædam, velut cataplasma ex triticea farina, quod tale est vt naturis temperatis nihil naturalis humiditatis addat, neque detrahat, neque caloris. Sed dices, quomodo ergo sunt calida & humida, siquidem nec calcificiunt nec humectant partem quam curant? Duo respondet Galenus, primum quidem, hæc, & si qualitate, calorem inquam & humiditatem non augeant, augere tamen substantiam: deinde dicit, hæc, et si natura humana non sint calidiora, neque humidiora, sed æqualia, verum dici merito calida & humida, quia ipsa humana natura calida & humida est iuxta veterem sermonem, hoc est iuxta opinionem antiquorum, de qua primo de temperamentis disputatum est. Quid sit alterare augendo substantiam dicitur paulo post, capite 9. itaque dicit suppurationia esse calida & humida, non tamen vt aqua est humida, aut vt galbanum calidum: nam hæc duo dicuntur non vt quæ alterent ad æqualitatem, sed excessu, aqua vt quæ carnem humectet & emolliat, galbanum vt quod calcificat. Nam aqua, vt dictum est primo huius operis libro, etiam si calida admoveatur, vt euacuet succos omnes qui in te quæ irrigantur sunt, tamen similes ipsas partes humectat, quod in elixis carnis experimur. Itaque (inquit) medicamenta pus mouentia, eo quod perinde vt aqua calida excalfaciant, superfluum in spatiis vacuis contentum humorem per halitum digerunt, ipsi tamen similibus corporibus secundum naturam affectis, humiditatis nihil adiciunt aut detrahunt, quod sentiri queat. Videbitur sibi Galenus iam hic repugnare, cum dixerit humectare substantiam augendo, quæ superant, non verò dicat contentum succum per halitum

L 5 halitum

halitum digerere. Quam enim substantiam au-
geat, si succos absumunt? Ipsam enim carnem ne-
que augent, neque minuunt. Certe hæc si quis at-
tente consideret, non repugnet. Nam & si fieri
non potest, quin calore aliquid vel exiguum suc-
ci discutiant, tamen emplastrica substantia, quam
et alia medicamenta habere mox dicit, ipsa sese
impediunt, quominus tantum discutiant, quantum
calore possent. Itaque calore discutunt non nihil
emplastrica substantia discutit prohibet, augent
que humidam substantiam, quia plus eius in par-
te esse faciunt, quam si resoluta aut emollientia
ad mouerentur, quin & quam repercucientia
(quia hæc ut impediunt discutit, ita etiam à par-
te arcentur nuper diximus) atque ad eam si
ruda pars in aere versaretur, quia hic aut frigo-
re repelleret, aut calore discuteret, aut veti qua-
piam qualitate siccaret. Itaque vere dicere po-
tuerit (tamen si hæc anticipare videar postea ex-
plicaturo) augere hæc humidam substantiam,
tamen si fieri non possit, quin aliquid discutiat,
nam & ipse coquens calor absumit aliquid re-
nuis humoris, & ita reliquum reddit crassius.
Itaque dicit, suppurantia, partes similes, ne-
que humidiores, neque sicciores reddere, tem-
peraturam (inquit) cum possideant similem, ea-
rum substantiam tueri potius quam alterare pos-
sunt. Quid ergo (dices) nullam igitur alteratio-
nem inferunt suppurantia? nam à similibus om-
nino nulla actio fit. Huic tacite obiectioni re-
spondet Galenus, in suppuracionibus humidita-
tem, hoc est succum ipsum qui continetur, alte-
rari, & si qua sit caro conrussa (hæc enim due sunt
materie suppuracionis) cetera vero omnia que
secundum naturam habeat, hoc est sanæ partes,
naturam suam seruant. Probat deinde hæc ita ha-
bere hæc ratione. Triplices sunt actiones in ani-
malium corporibus, quedam que à sola faculta-
te aguntur, ut chyli, & sanguinis, & lactis, & semi-
nis generationes, & alie similes: quedam que à
solis medicamentis, velut exustio, putrefactio &
excisio, & consultio, ac multa chyrurgi eorum
operum: quedam mediæ inter has, que partim
aguntur à partis natura, partim ab ipsis medica-
mentis: huiusmodi est suppuratio, quippe que
est mediæ & mixta partim ex naturali actione,
partim ex ea que præternaturam. Talem esse sup-
puracionem, hoc est mediæ alterationem inter
coctionem & putrefactionem, probat à materia,
& ab efficienti causa. Quia inquit, alteratione se-
cundum naturam duo hæc insunt, fieri ex fami-
liari materia, & à naturali calore materiam be-
ne superante: ei vero que præternaturam, con-
traria, scilicet ab aliena caliditate accidit muta-
tio, & ad nihil utile est quod fit. At media (inquit)
earum, que scilicet suppuraciones commita-
tur, ab ingenito quidem sic calore, sed non plane
vincente materiam. Probat hoc ita habere ex
materia, vocat autem hic materiam, ipsum pus,
materiam scilicet in qua recipitur ea passio que
suppuratio est. Neque enim (inquit) ex materia
peragitur, que profum benigna sit, ut neque ex
omnino aliena. Hoc est neque enim ipsum quod
suppuracionem recipit, quodque pus vocatur, ma-
teria est omnino benigna, ut chylus, aut sanguis

neque omnino alieno, ut sanies aut virus, sed me-
diocrem quandam habens putrescentiam. Con-
stat ex hoc loco euidenter, Galenum censere
quod ego præter controuersiarum opus, multis
iam locis confirmari, ac proinde nunc fasius per-
tractare mitto, suppuracionem actionem quan-
dam mediæ esse inter concoctionem & putref-
centiam. Nunc, his positis, videamus argumenti
consecutionem. Ut igitur naturales alterationes
que ab innato proueniunt calore, similibus ex-
trinsecus ad motione iuuantur, ita & ea alteratio
que in mouendo pure conspicitur, iuuetur simi-
libus medicamentis. Probat naturales alteratio-
nes similibus iuuari, simulque explicat quod nu-
per dictum est, ut augetur copia caloris non au-
cta qualitate, dicens, nam quid æquè ventris co-
coctioni conferre nouimus, atque corpus huma-
num illi impositum? Proinde quidam pueros no-
tu ad mouentes per quietem, longè euidentissi-
mum adiuuentum sentiunt. Confert siquidem
amplius, & multo magis familiaris est, eo calore
qui à fomentis paratur. Eiusdem utilitatis gra-
tia quidam paruos catellos per quietem ventri
imponunt, copiam coquentis cibos caliditatis
augentes, non qualitate (quid sit augere copia
caliditatis capite nono dicitur, nunc illud vni-
dicitur id fieri fouendo magis quam alterando)
tale igitur (inquit) esse debet, quod ad mouendū
pus adhibebitur medicamentum, qualis est in na-
turis temperatis calor natiuus. Itaque debet pus
mouens æquale esse calore & humore corpori cui
ad mouebitur. Vnde colligit, cum naturæ corporis
adeo sint diuersæ, non esse omnibus eadem me-
dicamenta suppurantia, sed cuique sua, tanto sci-
licet calidiora, quanto calidior sit natura eius
cui ad moueantur, & tanto minus calida, quanto
ea sit frigidior: atque humida, aut sicca perinde.
Verum que secundum magis & minus dicuntur
infinitam habent diuisionem, & de infinitis nul-
la ars esse potest, necesse est vnum quiddam vel-
lut regulam & scopum statui, ad quem dicantur
cetera omnia: illud oportet esse hic optimè te-
peratum corpus, ut in communi de omni medi-
camentorum genere sæpe ante dictum est. Illa
igitur simpliciter suppurantia & emollientia, &
aliud quiduis facientia sunt medicamenta, que
ad temperatum hominem sunt talia. Ea igitur
erunt pus mouentia, que temperatæ naturæ sunt
similia, quare cum ea natura calida sit & humi-
da iuxta veterem sermonem, ut antea dicebatur,
sunt medicamenta pus mouentia calida & humi-
da. Hæc est Galeni sententia de pus mouentibus
quam libuit particulatim, perque singula verba
exponere, ne quid nos eius fugeret, atque ne que
nos vocula forte falleret: tamen re tota ita per-
specta, non possum omnino probare hanc senten-
tiam. Primum, quia Galenus male videtur co-
ligere, deinde quia secundum dogma, quod alio-
qui censet esse falsum, procedit. Melius autem sit
vtrunque seorsum indicare. Male quidem colligit,
si alterationes mere naturales similibus iu-
uantur, ergo & que mediæ sunt inter illas &
eas que sunt præternaturam. Nam merè natura-
les possunt similia exactè, quia sunt merè natu-
rales, que ergo merè naturales non sunt, non
possunt

possunt merè similia. Contrarium ergo ei quod
Galenus docet, colligitur rectè, hoc scilicet mo-
do, alterationes merè naturales possunt similia,
igitur que merè naturales non sunt, non possunt
similia, sed tanto deficiente à similibus, quanto
eæ deficiunt à merè naturalibus, suppurantia er-
go tanto deficiunt à similibus, quanto suppuratio
abest à mera concoctione: sed suppuratio à
mera concoctione inclinatur in putrescentiam natu-
ram, ergo & suppurantia inclinabunt in putrefa-
ctiuas qualitates: hæc vero sunt calor & humor:
suppuratoria ergo calida & humida sint, non me-
diocria & temperata, neque omnino exactè simi-
lia, sed calidiora & humidiora aliquanto quam
natura hominis temperatæ, quare si natura ho-
minis temperata esset, ut vetus sermo assererat,
suppurantia essent quæ ea humidiora & calidio-
ra. Sed alterum, cuius gratia sermo Galeni vide-
tur futilis, explicemus. Colligit suppurantia esse
calida & humida, quia temperatissima homi-
nis natura est calida & humida. At vero ipsemet
Galenus toto primo libro de temperamentis, ni-
hil aliud agens, refutat sententiam priorum me-
dicorum, & philosophorum, consentium esse ca-
lidam & humidam tempericem optimam. Prodit
igitur nunc suum dogma, docens quod consen-
taneum sit, ei quod alibi refutauerat. Verum e-
nimvero conuenit, non falso verum: nam quod
ex falsa assertionem deducitur, & si verum esse ca-
su possit, tamen nullam inde fidem accipit. Ga-
lenus itaque duobus his modis videtur errare,
quare mihi consentaneum magis videtur sup-
purantium naturam in calore & humore collo-
care. Nam conformem esse necesse est ipsorum na-
turæ suppuracionis: hæc vero est quodammodo
putrescentia: igitur & illa quodammodo putrefa-
cientia, non igitur omnino bona & similia, sed
naturam habentia inter concoquentia & putrefa-
cientia, ut suppuratio mediæ est inter coctionem
& putrefactionem. Si igitur concoquentia
sunt merè similia, & putrefactia valde calida
& humida, suppurantia sint non nihil calida
& humida. Præterea que carni sanæ similis sit, co-
tusæ non sit, humida nanque contusione humi-
dior redditur, caro: quo pacto igitur humidiori
carni humidum sit medicamentum, & sicciori
non sit? Nam quod ad humidius humidum est,
ad siccius sit longè humidius: non igitur ita statui
conseo, sed suppurantia calida & humida esse:
non quidem quod mediocria nunquam pus mo-
ueant: mouet enim, atque ad eam sæpe melius pus
quæ calida & humida, quia minus putrefaciunt.
Atque cum tanta sit naturæ hominum & partium
differentia, est ampla cuiusque generis medica-
mentorum latitudo, & eadem erunt huc suppu-
rantia, illi emollientia, alteri concoquentia. Velut
exactè temperata temperatæ partierunt conco-
quentia, frigida & sicca pus mouentia. Nam me-
diocria ad frigidum & siccum calidum est & hu-
midum. Et mediocria temperatæ parti admota
poterunt ex bono sanguine carnem probam, ex
carne contusa pus gignere, vtrunque quidem ob
materiæ dispositionem. Nam eodem modo curari ef-
fectus mutata materia, & manente causa effectri-
ce, atque hac mutata & manente materia. Nihil

ominus consentaneum magis est, pus mouendi
vim qualitatibus illis tribui, quæ cum natura ip-
sius suppuracionis habent analogiam: atque cen-
sere calida & humida pus facere per se, tempe-
rata vero non nisi ex accidenti, ob materiam.
Quod inde agnosces, quod calida & humida vi
sua possunt pus facere, ex sanguine etiam integro:
temperata vero non nisi ex vitioso & non
omnino emendabili. Nimirum illa sua vi faciunt,
hæc non nisi ob materiæ dispositionem.

¶ Caput Septimum.

Galen.

EIVS vero quod indurata emoluit, tem-
perata natura multo calidior, non ta-
men iam valde calidam. Oritur autem
induratum affectio ex fluxione viscosa
& crassa, paruis particulæ poris siue meatibus
impacta. Digesto vero per halitum quæ
tenue est eius ac subtile, ac deinde quod re-
liquum est refrigerato ac velut congelato,
vocata sequitur scirrhis: at proinde frigi-
dum pathos aiunt, & per calfacientia cura-
ri. Porro quoniam cum frigiditate humor
redundat superfluous, idcirco etiam com-
positam eius esse medelam, ob refrigeratio-
nem scilicet ex calfacientia poscente affe-
ctu, ob alienam vero & superuacaneam
humiditatem, euacuantia. Vnde fit ut eo-
rum que scirrhi in morem indurata sunt,
nullum curari valeat, neque à valide exci-
cantibus, neque à fortiter ex calfacientibus,
neque ab ijs que vtraque hæc præstare pos-
sunt. Nam que valide ex calfaciunt: hæres
ac contentum in particula humidum vio-
lenter digerentia, atque elicientia, reliquum
omne desiccant, atque incurabile consti-
tuunt, que vero fortiter desiccant, etiam si
non ex calfaciant, tamen ipsa non per me-
dium, euacuando scilicet quod subtile est,
sed ex professo, atque ex natura sua ad sum-
mam duritiem infixam particulæ fluxio-
nem adigunt. Sola igitur ea que, calfaciunt,
sed non admodum, vnaque exciccant, sed
non magnopere, eiusmodi sanare affectus
possunt: vocantur que ea medicamenta Græ-
cè μαλακτικά (Latinè emollientia nomi-
no) eodem tempore vtrunque agentia. Ne-
pe quod congelatum est fundentia, & sen-
sim per halitum digerentia.

¶ De medicamentis emol- lientibus.

Di-

Commu. **D**icitur autem vocari medicis emollientia peculiariter, quæ solvunt scirrhus, eo quod durities illis vocentur peculiariter scirrhos, proinde necesse est contemplationem de emollientium natura procedere à scirrhii essentia & causis. Nam cum contraria sint contrariorum medela, cognita cuiuscunque morbi essentia facile cognoscetur natura eorum quæ sunt illi idonea remedia. Docet igitur Galenus, quæ affectio sit scirrhus, & quæ eius causa, & inde inuestigat emollientium naturam. Oritur, inquit, induratum affectio ex fluxione viscosa & crassa, parvis particula poris impacta. Certe cum, ut mox ipse Galenus dicit, duplex sit scirrhus, alter ex pituita, alter ex melancholia, non omni scirrhus nascitur ex crassa & viscosa materia, sed ut Galenus ipse dicit quatuordecimo methodi capite tertio, succus vade id vitium nascitur sit glutinosus aut crassus, aut utriusque rationis particeps. Nimirum pituita crassa, lenta etiam est, melancholia vero et si est etiam crassior, tamen est sine lentore. Verum Galenus hic iuxta institutum recte dicit, eius enim scirrhii nunc dicit naturam & generationem, qui curatur emollientibus, ut vero qui ex melancholia mera sine villa sit pituita missione, aut penitus incurabilis sit. Quales esse dicit secundo de arte curatiua ad Glauconem capite 5. eos qui insensibilem omnino reddiderunt partem, aut sunt cancri & nihil volunt minus quam emollientia, ut mox dicit Galenus, itaque posunt emollientia qui cancri non sunt, neque sunt cum insensibilitate incurabiles, sed cum indolentia difficilis curatiouis, tales vero ut eodem capite secunda ad Glauconem dicitur, sunt ex succo lento & crasso, vix solubiliter induratis partibus, infixo. Nimirum sunt ex pituita sola, aut ex melancholia non sine pituita. Ob id ergo nunc de scirrho emollientibus curatio agens, recte dicit, sit ex fluxione viscosa & crassa: modus vero eius generationis est, cum quod eius fluxionis tenue est, aut minus crassum absumitur, reliquum vero refrigeratum ac congelatum haberet, ac proinde (inquit) dicunt medici scirrhum esse frigidum pathos, ac per calfacientia curari, & quoniam non est interperies nuda, sed simul cum frigiditate redundat humor superfluus. Idcirco etiam compositum dicunt esse eius medelam, per calfacientia & euacuatia, quod scilicet succus vacuetur, & partis concretio solvatur. Ex his sit, ut scirrhus curari non possit, valide exiccantibus, neque valide calfacientibus, ac multo minus valide utrunque facientibus: quia quæ calfaciunt vehementer, absumunt tenues partes, & relinquunt siccius & durius, quæ siccant, hoc quidem faciunt non per mediū, sed per se, & natura sua. Nimirum calida siccant per accidens, quia calore dissipant humidam substantiam, sicca vero siccant per se, quia siccitas vna quædam est agentium qualitatum, & per se gignit sibi similem. Solum igitur (inquit) ea quæ calfaciunt, sed non admodum, vnaque exiccant, non magno opere eiusmodi affectus sanare possunt: & vocantur ea medicamenta emollientia, eodem tempore utrunque agentia, nempe quod congelatum est fundentia, & sensim per halitum

digerentia, hæc est Galeni sententia de emollientibus, cui tamen repugnare videtur quod in calce capitis tertii (ut illic monuimus) dicitur, videlicet emollientia ea esse, quæ maiore quâ partis natura calorem accendunt, aliquid tamē humiditatis adducunt. Nam si aliquid afferunt humiditatis, nihil profecto siccant, verum ibi respondimus, si nullus alius locus repugnaret Galeni assertioni, inde nihil colligi posse, quod nunquam distinxisset emollientium modos, neque de illis loqueretur tam exacte quàm nunc. Videtur etiam repugnare quod quatuordecimo methodi dicit scirrhii curationem peragendam calfacientibus & humectantibus, atque talia esse emollientia: id vero dicit his verbis: quod si quis, ijs quæ acuatim trahunt, digeruntque medicamentis vacuare tentet: neque ijs quæ humectant & exalfaciant, molliat, ac liquet. Secundo etiam de arte curatiua ad Glauconem, cap. 5. videtur ad emolliendum quandam humiditatem requirere, quasi ipsa humiditas ad emolliendum conferat per se. Nam, inquit, non igitur curandæ sunt partes induratae medicamento immodicè siccante, sed cum eo quod calorem habeat tepidum, humiditatem vero neque multam, neque omnino minimam. At qui profecto consonum videtur rationi, vim emollientium humiditati tribui potius quàm siccitati. Nam durities est soboles siccitatis, & mollietas humiditatis, neque vero quia diximus quæ humectando emolliunt, humectantia vocari medicis potius quàm emollientia, proinde tenemur negare humectandi vim habere quæ vocantur emollientia: diximus enim etiam quæ solvendo concretionem emolliunt, dici calfacientia, tamen Galenus nunc dicit emollientia concretionem solvere calfaciendo: eadem ratione dicere possumus humectare, esse vero emollientia, quia non id faciunt solum, sed solvunt scirrhus. Erat vero notio eorum quæ peculiariter vocantur emollientia, quæ solvunt scirrhus. Ut igitur quod consentaneum est de hac re statuas, ac decernas, quibus qualitatibus potius eam vim tribuas, illud vnum considerandum est, qualibus medicamentis melius solvatur scirrhus. Mihi quidem videtur calidis, ut concretio partis & succi solvatur & succus euacuetur, atque non nihil humidis, ne interim alia ratione conrescant, siccatione scilicet, sed potius laxentur, & fundantur, & succus ita euacuationi melius pateat. Nam si Galenus recte timet, ne scirrhus magis durefeat vsu vehementer calidorum, & si non sint sicca, & vehementer siccorum et si non sint calida, eadem ratione timere debet ea quæ calida simul & sicca sint, & si utrunque mediocriter. Nam perinde siccabunt calida in tertio & sicca in primo: atque sicca in quarto, ac fertasse etiam magis: nam calor et si ex accidenti siccat, consumptione humiditatis, non tamen id facit minus quàm siccitas, sed magis etiam. Porro si emollientia medicamenta ponantur habere calorem qui satis sit ad paulatim resoluendum succum, sicca qualitas quid confert ad scirrhii solutionem? Certe nihil. Imò laxationem partis & succi fusionem prohibebit (hæc enim humiditas facit, quare resolutione obedit) & inter-

rim caro ipsa siccabitur, & durefcet. Humiditatem vero soluere concretiones etiam eas quæ à frigore sint factæ, constat, quia omnia concreta solvuntur melius in calido humido vel in aqua calida, quàm in calido sicco: & sola humiditas soluit concretiones. Nam nix liquatur infusione aquæ frigida, nisi cum summe est concreta, tunc enim poscit, ut liquetur, calidam. Igitur constat quæ frigore concreta sunt, liquati quidem primum ac maxime calore, deinde vero etiam humore: atque ad hoc constat humorem omnem concretionem soluere: nam quæ concreta sunt calore, soluit primo ac maxime, ut in commentario quartilibri Meteororum Aristotelis indicatur, quæ concreta sunt frigore soluit secundo, soluit itaque omnem concretionem, siccitas contraria omnia facit. Igitur humiditas iuuat calorem ut concretionem scirrhii soluat, ut tamen resoluatur non prohibet, imò vero ob carnis laxationem hoc etiam auget. Nam calida aqua plus etiam extrahit succum quàm ignis, ut indicant elixæ carnes, quæ magis exucces sunt quàm affæ, etiam si humidiores. Calor igitur cum humore concretionem soluit, & succum euacuat melius quàm calor siccus, & interim ipsas carnes emollit. Cur non igitur in calore & humore ponetur potius vis emolliendi quam in calore & siccitate? Quod id quod humiditatem, emolliationem non vocari Galenus inuenit, sed humectationem: tamen ponat naturam emollientium in solo calore, & interim concedat iuuari à facultate humectandi. Nam in siccitate quæ emolliationem prohibet, cur emolliendi vim ponat, non video. Duorum igitur alterum dici oportet, aut emollientium naturam esse in calore & humore: aut quod in idem recidit, in calore tali, hoc est in calore cum tali modo substantiæ, blando scilicet, & laxante. Sed hæc omnia procedente sermone sicut apertiora.

¶ Caput Octauum.

Galeni.

Quapropter calida sunt id genus medicamenta, neque admodum sicca, atque à pus mouentibus eo dissidentia, quæ calidiora sunt, & sicciora. Illa enim cognatam ac simillimam corporibus nostris caliditatem possident: emollientia vero licet validiorem habeant, non tantam tamen ut attractionis violentia reliquum de siccent. Præterea ea quæ pus mouent, humorem qui præfuit in partibus induratis, seruant: emollientia vero paulum quiddam eius absumunt. Proinde quauis innumera sint calfacientia simul atque exiccantia medicamenta, sola tamen ea quæ conuenientem ac symmetrū calorem possident, vnaque illi respondentem sortita

sunt siccitatem, mollire quæ scirrhii instar indurata sunt, possunt, quale est bdellium, styrax, galbanum, thymiana ammonicum, medulla tum ceruina, tum vitulina, adeps caprinus & taurinus, & quæ eius sunt generis. Nam nunc consilium non est omnem expromere materiam, sed solum de id genus facultatibus omnibus generalem constituere doctrinam. Præstat nanque in genere de pus mouentibus atque emollientibus cognoscere, quod illa æqualem accendunt calorem, ei qui est in homine secundum naturam: quæ vero emolliunt, multo maiorem. Quocirca illa quidem quantitate potius quam qualitate caloris facere sunt nata: at quæ indurata emolliunt, qualitate potius. Itaque si in parte quæ suppuratio ne indiget, assiduo impositas seruare manus, aut aliam quauis partem possibile foret, celerrimè sic suppuratio procederet. Pari quoque modo si medicamentum hominis temperaturæ sit simillimum ocysimum concoquet quod in pus verti debet, ut est nonnunquam caro, nimirum vbi conatus fuerit, interdum vero humor qui phlegmonem produxit.

Dicta est Galeno seorsum naturam pus mouentium & emollientium, nunc sermone de vtriusque resumens, qua ratione inuicem differant, docet, dicens emollientia à pus mouentibus eo differre, quod calidiora sunt & sicciora. Nimirum suppurantia iuxta eius sententiam sunt calore & humore mediocria: emollientia calida & non nihil sicca. Ego vero qui utrorumque naturam posui in calore & humore, concesserim etiam emollientia esse calidiora & sicciora pus mouentibus, quia pus mouentia calore viuuntur ab emollientibus, humore emollientia à pus mouentibus. Itaque emollientia habent caloris plus, & humoris minus quàm pus mouentia. Quia succum digerere maioris caloris est quàm coquere: & putrefacere maioris humoris quàm laxare, pus autem mouentia coquunt & putrefaciunt, emollientia digerunt & laxant. Sunt igitur emollientia calidiora quàm pus mouentia, ac quodammodo etiam sicciora, quia minus humida. Verum etsi digerere non nihil emollientia dicimus, non tamen adeo, ut quæ digerentia, seu resoluentia simpliciter dicuntur: nam ita, ut antea quoque dictum est, attractionis violentia reliquum desiccarent. Præterea (inquit) ea quæ pus mouent, succum qui præfuit in partibus induratis seruant: emollientia vero paulum quiddam eius absumunt. Videtur Galenus nunc repugnare sibi ipsi, cum dixerit capite sexto, medicamenta quæ pus mouent, ea quod perinde ut aqua calida exalfaciant, superfluum in spatiis vacuis contentum humorem per halitum digerunt, vna

Comm.

libello de inaequali intemperie monstrauimus. Hæc ita videntur componi posse. Eorum quæ à naturalibus rebus fiunt, vt Aristoteles docet, quædam sunt necessitate quadam, et si ad finem nihil conferant, quædam vtilitatis gratia & propter finem. Velut ventriculus gignit chylum vt eo nutriatur, extremetum vero necessitate quadam, quia non potest totum panem inutilem mutare succum. Ita resoluentia digerunt per halitum vehementer, & emollientia, mediocriter, vtilitatis gratia, vt scilicet euacuato succo pars sana fiat: pus mouentia non ita, melius enim multo agitur suppurationis effluuii cohibitione quam digestionem: nihilominus calida cum sint, non possunt non aliquid renuoris partis digerere. Nam ipsa maturitate, quæ maximè naturalis concoctio est & naturalis caloris opus, digeritur humiditas quædam tenuis & cruda: itaque & pus mouentia aliquid digerunt necessitate quadam, cohibent vero sua emplastrica substantia, vt mox dicetur, maximam partem effluuii, & maximam succi partem conferuant, vtilitatis gratia, quia ita optime agitur suppurationis. Itaque videtur Galenus capite illo dixisse quod necessarium, hic vero quod optimum. Sed redeamus ad pensum. Proinde, inquit, quantum innumera sint calfacientia simul & siccantia, sola tamen ea quæ concientem ac symmetricum calorem possident, & illi respondetem sortita sunt siccitatem (hoc est quæ minorè calorem & siccitatem habent quàm quæ vocatur resoluentia) mollire, quæ in modum scirrhii sunt indurata possunt. Cui autem dicit, & illi respondentem siccitatem, ne intellige siccitatem calorem æqualem (nam Galenus hæc medicamenta calidiora quàm sicciora esse statuit) sed respondentem quadam proportione. Apponit emollientium exempla, dicens, quale est bdellium, styrax, galbanum, thimiamia amonicum, medulla tum ceruina, tum vitulina, adeps caprinus, & taurinus. Hæc omnia quorum hic Galenus meminit manifestè constat esse emollientia, quotidie enim eis vtimur ad soluendas durities, lienis, & vteri, & aliarum partium, constat etiam ex eorum historis eorum plurima medicamenta esse calida & sicca, nam styrax, bdellium, galbanum, & ammoniacum thimiamia, talia haud dubie sunt, cum sint galbanum & ammoniacum quarundam ferule spectierum succi, & styrax, & bdellium sint illis similia, & probentur gustu amara. Calfacientia quidem alia etiam sunt. Nam medullas calidas esse Dioscorides tradit est quæ receptissimum: adipem natura sua temperatum & mediocre esse inter calida & frigida indicatum mihi est in controuersiarum libro secundo. Quapropter qui temperati animalis, vt hominis, erit temperatus, qui calidorum, calidus, qui frigidorum frigidus. Caprinus ergo præcipue qui hirci sit, & taurinus, erit calidus. Siccum vero per se nullum horum esse mihi persuadeo: nam medullæ & pinguedines humidæ valde partes sunt, quare et si ob animalium quorum sunt, naturam aliquid humiditatis amittant, non tamen vt sicca iam sint. Nam adeps taurinus exempli gratia, dicitur calidus quod ad adipem humanum talis sit (quia humanus adeps est temperatus) tamen siccus non

nisi ad humanam cutem: ad hanc enim dicit quæ humidæ & sicca Galenus, 2. de temperamentis monstrauit. Videntur ergo hæc omnia calida esse, sicca vero quædam. Quid ergo, nūquid quia quædam eorum sicca sunt, male nos ponimus emollientium naturam in humiditate? Certe non magis quàm Galenus male ponit in siccitate, cum illorum quædam sint humida. Nam si quam maxime velis negare has & medullas & pinguedines humidæ esse. Omne pinguedinis genus esse siccum nemo mente sanus dicit, tamen Galenus ipse, 2. ad Glauconem dicit citans hunc locum quem nunc commentamur, exempla quoque ipsarum dicta sunt ex simplicibus omnes medullæ atque adipes. Itaque exemplis nulla opinionum debet contendere, sunt enim multa emollientium humida, ac non pauca etiam sicca, quia vt antea disputantes de suppurantis dicebamur: est cuiusque medicamentorum generis ampla latitudo, ob differentiam affectionum & partium. Atque ita possunt humida & sicca in idem cadere genus emollientium, quia idem potest esse simpliciter siccum, & ad aliquid humidum, & præter hæc possunt contraria operari idem secundum aliquid commune, velut humida & sicca possunt emollire secundum communem calorem, & commune substantiam modum blandum. Nam commune est omnibus emollientibus habere blandum quædam modum, vel pingue m, vel lentum, vel gummofum, vt mox dicetur. Nihil igitur obstante exempla, quominus naturam emollientem ponas in calore & humore, aut in calore solo cum tali substantiam modo, vt diximus nuper. Sed addamus reliqua. Præstat (inquit) in genere de pus mouentibus, atque emollientibus nosse, illa æqualem accendere calorem ei qui est in homine secundum naturam, quæ vero emolliunt multo maiorem. Hæc explicata iam sunt examinatumque quatenus sint vera. Quæ circa (dicit) illa quantitate potius quàm qualitate caloris agere sunt nata: at emollientia qualitate potius. Quantitate caloris agere est quod nuper dixerat, quantitate caloris augere. Quid autem id sit explicabitur ex æte sequenti capite. Verum quod addit, ille iuxta suam sententiam, videtur mihi dicere, magis quàm experimenti fide. Si manus aut pars alia humana parti suppurationem accepturæ esset assidue imposita, celerissime sic suppurationem processuram. Ego sane affirmo ventriculi actotius ventris concoctiones admotis manibus agi celerimè, verum inflammationum suppurationem suppurantibus cataplasmatibus longè celerius. Neque video quis possit repugnare, siquidem suppurationis quædam putrefactio est. Duas esse suppurationis materias, succum qui phlegmonem facit, & contusam carnem, dictum antea est.

Caput Nouum.

Q Vin etiam quod emplastricum esse debeat eius generis medicamentum, vt exacte suppuratoriū sit, & ipsam liquid.

Galena.

liquido mihi apparere videtur. Nam si substantiam innati caloris augere, non intendere qualitatem ipsam conueniat, poros corporis obstructos esse necessum est, quo videlicet halitusque transpiratus includat. Si quidem ea cataplasmata quæ aut detergentia, aut validius excalescentia, halitus diffilari permittunt, exsiccant, quidem, sed pus non mouent. Talis est ordeacea, cicenum, scenigræci, fabacea que farina, amplius etiam lolia: eruiha, panici, lupinorum, milij, omniumque adeo exsiccatium: quippe cum tum per ea quæ detergent, etiam si non admodum excalescent, sed quia obstructione liberat, referantque meatus, vnaquoque calor particulæ euolet, haud quaquæ feruetur ei commoderatio: tum ab admodum excalescentibus huius etiam non parum vacuetur, & qui reliquus est incalcescat, ex quo fit, vt natui caloris substantia diminuatur, sed qualitas intendatur. Quorum neutrum fieri expedit, verum halituum & calidum spiritum contineri quam plurimum, & ad vniuersam caliditate symmetricum: quippe cum hic in pueris copiosissimus omnes actiones naturales adaugeat. Sed sunt quos id fugit, & cum hoc quod ignorant, Hippocratem in super accusare non verentur, quod dixerit crescentia plurimum habere caloris innati. Sed nos, dicta eius haud perperam capere oportet, ac cognoscere innatum dixisse calorem, quem in quoque animalium & natuum spiritum nominamus, de quo & Aristoteles scriptum reliquit. Verum nihil prohibet sanguineam substantiam simulque æream vna cum spiritu calidum inaudire innatum. Ac Stoici quidem nunc ipsum spiritum animæ esse substantiam autumant. Nos sane de animæ substantia non admodum pronuntiare quippiam audemus, & ad præsens superuacaneum arbitramur. Quamquam nos iam ante spiritum innatum, etiam si non sit animæ essentia, saltem primum eius esse instrumentum in consummationis de Hippocratis Platonis, ue placitis demonstrauimus, & certè dicimus eum spiritum in omnibus animalis contineri partibus, sed non vndique esse sui simile, veluti nec sanguinem esse necesse. Tum in spatiis inanibus non parum eius inesse substantiam, in id potius velut materiam quamdam leuiculam etiam innum mutationem ex

poscentem ad innati spiritus, qualitibus suis absoluti generationem. Nihil fecius tamen iam tum etiam admodum ad naturalia opera conducentem. Porro autem vni ex naturalibus operibus est, ea quæ in pus fit conuersio. Nam & illic quædam perficitur coctio. Cum autem quidquam coque-re consilium est, quam plurimum, meo iudicio, spiritum seruari intus oportet. At qui digeritur tum ab euaporantibus ac detergentibus, qualis est ordeacea fabacea que farina, tum a resiccantibus, qualis est panici, lupinorum, milij: tum ab excalescentibus, qualis est scenigræci. Quin multo etiam magis ab his quæ simul & excalescere, & resicare possunt, puta lolio, eruo, cicere, ochris.

De primis facultatibus pus mouentium & emollientium dictum est, nunc de eorum substantiam modo agit. Nimirum agunt hæc emplastricam substantiam, maxime autem ea quæ pus mouent. Quæ sunt emplastrica, ut quæ ea omnia poros obstruant, & obstruant dictum est libro quarto, capite. 5. & 6. dictum quoque nuper est pus mouentia caloris substantiam augere potius quàm qualitatem, & (quod idem est) caloris copia calfacere potius quàm intensione: ex his nunc probat pus mouentia debere esse emplastrica. Quod vt intelligas, scias caloris naturalis nomen, seu calidi naturalis, apud medicos dici aliquando de substantia, aliquando de qualitate: primum calorem, seu calidum naturale, alterum esse proprium in se, quæ cuiusque parti, alterum commune toti corpori, & in omnes partes decurrens: calor in parte quæcunque substantia est pars calidior eius substantia, & quæ calidis elementis respondet: nimirum demonstratum est satis hoc ipso opere, substantias sensu homogeneas partibus consistere, diuersis. Calor vero qui eorum naturali commixtione toti parte accedit, est calor naturalis, seu caloris qualitas, caloris, seu calidi communis, & hic & illuc decurrens substantia est sanguis arterialis & spiritus vitalis: his enim feruatur toto corpore calor quo viuimus, & in quacunque parte suateperies: qualitas huius calidi est ipse calor, quo & sanguis & spiritus calent, & per eos totum corpus. De sanguinis & spirituum natura disputatum mihi satis est in controuersis, explicatumque quibus argumentis Stoici spiritus ipsam animam esse putarent, & alii sanguinem, atque Galeni sententia confirmata, non esse ipsam animam, esse tamen proprium illius instrumentum, non quidem corpus, vt oculus & auris, sed separatum: eamque esse vim animæ, vt materiam deiunctam intra suum corpus consistentem, iuxta ipsius animæ motus mouere possit, non quancunque, neque vncunque, sed talem & tali modo, velut intelligentia intelligendo, quod est quodammodo intra sese patiando, mouet, non quodcunque corpus, sed celum,

hum, nos quo cunque motu, sed certo & tali: porro dictum est non omnes spiritus esse sui similes ubique, sed alios animales vocatos, qui generantur in cerebro; alios vitales qui in corde: naturales pro generatione in testibus, quibus semel fit secundum: sed quod nunc docet Galenus adicia mus: ipsos spiritus vitales (nam de his solum hic agit) dicit esse non ibique sui similes, sed in diuersis partibus diuersos, vt sanguinem: quia vt hic in aliis partibus est semiconfectus; vt in mesenterio, in aliis benecoctus vt in renis: in aliis magis adhuc elaboratus, vt in arteriis, ita spiritus vitales, in corde & in arteriis sunt perfecti & satis elaborati, toto in corpore dum bene valet, sunt omnia spiritibus quibusdam plena, non quidem illis vsque ad eum perfectis, atque qui in cordis ventriculo sinistro sunt, sed ab illis parum distentibus, vt leuicula quamdam mutatione consequuntur illi fierent. Et hi quidem spiritus, cum sanguine, est substantia naturalis caloris & his euolantibus, dicimus naturalem calorem dissipari. Contineri autem hanc caloris substantiam omnibus partibus, quae vitali calere, calore, constat, quia alioquin cur eueniret hydropicam effusa aqua repente mori? Non enim profecto ipsa aqua ad vitam custodiendam uelisset, nedum necessaria: necesse est igitur id fieri, quod vitales spiritus effundantur cum putrida aqua: quod quidem non fieret, nisi ibi abundarent. Cum igitur hoc ita habeat, quae spiritus dissipant, merito dicitur minueri substantiam caloris naturalis: quae augent, augere etiam tali etiam substantia dicit Galenus. Abundare plurimum, pro sui scilicet magnitudine corpora puerorum, & ita interpretatur dictum esse ab Hippocrate pueros plurimum habere calidi innati: horum praesentia dicit seruari cuiusque partis virtutem & robur, atque concoctiones agi, & actiones omnes naturales: ex his probat suppuratione medicamenta emplastrica esse debere: nam vnum (inquit) ex naturalibus opus est, ea quae in pus sit conuersio: oportet ergo, vt haec recte agatur, spiritum intus seruari, non potest autem seruari nisi ea quae pus mouet oburent, & poros obstruant, quia apertis poris dissipantur: nam digeritur tum ab euaporantibus & extergentibus, qualis est ordeacea farina, & fabacea tum a sicantibus, qualis est panici, lupinorum, mili: tum ab excoctantibus, qualis est faecula rosmarini: & multo magis ab ijs quae simul excoctant & siccare possunt, vt solio, eruo, cicere, & ochris. Haec Galenus. Mihi vero videtur non solum ob spirituum detentionem opus esse, vt suppuratione emplastrica sint, sed etiam ob detentionem falligium & calidi effluuii, detentionis enim his, sit vt succi facilius ac citius computrescant. Cum igitur spiritus ad concoctionem faciunt, & falligines ac vapores ad putrescentiam, & suppurationem, neque mera concoctio, neque putrefactio sit, sed quodammodo vtrunque, non ob alterius, sed ob vtriusque cohibitionem, expedies sit, suppuratione esse emplastrica. Porro quod de ordeacea farina dicit, animaduersione indiget: ponit enim eam in inutilibus ad mouendum pus, quia ob vim extergendi digerit spiritus: tamen libro. 4. methodi cap. 5. dicit, ideoque etiam

ipsa cataplasmata quae exordei farina componuntur, ceu quae calfaciunt & humectant, omnibus ijs affectibus quibus moueri pus expedit, admoenemus. Et secundo de arte curatiua ad Glauconem capite tertio. Quod si pus se in particula ostenderit, cataplasma imponere oportet semel aut bis: plus vero in praesentibus iuuat id quod fit ex farina ordeacea. Certe farina ordeacea per se sicca est & extergens, ac proinde multo minus apta ad pus mouendum quam triticea: verum quia vt dicitur libello de pituita, mistione aquae & olei siccitatem amittit, & substantiam lentorem, ac emplastricum modum comparat, atque ita fit non parum etiam suppurans. At qui quanto minus quam cataplasma ex triticea farina mouet pus, tanto etiam minus malignae putrefactionis periculum infert. Itaque pulicula ex ordeacea, si ad moueatur calida actu calfaciet (nam alioquin non est calida) & humectabit, atque ita mouebit pus, in quacunque affectione in qua id sit mouendum, atque si sit affectio in qua timeatur maligna putrescentia, vel in phlegmone valde ardente, vel habente aliquid carbonis, aut erysipelatis & in partibus facile putrescentibus, vt genitalibus (melior multo est eius usus quam cataplasmatibus ex triticea. Galenus hoc loco, vt pote qui de suppurationum simpliciter natura agit, triticeam praetulit, apperuitque causam, quae ordeacea adeo suppurans non est, secundo de arte curatiua ad Glauconem agens de exquisita inflammatione, in qua ipsum ardorem reformidat, praefert ordeaceam puliculam, triticeam. Tertio methodi dicit ordeaceam pus mouere in quacunque affectione, intelligens calidam actu, quandoquidem calfacere & humectare affirmat. Ex his constat merito Galenum censere medicamenta hepatis aut ventriculo ad mouenda debere esse non nihil adstringentia, ne eorum vis exoluatur, euoletque calidum naturale laxatis partibus & poris: constat etiam quoad fieri possit vitanda esse emplastrica, & hepatica, vrendumque potius rebus quae calorem naturalem fouent, vt manu calorem, aut lanam pleno cervicali, aut linteolo ex lino crudo, aut panno coccineo, atque si res cogat emplastris calidis vt, tamen non plus satis perueranda, sed desistendum cum primum per facultatem licebit. Nam usus nimis medicamentorum calidorum debilitate facit & spirituum dissolutione reddit ventrem impotentem.

Igitur omnium ad puris generationem aptissimum est, ex ijs vtique quae perfunduntur, aqua temperata, aut cui additum oleum est, quod hydraceum Graeci vocant, ex ijs vero quae irrigantur, oleum temperatum. At ex ijs quae ex hydraceo illiniuntur, farina triticea, & panis ipse, sed is modice coctus sit oportet. Nam qui plurimum coctus est, quodammodo siccior est, aptusque phlegmonis quae agrius concoctione admittunt, qui vero minus, ijs quae admodum calida sunt, atque, vt sic dixerim fer-

Galeni

uent.

uent, congruit tum cui plus additum olei fuerit, pertinacius coctioni aduersantibus conuenit: cui minus, feruentibus magis coepetit. Et sane quod ex pane coctum cataplasma difficulter coctioni cedentibus phlegmonis idoneum est, siquidem panis sal, tum fermentum admixtum est. Quod vero ex triticea farina praeparatum est, calidioribus vtilius est. Et ipsius etiam triticeae farinae quae pura est, tum panis quoque qui purus est puri mouendo coepetior est, nimirum cum furfur minus sit calidum, & magis desiccet, farina autem pura, quaeque alere est nata, humida est & calida: qualia certe ad pus producendum conferre ostendimus. Itaque medicamenta quae phlegmone tentatis imponuntur partibus, si calida sint & humida, ad pus mouendum conducunt, vti adeps suillus, & vitulinus, nam caprae & tauri aciores esse ostendimus: quae ob rem phlegmonis tum frigidioribus, tum durioribus magis congruunt. At suillus & vitulinus, ijs quae proprie phlegmone appellantur, familiarissimus est. Est & adeps gallinaceorum familiarissimus, magisque etiam aserum, quodammodo tum ad digerendum potentior, est enim substantia sua tenuior, si cut & bubus, & caprarum crassior & terrenus magis. Quin & agrestium animalium omnium acrior est adeps, simulque siccior, magis quam domesticorum, maximeque pardalis & leonis. Quare horum nullus omnino puri mouendo idoneus est, sed vt dixi, suillus & vitulinus. Porro pus mouent & pix & resina, neque oleo quopiam aut rosaceo subactae. Sed & hic ad feruentes phlegmones, ex rosaceo eas liquare oportet: ad frigidiores vero excoctantium quopiam: puta cicino, raphanino, veteri sicyonio. Quod si quando sola vtriusque cera, alijs ad manum nullis, ad pus mouendum, & ipsam in excoctum oleorum quopiam dissoluere oportebit: quippe cum ipsa per se minus sit calida, quam vt pus mouere possit, siquidem illiniendi certe vim obtinet. Solis itaque feruentibus phlegmonis apta est, ex calidorum oleorum aliquo liquata. Verum quoad modum haec symmetria ac mediocritate inferior est, vt ad medias temperie phlegmonas, hominumque & partium naturas, sic paulum quidam excedunt resina & pix. Quapropter haec omnia simul mista moderate pus mouent. Sed haec iam ad tractatum de medicamentorum compositione attinent, quem vt aliquatenus at-

tingeremus, speculationis ipsius nos sequela adegit. Rursum ergo ad propositum reuertor. Est autem propositum definire quae sit in genere pus mouentium natura. Dictum vero est, quod modice eam humectantem & excoctantem esse oportet: quod alijs verbis est, vt neque excelat, neque inferius sit temperatura corporis immutantis ipsum, sed quoad fieri possit simillimum. Ceterum quod medicamentum puri mouendo idoneum tale sit facultate, & actu, siue energia fiat eiusmodi dum corpori nostro admotum est, sapienter iam antea dictum est: sed nunc nihil secius sic repetimus, quandoquidem semper eius meminisse oportet: Atque eiusmodi est pus mouentis medicamenti temperies. Porro corporis ipsius constitutio emplastrica est: quae maxime pollent quae lenta & viscosa sunt, velut adeps porcineus, butyrum, thus, & quod ex farina triticea conficitur cataplasma, quippeque moderate tum calida, tum humida letaque sunt, ac proinde puri mouendo idonea. Chondrus tum farina triticea sic cior est, quamquam nihilominus lentus sit, nisi forte etiam amplius. Vnde fit, vt in medijs temperatura phlegmonis, puri mouendo ineptior, in humidioribus etiam triticea farina praestantior sit. Verum & haec iam praesentis commentationis limites excedunt.

Profert Galenus exempla pus mouentium ac commodatissima, & ex ijs quae irrigantur, & ex ijs quae illiniuntur, & ex cataplasmatibus, & ex ceratis. Nimirum omnibus his modis possit pus mouentia ad mouere: deinde rursum velut ex propositis exemplis denuo colligens, repetit quod de natura pus mouentium dictum erat: esse scilicet pus mouentia calida & humida modice, ac hoc idem esse ac si alijs verbis dicitur, vt neque excellant, neque inferiora sint temperatura corporis ipsa immutatis, sed quoad fieri possit, sint simillima. Rursum dicit hoc, vt scilicet talia sint, posse ipsis accidere actu, aut potentia, hoc est quod talia sint cum admouentur, aut quod talia fiant admota. Actu, velut aqua calida: & cataplasma ex farina hordei, (haec enim nisi calida actu admouerentur nequaquam pus mouerent) potentia vt cataplasma ex triticea, aut pulicula cum oui vitelo, quae etiam admouentur frigida, ab ipsa parte alterata, facile transferuntur in calorem & humorem: dicit deinde corporis constitutionem, seu substantiam modum esse emplastricum talibus medicamentis: maxime vero esse talem substantiam modum in lentis, cuiusmodi sunt adeps porcineus, butyrum, thus (intellige pinguis simam thuris partem. Nam quae dicitur manna, friabilis est, neque pus vlla in parte moues) & cataplasma ex farina triticea. Quippe quae (inquit) moderate (hoc est ad aequalitatem) tum calida, tum humi-

Comm.

M da,

da, lentaq; sunt, ac proinde puri mouendo idonea. Hæc antea disputata sunt, indicatumque à me, quantum existimo satis, naturam pus mouentium rectius poni in calore & humore supra æqualitatem, quam in æqualibus. Nunc autem animi in exemplis quæ profert ipse Galenus aduertentes consideremus, an hæc ipsa mea sententia attestentur potius quàm Galeni. Mihi enim ita videtur. Nam optimum (inquit) omnium quæ irrigantur ad puris generationem est aqua tepèrata, aut hydræleo. Constat vero cum temperata hæc vocat, calida intelligere iuxta Hippocr. aphorismum quo dicitur, calida suppuratoria. Aquam vero calidam constat medicamentum esse calidum & humidum, calidum quidem adu, humidum etiam potentia & subiecto: atq; adeo cū operetur vnumquodq; qua est in actu, calfacere & humectare, non solum seruando id quod parti inerat, sed & alterando manifestè. Ex ijs quæ illi nuntur dicit maximè suppuratoria esse oleum calidum, hoc est actu calidum. Quod quia actu calidum, necesse sit calfacere, humidum vero esse monstratum est à me libro. 2. multis argumentis: porro ex cataplasmatibus, probat id quod sit ex farina triticea & hydræleo, aut ex pane ipso & hydræleo: constat vero hoc cataplasma calidum esse & humidum, siquidem ipsemet libro 8. dicit triticum qua medicamentum, & foris impositum esse primi ordinis calfacientium, neque siccare neq; humectare, accedentibus aqua & oleo quæ humida sunt fiet cataplasma calidum & humidum. Quoniam vero triticum ipsum per se neq; humidum, neque siccum est, paulò monitò huc aut illuc agitur, atq; ita ut etiam loco citato ex libro 8. Galenus dicit, quod ex pane conficitur cataplasma siccum est quam quod ex farina, ob sale, & fermentum, atq; adeo ob ipsam in furno elaborationem: ob hæc enim omnia panis quam farina siccior est, atq; adeo ipse panis, ut magis aut minus coctus est, magnam accipit differentiam, & cataplasma ut ex concoctis aut minus cocto sit pane: & farina ut purior est, aut sursum retinet plus. Nam factur minus calidum, & siccum magis est, quam farina, atque ita etiam differunt cataplasmata, ut ex puriori, aut impuriori constant farina. Ob hæc dicit Galenus cataplasma ex pane maximè suppuratorium, & medicamentum inflammationibus ad mouendum, constare debere ex pane mediocriter cocto, & ex hydræleo mediocrem quantitatem olei recipiente: nam quod ex valde cocto aut bis cocto fiet, siccus iam sit, & aptum phlegmonis rebelibus, & agrius concoctionem admittentibus, quod vero ex pane non satis cocto, ijs phlegmonis erit aptum, quæ admodum calida sunt, ac feruent: porro quod plus accipit olei, rebelibus conuenit, quod olei minus, & aquæ plus, feruentibus, ex pane igitur ipso & hydræleo has differentias habent hæc cataplasmata. Est autè panis bene coctus, qui esui est aptus sine vitio: qui vero infra hoc est, crudus dicitur, qui velut exustus iam est, plus satis est coctus. Mediocris versus mistura hydrælei est, duplum esse aquæ ad oleum: si verò sit tantundem olei iam accipit olei multum, si quartam, aut quintam aut sextam partem, iam accipit parum, estq;

valde dilutum confert deinde Galenus cataplasma ex pane cum eo quod ex farina: ac postea seorsum quæ ex farina. Dicit ut quod ex pane valde cocto efficacius est, & ad rebelles phlegmonas melius quam quod ex minus cocto, ita quod ex pane, esse efficacius quam quod ex farina, quia panis accipit sale, & fermentum: quod vero paratu ex farina, esse commodius calidioribus quam quod ex pane, ut scilicet quod ex pane crudiori, quam quod ex bene cocto: deinde & quæ ex farina sunt cataplasmata, habent differentiam ex ipsa farina, quia quanto purior est, tanto est magis suppurans, quò habet plus sursum, eo minus, sed accipit ob surfures aliquam vim siccandi, & extergendi, quare hic quoq; quod ex farina impuriori parabitur erit melius ad rebelles tumores, quod ex pura farina ad faciliores. Hæc de cataplasmatibus: quibus obijciat aliquis videri hæc communi medendi methodo aduersari, siquidem quæ minus suppurantia sunt, dicit ad rebelles tumores & suppurantibus minus cedentibus esse accommodatissima, oporteret autem contra fieri difficilius suppurationem accipientibus maiora admoueri suppurantia, siquidem morbis contraria sunt admouenda remedia. Habere autem ut dixi, constat, siquidem cataplasma ex farina magis humectans est, quam quod ex pane, panis enim accipit sale & fermentum quæ alterius generis medicamentorum sunt, extrahunt enim & digerunt, cataplasma etiam ex pane aut crudiori aut bene cocto, magis suppurans est, quam ex bis cocto. Nam hoc siccitate recedit à suppurantiū natura, iubet ergo ut minus suppurantibus ad ægre suppurabilia. Scire enim oportet non commendari cataplasma ex pane, præcipue ex bis cocto ad ægre suppurabilia, quod sit magis suppurans quam quod ex triticea sit farina, (neque enim est) sed quia transgreditur iam quadam tenui naturam pus mouentium, participatq; facultate emolliendi, tendens versus resoluentem: tumores vero qui scirrhosi aliquatenus sunt, ac proinde ægre suppurabiles, solis suppurantibus non cedunt, sed ut sint, affectus compositi ex inflammatione & scirrho, ita indigent medicamento suppurante & emolliente: itaq; illa medicamenta non sunt magis suppurantia, sunt tñ quodam modo suppurantia, vehementiora, quia non tantum suppurantia, sed etiam emollientia, quæ vehementior facultas est, ob id quæ meris suppurantibus non cedunt, his vincuntur. Secundū eandem rationem dicitur, quæ de pinguibus Gal. dicit. Adipem scilicet solū & vitulinū, quia calfaciunt & humectant medicamentis phlegmonibus ad pus mouendum conducere, taurinū vero & caprinū, quod sint aciores, phlegmonis frigidioribus, & scirrhosioribus congruere, nimirum hi tumores petunt etiam emollietionem, atq; etiam si in eis sit mouendum pus, non tamen solis suppurantibus, sed emollientibus pariter est res agenda. Adipem gallinæ & anseris dicit esse familiarissimū, quod minime sit acer, atq; adipem anserum adhuc esse potiore verum habere aliquod digerentis facultatis ob partium tenuitatem: contra & bubulus & caprinus, quia est crassior & magis terrenus. Agrestium omnium animalium adipem

adipem dicit esse acriorem & sicciorē quam domesticorū, maximèque pardalis & leonis: proinde colligit horum nullum esse idoneum puri mouendo, sed suillum aut vitulinum. Itaq; Galenus horum quædam vituperat ad pus mouendum, quia tenuiorū partium ut adipem gallinæ, ac multo magis anserum: quædā quia acra & sicca, ut adipem agrestium, maxime leonis, & pardalis: quædam etiā videtur vituperare, quia crassiorū partium, ut bubulum & caprinum. Videtur tamē nisi quid aliud obstat quo minus sint optimè suppurantia, crassitie nihilo obstat, cū suppurantiū medicamentorū emplastrica substantia esse debeat. Certè ego non intelligo vituperare eos adipem: quod sint crassiores, sed quod crassiores crassitie terrea, quæ ipsos facit etiā sicciores. Siccitas enim per se obest ad pus mouendum, siquidem humiditas iuuat. Porro intellige iuxta dicta, etsi dicat suillum & vitulinum (salis scilicet expertes) omnium adipem esse ad pus mouendum optimos, id quidè verū esse ad phlegmonas medicocres, costumaces vero & scirrhosiores melius cefuras acrioribus & siccioribus, quapropter ad phlegmonem exquisitū, satius sit vitulinū adipem salis experte, & cataplasmate ex farina triticea, tamē ad scirrhosum potius est adhibere adipem cū sale, aut fermentum salina sub actu, aut adipem aliquem animalis calidioris. Picæ etiam & resinā subactā ex oleo, aut ex rosaceo dicit pus mouere, verū quia hæc sunt aliquanto calidiora quàm expediat, cefet ad feruētes phlegmonas ex rosaceo liquari, ad frigidiores ex calfacientiū quoqiā, ut ex cicino, raphani no, & veteri lycionio. Horum compositiones sunt apud Dioscoridē lib. 1. cera etiā dicit posse nos uti ad pus mouendum, quia vim habet illiniendi, & emplastrica est: verū cefet eam liquari ex oleo quoqiā calido, eo quod ipsa minus sit calida quàm ut possit pus mouere. Proinde ad solas phlegmonas calidiores, esse vtilē cerā, & eā quidè liquatā ex oleo aliquo calido ut camemelino. Ita pix & resina paulū quiddā excedunt, & sunt calidiora: proinde hæc omnia pix in qua, resina, & cera, mixta, moderate pus mouent. Certè hæc mixtura optima est ad plurima vlcera sananda. Nā & pus mouere moderate, & agglutinare satis valenter potest. Hæc accipiens adipem, & oleū aliquod, magis suppurans redditur, cuiusmodi & vnguentum vaslicū vocatum. Sed est quod hoc loco consideremus, non posse hoc quod de cera dicit Galenus cum illius opinione congruere, sed necesse sit fateri pus mouentia supra mediocritatem esse calida & humida. Siquidem lib. 7. cera naturā explicās dicit, cera medium tenet, calfacientium, refrigerantium, humectantium, & siccantium. Habet vero quiddā etiam essentia crassa, atq; emplastricum. Nunc autem dicit eam esse minus calidam quam ut possit pus mouere, atque ad phlegmonas temperie medias esse inferiorem hoc est minus calidam quàm oporteat. Igitur quæ ad pus mouendum in phlegmonis temperie medijs sint accommodata, calidiora sint temperatis: constat vero naturam pus mouentium in ijs esse præcipue quæ medijs temperie sint accommodata. Igitur pus mouentia non ad æqualitatem, sed supra æqualitatem etiam, calida sint.

At qui profecto non intelligo quo pacto hæc exempla Galeni veræ sententiæ non admonuerit, quominus mox repetiuerit ita debere esse, quod pus mouet calidum & humidum, ut neque excellat, neque inferius sit temperatura corporis ipsum immutantis, sed quoad fieri possit simillimum. Sed huius placiti incertitudinem ipsemet passim prodit, ut indicauit, quare quæ reliqua sunt addamus. Ut docuit ad phlegmonas feruentes minus calidis uti, quod factū est, ne feruore aucto calor adeo exorbitet, ut omnino præternaturam fiat, & putrefaciens ad frigidiores vero calidioribus, ut concretio si qua est, siue partis, siue succorum, soluat. Ita humidioribus & siccioribus phlegmonibus occurri contrariis vult, & ad humidiores uti siccioribus, ut chondro, seu ex chondro parato cataplasmate: ad sicciores humidioribus, velut pulcicula rariuscule ex farina purissima tritici, aut hydræleo, aut aqua calida. Euenit autem inflammationem humidiores dici ob fluxionem ipsam, quæ talis sit, aut ob partem quæ humidior sit, utrauis autem causa fiat, ut inflammatio sit humidior, pus mouentia debent esse sicciora, quia non minus, imò maius etiam periculum malignæ putrefactiæ est in humore redundante, quàm in exorbitante calore. Hac causa si humida admodum inflammationis sit, aut alioqui consistat in parte facile computrescenti ut genitali, aut intra os, aliquo sicciorē medicamine utemur ut parato ex picæ resina & cera, aut cataplasmate ex pane bis cocto, aut ordeacea farina, aut chondro, aut de cocto caricarū & lentium, aut cum parte aliqua oxymelitis. Nimirum & si naturalis partium temperies similia petit, hoc casu abstinentes ab oleosa præseruationis gratia damus contraria, permitteutes tardius agi, ut agatur tutius. Siccitatis non est eadem ratio: nam à siccitate non impendit periculum putrefactiæ. Quare non ut in partibus valde humidis, ut pudendis & faucibus, utitur siccioribus, ita in valde siccis, ut capite, utemur humidioribus, quin potius volentes hic quod secundum naturam est tueri, siccioribus utimur: euenitque, ut quæ ob siccitatem aliis in partibus aliud facerent, in his pus mouent, velut thus, pix & resina therebythinā. Hæc enim in capite & aliis partibus siccis pus mouent, in aliis expurgant, aut carnem generant: nimirum parū sicca ad sicciora sunt humida. Si vero non ab hominis natura aut partis, sed à morbo ipso accedat præternaturam, humidioribus agemus medicamentis, quo accedat ab eis humiditas quæ ad puris generationem sit satis. Hoc verò secundum rationem fit, quia omnibus quæ sunt præternaturam debet obijci contraria, iis vero quæ secundum naturam similia, nisi raro præseruationis gratia, velut de humidioribus natura partibus dictum est. Verū hæc, ut Galenus dicit, ad medendi methodum spectant magis quàm ad præsentem tractationem.

Itaque denuo ad medicamenta durities emollietia reuertor hæc tenus & hic curā di methodū attingēs, quantum dicitur Galeni.

claritati conducat. Scirrhum vocant tumorem præternaturam, doloris vacuum, sed durum. Sunt autem inter eos quidam, qui ubi plurimum increuerint, simulatque indurati fuerint, non modo dolore carent, verum etiam sensum difficilem, aut etiam nullum habent reliquum, porro nascuntur ex humore crasso & frigido, quales sunt in animalium corporibus duntaxat duo bilis videlicet atra, & superexiccata pituita. Proinde humores scirrhosi, omnino aut pituitosi sunt substantiæ, aut atrabiliaræ, aut ex utraque mixti. Sed de agnitione eorum non est nunc tempestivum differere, verum de medicamentis emollientibus, illud, ut nunc dicam, opportunum est, nepe quod proprie vocatur emollientia, quæ medetur scirrhosis tumoribus ex pituita resiccata crassoque humore prognatis. Cõsueverunt autem in potissimum in musculorum capitibus & qui ex eis prodeunt tendonibus consistere. At quæ ab atrabiliario succo duruerunt, cæcrosa sunt omnia, & ab emollientibus medicinis exasperantur. Sed his quo pacto prospicere oporteat, in commentariis methodi curandi docebimus. Quæ verò à lento crassoque humore congelato indurata sunt, calida poscunt siccaque medicamenta, sed non tam quæ valida sunt, ac violenta: sed sufficit interim ut secundum & tertium sint ordines excalfacientium, primis exiccantibus. Porro cum non exigua sit in corporibus sic induratis maioris minorisque latitudo, necesse utique est, & medicamentorum illis in edentium non parvam esse latitudinem. Siquidem adeps caprinus, & gallinarum, quæ sic indurata fuerunt iuuauerunt. Verum illi quidem imbecilliores sunt, & moderatas duritates emolliunt. Valentior gallinarum gallorumque adipe anserinus est, caprarum vero hircinus, validior tamen taurinus, sed minus tamen quam hircinus. Quin etiam medulla ceruina modice emollit, & cum ea vitulina: quippe cum id genus omnia medicamenta calida sint, & mediocriter sicca, multoque magis excalfacere quam exicare nata, Vnde si quis forte ea quandoque calida dicat & humida, facultatibus, non repugnantur: nam paulum absunt ab iis quæ neque humectant, neque desiccant. Eodem genere sunt, cum prædictis, quanquam validiora, ammoniacum thymiam, & styrax, & galbanum, & bdellium scythicum: sed

ad emolliendum præstantiora ex iis sunt quæ recentia sunt. Siquidem inueterata validius, quam oportet desiccant. Id ipsum vsu venit in medulla & adipe, quippe quæ & ipsa vetustate seipsis tum acriora, tum sicciora euadunt. Quin & oleum quoque sycyonium ex hoc genere, neque in postremis id quod inueteratum est, & ex iis quæ præparantur, sulinum. Sed de compositis hic dicere statutum non est. Porro radix altheæ, & cucumeris agrestis, nonnullæque aliæ plantæ, partim in oleo, partim in aqua decoctæ, emollientium medicamentorum facultatem induunt, sicut maluæ agrestis folia, tum cruda, tum cocta. Atque hoc simplex medicamentum est, sicut porcini adeps vetustatem passus, sed salis nihil oportet adijcere, sicut nec aliis quæ emolliunt. Valde enim desiccant sal. Porro quæcunque alia emollire possunt, seu simplicia, seu composita calida sunt ex secundo & interdum ex tertio ordine, leuiter vero sicca. Sed & his sanè illiniendi vis (emplastricam vocant) insit necesse est, non aliter quam iis quæ pus mouent. Sed quanto maiore euacuationis facultate pollere debent, tanto utique minus etiam meatus illitu obstruere.

Redit ad medicamenta emollientia, atque ut eorum naturam apertius explicet, agit de scirrho & eius causis & differentiis: cum enim emollientia esse apud medicos dixerit quæ scirrhos soluant, & ut antea etiam dictum est, curatio cuiusque morbi ab illius essentia & causis in dicitur, nulla sit potior ratio inuestigandi naturam emollientium. Scirrhum dicit vocari tumorem præternaturam, durum, sine dolore. Est tamen quosdam scirrhos, qui non tantum sine dolore sunt, sed etiam sine sensu. Nos dicit. 2. ad Glauconem cap. 5. esse incurabiles, intellige vero per medicamenta. Nam chyrurgia extirpari possunt. Curari ergo solum illi possunt, qui sensu non priuant. Vtrique vero, nam inquam qui sensum tollit quæ qui secus fiunt à succo crasso & frigido: quæ duplex est, pituita scilicet & melancholia. Fiunt igitur omnes scirrhos, aut à pituita, aut à melancholia, aut ab utrisque mixtis. Quia à sola melancholia fiunt, aut cancri sunt, aut omnino scirrhos cancri, quorum curatio, nullis medicamentis agitur minus, quam emollientibus, vel licet videre. 14. methodi, ubi eorum traditur curatio. Superest, eorum solum curationem emollientibus agi, qui fiunt à crassa & resiccata pituita, vel saltem ab illis succis commixtis. Consueverunt autem in potissimum fieri in capitibus musculorum, & tendonibus. Hinc colligere vult Galenus emollientium naturam esse, calidam

Comm.

calidam & siccam. Quæ enim (inquit) à lento crassoque humore congelato indurata sunt, calida poscunt & sicca medicamenta. Ego aperui à de hac re me meminerit, & confirmari naturam emollientiam esse in calore & humore, aut in solo calore cum tali substantiæ modo. Quapropter nunc quoque dico me non videre turvaleat hoc consequatio. Fit scirrhus à subcolentio crassoque congelato, ergo poscit calida & sicca. Nā siccatas nullam coerectionem soluit, quæ dō quidem humiditas nullam coerectionem facit, sed coerectionem nis sit à frigore, aut à siccitate per se. Quod si experitur siccitas ut absumat humorem hoc profectō facit melius ipse calor qui soluet coerectionem. Quod si à duabus qualitatibus caliditate in quæ & siccitate resolutionem agi vis, eū coerectionis solutio ab altera tantum agatur, puta à calore, fiet ut resolutio sit maior quæ coerectionis solutio, at qui ita euenit ut fiat scirrhus durior & incurabilis. Illud dicit recte Galenus, quod hōs antea monuimus, quia est amplā & affectionū durarum & partium differentia, non posse esse omnia emollientia eiusdem naturæ, sed habere amplam latitudinem, adeo ut sint quedam emollientia calida, secundo & tertio ordine, & sicca prima. Alia infra hæc, multominus calida ac sicca, atque adeo plurima humida. His dictis præfert quæ plurima exempla quæ in adipibus, medullis, gumi generibus & quibusdam aliis sunt, de quibus ego antea disserui nunc tamen breuiter percurram. Probat emollientium materiam amplam habere latitudinem, quia adeps caprinus, & gallinaceus, quæ sic indurata fuerunt iuuauerunt, quanquam inter se satis dissident, sicior enim est caprinus quæ gallinaceus, & crassiorum partium, atque alii sunt illis valentiores ad dissoluendas durities, anserinus quidem quam gallinaceus, siue gallinarum, siue gallorum sit, hircinus vero quam qui caprarum: validior quoque taurinus quam caprinus, sed tamen minus quam hircinus. Itaque taurinus in medio caprini & hircini est, & omnes hi adipēs hoc ordine sunt gallinæ, galli, anseris, capræ, tauri, hirci. Hinc qui Galeni sententiam de emollientium natura tueri velit, capere possit magnam argumentum. Videtur enim, adipem quencunque esse emollientem vehementiorem quanto calidior est & sicior, quapropter in calore & siccitate sua sit emollientium facultas. Ego verò non concederem hæc illis vehementiora esse, quod siciora, sed quod calidiora, accedere vero calidiorum animalium calidiores & siciores esse adipēs. In summa omne adipis genus emolliens, habent vero adipēs magnam inuicem differentiam, & amplam latitudinem. Medullæ etiam omnes eam vim habent, præcipue vero commendatur ceruina & post eam vitulina. Quia (inquit) omnia id genus medicamenta calida sunt & mediocriter sicca: mihi vero videtur dictæ duæ medullæ non ob calorem aut siccitatem præferri aliis (alioqui præstantior esset hircina & taurina) sed ob substantiæ mediocriorem ac tenuiorem, quem in dictis medullis cōtrectando experimur, quique videtur humiditatis curisdā potius esse quæ cuiusdam siccitatis. Quod olfaciens Galenus quod

dixerat temperans, addit, multoque magis excalfacere, quæ siccare nata. Vnde si quis forte ea quæ dōque calida dicat & humida, non repugnantur. Nam paulum absunt ab iis quæ neque humectant, neque desiccant. Ex genere etiam emollientium esse dicit, sed validiora, ammoniacum thymiam, styracem, & galbanum, & bdellium scythicum. Hæc quæ sunt, dictum est mihi capite octauo. Ammoniacum thymiam vocatū est quia in Iouis Amonis sacrificiis utebantur eo succo ad suffiendum, velut thure. Bdellium scythicum lib. 8. comendabit Galenus præ Arabico. Hic quoque dicitur esse validius emollientia quam pinguedines & medullas, quod sint calidiora & siciora, ego verò dicam, quia calidiora cum substantiæ modo quodam accommodato & gummoso. Quod vel iis quæ Galenus apponit est consonum, dicit enim, sed ad emolliendum præstantiora ex iis sunt, quæ recentia, sicut dō inueterata validius quam oportet desiccant. Id ipsum vsu venit in medulla & adipe, quippe quæ & ipsa vetustate seipsis tum acriora, tum siciora euadunt. Hæc Galenus. Nimirum siccitas emollientem omnem prohibet. His exemplis productis tribus præcipue emollientium generibus, adipibus medullis, & gummi, adicit quedam alia. Oleum (dicit) sycyonium ex hoc genere est, neque in postremis oleum verus, & ex iis quæ præparantur sulinum. Dicens quæ præparantur intelligit compositur. Nam præparatione quadam constat sycyonium, ut apud Dioscoridem libro primo videre licet. Ea verò præparatio locura est, non compositio, ut sulinum, quod constat multis rebus: eodem videas libro. Ita autem Galenus intellexisse constat, cum addat, sed de compositis hæc dicere statutum non est. Radicem etiam altheæ, & cucumeris agrestis, & nonnullas alias plantas partim in oleo, partim in aqua decoctas, dicit emollientium habere facultatem, ut & maluæ agrestis folia, tum cruda, tum cocta. Radix cucumeris sylvestris videtur mihi plus esse quæ emolliens: nisi quis ea moderatissime utatur, etiam aperit ora venarum. Althea quidem emolliens est, neque aliter potest, quod frequens sit vsus cataplasmatum ex althea ad pus mouendum, non enim talibus utimur ad quoscunque tumores, sed ad contumaces, & scirrhosos, in quibus ut antea ostendimus mouendum pus est, medicamentis facultate emollientium participantibus. Addit porcini adipem vetustatem passum esse emollientem, tamen nihil salis adici illi debet, ut neque aliis quæ emolliunt, quia sal valde siccat. Porcini adipem non recessit inter reliquos, quia visus est illi humidior quæ ut emollientibus, sed potius mouentibus potius esse annumerandum. Ita que non censet esse emollientem per se, fieri vero vetustate. Nam ut dictum est abeunt hæc omnia vetustate in aciora & siciora. Cuius vero salis addi prohibet, si velis emolliere, intellige non esse adiciendum adipe vetusto, aut aliis emollientibus vetustis, quia vetustate & sale valde fuerint iam sicca, ac proinde (cui siccitas per se prohibeat omnem emollientem) emolliere non possunt. Alio qui ego sape ad pituitosos scirrhos adenum ut orrecenti pinguedine suis, cum salis etiam

visti o & aqua aut nona parte, & res optimè cedit. Concludit caput repetens, quod & antea dixerat, emollientia seu simplicia seu composita calida esse secundo aut tertio ordine, sicca vero leuiter. Porro dicit hæc quoque emplastrica esse, minus tamen quæ pus mouent. Cerre hæc emplastrica sunt non nihil, non quidè vt obruret velut pus mouentia, sed quia à blando illo & lento modo substantiæ non potest abesse emplastrica natura. Itaque desideratur in pus mouentibus emplastrica substantia, vt obturent, in emollientibus, vt blanda sint, & non nihil lubrica. Sed de emollientibus satis dictum est.

Caput Decimum.

Galen.

Sane emollientium facultas medicamentorum abunde iam exposita est, proinde deinceps de indurantibus verba faciam. Frigida itaque hæc sint oportet & humida, vclut semper viuum, portulaca, psyllium, lenticula palustris, solanum: aut hoc certe non est temperamento humido, sed mediū absolute humectantis & exiccatis expugnantibus facultatibus compositum, exiccante videlicet & humectate, nimirū & duplicè in se habeat substantiam, terrenam & aqueam. Sed iam non est mihi propositū ad particularem materiam sermone deducere, verū generales dūtaxat breuiter facultates definire. Sanè siquid simul & refrigeret & exiccet, & ipsum profecto omnino indurabit: sed non est ex ijs quæ proprie indurant. Siquidè congelatione potius quàm euacuatione durum efficitur corpus, prout supra posuimus. At siquid quod proinde quia natium humorem non retinet, induratum est, id siccum potius quàm durum appellabimus, constatque eius sanatio rigatione & humectatione, non emolliatione: sicut tensio certè curantur laxatione, & laxatio tensione.

Comm.

Si quis esset morbus qui in ipsa mollitie per se haberet essentiam, ea medicamenta quibus curaretur, mihi videtur maximè proprie posse vocari indurancia: aut saltem, si quæ esset affectio quæ à medicis vocaretur mollities, sicut scirrhus vocatur durities, ea quibus curaretur. At vero nullā talis est, quæ non ex intemperie humida fluat, & medicamentis siccis curetur, quæ ob intemperiem quæ curant siccantia potius appellantur, quàm ob symptoma indurancia, & merito quidè, quia duritiè nulla tanta gignit per se, sed siccando, aut refrigerando, aut vtrūque faciendo. Proinde diximus antea proprie ac per se nulla medicamenta esse emollientia, dicit tamè ea quæ scirrhos soluunt. In

durantia quoque per se ac proprie sunt nulla, ita tamè vocari vult Galen. quæ ad mota corporibus affectus faciunt in partibus quibus admoventur scirrhosos, quæ scilicet contraria sunt vocatis emollientibus. Quæ merito quidè iuxta suam sententiam dicit Galen. esse frigida & humida. Si enim emollientia sunt calida & sicca, sint quæ illis contraria, frigida & humida: verū eadem ratione ego quoque qui emollientium naturā in calore & humore esse celsi, naturam duritiem inferentium in frigore & siccitate collocabo: at qui quoniam confectione legitima sunt hæc sententia ex illis, & vt quisque de emollientibus senserit ita cogetur, hoc aut illud de duritiem inferentibus ponere, hæc quæquam nunc nouis argumentis sit opus, si mea de emollientibus sententia est satis confirmata: sin autem, nōdum satis, confirmabitur productis presentis sententiæ propriis argumentis. Nam illud etiam rectè colligitur, si duritiem inferentia frigida & humida non sunt, quæ emolliunt non sunt calida & sicca: atque illud etiam rectè, si duritiè inferentia sunt frigida & sicca, emollientia sunt calida & humida. Videndū ergo nunc seorsū vtrū duritiem inferre magis natū sit quod humidū, an quod siccum. Aristoteles, omnes concretiones redigit in duas differentias petitas à causa: dicens omnia concreta esse à calore, aut à frigore: quæ partitionem ipse accepit ex Platone, & ab eo accepit Galen. 2. de temperamentis. Neutram harū concretionem iuuat humiditas: siccitas vero vtrāque, & durities fieri non potest vllam in re nisi per alteram concretionem: omnem ergo duritiem siccitas augeat, & humiditas tollit: nulla igitur ratio est qua humiditas duritiæ causa esse non debeat. Neutram concretionem iuuare humiditatē cōstat, quia vtrāque dissoluit, quia qui niuem aut glaciem multū tēpus afferebant: nihil magis curant, quā vt aqua quæ illius dissolutione sit, paulatim semper effluat, ne congestæ aquæ humiditas, reliquum velotius faciat dissolui. Nihil præterea magis experimento cōstat, quàm omnia frigore concreta liquari ac resolui cum aer humescit crassescitque in pluuiam. Tam vero meligne durum, aut lutum, nulla alia est emolliendi ratio quàm aqua, aut liquore aliquo diluere. Siccitatem iuuare vtrāque concretionem, cōstat etiam, nam serenis hyemis noctibus magis multo videmus glaciem fieri quàm cum eodem tēpore aer est nubilosus quod scilicet siccum frigus maiorem habet vim ad concretionem: iam vero siccile quod ad ignem cōcreuit, in aqua feruenti concretionem accipere non potest, tanquam ad talem concretionem calore sicco opus sit. Itaque, siccitas omnem concretionem iuuat, quapropter & si Galenus non lit durantia vocare quæ siccando duritiem inferunt, sed quæ per concretionem, ita quoque durantium naturam in siccitate magis quàm in humiditate collocari, est consentaneum. Neque verò exempla, quæ ipse et Galenus producit huic sententiæ fauent minus quàm illi. Nam ex illis, portulaca solium & lenticula palustris sunt aperte humectantes, psyllium in medio siccantium & humectantium, semperuiuum siccant modicè, solanum secundo ordine adstringit, quod siccitatis est, quanquam nunc nescio qua causa illud in medio

siccant.

siccantium & humectantium statuit. Mihi videtur his omnibus hoc loco indulgere, ob sermonis consequentiam, plus humiditatis, quàm vbi seorsum absolutus ab omni physica contemplatione, persequitur eorum naturas.

Caput Vndecimum.

Galen.

Sed hæc vt se habeant liquido conspiciuntur, cū in cutē, quemadmodum & ab Hippocrate dictū est, cutis dura mollicatio, tenax laxatio: tum etiam frequenter in articulis. Igitur laxatio prouenit humectatis immodicè quæ circa eos sunt ligamenti pariter & tendonibus: tensio verò non etiam simpliciter, sed aut plustulū exiccatis, aut refrigeratis, aut phlegmone affectis, aut scirrhis. Atque ita quidè in articulis. In cute verò non tantum ita, sed musculis quoque qui ei subiecti sunt, quoquo modo in tumores sublatis. Nam & præ carnis sapientia copia quibusdam tenditur. Quod verò & in phlegmonis id ipsum illi accidit, supra positū est. Quam obrem non simpliciter vna est species laxantium remediiorum, vt dicitur cū alia humectando, alia calfaciendo, alia vero emolliendo, quædam euacuando nonnulla tumores præternaturam purgando, alia etiam per coniugationem horū quæpiam agentia, laxare assolent. At Thesalus, serè que sequaces eius vniuersi, sicut in alijs multis, ita & in his appellationibus simul cū rebus confundunt, quicquid obuium est, citra vllam examinationem conscribentes. Quam obrem vbi quæ in manibus sunt absoluerimus, necesse forsitan nobis fuerit aliquando in eos stylum conuertere.

Comm.

Via dictum antea est, emolliens & duritiem inferens medicamentū, multipliciter dici, vt & ipsum durum & melle, atque hucusque egit de ijs quæ peculiariter à medicis ita vocantur, nunc per se etioris doctrinæ gratia, de reliquis etiam dicit, quæ vtrūque sunt emollientia, aut illis contraria. In his autè sunt quæ laxitate faciunt, aut tensionem. Nam dictū est scribis modis fieri vt aliquid agenti renitatur, quod sit cū crassa & compacta substantia sicca (& hoc quidè est cui physici tribuunt nomē durū) & quod frigore concretum, & quod distentū repletionem. Pariunt verò in nostris partibus, præcipue verò in cute & articulis hæc omni reatione. Nam reditur cutis cū arefcit velut in tabescentibus præcipue in fronte animaduertitur: tenditur etiā cū frigore cōcreuit, sed & ob crassitatem subiectorum musculorum tenditur: siccis tumor musculorum naturalis sit, vt in carnosus, siue præternaturam

vt inflatis particulis laxatur ob contrarias causas. Articulorum tensio fit ligamenti siccatis, aut concretis frigore, aut fluxione tumefactis, vt forte inflamatis: eorundem laxatio fit articulis valde humectatis ac velut mucore habentibus, aut luxatis ossibus. Quamquàm Galen. huius causæ hic non meminit, nollens arbitror, hæc vocari laxitatem articuli, sed de articulatione. Dicatur vtrūque modo res non ignoretur. Quoniam igitur rectionis & laxationis cutis & articulorum diuersæ sunt causas, cōstat & medicamentorum quibus curantur diuersas esse naturas: laxandamque cutem tum euacuatione, tum balneo, tum caliditate: & articulos eodem modo tensionemque & humilitudinem articulorum procurandam siccationibus vtiemeter, aut repositione ossium: & cutis procurandam tensionem siccatione, quæ etiā nonnunquam refectione & nutritione paritur: quia vt docet Hippocrates. 6. sep. sect. 5. extenuatio laxat cutem, nimirum sunt rugæ gracilibus: perit tamen à nobis nonnunquam nullæ, quibus cutem seruare sine rugis. Itaque tenditium & laxantium multiplex est natura: Quod Thesalus & eius sequaces, non distinguere, sed res cū non in multis dicit confundere, & quiduis obuium pronuntiare dicit, quia redigebat omnes morbos ad adstrictos & laxos, & omnes curaciones ad laxationem & adstrictionem. Quapropter necesse erat adstrictionem vocari duritiem & rectionem & concretionem, quin & alia, quæ plurima quæ longius absunt ab adstrictionis natura: nam adstricti euacuationis naturalis suppressionem ponentia in morbis adstrictis, quæquam ea multas alias habere potest causas, quæ adstrictiōnem: eodem modo necesse erat indurantiem vocari laxationem, emolliationem, & vacuationem, & calfactionem, & quiduis aliud, quod vtrūque possit curare quouique talium affectionum. Non certe vt Hippocrates qui emolliationem à laxatione & duritiem à rectione distinxit optimè, dicens, cutis dura mollicatio, tenax laxatio. Emolliationis seorsim meminit. 5. Aphor. dicens calidam cutem mollire. Laxationis. 6. epid. sectione tertia, in ea sententiā quæ ita incipit, omnis extenuatio laxat cutem: Itaque Hippocrates non confundit hæc vt Thesalus, sed aduersus Thesalum in libris de methodo medendi scripsit Galenus multa.

Caput Duodecimum.

Galen.

In presentiarum autem quod dicta continuo sequitur persequamur, rursus sumpto principio ab ijs medicamentis, quæ vocantur emplastrica, quia sæpe iam ante & de ijs diximus. Breuiter ergo emplastricū medicamentū est, quod renaciter corporis poris siue meatibus illiū inhaeret. Porro abundè dictū est nobis de pororū quos nos itarum naturam in libris de temperamētis demonstratū autè est, & in libro hūc præcedente, mordacitate vacare omnino

debere medicamentum emplastricum. Nā si qua illi inerit mordacitas, hærere in poris non poterit, sed omnino facile excernitur, aut partium aliquam liquando, aut cere humorem aliquem ex alto attrahendo. Sed & illud satis cōstet, terrenæ consistentiæ & viscosum omnino esse oportere emplastricum. Sed de istis supra abunde dictū est. Quod vero illi cōtrariū est, dici queat poros repurgans, & in farctū liberans, sicut & ipsum emplastricū nō modo emplastricum dicitur, sed & ἐμφρακτικόν quasi dicas infarciens. Fuerit autem id sicut effectū cōtrariū, ita & corporis natura, neque viscosum, neque mordacitatis expertis, sed nitrosum & subtile. Nam in ratione maioris ac minoris differunt, substantiæ genere minimè diuersa, tū emplastrica ab ijs quæ sordes nutriunt, tum repurgantia ab extergentibus. Nā quæ in superficie sordem auferunt, siue in cute, siue in vlcibus, ea extergentia siue rhyptica nominantur. Quæ vero poros etiam expurgant, ea subtiliorum partium sunt, & emplastricis cōtrariā: proinde pororum ephractica, & eccathartica quasi expurgantia & farctū liberantia dicas, appellantur. Sunt autem hæc cum nitrosa, tum amara. Atque cuti extimæ imposita, solam nitrosam qualitatem possideant exactam est opus, ad ea peragenda quæ dicta sunt. At intro in corpus assumpta, etiā si adiuncta sit quædam adstrictio, possint tamen sic quoque magnos purgare abstergereque meatus, eiusmodi sunt in vasis. Nam foris meatuum exiguitas prius ad adstrictione occlusa, quam probe queat expurgari, non etiam inde in altum abstergentem substantiam recipit, nec expurgatur. At quæ circa ventrem sunt partes omnes, quæque in iocinore, liene, aliisque omnibus visceribus, cū maximos in se meatus habeant, maius accipiunt commodum ex vaporum corroboracione, quā propter osculorum exiguitatem, lædantur. Proin intus absinthium repurgare potest, foris non potest: quippe quod cōpositū est, ut supra dixi, ex amara acerbâque facultate. Quāobrè eius generis medicamēta particulatim ut persequar, non est necesse. Quæcūque enim repereris nitrosa & amara, ea ad purgandos meatus omnes valere noueris. At cutis vniuersæ ac vlcium sordes, non hæc tantum, sed & viribus minora auferre possunt,

qualia sunt dulcia quæ tenuium sunt partium, puta mel, & ex cerealibus seminibus quædam, ut eruum, faba, hordeum, lupini: quanquā in ipsis fabacea hordeaceaque farina tantum extergit, nō etiam meatus farctū liberat: erui autem & lupinorum potissimum amara fuerint, supra quā quod extergunt, non nihil quoque meatus purgare valent. Simile quiddā amygdalis accidit: nam & horum ipsorum ea quæ amara sunt, & detergunt, & meatus expurgant: quæ vero edendo sunt, detergunt quidem, non tamen in farctū liberant. Quin & vrticæ semen nō secus atque eruum, amygdalaque amara, meatus purgat. Ex eodē genere scilicet sunt scilla & iris, & quæcunque alia vincentem in se qualitatem amarā possident, ut dictum est. Siquidem nitrum ipsum per se, & aphronitum [& spumantitum] & seriphon, & abrotonum, & id genus reliqua cum cibo potuque assumpta eandem vim obtinent. Pretinus enim his inest, ut crassos lentosque humores extenuandi, vim obtineant, sicut emplastricis omnibus, crassos lentosque corporis succos reddendi. Quāobrè lentis ac pituitosis thoracis, pulmonisque humoribus, aut puris, & incidentis & extenuandis & educendis aptiora inuenire aliā præ istis medicamēta nequeas. Ipsæ ipsi & iocinoris obstructiones expurges, & modicas etiā lienis: nam quæ maiores sunt, vehementiora desiderant, nepe caparis corticem, radices tamaricis, scolopendrium, & scillam, & eam herbam quæ id ipsum nomine representat, asplenos appellata. Sed tamen istis variè utendum in quoque viscerum est: ad iecur ipsi per se dū taxat, ad lienem verò, mistis aceto, aut ei in coctis: ad thoracem pulmonemque, melicrato, ptissana, oxymeliti aut dulcium vinorum cuiuspiam. Sed hæc ad curandi pertinent methodum: proinde in præsens rationibus ea confirmare omitto. Nam & in illo opere, & in alio quod de componendis medicamentis inscribetur, eas explicabo.

Dictum mihi est in quarto libro ubi de emplastricis agit Galen. emplastricum esse partim pertinere ad substantiæ modū, partim ad facultatē, id quod ex hoc loco euadit longè apertius: ubi agit de emplastrico, & ei contrario, quod emplastricū sit. ἐμφρακτικόν, hoc est, infarciens: eius verò cōtrariū ἐκκαθαρτικόν, id est

Commi:

expur

expurgans, & ἐκκαθαρτικόν id est de obstruens: ponit vero emplastricum & infarciens velut differentia solum ratione maioris & minoris, quod plus obturet quod in farci redditur, quā quod solum emplastricum: ita etiam extergens & expurgans siue de obstruens: quasi contrarium sit emplastrico extergens & infarciens expurgans siue de obstruens. Dehinc ergo primum quod emplastricū ab eo quod facit, quod obturat scilicet poros, dicens, emplastricum medicamentum est, quod tenaciter corporis poris, siue meatibus illicitum inhæret. Quæ sit autem talium natura dictum est, loco dicto, quod & nūc breui repetitur, est scilicet quod terrenæ consistentiæ & viscosum, siue omni mordenti qualitate. Nam neque quæ tenuia sunt & friabilia, neque quæ mordent bene cuti adherent, sed excidunt, aut excernuntur. Emplastrica igitur huiusmodi sunt, hæc ipsa cum sint valde talia, sunt etiam infarciētia, & sordes in cute nutriētia. His cōtrariā, putā extergentia sordes, & de obstruentia, ut effectū contraria, ita & corporis natura, neque viscosa, neque mordacitatis expertia, sed nitrosam quiddam & tenue habentia, differunt vero ut dictum est, extergentia ab expurgantibus, atque de obstruentibus ratione maioris & minoris. Nā quæ in superficie sordes auferunt, siue in cute siue in vlcibus, ea vocantur extergentia: quæ verò poros etiam expurgant non solum cutem, ea sunt subtiliorum etiā partium quam solum extergentia, & emplastricis maxime cōtraria, quam scilicet emplastrica infarciant & habent aliquid nitrosam aut amarum. Sunt autem hæc, quæ expurgant inquam poros, & deobstruunt, duplicia, velut & ipsi pori duplices sunt, quidam exigui qui ad cutem extimam finiuntur: alij maioris qui sunt intra corpus, ipsæ scilicet venæ & arteriæ. Quædam etiam deobstruunt cuti admota exterius, aliam nō nisi intro assumpta: ut cuti extimæ imposita deobstruere possint, dicit opus esse ut solum habeant nitrosam qualitatem: quia ob angustiam pororum cutis nihil extergentis facultatis intro transmittet, si quid sit admistum adstrictionis: si internis autem meatibus, utpote magnis exigua adstrictio iuuabit corroboracione, magisquā obstruētia lædet. Vedetur hic Galenus repugnare sibi quandoquidem in arte medicinali & medendi methodo, atque vbique alibi non tantum accipiendis, sed etiam ad mouendis, ob hepar aut ventriculum præcipit aliquid admiscere adstringentis, atque vituperat Thesalicos quod ad plemonas, & ad durities earum partium uterentur solis laxantibus. Nunc vero videtur præcipere ad illud eas internorum pororum oppillationes, interius accipere extergentia cum quædam adstrictione, exterius verò solis deobstruentibus uti, citra omnem adstrictionem. Hic Galenus de nulla parte agit seorsum sed in communi de externis & internis poris: locis illis interpretatur indicationem quæ peculiariter accipitur à certis partibus, puta ab hepate & ventriculo. Non mirum igitur peculiarem indicationem diuersam esse à communi: quo igitur modo fiet factis his indicationibus? Certe ad hepatis aut vē-

triculi obstructiones, admiscebitur exterius ad mouendis non nihil adstringens ob necessitatē partis, etiam si alioqui ob pororum cutis exiguitatem admisceretur nihil. Admiscebitur ergo exiguum, quod prohibere non possit quo minus aliquid penetret, possit tamen prohibere ne virtus partis exolatur, ut si meris laxantibus uteremur: idque quod admiscebitur tenuium partium sit, quoad tale esse potest quod adstringit, ut rosaceum, aut absynthites, aut melinum, hæc quaquam crassarum, ut myrrinum: interius vero licebit accipere satis adstringentia cū extersione: ut sane non solum absynthites, aut absynthij partium cum alijs quæ extergunt, sed ipsū absynthium, quippe quod cōpositum est ex amara & acerbâ qualitate, ac proinde vtile est ad stergerendum, & deobstruendos poros interiores. Intellege vero hoc de nostro absinthio. Nā ad hæc poticum inatile est, quia neque alijs vtile quam biliosis ventriculis, quia exiguum penitus habet extersionem. Quæcunque enim repereris (inquit) nitrosa & amara, ea ad expurgandos meatus omnes valere noueris: extergere autem curis & vlcium sordes non hæc (inquit) solum, sed multo etiam viribus minora: nam extergent etiam dulcia quæ tenuium sunt partium, ut mel, & quædam ex seminibus cerealibus, ut eruum, faba, orideum, lupini. Quæcūquā hæc quatuor æqualia non sunt, sed fabacea & ordeacea farina tantum sunt extergentes: erui autem & lupinorum præcipue si sint amara (nimirum sunt quidam lupini quam alij amariores, cū per se, tum quod neque macerati neque loti sint) non tantum extergunt, sed etiam meatus expurgant non nihil. Amygdalis etiam dicit accidere quiddam simile, quod scilicet dulcia extergunt tantum, amara etiam meatus purgant. Certe est freques vsus amygdalorum mulieribus ad extergendam & nitidam reddendam cutem, & hæc ipse norunt amarorum maiorem esse vim. Atqui quoniam hæc aperiant satis valenter, & purgant meatus, paratur oleum scorpionū, quo utimur ad vrinæ meatus aperiendos, ex oleo amygdalorum amarorum: Vrticæ etiam seminem meatus purgat, atque profectō hanc ob causam asthmaticis confert ore acceptum, & ijs quibus hæc sit aliquid in vetriculo crassum, eiusdem generis dicit esse scillā, irim, & nitrum & aphronitrum & seriphon quod est absynthium marinum, & abrotonum, & alia eius generis, amara scilicet aut nitrosa, quapropter, dicit, ad incidendum extenuandum & educendos succos lentos ac pituitosos, aut pus in thorace, nulla illis esse aptiora: eisdem dicit curari obstructiones iecoris, & modicas lienis, duriores enim lienis obstructiones desiderare vehementiora, nempe caparis corticem, radices tamaricis, scolopendrium, scillam & asplenium. Videri possit hoc à ratione esse alienum. Nam ut idem Galen. 2. de arte curatiua ad Glauconē, author est, longè difficilior curatur hepar quam lien, adeo ut post paucas dies scirrhus hepatis fiat incurabilis, indiget ergo maioribus auxilijs ut curetur. Certè lien nō curatur facilius quod minoribus auxilijs cedat, sed quod maiora potest citra noxam sustinere. Hepar curatur diffi-

ellus, non quod ut curetur minoribus indigeat, sed quod non possit magna sustinere. Porro videatur alicui, hæc non esse prius dictis vehementiora. Nam præterquam quod scilla in vrisque nominatur: cur dicat quis tamarycis radicem esse vehementiorem iride, aut scolopendrium abrotano, aut coticem caparis nigro, aut aphro nitro? Aut utcumque velis hæc cum illis conferre? Præterea videtur nugari dicens, scolopendrium, scillam, & asplenium: cum scolopendrium & asplenium eadem herba esse putetur. Certe ego non censeo hæc quæ ad lienes curandos recenser, simpliciter esse vehementiora, illis quæ ad hepar, sed vehementiora ad soluendum scirrhum lienis, ob peculiarem quandam proprietatem quæ illis cum liene intercedit, neq; ob hæc dici liendam sustinere vehementiora quam hepar, sed ob modum quo ad mouentur, videlicet in cocta in aceto, aut horum decocta cum multo lacto accerrimo. Cum vero scorum nominet scolopendrium, & asplenium, censeo alterutro nomine intelligere herbam hæmionitem, ut etiam Mathiolus interpretatur. Nam ut licet, videre apud eundem Galen. lib. 11. hæmionitem a quibusdam vocabatur scolopendrium, ab alijs asplenium. Sed & asplenium, ut videre licet apud Dioscoridem, vocabatur ab aliquibus hæmionium: usque adeo et hæc herbis illis communia nomina, illæ tamen diuersæ sunt tamen facultatibus similes: nam & hæmionitem absorbit lientem. Verum quia dicta medicamenta siue ad thoracem siue ad hepar siue ad lientem accipiuntur, eadē facultate sunt, exurgente & incidere, ut quæ plurima, imo vero ea omnia omnibus illis partibus affectis profint, varie tamen parata, ad securam utitur ipsi per se duntaxat: ad lientem missis aceto, aut ei in coctis: ad thoracem & pulmonem, meliorato, pyrillina, oximeliti, aut daiciu vinorum cuiusdam. Sed hæc mittit, quia ad methodum medendi pertinet, & explicanda sunt in eo opere, & in alio quod illi valde coniunctam est, quod inscribitur de compositionis medicamentis. Reperiet autem hoc 11. methodi & de primo de compositione secundum locos, & libro. 2. ad Glauconem & sæpe alibi.

¶ Caput. XIII.

Galen.

PORRO quæ necesse est ut dictis adijciam, ea duntaxat expromam, nempe cum plurimam mouere vrinam an-nititur, non admodum dictis vtendum pharmacis, sed quæ aciora sunt & magis excalfaciunt. Dictum siquidem supra est, acre omne esse calidum: eius generis sunt semē apij, petroselinii, feniculi, dauci, agrio selini, smyrnij, & sane ipsum quoq; scelsi, & ammi, & plu, & meon, & asaron, & acoron, a quibus sanguis non extenuatur duntaxat, sed & funditur, ac secernitur, non se-

cus atque lac, quod coagulatur seroso videlicet & tenui seorsum segregato, crasso vero in sese coeunte & exacte vnto: Siquidē quod facillime ad se attrahat renes quod in sanguine aequum tenuēque ac serosum est, vtraque hæc conferunt, nampe totius sanguinis primum fusio, deinde segregatio, quorum neutrum absque valido calore peragi queat. Quamobrē puris ex thorace expuitioni ea omnia aduersa sunt: quippe cum natura eorum sit, ut modo dictum est, tū excalfactoria exiccatoriaque, tum etiam secretoria, & coactoria. Cogitur quidem in sese quod crassum est, excernitur vero ac secernitur in ipso coactu quod in sanguine serosum ac tenuē deferitur. Atque hoc ad sese trahere renes ante vertunt: quod vero coactum est atque exiccatum, haud etiam facile expuitur. Proinde, ut modo posui, incidendi vim habeat eiusmodi medicamentum oportet, sed non tamen insigniter calidam, ne videlicet valide desiccet: ac eiusdem profecto commo-ditatis gratia cum sorbitiunculis potionibusque humectantibus exhiberi postulat, Atque renes expurgant, ipsa quidem incidencia sunt, verum larga humiditate non indigent. Porro quæ callosas, siue topheas consistencias, incidere sunt idonea, & ipsa vtiq; admodum incidunt, sed minimum caloris possident. Quippe caliditas callum porumve ipsa contrahit ac procreat, non indicit, neque diuidit. At quæ minus sunt calida, cum hoc quod incidere valeant, meliora quoque sunt, velut radices regionum nominatorum asparagorum, & rubi, & bethonica, & polium, tū ochra, & vitrum vstum, & ex scilla confectum acetum, & quæ sunt eius generis. At The-salus insulstissimus atque imperitissimus, si cut pleraque alia artis contumelijs ac probris immerito afficit: ita & hæc quoque discernere contendit, nullum esse medicamentum censens, quod propriè sit aut hepatici cum aut nephriticum, aut pleuriticum. Sed & illius peccata alijs libris detexti.

DE diureticis medicamentis aeturus iterum postea est, inter agentia lac & semen, & mouentia menses. Nunc autem anticipat hanc tractationem ob communionem horum cum purgantibus poris, de quibus actum est. Videlicet sunt vtraque calida & aperientia, differre tamen dicit

dicit Galen. quod illa sint ut dictum est, amara & nitrosa, hæc vero aciora, & proinde calidiora, & siciora. Nimirum docet Galenus vretica medicamenta propriè vocata, esse quæ cum calore & partium tenuitate, tantam habent siccandi vim, ut non tantum scindant sanguinem, sed postea cogat & siccent, & ab eo serum secernant, faciantque effluere: ita enim secretum & a renibus trahitur melius, & trahi ceptum melius sequitur, utpotè effluens. Hinc colligit fieri ut diuretica inutilia sint puris, & crassæ pituitæ, ex thorace excretioni, quia eorum usu cogitur magis, & crassescit sputum. Hinc etiam fit ut ad lapides, aut topheas, frangendos, aut incidendos sint inutilia, quia reddent eadem ratione compactiores, quare frangentia lapides, aut topheas dissoluentia, incidencia esse debent, sed minus calida. Profert Galenus exempla vrorumque, & diureticorum inquam, & ad topheas, seu lapides vtilium. Licet autem tibi singulorum naturas discernere in libris sequentibus, habebunt enim propria capita ea omnia. Nunc autem de dictis differamus. Videtur falsum esse quod dicitur, multis argumentis, primum quidem, quia melones, & pepones, & cucumeres, & eorum semina, vrinam mouent, quorum natura longe est à calida & sicca, frigida cum sit & humida: deinde quod quam plurima sunt pariter excretionem iuuantia, & vretica, ut adianthum, & glicirrhiza, & mulla dicebat vero Galenus suam sententiam differens, vretica esse inutilia ad excretionem: præterea, quia ad frangendum lapidem vehementioribus medicamentis videtur esse opus quam ad mouendum vrinam, videtur autem contrariū fieri ex Galeni sententia. Sed præter hæc omnia, videtur, si talis esset eorum natura, eorum usus saturus periculosus, quod sanguinem redderet crassiorem, & melancholicum: porro videtur fieri ut quæ cum calore minuunt lac & semē, essent vretica, ea enim sunt calida, & valenter siccantia, quod tamen non videtur dicere Galenus. Primum quidem scire oportet Galen. non afferere omnia quæ mouent vrinam esse calida, tenuium partium, & vehementer siccantia, sed omnia quæ sunt talia, mouere vrinam. Dicit vero ea peculiari vretica, quod solas mouent vrinam, neque enim ea menstruas euacuationes mouent, neque lac augent, neque euacuationem vllam aliam quin potius eas omnes cohibent, sicciorem reddentia sanguinem. Itaque sunt iuxta Galeni sententiam duplicia diuretica, quædam quæ id tantum sunt, quæ proinde peculiariter ita vult appellari: alia quæ mouent etiam vrinam, sed & ad alias conferunt euacuationes, præcipue menstruas. Itaque dices melonem & peponem & cucumerem mouere vrinam, peculiariter vero non dices esse vretica. Vreticorum natura dicit Galenus esse in calore, & tenuitate, & vehementis siccitate: moueri vero vrinam aliter euenit, neq; ut arbitror vob solummodo, sed quædam mouent fundendo sanguinem, & aperiendo, quæ eadem mouent menstruas euacuationes, ut cicer: quædam etiam humectando, penetrando & extergendo, ut melones, & pepones. Hi enim humiditate sua faciunt sanguinem di-

lutiorem & apponunt humiditatem tenuem & extergentem: hæc vero non mouent vrinam solum, nam & alium non raro soluunt. Dices, ne dicere hæc Galenum. Ita est, sed neque negat, cur non liceat nobis addere? Quæ pariter iuuant excretionem & mictum vradiant humi, & glicirrhiza, & mulla, non sunt propriè vretica, & si vrinam mouent. Porro minus valida esse quæ comminuant lapidem quam vretica, facile concesserim, penetrantia tamen magis, ut ita lapidem extergant, ut acetum, & oximeli. Neque negauerim usum vreticorum propriè vocatorum periculosum esse melancholicis, & ijs qui a sanguinis crassitie periclitentur, vtendum vero talibus audacter esse hydropicis, & quibus sanguis totus sit serosus. Melancholicis vero, si quando videatur mouenda vrinam, faciendum id potius esse humidis & extergentibus: ut melonibus, & peponibus. Esse etiam vretica propriè quæ calore & siccitate absument lac & serum, verum esse censeo, & consentaneum. Nam vt semē & lac siccant, ita & sanguinem: serum vero non valet siccare, sed separare solum a crassiori sanguine. Quapropter hæc asthmaticis & purulentis ad excreandum erant inutilia nisi cum aliquo cremore largiter epoto accipiantur. Nam ob diuersum accipiendi modum, & diuersam præparationem, non mirum idē vtile esse ad mouendum vrinam, & ad excreandum. Velut si pulvis vreticus accipitur, excretionem prohibebit, si tamen aliquid vretici in pituita cremore incoquantur, & is cremor poterit largiter, excretio fiet. Nimirum excretionem iuuat potus diluens, ob id Hippocrates cum os madescit iubet augere sorbitiones, & Galenus. 7. de compositione medic. secundum locos capi. 6. iubet eos quibus bronchia pulmonis crassis & lentis succis sunt plena, uti multo potu. Quare nisi Galen. ijs qui grandini similia excreabant, tribuebat mitridatum, & athanasiam, & theriacam, ex largo potu cremoris pituitæ, vel simili alio, merito reprehensus est ab Alexandro Traliano capit. 4. sui 5. libri, nam ut ipsemet Gale. verbis vltimis capit. 22. huius libri dicitur est, reddendis ex pectore pituita neque excretionibus incommoda sunt, quæ desiccant. Atque ob hæc probaretur mihi Traliani opinio, nisi in refrigerantia diuerteret, quæ alia ratione sunt noxia, scilicet quia concretione omnem auget frigus, & incisionem prohibet. Proinde ego neq; hunc neq; illum sequor, sed succos crassos calore exiccatos, tepidis & humidis citro dissolue.

¶ Caput. XIII.

IN presenti autem libro reliquas medicamentorum facultates edifferam, exordio rursus ab aperientibus ac rarefacientibus (illa anastomatica, hæc aræotica nominant) desumpto. Videtur enim & hæc quodam sanè modo iam dictis esse vicina: nempe

nempe quæ ex tergere, incidere, obstru-
 ctiones tollere, diuidereque diximus: quæ
 quam non vndiquaque esse similia. Sane
 & horum arte omnia distinguenda notio
 est, ac sic inquisenda substantia. Quæ cutis
 meatus referant, rarefacientia dicimus:
 quæ vero valorum oscula, aperientia.
 Quin & illis contrariorum, quod poros
 contrahit, condensans appellat: quod au-
 tem osculum occludit, haud etiam proprio
 designant nomine: sed generalioribus,
 puta contrahens, occludens, constringens,
 obstruens, nominant. Porro vtriusque na-
 tura sic habet: rarefacientium quidem tum
 modice calida est, tum minimum desiccans,
 tum tenuium partium: aperientium vero,
 tum crassarum partium, tum acris ac mor-
 dax. His porro contrariorum, condensan-
 zium quidem frigida sanè, sed non terrena
 neque aerea, sed potius aquea. Eorum au-
 tem quæ apertiones siue anastomoses oc-
 cludunt, crassarum partium, & frigida. E-
 xempla horum sunt, rarefacientis quidem
 naturæ chamamelum, & althea, & quod ex
 ipsis præparatur oleum, nec minus quod
 ex agrestibus conficitur cucumeribus.
 Quin, & vetus & cicium, & raphaninum
 oleum, ex eadem sunt nota. Aperientis
 vero facultatis quæ acris sunt, simulque ter-
 rena omnia, cyclaminus, allia, cæpe, fel tau-
 rinum, vnguentorumque aded omnium
 quæ simul crassarum sunt partium, & cali-
 da, subsidentiæ cuiusmodi est irinum, &
 amaracinum, quæ vtique & occæcatas a-
 periant hæmorrhoidas: Porro quæ vteri-
 os a phlegmone, aut scirrho, aut ariditate
 occlusum aperire dicuntur, ex acciden-
 ti, non autem primario, & per se eiusmodi
 habere facultatem censentur, velut nec ea
 quæ laborum a phlegmone occlusorū, aut
 genarum, aut parium, aut gutturis, aut præ-
 putii, aut sedis, aut ceteris eiusmodi osculo
 instrumenti, phlegmonem sanant, atque
 occlusionem corrigunt. Ea nanque phleg-
 monem soluere dici possint, haud quaquam
 aperientia, siue anastomotica. Peccat sanè
 in istis Dioscorides, nonnunquam aperiē-
 tis inquisens facultatis medicamentū quod
 laxat, aut emollit: aut humectat, aut phleg-
 monem soluit. Atque rarefacientium &
 aperientium eiusmodi sunt essentia. At
 eorum quæ ipsis contraria sunt, condensan-
 zium quidem, aquæ est frigida, semperui-

ui, portulacæ, tribuli viridis, psyllij herba,
 quam muris aurem vocitant, lenticulæ pa-
 lustris, & vt semel dicam, quæcunque refri-
 gerant, sed non adstringunt. Proinde &
 mandragora, cicuta, altercum, papaueri, ip-
 sas nunc dico herbas, si quis modice via-
 tur condensandi vim obtinent, sin libera-
 lius, non modo condensandi, sed & obstu-
 pefaciendi, sed & necandi. At eorum quæ
 aperientibus aduersantur, substantia, cum
 sit crassarum partium, a frigida, adstringen-
 tium est omnium, quæ quidem admistam
 non habent acrimoniam. Quorum sanè
 materiæ abunde multa posuimus in quar-
 to huius, exempla: in quo & essentiam ei-
 usmodi medicaminum terrenam frigidam
 que exposuimus. Mirum ergo videri nō
 debet, si sola contrahere occludereque pos-
 sit aperta præternaturam valorum oscula:
 soli enim huic, quæcunque requirunt ea
 quæ contrahi debent, omnia adsunt: nimirum
 quæ consistentiæ crassitudine foris in-
 cumbat, nec paruos meatus penetrare pos-
 sit, tum frigiditate sua intro præmat, atque
 vndiquaque in sese contacta vicinamque cor-
 pora cogat, ac contrahat. Nam proinde
 quod desiccet (eiusmodi enim esse osten-
 sum est quicquid adstringit) humorem de-
 pascitur, & partem roborat. Itaque si hæc
 omnia consueuant, osculum occludetur, ceu
 a digitis quibusdam foris, ipsis nimirum
 adstringentis substantiæ partibus con-
 tractum. Ea vero medicamenta quæ frigi-
 da quidem sunt, aut æque, aut amplius,
 sed substantiam sortita sunt aqueam, ea in-
 quam, debilitate & contrahunt, & constringunt,
 nimirum propter mollitiem, quippe
 quicquid valenter tum dissipare, tum co-
 stringere debet, robur quoddam renitens,
 & durum habeat oportet: quo cum careant
 medicamenta naturæ magis aqueæ, tenues
 quidem poros in vnoquoque corpore co-
 trahunt, atque condensant, ceterum instru-
 mentum vndiquaque totum constringere
 nequeunt. Quamobrem merito talia con-
 densantia quidem sunt (Græcè *συνεπτικά*)
 non tam obstuentia, (Græcè *σφραγικά*
 dicta) intelligas nunc velim obstuentia, si-
 ue stegnotica me dicere corpora, quæ sen-
 sibile excretionem cohibent. Corpus e-
 nim stegnoticum quod *σείη* siue claudit,
 ac continet in se, nec quicquam quod sen-
 su queat, percipi, ex sese emittit, Græ-

ce *σείη* nuncupatur. Atque hæc eiusmodi
 sunt tum temperaturæ, tum facultatis.
 At rarefacientia prorsum quidem calfaciunt:
 nec enim aliter diffundere & laxare pos-
 sent substantiam: ad quod consequitur, vt
 & pori dilatentur.

Comm.

Cutis habet duplices poros quidam sunt ipsa
 oscula venarum & arteriarum, quæ in eam
 sinuntur, quidam alii, sunt foramina per quæ va-
 pores & fulligines assidue expirant: porro quibus-
 dam in locis manifeste sunt vene, & manifestos
 habent ibidem, conspicuosque fines, qui laxari &
 aperiri crebro solent, vt ad pedicem vocatæ hæ-
 morrhoides, & ad vterum per quas effunduntur
 menstrua euacuationes, & in pulmone, quæ si an-
 astomosis hæmoptoicam facit passionem, eos qui-
 bus cutis pori sunt ampli, & magna euaporatio,
 vocant medicinaros cutem, eos quibus adstricti, &
 ob id euaporatio exigua, densos: proinde medi-
 camenta quæ solum poræ cutis, possunt aperire,
 ac dilatare, vocant rarefacientia, ea vero quæ a-
 periant ora venarum, & manifestos habent fi-
 nes, & proinde magna eo loci oscula, per quæ vbi
 aperiantur manifeste effundunt sanguinem, vo-
 cant aperientia, & quæ contraria illis, densantia,
 quæ his, claudantia. Itaque rarefacientia sūt qui-
 bus succurrimus cum quis videtur angustia por-
 rorum, seu cutis densitate laborare: densantia,
 vbi quis videtur plus satis per cutem dissipari:
 aperientia quibus vrimur ad eas vocatas hæ-
 morrhoidas, claudantia quibus ad hæmorrhoi-
 das plurimum fluentes, & nonnunquam ad ni-
 mium fluxum mensium, & ad hepaticam dysen-
 teriam, & cum aliis permittis ad hæmoptoicam
 passionem. Horū naturas exponit Gale. præfenti
 capite, dicens, rarefacientium naturam esse modice
 calidam, & quam minimam siccam, & tenuium par-
 tium. Aperientium vero acrem, mordacem, & cras-
 sarum partium: condensantium, frigidam & aqueam:
 claudantium frigidam & crassarum partium, vt
 terream. Profert deinde horum exempla, dicens
 rarefacientia esse, chamamelum, & altheam, &
 oleum ex ipsis paratum, chamamelinum inquam,
 & oleum ex althea, & oleum ex cucumere sylue-
 stri: quin & oleum vetus, & cicinum, & raphani-
 num. Ego sane oleo veteri aut elychnorum, aut
 chamamelino, sæpe vtor ad cutem laxandam, ci-
 cinum & raphaninum non hæc solum videntur
 facere, sed resolueret etiam mediocriter, quare in
 rarefacientium genere sunt vehementia, inclinā-
 tia iam in genus resoluentium: velut quod ex al-
 thea in genus emollientium, & quod ex cucume-
 re sylvestri in genus aperientium. Sed vt dixi-
 mus iam non semel, proxima sunt hæc genera, &
 singulorum est ampla latitudo, ac proinde pos-
 sunt eodem medicamento pertinere ad plura ge-
 nera. Sunt itaque plus aut minus hæc omnia ra-
 refaciencia: aperientium exempla sunt cyclamen
 seu panis porcinus (hæc herba aded hæc faculta-
 re præstat, vt illius abdomini fluere menstrua, at
 que si mulier vtero gerat, abortum faciat, aluum
 soluat) & allia, & cæpe, & fel taurinum, & vnguē

ta omnia quæ sunt calida, & crassarum partium,
 vt irinum, & amaracinum. Nam hæc omnia illita
 aperiant occæcatas hæmorrhoidas: aperiant in
 quæ per se, multa enim sunt quæ aperiant venas,
 affectum aliquem alium qui prohibebat submo-
 uendo, velut si os vteri phlegmone, aut scirrho,
 aut sicca laborat intemperie, quæ ea submovent
 facient venas aperiri, & fluere menses: verum ea
 non dicuntur aperientia, sed resoluentia, aut e-
 mollientia, aut humectantia: quia non aperiant
 per se, sed ex accidente aliquo. Quæ in re dicit
 peccare aliquando Dioscoridem, quod non dis-
 tingat id quod per se ab eo quod per accidens, &
 aperientia vocet aliquando, quæ laxant, aut e-
 molliunt, aut humectant: nimirum Dioscorides
 facultates non admodum tradidit distingere. Ap-
 ponit deinde Galenus exempla densantium &
 claudantium, & causas reddit quibus omniū ho-
 rum medicamentorum naturæ sint quales dictæ
 sūt, hoc est cur natura aquea & frigida desit, si-
 gida & terrea claudat: modice calida & sicca & te-
 nuium partium, rarefaciat & calida crassarum par-
 tium, aperiat. Condensantium dicit esse aqueam
 frigidam, semperuium, portulacam, tribulum
 viridem, psyllium, auriculam muris, lenticulam
 palustrem, & vt (inquit) semel dicatur, quæ refri-
 gerant sine adstrictione: proinde & mandragoram
 & cicutam, & hyoscyamum, quem & alter cū vo-
 cant, & papauer densare dicit, si quis vtatur il-
 lis modice, nam si liberalius vtatur quis illis, non
 tantum densant, sed etiam stupefacient, atque
 si plurimum, etiam necabunt: nimirum sunt vene-
 na frigida. Claudantium exempla nulla profert
 quod quam plurima producta antea sint libro
 4. vbi de adstringentibus ageretur. Nam clauden-
 tia sunt quæ crassa & frigida, talia vero sunt om-
 nia quæ adstringentia sunt sine calore: quo in ge-
 nere sunt quæ ob multam terram sunt acerbæ,
 vt gallæ immature, omphacium, rhus & hypochi-
 stis, & alia huiusmodi. Talia dicit merito sanè
 esse claudantia, quia crassitie contrahunt & præ-
 munt, neque intro penetrant, sed velut digitis
 quibusdam contrugant, neque habent vllum calorem
 qui dissoluat, aut contrahi prohibeat, sed
 frigus quod natura est contrahens & condensans:
 hinc fit vt quæ frigida sunt & aquea, sine adstri-
 ctione refrigerent, & vt frigore quidem descant
 poros, ora vero venarum, ob substantiæ modum
 blandum, fluxilem, ac minimum prementem, nō
 claudant. Nam (inquit) quod costringere debet,
 robur quodam habeat oportet, renitens & du-
 rum, hoc est substantiam quandam firmam, & so-
 lidam, qualis est terrena: at quæ calfaciunt, cum
 tenuitate partium, velut moderatè digerentia,
 laxant & aperiant poros cutis, & dicuntur rare-
 facientia. si vero simul cum calore acris habeant
 crassitie partium (vt cæpa quæ omnium euidè
 tissimè videtur mihi habere partes crassas & len-
 tas, & acres ac tenues) quia sunt acris calore, di-
 uidunt, crassitie vero hærent firmiter partibus,
 non solum poros laxant, sed & venas aperiant.
 Hæ sunt horum medicamentorum naturæ. Vnde
 constat, si quis vult laxare alicui cutis poros,
 haud esse vtendum valde calidis, velut iiride, aut
 cæpa, aut villo rubrificante, talia enim fluxione

conuocata densabunt magis, sed contentum esse debere chamæmelino aut oleo clychniorum, aut anethino: rursus cum vult densare, ut si plurimum exolui corpus videatur, agendum esse de siccantibus, ut frigida infusione, aut succo semperuiui, haudquaquam acerbis, & adstringentibus, nisi tamen ad cutem tanta osculorum laxitas facta sit, ut venarum apertio potius vocetur quam pororum raritas. Scio enim ego cuidam ex cute aliquando iuxta coxam, cum eius partis dolor antecessisset, magnam copiam sanguinis, quasi ex rupta aliqua vena, manasse: cui, si id processisset in nimium, adstringentibus, non solis densantibus esset succurrendum: quin etiam & sudores aliquando possunt tanto impetu ferri, & tam citum auxilium postulare, ut cogamur uti pro densantibus, etiam claudentibus.

¶ Caput. X V.

Galen.

DEBENT autem non admodum esse calida temperie: siquidem ea iam acria sunt, & inhorre faciant: neque item exicatoria: nam & hæc sensibilia corpora colliquant, doloremque in ipsis excitant. Itaque quæ citra molestiam exalfaciunt, ea sola omnium, sunt rarefacientia. Si verò non modo calida fuerint, sed etiam consistentia crassa, siquidem vehementia sint, & caustica, hoc est vrentia: & ignis instar corpus colliquant, & sæpe escharas, hoc est crustas, ritu cauterij efficiunt. Porro si debilius quam ut vrent potest sint calfaciant, anastomotica, siue aperiendi vim obtinent. Itaque medicamen omne anastomoticum, essentia quidem terre simulque igneæ est, hæc tamen exalfaciens, ut non vrent. Si porro causticum sit, non tamen vehementer, præterea essentia tenuioris, id planè ab omni aberit mordacitate: aut cum exiguo tum dolore, tum morfu carnosas partes eliquabit. Nam quod non confertim alterat, uti quæ vehementer sunt calida, quodque non ægre penetrat, sicut quæ crassæ sunt essentia, latentem ea actionem obtinent. Si quidem alterationes subitæ confertæque, mutationes maxime sensibiles sunt, tum penetrationes quæ violentæ sunt. Quippe quod in crassa essentia causticum est, id cuiusque inferit parti, stipitis ritu infixum excruciat. Verum hoc quidem escharoticum est, perinde ut caustica. Cæterum de quibus nunc agitur, crustam non faciunt, & vocantur septica, hoc est putrefaciencia, haud quidem appel-

latione propria (nam quæ verè sunt septica, humectant quidem & calfaciunt) verum tamen symptomatis similitudo, ut sic appellemus, efficit: ut potè cum ab vtriusque nullo doloris sensu fiat corruptio. Multis enim modis corrumpi quid potest. Si quidem quæ nimio plus refrigerata sunt aut exalfacta, tum exiccata aut humectata, ea omnia corrumpuntur, cæterum non quidquid corrumpitur. *σηπασθαι*, hoc est putrefcere dicimus, sed quibus id cum fetore accidit. Sed de nominibus non admodum esse sollicitum oportet: verum nouisse expedit, ea medicamenta, quæ septica & septica nuncupantur, ut sunt auri pigmentum (*αυρεινικον* Græci vocant) sandaraca, chrysofolla, dryopteris ptyocampe, aconitum, omnia, tum eliquare, tum colliquare, ac potissimum carnem tenellam, idque absque dolore. Sed sunt inter ea quædam quæ proprie vocant cathartica, hoc est detractoria, eis que vtuntur ad inducendam vlcerebus excrementibus cicatricem. Sunt tamen & ipsa eiusdem genere facultatis, septices scilicet: verum tantulo imbecillioris, quod extimam modo superficiem quam contigerint, detrahant, non tamen in altum subire valeant, velut Asia petra flos.

TRansgressionem faciens à rarefacientibus & aperiens, explicat naturam causticorum & colliquantium, proximam enim habent hæc naturam. Dicit igitur rarefacientia (de quibus scilicet proximo capite dictum est) debere esse non admodum calida temperie. Quia ea quæ valde sunt calida, acria iam sunt, & inhorre faciunt: mordent enim & mordicatio in primis velut vlcerosam lassitudinem inferit, deinde rigorem: per hunc vero refrigeratur & densior redditur cutis: neque item (inquit) sint exicatoria: nam & hæc sensibilia corpora colliquant, doloremque in ipsis excitant. Constat vero hic Galenum dicentem exicatoria, intelligere non quæ tantum siccant, sed quæ calfaciunt & siccant simul vehementer. Nam sola siccitate neque colliquescentia sit, neque dolor. Nam liquatio caloris præcipue est opus: siccitas autem non potest repente fieri nisi à calore, ut alibi monstrauimus, quare neque dolorem inferre. Quæ vero pariter calfaciunt & siccant, ea colliquant & inferunt ob id dolorem dolor vero prohibet rarefactionem, quia versus dolentem partem naturaliter constringuntur omnes quæ circum circa sunt, atque ita euenit densari. Itaque (colligit) ea solum quæ citra molestiam exalfaciunt, siue rarefacientia, his dictis de rarefacientibus, procedit ad caustica & colliquantia, dicens, à vero calida admodum sint, simulque consistentia crassa, sint

Comar.

sint sane caustica, & ignis instar colliquantia corpus, & crustas facientia: si vero sint crassa nihilo minus, calida vero minus, quam ut possint vrent, sunt, ut dictum est capite proximo, aperiencia: si verò sit causticum non tamen vehementer, calidius scilicet quam anastomoticum, siue aperiens, minus calidum quam causticum siue vrens, & tenuium partium, id erit citra morfum & dolorem, aut cum exiguo morfu & dolore, carnosas partes liquans, ut auripigmentum & sandaraca. Reddit causam quæ hæc citra dolorem operantur: quia scilicet neque vehementer alterandi vim habent ut caustica, neque violentam & difficilem penetrationem. Nimirum horum vtrumuis potest esse doloris causa. Alteratio vehemens & repente ingruens, per se difficilis vero penetratio, quia quod in essentia crassa causticum est, id cuiusque inhaerit parti stipitis ritu infixum excruciat: igitur quod minus est vrens, & præterea tenuium partium, non inferet magnum dolorem, sed citra eum molliusculas carnes liquabit. Verum hoc (inquit) quod scilicet vrit & est crassarum partium, perinde ut caustica, hoc est (ut nuper dixerat) ritu cauterij escharam faciunt: cæterum de quibus nunc agitur, colliquantia scilicet, crustam non faciunt, & ob id non vocantur caustica, vocantur vero septica, hoc est putrefaciencia, non quidem propria appellatione, nam colliquatio non est vere putrefactio, & quæ verè putrefaciencia vocantur, sunt quæ calfaciendo & humectando corrumpunt, sed symptomatis (inquit) similitudo efficit ut ita appellemus, quia scilicet ab vtriusque à colliquantibus scilicet, & verè putrefaciens nullo doloris sensu fit corruptio. Non tamen ob hæc, eadem passio erit. Nam multis modis corrumpi quid potest. Nam & quæ nimis refrigerata sunt, aut exalfacta, & exiccata, aut humectata, corrumpuntur. Verum non quidquid corrumpitur putrefcere dicimus, sed quibus id accidit cum fetore. Veram rationem & formam putrefcentiæ Arist. docuit. 4. libr. meteororum, & ego in eius libri commentarijs explicui: nunc Galenus noluit aliter definire quam per proprium eius accidens, quod est fetor, ut Galen. ipse testatur. Est verò proprium & inseparabile putrefcentiæ signum, fetor, non quicumque (multa enim naturaliter spirant odorem grauem & quædam alia vltia olent grauius) sed quædam graue olentia putrida. Sed de nominibus (inquit) non adeo oportet esse sollicitum, sed nosse expedit ea medicamina que septica nuncupantur, ut arsenicum, sandaraca, chrysofolla, dryopteris, ptyocampe, & aconitum: omnia, colliquare, potissimum carnem tenellam, idque absque dolore (hæc sunt medicamenta quibus mendici sibi ipsis solent exulcerare crura, aut partes alias) sed sunt alia huius eiusdem generis, debiliora tamen, quibus vtuntur medici solum ad inducendam cicatricem in vlcerebus, quibus caro supercreuit. Nimirum ea exulcerare non possunt ut illa, carnem vero mollem & cute non obductam, possunt reprimere, ut flos Asia petra, & alumen vitum, vocanturque hæc, non septica ut illa, sed cathartica, seu detractoria. Caustica igitur, & septica, & ca-

theretica medicamenta, qualia sint, dictum iam est.

¶ Caput. X VI.

QUANTUM nec talia, Galen. ipius re vera facultatis cicatricem inducentis, quæ vocat *επιθετικη*, sunt. Si quidem quæ huius sunt facultatis, non detrahere, neque liquare carnem sunt nata, verum indurare & desiccare, cuiusmodi sunt alumen, galla omphacitis vocata, æs combustum, maxime lotum: nam quod lotum non est, quiddam obtinet catharticum, velut & æris squama. Nam quod lotum est omnium medicaminum cicatricem inducentium longe præstantissimum est: quippe quod probe cicatricem inducit, modice adstringat oportet, atque desiccet. Quapropter spinæ Aegyptiæ fructus, & mali granati putamina sicca, & eius generis vniuersa cicatrici inducendæ sunt medicamina. Cæterum confusa est apud plerisque medicorum non solum appellatio, verum etiam omnium id genus medicaminum facultatis cognitio. Si quidem quæ carnem detrahere ac colliquare sunt nata, ea non nunquam nominant epulotica, hoc est cicatricem inducentia, scilicet quod horum sæpe vsu vlcera ad cicatricem perueniant: sed id neque primario, neque peculiari ipsorum facultate, neque in omni vsu sequitur. Si quidem ad exactam pulueris leuorem redacta id genus medicamenta, per specilli cuspidem carnem leuiter contingentia, ad cicatricem vlcera perducunt. At si paulò largius vtare, mordicant, colliquantque carnem, & vlcus cauum efficiunt, contra quæ in ijs quæ re vera sunt epulotica. Si quidem nisi satis magnam eorum quantitatem imponas, nihil proficies. Id enim est in planis vlcerebus ad cicatricem ducendis consilium, ut caro alteretur, fiatque cutis: id quod perficitur per ea quæ illam contrahere, constringere, constipare, densare, præterea siccare, & calli instar indurare valeant: quippe cum, cutis velut in callum durata, caro sit. Quæ igitur medicamenta sic agere possunt, primario, proprieque dicuntur epulotica, siue ad cicatricem perducunt: cætera vero, nempe cathartica, hoc est detractoria, secundo & per accidens: sicut &

ea

ea quæ absque adstrictione desiccandi vim habent, mordacitatis expertem. Nam & hæc quoque ex accidenti cicatricem inducunt, cuiusmodi vtiq; medicamentum est myrrha, & lithargyrus, & ostreum, & diaphriges combusta; quandoquidem & ipsa sæpenumero cicatricem inducunt illita. Cæterum scire oportet, vbi tùm in his libris, tum alijs omnibus, hanc vocem sæpenumero adijcio, id me velle significare, quod aliquando promissa frustrantur. Propterea quod nec primario, nec sua facultate efficiant. Porro epulotica medicamenta vlcus omne planum claudere cicatrice valent, sicut mediocriter citraque morfum adstringentia cavitates implere. Cæterum de hoc genus medicamentis fusius dicitur in commentarijs de ratione curandi, cum quo multis locis magna est huius libri affinitas, ceu etiam ab initio præfatus sum. Proinde suspensio de istis sermone ad alterum genus facultatum, nempe attrahentium & repercucientium, siue repellentium, transcendendum censeo.

Comm.

DE epuloticis medicamentis, seu cicatricem inducentibus agit hoc capite, indicans non ea omnia quibus aliquando cicatrix inducitur epulotica esse, sed ea que per se id sunt natura facere & in id habent naturam accommodatissimam. Nam cum non omnium medicamentorum genera admodum dissideant, sed quædam eorum valde coniuncta sint, sit vt quibusdam occasionibus alia pro alijs usurpemus, adijciantes quantitati aut detrahentes, aut vtendi modum mutant, aut plus aut minus persistentes. Velut sæpe pus mouentibus resoluimus, & emollientibus pus mouemus, & sarcoticis cicatricem inducimus, & extergentibus carnem generamus, & vt nunc dicit, cathæreticis aliquando cicatricem inducimus, vt in vlcibus quibus caro supercreuerit, apponimus alumè. Aut Asæ petreæ florem bona quantitate, vsque dum caro sit exequata, postea aliquando medicamentum non permutamus, sed eiusdem polinis inspergimus exiguum, vt cum tam exigua quantitate siccat minus, & ita pro carnis consumptione faciat cicatricem. Sed hæc ex accidenti sunt, ac proinde non dicuntur simpliciter, sed cum adiectione, velut non dicimus rosatum mel carnem generat, aut Asæ petreæ flos cicatricem inducit, sed aliquando carnem generat, aliquando cicatricem inducit, ea loquutione indicantes id non per se, sed ex accidenti fieri, quod vero per se facit aliquid, simpliciter, & sine vllò adiecto id dicimus facere. Definit igitur Galenus, id quod est simpliciter epuloticum, atque per se cicatricem inducit, dicens, quæ huius sunt facultatis (epulotica scilicet) non detrahente, neq;

liquare carnem sunt nata, verum indurare & desiccare, cuiusmodi sunt alumen, galla omphacitis vocata, æs combustum, maxime lotum. Nam quod lotum (inquit) non est, quiddam obtinet cathæreticum, velut æris squama. Quod vero lotum est, omnium medicaminum cicatricem inducentium longè præstantissimum est: quippe quod probè cicatricem inducit, modicè adstringat oportet, atque desiccat. Hæc Galenus, quæ videri possint repugnare ijs quæ tertio methodi, capitibus quarto & quinto docet. Ibi enim dicit medicamenta agglutinaria modicè siccare & adstringere citra extensionem, & eiusmodi esse quæ austera & adstringentia vocantur: epulotica vero esse multò vehementius siccantia & adstringentia, atque gallam immaturam, & malicorium, & Aegyptiæ spinæ fructum hoc loco, vbi scilicet agatur de epuloticis, esse modicè siccantia, minus scilicet quam oporteat. Quo pacto ergo non repugnat sibi, qui ibi rejicit ab epuloticorum numero gallam & malicorium, quod non nisi modicè siccent, hic epuloticorum exempla esse facit, quod modicè siccent, & adstringant? Præterea videtur hoc loco quo de medicamentorum facultate agere institutum est, male omisisse naturam sarcoticorum & agglutinantium. Fortè sarcoticorum non meminit, quod carnem per se nulla medicamenta generent, sed sarcotica sint nihil aliud quam extergentia & siccantia, vt & agglutinantia sunt nihil aliud quam adstringentia & siccantia cum emplastrica præcipue substantia: sed eadem ratione possent silentio præteriri scharotica, si nihil aliud sunt quam vehementius adstringentia & siccantia: quapropter satis sit horum omnium naturas commemorari & differentiam aperte dici, & ex lib. 3. methodi huc transferri. Sarcotica sunt medicamenta. Sicca non multum sed vt quis dixerit primo ordine, idque cū extensione & citra adstrictionem. Agglutinantia sicca eodem ordine cum quadam adstrictione & sine extensione: cicatricem inducentia multo magis siccantia & adstringentia citra extensionem etiam: post hæc possis etiam commemorare cathæretica seu detrahentia carnem, quæ sunt multò adhuc magis siccantia & extergentia sine adstrictione. Itaque videntur intentione sarcoticorum fieri cathæretica, & intentione agglutinantium fieri scharotica. Quod Galenus modicè siccantia & adstringentia esse dicit, intellige siccare modicè, si cum cathæreticis de quibus agebatur paulò antea, conferatur. Cum vero. 3. methodi capit. 5. dicit, galla immatura hoc loco, & malicorium, & Aegyptiæ spinæ fructus, modicè siccantia pharmaca sunt, ne intellige dictum, quod non sint epulotica, sed quod in eo genere sint remissa. Neque absurdum est eadem inter vtriusque generis, agglutinantium dico & epuloticorum exempla recenseri, esseque simul vtrumque illud intente, hoc remisse, siquidem agglutinaria & epulotica, sola intentione diuersa esse diximus. Sed videamus qua ratione probet Galenus epulotica esse debere siccantia cum adstrictione, est vero eadem quam & lib. 3. methodi reddit. Id enim (inquit) est in planis vlcibus ad cicatricem ducendis consuetum,

vt caro alteretur, fiatq; cutis, id quod perficitur per ea quæ illam contrahere, contringere, consolidare, densare, ac præterea siccare, & calli instar indurare valeant: quippe cum cutis velut in callum darata caro sit. His verbis Galenus haud dubiè significat cicatricem non aliter fieri quam alterata carne, siccata scilicet, adstricta, & duriori facta. Quod quidem si ita habet eius certè generationis opus sit solus medicamenti, vt & generatio crustæ, non etiam naturæ. Non enim ipsa caro seipsam siccat, aut constringit, siquidè ea passio præternaturam illi est, sed ab externa causa siccat, ac constringitur violenter. Mihi autem non videtur hoc ita habere, sed cicatricem esse, aliquid quod ipsa partium natura producat pro cute, vt callus vocatus producitur pro ossibus: atque vt callus seu porus à subiecto osse generatur, ita cicatricem necesse est generari à decissa cute, ipsa quidem cute cutem volente generare, non potente autem verè, sed pro ea cicatricem. Ita autem hoc habere argumento est, quod si in vlcere lato & pleno iam carne, cicatrix quæ vera & solida futura est, semper producitur à peripheriæ partibus, quam si cute ipsa procedente: si quædo vero in medio, siue centro caro incipit siccescere & durescere, id postea excidit veluti præternaturam alterata caro, estque non cicatrix, sed epulotica, seu crusta. Itaque cicatrix particula quædam est, quæ viuit & alimento fruitur, quæ proinde ipsius naturæ necesse est opus esse, non medicamenti: quod si esset nihil aliud quam caro ipsa, caro tantum violentiam perpeffa, qui posset ibi persistere, neque à subiectis partibus expungeretur, cum ne ossis quidem manere pars possit, quæ ad eius extremitatem alterata manifeste sit? Sed quod alteratum est, ab eo quod bene habet, naturaliter decidatur: non ita cicatrix sit ex carne, sed ex alimento cutis, ab ipsa cutis natura generatur, vt callus ex ossium alimento, quapropter ego non dixerim scharotica esse sicca & adstringentia, vt subiectam carnem reddant duriores, sed quia habent ad cutem vt sarcotica ad carnem, ac proinde sicciora debent esse sarcoticis, quanto cutis carne, vt illius naturam seruent, & redundantem vlcibus humiditatem absumant: adstringentia vero esse debent hæc, eadem causa, qua debent sarcotica adstrictione carere, nimirum quia adstrictio carnis incrementum cohibet, quod igitur admouetur, vt crescat caro, longè abesse debet ab adstrictione: quod vero vt crescat cicatrix, prohibere carnis augmentum, ea enim si crescat, vt potè quæ multo facilius exhiberet, prohiberet cicatricis productionem. Sed videtur fieri ex dictis vt medicamenta, quæ poros siue callos generant & augent, sint sicciora quam cicatricem inducentia, simulque adstringentia, quanto ossa quam cutis sicciora sint, id vero non ita habet, quin potius vt Galenus dicit capite. 5. lib. 6. methodi, calli proventus modica calidæ aquæ infusione procurandus, & medicamenti emplastricis & modicè calfacientibus, ne digerant aut siccent vehementer, sed potius citra magnam siccitatem, ne callus fiat fragilis sed cum lentore concreseat. Certe procurandi calli ossis alia ratio est

atque cicatricis & carnis, etiam si generatio sit assimilis. Nam os adeò iam siccum & durum est, vt ob id parum in eo alimentum abundet, & concoctiones agantur tenuiter: quapropter nihil procurandum magis quam vt modico calore alimentum conuocetur, & concoctio promouatur, cogatur verò & densetur emplastrico substantiæ modo, potius quam siccitate consumatur, aut vehementi adstrictione exprimatur. Prohibere autem ibi caro calli generationem non potest, cum carni ossa subfent: id solum est aliquando periculi, ne os nondum satis firmiter unitum neque à frustulis expurgatum carne obducatur, cui malo cathæreticis succurrendum est, non adstringentibus. Explicata igitur hoc capite est natura sarcoticorum agglutinantium, epuloticorum & augmentum porum siue callum, æquum enim sit, me curare, ne quid in hoc desideretur operè quod ad medicamentorum facultates spectet, et si quædam illorum, aut breuius præterierit, aut omnino dimisserit Galenus, vt alijs demòstrata locis.

¶ Caput. XVII.

Igitur attrahentes sunt, quæ ex alto vehementius extrahunt: repercucientes vero, quæ in altum occurrentes sibi succos repellunt. At essentia quidem illis calida est, & tenuium partium: his vero frigida, & crassarum. Attrahit enim perpetuo calidum, repellit vero frigidum: verum quod cum caliditate coniunctam habet partium tenuitatem, trahit vehementius: quod vero cum frigiditate partium crassitudinem, id violentius propellit. Itaque ex actionis vehementia nomen vtrique impositum est. Atque adstringentium quidem nota est materia: attrahentium autem alia sponte nata est, alia vero ex putrescente arefcenteque generationem sortita. Sponte nata, vt dictauni essentia, vt propoleos, & thapsia, & tagapeni, & succorum, cyrenæici & medici, & si qua his similis extiterit. Exputrefactione qualis est fermenti, & pforici quod vocant. Quod si fimi quoque exputrefactione generatio constat, vtiq; omnes attrahendi facultate pollebunt. Sed non parua illis inest diuersitas. Nam colubinus admodum attrahit: ex æquo autem vtrique ab hoc recesserunt, ad calidias quidem anserinus, ad frigidias vero gallinaceus, hoc etiam magis vincitur, humanus, & fuisus. At canū stercus simile est medicamenti extergentibus, maxime si vescantur ossibus. Crocodilorum autem sterces terrestrium magis etiam id perficit atque absoluit. Sed

& aliud est attrahentium genus medicamentorum, quod qualitatis familiaritate attrahit, quod aliud est nihil, quam totius essentiae similitudine, ceu quae nutriuntur, familiaria nutrimenta attrahunt. Talium medicamentorum sunt purgantia omnia, & nonnulla alexiteriorum siue amuletorum. Ceterum calida ut sint id genus omnia necesse est. Nam inter ea quae essentiae similia sunt, quod calidius est id potentius attrahit, ut potest quod similitudini auxiliariū adiunxerit calorem. Siquidem cum ipsum duabus causis attrahat, superabit id quod vna duntaxat trahit. Porro nihil refert *επισπαστική*, aut *ελακτική*, aut *ελακτική* *διναμιν* dicas, Latine attrahentem, siue attractoriam facultatem.

Comm.

Omnia trahentia sunt calida, quia trahendi duae tantum causae sunt, calor & substantiae familiaritas, seu similitudo, haec autem non potest sine calore operari, quare nihil sine calore sit tractorium. Non esse autem alias tractionis causas inde constat, quod quaecunque alia causa motum aliquem cient, alter id faciunt quam trahendo. Velut si quod in parte aliqua molestiam infert aut redundat in aliam fertur, non trahitur sed mittitur, si quid ob vacationem aliunde factam, eo versus successione eius quod euacuatur mouetur, neque mittitur neque trahitur, sed succedit: si quid ob dolorem accipit indolentem partem, neque id quidem trahitur sed impellitur: solum id trahitur, quod calor allicit, aut similitudo cum calore. Nam ut alibi monstravi calor per se est tractorius, estque ea passio caloris, velut funderi, & extenuare, & alia quaedam facere: est quidem id caloris per se secundo, quia non aliter calor trahit quam calfaciendo, neque vlla alia intercedit tractionis causa quam calfacio. Quod vero sine calore similitudo non possit esse trahendi causa, sit quia cum similitudo, eadem sit in vtrisque eorum quae similia sunt, ob eam non potius traheret quidpiam, quam traheretur. Trahit vero simile quod calidius, trahitur quod simile minus calidum. Calor enim est causa trahendi omnino, similitudo autem trahendi hoc. Calor cum tenuitate substantiae trahit melius quam cum crassitie, quia & calfacit altius. Trahentia igitur simpliciter sunt quae calida & tenuium partium: in trahentibus vero res quasdam certas, ob coniunctam cum calore similitudinem, sunt medicamenta expurgantia, & quaedam alexipharmaca agendum vero de vtrisque seorsum est paulo post & actum est iam ante libro. 3. tractorijs contraria sunt repellentia, consonum autem est dictis, ea esse frigida crassarum partium. Nam frigus per se repellit, siquidem calor per se trahit: in crassitie autem substantiae multo magis quia minus vincitur, & quia ipsa crassities contractionem parit, contractio vero facit expressionem, & repulsionem. Non videtur autem esse materia vlla

repulsoria certae cuiuspiam rei ob substantiae contrarietatem, nisi forte cordialia vocata medicamenta existimet quis hoc modo fugare venenosos succos, & repellere a corde. Communis enim sententia est, ea cordi esse grata & illud firmare, id vero factum robustius omnes a se iniurias repellere: possis tamen non improbabiler opinari vtrumque ea facere, & firmare cor. Et repellere venena. Nam cum venena cordi sint inimica, consentaneum est inimica etiam esse illis, quae sint huic familiaria.

¶ Caput. XVIII.

Verum quandoquidem de istis abunde Galen. dictum est: transeamus ad facultates quas vocant alexiterias: & alexipharmacas. Est autem harum natura duplex. Siquidem quaedam alterant, quaedam vero euacuant, ex corpore patiente, seu venenum corrumpens, seu deleterium medicamentum. Alterant igitur aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut denique tota substantia. Euacuant totius substantiae similitudine, & caliditate subtilium partium. Quatuor itaque sunt vniuersae differentiae proficiscentis ab illis utilitatis, duae alterantes, & duae vacuantes. Atque ea sane quae qualitatis contrarietate auxilio est, manifesta est. Nam si frigidum sit medicamentum deleterium, aut venenum animantis, ab ex-calfaciens petendum remedium: si calidum, a refrigerantibus. Si vero humidum, ab exiccantibus: si siccum, ab humectantibus. Sic etiam si humidum sit & frigidum, ab exiccantibus & ex-calfaciens: si calidum & siccum, ab humectantibus, & refrigerantibus: & in reliquis duabus coniugationibus ex proportionem. Sed nec obscura est alteratio, quae fit per totius substantiae facultatem, utique ijs qui memoria tenent quae demonstrata sunt in commentarijs de naturalibus facultatibus, & in illis quae inscribuntur De temperamentis. Siquidem facultates quae deleteria medicamina alterant, naturam habent media inter corpora perpetientia, & medicamenta ipsa laedentia, ut videlicet eadem si proportio corporis ad facultatem alexiteriam, quae illius ad deleteriam: & rursus deleterij ad alexiterium, quae alexiterij ad corpus. Eapropter prope modum omnia quae deleterijs aduersantur, si largius sumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblaedunt. Quam ob rem ea moderatione quantitatis omnes id genus facultates, exhibere oportet, ut neque copia nimia corpus offendat, neque

neque exiguitate sua a deleterijs vincatur. Sed hoc iam attinet ad curandi methodum. Nunc autem quae reliqua sunt persequamur. Omne deleterium venenum a foris impositum medicamentis euacuatur, nempe aut caliditate attractionem mollientibus, aut totius substantiae similitudine. Sed & hic quoad fieri poterit maxime mediū natura alexiterium sit oportet, corporis videlicet quod curatur, & veneni laedentis. Nam si aduersissimum foret corpori, ipsum ageret potius, ceu deleterium, haud euacuet venenum. Etenim, ut claritatis gratia summam repetamus, scire oportet, deleterias facultates vniuersas temperaturam esse aduersissimas corporibus quae ab ipsis laeduntur. Itaque si a similibus temperie medicamentis euacuentur, erunt, & haec corporum naturis contraria. Sane & sunt quadam tenus contraria, non tamen adeo ut interirant, sed ambigant potius, in medio sita eorum quae ex professo corpus animantis laedunt, & quae iuuant. Porro nihil intererit deleterias facultates, an phtharticas, an phthoropaeas, an alio quouis modo appellare voles: similiter nec an alexiterias, an alexipharmacas. Attamen si qui ea quae venenatarum bestiarum ictus, aut venena faciunt, alexiteria nominare velint, quae vero medentur deleterijs, alexipharmacas, ceu quidam censuere, disceptandum cum istis, ac pugnandum de nominibus non est. Nec enim ex istis comparatur curandi morbos peritis, sed ex rerum ipsarum cognitione.

Comm.

Actum est lib. 3. de venenis & eorum generibus, dicta quae de eis quae visa sunt necessaria, quorum nunc meminisse oportet, quandoquidem agitur de alexipharmacis, siue alexiterijs, quae quidem sunt medicamenta quibus venenis occurrunt, siue accepta iam sint, curando, siue nondum sint accepta, praeseruando. Vtitur vero Gal. his nominibus alexiteria & alexipharmaca indistincte illis eandem rem intelligens, quae scilicet venenosis qualitibus occurrunt, siue quis morfu animalis cuiuspiam sit laesus, siue venenum ex sumptu sit, siue utriusque aliter infectus sit: tamen si dicit quosdam alios alexiteria vocasse ea quae bestiarum moribus medentur, alexipharmacas, quae venenosis portionibus. Itaque nobis quoque alexipharmacas, alexiteria, antidota, & amuleta, de eisdem dicantur, medicamenta. Occurrendi enim venenis in commune eadem rationes sunt, quas Galenus hoc capite exponit, dicens talium medicamentorum naturas esse duplices, quasdam enim succurrere alterando, quas-

dam vacuando. Rursus alexiteria esse duplicia, quaedam enim alterare vna aut duabus qualitatum primarum, alia tota substantia: atque eandem etiam esse duplicia, quaedam enim totius substantiae similitudine, quaedam caliditate cum tenuitate, velut de trahentibus dictum est. Vna aut duabus qualitibus alterare, ut si calido veneno occurrat frigidus antidoto: & frigidus, calido, & humido, sicco, & sicco humido, & calido ac sicco, frigidus, ac humido: & ita in reliquis alterare tota substantia dicit quae proprietatem quandam habent substantiae, quae vires venenosis possunt retundere: esse enim multas alterationes, quae tribuantur substantiae ipsi probat exemplo alterationem alimentum quae in membris omnibus aguntur, nam chyli gratia exempli, in sanguine mutatio, etsi nisi calore agente, esse non possit, tamen tali hepatis substantiae rectius tribui quam caliditate, indicat similitudo, quam comparat cum hepate, ita dicit quaedam antidota tali esse substantia, ut venena ipsa alterent, & in se mutata reddant mitiora, horum naturam dicit esse non quidem aduersam, & contrariam venenis, sed potius similem & analogam, sitamque in medio inter substantiam nostram & substantiam venenorum, ut sint medicamenta alexipharmaca, ut quis dixerit, semivenena. Habere potest haec Galeni de alexipharmacis sententia argumenta probabilissima. Primum, quia si haberent substantiam contrariam venenis, & longissime positam a substantia venenorum, essent ea nobis non minus venena, quam ipsa venena: id vero non ita habet, nam etsi possis dicere ea prodesse cum deorantur ab acceptis venenis, quod ea & venena mutuo seferunt, tamen venenis nondum acceptis non esset tutior eorum usus, quam ipsorum venenorum, at vero vtiur frequenter theriaci & mirridati, & alijs eiusmodi gratia praeseruandi, non igitur ea contraria omnino venenis sunt, sed quodammodo similia, ut quadam tenus contraria pugnare possint, quadam tenus similia, faciliem habeant inter se commutationem. Praeterea quia in alijs omnibus rebus, quae secundum substantiae modum sese alterant, perinde euenit. Non enim pars illa corporis alterat eam sanguinis partem quae sibi dissimilima est, sed similem & congruentem, nimirum magnum substantiae dissidium incommutabilitatem facit, faciliem vero commutationem substantiae analogia. Alexiterium igitur est veneno analogum, non tamen venenum: atque res ipsa huic sententiae respondet (vnde tertium capitulum argumentum) usus enim alexipharmacorum, si quis citra necessitatem accipiat, noxius est, & medicamentosus, nondum tamen ut venenorum. Praeterea videmus in venenosis animalibus esse aliquid alexiterium, nam ob id viperarum caro in thuria calia inditur, & carne scorpionum succurritur, eorundem moribus, omnes autem eiusdem animalis partes analogiam quandam habent ad sua alimenta, & haec ad excrementa, quare quorundam excrementa venena sunt, ut viperarum, coruinarum caro sit venenis analogae. Quod si praescinditur caput & cauda, & exenteratur, & lauat, id quidem fit non ut a veneno longissime abest (neque enim potest) sed ne aliquid meri veneni retineat.

Alexipharmaca itaque quæ substantia alterant, eiusmodi esse dicit Galenus, ac proinde ea quantitatit moderacione omnia id genus exhiberi oportet, vt neque copia nimia corpus offendat, neque exiguitate sua à deleterijs vincantur. Agit deinde de his quæ euacuando subuenient, ex ceteris esse quæ foris adnota extrahunt, & extrahere tenuitate aut caliditate (huiusmodi sunt omnia vehementer trahentia & resoluentia, qua intentione admoventur capite & aliis partibus veneno infectis) aut totius substantiæ similitudine, sunt autem hæc quoque, vt quæ secundi generis alterantium, habentia substantiam & naturam mediam inter venena & nostram naturam, immo verò sunt eadem. Nam morsus à venenato aliquo animali, aut aliter infectis partibus, vtiliter admouetur theriaca, & punctis ab scorpione, scorpione ipse contactus. Itaque vt prius dicebamus contrarietatem qua alterant non debere esse tantam, vt ob hanc ipsam etiam alexipharmaca venena sint, ita etiam nunc dicimus, neque similitudinem qua extrahant, debere esse ratam, vt ipsa sint etiam venena. Nam cum venena sint nostre substantiæ contraria, quæ illis essent simillima, non possent non esse ipsa quoque corruptiua, ob vtranque igitur, vt inquam & interius accepta alterent, & vt exterius adnota extrahant, quæ tota substantia id faciunt, debent esse inter nostram & illorum substantiam sita. Hæc Galenus de alexipharmacorum natura, ex quibus constat, contra illius placita facere, neque sine temeritate quodam, in constitutionibus pestilentibus, cordis regioni argentum sublimatum, aut venenum aliud admouentis, quasi venenū extracturi, alexipharmaco enim id vult Galenus fieri non ipso veneno. Verum videntur quædam eorum quæ dicta sunt, partim per sese difficilia, & dura, partim etiam ipsa quæ de venenis antea dicta fuerant, repugnantia. In primis dictum est libro tertio vbi de venenis agebatur, venena frigida esse quantitate solum venena, eo quod vinci possint à nostro calore, aut contraria alteratione: calida vero esse venena natura, quia insuperabilia, neque aliter vitari possunt, vbi semel accepta sint, quam expulsa. Nunc autem quasi vtranque possint contrariarum qualitatium obiecta vinci, dicit, nam si frigidum sit medicamen deleterium, ab excalfaciuntibus petendum remedium: si calidum à refrigerantibus: porro dictum est etiam illic, venena omnia esse calida aut frigida, nunc vero quasi humida etiam & sicca sint, dicit, si verò humidum ab excalfaciuntibus, si siccum ab humectantibus: sic etiam si humidum sit & frigidum à siccantibus, & calfacientibus: si calidum & siccum, ab humectantibus & refrigerantibus, & in reliquis duabus coniugationibus eodem modo. Hæc videntur dicta esse inepte, nisi sunt venena humida tantum, & sicca tantum rursusque, alia binis qualitatibus prædita. Rursus si alexipharmaca vocat ea quibus euenit homines vtrunquē liberari à veneno, alia etiam oportuit recenseri, siquidem vomitorijs quibuscunq; aliquando succurritur, & subducentibus alium: si autem ea solum quæ quadam substantiæ proprietate contraria sunt venenis, non oportuit recenseri quæ secundum primas qualitates alte-

rant, neque quæ calore solum, & tenuitate partium extrahant, sed ea solum quæ proprietatem quamdam habent partim similem, partim contrariam veneno. Sed & hoc quod de natura alexipharmacorum dictum est, possit videri difficile. Nam curationes non aliter videntur agi quam contrarijs. Quo pacto ergo seruantur in curatione eius qui venenum hauit, illa axiomata, contra contrarijs curantur & contrarijs æqualibus? Cum Galenus dicit venena calida vinci non posse, non ita venit intelligendū, quasi nullatenus possint alterari, & corrigi, sed quasi non possint à nostris partibus vinci, velut frigida, eatenus vt mutata nutriant, neque certe eatenus vt omnino nihil lædant, neque excretionem indigeant, sed possint interius vtiliter immanere. Non enim tantū possunt antidota, quæ pro calidis dantur venenis. Possunt nihilominus eorum vires aliquatenus refringere, ne corpori ad eum nocent sed subfineri possent vsque dum sensibiliter excernantur, aut insensibiliter consumantur: idque possunt antidota facere aliqua, aliquibus primarum qualitatium, aut substantia tota. Et sunt quidem quæ calore occurrunt vt vinum merum post acceptum opium: & quæ frigore, vt rosaceum post toxicum, & quæ humiditate atque adeo frigiditate simul & humiditate, vt lac asininum post cantharidas: & quæ siccitate, atque adeo siccitate cum calore, vt piper post cicutam, quanquam non esse vlla esse quæ sola humiditate, citra frigus, aut sola siccitate occurrant. Neque esse venena quæ tantum humida aut sicca sint, sed eo vsque sermonis impetu esse à Galeno progressum. Satis autem est esse venena calida frigida humida & sicca, & totidem primis qualitatibus succurrere posse antidota. Neque profecto hinc fit vt non omnia venena in duo genera calidorum & frigidorum redigantur. Quia nulla sunt humida quæ non sint simul frigida, neque sicca quæ non sint calida, vt cantharis, aut frigida vt opium. Neque enim vt siccum venenum potest esse calidum aut frigidum, ita etiam & quod humidum. Quia & si humiditas cum calore possit esse coniuncta, non tamen cum tantō vt quarti sit ordinis, & venenum calidum. Porro pro dictis obiectationibus scire oportet, præcipue ac maxime alexipharmaca vocari quæ substantiæ proprietate occurrunt venenis, quorum naturam semper venenosam esse Galenus narrat, post hæc secundo loco sunt etiam talia quæ alterando occurrunt, ea enim etiam retundunt vires venenorum, atque semper fore sunt hæc eadem prima ratione alexipharmaca. Nam vtinur ad alterandum præcipue, medicamentis quibus vtrunq; inest, facultas in qua vtrunq; modo alterandi, & secundū substantiam, & secundum qualitatem. Præter hæc sunt etiam alia quæ liberant aliquando à venenis, quæ scilicet vomitum mouent, aut deiectionem, & omnia quæcunq; corroborēt, cordialia vocantur, vt muscus, ambrā, vinū, corallū, & margaritæ, & eiusmodi alia, quibus in pestilenti constitutione aut veneni metu libenter vtinur, non sunt vera alexipharmaca, nisi per accidens, quia cor firmat, idque firmatū melius obstitit, & minus læditur à venenosis vaporibus. Tot modi cum sint eorum quibus quis possit à venenis

venenis liberari, Galenus tamen non est alexipharmacorum nomine dignatus, nisi ea à quibus ipsa venena alterata mitescunt: ea verò sunt duplicia, est omnium maxime id nomen datur illis quæ proprietate substantiæ id faciunt. Quæ tamen etiam sint venenorum naturæ vt dictum est, proxima, non obstant, quominus communis curandi ratio & methodus seruetur. Nam non semper agitur contrarijs secundum substantiam, sed secundum potentiam, & actionem. Nihil enim contraria sunt, quæ tollant & repugnant, vt cūque id faciāt, siue inquam parte, siue ex accidenti, nam & vomitum tollit vomitum, & clyster dysenteriam, & frigiditas tetanū, suntque hæc contraria, non forma, sed virtute & actione: ita etiam theriaca quæ ad quod est demollitur venenā, vt cūque id faciāt, est illis contraria: porro inest medicamentis vix alexipharmaca secundum magis & minus, atque vtinur non nunquam maiori, non nunquam minori, ac quantitati etiam adijcimus aut detrahimus, theriacæ dantes plus aut minus, præceptam occurrendi æqualibus hac ratione seruantes.

¶ Caput. XIX.

Galen.

Porro quandoquidē & de his quod ad præsens conueniat satis iam expositum est, trāsēdum deinceps est ad sermonē de facultatibus anodynis, hoc est dolorem sedantibus, & paregoricis, aut præynticis, id est lenientibus aut mitigantibus, aut vtrunque nuncupare libebit. Facultas igitur anodyna, alia vera est, alia tantū dicitur, tanquam si quisquam hominem mortuum dicat anodynon quia dolore vacet. Ceterū facultas vera anodyna est eorum quæ primo ordine excalfaciunt, si vtrique in essentia tenui contineatur. At facultas eorum quæ dicuntur, frigidorum est, quæ absoluto vtriusque frigore partem obtupefaciunt. Est autē stupor paulō minus quam insensibilitas, ac sensus priuatio. Porro quæ affectum sanādo, dolorem sedant, nec ea merito anodyna dici possunt. Nam id commune est omnium quæ curant. Itaque quæ re vera sunt anodyna, partim sunt tenuium, & non multo calidiora, quam quæ symmetra sunt, necesse est, vt scilicet euacuent, ac digerant, tum rarefaciant, extenuent, concoquant, & æquabile reddant quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrim, aut lentorum, aut crassorum, aut multorum, tenuibus spiramentis infarctorum, aut etiam vaporosi, aut crassi, aut admodum frigidi spiritus exitum commodum non inuenientis, inhæsit, atque inclusum est. Itaque nihil profum adstrictionis habeant oportet, ne

si pars quidem, aut etiā affectus exposcant. Ex quibus liquet, quod interdū affectionē non iuuabunt, sed dolorem tantummodo mitigabunt, quando videlicet re vera dicitur anodyna. Interdum verò etiam affectum ipsam adiuuabunt, & facultatem habebunt duplicem, nempe anodynam, & sanantem. Sed de talibus copiosius agetur incurandi voluminibus. At in præsentī hoc dixisse sufficiat, nempe quod horum anodynorum propriè nuncupatorum medicamentorum, quædam, vt est ante dictum. Primi sunt ordinis excalfaciuntium, quæ sanè propriè sunt anodyna, ceu oleū anethinum, quædam verò similiter vt corpus nostrum, velut pus mouentia nuncupata, de quorum materia supra disertum est. Sed de ipsorum vsu in libris de curandi ratione definitur. Ad ea quæ κατὰ φύσιν, id est, soporem epota moliantur, ac πινδου αλάδων simul & ὑπνωτικῶν, hoc est somnum conciliantia, à plerisque appellantur, temperiem sortiuntur vel summe aduersam ipsæ quæ re vera sunt anodyna. Refrigerat siquidem hæc omnia corpus, & sensum eoque vique obtupefaciunt, vt si paulo liberalius ebiantur, mortem afferant. Cæterum ad vsum propositū optima sunt, quæ desiccant. Nam quæ cum frigiditate humiditatis copiam obtinent, veluti cicuta, ea potui non sunt vtilia: talis est mandragora, excepto cortice radice sicca, & alterū, præter semen. Sed tamen & in his candidum semen atro præstat.

Dolor vt signum semper est malus, quia vbi dolor ibi morbus, tamen nonnāquā vt causa est pessimus, leditque per se quā plurimum, exoluendo vires & commouendo nouas fluxiones, propterea vtinur non nunquam medicamentis quæ ipsi dolori re occurrant. Doloris enim quæ est symptoma morbi, & signum, nulla est per se curatio, sed tollitur eū morbo, quæ autem lædit, estque maioris mali causa, per se tollitur. Medicamenta ergo anodyna sunt quæ dolorem tollunt, non eū morbo, sed sine morbo etiā. Quæ enim non aliter tollūt dolorem, quam sublato morbo cuius is est symptoma, ea ob id anodyna non vocabuntur: quanquam accidit simul aliquando eisdem medicamentis esse anodynis, & tollere simul morbum & dolorem. Sunt nihilominus anodyna, quia non ob id solum dolorem sedant, quod morbum tollunt, sed etiam per se, vt non dicas ea tollere dolorem per morbi sublationē, sed potius tollere simul morbum & dolorem, quia euenit morbum tolli qualitatibus medicamentorum anodynorum. Sed hæc, explicatis anodynorum qualitatibus euadent apertiora. Duplicia sunt medicamenta anodyna, quædam quæ sensum tollunt ac eū

eo dolorem alia quæ illata voluptate. Nam cum dolor sit sensus actus, contrarius voluptati, necesse est utroque modo tollatur. Constat vero proprius vocari anodyna, quæ voluptatem inferendo dolorem tollunt. Hoc enim est maxime propriè ac perse dolorem tollere, contrarium inferre: alia enim sensui videntur esse contraria perse, dolri ex accidenti, atque ita est reuera, vocaturq; illa, cum sensus est actior, anodyna, hæc, narcotica, seu stupefacientia, & soporifera. Anodyna sunt primo ordine calfacientia cum substantia tenui, ut chapa, anellum, & oleum anethinum, quin & in genere, sunt omnia mediocria, & temperata, & blandi tactus; quare sine adstrictione saltem manifesta (est enim etiam chamæmelo quædam, quæ non prohibet anodynum esse) sit tenuè & temperatum, vel modicè calidum, quod anodynum. Talium enim effectus voluptatem quandam infert semper tactus, & quæ utcumq; sunt exasperata, lenit, flatus tenues dissolvit, unde dolores omnes mulcet, plerumque quidem etiam si affectum non minuat, nonnunquam autem euenit, affectum etiam eis qualitatibus minui. Verum ut dixi, non ob id dicuntur anodyna, nam si medicamentum expurgans soluat vehementissimum colic dolorem, non dicitur anodynum, sed purgans: neque si vasa repercussiorum soluat dolor, dicuntur, nisi repercussiva, quia non soluant dolorem perse sed nihil agendo. Stupefacientia seu somnifera sunt frigida quarto ordine, quæ eadem sunt venena frigida, de quibus actum iam antea est in libro tertio. Hæc exterius admodum stupefaciunt, epota soporem inferunt, atque adeo, si quis eis utatur liberalius, etiam inortem. Sunt horum quædam frigida & sicca, quædam frigida & humida. Dicit Galen. ad usum propositum meliora esse quæ desiccant. Ne intellige autem, sicca quam humidam, magis aut stupescere aut sopire. Vtrunque enim facit vehementius frigus cum humiditate, quam cum siccitate: sed usum frigidorum atque humidorum ledere multo magis, atque esse periculosiorem. Itaque dicit, siue tollere velis dolorem, siue somnum conciliare, tutius esse id facere frigidis & siccis, quam frigidis & humidis. Hanc ob causam cicutæ, mandragoræ, aut hyosciami potu, raro utuntur nisi ad venena. Opium autè propinquant multi, præcipuè in compositis medicamentis. Hyosciami semen album, atque adeo ipsum hyosciamum album flore & semine mitissimum esse, & alij eius generibus præferri testatur Dioscorides, quod Galenus adeo verum esse testatur, ut his quæ nunc dicit, posterius libro octavo adijciat, illud iam esse infra frigidorum venenorum naturam, tertio solum ordine frigidum.

¶ Caput. XX.

Galen.

AT sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt. Proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est, ceu dryopteris & ptyocampe, & thapsia, & solanum manicum, & hydrar-

gyros, & fungorum nonnulli, præterea salua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. At proinde nihil eorum in alexiterias antidotos inditur, veluti papaueris fucus, & myrrha, & styrax & crocus. Siquidem hæc si largius bibantur, quædam demerant, quædam mortem inferunt: verum convenienti quadam mensura alijs admista adiuuant. Porro quæcumque interea mentem lædunt, continuo etiam pleraque caput degrauant, vaporum praurore congerie ipsum implentia. Sed & quædam os ventriculi tentant, atque affligunt, ut & inde caput per consensum lædatur. Communiter vero vniuersa duobus modis cerebrum affligunt, læduntq; aut cum tota substantia sunt contraria, aut cum vna duabusque qualitatibus temperaturam immutant.

Videri possit Galen. incondito ordine egisse prius de alexipharmacis, ac nunc agere de venenis. Verum non ita habet, quia Galen. egerat in libro 3. satis de venenis: aut quia ob naturam anodynorum incidit sermo de venenis frigidis, paulum progressus repetit quædam de venenis, quæ genere sunt talia, dicens si vel minimum eorum acceptum sit, omnino lædat necesse esse, neque enim vincit posset, ut venena frigida, quod sane libro tertio diserte satis docuit. Producit autem nunc venenorum talium hæc exempla. Ceu, inquit, dryopteris, & ptyocampe, & thapsia, & solanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli, & salua & fel venenatorum animalium. libro 3. coacti sumus locum hunc per anticipationem explicare, ibi diximus fungos, & si prædominio sint frigidi & humidum, ut Galen. lib. 7. dicit, tamè recentiori hoc loco inter venena genere. Idem prorsum censendum est & de solano maniaco, quia etiam & de hyosciamo, alioqui enim hæc refrigerando interimerent solum, non etiam cum anxietatibus, aut dementia. Quia participatione partium quarundam corrosiuarum lethales sunt. Illud nunc oportet explicari quod Gal. hætenus non attigerat, poni in venenis, non solum quæ interimerant, sed etiam quæ dementia aut insaniam inferant, atque certe venenici vtriusque utuntur, ac consilio parant poriones quasdam mortiferas, alias quibus faciunt homines insanire, quas vocauit antea Galen. facultates ecstáticas. Huius generis sunt myrrha, styrax, crocus, & coriandrū, hæc enim, si quis utatur largius, demerant. Atque ob hoc ponitur à Dioscoride coriandrum inter venena, non quod mortiferum sit. Sunt etiam quædam quæ utroque modo venena sunt, velut alterum. Hoc enim primum quidem ad insaniam adigit, deinde verò & interimit, si quis eo largius utatur, eodem modo & solanum manicum & hyosciamus. Quædam igitur sunt quæ interimerant citra dementia, quædam quæ demerant solum, quædam quæ vtrumque faciunt: & est eorum omnium vsus

Comm.

vsus in venencijs, vocanturque communi appellatione venena. Interimentium dictam pluris est natura: demerantia dicit nunc esse quæ caput ipsum lædunt primario, aut quæ os ventriculi affligunt primo, & caput per consensum: quæ caput lædunt, aut tota substantia esse contraria, aut vna aut duabus qualitatibus temperiem immutare. Certe omnia esse simul fumosa & caput replentia fumo calido, & andipathiam aliquam habente cum mentis sede, ut myrrham, & crocum & coriandrum: aut etiam maligno, ut altercum & solanum. Hæc itaque sunt facultates vocatæ ecstáticas, seu demerantes.

¶ Caput. XXI.

Galen.

CAETERVM quoniam de his sufficienter dictum iam est, quod quidem ad presentia faciat, tempestiuum nunc est, resumptis dictorum capitibus: ea adijcere quæ sermoni reliqua esse videantur. Nam in veritate quidem nihil est reliquum, nimirum cum secundæ iam omnes facultates sint expositæ, quales sunt, genere scilicet, nec pauca speciatim superius explanatæ ceu exempla, unde quis orsus, quorum ue auxilio reliquas ipse queas assequi. Verum nihilo sese res deterius habebit, si claritatis gratia breuibus iterum capitibus ea fuero complexus. Primum enim facultatem omnes purgatoriam in ore habent, haud tamen omnes perinde intelligunt: quia vocabulum duo significat: alterum commune omnium quæ quouis modo animalis excrementa expurgant: alterum vero quod per excellentiam de ijs tantummodo dicitur, quæ aut per vomitum aut per ventris defectionem purgant: non tanquam eiusdem sit generis, tum ea quæ sit per nares, tum ea quæ per os sit purgatio. Vocant autem ea medicamenta, quæ naribus (quas Græci γινῶς nominant) capitis purgandi gratia infunduntur errhina. At quæ in ore colluuntur, aut dentibus manduntur, omnia vna nomen clatura comprehendentes, apophlegmatizonta nuncupant. Eiusdem cum istis sunt generis quæ vuluæ admodum expurgant. Quæcumque siquidem purgare animaduertimus, ea trahendi vim possident, alia vnum quempiam succum, alia duos, aut etiam plures: & id illis inter se commune est. Nam quæ crassissimis humoribus extenuandis aut vrinam ciere possunt, aut ex pectore pulmoneque eijciendis excretionibus auxiliari,

purgant sane & ea quidem quodammodo, verum ante dictis non similiter nuncupantur, sed alia vocantur vretica, alia bechica, alia menses mouentia: hac re a superioribus diuersa, quod non habeant vim familiarium succorum attracticem, ut illa. Quæ obrem & in hisce sermo aliam distinctionem postulat, nempe huiusmodi. Quæ in pelsis, aut fomentis, aut quouis modo simili, vuluæ admouentur, ea duplici ratione agere consueuerunt. Nam alia calfaciendo duntaxat prouocant, alia facultatibus attractorijs & purgatorijs, quas vocant, quas diximus trahendorum familiaritate attractiones peragere: At quæ hoc nomine bibuntur ut sanguinem extenuent, & meatus obstructione liberent, aperiantque, ea trahendi facultate vacationem non perficiunt. Atque priora quidem cum purgantibus eiusdem sunt generis, secunda verocum ijs quæ lac & sanguinem generant: de quibus paulò infra verba faciemus, ubi prius de bechicis dissertum à nobis fuerit: quandoquidem & hæc bifariam nominata sunt, partim quia tussim prouocent, partim quia sedent. Atque contrariæ horum facultates sunt. Alia enim extenuandi naturam habent, alia incrassandi, atque extenuandi quidem facultas in calidis & tenuium partium substantijs sita est, incrassandi verò in frigidis & crassarum partium essentijs inest. Atque hic sermo hoc in loco finem habeat. Conuenit autem transire ad id quod paulò ante distulimus. Est enim societas & similitudo quædam, tum operum, tum facultatum, in ijs quæ prouocant, sedantque menses, lac, & semen. Sed & affinia illis quodammodo, vicinaque sunt, quæ vrinam mouent, & bechica. Proinde de quolibet seorsum differendum est.

DE expurgantium medicamentorum facultate dictum iam bis est, & in libro tertio huius operis, & paulò ante in hoc quinto indicatumque ea similitudini seu familiaritati substantiæ simul cum calore tribui debere, atque adeo, ut Galen. testatur, dicta iam liceret putare esse omnia, siquidem quæ desunt ex dictis posset quiuis facile intelligere. Verum claritatis gratia vale pauca etiam quædam, quæ reliqua sunt, addere. Primum quidem nomen medicamenti expurgantis duobus modis accipitur, altero dicitur de medicamentis quæ vtriusque, & per quæcumque partem purgant, altero de ijs solum quæ purgant vomitu aut defectione, & cum hæc solum vocamus expurgantia, eis quæ per alia loca purgant, tribuimus peculiare

Comm.

appellationes, vocantes quæ per nares, et rhina: quæ cre colluendo accipiuntur, aut manduntur, apophlegmatismos, aut apophlegmatizonta. Velut etiam sunt quæ ori vteri admota expurgant, & vocantur pess, vt quæ induntur ano, & vocantur glandes. Ita etiam quæ purgant per vesicam, vocantur vretica: quæ excreatione, bechica: quæ menses mouent, menses mouentia. Atque differre possunt hæc omnia à propriè vocatis expurgantibus, duobus modis, altero quod non vomitu aut deiectione purgent, sed aliter, altero, & qui ad expurgantiâ rationem magis pertinet, quod alio modo agant quam trahendo. Nam vt dictum antea est, expurgantia habet vim trahendi, alia vnum quempiam succum, alia duos, aut etiam plures, & trahendo expurgant (neque mirum eisdem medicamento cum duobus, aut etiam pluribus succis diuersis, familiaritatem intercedere, cum multis argumentis sit indicatum, diuersis partibus consistere omnia) alia verò aliter, vt quæ crasis & lentis humoribus extenuandis, urinam citere possunt, aut sputum iuuare, aut menses mouere. Neque vero trahendo expurgare, eorum solum quæ vomitu aut deiectione vacuant, proprium est, sed alijs etiam quam plurimis accidit, quæ tamen expurgantia vocare non est mos, sed ea duntaxat quæ, per vomitum & deiectionem, trahendo. Sunt enim etiam quæ vomitum mouent, aut aluum soluant, tamen quia id non faciunt trahendo, non vocantur purgantia, sed laxantia, lubrica, aut aliter soluentia. Quamobrem (inquit) sermo aliam distinctionem postulat. Quæ in pess aut fomentis admouentur vltus (eadem autem ratione, aut ano) duplici ratione consueverunt agere, quædam calfaciendo solum, & irritando, quædam etiam trahendo: ob substantiæ similitudinem. Nam induntur etiam per hæc loca medicamenta habentia vires tractorias. Quæ verò per os bibuntur, vt succos extenuent, vias aperiant, aut alium quippiam eiusmodi faciant, ea non efficiunt euacuationem trahendo, ac ob id expurgantia non dicuntur. Sed priora, quæ scilicet tractoria sunt, non tamen per os accipiuntur, sed admouentur forma pelulorum, aut glandium, & si purgantia non dicantur, sunt tamen eiusdem generis cum purgantibus: secunda verò, quæ scilicet accipiuntur per os, vt aperiant, aut secent, & si ore accipiuntur vt expurgantia, facultate tamen sunt eiusdem generis cum ijs quæ lac & sanguinem generant, de quibus paulò post est acturus paucis præmissis de bechicis. Bechica dicitur vocari duplicia medicamenta, scilicet quæ tussim prouocant, & quæ sedant, quæ quoniam contrariæ facultates sunt, contrarijs etiam medicamentorum naturis oportet tribuantur. Dicit ergo quæ tussim mouent habere vim extenuandi, quæ sedant incrassandi, ob id illa esse calida tenuium partium (in talibus enim vis extenuandi sita est) hæc frigida crassarum. His dictis facit transitionem, ad lac & semen argentia, quæ proxima sibi mutuo esse dicit, atque etiam diureticis & bechicis. Sed de bechicis adeò dixit pauca, vt præstitisset fortasse dicere nulla. Nam quia non est vnica affectus qui tussim parit, ne-

que tussis sedantium potest esse vna natura. Si enim ob acrem & tenuem fluxionem tussis, recte succurritur frigidis & crasis, cuiusmodi sunt quæ soporifera: cum verò ob frigus thoracis & asperæ arteriæ, constat agendum esse caloricis, quoad fieri possit citra mordacitatem, qualia sunt quæ dulcia, cum autem ob asperitatem, vtendum est leuitatem inferentibus, vt amylo, & mucilagimbus: ob hæc Galen. libr. 7. de compositione secundum locos cap. 3. ex horum omnium generum medicamentis componi vult bechica. Ea etiam quæ tussim prouocant non semper sunt acria calida & tenuia, sed etiam acida, vt oxymeli, aut ipsum etiam acetum: Nisi vis hæc quoque dicere ob participationem partium calidarum eam vim habere.

Caput. XXII.

LACTIS & feminis effectrices facultates, sunt partim in medicamentis tantum, partim in alimentis. In medicamentis, cum succos pituitosos excoalfacientes in sanguinem vertimus: in alimentis autem secundum substantiæ totius similitudinem, vbi videlicet boni sunt succi, & moderate humida, ac tepide calida, ceu ipsum lac. Siquidem sanguis, caloris est particeps animali mediocris: plus vero quam mediocris, bilis: sicut pituita, frigiditatis. In medio autem pituitæ & sanguinis est lac, vtique quod ad calorem attinet: non tamen æque ab utroque abest, sed longius abest à pituita, propius accedit ad sanguinem. Cum ergo minus quam expediat ad vbera lactis venit, velis autem copiose prouenire, ipsum contemplantor sanguinem. Aut enim paucior est quam conueniat, aut deterior. Itaque qui paucior est, vniuersam victus rationem exposcit humectantem & excoalfacientem. Qui autem deterior est, siquidem biliosus fuerit, primum purgationem desiderat, mox victum quem modo dicebamus: si pituitosus, medicamenta exposcit excoalfacientia, aut primo aut secundo ordine, non tamen desiccantia. Verum inter ea potiora sunt quæ non tantum sunt medicamenta, sed & nutrimenta, velut eruca, fœniculum, anethum. Dico autem ipsas herbas etiam num virêtes & humidas. Nam sicca, plusquam oporteat, & excoalfaciunt, & siccant. Huius generis est & smyrnium, apiû, sion, polium, eaque virentia priusquam siccantur:

Galen.

tur: quippe cum ea quæ desiccant, humorem sanguinis depalcentia, ipsum crassiores simul paucioresque efficiant: tum si natura quoque sint calida, iusto etiam calidiorum: si frigida, frigidiorum. Debet enim esse modice calidus, ac neutiquam crassus, vt lac generet. Quocirca quæ sunt illius modi, extinguunt magis lac quam procreant. At quæ sicut dictum est calfaciunt, & nullam insignem adiunctam habent siccitatem, lactis procreatricem habere facultatem merito dicta sunt. Verum ea numero sunt per quam exigua. Neque enim profecto facile inuentum est, quod propositam intemperie fortitum sit mediocritate: ceterum infinita sunt & multitudine incomprehensa, quæ lac lædant: etenim quæcunque plusquam expediat calfaciunt, quæque desiccant aut refrigerant, partim qualitatem ipsius sanguinis vitiantia, partim ipsum minorem reddentia, lac prouenire prohibent.

Comm.

CVM dicitur lactis & feminis procreatrices facultates, partim esse in medicamentis, partim in alimentis, ne intellige rigide, ita enim neque in medicamentis neque in alimentis esse potest vis procreatrix lactis aut feminis. Cum horum generatio mere naturalis actio sit, atque ob id soli mammae facultati, & naturæ tribuenda, iuxta ea quæ de pus mouentibus antea dicta sunt: sed intellige lactis & feminis procreandi, & augendi, duplicem procuracionem esse, medicamentis, & alimentis. Quia quædam alimenta sunt ex quibus ea abundanter proueniunt, & quædam medicamenta quæ alteratione quam inferunt maiorem eorum prouentum esse faciunt itaque est virtus procreatrix lactis & feminis in alimentis, passiva, in medicamentis, coadiuuans, aut disponens, aut tollens impedimenta, vt de sarcoticis dictum est. Atque hic quidem, vt in alijs medicamentorum generibus dictum est, oportet intelligas, non omnia quæ vt cunque faciunt lac crescere, vocari debere lac generantia. Nam medicamenti expurgantis vsu euenit augeri lac, ei cui ob biliosam cacochymiam erat paucum, illud tamen perse est expurgans, ex accidenti lac augens. Sed videtur, iuxta dicta, nullum medicamentum posse lac facere per se, sed ex accidenti omnia, nullam ergo sit medicamentum lac gignens, nisi omnia quæ vtenq; augeri faciunt, talia dicuntur. Certe & si nullum medicamentum gignat lac perse, quæ tamen propius accedunt ad lactis generationem, ea vocantur simpliciter lac generantia ea verò sunt, quæ sanguinem pituitosum, seu ipsam pituitam calfaciendo & humectando, aut saltem nõ siccando, faciunt, vt in lac mutetur. Nam calidior succus est quam pituita, & proinde calfacta sit lacti gignendo materia idonea. Quæ igitur calfaciunt,

neque siccando consumunt, augent lactis materiam, quæ enim siccant & si calfaciant, minuunt. Quæ igitur peculiariter dicuntur lac argentia huiusmodi sunt. Tamen lactis procurandi non est ratio vnica, sed pro causa, quæ illius impedit prouentum, specit. Aut enim procuratur alimentis, aut medicamentis, aut vtrisque, atque medicamentis, aut peculiariter ita vocatis, aut alijs per accidens conferentibus. Alimenta autem lac augentia sunt, quæ boni succi, & moderate calida & humida, vt carnes caponû & galinarum, & offæ ex bono beneque cocto panê, & bonum vinum bene dilutum, atque his amplius, quæ præter hæc, etiam habent cum lacte substantiæ similitudinem, velut oua recentia, & lac, & ex lacte paratæ pulces, seu maza, & ptisanæ cremor cum anetho viridi, vt parabatur antiquitus, & cremor amygdalarum, & ipsæ amygdalæ, atque aded, & recentes nuges. Quæ maxime ad hanc rem conferunt, sunt, quæ simul sunt cibi & medicamenta. Vt eruca, fœniculum, anethum, smyrnium, apium, sion, polium, hæc autem omnia intellige dum ad huc virent, suntque naturali humore abundantia, postea enim siccant vehementer, & ita absumunt, redduntque sanguinem crassiores & pauciores, verum quoniam hæc omnia, quæ calida quidem & sicca sunt, etiam cum virent, commendat Galenus, ad hunc vsu, constat vtilia esse non solum quæ calfaciunt & humectant, aut etiam quæ non siccant, sed & quæ siccant minus quam calfaciunt: quæ vero siccant plusquam calfaciant, vt canabis semis, aut non minus vt vitex & rutha, hæc minuunt. Verum omnium medicamentorum & alimentorum simul, optima sunt quæ calfaciunt non vehementer, & nullam insignem habent adiunctam siccitatem. Nam is est optimus sanguis quod lac fiat, qui est modice calidus & neutiquam crassus. Proinde dicit, ea quæ ad augendum lac plurimum valent, esse numero pauca, præ illis quæ lædunt. Quia non est facile inuere quæ dictam habent mediocritatem, in moderata autem sunt quam plurima. Nam & quæ vehementer calfaciunt biliosum reddentia sanguinem, & quæ sicca, crassa, & frigida crudum, minus sanguinis esse faciunt. Hic nota (velut de medicamentis pus mouentibus me dixisse memini) non esse eadem quæ plus, & quæ melius lac gignant. Sed calida non perinde siccantia facere plus, nõ tamen aded boni lactis, quam moderate calida & non nihil humida. Sed de medicamentis & alimentis lac argentibus hæc sint dicta. Quoniam autem dictum est augeri lac non horum vsu solum, sed aliorum etiam aliquando, & pro ratione causæ quæ minuit esse debere diuersam procuracionem, dicit Galenus, cum minus quam expediat ad vbera lactis venit, contemplantor oportere an sanguis sit paucior quam conueniat, an deterior: si paucior sit, vniuersam victus rationem inspicere humectantem & excoalfacientem: si deterior, siquidem sit biliosus, aut atrabiliosus, primum purgationem adhibere, mox victum illi: si vero sit pituitosus, dare medicamentis excoalfacientia primo aut secundo ordine sine siccitate. Sed rogabis, cur nõ perinde vt in biliosa cacochymia iubet vti expurgantibus, ita & in pituitosa. Certe tunc nõ indigebit

purgatione, nisi species aliqua pituitæ vitiosæ præternaturam abundet, quia pituita naturalis potest coctione migrare in sanguinem & in lac. Auicena sententia discrepare videtur in ijs quæ spectant ad mulierem cui ob biliosam cacochymiam parum lactis est. Censet siquidem Galenus primum expurgare, mox uti cibo calfaciente & humefacite: Auicena vero sên. duodecima libri tertij dicit, & si fuerit causa humor corruptus dominans, euacua cum eo quod oportet in omni humore. Et pone cibum mulierum cholericæ complexionis, illud quod declinat ad frigiditatem & humiditatem. Quibus verbis in primis videtur Auicena dicere, non solum in biliosa cacochymia, sed in pituitosa etiam, si sit ex humore corrupto, vtendum esse expurgatione, quod est verissimum: deinde videtur biliosæ, ab expurgatione, dare cibum frigidum & humidum, quod etiam videtur conferre rationi, vt intemperies quæ prohibet lactis incrementum emendetur. Possunt tamen hæc, quæ ad cibi qualitatem spectant, ita componi. Galenum loqui de muliere cui tantum redundet bilis. Auicenam vero de ea quæ etiam sit temperie biliosa hæc est calida & sicca. Potest enim quæ alioqui biliosa non sit, nunc bile abundare, cui expurgatio sola erit satis, et si temperamento non occurrat: quæ vero sicca est & calida, quantumvis expurgetur, habebit lactis exiguum, nisi etiam temperetur cibus, quin etiam & reliquo victu. Augendi igitur lac, hæc est ratio, præter medicamenta quædam, quæ exterius admoventur, quorum Galenus mentionem non facit, sunt verò quæ illuminantur, aut admoventur vberibus, similia suppurantibus: quia talia copiose agi in vberibus concoctiones faciunt: alia etiam sunt quæ vt trahendi sanguinem ad vbera dicuntur pollere, & ob id augere lac, vt lapides quidam. Ad minuendum lac cuius redundantia non raro magnarum nostrarum causa est, contrario modo procedendum est, vtendumque vehementer siccantibus, aut refrigerantibus, talibusque interius acceptis, aut admotis exterius.

¶ Caput. XXIII.

Galen.

PORRO dictis similem vim obtinent, quæcunque prouare aut sedare menses possunt. Vtrorumque enim communis materia est, nempe sanguis in venis contentus. Itaque vbi hic fluxilis fuerit, & qualitate contemperatus, vtique abundantem suppeditat copiam. Communes quin etiam vberibus vteroque venæ sunt non exiles. At quæ nam eæ sint, alibi dictum est. Itaque vbi ad alterutram partium sanguis defertur, altera siccescit. Proinde quibus menses mediocriter feruntur, ijs lac in mamillis [non] colligitur: quibus verò hoc largè suppetit, ijs planè menses

supprimuntur. Itaque mirandum non est, si tum victus, tum medicamēta similia sint, nempe ea quæ generant, sedantque in menses singulos ex vtero purgationem, & ea quæ lactis in vberibus generationem procurant, ac supprimunt. Quanquam hætenus differant, quod & calidioribus & magis incidētibus purgatio menstrua nonnūquam indigeat, quippe cum ea in parte sit magis aperiri debeant, quam quæ tendunt in mammas, & sanguinem fluxilem magis requirant, nimirum cum vterus ad delationem eius nihil conferat. Mittuntur enim in venas quæ illi committuntur, haud attrahuntur menses. At sanguis in vbera nō tantum mittitur, sed & trahitur: ac proinde leuiori subsidio medicaminum opus habet, cum non abundè in mammas confluit. Et medicinæ quæ iuuant, vt sanguis in mamillas earum deficientes atque imperfectas purgationes etiam adiuuant. Sin autem multum ob læsæ sint, aut plane retentæ, nulla ex eiusmodi eas sanare potest: verum sabina, & mecum, & iris, & calamintha, & pulegium, tum dictamnium, asarum, costus, cassia, cinamomum, amomum, aristolochia, buniū, & eius generis reliqua, absolutas vteri purgationū retentiones sanant. Nam talia quoque vrinam promouent. Sed ab ijs quæ hoc ipsum tantum appellantur, nempe vretica pharmaca, hoc quidem differunt, quod non vehementer desiccant. Siquidem excalectio tribus generibus medicaminū communis est, puta quæ lacti procreando succurrunt, quæque mensibus sciendis, aut vrinæ conueniunt. Differant tamen caloris mensura: tum etiam quod quædam desiccant, quædam non. Siquidem quæ non desiccant, & modicè excalectiunt lacti generando vtilia sunt. Quæ verò plus excalectiunt, non tamen valenter desiccant, mensibus eliciendis sunt congrua. Verum & vtraque hæc vrinas prouocant, & adhæc, cum primis, ea quæ desiccantia etiam calefaciunt. Proinde ea peculiariter dicuntur vretica, siue vrinam mouentia, non quia solum moueant vrinas, sed quia solas, absque vt etiā menses aut lac. Nam præter alia, & reddendis ex pectore pulmoneque excreationibus incommoda sunt, desiccantia. Poscunt enim & ipsa incidi quidem, at non sicari, ceu & renum vesicæque calculi. Verū de talibus medicamentis supra differui.

Simi-

Comm.

Similem esse vim dicit medicamentis mensibus mouentibus & supprimentibus, atque lac augentibus, & minuentibus, quia vtrorumque est communis materia nempe sanguis in venis contentus, & vterò atque vberibus venæ communes, non exiles, quæ scilicet rectæ feruntur per rectos musculos ab dominis, de quibus à Galeno actum est libris decimo quarto, & decimo quinto de vtu partium, itaque quandoquidem materia & via est communis mensuræ euacuationi & lactis prouentui, merito augmentum lac & mouentium menses est similis vis, vt etiam sistentium menses & minuentium lac. Neque tamen adeo sunt hæc similia, vt nullatenus differant: ob id statuit mox differentiam mouentium menses & augmentum lac. Quæ hætenus dicit differre, quod purgatio menstrua calidioribus & magis incidētibus indigeat, quam lactis accretio, quod vterū venæ apertione indigeant, & eocūcti sanguinis extenuatione maiori, quam quæ pertinent ad mammas, quia quæ fluunt singulis mensibus ex vtero mittitur ex toto corpore, ipso vero nihil trahentibus, sed recipientibus solum. Qui vero in mammas tendit, sanguis, trahitur ab ipsis mammas, non solum mittitur ab alijs partibus, ac proinde cum per sese non confluit abunde in mammas, minori subsidio indiget, quam cum bene in vterum confluit, itaque sunt eiusdem generis, verum quæ lac augent, debiliora, proinde quæ lac augent, ad mediocres suppressiones mensium conferent, non tamen ad magnas, vt quæ vehementiora sunt quam illa, velut sabina, meum, iris, calamintha, pulegium, dictamnium, asarum, coctus, cassia, cinamomum, amomum, aristolochia, buniū, id est quodam napi siluestris genus, & reliqua huius generis, hæc enim magnas retentiones purgationum vteri sanant: probat id Galenus, quia etiam vrinas mouent, non quidem quod sint proprie ac peculiariter vretica, talia enim vt dictum est, cap. 13. huius libri vehementer siccant, & proinde sanguinem reddunt crassiores, & sanguinem minuunt, & menstruas euacuationes supprimunt, sed quod quæ menses mouent, eadem ratione vrinas ciēt, aliter scilicet atque peculiariter vocata vretica, nam aperiendo, incidendo, & penetrando: & quæ ita mouent vrinas, sunt eadem & mouentia menses, & augmentia lac, atque alia etiam fortasse facientia, quæ vero peculiariter vocantur vretica nihil tale præstant, sed solum mouent vrinas. Itaque dicuntur vretica, non (inquit) quod ea solam mouent vrinas, mouent enim etiam quæ menses, & quæ lac, sed quod ea mouent solas vrinas, nam ea neque mensium prouocationi, neque lactis generationi, neque ex creationi à pectore conferunt quidquam, sed potius impediunt hæc omnia, siccando, & crassitiem inferendo. Sed hæc iam dicta sunt à me per anticipationem dicto capite. Nunc quæ præfenti deesse videntur, addamus. Videtur cum proposuerit similia esse quæ augent aut minuunt lac & menses, de augmentibus solum egisse, atque tractationem de minuentibus desiderari. Verū ex his quæ dicit sit facile addere. Minuunt lac quæ refrigerant, & quæ & si calfaciant, minus tamen

quam siccant, siquidem indicatum proximo capite est, augere lac quæ sunt calida, & humida, vel saltem non perinde siccantia. Hæc eadem minuunt menses, quia frigida concretionem afferunt sanguini, ac proinde fluere prohibent, quæ & si sint calida vehementius tamen siccant, reddunt sanguinem crassum, & hac quoque ratione prohibent fluere. Adstringens quoque facultas frigida aut siccanti accedens, facit ad tardum sanguinis motum, & vtrunque dictorum minuit, verum adstringentium vtu magis est ad menses destruendos, præcipue cum ob anaesthiam venarum fluunt, quapropter ea claudientia potius dicuntur medicamenta, non enim proprie minuunt menses, sed adstringunt ora. Itaque quæ proprie sunt minuentia menses, sunt quæ minuunt & lac. Verum minuentia contra habent atque augmentia. Erat enim opus vehementioribus ad mouendum menses quam ad augendum semen: erant tamen satis, minora ad minuendas menses, quam ad minuendum lac, quia lac tractione & missione agitur, menstrua euacuatio missione sola, minoribus ergo obissetur missione soli, quam missione & tractioni: & minor siccatio tollit sanguinem, citra partes vilius nutritionem, fluxurum, quam priuabit vbera eo quod nutriuntur. Hæc igitur ita habent. Verum & ex ijs quæ Galenus dixit videntur nasci multæ dubitationes. Non enim videtur verè dicere communem materiam esse mensium & lactis, siquidem vt nunc dicebamus menstrua sanguis nullam partem nutrit, quin potius adeo malignus est, vt in venis esse putetur, lactis vero materia bona sit & bene temperata, quandoquidem ipsarum mamillarum & infantis nutritioni est à natura destinata. Certe mensium & lactis materia quodammodo est eadem, puta sanguis in venis contentus vt Galenus dicit, quodammodo non eadem, quia non eadem sanguinis pars. Sed expurgatur singulis mensibus malus, abit in mammas bonus & integer, nimirum hic trahitur ille expellitur. Hæc autem differentia nihil tollit eorum quæ hoc loco dicta sunt, nam vtrunque materia sit vtriusque, sanguis qui in venis abundat, quæcunque tollent sanguinis abundantiam, vtrumque minuunt. Sed videtur hinc fieri contrarium ei quod Gal. collegit. Si enim eadem est vtriusque materia, necesse sit, cum alterum abundat, alterum, vt pote detracta materia, minui: atque profecto ita euenit, lactantibus enim menses nō fluunt, & quibus fluunt lac non est, præter paucas, quibus adeo est multum sanguinis, vt vtrique suppetat materia: igitur necesse est quæ lac augent, esse minuentia menses, & contra, tantum aberit vt similia sint, quæ lac augent, & quæ menses mouent. Certe quæ menses mouebunt, ex accidenti deraxerint lac, & contra, verum eadem fuerint medicamenta quæ per se lac auxerint, & menses mouerint, non eisdem neque simul, sed auxerint lac lactanti, & mouerint menses, neque lactanti neque prægnanti. Itaque eadem sanguine impulerint, hæc aut illuc, quo ipse inclinabit, vtrunque simul in partem non poterunt, nō quod illæ contrariæ sint vires, sed quod materia non sit satis. Dices rursum, multo magis esse comunem

materiam vrinae & sudori, quam lacti & mensibus, atque ita oportere eadem esse medicamenta vretica, seu vriaam mouentia, & hydrotica, seu mouentia sudorem, quod tamen Galenus non dixit. Mirari certe subit, cur, cum secundo capite huius libri, recensens medicamentorum differentias, hydrotica seu sudatoria recensuerit, nullam deinceps toto hoc opere eorum mentionem fecit, neque eorum naturam explicauit, neque vero Auicena, neque vllus alius veterum. Quamquam in singularibus historijs raro quibusdam medicamentis sudores mouendi vim tribuunt, vt Auicena sicubus siccatis, & Galenus calaminthæ. Nihil autem erit deterius de his etiam non nihil dicere. Velut antea de reliquis diximus, ita de his quoque dicere est consentaneum, non omnia quæ quæcumq; ratione sudandi præbent occasionem, sudatoria medicamenta vocari debent, nam potus quicunque copiosus sudorem ciot, atque ad ed vsum plus cibi. Nam ita dicitur ab Hippocrate, sudor multus à somno factus pluri cibo vti significat. Quamquam profecto non omnis cibus & potus sudatorias est, facultate & viribus, sed quantitate, cum nimium ingeritur, quia plurimum humiditatis congeri facit: atque eadem ratione cibi replentes, sudoris & fordiam causa sient, minori quantitate quam alij, qui tales non sint, velut fortasse sicus aridi, qui quia pingues sunt & dulces, multum nutriunt & ab hepate desinentur: faciunt igitur fortasse humiditatem & fordes redundare, potius quam quæ inerat ad cutem pellit, vt Auicena censet. Quod si ita est, vt suspicor sudatoria illis facultas non in est nisi per accedens, vt alij quicunque cibo aut potui, nimium ingesto. Sudatoria autem potè necesse est esse similia diureticis, vt dicebatur, eodem argumento quo Galenus vtitur, quia est eadem materia sudoris & vrinae. Verum eo in genere consentaneum est rationi, eodem etiam argumento quo Galenus vsum est, vehementiora esse sudatoria quam vretica, quia multo familiarius & consuetius est membrorum naturæ, serum, mingendo & quam sudando, euacuare. Et quod illi est magis consuetum minori subsidio facere poterit. Igitur vt diuretica, ita etiam sudatoria propriè erunt calfacientia & siccantia, atq; adeo vehementius, cuiusmodi sunt calaminthæ, thimus, origanum, saturcía & serpilli, & eiusmodi alia. Quæ omnia sudores, menses, & vrinas promouent. Verum quia menses minori vrinas maiori, sudorem maxima siccandi & calfaciendi vi mouet, pluribus tribuitur vis mouendi menses, menses & vrinas, paucioribus, vrinas vero & sudore paucissimis. Nulli enim eorum Dioscorides & Galenus talè vim tribuunt præterquam calaminthæ: quoniam illa omnia sudorem mouere poterunt si quis *επιουσιον* vt Galenus dicit. 6. epid. const. 2. comm. 29. hoc est, vt ipsemet interpretatur, calidis ad cutem vtens, vt sole, balneo, vestibus, aut calida inunctione, ea accipiat. Nam circa hæc per pauca medicameta sunt quæ copiosus sudores moueant: atque ob id semper ferè veteres sudores exterius ad motis medicamentis cingere curabant, velut Galen. lib. de facile parabilibus. Sunt vero quæ exterius ad mo-

ta sudores mouent, rarefacienti simul & resoluenti facultate prædita, quæ similia sunt ijs quæ interius accepta commouent, præterquam quod ea quoque sunt minora: quia vt dictum est, quæ propriè sudatoria interius accepta sunt, ea sunt in hoc genere vehementissima. Non solum autem siccitate vt serum à sanguine seceratur, sed calores etiam videtur præstare quod sudatorium ei quod diureticum, quia calorem maiori est opus, vt extenuati succi in totam cutem efferantur discutendi, quam vt in vias vrinae penetrèt. Itaq; quæ propriè ac maxime sudatoria dici debèt, sunt eadè quæ diuretica, fortiora tñ. Vnde manifestum sit, perse quidem quæ sudorem mouent, vrinas etiam motura, quia quod potest id quod maius est, poterit quod minus: atque etiam quæ vrinam mouent vehementer, perse quidem motura sudores mediocriter, & accidenti verò quæ sudores mouent, minuunt vrinam, & quæ vrinam, sudores, quia cum sit eadem vtriusque euacuationis materia, quæcumque harum redundet deprehendit eam alteri. Nam vt diximus de augmentibus lac & mouentibus menstrua, est eadem medicamenta possint vtrumq; facere, non tamen eidem neque eodem tempore, sed huic hoc, illi illud faciet, vt quisq; erit paratus, velut vt huc aut illuc, vocabit medicamentum motum. Velut si quis accipiat calaminthæ decoctum, immergatq; se in aquæ calidæ balneum, vsque ad hypocondrium, aut decambulet, minget, sin autem totum se contegat quietus, aut vngat oleo, veteri, aut chamæmelino, sudabit. Huiusmodi est ligni gnaiaci decoctum, quin etiam & decoctum casia lignæ, si quis facis multum eius incoquat, & decoctum ligni iuniperi, & multa alia quæ in Hispania copiose proueniunt illud idem præstabunt, non minus strenuè. Quæ scilicet calfaciunt & siccant valenter, cum partium tenuitate: sed vt diximus, vreticorum esse aliud genus præter illud quod præcipue dicitur, Itade sudatorijs etiam dicere licet. Sunt enim alia quæ calore solum vel etiam cum humiditate, aut cum siccitate exigua & partium tenuitate sudores mouent, calfaciendo, & laxando vias, quo in genere est chamæmelid decoctum, & aqua calida. At qui ego in hoc etiam genere esse censeo decoctum vocatæ zarzaparillæ, & radicis chinæ quidquid de illis dicant alij, quia nullis sunt insignibus qualitatibus, sine quibus quo pacto possint consistere nisi moderata vires? Sed profunt hæc quoque ad dictos vsus, quia ab eorum potu cotegimus ægros multis panis, & quietos cogimus calorem carniū tolerare, & interrim facimus sicco vitijs multis diebus vti. De sudorem mouentibus hæc. Quæ sudorem sistant contraria erunt dictis, frigida scilicet & humida, quia hæc crassiores reddent succos, & feruorem extinguent & vias contrahent, eademq; succurrent, & interius accepta, & exterius ad mota. Tilia enim esse diximus capite. 14. quæ contraria sunt rarefacientibus, & vocantur densantia. Quamquam diximus eo loco aliquando esse tam profusos sudores, & adeo periculosos, vt res non sit tractanda vt raritas cutis, sed vt anastomosis, atque occurrendum non solum densantibus,

fantibus, quæ sunt qualia disti, sed etiam claudentibus, quæ sunt adstringentia. Itaque sistentur sudor moderatus densantibus, vt aqua semperuiui, aut plataginis, aut lactuce: profusus vero claudentibus, vt his eisdem adiectis galla immatura, aut myrto, aut succo vix acerbo, aut pampinorum succo, aut rhu. Desideret fortasse hic aliquis, etiam naturam medicamentorum minuendum vrinam, velut etiam dicta est sistentium menses. Nam vt periclitantur mulieres frequenter à nimio sanguinis mensurui fluxu, ita nonnunquam & viri & foeminae à nimio mictu, per eam passionem quæ vocatur diabetes. Occurrendum ergo erit medicamentis minuendum vrinam, quæ certè eadem erunt quæ minuenda sudorem, frigida scilicet & humida. Si enim mouentia vrinam eadem sunt & sudatoria, certè & sistentia vtrunq; esse eadem, est consentaneum. Accedit quod vrina nunquam redandæ nisi per dictam passionem, ea vero est intermperies calida & sicca tenuis, occurretur ergo frigidis & humidis interius & exterius. Verum different quæ sistent vrinam & sudorem ratione maioris & minoris, atque quia mouentia sudores vehementiora sunt quam mouentia vrinas, sistentia vrinas erunt vehementiora quam sistentia sudores, quæ enim difficilius mouentur, facilius supprimuntur, & contra, iuxta ea quæ de augmentibus lac & mouentibus menses dicta sunt. Itaque ad refrigerandum renes per diabete[m] vtenur maioribus auxilijs, quam ad sudorem cohibendum.

Caput. XXIII.

Galen.

VT lac, ita & semen quædam generare dicuntur, & quæ his sunt contraria, extinguere: tum quædam prouocare, & ipsi contraria supprimere: ac generare quidem, quæ procreant quod antea non erat, extinguere verò quæ corrumpunt: prouocare autem, quæ quod in alto delitescerat, in apertum proferunt, & his contraria, quæ supprimunt. Igitur semen generant cibi quidem qui bene nutriunt, & flatuosi sunt, totis que substantijs familiares, medicamenta verò flatuosa & calida. Extingunt autem desiccantia & refrigerantia omnia, & quæ totis substantijs sunt contraria. Porro prouocant quæcumque calida sunt flatuosa absque desiccatione, supprimunt verò contraria. Etenim cum feminis substantia ex bonâ superfluitate generationem fortitur, sitque etiam flatuosa, bene nutriant & flatuosa sint necesse est, quæcumque semen aut procreare aut prouocare possunt. Itaque bulbi, cicer, fabæ, polypodes, conus, edulia dicuntur multi se-

minis, & sunt. At scincus & satyron medicamenta sunt. Porro simul cibi ac medicamina multi feminis sunt, lini semen & eruca. Caterum quæ refrigerare sunt nata, tum edulia, tum medicamina, semen cogentia, incrassantia, & stabile reddentia, vim habent ipsum supprimentem, non autem corrumpentem: nempe lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, mora, melopepones, cucumeres, seu pepones, seu non pepones, hoc est maturi seu non. Porro quæ resiccant, prorsum ne esse quidem semen permittunt, etiam si calida sint natura, velut ruta. Si autem non calfaciunt, multo minus, vt nymphæa. Atque hæc sane rationabile est substantiæ proprietate contrariè affecta esse semini. Eandem porportionem tum esculentorum tum medicamentorum est inuenire in lacte & mensibus. Porro alio modo sub idem genus cadunt, quæ respirandi instrumentorum reiiciendis excretionibus auxiliantur, quæque vrinam cingere possunt. Hæc enim omnia extenuandi facultatem obtinent, vt contraria incrassandi. Sed de victu extenuante priuatim conscriptum est, nihil secius in eodem volumine indicatis quæ incrassant. Verum extenuantia & incrassantia medicamenta, ex his tribus libris, qui deinceps sequuntur seligit: in extenuantibus quidem scopum habens caliditatem iunctam partium tenuitati, in incrassantibus verò contraria. Ostensum enim est in superioribus libris, quod propria quædam sit medicamentorum essentia tenuis natura, non solis ex calfacientibus iuncta. Eadem ratione & incrassantium natura non solis inest refrigerantibus.

Comm.

VT est dictum esse quæ lac augment & quæ minuunt, ita dicit nunc esse quæ semen minuunt & augeant. Atqui profecto hæc ab illis parum discrepant, nam & quæ vt medicamenta, & quæ vt alimenta, hæc præstant sunt ferè eadem in vtriusq;. Hoc solum discrepant, quod quæ semen aut gignunt aut prouocant, siue alimenta, siue medicameta, flatuosa sunt, quæ lac, non ita, aut si etiam sint, (multa enim eadem augent vtrunq; vt conus, hoc est nucleus pineus, & amygdala) tamen flatu per se ad lactis generationem non expetitur, sed ad generationem feminis. Dicit igitur quædam generare, semen quædam extinguere: rursus quædam illud prouocare, & quædam alia supprimere, neque enim idem est generare & prouocare, neque extinguere & supprimere. Nam generant quæ procreant quod

quod antea non erat, prouocant quæ in aper-
tum proferunt: quod in alto delitebat. Ex-
tingunt, quæ corrumpunt seu consumunt semen
quod erat, supprimunt, quæ latere faciunt, &
interius sese continere. Generantia semen esse
dicit, alimenta aut medicamenta: alimenta qui-
dem quæ bene nutriunt, & flatuosa sunt, & totis
substantijs familiaria, id est similia ipsius seminis
substantijs, medicamenta vero quæ sunt cali-
da & flatuosa: prouocare solum non est alimen-
ti sed medicamenti, nam alimentum substan-
tiam reponit. Itaque in generantibus esse dicit
& alimenta & medicamenta, in prouocantibus
tantum medicamenta, & ea quidem esse calida &
flatuosa abque desiccatione. Mihi videtur fa-
cilius potius dicere, esse eadem medicamen-
ta quæ procreant & quæ prouocant, calida enim
& flatuosa esse dixerat quæ procreant, nunc ijs
quæ prouocant adicit sine desiccatione. Desic-
cationem vero prohibere non minus generatio-
nem, quam prouocationem, constat ex ijs quæ
paulo infra addidit dicens, pondus quæ resiccant,
profus ac esse quidem semen permittit, etiam si
calida fiat natura, velut papa. Itaque post bre-
uius, dicere quæ generant aut prouocant semen
esse calida & flatuosa sine vehemētri desiccatio-
ne. Inter ista nota hic quoque medicamenta dici
semen generare, vt dicebantur generare lac, &
carnem, per accidens siliet, quod adiucunt natu-
ram partium quæ generant, aut præparant
matrīam: alioqui seminis generatio natura est
opus. Tria autem esse debere quæ semen au-
geant aut prouocent, probat, quod seminis sub-
stantia ex bona superfluitate, hoc est, alimento
redundanti (non quidem totius corporis, sed va-
forum tantum seminariorum, vt Galenus ipse li-
bro de semine probat) generationem obtineat,
sicut etiam flatuosa. Bælie nutriant & flatuo-
sa sine necesse est, quæcunque semen aut procrea-
re aut prouocare possunt. Hæc intellige vt oportet,
non enim necesse est, vt quæ prouocent bene
nutriant, siquidem ne nutrēdo quidem prouo-
cant, quæ sunt tantum medicamenta, sed intelli-
ge bene nutriat & flatuosa sine necesse est, quæ-
cunque alimenta possunt, semen procreare, aut
prouocare, præstant enim vtræque quædam
alimenta, quod sint simul medicamenta & ali-
menta: quod quidem explicat mox apponens
exempla rerum quæ sunt multi seminis, alia
quidem alimenta, alia medicamenta solum, alia
vtrūque. Itaque (inquit) bulbi, cicer, fabæ,
polypodes, conus, & alia sunt multi seminis. At
seincus (est quoddam læceræ genus, seu parui
crocodili cuius partes quæ circa renes habentur
dicuntur ad venerem irritare) & satyrion medi-
camenta sunt: porro simi cibi & medicamenta,
sini semen & eruca. Sunt multa alia quæ hoc
idem faciunt, velut in cibus, ac in cibis & me-
dicamentis nasturtium, rapum, allium, semen vr-
ticæ, & radix passinae erraticæ in medicamentis
costus ex mulso, herminū ex vino, asphodeli &
testiculi canis, radices, & adhuc alia non pauca.
Quæ itaq; gignunt & quæ prouocant, hæc sunt &
huiusmodi quæ extingunt aut cohibent his sunt
contraria: nimirum quæ frigida, & quæ sicca,

præcipue si etiam sint totis substantijs semina
aduersa. Cuiusmodi dicit Tralianus esse rutam,
non solum temperamento. Sed quod ad qua-
litates manifestas attinet, cum ad semen augen-
dum & mouendum faciant calor & humiditas,
aut saltem sine siccitate cum flatu, adminuen-
dum & sistendum facient frigus & siccitas, sed
siccitas magis ad extinguendum, frigus ad sisten-
dum, atque ita quæ frigida sunt sine siccitate,
vt lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, mora, me-
lopepones, cucumeres, sine maturi, sine immatu-
ri, atq; his etiam magis portulaca, & adhuc ma-
gis, hyosciamus & cicuta, vinū habet suppressentē
semen, non autem corruptentē: quæ siccant multum
sine frigore, aut etiam cum calore, vt ruta, & se-
men viticis, & semen canabis, & semen anethi,
consumunt semen magis quam supprimunt.
Quæ vero refrigerant & siccant, omnium opti-
mè & consumunt & supprimunt, vt nymphaea &
multo magis opium. Similia profus his sunt
quæ lac & menstrua augent aut minuunt. Atq;
exterior quidem ad mota testiculū minuunt aut
supprimunt semen, eademque ad mota veribus
lac tollunt. His dicitis addit medicamenta quæ
excreationem iuuant & quæ urinā cicut quodam
modo pertinere ad idem genus. Hoc (arbitror)
dicit, quia dixerat antea ea esse quodammodo co-
rraria, & vetrica incommoda esse excreationi cie-
da, quia siccant multum, nunc ergo dicit, cū hoc
ita est, pertinere etiam quodammodo ad idem ge-
nus, quia sunt vtræque, extenuantia: quia vtræque
sunt tenuium partium, in qua præcipue consiste-
re dicit vni extenuandi, vt crassitiam inferen-
di in partium crassitie quia neque omnia tenuia
sunt calida neque omnia crassa frigida. Verum
cum dicit, quæ respirandi instrumentorum reij-
ciendis excreationibus auxiliantur, intellige,
non omnia quæ excreationem iuuant, sed quæ
crassa incidendo, aliquando enim excreatio in-
crassantibus & extergentibus agitur, cum sci-
licet fluxio tenuis respirationis instrumentaria
fæctat, vt alibi docuimus.

Caput. XXV.

CAETERVM vt in talibus
facultatibus proportio quædam inest,
eundem in modum querendum est in
omnibus, etiam si nomen non sit imposi-
tum. Vocantur enim quædam oxydoricæ
facultates, quæ oculos, vbi nullum illis
insit sensibile pathema, male tamen in ue-
re suo fungentes corrigunt, & in integrum
restituunt. Ac nimirum & in auribus, &
in naribus, & per quemque aliorum sen-
suum singulatim proportione talis quædam
sit facultas necesse est, nec tamen facultas
nominata est ab acumine auditus oxycoos,
sicut nec in olfactu, nec in gustu, neque in
tactu,

Galen.

tactu, cum tamen in rebus ipsis sensibilibus
ex proportione insit. Porro si quis simili-
tudinem plus etiā extendat per quamque
nostri particulam talem existere medica-
mentorum facultatem necesse est, qua vi
delicet melior reddatur partis ipsius actio,
vt verbi causa, ventris actio. Si quidem
talem eius imbecillitatem inuenire est sæ-
penumerò, qualis est in oculis amblyopia,
hoc est hebetudo visus, cum hi nec phle-
gmonæ teneatur, neque in fluxu torquean-
tur, nec vlcerati sint, nec aliud quiduis ma-
li perpessi. Et sane in medicamentis quæ
affectū vētris huiusmodi emendant, peptica
siue concoquentia nuncupantur, appella-
tionis quidem figura nihil proportiona-
le habentia oxydoricis, ceterum opere
ipso & facultate similia. Porro quoniam
& quasdam appellatas à corporis partibus
facultates esse, diximus, nihilo fuerit dete-
rius & de his differere. Neque enim (quod
quispiam forsitan existimet) omnibus par-
tis affectibus congruunt, neque ita vni, vtriusque
nihil profuit: sed quoniam frequentissime aut
maximè agant ea in parte à qua nomen sunt
mutuata. Ophthalmicæ quidem quædam quæ-
dam maximè ac plurimum ad oculos ipsas
vsurpamus, velut collyrio *Αἰθῆρ* &
alio *Αἰθῆρ*, & cnicus quod vo-
cant, & thure, & alijs omnibus, quibus vti
quidem liceat, & ad aures affectas, aut os,
aut nares, præterea pudendum, & anū: ve-
rum non ita frequenter, nec tanto cum fru-
ctu. Rursum autem alias nuncupamus he-
paticas, alias splenicis, pleuriticisque, &
stomachicas: nimirum cum & ipsas ea in
parte, quam nomine designant, sapissime
simul ac potissime prodesse conspiciamus.
Porro quæ sit profectus & adiumenti cau-
sa, in opere de curandi ratione, explicau-
mus, in quo cætera quoque omnia de me-
dicamentorum vsu exponuntur.

Comm.

HAelenus dixit de medicamentorum facul-
tatibus, quæ nomen accipiunt ab eo quod
agunt, vt adstringens, laxans, trahens, re-
pellens, & huiusmodi: nunc dicit de ijs quæ res-
piciunt partes certas nostri corporis: aliquando
accipiunt appellationes ab actionibus partium
quas respiciunt, ut oxydoricæ quæ visum acunt,
aliquando à partibus ipsis, vt ophthalmicæ, id est
oculares, vocatae. At qui dicit plurimas huius-
modi facultates esse sine nomine, verum eadem
rationem subire, & eodem modo posse illis sin-
gi nomina, velut si quis medicamentum quod

ad aures habeat, vt oxydoricum ad oculos, vo-
cet oxycoum, id est acuens auditum: neque so-
lum per sensuum instrumenta, sed per alias etiam
omnes partes inuenire est medicamenta quæ ad
earum actiones tales appellationes sortiantur, ve-
lut quod ventriculo debiliter coquenti succurrit,
vocatur pepticum seu concoctorium. Definit Ga-
lenus facultates has, dicens eas quæ accipiunt
appellationes à partibus actionibus, esse quæ suc-
currunt earum partium debilitatibus, quæ sine vi-
lo sensibili affectu consistunt, vt cum quis videt
debiliter, nullas autem affectus sensibilis est in
oculis: & cum quis debiliter coquit citra sensibi-
lem affectum ventriculi: eas vero quæ acci-
piunt appellationes à partibus dicit esse, quæ affe-
ctiones quasdam earum partium curare aptæ
sunt, neque quidem ita appellari, quod congruat
omnibus eius partis affectibus, neque in alijs
partibus nihil faciant, sed quod morbos aliquos
in illis partibus curare possint melius quam in
alijs. Velut ophthalmicæ sunt, collyrium diar-
rhodon, cuius multæ sunt compositiones apud
Galenum: 4. de compositione medicamentorum
secundum locos capite. 7. & diapompholigos,
quod ibidem describitur, & cnicus, & thure, &
alij huiusmodi. Tamen vtitur nonnunquam
his ipsis ad alias partes quam ad oculos, neque
horum omnium in omnibus oculorum malis est
vsus, sed singulorum in quibusdam, dicuntur ve-
ro ophthalmicæ, quia id quod nata sunt facere,
in oculis faciunt multo melius. Obijciat aliquis
quod idem Galenus libr. 2. methodi capit. 4. di-
cit, imbecillitatem semper fieri ob vitrum ali-
quod, cuius sublacione debilitas tollitur, atque
proinde, dicere roborare imbecillitatem, nomen
nudum esse, ac veluti metam potius, & quæ curas
intendit, quam curationem, hic vero videtur af-
firmare, esse quæ roborent facultates, quid affe-
ctum vllum tollant. Rursum dicit, medicamenta
quæ ad partes dicuntur, non conferre ad omnes
earum partium morbos, sed ad quosdam, tamen
libr. 8. de compositione medicamentorum: se-
cundum locos, agens de hepaticis medicamen-
tis, dicit, seridem ita esse vtilem hepati vt robur
illius firmet, morbos calidos sanat, neque in fri-
gidis lædat, atque ad eò & in siccis & humidis co-
ferre. Certe Galenus. 2. methodi, cum negat
imbecillitatem solum sine vlllo morbo consistere,
intelligit de imbecillitatibus quæ possunt cu-
rationem. Sunt enim haud dubie alie imbecilli-
tates sine morbo, velut quibusdam naturales,
alijs conalescentibus, ex morbis etiam integrè so-
lutis. Quæ debilitates curationem non peunt
(siquidem curatio morborum est) sed refectio-
nem: ad quem vsum vtilia sunt, quæ ab actioni-
bus partium accipiunt nomen, vt oxydoricæ fa-
cultates ad visum, oxycoæ, ad auditum. Porro
Galen. loco citato non dicit iuuare seridem om-
nes morbos hepatis eque, nihil enim quod me-
dicamento sum sit, potest id facere, sed per cali-
dos iuuare, per frigidos non multum lædere:
quanquam ego non grauaret dicere esse quædam
quæ quodammodo ad omnes morbos quarun-
dam partium faciant. Nam medicamenta primi
generis, quæ scilicet sunt roborantia tantum,
cum

cum eis ad nullos morbos utamur, sed ad debilitates quæ sine morbis, aut non cum manifestis morbis consistunt, non sunt insigniter medicamentosa, sed mediocria & temperata, propriam quandam substantiam habentia certis partibus familiarem: quapropter quicumque earum partium morbi curentur, rectè & vtiliter adijcentur medicamenta illa, cum alijs quæ pertinent ipsi affectus, ut cum calidis per morbos frigidis, cum frigidis, per calidos: itaque in compositione illis eidem utimur ad omnes morbos.

¶ Caput. XXVI.

Galen.

ITAQUE nihil etiam hic hærendum, atque immorandum est, nisi quod vocabulorum non nihil declarandum est usus: quem cum alij nonnulli recentiorum medicorum, tum præsertim qui vocantur methodici, inaniter innovarunt atque innoxerunt. Nam quod stalticas quædam facultates, hoc est sistentes seu supprimentes, & constringentes, & contrahentes, & repellentes, aut alias id genus proferant, id nequaquam absurdum est, nec obscurum. At cum metasyncriticas, tum materias, tum facultates nominant, neque apertum est quod dicunt, nec verum, nec etiam sectæ congruens eorum, qui se fugitare profiterentur quæ a dogmaticis opinionibus (*ὑπολήψεις* vocant) proficiscitur indicationem. Sufficere namque aiunt sibi apparentes communitates. Atqui excedentibus corporis meatibus ex statu naturali in statum præternaturam, in proprietate excedendi existere quædam pathæ, ea dogmatica hypolepsis est. Sequitur vero ad hanc quædam esse facultates eiusmodi *καθῶν* metasyncriticas, videlicet quæ commutent meatuum alienam à natura confusionem: nam sic usurpant nomina Thessali sequaces: atque ad ea quæ diutina fluxione vexantur, facultates eiusmodi adhibent, cum nec monstrant meatuum alterationes in talibus provenire affectibus, neque quod hæc medicamenta transmutare (nam ita verò τὸ μετασυγγινεῖν) vitiatum meatuum statum possunt, demonstrare valeant. Nam, per deos immortales, cur obsecro napy, thapsia, pyrithrum, capparisque radix, & a solute quæcumque vrere possunt, si diutius corpori inhæreant, meatuum statum commutant? Nam quod partes quæ

tentantur assidua fluxione, ab hoc genus medicamentis iuventur perspicuè videtur: at quamobrem iuventur, naturalis speculationis problemma est. Ac nos quidem dicimus earum frigidam simul atque humidam esse temperiem, ac proinde poscere medicamenta quæ simul & excalfaciât, & desiccet. Atque alij aliam causam proferent, pro opinione nimirum quam conceperunt de corporis elementis. Nec tamen vsurpari conuenit metasyncrifeos vocabulum a quoquam alterius sectæ, præterquam eorum qui animantium corpora & existimant & appellitant syncrimata, seu confusiones ex corpusculis in fecabilibus, minimisque, & partitionis expertibus, ac similibus, quanquam nec istis omnibus, sed ijs duntaxat, qui, uti Thessalus in canone, meatuum alterationi id genus morbos adscribunt. Non enim qua methodicus est. Thessalus id dicit (siquidem ubi tanquam methodicus disserit, illic ab osculorum recedit indicationem) sed qua dogmaticus, scilicet ab eisdem quæ ponit Asclepiades elementis exorsus, caterum haud utrobique sequens. Sed nunc tempus non est super talibus prolixius disserere. Nam quædam curadi methodo magis sunt propria, quædam vero in opere de Themisonis & Thessari secta exactius expromuntur. Tempestivum itaque nunc est, contractis huius libri velis quiescere, si modo duo illi præterea capita adiecero: alterum superius dilatatum, nempe de facultatibus contrariis: alterum ad insequentem sermonem necessarium, definitum, scilicet cuiusque, tum excalfacientium, tum refrigerantium, tum exiccantium, atque humectantium ordinem.

SI cum metasyncritica facultates dicuntur, neque apertum est quod dicitur neque verum, atque si neque vsurpari conuenit nomen metasyncrifeos, à quoquam alterius sectæ præterquam à dogmaticis qui corpora putant concreta esse, ex atomis, cur ipsemet Galenus primo de compositione secundum locos curat alopeciam metasyncrifeis? Certe accepit eo loco nomen ex aliena secta, licetque id facere ipsi magis quam Thessalo, quia ipse ponit morbos in temperamento, & in compositione, atque inter hos ponit morbos in pororum vitio, qui morbi pertinent ad vitiatam figuram, poterat igitur mutantibus poros, utpotè morbo in poris, contrariis uti quin sua sectæ aliqua ex parte repugnaret.

¶ Caput.

¶ Caput. XXVII.

Galen.

IGITUR contrarias iudicare facultates ex operibus oportet, sicut hoc toto libro sæpenumero ostendimus, dicentes quædam facultates emplastricas: & his contrarias extergentes, tum farctu liberantes & infarciennes, præterea emollientes & indurantes, ac laxantes & contudentes: nam adstringentes aut acres, aut amaras, aut acidas, aut dulces, non facultates medicamentorum, sed gustus esse qualitates monstrauimus. Itaque in his aut prorsus querenda non est contrarietas, aut non ut in facultatibus querenda. Quanquam & in istis duplex est scopus, nempe earum actiones & temperatura. Actiones quidem indensando, & rarefaciendo aut quippiam ex alto extrahendo, aut repellendo, incrassando materias, aut extenuando, aut infarciendo meatus, aut farctu liberando. Temperatura vero in calido, frigido, humido, & sicco: de quibus omnibus abundè in quarto libro determinatum est. Monstrantibus nobis quod adstringens terrestre sit & frigidum: acidum vero subtile frigidum: amarum autem terrestre subtile: denique quod absque insigni qualitate frigidum, aqueum. Sic acre igneum ostendimus: salsum verò terrestre calidum, nondum tamen igneum: similiter dulce calidum, sed nondum vrens. Quæ verò oleosa sunt, omnia acra sunt & aërea. Secuta sane sunt temperaturæ eorum & opera. Nam adstringens contrahere, constringere, densare, repellere, & incrassare: adhæc omnia refrigerare, exiccareque natum est: acidum vero incidere, extenuare, diuidere, farctu liberare, perpur-gare, (*διὰ καθαίρειν*. Græci vocant) citra excalfactionem. Acre vero similiter ut acidum agere, quod ad extenuationem perpur-gationemque attinet, caterum hoc differt, quod acidum refrigeret, acre vero excalfaciat: adhæc quodd illud repercutiat, hoc attrahat & digerat. Sic amarum quoque meatus perpur-gat, abstergit, extenuat, incidit humorum crassitiam absque manifesta excalfactione: frigidum vero aqueum incrassat, cogit, contrahit, constringit, extinguit, atque oblupefacit. Porro acre extenuat, perpur-gat, digerit,

perrumpit, attrahit, & scharam siue crustam efficit. At salsum contrahit, constringit, condiendo seruat, desiccatur citra apertam aut caliditatem aut frigiditatem. Dulce vero concoquit, laxat, rarefacit. Oleosum denique humectat, emollit, laxat. Facilius itaque iam erit ex modo dictis ponderantem saporès, inuenire qui temperamento, quique operibus sint contrarij.

QUO pacto cognoscantur contrariæ facultates docet, ex contrarijs videlicet actionibus. Nimirum facultates ad actiones dicuntur. Quapropter contrariæ sunt facultates quarum sunt contrariæ actiones, velut facultas emplastrica & extergens: & facultas densandi & rarefaciendi: & extrahendi ac repellendi, & alæ huiusmodi. Saporum differentias dicit non esse facultates medicamentorum, sed gustabiles qualitates, proinde non eodem modo querendas in illis esse contrarietas: quanquam in istis etiam dicit duplicem esse scopum definiendi contrarietas, actiones, & temperaturas. Quia ut dictum est capite primo libri quarti, essentia saporum est facultas, quandoquidem quæ talibus saporibus sunt prædita, facultates quædam habent, ut toto illo libro explicatum est fusius & nunc breui, ac per epilogum percurritur: porro saporès singuli sequuntur quædam temperamenta, quod illic quoque explicatum est, & nunc recenset, in saporibus igitur alij sunt statuendi contrarij secundum temperamenta, alij secundum facultates. Secundum temperamenta enim fuerint contrarij acerbis & acer, quia ille summi frigoris, hic summi caloris est: secundum facultates vero quod amarum & dulce seu oleosum (si hæc differentia saporis est) nam ille dissipat dilaceratque linguam, hic delinit, & exequat. Atque in idem videtur incidere siue dicas secundum essentiam saporum, qua sunt saporès, siue secundum facultates. Nam etiam si differunt horum rationes, in eundem tamen in idem, quia ut explicatum est in libro quarto saporès per passiones tangibiles sentiuntur, illæ vero passiones tangibiles sunt, quas inferendi, habent facultates.

¶ Caput. XXVIII.

PORRO congruens iam tempus est, definitis temperamentorum & facultatum quæ in medicamentis sunt ordinibus, hunc librum absoluerè. Igitur symmetrum appellare medicamen conuenit quod neque excalfacit neque desiccatur: neque frigefacit, neque humectat, neque cali-

calidum, siccum, humidum, frigidumve est. Quod vero aut calidius, aut frigidius, aut humidius, seu siccus est, a vincente seu excedente cognominatur facultate. Porro per unumquemque excessum quatuor posuisse ordines, quod ad usum spectat, sufficit: calidum quidem nominantes primi ordinis, quod nos excalascit, non tamen euidenter, verum ut opus sit insuper demonstratione rationali: sic frigidum, humidum, & siccum, quod demonstrationem requirat etiam, nondum actionem valentem adeptum. Quæ vero manifeste aut calfacere, aut refrigerare, aut humectare, aut desiccare possunt: ea secundi esse ordinis dicuntur. At quæ iam vehementer quidem, non tamen summe, tertij. Quæ autem ad excalascere possunt ut scharam moliantur, & vrant, quartij. Sic quoque quæ vehementer refrigerant, ad eodē ut extinguant, & ipsa quartij sunt ordinis. Caterum nullum inuenire est, quod quarto ordine desiccat, quod non etiam vrant: nam quod summe desiccat, omnino id etiam deurit. Attamen tertij ordinis exiccantium esse quippiam queat, quod non vrant, ceu omnia quæ vehementer adstringunt ex quibus est omphacion, rhus, alumen, balaustrum, galla omphactis. In his autem ipsis quædam vicina iam sunt adurentibus, ut squama æris, & æs vstum, quasi inter tertium quartumque ordinem dubie habeant. In medio tertij est æs vstum si lotum sit: in principio tertij hypocystis: sic autem & in secundo & quarto ordine differentias constituere licet triplices. Nec enim perinde vrant cauterium ut napy, licet ambo quartij sint ordinis. De his sane omnibus in sequentibus libris per singula seorsum medicamenta determinabitur.

seguēs & inefficaces. Atque ob id recte venenorum genera duo tantum esse dicebantur, calidorum & frigidorum. Nihil enim perse humectat, aut siccant adeo ut humectando aut siccando mortis inferat periculum. Dico autem perse, quod humiditate humectat, aut siccitate siccant. Nam calfaciendo omnia quæ vrant siccant extreme, ea vero siccatio caloris est, & ob id citra vrentem calorem nulla sunt quarto ordine secca: omnia autem vrentia dicuntur quarto ordine calida & secca, sunt autem calida perse & secca eo ordine per accidens: humida vero quarto ordine omnino nulla esse possunt, neque perse, neque ex accidenti. Perse quidem quia ut dixi tardæ est actionis, per accidens autem quia non ut calor vim habet siccandi, ita & frigus humectandi, quin potius frigus etiam, quod summum est, solet siccare. Proinde venena calida omnia sunt secca, frigida vero, quædam humida, quædam secca: nulla tamen eorum neque summe humida neque summe secca: sed aut secundo ordine, aut ad summum tertio. Quia ut dixi summe siccum nunquam est nisi cum summe calido: summe humidum omnino nunquam. Sed & de tertio gradu dubitatur an possit esse in humidis, aut quæ sunt talia solum, aut simul frigida vel calida. Nam Mesuè capite de psyhe ex sententia Hippocratis, ut ipse dicit, affirmat non posse esse vlla in re humiditatem vltra secundum gradum cum frigiditate coniunctam, id quod dixit his verbis, inquit enim Hippocrates in epidemia, non eleuatur res frigida iuncta cum humiditate vltra secundum gradum, certe multo possit minus coniuncta cum calore. Nam ut calori excedenti familiarior est siccitas, ita frigori humiditas, quia primo calidum (hoc est ignis) siccum, & primo frigidum (hoc est aqua) est humidum. Quod si cum frigore qualitate sibi ad eodē sociata iuncta humiditas non potest, certe neque sola possit secundum gradum superare. Quapropter si verum est quod Mesuè affirmat, nihil potest esse humidum vltra secundum gradum ut medicamentum. Atqui mihi verum esse videtur iuxta definitiones quas Galenus hoc loco tradit. Nam ne aqua quidem videtur et si in eam corpora sæpe immergantur plusquam manifestè humectare. Atque si percurras medicamentorum omnium historias quas sex libri sequentes continent, videas calida & frigida quarto etiam gradu esse multa, & secca etiam simul cum calore vrente, verum sine calore vrente nulla secca vltra tertium gradum, & tertio pauca: humida vero vltra secundum nulla. Quare vbiunque nominatur apud autores humidum tertio aut quarto gradu, aut frigidum & siccum quarto, aut etiam tantum siccum quarto gradu, per hypotheseum dicitur non quod reuera ita habeat. Itaque hac in parte probo Mesuè sententiam, etiam si Hippocratem falso citat. Nullibi enim ille, gradum medicamentorum meminit, sed inuentum fuit id posteriorum. Hic est huius libri finis, atque ad eodē meorum commentariorum.

Re-

Reliqui enim sex libri nihil continent rationalis doctrinæ, sed singulorum simplicium historiam, quæ medicinæ pars empyrica est, non tamen proinde parum necessaria. Verum descriptiones Petidebent à Dioscoride, Plinio, & Theophrasto, facultates à Galeno, de innumeris dubitationibus quas circa plurimorum simplicium agnitionem tempus attulit, scriptas sunt multa, atque ad eodē opti-

ma commentaria à Iunioribus, præcipue à Marbriolofensibus, cuius hac in parte merito maxime probati sunt ab omnibus labores. Haud multum, neque magni momenti esse posse existimo, quod ego possim insuper addere: quapropter satius sit hunc illis laborem committere, me autem præsentis operi finem imponere, & ad alia in quæ me vocat animus properare.

FINIS.

COMPLVTI,

Excudebat Ioannes Iniguez à Lequerica:

Anno 1583.

Comm.

QVATVOR sue ordines sue gradus stant Galenus cuiusque facultatis medicamentorum, præcipue autem primarum, & in singulis gradibus rursus tres partes, principium, medium, & finem, quas quidem vocant stationes. Ut distinguat hos gradus manifestum satis est, monet tamen Galenus nihil esse siccum quarto ordine quin simul vrant, sitque calidum quarto ordine. Atqui ego profecto non hoc solum dixerim, sed perse nihil esse quarto ordine humidum neque siccum, sed eam ordinem frigidorum & calidorum esse tantum modo, quia hæc qualitates vehementes sunt, siccitas vero & humiditas